قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ

ئۇيغۇر نەشرىياتى
بىشكەك — 2005

ISBN 9967-428-03-1

قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ

ئۇچقۇن نەشرىياتى

جېيمس چېرچۋارد

قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ

گىنسانلارنىڭ گە سلىدىكى ۋەتىنى

بۇ كىتابنى ئازات قاسىمى نەشرگە تەييارلىدى

ئۇچقۇن نەشرىياتى
بىشكەك - 2005

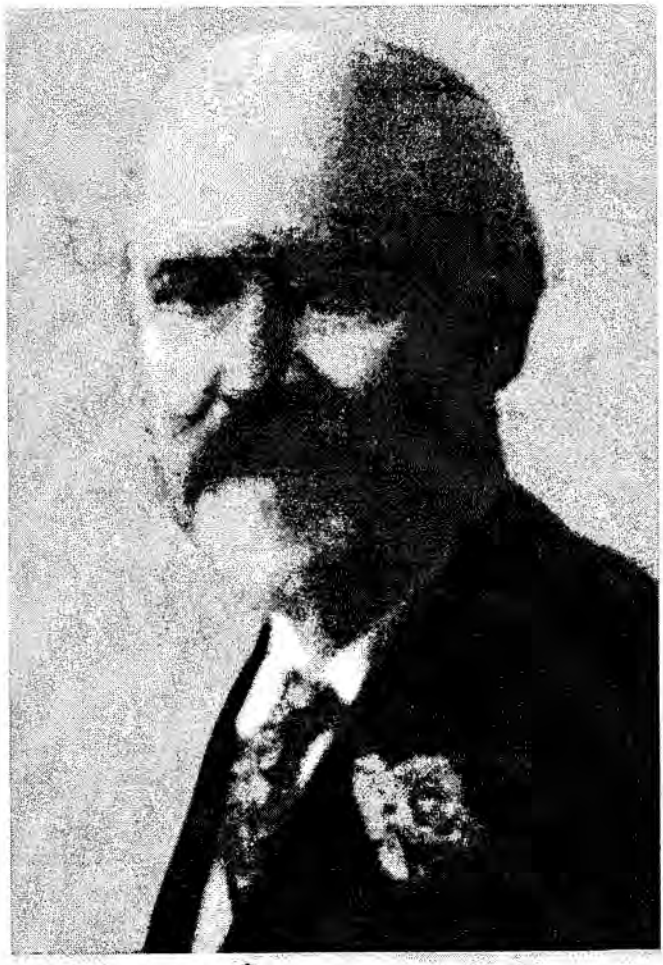

كىتابنىڭ قىسقىچە مەزمۇنى

ئىنسانىيەتنىڭ بۆشۈگى، تەۋرات تەلىماتى تەستىقلىغاندەك،يىقىن شەرىقتە ئەمەس، زامانىۋى ئىلىم - پەن تەخمىن قىلغاندەك،شەرقى ئافرىقىدىمۇ ئەمەس،بەلكى تىنىچ ئوكيان سۈلىرىغا غەربىق بولۇپ كەتكەن قەدىمكى قۇرۇقلۇقتا بولغان.بۇ كەشتاشا يەرنىڭ نامى **مۇ** - "ئانا ۋەتەن" دىگەننى بىلدۈرىدۇ.

1868- يىلى ئېنگىلىز پولكوۋنىكى جېمىس چېرچۇارد ھىندىستاندا خىزمەت قىلىۋاتقان ۋاقتىدا قېرى ھىندى راھىبى بىلەن دوستلىشىدۇ، بۇ راھىپ دوستىنىڭ نۇرغۇنلىغان يىللار داۋامىدا بۇتخانىنىڭ ئەڭ چەتتىكى بۇلۇڭىدا ساقلىنىپ ياتقان تاش پۈتۈكلىرىنى ئىلىپ چىقىشىغا ياردەملىشىدۇ. بۇ تاش پۈتۈكلەردىكى يېزىقلار ھازىر ئۇنتۇلۇپ كەتكەن قەدىمكى مەدەنىيەت ۋە ئۇنىڭ تەغدىرىنى تەكرارلىغان ئاتلانتىسدىن خەۋىلا ئىلگىرى پەيدا بولۇپ،گۈللۈنۈپ، كېيىن قەدىمكى قۇرۇقلۇق بىلەن بىللە تىنىچ ئوكيان سۈلىرىدا يوقاپ كەتىدۇ.

قەدىمكى مەدەنىيەت توغرىسىدا ساقلىنىپ قالغان ئىزلارنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن چېرچۇارد قالغان ھاياتىنى بېغىشلايدۇ. ھىندىستاندىن كېيىن ئۇ بىرما ۋە ئاۋىزونا، جەنۇبى دېكىز ۋە ئالىياسكا، ئاۋستىرالىيە ۋە مېكسىكىغا بارىدۇ. پولكوۋنىك ئادەمنى ھەيران قالدۇرغىدەك ئىزدىنىش روھى بىلەن مايالار ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخىنى، گېئولوگىيە ۋە قەدىمكى دىنلارغا ئائىت ئۇيغۇر سىمۋوللىرىنى،گرېك ھەرپلىرى ۋە دىنى بەلگىلەرنى ئوگىنىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتنىڭ بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە بولغان ئالتېرناتىۋلىق تارىخىنى يېزىپ چىقىدۇ. بۇ زامانىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ ئىشىنىشى قىيىن بولغان ھەددىدىن تاشقىرى مۇجىزىلىك تارىختۇر.

جېيمس چېرچىۋارد

قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ

ئۇيغۇرچە نەشرى

كىتابنى نەشرگە تەييارلاشقا قاتناشقانلار:

مەسلىھەتچى: رابىك ئىسمايىل

مەسئۇل مۇھەررىر: ئازات قاسىمى

مۇھەررىر: ئابدۇمىجىت ھۆسەيىن

كوررېكتور: بىنىۋر ھەمرا

كومپيۇتېردا: زۇمرەت ھاكىم

مۇندەرىجە

ئۇيغۇرچە نەشرىگە كىرىش سۆز.....1

مۇقەددىمە.....1

1- باپ باشلىنىش.....1

2- باپ: يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇق.....18

3- باپ: ئىنسانلىنىڭ روھى ئاپىرىدە بولغان زېمىن.....27

4- باپ: يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇق توغرىسىدىكى دەللىلەر.....34

5- باپ: مىسىردىكى مۇقەددەس "مەرھۇملار كىتاۋى".....69

6- باپ: مۇ- قۇياش ئىمپېرىيەسى.....83

7- باپ: مۇ قۇرۇقلۇقى مەدەنىيىتىنىڭ يېيىشى.....88

8- باپ: بىرىنچى دىنىنىڭ سىمۋوللىرى.....92

9- باپ: بىرىنچى دىنىنىڭ سىمۋوللىرى (داۋامى).....109

10- باپ: قەدىمكى مەدەنىيەتلەر ئارىسىدىكى شىمالى ئامېرىكىنىڭ

ئورنى.....146

11- باپ: نۇپۇنىڭ مېكسىكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلىرى.....170

12- باپ: قەدىمكى مەدەنىيەتلەر ئارىسىدىكى يۇكاتاننىڭ ئورنى.....199

13- باپ: مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ جۇغراپىيەلىك تارىخى.....212

14- باپ: كىشىلەر قانداقلارچە ياۋايىلىشىپ كەتكەن؟.....223

15- باپ: قەدىمكى دىنى ئەقىدىلەر.....227

16- باپ: قەدىمكى ئىلاھى كومىدىيەلەر، ئۆرپ - ئادەت ۋە مۇراسىملار....248

17- باپ: ئاياقلاشتۇرۇش.....254

ئۇيغۇرچە نەشرگە كىرىش سۆز

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن، قولىڭىزدىكى بۇ كىتاپ ئاتاقلىق ئېنگلىز تارىخشۇناسى، ئارخېئولوگ جېيمىس چېرچۇاردنىڭ تىنىچ ئوكيانغا چۆكۈپ كەتكەن قەدىمكى مۇ قۇرۇقلۇقى ھەققىدىكى زور ھەجىملىك تارىخى ئەسىرنىڭ بىرىنچى قىسمى، بۇ ئەسەرنىڭ ئىككىنچى قىسمى "مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ ئەۋلادلىرى"، ئۈچىنچى قىسمى "مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ كائىنات بىلەن بولغان باغلىنىشى"، تۆرتىنچى قىسمى "مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ مەخپىيىتى" قاتارلىق كىتاپلاردىن ئىبارەت.

ئاپتور بۇ ئەسىرىدە ئالەمنىڭ، يەر- زېمىنىڭ شۇنداقلا ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشى، مۇ قۇرۇقلۇقىدا بارلىققا كەلگەن مەدەنىيەت ۋە بۇ مەدەنىيەتنىڭ دۇنياۋى تەسىرى، مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكىتى پەيدا قىلغان سەلبى ئاقىۋەتلەر ۋە ئۇنىڭ سەۋەبىدىن ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ ئون نەچچە مىڭ يىللاپ تۇرغۇنلۇقتا قېلىشى قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدە ئېلىپ بارغان ئەللىك نەچچە يىللىق ئىزدىنىشلىرى ئاساسىدا، كۆپلىگەن ئارخېئولوگىيەلىك تارىخى پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ تولىمۇ ئۇزاق تارىخقا ئېگە ئېكەنلىكىنى دەللىلەپ بېرىدۇ.

"قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ" نەشر قىلىنغاندىن ھازىرغىچە بولغان سەكسەن يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە، دۇنيادىكى تارىخشۇناسلار، ئارخېئولوگلار ۋە باشقا ئىلىم نوپۇزلۇقلىرى ئارىسىدا ئەڭ كۆپ بەس - مۇنازىرە پەيدا قىلغان كىتاپلارنىڭ بىرى بولۇپ كەلدى. ھازىرمۇ بىر قىسىم كىشىلەر بۇ ئەسەرنى، ئاپتورنىڭ ئەپسانىلىرى، دەلىل - ئىسپاتلىرى كەمچىل، قانتازىستىك ئەسەر دېگەن قاراشتا. مەن بۇ كىتابنىڭ ھەققىي تارىخى ئەسەر ياكى ئەپسانىلەر توپلىمى ئېكەنلىكى ھەققىدە توختۇلۇشتىن بۇرۇن، ئەپسانە- رىۋايەتلەر قانداق پەيدا بولغان، دۇنيادىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدا ئاساسى سالماقنى تەشكىل قىلىدىغان ئەپسانە - رىۋايەتلەر راستىنلا ھېچقانداق چىنلىق ئاساسى بولمىغان توقۇلمىلارمۇ، دېگەنلەر ھەققىدە ئويلىغانلىرىمنى ئوقۇرمەنلەر بىلەن قىسقىچە ئورتاقلىشىپ كۆرۈشنى لايىق كۆردۈم.

ھەممىگە مەلۇمكى، ئىنسانىيەت تارىخىدا بارلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات تارىخى ئەپسانىدىن باشلانغان. ھېچقانداق بىر مىللەتنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتىغا ئەپسانە - رىۋايەتلەردىن ئايرىپ تۇرۇپ باھا بېرىش مۇمكىن ئەمەس. بۇنداق بولۇشىدىكى تۇپكى سەۋەپ، ئەپسانە - رىۋايەتلەرنىڭ شۇ مىللەتنىڭ ئەدەبىياتىدا باشلامچى ژانىر بولغانلىقىدا، شۇنداقلا تارىخ بىلەن چەمبەرچەس باغلانغانلىقىدا. بۇ گۇنكى رىيالىلىقىمىزدا، بىز تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز ھالدا يىراقلاپ كەتكەن ئۆتمۈش تارىخىمىزنىڭ سىرلىق تېپىشماقلىرىنىڭ ئاچقۇچى دەل شۇ تارىخى ئەپسانىلەردۇر.

ئۇزاق تارىخى جەريانىدا، ئىنسانلار ئۆزلىرى ياشاۋاتقان مۇھىتتا يۈز بەرگەن زور ۋەقەلەرنى،

تەبىئەت ھادىسىلىرىنى، ئىجتىمائى ئۆزگۈرۈشلەرنى ئەينى زامانىدىكى بەدىئى ئەدەبىياتنىڭ ئاساسلىق شەكلى بولغان رىۋايەت، چۆچەك، ئەپسانە قاتارلىق ژانىرلار ئارقىلىق ئىپادىلەپ، ئىنسانىيەت مەدەنىيەت تارىخىنىڭ ئۆزۈلمەس سەھىپىسىنى يارىتقان. مەسىلەن، مەركىزى ئاسىيا خەلقلىرىنىڭ "ئوغۇزنامە"، "دەدە قۇرقۇت"، "گىلگامىش"، "سىياۋۇش"، "چىستانى ئىلىك بەگ"، "ئەپراسىياپ"، "تۇمارىس"، "رۇستەم" قاتارلىق تارىخى داستانلىرى ئەپسانە - رىۋايەت شەكلىدە بارلىققا كەلگەن

قىرغىز خەلقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى چىڭغىز ئايتماتوۋ ئەپسانىلەر ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: "ئەپسانە خەلقنىڭ قەلبىدىكى خاتىرە بولۇپ، ئاجايىپ گۈزەل شەكىللەر ئارقىلىق ئۆلارنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۆلارنىڭ پەلسەپەسى ۋە تارىخنى، شۇنداقلا ئۆلارنىڭ كىينىكىلەرگە قالدۇرغان ۋەسىيىتىنى ئىپادىلەيدۇ". (ئەسەت سۇلايمان "ئۇيغۇر توتەم مەدەنىيىتى" 350- بەت). ئايتماتوۋ بۇ يەردە ئەپسانە دېگەن ئۇقۇمغا ناھايىتى ئىخچام، مېغىزلىق ۋە رېئالنى باھا بەرگەن. ئەپسانە - رىۋايەتلەر ناھايىتى ئۇزاق تارىخى جەريانىدا شەكىللىنىشكە ئۇچۇن، ھەر بىر دەۋردىكى خەلقنىڭ ئوخشىمىغان تۇرمۇش تىرىكچىلىكى، ئۇرۇپ — ئادەتى، دىنى ئېتقاتى ئاساسىدا ھاسىل بولغان ئوي - پىكرى ۋە ئاڭ - سېزىمىگە باغلىق ھالدا ئۇنداق ياكى مۇنداق ئۆزگىرىش ۋە مۇبالىغىلەردىن خالى بولالمىغان. بىر تۇركۇم دۇنيادىكى بارلىق مىللەتلەرگە ئورتاق بولغان ئەپسانە - رىۋايەتلەر بولسا، ھەر بىر مىللەتنىڭ ياكى ھەر بىر دىنى تۇركۇمنىڭ ئۇرۇپ - ئادەتى، تۇرمۇش شەكلى ۋە ياشاۋاتقان مۇھىتىغا لايىقلاشتۇرۇلغان. بۇ خىلدىكى لايىقلاشتۇرۇشلارنىڭ ئەپسانە - رىۋايەتلەرنىڭ تارىخى چىنلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. بىزگە ھەممىدىن بەك تونۇشلۇق بولغان، ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشى ھەققىدىكى "ئادەم ئاتا ۋە ھاۋا ئانا" ئەپسانىسى بۇنىڭ ياخشى مىسالى. مېنىڭچە دۇنيادا ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىش تارىخىنى بۇ رىۋايەت بىلەن چۆشەندۈرمەيدىغان، ياكى بۇ رىۋايەتنى ئىنكار قىلمىدىغان بىرمۇ مىللەت ياكى دىنى تۇركۇم بولمىسا كېرەك. شۇڭلاشقا ئەپسانە - رىۋايەتلەرنى بەدىئى ئەدەبىياتنىڭ بىر تۇرى دەپلا قارىماستىن، بەلكى ئۇنىڭ تارىخى چىنلىق بىلەن بولغان باغلىنىشىغا ئەھمىيەت بېرىشىمىز، بولۇپمۇ ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى تارىخىغا ئائىت زور ۋەقەلەر ھەققىدىكى ئەپسانە - رىۋايەتلەرگە سالماق مۇئامىلىدە بولۇشىمىز لازىم.

ئاپتور ئۇزۇنىڭ ئەللىك نەچچە يىللىق ئىزدىنىشلىرىنىڭ سەمەرىسى بولغان بۇ ئەسەردە، ئەپسانە - رىۋايەتلەرگە ئالاھىدە ئورۇن بەرگەن. شۇنداقلا بۇ ئەپسانىلەرنىڭ مەنبەسى، تارقىلىش دائىرىسى، قانچە خىل ۋاريانتىنىڭ بارلىقى قاتارلىق جەھەتلەردە تەپسىلى تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارغان. ئۇ پۇتكۈل دۇنيانى دېگۈدەك ئايلىنىپ، مۇ قۇرۇقلۇقىغا ئائىت كۆپلىگەن قەدىمكى تاش پۈتۈكچىلەرنى، ۋەسىقىلەرنى، ئارخېئولوگىيەلىك قېزىلمىلارنى ۋە قىممەتلىك دىنى بۇيۇملارنى، ھەمدە بۇ تېپىلمىلار بولغان ئورۇنلارنىڭ جۇغراپىيەلىك جايلىشىشى ھەققىدىكى ماتېرىياللارنى

ئىنچىكىلىك بىلەن تەپسىلى تەتقىق قىلغان. دەھشەتلىك يەر تەۋرەشلەر سەۋەبىدىن ئون ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن تىنچ ئوكيانغا چۆكۈپ كەتكەن مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ ئىنسانىيەت ئاپىرىدە بولغان زېمىن ئېكەنلىكىنى، بۇ زېمىندا ئىنسانلارنىڭ تونجى مەدەنىيىتىنىڭ بەرپا بولغانلىقىنى، ئاپتور ئۆزى تەتقىق قىلغان تاش پۈتۈكچىلەردىكى مەتىنلەرنىڭ مەزمۇنىنى شەرھىلەش ئاساسىدا چۈشەندۈرگەن. ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ قەدىمكى تارىخى ھەققىدە يېزىلغان بۇ ئەسەر يېزىنىڭ ئۆتمۈشىمىزگە دائىر تېپىشماق، سىرلارنى ئايدىڭلاشتۇرۇشىمىزدا مۇئەييەن پايدىلىنىش قىممىتىگە ئىگە.

ئاپتور بۇ ئەسىرىدەئۇيغۇرلار ھەققىدە ئالاھىدە توختالغان بولۇپ، كىتابتىكى بايانلارغا ئاساسلانغاندا، ھازىرقى دەۋرىمىزدىن يىگىرمە — ئوتتۇز مىڭ يىللار ئىلگىرى ئۇيغۇرلار ئاسىيا ۋە ياۋروپا قىتئەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، غايەت زور زېمىنغا ئىگە ئىمپېرىيە قۇرغان. ئۇيغۇرلارنىڭ شۇ دەۋىردىكى تەرەققىياتى دۇنيانىڭ ئەڭ ئالدىنقى سەۋىيەسىدە بولغان. ئاپتورنىڭ خىتاي مەنبەلىرىدىن پايدىلىنىپ ئىسپاتلىشىغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇرلار بۇنىڭدىن 17 مىڭ يىللار ئىلگىرىلا مەدەنىيەتنىڭ يۇكسەك پەللىسىگە يەتكەن. ئاسىيا - ياۋروپا كونا قۇرۇقلۇقىدىكى ئىنسانلار ياشاشقا قولايلىق بولغان يەرلەر ئەڭ قەدىمكى زامانلاردا ئۇيغۇرلار تەرىپىدىن ئۆزلەشتۈرۈلگەن. بۇ بىرتانىيە ئاراللىرى تېخى ياۋروپا قۇرۇقلۇقىدىن بۆلۈنمىگەن دەۋرلەر بولغان. ئاپتور پەۋقۇللادە قەدىمكى زامانلارغا تەئەللۇق بولغان ھىندى رىۋايەتلىرىدىن پايدىلىنىپ،ئۇيغۇرلارنىڭ ئاسىيا - ياۋروپا چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى ئارىيان قان سىستېمىسىغا كىرىدىغان مىللەتلەرنىڭ ئەجدادى ئېكەنلىكىنى، ئىنسانلارنىڭ ئاسىيا قىتئەسىدە پەيدا بولغانلىقى ھەققىدىكى نەزەرىيەلەرنىڭ شەكىللىنىشىگە مەنبە بولغان ئارخېئولوگىيەلىك مەلۇماتلارنىڭ، ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇرلارنىڭ ياۋروپا يۇرۇشلىرى ھەققىدىكى دېرەكلەردىن ئىبارەت ئېكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

كىتاپلاردىكى بايانلاردىن مەلۇمكى، "ئۇيغۇر" دېگەن بۇ ئېتنونىم بەزى بىر تارىخچىلار يازغاندەك مىلادىنىڭ ئالدى - كەينىدە بارلىققا كەلگەن بولماستىن، بەلكى مىللىتىمىز بۇ نامنى دەۋرىمىزدىن 20-30مىڭ يىللار بۇرۇنلا قوللۇنۇپ كەلگەن. مىللىتىمىزنىڭ ئۇلۇق مۇتەپەككۇر ئالىمى، مەرھۇم ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ئۆزىنىڭ "قەدىمكى مەركىزى ئاسىيا" ناملىق ئەسىرىنىڭ مۇقەددىمىسىدە مۇنداق دېگەن ئىدى: "ئەگەر غەيرى، زوراۋان كۈچلەر تەرىپىدىن تۇپتىن بۇرمىلانغان تارىخنى ئۆز تارىخى دەپ قاراشقا مۇپتىلا بولغۇچىلار توغرىسىدا سۆز قىلىشقا توغرا كەلگەندە، ئېيتىش مۇمكىنكى، بۇ كەلگۈسى ئۇچۇن تارىخ يارىتىش ئىستىقبالىدىن مەھرۇم بولغان ۋە بەھۇشلۇق ئۇيقۇسىدا ياتقان مىللەتنىڭ پاجىئەسىدۇر. بۇنداق مىسلىسز پاجىئەگە غەرىق بولغان ۋە ئۇنى نورمال تۇرمۇش رېجىسى دەپ بىلىشكە كۆنگەن مىللەت ھەمىشە ئۆز تارىخلىرى بىلەن مەرىپەت مەشئەلچىلىرى پاجىئەلىك دەپنە قىلىنغان لەھەت تۇپرىقى ئۈستىدە ئەمەل - مەنسەپ، يۇرتۇازلىق ۋە تۇرمۇش ھەشەمىتى ھاۋاسىدا قامغاقتەك دومىلاپ يىللارنى

ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ھېچ نەرسىگە قادىر ئەمەستۇر". ئەمەلىيەتتە، بىز كۆپ يىللاردىن بۇيان مەرھۇم ئالىمىمىز كۆرسەتكەندەك، مىللىتىمىزنىڭ بۇرمىلانغان، ياسالما تارىخىنىڭ ئوقۇرمەنلىرى بولۇپ كەلدۇق. بىزنىڭ تارىخچىلىرىمىز باشقىلار تولا يېزىپ توقۇم بولۇپ كەتكەن، يىلنامە تۈسىنى ئالغان تارىخ كىتابلىرىنى قايتىلاپ يېزىشتىن نېرىغا بارالمىدى. شۇ سەۋەپتىن، بىز مىللىتىمىزنىڭ مىلادىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى تارىخى ھەققىدە ئاز - تولا چۈشەنچىگە ئېگە بولغان بولساقمۇ، بىراق تېخىمۇ ئىلگىرىكى تارىخىمىز ھەققىدە بىلىدىغانلىرىمىز تولىمۇ ئاز، تولىمۇ يېتەرسىز بولدى. ئامېرىكىلىق ئالىم مورگان: "دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ئاچقۇچى تارىم دەرياسى ۋادىسىغا كۆمۈلگەن، قاچانكى شۇ ئاچقۇچ تېپىلىدىكەن، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ سىرى ئېچىلىدۇ." دېگەن ئىدى. ئەپسۇسكى، قانچە ئون مىڭلىغان يىللار بۇرۇن موشۇ زېمىننى گۈللەندۈرۈپ، ئىنسانىيەتكە تۆنجى مەدەنىيەتنى بەرپا قىلىپ بەرگەن، بۈيۈك، قۇدرەتلىك ئىمپېرىيەلەرنى قۇرۇپ، جاھان رايىنى ئۆز قولىدا تۇتۇپ كەلگەن شۇ ھەرەتلىك ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەۋلادى بولغان مىللىتىمىزنىڭ ھازىرقى قىياپىتى كىشىنى تولىمۇ مەيۈسلەندۈرىدۇ ۋە ئۇيلاندۇرىدۇ. ئۆز زامانىسىدا باباللارىمىز ئىنسانىيەتكە مەدەنىيەت يارىتىپ بەرگەن بولسا، بۈگۈنكى كۈندە بىز مەدەنىيەتنى باشقىلاردىن ئۆتتە ئالىدىغان بولۇپ قالدۇق. نەچچە ئون مىڭ يىللار داۋامىدا جاھانساز ئاتا - بۇۋىلىرىمىز تارىخنىڭ خوجايىنى سۈپىتىدە ئۆز تارىخىنى يارىتقان بولسا، بۈگۈنكى كۈندە بىز تارىخنىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ، مىللىتىمىزنىڭ تارىخىنى يېزىپ بەرگىنى ئۈچۈن باشقىلارغا ھەمدۇسانا ئوقۇيدىغان بولدۇق. تارىخچىلىرىمىزدا مىللىتىمىزنىڭ ئەڭ دەسلەپكى تارىخىنىڭ سىرلىق قاتلاملىرىنى قېزىپ، بۇ ھەقتە ئىزدىنىدىغان ۋە تەسەۋۋۇر قىلىشقا جۈرئەت قىلىدىغان روھ يېتىلمىدى. بولۇپمۇ بۇ كىتابنىڭ ئاپتورى جېيىمىس چېرچۇاردقا ئوخشاش، ئىنسانىيەت تارىخىغا دائىر بىرمۇ تېمىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرىنى ۋە زېھنىنى بېغىشلىيالايدىغان تارىخچىلار بىزدە يوق دېيەرلىك

ياش ئەدىب ئابدۇرېھىم دۆلەت بۇ ھەقتە توختۇلۇپ مۇنداق دەيدۇ: "بۈگۈنىڭ پىشانىسىدە تۇرۇپ تۇنۇگۈنگە قارىساق ، بۈگۈنكى تەقدىرىمىزنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى چۈشىنەلمىسەك مۇمكىن ، لېكىن بۈنىڭدا كۆزىمىز بىلەنلا قارىساق ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەيمىز، ئەلۋەتتە . رېئاللىقىمىزدىكى نۇرغۇن مەسىلىلەرنىڭ جاۋابى تارىختا كۆمۈلگەن . بىزنىڭ تارىخچىلىرىمىز يىلنامە، ۋەقەلىكلەرنى ئېسىدە ساقلىغان بىلەن سالماق خۇلاسىلەرنى،كەلگۈسى خەرىتىمىزنى سىزىشقا ئاساس بولىدىغان يەكۈنتى ئوتتۇرىغا قويالمىدى . باشقىلاردا تارىخچىلار يەنە ئۆز نۆۋىتىدە تارىخشۇناس ، جەمىيەتشۇناس ۋە كەلگۈسىشۇناستۇر. (ئابدۇرېھىم دۆلەت "مەدەنىيەت ۋە مەۋجۇتلىقىمىز " 7- بەت)

بۇ كىتابنى نەشرگە تەييارلاش جەريانىدا مەن، بىزگە قېرىنداش بولغان مەلۇم بىر مىللەت

ئالىمنىڭ" سىلەر ئۇيغۇرلار بۇ ئەسەرنىڭ قەدىرگە يەتمىدىڭلار، ئەگەر بۇ كىتابنى بىزنىڭ مىللىتىمىز ھەققىدە ئاز - تولا بايانلار بولغىنىدا، بىز بۇ كىتابنى نەچچە مىليون نۇسخا نەشر قىلدۇرۇپ، پۈتۈن دۇنياغا تارقاتقان ھەمدە بۇ ھەقتە ھەر تۈرلۈك تەتقىقاتلارنى قانات يايدۇرغان بولاتتۇق." دېگەنلىكىنى مەلۇم بىر ئاقساقالدىن ئاڭلىغىنىم ئىسمىدە. شۇنداق، بىز نۇرغۇنلىغان قىممەتلىك بايلىقلىرىمىزنىڭ قەدرىگە يەتمىدۇق. بولۇپمۇ ھازىرقى كۈندە" يېپەك يولى" دېگەن نام بىلەن ئاتىلىۋاتقان، ئۆز زامانىسىدا بۇ يولنى بارلىققا كەلتۈرگەن ئەجداتلىرىمىز"كارۋان بۇيۇك" دەپ نام بەرگەن، قەدىمكى زامانىدا مەغرىپ بىلەن مەشرىقنى بىر - بىرىگە تۇتاشتۇرغان بۇيۇك كارۋان يولى خاراپلاشقاندىن كېيىنكى 500يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت، مىللىتىمىز تارىخىدىكى ئەڭ قاباھەتلىك يىللار بولدى. بۇ يىللاردا مىللەتنىڭ قانچىلىغان ئەسىرلەر داۋامىدا جۇغلانغان ئەقلى تەپەككۇر جەۋھەرلىرى خانۇ - ۋەيران قىلىندى. مەرپەت، ئىلىم - پەن مەركەزلىرى زاۋاللىققا يۈزلەندى. مىللەت گەۋدىسىنى نادانلىق، قاششاقلىق، ھەسەتخورلۇق، خوشامەتكويلۇق، مۇناپىقلىق، پىتنەخورلۇق، نامەرتلىك، ساتقىنلىق، كاززاپلىق قاتارلىق ئىللەتلەر قاپلىدى. ئەڭ مۇھىمى، ئەجداتلىرىمىز تۇتىيا بىلىپ قەدىرلەپ كەلگەن مىللەتنىڭ ئىچكى ئۇيۇشقاقلىقىنى يوقۇتۇپ قويدۇق. ئىتتىپاقلىقنىڭ ئورنىنى يۇرتۇازلىق، مەھەللىۋازلىق، گۇروھۋازلىق ۋە مەزھەپچىلىككە ئوخشىغان، مىللەتنىڭ بىرلىك - ھەمدەملىكىگە پالتا چاپىدىغان رەزىللىكلەر ئېگىلىدى. ئاقۇۋاتە، خۇددى مەرھۇم ئالىمىمىز ئېيتقاندەك:" تىللاردا داستان قىلغۇدەك خىسلەتكە ۋە داستانلاردا لەنەت ئوقۇغىدەك ئىللەتكە ئېگە مىللەت" بولۇپ قالدۇق.

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن، تارىخنىڭ سىرىلكىسى 21- ئەسىرگە توغرىلانغىنى بەش يىلدىن ئاشتى. بۇ ئەسىرده، خۇددى ياش پەلسەپە ئالىمى ئابدۇقادىر جالالىدىن كۆرسۈتۈپ ئۆتكەندەك:" مىللىتىمىز تېخىمۇ ئېغىر سىناقلارغا دۇچ كېلىۋاتىدۇ. تەكەللۇپ قىلماي ئېيتقاندا، بىر ھازىرقى سۈپىتىمىز ۋە زىيالىلار قاتلىمىمىز بىلەن كەلگۈسىدىكى مۇشكۈل سىناقلارنىڭ ھۇددىسىدىن چىقالمايمىز. ئەمدىكى سىناق ھايات - ماماتلىق خاراكتېرى كەسكىن بولغان شەپقەتسىز سىناق بولۇپ، بۇنىڭدا شاللانغانلار يېڭى تارىخى مۇنبەردىكى غالىپلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى يېڭى قانغا ئايلىنىپ كېتىشى مۇمكىن." بۇ ئاگاھلاندۇرۇش ئادەم قۇرقۇتىدىغان قۇرۇق پوپوزا بولماستىن، بەلكى دەۋرىمىزدىكى بالدۇر ئويغانغان سەگەك زىيالىلارنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك كۆز قارىشى. بۇنداق شارايىتتا "بىز نېمە قىلىشىمىز كېرەك؟" دېگەن سوئالنى ھەربىر ئۇيغۇر پەرزەنتى ئەستايىدىل ئويلىشىشى كېرەك. بىزنىڭ بىرلا تاللىشىمىز بار، ئۇ بولسىمۇ مىللى روھنى ئۇرغۇتۇپ، ئىچكى ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىپ، مىللەتنىڭ ئۇنۇتۇرسال رىقابەت ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش

بىز ئېتىخارلىق تارىخنىڭ ۋارىسلىرى ئېكەنلىكىمىزدىن پەخىرلەنگىنىمىزدە، مىللىتىمىزنىڭ يېقىنقى زامان تارىخىدىكى لەنەتلىك داغلاردىن ساۋاق ئېلىشىمۇ ئۇنتۇماسلىقىمىز، بۈگۈنكى

رېئاللىقىمىزنىڭ، ئېتىخارلىق تارىخىنىڭ سەمەرىسى ئەمەس بەلكى، نومۇسلۇق تارىخىمىز ئۈچۈن تۆلىشۋاتقان بەدەل ئېكەنلىكىنى تونۇپ يېتىشىمىز لازىم. خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە نەچچە يۈز يىللاردىن بۇيان يېلىنجاپ كېلىۋاتقان بۇيۈك تارىخى ئارزۇ - ئارمانلىرى، بىزنى بىرلىك - ھەمدەملىككە، ئىتتىپاقلىققا ئۈندەيدىغان ئەڭگۈشتەر بولۇشى، ۋۇجۇدىمىزدىكى تاماخورلۇق، ھەسەتخورلۇق، نادانلىق، بىلەرمەنلىك قاتارلىق ئىللەتلەرنى يوقۇتۇشتىكى قورال بولۇشى، بىزنى سوغۇققانلىق بىلەن ئويلۇنۇشقا، نۇقتىنكى ھالىتىمىز ھەققىدە توغرا يەكۈن چىقىرىشقا، كەلگۈسىدە مىللىتىمىز دۇچ كېلىشى مۇمكىن بولغان ئېھتىماللىقلارنى سەگەكلىك بىلەن كۈزىتىشكە يېتەكلىشى لازىم. مىللىتىمىزنىڭ روھىيىتىدە ئۈمۈتسىزلىك خاھىشلىرىنى پەيدا قىلىدىغان، مىللەتنى بۆلۈپ پارچىلايدىغان،يۇرتۇزلۇق، گۇرۇھۇزلۇق مەزھەپچىلىك قىلىپ مىللەتنىڭ ئاقىللىرىغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان ئىللەتلەرگە قارشى تۇرۇش ھەممىمىزنىڭ بۇرچى، ئامبرىكىلىق ئالىم ئىدگارد سۇئائىن مۇنداق دېگەن ئېدى: "گۈمان يوقكى، زامانىمىز خام - خىياللار ھالاك بولىدىغان زامان... تونۇگۈن ماختانغان نەرسىلىرىمىز ئەمدىلىكتە مەسخىرىگە ئايلاندى. بۈگۈنكى كۈندىمۇ قانائەتلىنىپ يۇرىۋاتقان كىشىلەر بەكمۇ پەخەس بولسۇنكى، بولمىسا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆزىنىڭ تولىمۇ چاكىنا ھەم ئەرزىمەسلىكىنى بىردىنلا يېنىكە مەجبۇر بولىدۇ." (ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن "يېپەك يولىدىكى توقۇز ھېكمەت" 182-بەت) ئامبرىكىلىق ئالىمنىڭ بۇ كەلىمىسى ھەممىمىزگە ئىبرەت بولغاي.

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن، ئوتتۇرا ئاسىيا رايونىدىكى ياش كىتاپخانىلىرىمىزنىڭ ئېھتىياجىنى نەزەرگە ئېلىپ، كىتاپنىڭ ئۇيغۇر كىرىل يېزىقىدىكى نۇسخىسىمۇ نەشرگە تەييارلانغان ئىدى. بەزى بىر تېخنىكىلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن نەشرىدىن چىقىش ۋاقتى سەل كېچىكىپ قالدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ياش كىتاپخانىلاردىن ئەپۇ سورايمەن. ئاللا بۇيرىسا، كىتاپنىڭ ئۇيغۇر كىرىل يېزىقىدىكى نۇسخىسىمۇ پات - ئارىدا ياش ئوقۇرمەنلىرىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشىدۇ.

ئازات قاسىمى

2005-يىل ئىيۇن، بىشكەك

مۇقەددىمە

مەزكۇر ئەمگەكنىڭ بارلىق ئىلمى ماتېرىياللىرى نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى مەن ھىندىستاندىن تاپقان تاش پۇتۇكلەر ھەم ئۇلىيام نۇڭبن مېكسىكىدا تاپقان تاش پۇتۇكلەرنىڭ ئىبارەت (ھەممىسى بولۇپ ئىككى مىڭ بەشيۈز پارچىدىن ئوشۇق) قەدىمكى پۇتۇكچىلەرنىڭ ئىككى يىغىندىسىغا ئاساسلانغان.

تاش پۇتۇكچىلەرنىڭ ھەر ئىككىسىلا كېلىپ چىقىشى جەھەتتىن ئوموملىققا ئىگە بولۇپ، بۇلار **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ مۇقەددەس يازمىلىرىنىڭ ئۇزۇندىنبۇيان ئىبارەت.

تاش پۇتۇكچىلەر ئاگلارنىڭ سىمۋوللىرى (رەمزلىرى) ۋە بەلگىلىرى بىلەن يېزىلغان، رېئالىيەتنىڭ تەستىقلىشىچە، بۇ يېزىقلار ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە ئىجاد قىلىنىپ، دەسلەپتە بىرمېغا، ئاندىن بولسا (ئون بەش مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىلگىرى) ھىندىستانغا ئىلىپ كېلىنگەن.

مېكسىكا تاش پۇتۇكلىرىنىڭ قەيەردە يارىتىلغانلىقى تېپىشماق بولۇپ تۇرماقتا. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى ئۇيغۇرلار ئىجات قىلغان سىمۋوللار ۋە بەلگىلەر بىلەن يېزىلغان. ئەمما ھەر ئىككى پۇتۇكلەر تۇرکۇمىدىكى ئاساسى يېزىق ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى- **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ دىنى مۇراسىم يېزىقى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ مېكسىكىدا ياكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە بارلىققا كەلگەنلىكىنى (كېيىن مېكسىكىغا ئېلىپ كىلىنگەنلىكىنى) ئېيتالمايمەن، ئەمما بەزى بىر تاش پۇتۇكچىلەرنىڭ مەزمۇنى شۇنى كۆرسۈتۈدىكى، ئۇلارغا ئون ئىككى مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت بولغان. ئايرىم مېكسىكا پۇتۇكچىلىرىدىن مەن **مۇ** قۇرۇقلۇقى توغرىسىدىكى بىر نەچچە ھېكمەتلىك سۆزلەرنى تاپتىم. باشقىلىرىنى بولسا مەن "تاش پۇتۇكچىلەرنىڭ يارىتىلىش تارىخى" ھەققىدە توختالغاندا تەپسىلى چۈشەندۈرۈشكە تىرىشتىم.

مەزكۇر ئامېرىكا قىتئەسى پۇتۇكچىلىرى يارالمىسىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ ۋە ھاياتنىڭ ماھىيىتى ھەم ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشى توغرىسىدا، شۇنداقلا "تۆرت بۇيۇك كائىنات كۈچلىرىنىڭ" كېلىپ چىقىشى ھەم پائالىيىتى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدۇ. مىڭ پارچىدىن ئوشۇق پۇتۇكچىلەردە ئانچىلا مۇھىم بولمىغان مەزمۇنلار خاتىرلەنگەن، لېكىن خېلىلا قىزىقارلىق بولغان ئايالالارنىڭ يارىتىلىشى ماۋزۇسىغا بېغىشلانغان.

مەن ھىندىستاندا ئىش ئېلىپ بارغان تاش پۇتۇكچىلەر ئەڭ خىلمۇ - خىل ماۋزۇلارغا بېغىشلانغان زور مەتىنلەرنىڭ ئايرىم بۆلەك - قىسىملىرىدىن ئىبارەت بولۇپ،ئۇلاردا نۇرغۇنلىغان چۈشۈپ قالغان ئورۇنلارمۇ بولغان. مېكسىكا پۇتۇكچىلىرى بولسا تاش پۇتۇكچىلەرنى تەستىقلەپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلارنىڭ نۇرغۇنلىغان كامچىلىقلىرىنى تولۇقلايدۇ.

كىتاۋىمدا كەلتۈرۈلگەن فاكتلارنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى تەستىقلەش ئۈچۈن مەن مۇمكىنچىلىك يار بېرىدىغان تەجرىبىلەرنى يۈرگۈزۈپ، نۇرغۇن يىللارنى ئۆتكۈزدۈم. مەزكۇر ئىش پېرىم ئەسىرلىك دېگىدەك تەتقىقات ۋە ئۇگىنىشنىڭ يەكۈنى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، شۇنداقلا مىنىڭ قەدىمكى ۋە پەۋقۇلاده قىزىق تاش پۈتۈكچىلەردە تاپقانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. مەن موشۇ كەمگىچە بىرمۇ بىر شەك - شۇبھە كەلتۈرمىدىمكى، بىر ۋاقىتلاردا يەر - زىمىندا بىزنىڭ ھازىرقى مەدەنىيىتىمىزدىن نەچچە ھەسسە يوقىرى بولغان، شۇنداقلا تەسەۋۋۇرىمىزدىن ھالقىپ كەتكەن مەدەنىيەت مەۋجۇت ئىدى. باشقا قەدىمى پېزىقلار بىلەن بىللە مەزكۇر پۈتۈكچىلەر شۇنىڭدىن دېرەك بېرىدۇكى، ھىندىستان، بابىلون، پارىس،مىسىر ۋە يۇكاتان مەدەنىيەتلىرى ئۇتمۇشتىكى بىر ئۇلۇق مەدەنىيەتنىڭ ئاران يېلىنجاپ تۇرغان چوغلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

مەزكۇر كىتاپ ئۇستىدە ئىش ئېلىپ بېرىشقا ئىسپاتلىق ماتېرىياللارنى بەرگىنى ئۈچۈن بۇيۇك بېرىتانىيە مۇزېيىغا (لوندون)، بېرنىس. پ. بېشوپ مۇزېيىغا (ھونولۇلۇ)، "ئامېرىكان ئۇئىكلىغا "(نيۇيورك)، كاپىتان ئى. ئە. سەئىلسبۇرغا (لوس - ئانژىلىس، كالىفورنىيە شتاتى)، سەمۇئەل خاببارد‌قا (ئوكلېند، كالىفورنىيە شتاتى)، شۇنداقلا ئۇئىلىيامس نۇيىنغا (ئوستىن، تېكساس شتاتى) ۋە ئۇلار ئېگىلىرىنىڭ ئىلتىماسلىرى بىلەن ناملىرىنى ئاتىمىغان ھىندىستان ۋە تىبەتتىكى بىر قانچە بۇتخانىلارغا ئۆز مىننەتدارلىقىمنى ۋە رەھمىتىمنى بىلدۈرمەكچىمەن.

1- باپ: باشلنش

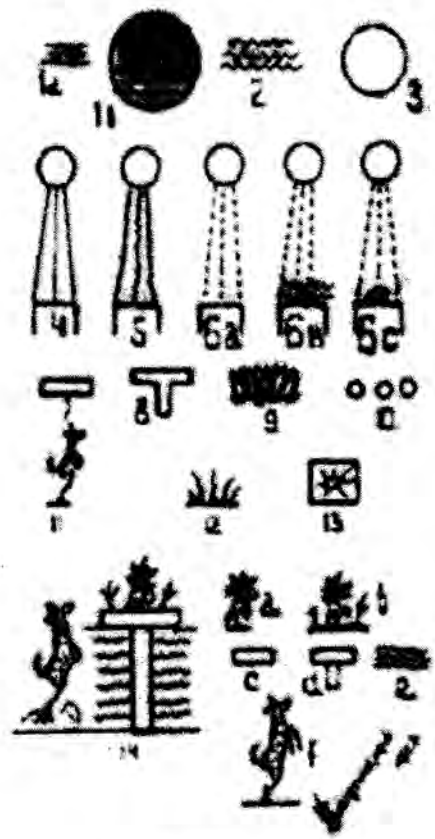

تاش پوتۆکچىلەر

بىرىنچى سۇرەت a: ئىنچىكە تۈزگۇرىزىنتاللىق سىزىقلار بوشلۇقنىڭ سىمۇۋولى.
بىرىنچى سۇرەت b: بوشلۇقتا ھەرىكەت قىلىۋاتقان يەتتە باشلىق يىلان، ئۇنى چەكلەپ تۇرغان چەمبەر ئالەمنى بىلدۇرىدۇ.
ئىككىنچى سۇرەت: دولقۇنلۇق گورىزىنتال سىزىقلار، زىمىنداكى سۇنىڭ سىمۇۋولى.
ئۈچىنچى سۇرەت: بۇ چەمبەر قۇياشنى تەسۋىرلەيدۇ، قۇياش ئىلاھى بارلىق ئاسمان جىسىملىرىنىڭ سىمۇولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.
تۆتىنچى سۇرەت: قۇياشتىن تارىلىدىغان ئىنچىكە تىك سىزىقلار قۇياشتىن تارالغان يورۇقلۇقنىڭ يەرگەبولغان كۆچىنىڭ سىمۇولى، ئۇ ھەرىكەتكە كەلگەن چاغدا يەرگە يورۇق بېرىدۇ.
بەشىنچى سۇرەت: قۇياشتىن تارىلىدىغان دولقۇنلۇق سىزىقلار قۇياش نۇرىدىن ھاسىل بولغان يەر ھارارىتىنىڭ سىمۇولى، مەزكۇر كۆچلەر ئۇچراشقاندا يەرھارارىتىنىڭ كۆچى ئاكتىۋلىشىدۇ.
ئالتىنچى سۇرەت a: قۇياشتىن تارىلىدىغان تىك توچكا سىزىقلار، قۇياش كۆچىنىڭ ۋە يەردىكى ھاياتلىقنىڭ سىمۇولى.
ئالتىنچى سۇرەت b: كائىنات تورەلمىلىرىدىكى(سۇدا جايلاشقان) ھاياتنىڭ يەر كۆچىنى قوزغايدىغان ۋە ئۇلارنىڭ تەرەقىياتىغا تۈرتكە بولىدىغان قۇياشنىڭ قېرىنداش كۆچىدۇر.
ئالتىنچى سۇرەت C: كائىنات تورەلمىلىرىدىكى (قۇرۇقلۇقتا جايلاشقان) ھاياتنىڭ يەر كۆچىنى قوزغايدىغان ۋە ئۇلارنىڭ تەرەقىياتىغا تۈرتكە بولىدىغان قۇياشنىڭ قېرىنداش كۆچىدۇر.
يەتتىنچى سۇرەت: مەزكۇر جۈغراپىيىلىك سىمۇول بىلەن قەدىمكىلەر **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى ئىپادىلەيتتى، بۇنىڭدىن تاشقىرى مەزكۇر قەدىمى يېزىق"ئانايەر،مەملىكەت" دېگەن مەنالارغىمۇ ئېگە ئىدى.
سەككىزىنچى سۇرەت: T بەلگىسى **مۇ** دۆلىتىدە يارىتىلىشنىڭ سىمۇولى ئىدى، بۇنىڭدىن تاشقىرى بۇ بەلگە جەنۇبى كېرىست يۇلتۇزلار تۈركۈمىنىڭ تەسۋىرىدۇر. يەنە پەيدا بولۇش، يۇرۇپبرش قاتارلىق مەزمۇنلارنىمۇ ئىپادىلەيدۇ.
توققۇزىنچى سورەت: نىلۇفەر(لوتوس) گۈلى - **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئۆسۈملۈك سىمۇولى. رېئالىيەتتەرگە مۇۋاپىق، يەر يۈزىدە پەيدا بولغان دەسلەپكى ئۆسۈملۈك نىلۇفەر ھېسابلىنىاتتى، نەق مانا شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۇولى سۈپىتىدە تاللىنىپ ئېلىنغان.
ئونىنچى سورەت: ئۈچ چەمبەر - **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ سىمۇولى. مەزكۇر قۇرۇقلۇق بىر - بىرىدىن تار بوغاز ۋە دېڭىزلار بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان قۇرۇقلۇقنىڭ ئۈچ ئايرىم بۆلىكىدىن ئىبارەت ئىدى.

ئون برىنچى سوۋەت: تاش پۈتۈكچىلەردە دائىم ئۇچرايدىغان سەكرمە يۈرگەن كېيىك دەسلەپكى ئادەمنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە كۆزگە چېلىقىدۇ. مەزكۇر سىمۋولدىكى ئاساسىي نەرسە كېيىكنىڭ سەكرەۋاتقان ھالىتى. ئۇ شۇنى كۆرسۈتىدىكى، ئادەم يەرىۋزىدە تولۇق ۋە پۈتۈنلەي رىۋاجلانغان ھالدا پەيدا بولغان. تەرەققىياتنىڭ تەبىئىلىك يولىنى بويسۇپ ئۆتمىگەن. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئادەم ئالاھىدە يارىتىلغان.

ئون ئىككىنچى سوۋەت: **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا بۇ بەلگە ئوتتۇرا سىمۋولى بولغان. سىزىقلارنىڭ تۈۋىگە تەرىپى قېلىنلاشقان، ئاممۇ ژۇقىرىغا كۆتىرىلىپ نېپىزلىشىشقا باشلايدۇ.

ئون ئۈچىنچى سوۋەت: مەزكۇر سۈرەت تاش پۈتۈكلەردە تاغالارنىڭ پەيدا بولۇشىنى ۋە گاز بەلۋاغلىرىنىڭ ھاسىل بولۇشىنى تەسۋىرلىگۈچى سۈپىتىدە ئۇچرايدۇ. شۇنداق قىلىپ، بىز مىسىرلىقلارنىڭ ئوتتۇرا سىمۋولىنى قەدىمكى ھىندىلارنىڭ تاش پۈتۈكچىلىرىدىن ئالغانلىغىنى كۆرىمىز. مىسىرنىڭ ئوت سىمۋولى بارى - يوقى ناگلار بەلگۈسىگە ساپىنى قوشقان ۋە ئۇنى شەھىرگە ئايلاندۇرغان.

مىسىرلىقلارنىڭ مۇنداق ئۆزگىرىشنى كىرگۈزگەنلىگىنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنىشىمۇ قىيىن ئەمەس. ئۇلار ئوزلىرىنىڭ تەسۋىرى يېزىقلىرىدا ئوتتۇرا ئىككى شەكلىنى پەرىقلەندۈرۈشكە تىرىشقان، رەسىمدە چۈكۈۋاتقان ئوت يالقۇنى تەسۋىرلەنگەن، ئۇلارنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، "بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ يېنىپ تۇرغان چەكسىز چوڭقۇرلۇقتا چۈكۈپ كەتكۈاتقانلىقىنى ئىپادىلەپ بېرىشتۇر.

مەزكۇر سىمۋولغا بىز "مەرھۇملار كىتاۋىدىكى" مىسىرلىقلارنىڭ مۇقەددەس مەتىنى توغرىسىدىكى بايىدا قايتىدىن دۇچ كېلىمىز.

ئون توتىنچى سوۋەت: مەزكۇر سۈرەت - تاش پۈتۈكچىلەردىكى بارلىق سىمۋوللار ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقلىرىنىڭ بىرى. ئۇ ئادەمنىڭ يەر يۈزىگە،**مۇ** ئېلىگە كېلىشىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ بۇ رەسىم تۆۋەندىكى ئايرىم سىمۋوللاردىن تەركىب تاپقان:

a: نىلۇفەر - **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئۆسۈملۈك سىمۋولى.

b: ئۈچ ئۆسۈملۈك - **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ساقلىق سىمۋولى.

c: قەدىمى يېزىقتىكى M ھەرپى - **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى.

d: تائۇ - قايتا تۇغۇلۇش: "پەيدا بولۇش"، "يارلىش"، "تۇرلىش" سىمۋولى. تائۇ بەلگۈسىنىڭ يۇقۇرقى قىسمى قەدىمكى يېزىقتىكى M ھەرپىي بولۇپ ھېساپلىنىدۇ ۋە يەر دېگەننى بىلدۈرىدۇ، شۇنداق قىلىپ، مەزكۇر سىمۋول "يەرنىڭ پەيدا بولۇشىنى" بىلدۈرىدۇ.

e: سۇلار سىمۋولى. پەيدا بولغان يەرنى سۇلار قورشىغان.

f: يەر يۈزىدىكى برىنچى ئىنسان.

مەزكۇر سۈرەتتە ئۈچ قېتىم - a، b ۋە c سىمۋوللىرى بىلەن - **مۇ** ئېلىنىڭ نامى

كۆرسىتىلگەن ئادەم ئ ھەرپى بىلەن ئىپادىلەنگەن بۇلۇپ، يەر يۈزىدە، تولۇق، كەم-كۈتسىز "ھالدا پەيدا بولغان.

موشۇ سۈرەتتىن پاشلاپ **مۇ** قۇرۇقلۇقىغا باغلىق بولغان مەلۇماتلارنى تېپىش ئۈچۈن پۈتكۈل دۇنياۋى ئىزدىنىشلىرىم باشلاندى.

مەن پۈتۈكچىلەرنى ماۋزۇلار بويىچە تۈرلەرگە ئايرىشقا بولىدىغانلىقىنى چۈشەندىم، شۇنداقلا ھەر بىر ماۋزۇ پۈتۈكچىلەرنىڭ پۈتۈنسۈرۈك تۈرىدە چۈشەندۈرۈلەتتى. بىز ئامەتكە ئۇچرىدۇق. بىز تاپقان ئىككى پۈتۈكچە ھەر خىل سىستېمىلار ۋە پىروگلىلارنىڭ ئاچقۇچىغا ئېگە ئىدى. بارلىق پۈتۈكچىلەرنى مەن تۆۋەندىكى تۈرلەر بويىچە بۆلەكلەرگە بۆلدۇم.

1-تۈرى: ئادەم پەيدا بولغىچە بولغان يارىتىلىش جەريانىنىڭ ئۇمۇمى تەسۋىرى.

2-تۈرى: "يەر ئوتىنىڭ" (گازنىڭ) ياردەمى تۆپەيلى تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى؛ كەلگۈسىدىكى گاز بەلۋاغلىرىنىڭ شەكىللىنىشىگە تەييارلىق.

3-تۈرى: ئالەم ئۇلۇق كۆچلىرىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە پائالىيىتى.

4-تۈرى: ئىككى ئاساسى كاتېگورىيەگە ئېگە يەرنىڭ - زېمىن كۆچلىرىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە پائالىيىتى.

5-تۈرى: يەرنىڭ غايەت زور ئاتوملۇق كۆچىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە ئىككى ئاساسى كاتېگورىيەگە بولۇنۇشى.

6-تۈرى: ھاياتلىقنى يارىتىۋاتقان ۋە قوللاپ - قۇۋەتلەۋاتقان كۈچ - ئىككى ئاساسى كاتېگورىيەنىڭ بىرىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە پائالىيىتى.

7-تۈرى: ھاياتلىقنىڭ پەيدا بولۇشى، ھاياتنىڭ ماھىيىتى، يەرنىڭ تەرەققى قىلىشىغا ئەگىشىپ تۈرمۇش شەكىللىرىنىڭ ئۆزگۈرۈشى.

8- تۈرى: ئىنسانىيەتنىڭ ئاپىرىدە بولۇشى. ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى ھەم ئۇنىڭ باشقا جانلىقلاردىن ئەۋزەللىگى.

9 -تۈرى: ئىنسانىنىڭ يەر- زېمىندىكى پائالىيىتى. ئىنسانىنىڭ يەر - يۈزىدە تۇنجى قېتىم پەيدا بولغان ئورنىنىڭ تەسۋىرى،

شۇبھىسىزكى، بۇ بايانلار **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ دەسلەپكى تارىخىنى يورۇتۇپ بېرەلەيدۇ.

10 -تۈرى: گەرچە بۇلارنىڭ ھەر بىرى باشقا ھەر قانداقىدىن كۆلەمى بويىچە ئىككى ھەسسىدىن ئېشىپ كەتسىمۇ، بارى يوقى ئىككى پۈتۈكچىدىنلا ئىبارەت. مەزكۇر پۈتۈكچىلەر باشقا مەتىنلەردىكى بەلگۈلەر ۋە سۈرەتلەرگە ئاچقۇچ بولۇپ خىزمەت قىلغان. بىزنىڭ ئىشىمىز ئەق موشۇ ئىككى پۈتۈكچىدىن پاشلاندى، شۇنىڭ ئەتىجىسىدە باشقا مەتىنلەر تەرجىمە قىلىندى. مۇبادا بىزدە شۇ ئاچقۇچ بولمىغاندا، باشقا پۈتۈكچىلەرنى ئوقۇپ چىقىشتا ئۇنۇق قازىنىش ئىمكانىيىتى تولىمۇ ئاز بولار ئىدى. مەن ئاچقۇچسىز مەتىنلەرنىڭ يېرىمىنى بولسىمۇ ئوقۇپ

چىقىش مۇمكىنچىلىگىگە ئىشەنمەيمەن. قېرى روھانىنىڭ ئۆتمۈش توغرىسىدىكى ھەيران قالارلىق بايانى بىزنىڭ ئىشەنچىمىزنى يەڭگىللەشتۈردى. ئۇ مۇقەددەس مەتىنلەرنىڭ بىرىنچى قۇرلىرىنى ئوقۇپ چىقىشى بىلەنلا پۈتۈكچىنىڭ قالغان قىسمىدا نېمە توغرىلىق ئېيتىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇنىڭ سوزىگە قارىغاندا، باشقا ساڭگىلاردا قەدىمكى شەھەرلەر ھالاك بولغاندا ئامان قالغان بىر قىسىم پۈتۈكلەر بار ئىكەن.

تاش پۈتۈكچىلەرنىڭ مەزمۇنى

ئەلمىساقتىن تارتىپ ئالەمدە پەقەت روھلا بولغان. ھەممە تەرەپ تىنچ، جىمجىت، ئۇنسىز بولۇپ ھاياتتىن مەھرۇم ئىدى. بوشلۇقنىڭ چەكسىزلىكىنى ھېچ نېمىنىڭ يوقلۇقى ۋە قاراڭغۇلۇق تەشكىل قىلاتتى. پەقەت ئالى روھ، ئەڭ ئۇلۇق، ئەڭ ماھىيەتلىك كۈچ، ياراتقۇچى، يەتتە باشلىق يىلان بۇ چەكسىز قاراڭغۇلۇقتا ھەرىكەت قىلاتتى.

ئۇنىڭدا دۇنيانى يارىتىش، ئاپىرىدە قىلىش خاھىشى پەيدا بولىدۇ، ھەم ئۇ دۇنيانى يارىتىدۇ، ئۇنىڭدا يەر- زېمىننى ۋە يەر - زېمىننە ياشايدىغان ھاياتلىقنى بەرپا قىلىش ئىستىگىمۇ پەيدا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەر- زېمىننى ۋە بارلىق مەۋجۇداتنى ئاپىرىدە قىلىدۇ.

يەتتە باشلىق يىلاننىڭ ئەڭ ئۇلۇق يەتتە ئەقىل- ئىدىراكى يەتتە بۇيرۇقنى بېرىدۇ.

ئەقىل - ئىدىراكنىڭ بىرىنچى بۇيرىغى مۇنداق بولدى: "شەكسىزلىگە ئېگە ئەمەس ۋە بوشلۇقتا ئايلىنىپ يۈرگەن گازلار بىر پۈتۈنلۈكنى ھاسىل قىلغاي ھەم ئۇلاردىن يەر - زېمىن پەيدا بولغاي."

شۇ چاغدا گازلار ئايلىنىدىغان ماسسىلار شەكىلدە بىرلىكتە توپلىنىدۇ.

ئىككىنچى بۇيرۇق مۇنداق بولدى: "گازلار قېتىپ قالغاي ۋە يەر- زېمىننى ھاسىل قىلغاي".

شۇ چاغدا گازلار قېتىپ ئۇنىڭ ئېغىرلىقى تاشقىرىدا قالىدۇ ھەم ئۇلاردىن سۇ ۋە ھاۋا ھاسىل بولىدۇ؛ باشقا ماسسىمۇ يېگى دۇنيانىڭ ئىچىگە كىرگۈزىلىدۇ. قاراڭغۇلۇق ھۆكۈم سۈرۈپ، ھېچقانداق شاۋقۇن - سورەن بولمىدى، چۈنكى ھاۋامۇ، سۇلارمۇ تېخى ئۆز شەكلىنى قوبۇل قىلمىغان ئىدى.

ئۈچىنچى بۇيرۇق مۇنداق بولدى: "تاشقى گازلار بۆلۈنگەي ھەم ئۇلار ھاۋا ۋە سۇنى ھاسىل قىلغاي".

گازلار شۇندا بۆلۈندى، بىر قىسمى سۇنى ھاسىل قىلدى ھەم سۇلار يەرگە جايلاشتى ۋە ئۇنىڭ بېتىنى شۇنداق قاپلىدىكى، ھېچ بىر يەردە قۇرۇقلۇق بولمىدى. گازنىڭ قالغان قىسمى ھاۋاغا ئايلاندى. يورۇقلۇق ئالدى بىلەن ھاۋانى يورۇتتى.

قۇياشنىڭ نۇرلىرى ھاۋادا پانى دۇنيانىڭ يورۇقلۇقى بىلەن ئۇچراشتى ھەم پانى ئالەمگە ھاۋانى ئاتا قىلدى شۇ چاغدا يورۇقلۇق يەرگەچۈشۈشكە باشلىدى

ئىسقلىقمۇ شۇنداقلا ھاۋادا ھاسىل بولدى

قۇياشنىڭ نۇرلىرى ھاۋادا (ئاتموسفېرادا) ئىسسىقلىقنىڭ ھارارىتى بىلەن ئۇچراشتى ۋە

ئۇنىڭغا هايات بەردى. شۇ چاغدا زېمىننىڭ يۈقىرى قەۋىتىنى ئىستىدىغان هارارەت پەيدا بولدى.

تۆرتىنچى بۇيرۇق مۇنداق بولدى: "زېمىننىڭ قوينىدىكى گازلار سۈلار ئۈستىدىن تاغلارنى قەد كۆتەرگۈزگەي". يەر ئاستىدىكى ۋۇلقانلار شۇندا سۇ ئاستىدىكى زېمىننى سۈلار ئۈستىگە چىقىرىپ، قۇرۇقلۇق هاسىل بولغىچە كۆتىرىپ تۇردى

بەشىنچى بۇيرۇق مۇنداق بولدى: "هاياتلىق سۈغا كىرگەي". قۇياش نۇرلىرى شۇندا زېمىننىڭ يورۇقلۇقى بىلەن بۇلغانغان سۈدا ئۈچراشتى هەم شۇ يەردە ، يەنى سۇنىڭ هاياتلىق بىلەن ئارىلاشقان قىسمىدا كائىنات تۇخۇملىرى (هايات تۇرەلمىلىرى) پەيدا بولدى. بۇيرۇققا مۇۋاپىق يەنە شۇ كائىنات تۇخۇملىرىدىن هاياتلىق پەيدا بولدى

ئالتىنچى بۇيرۇق مۇنداق بولدى: "هاياتلىق زېمىنگە كىرگەي" شۇندا قۇياش نۇرلىرى زېمىننىڭ يورۇقلۇقى بىلەن قۇرۇقلۇقنىڭ چاڭ توزانلىرى ئىچىدە ئۈچراشتى هەم ئۇنىڭدىن كائىنات تۇخۇملىرى پەيدا بولدى. بۇيرۇققا مۇۋاپىق يەنە شۇ كائىنات تۇخۇملىرىدىن هاياتلىق پەيدا بولدى

يۇقۇرقىلارنىڭ هەممىسى يۈز بىرگەندىن كېيىن، يەتتىنچى ئەقىل - ئىدراك ئېيتتىكى: "ئۆزىمىزگە ئوخشايدىغان ئادەمنى يارىتايلى هەم ئۇنى موشۇ زېمىننىڭ هوكۇمرانىغا ئايلاندۇرايلى".

شۇ چاغدا نارايانا، يەتتە باشلىق ئەقىل- ئىدراك، ئالەمدىكى بارلىق مەۋجۇداتنىڭ ياراتقۇچىسى، ئادەمنى ياراتتى هەم ئۇنىڭغا هاياتلىق ئاتا قىلىپ، مەڭگۈلۈك روھ ئىچىگە كىرگۈزۈلدى. ئادەم نارايانا ئوخشاش ئەقىل - ئىدراكلىق بولۇپ يارالدى. يارىتىلىش ئەنە شۇنداق ئاياقلاشتى

يەتتە "بۇيرۇق"، شوبهىسىزكى، ۋاقىتنىڭ بەلگۈلۈك دەۋرلىرىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ، بىراق ئۇلارنىڭ داۋاملىشىشى توغرىسىدا هېچ قانداق ئەمىر - مەرۇپلار بولمىغان. بۇ بەلكىم كۆنلەر، يىللار ۋە مىليونلىغان يىللار داۋاملاشقان بولۇشى مۇمكىن

شۇ نەرسە دەققەتكە سازاۋەرلىكى، تاش پۈتۈكچىلەرنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى تەۋراتنىڭ پەيدا بولغان ئورنى بىلەن بولغان باغلىنىشنى ئېسىمىزگە سالىدۇ. ئەمما شۇنىڭدىن باشلاپ دەققەتكە سازاۋەر پەرىقلەر باشلىنىدۇ. مەن دۇنيادىكى ئەڭ هەر خىل خەلقلەر ئارىسىدا تاراللغان يارىتىلىش توغرىسىدىكى ئەپسانىلەرنى تەهلىل قىلدىم ۋە نۇرغۇنلىغان ئوخشاشلىقلارنى تاپتىم. بۇلاردىن كائىناتنىڭ تەدرىجى تەرەققىياتىغا مۇناسىۋەتلىك بارلىق ئەپسانىلەرنىڭ بىرلا ئۇمۇمى مەنبەگە ئېگە ئىكەنلىكى هەققىدىكى خۇلاسە مەيدانغا كېلىدۇ. بىز بارلىق ئەپسانىلەرنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان مۇ دولىتىدىن تاراللغانلىقى هەققىدىكى يەكۈنگە ئېرىشىمىز.

يەتتىنچى بۇيرۇقنى تەرجىمە قىلىش هەممىدىن قىيىنغا چۈشتى. مۇنداق ئېيتقاندا، سۆزلەرنىڭ مەنىسى ئاددىلا بولۇپ چىقتى، ئەمما بىز قەدىمكى سۆزلەرنىڭ مەزمۇنىغا دەل مۇۋاپىق كېلىدىغان

هازىرقى چۈشەنچىلەرنى تاپالمىدۇق. مەسىلەن، "جان" ياكى "روھ" بىزنىڭ ئادەم بەدىنىگە سىڭدۈرگەنلىرى ئىپادىلەش ئۈچۈن تاپقان ئەڭ ياخشى سۆزلىرىمىز بولدى. "تىرىكلىك" سۆزى ئەسلى نۇسخا نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى تولۇق ئەكس ئەتتۈرمەسلىكىمۇ مۇمكىن. "مەڭگۈلۈك" سۆزى بولسا، شەك - شۈبھىسىز توغرا ئىپادىلەندى. "بىزگە ئوخشاش" سۆزلىرى نېمىنى بىلدۈرىدۇ؟ ئېھتىمال، ئەقىل- ئىدراك ۋە سىرلىق ئىقتىدارلار ئارقىلىق زېمىنگە ھوكۇمرانلىق قىلىش دېگەن مەزمۇنىنى ئىپادىلىسە كېرەك.

" ئۇنىڭغا موشۇ يەرنى باشقۇرۇدىغان ھاكىمىيەتنى بېرەيلى" دېگەن سۆزلەر بۇنىڭغا دەللىدۇر. دېمەك، ئادەم ئاللاتائالانىڭ پەرمانى بىلەن يەر-زېمىنگە كەلگەن ۋە قەيەردىن كەلگەن بولسا، شۇ يەرگە قايتىشى لازىم.

تاش پۈتۈكچىلەردىكى سۆز مەنىلىرىنى چۈشۈنۈش ھېساپسىز قېتىم بولدى. سۈرەتلەر ۋە تەسۋىرلەر ناھايىتى نۇرغۇن. قەدىمكى يېزىق بولسا، ئىنتايىن ئاز. پۈتۈكچىلەرنىڭ بەزى جايلىرى شۇنچىلىك ئۇيۇپ كەتكەن ئىدىكى، بىز ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي قالدۇق. بۇنىڭدىن تاشقىرى، بىزگە پات-پات شۇنداق چۈشەنچىلەر ئۈچراپ قالاتتىكى، ئۇلار ئۇچۇن بىز ھازىرقى تىلىمىزدا سۆز تاپالمايتۇق.

بىزنىڭ تەتقىقاتلىرىمىزنىڭ بېشىدا، مېنىڭ دوستۇم كاھىن شۇنى ئېيتتىكى، بۇ قەدىمكى يېزىقلارنى ئۇ "ناگا مايا تىلى" دەپ ئاتىغان تىلنى يىلمەي تۇرۇپ، سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشۈنۈش مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى **مۇ** قۇرۇقلۇقى بىلەن باغلىق قەدىمكى مەتىنلەر شۇ تىلدا يېزىلغان. بۇنىڭدىن تاشقىرى بارلىق تاش پۈتۈكلەرنىڭ مەتىنلىرى پەقەت ئۇلارنى ئۇگەنگەنلەر گىلا مەلۇم بولغان مەخپى ئەھمىيەتكە ئىگە. مېنىڭ دوستۇم بۇ مەخپى تىل بىلەن تونۇش بولغانلىقتىن مېنى ئۇگىتىشكە باشلىدى.

بۇ تىلنى مەن ئىككى يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئۇگەندىم، ئاندىنقىلاردا مېنىڭ ئۈتۈقلىرىمغا ھاھا بېرىدىغان سۆز مەنىسىنى چۈشەندۇرۇش بىلەنمۇ شۇغۇللاندىم.

بىز ئۆز ئىزدىنىشلىرىمىزنى ئايالاشتۇرغاندا، قېرى ھىندى، مېنىڭ دوستۇم ۋە ئۇستازىم: "ئوغلۇم، بىز ئۇششاق تەپسىلاتلىرىغا ئەمەس، بەلكى پەقەت ئۇمۇمى مەنانى چۈشۈنۈش دەرىجىسىگىلا يەتتۇق" دېدى.

مەن شۇنى سەمىمى ئىقرار قىلىشىم كېرەككى،مېنىڭ قىممەتلىك ھىندى دوستۇمنىڭ ياردىمىسىز مەن بۇ پۈتۈكچىلەرنىڭ مەنىسىنى ھېچ قاچان چۈشىنەلمىگەن بولاتتىم.

مەن بۇ پۈتۈكچىلەردە بايان قىلىنغان تەلىماتلارنىڭ ئەكس ئىتىلىشىنى قەدىمكى ھىندى ئەدەبىياتىدا، بۇنىڭدىن تاشقىرى، قەدىمكى ئەدەبىياتنىڭ باشقىمۇ مەنبەلىرىدە تاپتىم. مانا بۇنىڭغا پەقەت بىر جۈپ مىسال:

ھىندىستان:

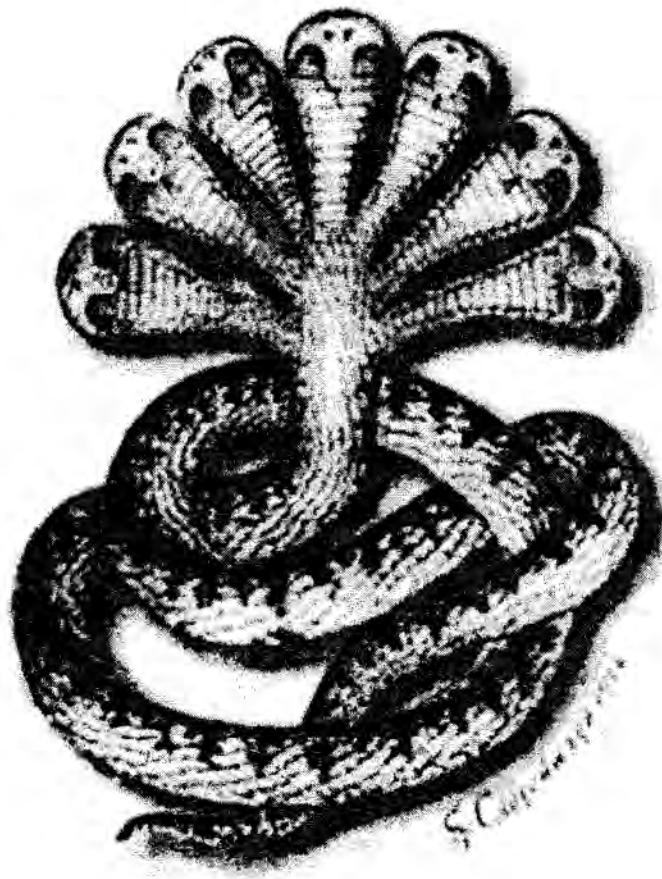

نارايانا، يەتتە باشلىق يىلان، ياراتقۇچى ۋە ياربتىلىشنىڭ سىمۋولى
نارا "ئاللا - تائاللا"، يانا" بارلىق مەۋجۇداتنى ياراتقۇچى "دېگەننى بىلدۈرىدۇ.
يەتتە باش يەتتە ئالى ئەقىل - ئىدىراكنى ۋە دۇنيانى ياربتىشنىڭ يەتتە رېجىسنى
سىمۋوللاشتۇرىدۇ

"ئايتارىيا - ئارانياكا"

باشتا بۇ ئالەمدە پەقەت روھلا بولغان، ئۇنىڭدا ھېچ قانداق پائالىيەتلىك ۋە پائالىيەتسىزلىك بولمىغان. ياراتقۇچى، (مەن دۇنيانى يارىتىشنى ئىستەيمەن) دەپ ئويلىغان. شۇنداقلا دۇنيانى، يورۇقلۇقنى، ئۆلۈمنى، بارلىق مەۋجۇداتلارنى، يورۇقلۇقنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھاۋانى، زېمىننى، بارلىق نەرسىلەرنى ۋە چوڭقۇر ھاكىلارنى، سۇلارنىڭ چوڭقۇرلۇقلىرىنى ياراتتى.

يۇكاتان

"نائۇئاتل"

(ئىلاھى چېقىنلارنىڭ زەربىلىرى ئاستىدا ھاۋانىڭ زەررىلىرىگە جان كىردى. ئۇنىڭدا ھەممىنى ھەل قىلىدىغان ئېنىرگىيە پەيدا بولدى.)

مەن ئىشىنىمەنكى، بۇ خىلدىكى مەتىللەر قەدىمكى بۇتخانىلارنىڭ پىزىقلىرى ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن ، يۇنى باشقا يازما دەرەكلەرمۇ، شۇنداقلا ئېغىزچە رىۋايەتلەرمۇ تەستىقلايدۇ.

دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا يارىتىلىش توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر ئوخشىمىغان ھالدا ئوزگەرتىشلەرگە دۇچ كەلگەن، بۇ، شەك - شۇبھىسىزكى، مەزكۇر رىۋايەتلەرنىڭ ئەڭلاتتىن-ئەڭلاتقا قانداق يەتكۈزۈلگەنلىكىگە باغلىق پەيدا بولغان. بۇ ئاجايىپ رىۋايەتلەر كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق دەرىجىدە تاش پۈتۈك مەتىللىرىنىڭ مەزمۇنىغا پىقىن بولغاندىن تاشقىرى، يەنە گېئولوگىيەلىك قېزىلمىلار بىلەنمۇ ئىسپاتلانماقتا.بۇ رىۋايەت - ئەپسانىلەرنىڭ ئوخشىمىغان شەكىللىرى يەنە جەنۇبىي دېگىز ئاراللىرىدىكى ئادەم گۆشىنى يېگۈچى يېرىم ياۋايىلار، بولۇپمۇ ماركىز تاقىم ئاراللىرىنىڭ تۇرغۇنلىرى ئارىسىدا ساقلىنىپ كەلمەكتە.

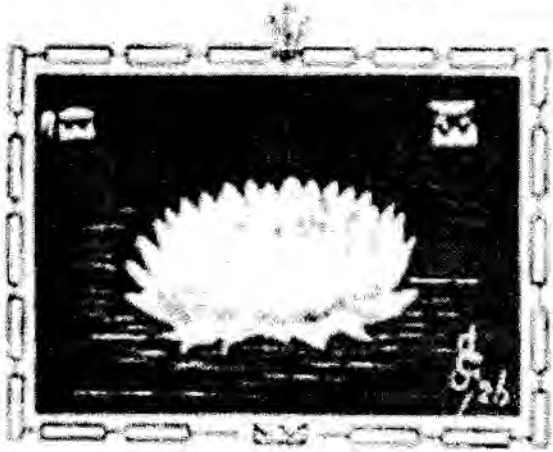

يارىتىلىش تارىخىنى قەدىمكى ھىندىلار، خالدىيلار، مىسىرلىقلار، مايا ۋە گرېكلارتەپسىلى يېزىپ قالدۇرغان شۇنداقلا يىپ ئۇچى بۇلالايدىغان ئەڭ ئاممىباپ مەنبەلەرنى ساقلاپ قالالىغان. ئۇنىڭ سەۋەبىنى كىلىمبنت ئالېكساندرىيسكىي ئىنتايىن ياخشى چۈشەندۈرۈپ بەرگەن:

مىسىرلىقلار ئۆزىسىرلىرىنى ھېچ كىمگە ئېچىپ بەرمەيتتى، ئىلاھى پائالىيەت بىلەن باغلىق بولغان بۇ سىرلارنى باشقىلارغا ئاشكارىلاش ئۈلار ئۈچۈن ئوز سىرلىرىنى كەمستكەنلىك ، دەپ قارىلاتتى. ئۇلار بۇ سىرلارنى پەقەت ھوكۇمرانلار، تەخت ۋارىسلىرى ۋە ئۆزلىرىنىڭ پەرزەنتلىرى، دانىشمەنلىرى شۇنداقلا كاھىنلار ئۈچۈن ساقلايتتى.

باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، مەخپى مەنا ھېچ قاچان ئوچۇق چۈشەندۈرۈلۈپ بېرىلمەيتتى.

مەن ئىشىنىمەنكى، مۇسا پەيغەمبەر ئاساسقا ئېلىپ، تەۋرات ھېكايىلىرىنى تۈزگەن يارىتىلىش ھەققىدىكى مىسىر رىۋايەتلىرى ھىندىستاندىن كەلگەن؛ ئۇ چاغدا پۈتۈكچىلەر مىسىرغا يەتتە مۇقەددەس روھلۇق يازمىشلار، دىن ۋە ئىلىم - پەنلەردىن دەرىسلىك سۈپىتىدە دىن تاراتقۇچىلار تەرىپىدىن ئېلىپ كېلىنگەن ئېدى. شۇنداق قىلىپ، بۈگۈن پۈتكۈل خرىستىيان دۇنياسىدىكى يەكشەنبىلىك مەكتەپلەردە ئىنتايىن تەسىرلىك تارىخ سۈپىتىدە ئوقۇلۇۋاتقان مۇناجاتلار ئەسلىدە ھازىر يوقاپ كەتكەن قەدىمكى **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا پەيدا بولغان

مەزكۇر باپنى مەن يارىتىلىش توغرىسىدىكى ئانچە تولۇق بولمىغان تاش پۈتۈك يىلنامە ۋە ئولىيام نېۋىندىكى ئىككى پارچە مېكسىكا تاش پۈتۈكچىسىنى مىسال كەلتۈرۈش بىلەن ئايلاشتۇرۇۋاتىمەن

1231 - پۈتۈكچە

بۇ ئىككى مىلىڭ ئالتە يۈزدىن كۆپرەك پۈتۈكچىلەرنى تەشكىل قىلىدىغان نېۋىننىڭ پۈتكۈل تاش پۈتۈكچىلىرى ئېچىدىكى ئەڭ قىزىق ۋە ھەممە جەھەتتىن خىلىلا قىممەت - باھالىق پۈتۈكچىلەرنىڭ بىرىدۇر. ئۇنىڭدا ئالەمنىڭ ھەربىر چۈشەندۈرىلىدۇ.

پۈتۈكچىدە مۇقەددەس كىرىست سىمۋولى تەسۋىرلەنگەن بولۇپ، ئۇ ھەر خىل نام ۋە نىقابلار ئاستىدا زاھىرلىنىپ تۇرىدۇ ۋە بىزگە ياراتقۇچىنىڭ ئىسىنانى يارىتىش پائالىيىتى ھەققىدە مەلۇمات بېرىدۇ. بۇ پۈتۈكچە دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن ئەڭ قەدىمقى مەتىنلىك بەلگىلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

1231 - پۈتۈكچە

پۇتۇكچە مەتىنلىرى شۇنى بايان قىلىدۇكى، مۇقەددەس كرېستنىڭ ھەر بر بولىكى ياراتقۇچى تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن پەرمانلار بولۇپ، ئۇلار ئالەمدە ھۆكۈم سۈرگەن قالايمىقانچىلىقلارنى چەكلەيدىغان قانۇن ۋە تەرتىپنى يارانقان. ئۇلار ئۆز پائالىيىتىنى ياراتقۇچىنىڭ رەھبەرلىكى ئاركىلىق يۈرگۈزىدۇ. مېكسكا پۇتۇكچىلىرىمۇ ئەنە شۇ مەزمۇننى مۇئەييەنلەشتۈرگەن.

تاش پۇتۇكچىلەرئارىسىدىن بۇ مۇقەددەس كرېستنىڭ كىملەر تەرىپىدىن بىرلەشتۈرۈلگەنلىكى شۇنداقلا بۇ كرېستنىڭ ياراتقۇچىنىڭ بۇيۇك پەرمانى ئىكەنلىكىنى يېشىپ بېرەلەيدىغان پۇتۇكچىلەر تېپىلمىدى. بۇ كرېستلەرنى بۇيۇك ياراتقۇچىنىڭ ئاللىكىملەرگە ئېۋەتكەن پەرمانلىرى دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولىدۇ.بۇ پەرمانلارنى تاپشۇرۇپ ئالغانلار كىملەر ؟ ئۇزاق ۋاقىت داۋامىدا مەن قەدىمكى يېزىقلار ۋە مەتىنلەر ئارىسىدا بۇنىڭغا جاۋاپ بېرىدىغان ھېچ نەرسە تاپالمىدىم. ئەمما مەزكۇر پۇتۇكچە بىزگە بۇ ھەقتە ئۇچۇر بېرەلىشى مۇمكىن. كىتابخانىنىڭ مېنىڭ ئىشىم ئۈيدۈرما ئەمەسلىكىگە ئىشىنىشى ئۈچۈن، مەن بۇ يەردە پۇتۇكچە سىمۋولىنى ئېلېمېنتلارغا بۆلۈنىشى ۋە ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسى بويىچە چۈشەندۈرىمەن.

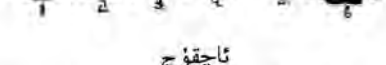

ئاچقۇچ

بىرىنچى، مەزكۇر سخېمىنىڭ مەركىزى فىگۇرىسى "را" سۈپىتىدە قۇياشنى سىمۋوللاشتۇرغان چەمبەردۇر. بۇ ياراتقۇچى ھەققىدىكى ئىلاھى دىنىنىڭ سىمۋولى بولۇپ، دىنى ئەقىدىلەردىكى ئۇچ سىمۋولنىڭ بىرى. بۇ سىمۋول دىنى ئېتقادنىڭ بىر خۇدالىق بولۇشىنى شەرھىلىگەنلىكى ئۈچۈن ، سىمۋوللار ئىچىدە ئەڭ مۇقەددەس سىمۋول بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئىككىنچى، چەمبەرئىچىگە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېلىپبەسىنىڭ يېزىق شەكلى بولغان "خ" ھەرپى تىركەلگەن.بۇ قەدىمكى يېزىق ھەرپىي ئوزىگە كوپلىگەن سىمۋوللۇق مەنالارنى جەملىگەن بولۇپ، ئۇ مۇقەددەس كرېستنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ھەرىپنىڭ كوپ قىسمى چەمبەرنىڭ ئىچىگە جايلاشقان، بۇ ياراتقۇچىنىڭ پائالىيىتىنى كۆرسىتىدۇ. مۇقەددەس كرېست ياراتقۇچى تەرىپىدىن ئېۋەتىلگەن بولغاچقا، بۇنىڭدىن مۇقەددەس كرېستنىڭ، يەنى توت مۇقەددەس دائىمى كۈچنىڭ ياراتقۇچىدىن بىۋاستە چىققانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ. قەدىمكىلەر مۇقەددەس كرېستنىڭ توت تىلى ۋە توت كۈچىنى ياراتقۇچىنىڭ «ئۇمىدلىرى»، «پەرمانلىرى» دەپ ئاتاشقان ئىدى.

ئۈچىنچى، بۇ مۇقەددەس كۈچنىڭ سىمۋولى. تۆۋەنكى قىسمى كۈچنىڭ مەنبەسىنى، يۇقۇرقى قىسمىدىكى چېكىت بولسا كۈچ ھەرىكىتىنىڭ يونىلىشىنى كۆرسىتىدۇ. مەزكۇر سۈرەتتە كۈچلەرنىڭ يۇنىلىشى غەرىپتىن شەرىققە قارىتىلغان

تۆتىنچى، تۆرت مۇقەددەس كۆچىنىڭ ھەر بىرىدە يانىڭ، نەيزىنىڭ ياكى قىسقا نەيزىنىڭ ئۇچى بار. بۇ پائالىيەتنىڭ سىمۋولى بولۇپ، كۆچلەرنىڭ ئوز ئاكتىپلىقىنى ساقلاۋاتقانلىغىنى ۋە غەربىتىن شەرىققە بولغان يونىلىشتە ئۇزلۇكسىز ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسەتمەكتە.

قەدىمكىلەر«بۇ پائالىيەتلەر ئۇلارنىڭ ئىچكى قانۇنىيەتلەر ئالىمىدە ئوز ھوكۈمرانلىقىنى يۈرگۈزگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ» دەپ يازغان.

بەشىنچى، مەزكۇر بەلگە"گېئومېتريە" نى بىلدۈرىدۇ. بۇ سۆز مۇقەددەس تۆرت كۆچىنىڭ ھەممىسىگە تىركەلگەن. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئوبراز تۆرت ئۇلۇق گېئومېتريىچى يەنى تۆرت ئۇلۇق دائىمى كۆچلەر تەرىپىدىن يارىتىلغان. ئۇلارنىڭ بەزىبىر بولەكلىرى ياراتقۇچى تەرىپىدىن بۆاستە ئاپىرىدە قىلىنىپ پۈتۈلگەن ، دەپ بايان ئېتىلمەكتە

ئالتىنچى، مەزكۇر بەلگە تۆرت مۇقەددەس كۆچىنىڭ بىر-بىرىگە ئوتۇشۇپ ئايلىنىشىدىن ھاسىل بولماقتا. ئۇلارنىڭ ھەممىسى غەربىتىن شەرىققە قارىتىلغان. مەزكۇر بەلگىنىڭ ئايلىنىشى چەمبەرنى ھاسىل قىلىپ، ئالەمگە سىمۇول قىلىنغان

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئالەمدىكى بارلىق جىسىملار ھەرىكىتىنى باشقۇرىدۇ. بۇ شۇنى كۆرسەتمەكتىكى، بارلىق ئايلىنىپ يۈرگەن جىسىملار غەربىتىن شەرىققە قاراپ ئايلىنىدۇ، بارلىق يېپىق ئېغىزلار غەربىتىن شەرىققە قاراپ ھەرىكەتلىنىۋاتقان جىسىملار تەرىپىدىن ھاسىل بولغان، يەنى ھەممە نەرسە مەركەزنى چوربەپ ئايلانماقتا. موشۇ سىمۇوللۇق تەسۋىرده مەركەز دائىمى كۆچ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇنىڭدا ئەڭ بۈيۈك ،پۈتمەس-تۈگىمەس چەكسىزلىك ۋە ھەممىگە قادىرلىق مەۋجۇت

نۇھىن تاپقان ئىككى مىڭ ئالته يۈز پۈتۈكچىدىن مىڭدىن كۆپرەگى تۆرت بۈيۈك كۆچىنىڭ پائالىيىتى بىلەن باغلىق

ئاخىرقى، ئالتىنچى يېزىق ھەممىدىن كۆپ تارقالغاندۇر. مەن موشۇ كىمگىچە ئۇنى تىلغا ئېلىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى دىنى بەلگە بىلەن ئالماشتۇرمايدىغان بىرمۇ ئارخېئولوگنى تاپمىدىم.

مەزكۇر پۈتۈكچە بۈيۈك قۇدرەتلىك دائىمى كۆچلەرنىڭ بىرى تەرىپىدىن شەكىللەندۈرۈلگەن. ئۇ شۇنى كۆرسىتىدىكى، بۈيۈك قۇدرەتلىك كۆچىنىڭ پۈتكۈل ئالەمگە قۇربى يېتىدۇ

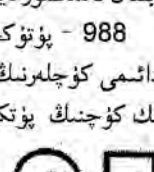

ئالەم بۇ پۈتۈكچىدە ئىككى ئىچكى چەمبەرنى ئوز ئىچىگە ئالغان تاشقى ئايلانما بىلەن سىمۋوللاشتۇرىلغان،مەركىزى چەمبەر ياراتقۇچىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئالەمنى كېسىپ ئوتۇدىغان ئەگىر سىزىقلارئوز- ئارا گىرەلەشكەن. يۇقۇرىدىكى ئەگرى سىزىقچە بۇ كۆچمنىڭ ئىپادىسى، سۇرەتتە سىزىقلار غەرپىتىن شەرققە قارىتىلغان. بۇنى ئۇنىڭ ھەربىرىت يونىلىشىنى كۆرسىتىدىغان ژۇقارقى سول تەرەپتە جايلاشقان كۆچمنىڭ سىمۋولى تەستىقلىمەكتە.بۇ ئالەمنىڭ ھەركىتىگە بۇيۇك دائىمى كۆچمنىڭ قۇماندانلىق قىلىدىغانلىقىنى كورسىتىدۇ.

ئاچقۇچ

بۇ تۆرت دائىمى كۆچمنىڭ بىرى ئېكەنلىگىنى ژۇقارقى ئوڭ تەرەپتىكى چەمبەرلەرگە قوشۇلغان مۇقەددەس كرىستىنىڭ سىمۋولى كۆرسەتمەكتە.شۇنداق قىلىپ بۇ پۈتۈكچىگە ئوخشاش مەزكۇر سخېمىدا تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچمنىڭ بېۋاستە ياراتقۇچىدىن چىققانلىقى ئىپادىلەنگەن.

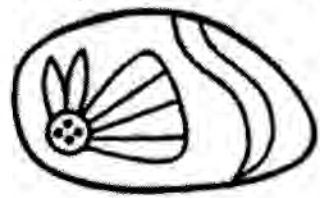

339 - پۈتۈكچە

مەزكۇر تاشتىكى سۇرەت قەدىمى رىۋايەتتىكى كېپىنەكنىڭ ئالەمدە قانۇن ۋە تەرتىپنى ئورناتقانلىغى توغرىسىدىكى مۇپەسسەل بەدىئى كورۇنۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

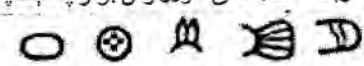

ئاچقۇچ

تاشقا سىزىلغان يايىسىمان چەمبەر ئەسلىدىكى تاشنىڭ شەكلىگە ماس سىزىلغان بولۇپ، ئالەمنىڭ چەكسىزلىكىگە سىمۋول قىلىنغان

كېپىنەكنىڭ بېشى، ئىچىدە تۆرت دانەيۇملاقچا بولغان چەمبەرىلەن ئىپادىلەنگەن. چەمبەر ياراتقۇچىنى، تۆرت يۇملاقچا بولسا تورت سانىنى، يەنى تورت مۇقەددەس بۇيۇك كۆچنى ئىپادىلەيدۇ. تورت يۇملاقچا ۋە بىر چەمبەردىن ھاسىل بولغان بەش سانى بولسا، ئىلاھنىڭ سىمۋوللۇق سانى بولۇپ ھىسابلىنىدۇ.

كېيىنكى بېشىدىن باشلىنىدىغان ئىككى "تاجىسى" قانۇن ۋە تەرتىپنى بىلدۈرىدۇ.
قاناتنى مۇنداق ئىزاھلاشقا بولىدۇ: بەش تال سىزىقچا ياراتقۇچى ئىلاھنى،ئۇلار ئارىسىدىكى تۈرت ئارىلىق مۇقەددەس تۈرتلىكنى بىلدۈرىدۇ.
تىل ئالەمدىن كەلگەن، تىل نۇتۇق،گەپ - سوز ۋە پەرمانلارنىڭ سىمۋولىدۇر. ئالەمدىكى قانۇن ۋە تەرتىپنىڭ ئورنۇتۇلىشى ئەنە شۇنداق "پەرمانلار" بىلەن ئەملگە ئاشىدۇ. پەرمانلارنى يەتكۈزگۈچى بولسا،كېيىنەك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.
ئۇمۇمى ئىزاھلىما:
ياراتقۇچىنىڭ پەرمانى بىلەن مۇقەددەس تورت بۈيۈك كۈچ ئالەمدە قانۇنىيەت ۋە تەرتىپنى ئورناتتى
مەن تەنقىد قىلىشقا مۇۋاپىق بولغان تاش پۈتۈكچىلىرى ئاساسەن ئىنسانىيەتنىڭ ئالاھىدە يارىتىلىشى بىلەن ئايالقىلىشاتتى. پۈتۈكچىلەرنىڭ خېلى كۆپلىرى يوقاپ كەتكەن ۋە ئۇپراپ كەتكەن بولغاچقا ، مەزكۇر ماۋزۇ ئايالاشمىغان ھالدىلا قالدى. يەنە بىر ئالاھىدە يارىتىلىش ماۋزۇسى بولغان ئايال زاتىنىڭ يارىتىلىشى ھەققىدىكى تەتقىقاتمۇ ۋاقتىنچە قالدۇرۇلدى. ماڭا نىسبەتەن ھازىرغىچە جاۋاپسىز بولۇپ قالغان بىر سوئال، بىزنىڭ خەۋەر تاپقانلىرىمىزدىن باشقىچە بولغان ئەپسانە - رىۋايەتلەرنىڭ خاراكتېرى قانداق ئىدى، دېگەندىن ئىبارەت. مۇنداق ئەپسانە - رىۋايەتلەر بىزگە ھەممىلا جايدا دېگۈدەك ئۇچراپ تۇردى

1584 - پۈتۈكچە

مەزكۇر پۈتۈكچە مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ مۇقەددەس ئىلھام بەخش يازمىشلىرى سۈپىتىدە نامايەن بولىدۇ. بۇ تاش پۈتۈكچىنىڭ مەزمۇنى دەسلەپتە ئېيتىپ ئوتكەن يەتتە پەرمان ھەققىدىكى بايانلارنى تولۇقلىغان بولۇپ ، مەن توپلىغان تاش پۈتۈكچىلەردە ساقلانغان .
لېكىن بۇ تاش پۈتۈكچىلەر بىلەن مېكسىكا تاش پۈتۈكچىلىرى ئوتتۇرىسىدا مەلۇم ئايرىمىلىقلار بار. تاش پۈتۈكچىلەرنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىكى مۇقەددەس ئىلھام بەخش يازمىشلىرىنىڭ بېۋاستە كۆچۈرمىسى ئېكەنلىكى مەلۇم، ئەمما بىز موشۇ كەمگىنچە مېكسىكا پۈتۈكچىلىرىنىڭ قەيەردە ياسالغانلىقىنى بىلمەيمىز. مەزكۇر پۈتۈكچە مۇقەددەس يازمىشلاردىن ئېلىنغان ئۇزۇندە بولۇپ، ئۇ پۈتۈكچىلەردىن ئون مىڭ يىل كېيىن ياسالغان. ئامما بۇ تېپىلمىنىڭ قانچە ئۇستىكارلىرىنىڭ ئىجادىيىتى ئېكەنلىكىنى ۋە قايسى ۋاقىتتا ياسالغانلىقىنى ئېيتىش قىيىن. ئەڭ چوڭ ئېھتىماللىق بۇتېپىلمىلارنىڭ ئامېرىكىدا ياسالغانلىقى. مەن بۇ مۇقەددەس تېپىلمىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە تەييارلانغانلىقىنى، لايىنى پىشۇرۇش ئارقىلىق ياسالغانلىقىنى، مېكسىكا پۈتۈكچىلىرىنىڭ بولسا تاشتىن ياسالغانلىقىنى ئاساس قىلدىم
مېكسىكا پۈتۈكچىلىرى شەرىقتە تېپىلغانلارغا نىسبەتەن خېلىلا كېيىن ياسالغان بولۇپ ، بۇ

1584 - پوتۇكچە

پوتۇكچىلەر ئىستانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە تەييارلانغان تۇپ نۇسخىلارغا ئوخشامدۇ؟ ياكى ۋاقىت ئۆلارغا خېلىلا كېيىنكى كاھىنلىق تەلىماتلىرىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان كاتىناتنىڭ يېڭى دېتاللىرىنى كىرگۈزدىمۇ؟ دېگەن مەسىلە سوئال ھالىتىدە قالماقتا.

ئاچقۇچ

بىرىنچى: ئادەمنىڭ بېشى شەكلىدىكى بۇ دۇگىلەك ئادەمنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. ئۇنىڭدا كۆزلەر كاۋاك ھالەتتە تەسۋىرلەنگەن بۇلۇپ،بۇ ئۇيقىنى بىلدۈرۈدىغان كورۇنۇش قەدىمكى مەتىنلەردە دايىم ئۇچراپ تۇرىدۇ. قەدىمكىلەر ئادەمنىڭ ئولۇپ كېتىشىگە ئىشەنمگەن.

ئىككىنچى: كاتىنات كۆچلىرىنىڭ سىمۋوللىرى بۇ يەردە قابلىيەت ياكى ماھارەت سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن؛ ئادەم شۇنىڭغا ئېگە بولغاندىلا يەر ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلالايتتى.

ئۈچىنچى: ئىقتىدار ۋە قابلىيەت ئالدى بىلەن ئادەمنىڭ بېشىدا شەكىللىنىدۇ. بۇ قابلىيەت – ئەقلى قابلىيەت دېمەكتۇر.

تۆتىنچى: ئادەم بەدىنى ئىككى ئالەملىك تۈخۈمدىن ھاسىل بولغان. يۇقۇرقى تۈخۈم باشقا تېگىپ تۇرىدۇ، تۆۋەندىكىسى يۇقۇرقىنىڭ ئاستىغا تەگمەكتە. بۇنىڭ ئۈزى ئادەم بەدىنىنىڭ ئىككى يېقىن گەۋدىدىن ھاسىل بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كېيىنرەك بىز يۇقۇرقى ۋە تۆۋەنكى تۈخۈملارنىڭ بىر- بىرىدىن ئاجرىغانلىقىنى كۆرۈمىز.

بەشىنچى: بويۇننىڭ ئىككى تەرىپىگەئىككى چەمبەر سىزىلغان بولۇپ، بۇ ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولى. بۇخىل ئىپادىلەش يارىتىلىشنىڭ ياراتقۇچىنىڭ ئىلكىدە ئېكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چەمبەرلەر باشنىڭ يېنىغا جايلاشتۇرۇلغان بولۇپ،ئادەمنىڭ ئەقىل- پاراسىتىنىڭ ياراتقۇچى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئالتىنچى: يۇقۇرقى تۈخۈمدىن ئىككى تەرەپكە قاراپ كۆچلەر چىقىۋاتقان بولۇپ، بۇ ئىككى كۆچنىڭ ھەربىرىنى ئارقىلىق تۆۋەنگە قارىتىلغان ئىككىلەمچى كۆچلەر پەيدا بولىدۇ،

ئۇلارنىڭ ئۇچى بولسا كائىناتلىق تۆخۈملارغا تېگىپ تۇرىدۇ، بۇلار تۆخۈملارنى ئۇزۇل - كېسىل جانلاندۇرىدىغان كۈچلەر.

يەتتىنچى: يۇقۇرىدا دەللىلەپ ئۆتكىنىمىزدەك تەڭنىڭ تۆۋەنكى قىسمى ئانىلىق تۆخۈمدىن ئىبارەت. مەزكۇر تۆخۈملاردىن تۇرت دانە كائىنات تۆخۈملىرى كېلىپ چىقىدۇ ۋە بۇ ئارقىلىق،تۆۋەنكى قىسمىنىڭ ئانىلىق خۈسۈسىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكى سىمۇوللاشتۇرۇلىدۇ.

يۇقۇرقى تۆخۈمدا ئاتىلىق خۈسۈسىيەت ئىپادىلەنگەن (ئۇنىڭدىن كائىناتلىق تۆخۈملار ئەمەس بەلكى كۈچ- قۇۋۋەت ئۆخچۇپ چىقىدۇ) تۆۋەنكى تۆخۈمدىن بولسا، كائىناتلىق تۆخۈملارتۆغۇلىدۇ، بۇ شۇنى كۆرسۈتۈدىكى، ئادەمنىڭ كائىناتلىق كۈچلىرى ئاتا - ئانىدىن ئەۋلاتقا ئۆتىدۇ.

ئادەمنىڭ كائىناتلىق كۈچلىرى بېۋاستە ياراتقۇچىدىن كېلىپ چىقىدۇ ۋە پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە تارقىلىدۇ.

سەككىزىنچى: مەزكۇر بەلگە قايچىنى ياكى بۆلۈپ تۇرىدىغان كۈچلەرنى بىلدۈرىدۇ. ئىككى كۈچ بىر- بىرىگە يانداش جايلاشقان؛ ئۇلار ئىككى ئوتتۇرىدىكى بارلىق نەرسىنى كېسىپ،بۆلۈپ تۇرىدۇ. بۇ ئىككى كۈچ بەدەننى ئۆلۈمدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان ۋاستىلەردۇر، ئۇنىڭدا ئاتىلىق ھەم ئانىلىق باشلانما ھاسىل بولىدۇ.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما:

تۆنجى ئىنسان قوش ئالەملىك پىرىنسىپىغا ماس ھالدا ئاپىرىدە بولغان. تۆنجى ئىنسان ئۇيقۇغا غەرىق بولغاندا ،(ھازىرقى تىل بىلەن ئېيتقاندا " باقي ئالەمگە سەپەر قىلىش") روھ ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئەر ۋە ئايال بولۇپ شەكىللەنگەن. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئەرنىڭ ھەممىتى ۋە ئايالنىڭ ۋاستىسى بىلەن كۆپىيىش باشلانغان. موشۇ تۆنجى جۈپتىن دۇنيادىكى بارلىق ئاھالە پەيدا بولغان. مەزكۇر رىۋايەت بارلىق مەدەنىيەتلەردە ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا يەتكۈزۈلۈپ، بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە.

تەۋراتتا مۇنداق دېيىلگەن:

"خۇدا ئايالنى ئەرنىڭ قوۋۇرغىسىدىن يارىتىپ ، ئۇنى ئادەمگە تەئەللۇق قىلدى."

"ئادەم ئەلەيھىسالام ئۆز ئايالىغا ھەۋۋا دەپ ئىسىم قويدى ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بارلىق ھاياتلىقنىڭ ئانىسى بولدى"

تەۋراتتىكى مەتىن ھەرگىزمۇ ئەسلى ئورگىنال ئەمەس، بەلكى سىمۇوللاشتۇرۇلغان بايانلىرى ئىبارەت .باشقا تىللاردا يېزىلغانلىرىمۇ مەزكۇر پۈتۈكچىدىن ئېلىنغان .مەيلى تەۋرات ياكى مىكسىكا تاش پۈتۈكچىلىرىدىكى رىۋايەتلەر بولسۇن، ھەممىسى بىرلا مەنبەدىن يەنى مۇ قۇرۇقلۇقىدىكى مۇقەددەس ئىلھامى يازمىشلاردىن كەلگەن.

بۇنداق رىۋايەتلەر تىنچ ئوكيانىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى پولىنېزىيە تاقىم ئاراللىرىدىكى ياۋايى

ۋە يېرىم ياۋايى خەلقلەر ئاربىسىدىمۇ ساقلانغان. ئۇلارنىڭ رىۋايەتلىرى مۇنداق:

"تاتاروئا ئادەمنى ئاراكانىڭ قىزىل توپىسىدىن يارىتىپ، ئۇنىڭ يۇرىنىغا پۇۋلىدى، ئۇ ئايالنى ئادەمنىڭ سۇڭىگىدىن يارىتىپ، ئۇنىڭغا ئېۋى دەپ نام بەردى".

گرېك پەيلاسوپى پلاتون مۇنداق يازغان:

"ئىنسانىڭ ۋۇجۇدى دەسلەپتە مۇنداق بولغان: ئەر ۋە ئايال بىر تەندە بولغان، ھەر بىر تەنىنىڭ تۆرت قولى ۋە تۆرت پۇتى بولغان. بەدەن دۇگلەك ھالەتتە بولۇپ، ئۇلار قوللىرى ۋە پۇتلىرى بىلەن ئۆيان- بۇيان چېپىپ يۈرۈشكەن،يەردە ئېغىناپ ئۇنى- بۇنى ئىتتىرىشكەن. كۆپ ئۆتمەي ئۇلارنىڭ خۇدا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمۇ ناچارلاپ كەتكەن. ئۇلار قۇرباتلىق ئېلىپ كېلىشنى توختىتۇپ، ئولىمپىس تېغىغا چىقىشقائۇرۇنۇپ، ئىلاھلارغا تەھدىت سېلىشقا ۋە ئۇلارنى گۈمران قىلىشقا ئۇرۇنغان. ئىلاھلارنىڭ بىرى: "ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرەيلى، ئۇلار خەتەرلىك!" دىگەن

ئىككىنچىسى بولسا: "ياق، مەن ياخشىراق بىر ئامال تاپتىم. بىز ئۇلارنى ئىككىگە بۆلۈۋېتەيلى، شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئىككى قول ۋە ئىككى پۇتى قالىدۇ. ئۇلار يەردە ئېغىنالمايدۇ،يەر يۈزىدە چېپىپ يۈرەلەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تېخىمۇ كۆپىيىپ ، بىرىدىغان قۇربانلىقىمۇ ھەسسىلەپ ئاشىدۇ، ھەممىدىن مۇھىمى، ھەر بىر تۈركۈم يېرىمى ئىككىنچى تۈركۈم يېرىمنى ئىزدەش بىلەن بەنت بولىدۇ- دە ، بىزنىڭ خاتىرجەملىگىمىزنى بۈزۈشقا ۋاختىمۇ بولمايدۇ." ئىككىنچى ئىلاھنىڭ داتىشمەنلىگى ئەھمىيەتتە ئىسپاتلاندى، ئىنسانىيەتنىڭ ھەر بىر يېرىمى - ئاتىلىق تۈركۈم ياكى ئانىلىق تۈركۈم ھازىرغىچە ئۆزىنىڭ ئىككىنچى يېرىمى بولغان روھىي ھەمراينى ئىزدەش بىلەن ئاۋارە بولۇپ ، باشقا ئىشلارنى ئويلاشقا چولىسى تەگمىدى

لاۋزى" ئەردەمنامە"دە مۇنداق دەيدۇ:

"داۋ پەيدا بولغاندا بىرئىدى، بىرى ئىككى بولدى، ئىككىسى ئۈچ بولۇپ ئۆزگەردى، ئۆچىدىن بولسا، پۈتكۈل مەۋجۇدات ئايرىلىپ چىقتى".

شەرىق مەملىكەتلىرىدە تونجى ئىنسانىڭ قوش ئالەملىك بولۇپ يارىتىلغانلىغى ھەققىدىكى كۆپلىگەن رىۋايەتلەرنى ئاڭلاشقا بولىدۇ. ئۇ ئەپسانە - رىۋايەتلەرنىڭ كۆپچىلىگىدە ئۇيغۇ ۋاقتىدىكى (ئۆلۈم) بۆلۈنۈش ھەققىدىكى بايانلار بار.

مەن بۇ كائىناتلىق ئاممىلارغا مۇناسىۋەتلىك باشقا چۈشەنچىلەرنى يېغىشتۇرۇپ قويۇپ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ خۇلاسىگە كېلىشىگە ئىمكانىيەت قالدۇردۇم.

2- باب: يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇق

مۇ قۇرۇقلۇقى غايىپ بولدى، **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئىنسانىيەت ئاپىرىدە بولغان زېمىن ئىدى. بۇ ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ. بىر نەچچە ئونلىغان يىللار مۇقەددەم ئالىملار ئۆتمۈشتە تىنچ ئوكياندا مەۋجۇت بولۇپ، كېيىن يوقاپ كەتكەن پۈتۈن سۇرۈك بىر قۇرۇقلۇقنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىغا چوڭ گۇمان بىلەن قارايتتى. ئەمما ئۇزاق ئۆتمەي بەلگۈلۈك دەلىل-ئىسپاتلار تېپىلىپ، ئۇلارنى سېلىشتۇرۇش شۇنى ئىسپاتلىدىكى، بىر ۋاقىتلاردا ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق بىر قۇرۇقلۇق مەۋجۇت بولغان. بۇ دەلىل- ئىسپاتلار بىر نەچچە تېپقا بۆلۈنىدۇ.

بىرىنچىدىن، مەن ئۆتكەنكى باپتا چۈشەندۈرۈپ ئۆتكىنىمدەك، ھىندى بۇتخانىلىرىنىڭ بىرىدە مۇقەددەس تاش پۈتۈكچىلەر تېپىلدى، مەن ئۇ پۈتۈكچىلەردىكى مەزمۇنلارنى ئالى كاھىننىڭ ياردەمى بىلەن يېشىكە يېتىشتىم. بۇ پۈتۈكچىلەر **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىش شۇنداقلا دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدىن بۇ ھەقتىكى دەلىل- ئىسپاتلارنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن ئاساس بولدى. بۇ تاش پۈتۈكچىلەرنىڭ ئۇزلىرىنىڭ ۋەتىنى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ تىنچ ئوكيانىنىڭ ئەڭ مەركىزىدىن يوقاپ كېتىشى توغرىسىدا بايان قىلىدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇلاردا ئىنسانلارنىڭ يارىتىلىش تارىخى ھەم مۇشۇ زېمىنغا كېلىشى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدۇ. مىسىر، ھىندىستان ۋە مايالارنىڭ دولىتىدە خاتىرلىنىپ قالغان دەلىل-ئىسپاتلار بولسا ئەڭ ئاخىرقى دەرىجىلەر سۈپىتىدە بىزگە **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ھالاكىتىنى، يەر تەۋرەشلەر نەتىجىسىدە يەر يۈزىنىڭ پارچىلىنىپ كەتكەنلىكىنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش يەرنىڭ چەكسىز ئوتلۇق چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى، پۈتكۈل زېمىننىڭ تۇمانلار ئارىسىدا قالغانلىقىنى، ئەسلىدە ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ بۈيۈك شۇنداقلا ئەڭ دەسلەپكى مەدەنىيىتى يارىتىلغان يەردە ھازىر تىنچ ئوكيان دولقۇنلىرىنىڭ ئويناقشىپ يۈرگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

ئىككىنچىدىن، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقى ھەققىدىكى ئىسپاتلار باشقا قەدىمكى تېكىستلاردىمۇ ئۇچرايدۇ. ھىند ئېپوسى "رامايانا" بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئاساسلىقى. بۇ كىلاسسىك ئەسەرنى دانىشمەن ۋە تارىخچى ۋالمىك ناراداردىن پەرمانى بىلەن يازغان. ۋالمىك ئايودىخ دېگەن يەردىكى بۇتخانىنىڭ ئالى كاھىنى ئۈچۈن بۇتخانىدا ساقلىنىۋاتقان قەدىمكى مەتىنلەرنى ئوقۇپ بېرىدىكەن. ئېپوسنىڭ بىر يېرىدە ۋالمىك تاش پۈتۈكچىلەر ھەققىدە توختىلىپ، "بىرمەزگىلى بۇ پۈتۈكچىلەر شەرقتىكى ئۇزلىرى ئاپىرىدە بولغان زېمىندىن كەلگەن" دەپ قەيت قىلىدۇ. مۇقەددەس پۈتۈكچىلەر ۋە ۋالمىكنىڭ ھېكايىلىرىنى تەستىقلەيدىغان يەنە بىر ھوججەت

ھازىر بۈيۈك برىتانىيە مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان "تروئان ۋەسقىلىرى" بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ يۇكاتاندا يېزىلغان قەدىمكى مايالارنىڭ كىتابىدۇر. ئۇنىڭدىكى "مۇ ئېلى" گە باغلىنىشلىق مەزمۇنلار بىزنىڭ ھىندىستان، برما ۋە مىسىردا ئۇچراتقان سىمۋوللارنى چۈشۈنىشىمىزگە ياردەم بېرىدۇ. يەنە بىر مەنبە " كورتېس قامۇسى " . مايالارنىڭ "تروئان ۋەسقىلىرى" ناملىق كىتابى " كورتېس قامۇسى" ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن . بۇنىڭدىن تاشقىرى "لخاسا سالنامىسى" ، شۇنداقلا مىسىر، يونان، مەركىزى ئامېرىكا، مېكسىكىدىن تېپىلغان يۇزلىمىلار ۋە ئامېرىكىنىڭ غەربىي شتاتلىرىدىكى قىيا تاش يېزىقلىرى ،سىزمىلىرىمۇ بار.

ئۇ چىنچىدىن، قەدىمكى دىنى مۇراسىم ئەسۋاپلىرىنىڭ قالدۇقلىرى، شۇنداقلا ساڭگىلاردىكى نەقىشلەك سىمۋوللار يوقاپ كەتكەن قەدىمكى **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن ئىبارەت ئىنسانلار ئاپىرىدە بولغان بۇ زېمىن ھەققىدە بىزگە ئۇچۇر بېرىدۇ.

جەنۇبى دېڭىز ساھىللىرىدىكى ئايرىم ئاراللاردا، شۇ جۈملىدىن پاسخا، مانگائىئا، تونگاتاپۇ، پونابې ۋە ماربئان ئاراللىرىدا بىزنى **مۇ** قۇرۇقلۇقى دەۋرىگە قايتۇرىدىغان قەدىمكى تاش ئىبادەتخانىلار ۋە خارابىلىقلار موشۇ كۈنلەرگىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە. يۇكاتاندىكى ئۇشمال شەھىرىدە تەڭ يېرىمى بۇزۇلغان ئىبادەتخانىدا" غەربىيتىكى بۇ زېمىنغا بىز قەيەردىن كەلگەن" دېگەن مەزمۇندىكى بېزىقلار ئويۇپ يېزىلغان، غەربىي جەنۇبنىڭ ئۇسلۇبىدا قۇرۇلغان مېخكودىكى مېكسىكا پىرامىدالىرى ئۇنى بىزەپ تۇرغان يېزىققا مۇڭاپىق، "غەربىيتىكى يەرلەرنىڭ" ھالاكىتى خاتىرىسىگە تۇرغۇزۇلغان

تۇرتىنچىدىن،قەدىمكى سىمۋوللار ۋە رىۋايەتلەردىن ئۇرۇنەك ئالغان كۆپلىگەن تېپىلمىلارنى بىر مىسىر، برما، ھىندىستان،ياپونىيە، خىتاي ۋە جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىدا، مەركىزى ئامېرىكىدا، جەنۇبى ئامېرىكىدائۇچرىتىمىز. شىمالى ئامېرىكىدىكى كۆپلىگەن ئىندىيان قەبىلىلىرىدە ۋەكوپلىگەن مەدەنىيەت مەركەزلىرىدە قەدىمكى سىمۋوللار ۋە ئەپسانىلاردىكى ئوخشاشلىقنى بايقاش قىيىن ئەمەس. مەزكۇر سىمۋوللار ۋە ئەپسانىلار شۇنچىلىك ئوخشاشكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەزمۇن جەھەتتە ئۇزلىرىنىڭ بىردىن- بىر مەنبەسى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقى ۋە مەملىكىتىگە باغلىنىدۇ. بىز بۇلارنى ئاساس قىلىش ئارقىلىق **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكەتلىك تارىخىنى ئەسلىگە كەلتۇرۇشىمىز مۇمكىن

مەزكۇر قۇرۇقلۇق ئىنتايىن زور دۆڭلۈك مەملىكەتتىن ئىبارەت بولۇپ، شىمالدا ھاۋايىدىن باشلىنىپ، جەنۇبتا تىنچ ئوكيانىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى پاسخا ۋە فىجى ئاراللىرىغاچۇلىشىدۇ. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ دائىرىسى غەربتىن شەرققە بەش مىڭ مىلدىن كۆپرەك، شىمالدىن جەنۇبقا ئۇچ مىڭ مىلدىن ئارتۇق. قۇرۇقلۇق ئۇچ پارچىغا بۆلۈنگەن،ئۇلارنى بىر- بىردىن تار بوغاز ۋە دېڭىزلار ئايرىپ تۇراتتى. بۇ گۈزەل ،چەكسىز تۇزلەڭلىك تروپىكىلىق ئەل ئىدى. ۋادىلار ۋە تۇزلەڭلەرنى قويۇق ئوت - چۆپلۈك يايلاقلار، چىمەنلىكلەر ۋە مۇنبەت ئېتىزلىقلار قاپلاپ ئانچە

ئېگىز ئەمەس دۆڭلەردىكى يەرلەرنى تروپىكلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ چاتقاللىقلىرى يوشۇرۇپ تۇراتتى. مۇنداق جەننەتتەك زېمىنىنىڭ ئەۋرىشىم، يۈمشاق تەكشىلىكلىرىگە نۇقسان يەتكۈزمەسلىكى ھېچقانداق داۋانلار ۋە تاغ تىزمىلىرىمۇ يوق بولۇپ، بۇ يەر ئاستىدىن تېخى ھېچ بىر تاغلار كۆتىرىلمىگەن دەۋىر ئىدى

بۇ كەڭرى ۋە مۇنبەت زېمىنىنى كۆپلىگەن كەڭ ۋە تىنچ ئاقىدىغان دەريالار ئوزۇقلاندۇراتتى؛ بۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەگىر - دوناي يوللىرى بىلەن ماڭاتتى ۋە مىسلى كۆرۈلمىگەن بۇرۇلۇشلىرى بىلەن ئورمانلار قاپلىغان قىيا دوڭلىرىنى ۋە ئۇنۇملۇك تۇزلەڭلىرىنى ئەگىپ ئۆتەتتى. بارلىق يەرنى ياپ - يېشىل ئۆسۈملۈكلەر قاپلىغان. بۇ زۇقنى كەلتۈرۈدىغان كۆرۈنۈشنى دەرەخلەر ۋە چاتقاللاردىكى يارقىن ۋە خۇش پۇراقلىق گۈللەر تولتۇراتتى. ئوكيان ساھىللىرىنى ۋە دېڭىز بويلىرىنى قويۇق سايە تاشلاپ تۇرغان پالما ئورمانلىرى قاپلىغان .دەريا قىرغاقلىرىنى پەيلەرگە ئوخشايدىغان يوپۇرماقلىرى بىلەن زور سارچىلار قاپلاپ تۇراتتى. ۋادىلاردا دەريالار كېڭىيەتتى ۋە كىچىك كۆللەرنى ھاسىل قىلاتتى، بۇلارنىڭ قىرغاقلىرىدا، سۇنىڭ پاقىراپ تۇرغان يۇزىدە زۇمرەت رەڭگە ئېگە خىلمۇ - خىل قىممەت باھالىق تاشلار كەبى سانسىز مۇقەددەس نىلوفەر گۈللىرى ئېچىلىپ تۇراتتى

سالقىن دەريالار ئۇستىدە، دەرەخلەر سايىسىدا پەرىلەرگە ئوخشاش يېنىك كېيىنەكلەر ئۆزلىرىنىڭ گۈزەللىكىنىڭ تەبىئەتنىڭ ئەينەكلىرىدە ئەكس ئېتىۋاتقانلىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن ئىنتىلىۋاتقاندەك ئۈچۈپ يۈرەتتى. ئۇ يەر - بۇ يەردە، گۈلدىن - گۈلگە قونۇپ قىممەت باھا تاشلار كەبى قۇياش نۇرلىرىدا يالتىرايدىغان ئىنتايىن كىچىك ھەرە قۇشلىرى ئۈچۈپ يۈرەتتى.

دەرەخلەردىكى جۈغى ئانچە چوڭ بولمىغان كۈيچى قۇشلار بىر- بىرى بىلەن مۇسابىقىلىشىۋاتقاندەك يېقىملىق سايرىشاتتى

ھاۋا چېكەتكىلەرنىڭ ناۋاسى ۋە تۇمۇزغىلارنىڭ مۇڭلۇرىغا تولغان بولۇپ،بۇلار ئۆزلىرىنىڭ شادىمانلىغىنى پۈتكۈل جاھانغا بىلدۈرمەكچى بولغاندەك چىرىلدىشاتتى.

ئېتىدائى ئورمانلاردا جېنىغا پاتقان چۈجن - كۈمۈتىلارنى ھايداش ئۈچۈن يوغان قۇلاقلىرىنى توختاتماي پۇلاڭلىتىۋاتقان قۇدرەتلىك پىللارنىڭ پادىلىرى ژۇرەتتى .

بۇ غايەت زور قۇرۇقلۇقتىكى يارقىن مەنزىرىلەر ۋە ھاياتلىق تېخىمۇ گۈزەل تۇسكە كىرگۈزگەن ، بۇ قۇرۇقلۇقتىكى ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئالى شەكلى شۇ زېمىندا ياشاۋاتقان ئاتمىش تۈرت مىليون ئىنسان ئىدى.

قۇرۇقلۇقتىكى بارلىق يۇنلىشلەرگە خوددى ئۇمۇچۇك توربەدەك كەڭ، راۋان يوللار سوزۇلغان بولۇپ، يوللارغا ياتقۇزۇلغان سىلىق تاشلار بىر- بىرىگە شۇنچىلىك زىچ جىپسلاشتۇرۇلغانكى، ئارىسىدىن ھېچقانداق ئوت - چۆپلەر ئۇنۇپ چىقالمايتتى.

بىز سۆز قىلىۋاتقان، ئاتمىش تۆت مىليون ئادەم ئون قەبىلە ياكى خەلىق گە بۆلۈنگەن

بولۇپ، ئۇلار بىر - بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرسىمۇ، بارلىقى مەركىزى ھاكىمىيەتكە باش ئىگە‌تتى.

بۇ زېمىندىكى ئىنسانلار ئۆز پادىشاھىنى سايلاپ، ئۇنىڭ ئىسمى ئالدىغا "را" قوشۇمچىسىنى قويغان. پادىشا ئەڭ ئالى ھۆكۈمران ۋە ئىمپېراتور بولۇپ، "را - **مۇ**" دەپ ئاتالغان، ئىمپېرىيە بولسا "قوياش ئىمپېرىيەسى" دەپ ئاتالغان.

قەدىمكى قۇرۇقلۇقتا سەۋۇللار ئارقىلىق خۇداغا ئىبادەت قىلىدىغان بىر تۈتاش دىن بولغان. بارلىق كىشىلەر جانلىك ئەبەدىيلىككە، ئۆلۈمدىن كېيىن ئىنسانلىك ئۆزى پەيدا بولغان" بۇيۇك ماكانغا" قايتىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن

خۇداغا بولغان ئېھتىرام شۇنچىلىك كۈچلۈك ئىدىكى، كىشىلەر ھېچ قاچان ئۇنىڭ نامىنى تىلغا ئالمايتتى، ئىبادەت قىلىش ۋە ئىلتىماسلاردا ئاللاغا سەجدە قىلارئارقىلىق مۇراجىەت قىلاتتى. ئاللانىڭ بارلىق پەزىلەتلىرىنى ئىپادىلەشتە "را - قۇياش" چۈشەنچىسى پايدىلىناتتى.

ئالى ھۆكۈمدار را - **مۇ** خۇدانىڭ ئادەملەشتۈرۈلىشى دەپ قارىلاتتى. ھەممە ئادەم شۇنى ياخشى چۈشىنەتتىكى، را - **مۇ** نىڭ خۇداغا ئىبادەت قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى، چۈنكى ئۇخۇدانىڭ ئادەملەشتۈرۈلگەن شەكلى دەپ تونۇلاتتى.

ئۇ دەۋرلەردە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ تۈرغۇنلىرى يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك ۋە بىلىملىك كىشىلەر بولغان. يەر ئۈستىدە تېخى ياۋايىلىق بولمىغان، چۈنكى بارلىق خەلقلەر **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ پەرزەنتلىرى ھېسابلىنىپ، ئۇلار ۋەتەنىنىڭ ھاكىمىيىتىگە بويسۇنغان.

مۇ قۇرۇقلۇقىدا ئاق تەنلىكلەر ھۆكۈمران ئىدى. ئۇلار پاكىز،ئاق ياكى زەيتۇن تەنلىك بولغاندىن تاشقىرى يوغان، چۈڭقۇر ۋە قارا كۆزلۈك، قارا چاچلىق ئاجايىپ چىرايلىق كىشىلەر بولغان. ئاق تەنلىكلەردىن باشقا يەنە سېرىق تەنلىكلەر، جىگەررەڭ ۋە قارا تەنلىك كىشىلەرمۇ بولغان. ئەمما ئۇلارنىڭ نوپۇسى ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ قەدىمكى ئادەملىرى ماھىر دېڭىزچىلار بولغان، ئۇلارنىڭ كېمىلىرى" پۈتكۈل دۇنيانى ئايلىنىپ چىققان، ئۇلار غەربىدىن شەرققىچە ۋە شىمالدىن جەنۇبقىچە بولغان دېڭىز- ئوكيانلاردائۆزۈپ ژۇرەتتى. ئۇلار يەنە ماھىر ئارخىتېكتورلار بولۇپ،تاشلاردىن ئىنتايىن زور ئىبادەتخانا ۋە سارايلارنى قۇرغان ئۇلار ھەشەمەتلىك يادىكارلىق - ئۇيۇلمىلارنى يارىتقان.

مۇ قۇرۇقلۇقىدا دىن، ئىلىم - پەن ۋە بىلىم مەركەزلىرىنىڭ يەتتە ئاساسى شەھىرى بولغان، باشقا ئۇچ قۇرۇقلۇقتىمۇ نۇرغۇنلىغان چوڭ شەھەرلەر،بىزىلار ۋە مەھەللىلەر بار ئىدى. **مۇ** مەملىكىتى ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى،مائارىپى ۋە سودا، ئىقتىسادىنىڭ مەركىزى بولغان، يەرىۋزىدىكى باشقا مەملىكەتلەر مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ ھامىيلىقىدا بولغان

شەھەرلەرنى سىلىقلانغان تاشلاردىن ياسالغان ھەشەمەتلىك بۇتخانىلار بېزەپ تۇراتتى، بۇلارنىڭ ئۆگزىلىرى بولمىغانلىقتىن، ئۇلار "يورۇق" بۇتخانىلار دەپ ئاتىلاتتى. ئۆگزىسىز بولۇش "را "نۇرلىرىنىڭ بۇتخانىغا توسالغۇسىز چۈشۈپ، ئىبادەت ۋە سەجدە قىلىۋاتقانلارنىڭ باشلىرىنى

يورتىشى ئۇچۇن ئېدى. پۇلدارلار ۋە بايلار ئۆزلىرىنى نەپس كىيىملەر ۋە ھەيران قالارلىق قىممەت باھالىق تاشلار بىلەن ئۆزىنى ياساپ يۈرەتتى. ئۇلار ئاجايىپ ھەشەمەتلىك سارايلاردا تۇرۇشاتتى ۋە كۆپلىگەن خىزمەتكارلىرى بولاتتى.

مۇ مەملىكىتىنىڭ كېمىلىرى يولۇچىلار ۋە مالىلارنى بېيىپ، قەدىمكى قۇرۇقلۇق بىلەن باشقا ئەللەر ئارىسىدا قاتنايتتى.

بۇ بۈيۈك مەملىكەت ئۆز گۈللىنىشىنىڭ چېكىگە يېتىپ، پۈتكۈل يەر - زېمىنىڭ مەدەنىيىتى، پەن - تېخنىكىسى ۋە سودىسىنىڭ مەركىزىگە ئايلانغاندا ئۇنداقلا ئىنتايىن ھەشەمەتلىك ئىبادەتخانىلار قەد كۆتۈرۈپ، ناھايىتى زور ئۈيۈلما ھەيكەللىرى ئورنىتىلىدىغان ئەڭ يۇقىرى سەۋىيەگە يەتكەندە كۆتۈلمىگەن يەردىن دەھشەتلىك يەر تەۋرىشلەر باشلانغان. **مۇ** مەملىكىتىنىڭ جەنۇبى قىرغاقلىرىنى بويلاپ كۆتىرىلگەن ھالاكەتلىك دولقۇنلار يەرنى ئۆز ئاستىغا ئېلىپ، كۆپلىگەن گۈزەل شەھەرلەرنى ۋەيران قىلىۋەتكەن. ۋۇلقانلار ئوت، ئىس ۋە لاۋالارنى پەيدا قىلىپ،تۇرغۇنلىغان شەھەرلەر كۆمۈلۈپ كەتكەن. لاۋا يەر بېتى بويىچە يېيىلماي، بەلكى ئېتىلىپ چىققان ئورنىدا توپلىنىۋەرگەنلىكتىن كونۇسلۇق شەكىللەرنى ھاسىل قىلغان ۋە كېيىنرەك بۇ يەرلەر ۋۇلقانلىق تاغلارغا ئايلانغان. بۇ ھالەتنىڭ ساقلانمىلىرىنى ھازىرمۇ بەزى بىر جەنۇبى دېڭىز ئارالىلىرىدا كۆرۈشكە بولىدۇ. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ۋۇلقانلىق پائالىيەت توختاپ ۋۇلقانلار تىنچلىنىدۇ. ۋۇلقانلار پارتلىنىشلىرىنى توختاتقاندىن كېيىن، **مۇ** مەملىكىتىنىڭ خەلقى ئاستا - ئاستا ئۆز قورقۇنۇچىنى يېڭىدۇ. ۋەيران بولغان شەھەرلەر ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدۇ ھەم سودا ئىشلىرى قايتىدىن جانلىنىدۇ.

نۇرغۇنلىغان ئەۋلادلار ئالمىسىپ يۇز بەرگەن ۋەقە قەدىمى تارىخقا ئايلانغاندا، **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا قايتىدىن ھالاكەتلىك يەرتەۋرەشلەر باشلىنىدۇ. "پۈتكۈل قۇرۇقلۇق دېگىزدىكى دولقۇنلاردەك چايقىلىشقا باشلايدۇ. يەر - زېمىن خۇددى بوراندىكى يوپۇرماقلاردەك تىترەپ سىلكىنىشكە، ئوردا - سارايلار، ھەيكەل ۋە ئىمارەتلەر ئۆرۈلۈپ، شەھەرلەر خارابىلىققا ئايلىنىدۇ. يەر يۈرى بىردە يۇقىرىكۆتىرىلىپ،بىردە تۆۋەن چۆشۈپ سىلكىنگەن ، يەرئاستىدىن كۆتۈرىلگەن يالقۇنلارنىڭ دېئامېترى ئۇچ مىل كەلگىنە بولۇپ، كۆكتىكى بۇلۇتلارغا يەتكەن ۋە ھاۋا بوشلۇقىدىكى چاقماقلار بىلەن قوشۇلۇپ پۈتكۈل ئاسمانىنى قاپلىغان قارا تۈتۈنلەرنىڭ قېلىن قەۋىتى يەر - زېمىنىنى قاپلىغان

غايەت زور دولقۇنلار قىرغاقتا ئۇرۇلۇپ، تۇزلەڭلەرنى بېسىۋالغان. يەر يۈزى قۇتۇلغۇسىز ھالاكەتكە دۇچ كەلگەن. مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ سەكراتلىق قىيقىراشلىرى ئالەمنى قاپلاپ، كىشىلەر ھەممە تەرەپتىن ئۆزلىرىنى قاپساپ كېلىۋاتقان ئوت يالقۇنى ۋە ئىس - تۈتەكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىبادەتخانا ۋە قەسىرلەردىن پاناھ جاي ئىزدەشكەن. ئېسىل كىيىملەر ۋە قىممەت باھالىق بۇيۇملار بىلەن ياسانغان ئەر - ئاياللار "**مۇ**، بىزنى ساقلاپ قال!" دەپ تەگىر ئوقۇشقان.

پۇتكۇل كۆكتى قاپلىغان ئىس- تۈتەكنىڭ سەل تۆۋەنىدە، ئۇپۇق ئۈستىدە پېتىشقا باشلىغان قۇياش قىزىل ۋە غەزەپلەنگەن ئوت شارىغا ئوخشاپ قالغان. قوياش ئۇپۇقنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغاندىن كېيىن ئەتراپنى پەقەت چاقماقنىڭ چېقىنلىرىلا ئانچە - مۇنچەيورۇتۇپ تۇرىدىغان مىسلى كۆرۈلمىگەن قاراڭغۇلۇق باسىدۇ.

تۇن داۋامىدا پۇتكۇل قۇرۇقلۇق پارچە- پارچە بولۇپ كەتكەن ۋەگۈلدۇرماملىق ئاۋاز بىلەن ئوكيانغا چۆككەن. ئوت ئىچىدە قالغان يەر بارغانسىرى چوڭقۇرلاپ دوزاخنىڭ ئۆلۈمىگە مەھكۇم بولغان. پارچىلىنىپ كەتكەن قۇرۇقلۇق بۇ تەگسىز ئوتلۇق ھاڭغا چۆكۈۋاتقاندا، ئۇنى ئوت يالقۇنلىرى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئوت ھەممىنى يۇتۇۋەتكەن. **مۇ**قۇرۇقلۇقى ۋە ئۇنىڭ ئاتمىش تۆت مىليون ئاھالىسى ھالاكەتكە يولۇققان.

مۇ قۇرۇقلۇقى ئوتلۇق قاينامغا چۆكۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىدا بېڭى كۆچ - ئەللىك مىليون كۆادرات مىل ھەجمدىكى سۇ پەيدا بولۇپ،ھەممە تەرەپتىن غايەت زور دولقۇنلار، سۇ تاملىرى ئېقىپ كەلگەن. سۇ دولقۇنلىرى بىر ۋاقىتلاردا قۇرۇقلۇقنىڭ نەق قەلبى بولغان جايدا ئۆچرۇشۇپ قاينامىلارنى ھاسىل قىلغان

بەختسىز **مۇ** قۇرۇقلۇقى، ئىنسانىيەت ئاپىرىدە بولغان زېمىن ! ئۆزىنىڭ بارلىق ھەشەمەتلىك شەھەرلىرى، ئوردا- قەسىرلىرى ۋە سارايلىرى، ئۆزىنىڭ بارلىق سەنئىتى، پەن - تېخنىكىسى ۋە بىلىملىرى بىلەن مەڭگۈلۈك چۈشكە ئايلىنىپ كەتتى. تىنچ ئوكيان سۇلىرى ئۇنىڭ كېپەنلىك رەختى بولدى. **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئەنە شۇنداق ھالاك بولدى. بۇ پاجىئە يەرنىڭ شارىدىكى دەسلەپكى ئۇلۇق مەدەنىيەتنىڭ يوقىلىشىنىڭ بىرىنچى قەدىمى بولدى.

بۇ ئۇلۇق مەدەنىيەتنىڭ ھالاكىتى پۇتكۇل يەر شارى مەدەنىيىتىنى ئون ئۈچ مىڭ يىل دېگۈدەك كەينىگە چېكىندۈردى. بىز شۇئۇلۇق مەدەنىيەتنىڭ ھالاكىتىدىن كېيىنكى قاراڭغۇلۇقنى ئانچە- مۇنچە يورۇتۇپ بېرەلىگەن بولساقمۇ، ئەمما شۇ مەدەنىيەتنىڭ نۇرغۇنلىغان مەركەزلىرى يەنىلا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە يوشۇرۇن ھالدا قالماقتا.

مۇ قۇرۇقلۇقى پارچىلىنىپ، چۆكۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ يەر بۇ يەرلەردە قۇرۇقلۇقنىڭ ئانچە چوڭ ئەمەس پارچىلىرى ساقلىنىپ قالدى. بۇ ھەقتىكى جۇغراپىيەلىك سەۋەبلەرنى بىز كېيىنرەك بايان قىلىمىز.

پۈتۈن سۇروك قۇرۇقلۇقنى شەپقەتسىزلىك بىلەن يۇتۇۋېتىپ تىنچىپ قالغان سۇغا (تىنچ ئوكيان) دېگەن نام بېرىلدى. دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ مەسخىرىلىك جۇغراپىيەلىك نام بولمىسا كېرەك !

پارچە - پۇرات قۇرۇقلۇقلار ۋە تاقىم ئارالار گەرچە ئادەملەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلگەن بولسىمۇ، ئۇلار دولقۇنلاپ تۇرغان تىنچ ئوكيان ئاستىدىكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىمىزدە بىزنى پۈرسەت بىلەن تەمىنلەيدۇ بۇ پارچە قۇرۇقلۇقلاردا ئامان قالغانلار ئۆزلىرىنىڭ ھەممىدىن مەھرۇم بولغانلىقىنى بايقاشتى. ئۇلاردا ھېچقانداق ئەسۋاپ،

كىيىم - كىچەك، پاناجاي ياكى يىمەكلىك قالمىدى. قالغىنى پەقەت زىمىتىنىڭ كىچىك پارچىلىرىلا بولدى

ئۇلار ئۇمىدسىزلىك ۋە قورقۇنچىنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتتى. ھەممە يوقالدى! ھەممە تۈگىدى! ئۇلارغا نېمە قالدى؟ ئاچارچىلىقتىن ئاستا - ئاستا ئۆلۈشتىن باشقا ھېچ نەرسە قالمىدى.ئۇلار باشقاچوڭ قۇرۇقلىقلاردىن مىڭلىغان مىللار يىراقلىقتا، چەكسىز ئوكيان ئوتتۇرىسىدىكى كىچىككىنە ئارياللاردا ئىنتايىن قىستاڭچىلىقتا، قۇلۇاق - كېمسىز، يېمەكلىكسىز قالدى

بۇنداق شارائىتتا نېمە بولۇدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس. ئۇلاردىن نۇرغۇنلىرى سۇزسىز ئەقلىدىن ئادىشتى. يۈز بېرىۋاتقان دەھشەتتىن ئۆزلىرىنى يوقۇتۇپ قويۇشتى.بەزىلىرى چىداپ بولمايدىغان ئازاپلاردىن تېزرەك قۇتۇلۇش ئۈچۈن خۇدادىن ئۆزلىرىگە ئۆلۈم تىلىدى. ئۇلارنىڭ ھايات قېلىشتىكى بىردىن-بىر چارىسى، ياۋايىلىقنىڭ ئەڭ تۆۋەنكى دەرىجىسىگە چۈشۈپ، ئەڭ بولمىغاندا مەلۇم ۋاقىت ئۆز قەبىلىداشلىرى ھېساۋىغا ئامان قېلىش ئىدى.

ئەگەر ئارالدا ھايۋانلار قالغان بولسا،ئۇلار ئۈچۈن كىيىم -كېچەك ھايۋانلار تېرىسى ۋە شالاڭ ئۆسكەن ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يۇپۇرماقلىرى بولۇشى مۇمكىن ئىدى. قوغدىنىش ۋە ھۆجۇم قۇراللىرى پەقەت تاشلار، نەيزە ۋە ئوق-يالار بولۇشى مۇمكىن . ئەسۋاپلار كېرىمىي ۋە قۇلۇلە قېپىدىن ياسىلاتتى. ئەمما ئاساسى مەسىلە يېمەكلىك مەسىلىسى ئىدى. شۇ نەرسە شۇنچىلىك، نۇرغۇنلىغان كىشىلەر سوغۇق، قورقۇنچ ۋە ئاچارچىلىقتىن قازا قىلدى. ئۇلار ئۆلگەندە ئۇلارنىڭ مېيىتلىرى ھايات قالغانلارئۈچۈن يېمەكلىككە ئايلىنىپ، ئىنسانىيەت تارىخىدامەلەيكى قېتىم ئادەمخورلۇق پەيدا بولدى. يۇكسەك مەدەنىيەتنىڭ ۋارىسلىرى بولمىش بۇ ئادەملەر ياۋايىلىقنىڭ ئەڭ تۆۋەنكى باسقۇچىغا چۈشۈپ قالدى ھەم بۇ ياۋايىلىق ئۇزاق ئەسىرلەرگىچە داۋام قىلىپ، بىزنىڭ زامانىمىزگىچە يېتىپ كەلدى.بۇ ھەقتە ئۇلارنى ئەيىپلەشكە بولامدۇ؟ بۇنىڭغائوقۇرمەن ئۇزى بىر نەمە دېسۇن

بۇ يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك مەۋجۇداتلارنىڭ مۇنداق تاماققا بولغان نەپرىتى ۋە سەسكىنىشنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئوڭاي ئەمەس، بىزنى شۇ نەرسە خاتىرجەمسىزلەندۇردىكى، كۆپلىگەن كىشىلەر ئۆزلىرىنى مۇنداق ياۋايىلىققا ئىشتىراك قىلىشقا مەجبۇرلالماي ئۆلۈپ كەتكەن. ئەمما ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، ئۇزاق يۇز يىللىقلار ۋە بىر - بىرىنى ئالماشتۇرغان ئەۋلاتلار داۋامىدا بېچارە ئارالليقلار بارغانسىرى تېخىمۇ تۆۋەنلىشىدۇ ۋە ئالدى بىلەن دىن قوللاپ قۇۋەتلىگەن، ئۇرۇقتىن ئۇرۇققا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان، كونا ئەنئەنىلەر شەكلىگە ئايلىنىدۇ، ئاندىن ئۇزۇل - كېسىل ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ. بالايى - ئاپەتلەرنى ئۇزۇقوينىغا يۇشۇرغان تىنچ ئوكيانىنىڭ سۇلىرى ئۇلارنىڭ ۋەتىنىنى يەر يۈزىدىن يوق قىلغاندەك، قەدىمكى بۇيۇكلۇك ئۇلارنىڭ خاتىرىسىدىن غايىپ بولىدۇ.

ئەسلىدىكى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھامىلىقىدا بولغان ئەللەرده، بۇيۇك مەدەنىيەت خېلى

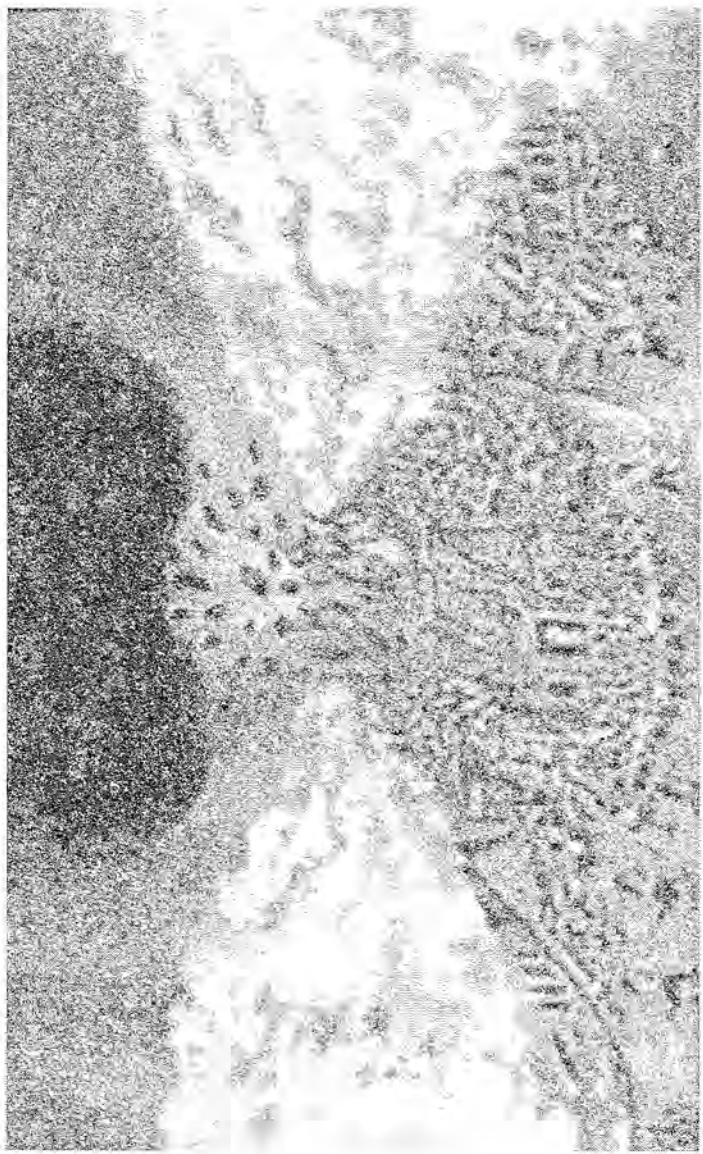

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ مالاكىتى

ۋاقتلارغىچە ساقلىنىپ قالغان بولسىمۇ، بىراق بۇ مەدەنىيەتنىڭ ئاساسلىق بەرپا قىلغۇچىسى يوقالغانلىقى سەۋەبىدىن، ئاستا - ئاستا ئۆز ئەھمىيىتىنى يوقاتتى. بۇ تۈپراقلاردا يېڭىچە مەدەنىيەت شەكىللىنىشكە باشلىدى

3- باب: ئىنسانىڭ روھى ئاپىرىدە بولغان زامان

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ ماددى قالدۇقلىرى ۋە روھى ئەئەنىلىرىنىڭ ئىزلىرىنى تېپىشقا بولۇدىغان ئارخېئولارنى بەلگۈلەپ، مەن تىنىچ ئوكيان خەرىتىسىدە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ھەرىكەت قىلدىم.

ھازىرقى پاسىخا ئارالىنى مەن قۇرۇقلىقنىڭ شەرقى - جەنۇبى چېكى سۇپىتىدە قۇبۇل قىلدىم، تونگاتاپۇنى غەربى - جەنۇبى، ماركىز ئارالىرىنى غەربى - شىمالى، ھاۋائىنى بولسا شىمالى چېكى قىلدىم. شەرقى- شىمالى قىرغاقلىرىنىڭ سىزىقى نائىنىق بولۇپ قالدى.

ھەر خىل مەتىنلەردە ئۇچرايدىغان كۆرسەتمىلەردە **مۇ** قۇرۇقلىقى تار دېگۈز ۋە قولتۇقلار بولۇپ تۇرۇدىغان ئۇچ پارچە قۇرۇقلۇقتىن ئىبارەت ئىدى، ئەمما ئېنىقسىز نەرسە، بۇ سۇ توساقلىرى قەيەرلەردىن ئۆتەتتى؟ ئاچقۇچ مەسىر سۆرەتلىرى بولۇشى مۇمكىن، ئۇلاردا شەرىقتىن غەربىكە قاراپ سوزۇلغان ئۇچ تار ئۆزۈن ئارال تەسۋىرلەنگەن.

فرېدېرىك ئوبرايېن مۇنداق دەيدۇ.

"دارۋىننىڭ نەزەريەسى مۇڭاپىق، مەزكۇر ئارالالار چۆكۈپ كەتكەن قۇرۇقلۇقنىڭ چوققىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. قۇرۇقلۇقنىڭ مەيىپلەنگەن تېنى بولسا تىنىچ ئوكيان تېگىدە مىڭلىغان مىلغا سوزۇلۇپ ياتىدۇ. يوقاپ كەتكەن بۇ مەملىكەت خۇددى ئۆز كۆيچىسىنى كۆتۈڭاتقان ئېپوسقا ئوخشايدۇ. بۇ بەلكىم ھېچ قاچان سىرى ئېچىلمايدىغان مەخپىيەت.

پەقەت بۇيۇك يادىكارلىقلار، تاشقا ئويۇپ ياسالغان ئوبرازلار ۋە پېزىقلارىلەن بىللە ئۆزىي - ئادەت، تىل ھەمدە غەلىتە رىۋايەتلىرى بولغان ئارالالىقلار قالدى. بۇلار ئېھتىمال، بۇ يەرگە يۇز مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ئاسىيا ۋە ئافرىقىدىن كۆچۈپ كەلگەن كۆچمەنلەرنىڭ قالدۇقلىرىدۇر.

ئۇچ يۈز يىل مۇقەددەم كىشىلەر ئۇلارنى بايقاشتى، مانا ئەندى ئۇلار ئۆزلىرىگە يات مەدەنىيەتكە دۇچ كېلىپ، ھالاكەتلىك ھالدا يوقاپ كېتىپ باردى. ئۇلارنىڭ يوقىلىشى بىلەن بىزنىڭ تارىخى ئۆتمۈشىمىز بىلەن بولغان ئاخىرقى جانلىق ئالاقىمىز تۈگىمەكتە ، ماڭا ئۇلارنى كۆرۈش، ئۇلار بۇ دۇنيادىن مەڭگۈلۈككە يوقىلىپ كېتىشتىن بۇرۇنراق نېسىپ بولدى".

جەنۇبى دېگۈز ئارالىرىدا تېپىلغان مەتىنلەر ۋە خارابىلىقلار شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ئىنسان يۇقۇرى دەرىجىدە پەم - پاراسەتلىك، ئەمما سادىدا، تەرەققى ئەتمىگەن مەۋجۇدات سۈپىتىدە يارىتىلغان. ئىنسان يارالغاندىلا روھى جەھەتتە خۇداغا ئىشەنگەن ۋە ئېتىقاد قىلغان. قەدىمكى ئىنسانلار مۇقەددەس سەمۇوللار سۈپىتىدە ئەڭ ئاددى گېئومېتىرىيەلىك شەكىللەردىن پايدىلانغان.

بەزى بىر ئارخىتېكتورلار ئۇز ئىشلىرىدا ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ھەققىدىكى تېمىلار بىلەن ئۇچراشقان، بۇ تېمىلار مۇڭاپىق ھالداھىر قايسى ئەللەرنىڭ رىۋايەتلىرىدە غەرىپ يەرلىرى دەپ ئاتالدى.ئەپسۇسكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسدە بىر خاتالىق تەكرارلاندى. بۇلارغا شىلمانلىقنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئاتلانتىدا قۇرۇقلۇقى دەپ قارىغانلىقى سەۋەپ بولدى. (ئۇ "تروئان ۋەسقىلىرى" ۋە"لىخاسا سالنامىسى" ئاساسىدا شۇنداق تونۇشقا كەلگەن) لېكىن مەزكۇر مەتىلەردە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىلەن ئاتلانتىدا بىر زىمىن دېگەن مەنا يوق.بۇ پەقەت شىلمانلىقنىڭ پەرىزىدىنلا ئىبارەت.ئەگەر ئۇ باشقا ۋەسقىلەرگە مۇراجەت قىلغىنىدا، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئاتلانتىداغا ئوخشاش ئامېرىكىنىڭ شىمقىدە ئەمەس ،بەلكى غەربىدە ئىكەنلىكىنى ئايرۇالالىغان بولاتتى

لې پلونجو ئۇزۇنىڭ كارىب دېڭىزى رايونىدىكى يەرلەرنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشلىرى ھەققىدىكى تەتقىقاتىغا ئاساسلىنىپ، غەربىي زىمىن دەل ھازىرقى مەركىزى ئامېرىكا ،دېگەن نەزەرىيەنى ئوتتۇرىغا قويدى.لېكىن ئۇ بۇ مەسىلىدە غەربىي زىمىنىنىڭ (**مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ) چوڭ-كىچىك، مەركىزى ئامېرىكىنىڭ ھازىرغىچە يەر ئۈستىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېساپقا ئالمىغان.

مۇنداق خاتالارنىڭ پەيدا بولۇشىدىكى سەۋەپ، ياۋروپادا تەتقىق قىلىنغان مەتىلەرنىڭ ئامېرىكىدا ۋۇجۇتقا كېلىشىدە. بۇ مەسىلىدە تەتقىقاتچىلار ئۇزلىرىنىڭ جۇغراپىيەلىك خۇلاسىلىرىنى ئامېرىكىنىڭ ئەمەس، بەلكى ياۋروپانىڭ جايلىشىشىغا ئاساسەن چىقارغان.

"تروئان ۋەسقىلىرى" شۇنى بايان قىلىدۇكى، **مۇ** مەملىكىتىنىڭ سۇغا چوكۇپ كېتىشى تەخمىنەن ئون ئىككى مىڭ بەشيۈز يىل مۇقەددەم (مېنىڭچە، ئون ئىككى مىڭ رەقىمى خېلىلا ئېنىق بولۇشى كېرەك) يۈز بەرگەن

پلوتارختا مۇنداق بىر قىزىق ئېپىزودنى كۆرۈشكە بولىدۇ. سائىستىكى بۇتخانىنىڭ ئالىي كاھىنى سانخېسنىڭ سولونغا ئېيتىپ بېرىشىچە،ئاتلانتىدا توققۇز مىڭ يىل بۇرۇن چوكۇپ كەتكەن. (يەنى ھازىرقىدىن ئون بىر يېرىم مىڭ يىل ئىلگىرى، چۈنكى سۆھبەت مىلادىدىن ئالتە يۈز يىل ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن) غەربىي يەرلىرىگە باردىغان يول بولسا، غايەت زورىر مەملىكەتنىڭ ھالاكىتى سەۋەبىدىن توسۇلۇپ قالغان. بىز بۇ ئېپىزودتىن ئاتلانتىدا بىلەن غەربىي زىمىن(**مۇ** قۇرۇقلۇقى) نىڭ تامامەن باشقا – باشقا مەملىكەتلەرئىكەنلىكىنى بىلۈالالايمىز.

مېنىڭچە **مۇ** مەملىكىتى توغرىلىق يازغانلار بۇ تارىختىن ئىلگىرىكى قۇرۇقلۇققا تېگىشلىك ئەڭ مۇھىم دېرەكلەرگە دىققەت بۆلمىگەن، يەنى جەنۇبى تىنچ ئوكيان ئاراللىرىدىكى خارابىلىقلارغا ۋە يۇكاتان يېرىم ئارىلىنىڭ ئۇشمال دېگەن يېرىدىكى مۇقەددەس ئىلاھلار ئىبادەتخانىسى تېمىدىكى يېزىقلارغا ۋە جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىدىكى ئاھالىلەرنىڭ تولىمۇ قىزىقارلىق رىۋايەتلىرىگە كۆڭۈل بۆلمىگەن

جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىدا تېپىلغان خارابىلىكلەر شۇ يەرلىكلەرنىڭ رىۋايەتلىرى بىلەن

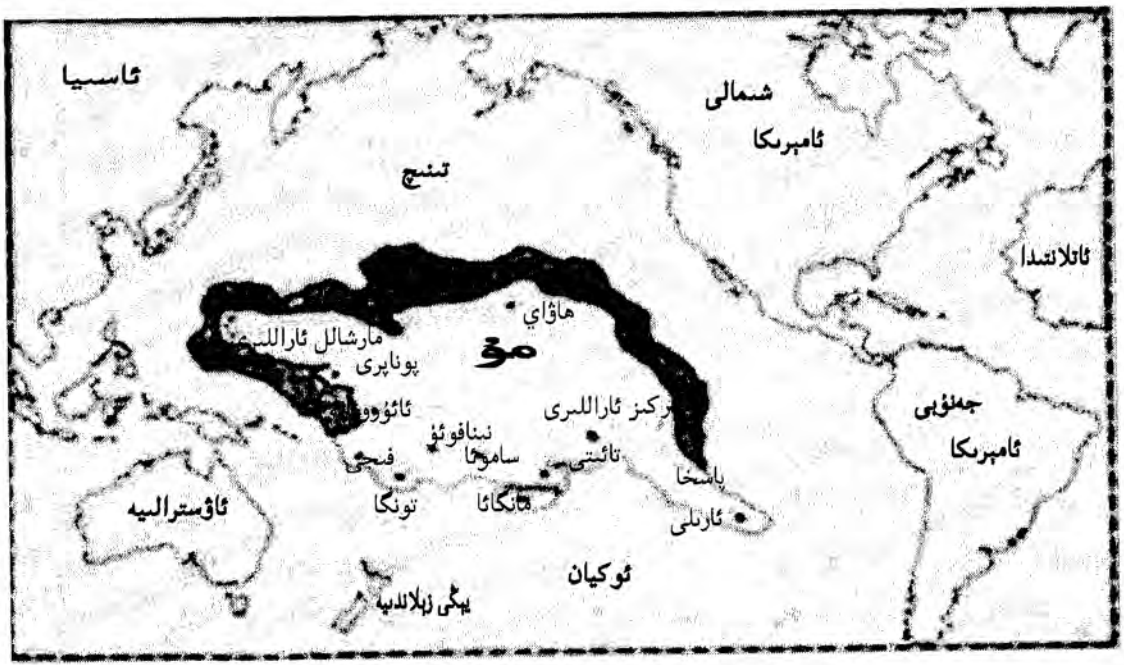

مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ جۇغرافىيەلىك ئورنى

بىردەكلىكتى ساقلىغان بولۇپ، گەرچە مەزكۇر ئارالنىڭ ئاھالىسى ئەينى يىللاردا ياۋايى ۋە يېرىم ياۋايى ھالىتىدە بولسىمۇ، ئۇلار ھامان يۇقۇرى سەۋىيەدە تەرەققى قىلغان مەرپەتلىك خەلقنىڭ ئەۋلادى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى ھالىتى شۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇكى، يىراق بىر دەۋرلەردە، تارىختىن ئىلگىرى ئۇتمۇشتە، ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرى غايەت زور ئاپەتكە دۇچ كەلگەن.

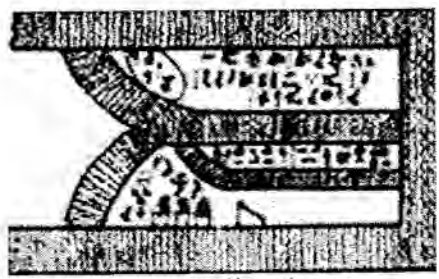

مۇقۇرۇقلۇقنىڭ خەرىتىسىمۇ؟

مىسرلىقلارنىڭ "مەرھۇملار كىتابى" دىكى غەربى زېمىن

ئالىملارنىڭ كۆپچىلىكى شۇنداق بىر نەزەريەگە باش ئېگىدىكى، گەرچە ھېچ قانداق بىر رېئال ئىسپات بولمىسىمۇ، ئۇلار ئاق تەنلىكلەر ئاسىيادا پەيدا بولغان، دېگەن كۆز قاراشتا. بۇ كىتاپتا مەن ئاق تەنلىكلەرنىڭ قەيەردە پەيدا بولغانلىقى ھەم ئۇلارنىڭ قانداقلارچە ياۋرۇپادا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىشكە تىرىشىمەن

فرېدېرىك.ئو.برايېننىڭ ئەڭ ھەيران قالارلىق يېڭىلىقلىرىنىڭ بىرى شۇ بولدىكى، جەنۇبى دېگىزدىكى پولىنېزىيە ئارالىرى توپىنىڭ يەرلىك ئاھالىسى ئاق تەنلىكلەرگە كىرىدۇ.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، رېئايەتلەر شۇنى تەستىقلەيدۇكى مېكسىكا ۋە مەركىزى ئامېرىكا **مۇ** مەملىكىتى خەلقى تەرىپىدىن ئۆزلەشتۈرۈلگەن ۋە ماكانلاشتۇرۇلغان. بۇسېرىق چاچلىق ئاق تەنلىك كىشىلەرنىڭ ئورنىنى كېيىن ئاق تەنلىك ۋە قارا چاچلىق كىشىلەر ئىگىلىگەن .سېرىق چاچلىق كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ كېمىلىرىدە كۈن چىقىش تەرەپتىكى يىراق يەرلەرگە ،يەنى شەرققە ئاتلىنىپ ياۋرۇپانىڭ شىمالى قىسمىدا، ھازىرقى سكاندىنوۋىيەدە ئولتۇراقلاشقان. مايالار ئەپسانىلىرىدا جەنۇبى ياۋرۇپا،كىچىك ئاسىيا ۋە شىمالى ئافرىقا،خۇددى مەركىزى ئامېرىكا ۋە ئاتلانتىداغا ئوخشاش، قارا چاچلىق ئاق تەنلىك كىشىلەر تەرىپىدىن ئۆزلەشتۈرۈلگەن ۋە ماكانلاشتۇرۇلغان، دېيىلگەن.

مۇئەللىپنىڭ رۇخسىتى بىلەن فرېدېرىك. ئو. برايېننىڭ "جەنۇبى دېگىزدىكى ئاق تەنلىكلەر" ناملىق كىشىنى جەلىپ قىلىدىغان كىتابىدىن بىر نەچچە ئۈزۈندىلار كەلتۈرەي:

"بۇ زېمىنغا ئاق تەنلىك كىشىلەر كەلدى، (ھازىر پولىنېزىيەدىكى ئاساسلىق ئىرىق) ئەينى

چاغدا، قۇرۇقلۇق قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىدىن مەھرۇم قالغاندا، ئۇلار تائىتى ۋە ماركىز ئاراللىرىغا ئوخشاش ئاراللارنىڭ ئاھالىسى بولۇپ قالدى ۋە سانسىز يىللار داۋامىدا ئۇز ئەتراپىدىكى دۇنيادىن ئاجراپ قالغان ئىدى

بۇيەردە، موشۇ ئاراللاردا، بىزنىڭ ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئەجداتلىرىمىزنىڭ قېرىنداشلىرى ئىنسانىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئۇمۇمى قەدىمىدىن ئايرىلىپ قالغان ھالدا ياشاپ، كۆپىيىپ كەلدى. ئۇلاربۇ يەردە ئاق تەنلىكلەرنىڭ بەزىبىر ئۇرپى - ئادەتلىرىنى ساقلىغان ھالدا ياۋايى ۋە ۋاراڤارلىقتا ئىپتىدائى ئۇرپى - ئادەتلەرىلەن ياشاپ كەلمەكتە."

مەزكۇر ئۇزۇندىدىن شۇ نەرسە روشەن بولىدۇكى، ئو. براپىن ئاق ئىرىق ئاسىيادا پەيدا بولغان، دېگەن نەزەريەلەرگە ئاساسلىنىدۇ.ئەسلىدە بۇ نەزەريە ئو. براپىن تەرىپىدىن قۇبۇل قىلىنغان بولسىمۇ، مەزكۇر خاتا ئۇچۇن ئۇنى ئەيىپلەشنىڭ ھاجىتى يوق.

ئۇز كىتاۋىدا ئۇ مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"ئۇلارنىڭ بەلگۇلىرى شۇنداق ئېنىق،كوزلىرى يوغان، چىرايى قارا. مېنىڭ بۇ پىرىم ياۋايى دوستلىرىم ئۇزلىرىنىڭ زېيتۇنرەڭ تېرىسى ئارقىلىق ئاق تەنلىكلەر قان سېستىمىسىنىڭ ئەۋلاتلىرى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ.بزنىڭ ھەم ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرى ئىپتىدائى زامانلاردا ئورمانلارغا بىللە ئوۋغا چىقىپ ،جاپا-مۇشەققەت،ھوزۇر-ھالاۋەتتە بىرگە بولغان.قايسىدۇر بىر دەۋرلەردە چۇشىنىكسىز بولغان بىر خىل ئېھتىياج سەۋەبىدىن ئۇلارنىڭ بەزى قەبىلىلىرى ياۋروپا ۋەئاسىيا قىتئەلىرى ئارقىلىق ئامېرىكىغا قاراپ يولغا چىققان.ئەينى يىللاردا نامەلۇم قۇرۇقلۇق جەنۇبى دېگىز ساھىللىرىدا سوغا چوكۇپ كەتكەندە، ئۇلار تۇرغان يەرلەر ئاخىرقى ھېساپتا ئۇلارنىڭ ھاياتلىق زېمىنى بولۇپ قالغان"

ئەندى بىر ئاز ۋاقىتقا ئاق تەنلىك پولىنېزىيەلىكلەرنى قويۇپ ،سەل غەربىتەرەك جايلاشقان مىكرونېزىيە نامىدىكى ئاراللاردا ياشايدىغان قوڭۇر تەنلىك خەلقنى زىيارەت قىلايلى. جەنۇبى دېگىز ساھىللىرىدىكى ئاق ئىرىقلارغا ئوخشاش قوڭۇر ئىرىقلارنىڭ ۋەكىللىرى ھەقىقەتەن جىسمانى گۈزەللىكنىڭ ئەجايىپ ئۇلگىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇلار قەدىمى گرېتسىيەنىڭ نەپىس برونزا ھەيكەللىرىگە ئوخشايدۇ.

كېيىنكى بەتتىكى سۇرەتتە تەسۋىرلەنگىنى،گىلبېرت ئاراللىرىنىڭ بىرى بولغان ئاروراڭى ئارىلىدىكى پادىشا مەلىكىسى. گىلبېرت ئاراللىرى ھاۋاي ئارىلىدىن غەربى- جەنۇبقا تەخمىنەن تۆت مىڭ مىل يىراقلىققا جايلاشقان

سۇرەتتە تولىمۇ قاملاشقان بىر قىزنىڭ تۇرقى ئىپادىلەنگەن بولۇپ،بۇ قىزنىڭ يۇزىنىڭ قۇرۇلۇشى يېقىملىق ۋە ئوماق تەسۋىرلەنگەن. ئېيتىشلارغا قارىغاندا،" ئۇ ئىنتايىن نازۇك ۋە مۇلايىم، بىر ئاز تېرىككەك ۋە كۆنلەمچى قىز ئىكەن.ئۇنى قورشاپ تۇرغان قوپاللىققا قارىماستىن، ئۇ ئىنتايىن سالماق مەجمۇلىك ئايال بولغان"

ئاروۋا ئارىلىدىكى (گىلبېرت ئاراللىرى) مەلىكىنىڭ قولىدا يەلپۈگۈچ. يەلپۈگۈچتىكى نەقىش قۇياش ئىمپېرىيىسى- مۇنىڭ ئەلتامغىسى

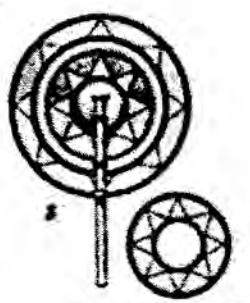

ئاراۋالى مەلىكىسىنىڭ يەلپۈگۈچى

گەرچە ئۇ ياۋايىلارغا ئوخشاش كىيىنگەن بولسىمۇ، ئەسلىدە ئەڭ يۇقىرى مەدەنىيەتكە تەئەللۇق بولۇشى لازىم ئىدى. بىچارە ئاراۋلى! ئۇ ئادەمخورلار قەبىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن بولسىمۇ، ھېچ قاچان يەرلىكلەر، "ئۇزۇن چوشقا" دەپ ئاتايدىغان ئادەم گۆشىنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆرمىگەن. ئۇنىڭ قولىدىكى يەلپۈگۈچكە قۇياش ئىمپېرىيەسى ھېسابلانغان **مۇ** مەملىكىتىنىڭ شاھانە ئەلتامغىسىنىڭ نەقشى چۈشۈرۈلگەن

مۇ قۇرۇقلۇقى ھالاك بولغىچە، يەر زىمىنىنىڭ ھەر قانداق بىر يېرىدە ياۋايىلىق مەۋجۇت بولغانلىقى توغرىسىدا ھېكايەقىلىدىغان بىرەر قەدىمى يېزىق موشۇ كەمگىچە تېپىلمىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمە سەۋەپتىن، جەنۇبى دېڭىزدىكى ئاراللىقلارنىڭ ئەجداتلىرى ئادەمخورلۇقتىن ئىبارەت مۇشۇنداق كاننىبالىزم دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالدى؟ بىزنىڭ تۇنجى ئىنسانىيەت ئىرقىنىڭ بېشىغا چۈشكەن زور پاجىئەنىڭ تارىخىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشىمىز، بۇ سوئالغا جاۋاپ بېرىدۇ.

4 - باب: يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇق توغرىسىدىكى مەسىلىلەر

مۇ مەملىكىتى توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان ھەر خىل دېرەكلەرساقلىنىپ تۇرماقتا. يازماھوججەتلەر ئارىسىدىكى تاش پۈتۈكچىلەردە، ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدە **مۇ** مەملىكىتىدە پەيدا بولغانلىغى ھەققىدىكى بايانلار بار.

باشقا دېرەكلەردە بولسا، بۇ يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇقنىڭ جۇغرافىيەلىك ئورنى كۆرسىتىلگەن. كۆپ ساندىكى ئالىمىرىكا ئەپسانىلىرىدە **مۇ** مەملىكىتى ئالىمىرىكىنىڭ غەربى قىسمىغا جايلاشقان دېيىلگەن. ئاسىيادىكى ھوججەت، ۋەسىقلەر **مۇ** مەملىكىتى يەنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئاسىيانىڭ شەرقىگە -كۈن چىقىش تەرىپىگە جايلاشقان، دەپ تەستىقلەيدۇ. دېمەك، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئالىمىرىكا بىلەن ئاسىيانىڭ ئارىلىقىدىكى تىنچ ئوكياندا، بولغان. بىز **مۇ** مەملىكىتىنىڭ شەھەرلىرى ۋە بۇتخانىلىرىنىڭ خارابىلىرىدىن، شۇنداقلا ئاز ساندىكى ئاق تەنلىكلەرنىڭ ئەجداتلىرىدىن بۇنى بايقاپ ئالالايمىز.

مەن ئالدى بىلەن ئالىمىرىكىدىن تېپىلغان مەتىنلەرگە ۋە يۇكاتاندا بېزىلغان قەدىمكى "تروئان ۋەسىقىسى" گە مۇراجەت قىلدىم. بۇلار بەشمىڭ - بىرمىڭ بەشيۈز يىللار ئىلگىرى يېزىلغان. مەن يېزىقنىڭ شەكلىگە ئاساسلىنىپ،بۇ يېزىلمىلار ئۇچمىڭ-بىرمىڭ بەشيۈز يىللار ئىلگىرى يېزىلغان، دەپ ھېسابلىدىم.

تۆۋەندە مەن "تروئان ۋەسىقىسى"دىن بىر نەچچە ئۈزۈندە ئالدىم، بۇلار مېنىڭ **مۇ** قۇرۇقلۇقى ھەققىدىكى پەرەزلىرىمنىڭ توغرا ئېكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بىرىنچى ئۈزۈندە

ئالتىنچى قان يىلى، ساك ئېيىنىڭ ئالتىنچى مۇلۇكىدە دەھشەتلىك يەر تەۋرەش باشلىنىپ، ئون ئۇچ كۈنگىچە داۋام قىلدى. يەر- زېمىننىڭ ئېگىز يەرلىرى بولغان **مۇ** مەملىكىتى ھالاكەتكە يۈزلەندى. **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئىككى قېتىم ئۈز ئورنىدىن قوزغالدى - دە، كېيىن يەر ئاستىدىن چىقىۋاتقان ئوتلار تەرىپىدىن توختىماي سىلكىنىپ، تۇن كېچىدە غايىپ بولدى. يەر ئاستىدا قىسىلغانلىقتىن، ئۇلار يەرنى كۆتۈرىشكە ۋە بىر نەچچە جايدا بىر نەچچە قېتىم غۇلاشقا مەجبۇرلىدى. ئاخىردا زېمىننىڭ ئۈستى بەرداشلىق بېرەلمەي ئون ئال (ياكى قەبىلىلەر) ھەر ياققا بۆلۈنۈپ، پىتراپ كەتتى.

شۇنداق قىلىپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئۈزىنىڭ ئاتمىش تۆت مىليون ئاھالىسى بىلەن بىللە سەككىز مىڭ ئاتمىش يىل ئىلگىرى سۇغا چۆكۈپ كەتتى. بۇ كىتاپ شۇ چاغدا پۈتۈلگەن".

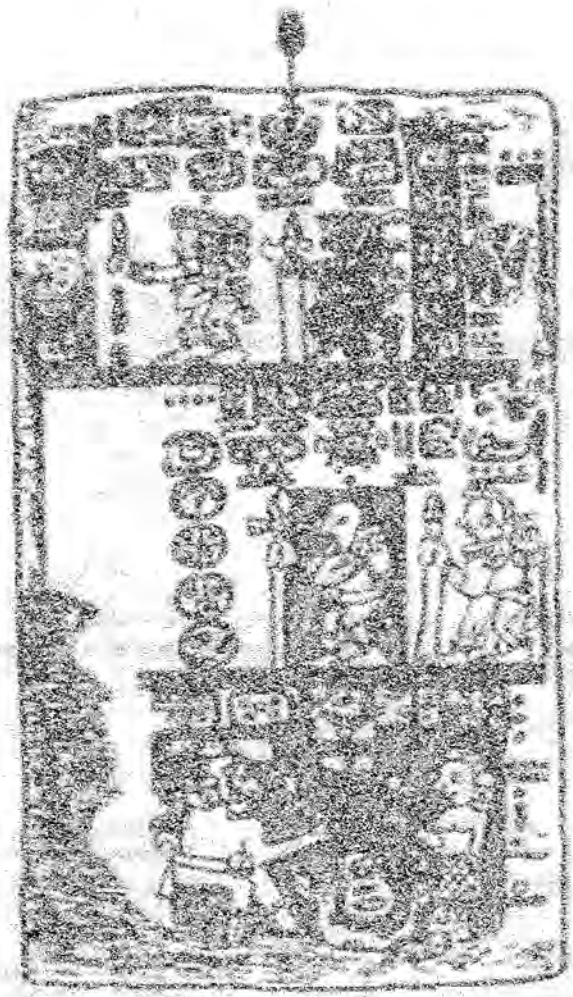

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاك بولۇشى "تروئان ۋەسىسى"دىكى مۇۋەپپەقىيەتلىك يۇقىرىدىكى كۆرسەتكۈچ "مۇ نى" يەلگۈلەيدىغان مانا يېزىقنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

بىز "ئېگىز يەرلەر ئېلى" ھەققىدىكى تەسۋىرلەرنىڭ ھەقىقەتەنمۇ توغرا ئىكەنلىكىنى پاسىخا ئارىلىدىكى قىرىپ ياسالغان تاش كېسىلمىلىرىدىن قىياس قىلالايمىز.

ئىككىنچى ئۇزۇندە. "ياراتقۇچىنىڭ ماكانى، ھۆ - يەنى زېمىننىڭ غەربى، قوياش مەملىكىتى، خۇدانىڭ ۋەتىنى".

بىرىنچى: ھۆ نىڭ قەدىمكى ئېلىپبەسىدە بۇ بەلگە "M" ھەرپىنىڭ رولىنىلا ئوينىماستىن بەلكى ھۆ مەملىكىتىنىڭمۇ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئىككىنچى: ت ھەرپىنىڭ يەنە بىر خىل يېزىلىش شەكلى بولۇپ، ئېغىزچە تىلدىكى ئىپادىلەش شەكىللىرىنىڭ بىرىدۇر.

ئۈچىنچى: غەربىتىكى يەرلەرنىڭ ئۈمۈمى جۇغراپىيەلىك سىمۋولى. پۈتۈكچىلەردىكى سىمۋوللارنىڭ جايلىشىشى ئۈتكەن زامانىنى كۆرسىتىدۇ. شۇنداق قىلىپ، يېزىقنىڭ مەناسى مۇنداق: ھۆ غەربىي زېمىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ".

بىرىنچى: "تۇ"

ئىككىنچى: "كۆئى ئېلى" ياكى "كۆئى يەرلىرى".

ئۈچىنچى: "غەربىي زېمىن" "غەربىي زېمىن كۆئى مەملىكىتى بولغان".

مەزكۇر پارچىلار ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىلەن باغلىق ئەڭ مۇھىم ئۇزۇندىلەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى يۇقىرىدا كۆرسىتىلگىنىدەك، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى جۇغراپىيەلىك نام بىلەن "غەربىي زېمىن" دەپ ئاتالغان. "تروئان ۋەسقىلىرى"نىڭ پارچىلىرى بولسا، غەربىي زېمىننىڭ ئامېرىكىنىڭ غەربىي تەرىپىگە جايلاشقانلىقىنى كۆرسەتكەن. ئەندى بىز ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئامېرىكىنىڭ غەربىدە جايلاشقانلىقىنى تەستىقلەيدىغان باشقىمۇ نۇرغۇنلىغان مەتىنلەر بىلەن تونۇشىمىز.

" كۆئى مەملىكىتىنىڭ ناسى "دېگەن ئىبارە ئازاپلىق روھقا تولغان مەملىكەتنى بىلدۈرىدۇ. قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ "كا" چۈشەنچىسى كەڭ مەنالارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مايا تىلىدىكى "كۆئى" دىن كەلگەن

قەدىمكى زامانلاردا "خۇدا" سۆزى ئىلاھىيلىكنى بىلدۈرمەتتى. ئۇ ئۆلگەن كىشىنىڭ روھىنى كۆرسىتەتتى. موشۇ سەۋەپكە باغلىق، بىز كۆرگەن ۋەسقىلەردىكى خۇدانىڭ ئەسلى ۋەتىنى ئەمەلىيەتتە ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىلدۈرەتتى.

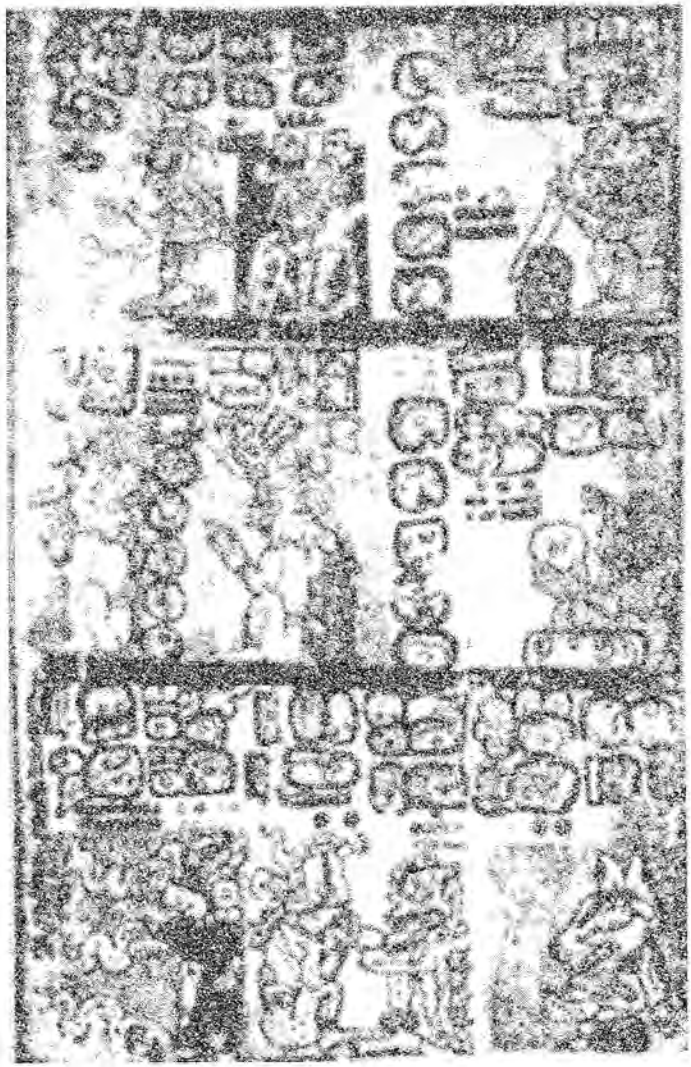

"كورتېكس قامۇسى" دىكى مەنزىرىلەر، دۆلەتلىك مۇزېي، مادرىد، ئىسپانىيە

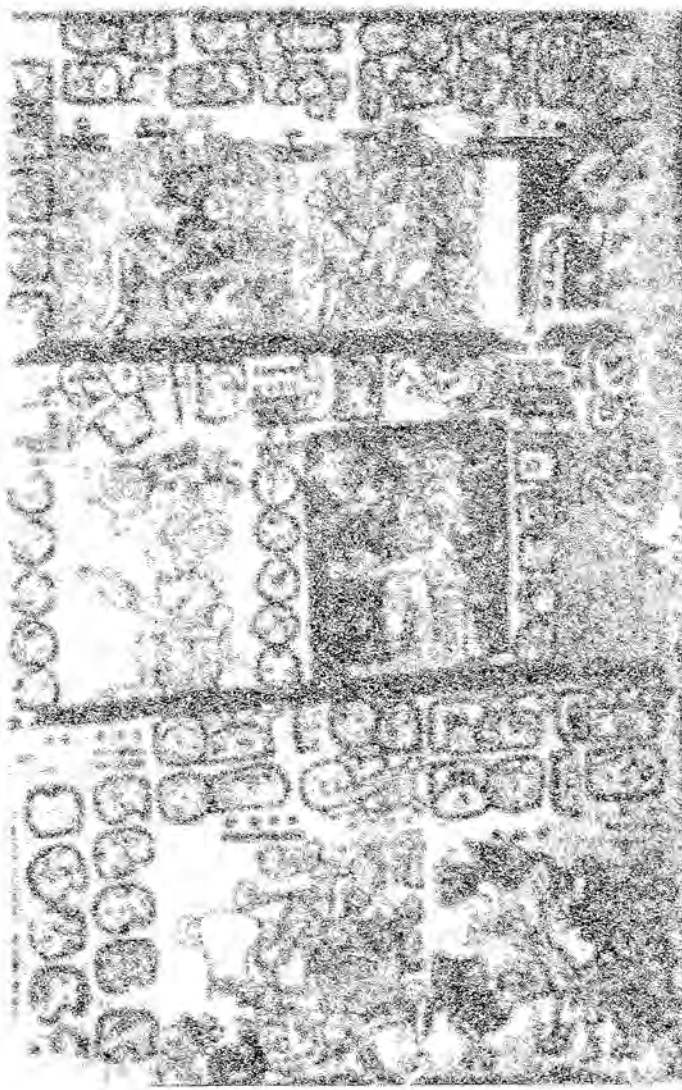

"كورتېكس قامۇسى"دىكى مەلۇمۇلمەر. دۆلەتلىك مۇزېي، ماددىي شىپالىيە

ئۆزىنىڭ"قائىدىلەر ۋە ئۇرپى - ئادەتلەر" ناملىق كىتاۋنىڭ ئۇچىنچى تومىدا بۇيۇك مىسرشۇناس گاردنېر مۇنداق دەيدۇ:

"كۇئى زىمىنى" ياكى "كۇئى مەملىكىتى" دېگەن سۆزلەر مايا تىلىدا مايا خۇداسىنىڭ ئاپىرىدە بولغان زىمىنى، خۇدانىڭ ۋە ئادەمزاتنىڭ تۆرەلگەن يېرى دېگەننى بىلدۈرىدۇ".

قالغانلىرىغا سېلىشتۇرغاندا،ئىككىنچى ئۆزۈندە كۆپ جەھەتتىن مىسرلىقلارنىڭ "مەرھۇملار كىتاۋىغا" مۇۋاپىق كېلىدۇ.

"كورتېكس قامۇسى"

"كورتېكس قامۇسى"مۇتەئەسسىپ ئېپىسكوپ لاندنىڭ نەزەرىگە چۈشمىگەن يەنە بىر قەدىمكى مايا كىتاۋىدۇر. ھازىر بۇ كىتاپ ئىسپانىيەنىڭ مادرىد تىكى مىللى مۇزېيىدا ساقلانماقتا. مەزكۇر كىتاپتىكى سىمۋوللار، سۆزەتلەر ۋە مەتىنلەر ئۇنىڭ "تروئان ۋەسىقلىرى" نىڭ يېڭى ۋارىيانتى ئىكەنلىكىنى كۆرسۈتىدۇ. ئەمما "كورتېكس قامۇسى" نىڭ تىلى "تروئان ۋەسىقسى"گە قارىغاندا خېلىلا سىمۋوللۇقتۇر. بىزنىڭ تېمىمىزغا باغلىق بولغان "كورتېكس قامۇسى"دىن ئېلىنغان پارچىلار تۆۋەندىكىدەك:

"خومېن كۇن پېتشى بىلەنلا ئۆزىنىڭ كۆچلۈك قوللىرىنى زىمىنغا تەككۈزىۋىدى، تۇن داۋامىدا زىمىننىڭ ئېگىز يەرلىرى بولغان مۇ مەملىكىتى چۆكۈپ كەتتى".

"مۇ قۇرۇقلۇقىدىكى سۇ (دېڭىز) ھاياتلىقنى خومېن بىر كېچىدىلا چۆكتۈرۈۋەتتى".

"ھۆكۈمدارلارنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن ماكاندا ھاياتلىق پۈتتى، زىمىن ئىككى قېتىم ئۆزۈلۈرنىدا سىلكىنگەندىن كېيىن ھەربىرىتسز بولۇپ قالدى؛ ئۆزىگە يۈكىرىغا قاراپ يول ئاچقان چوڭقۇرلۇق پادىشاسى ئۇنى يۇقۇرى - تۆۋەن سىلكىپ، ئۆلتۈردى ۋە چوكتۈرۈۋەتتى".

"مۇ ئىككى قېتىم ئۆز ئورنىدا سىلكىندى،كېيىن ئۇ ئوتقا قۇربانلىققا بېرىلدى. ئۇ دەھشەتلىك يەر تەۋرەش بىلەن سىلكىنىپ، پارچىلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭغا زەربە بېرىپ، ھەممىنى ھەربىرىتكە كەلتۈرىدىغان جادىگەر، خۇددى بىر ئوچۇم سازلانىردەك، شۇ كېچىدىلا ئۇنى قۇربان قىلدى".

"كورتېكس قامۇسى"ۋە"تروئان ۋەسىقلىرى" نىڭ مەلۇم بىر ئىبادەتخانىنىڭ تېكىستلىرى ئاساسىدا يېزىلغانلىقى روشەن، ئەمما" كورتېكس قامۇسى"مۇ مەملىكىتىنى پەقەت ئۇنىڭ مۇقەددەس دىنى مۇراسىملىق نامى بىلەن ئاتايدۇ، "تروئان ۋەسىقسى" دە بولسا، قەدىمى يېزىق بىلەن بىللە قۇرۇقلۇقنىڭ جۇغراپىيەلىك نامىمۇ كۆرسىتىلىدۇ.

"لىخاسا سالنامىسى"

مەزكۇر ھوججەتلەرنى شلىمان لىخاسىدىكى (تىبەت) قەدىمكى بۇددا ئىبادەتخانىسىنىڭ خارابىسىدىن تاپقان. شلىمان ئۇلارنى سۆزلەر مەنىسى بويىچەتەرجىمە قىلغان. بۇ مەتىنىنىڭ "تروئان ۋەسقىسى"ۋە "كورتېكس قامۇسى" غا ئاساسلانمىغانلىقى ئىنتايىن روشەن، ئەمما ئۇ خېلىلا زامانغا لايىق كېلىدۇ. "لىخاسا سالنامىسى" دا مايا سىمۋوللىرى ئىشلىتىلمىگەن.

"لىخاسا سالنامىسى"دىن ئېلىنغان قىزىقارلىق بايانلار تۆۋەندىكىچە:

"ھازىر پەقەت ئاسمان ۋە دېڭىز يار يەرگە بال يۇلتۇزى چۈشكەندە، ئالتۇن دەرۋازىلىرى ۋە كۆزنى چاقنىتىدىغان ئوردا-قەسىرلىرى بار يەتتە شەھەر، خۇددى بوران چىققان ۋاقىتتىكى يوپۇرماقلارغا ئوخشاش تىترەپ، ئېغاڭلاپ كەتتى،ئوردا - قەسىرلەردىن ئوت يالقۇنلىرى كۆتىرىلدى، ئەتراپنى كىشىلەرنىڭ قىيقاس-سۈرەنلىرى قاپلىدى. ئۇلار ئۆز بۇتخانىلىرى ۋە ئوردا-سارايلىرىدىن پاناگاھ ئىزدىشەتتى. مۇقەددەس دانىشمەن مۇ يۇقىرىغا كۆتىرىلىپ، ئۇلارغا جاكا قىلدى: مەن بۈگۈنلارنىڭ بەشارىتى بەرمىگەنمىدىم؟ قىممەت باھا جاۋاھىراتلار ۋە پاقىراپ تۇرغان كىيىملەر بىلەن بېزەلگەن ئەرلەرۋە ئاياللار" مۇ، بىزنى قۇتقۇلدۇرغىن!" دەپ يالۋۇردى. مۇ ئۇلارغا جاۋاپ قايتۇردى: "سىلەر ئۆزەڭلارنىڭ بارلىق خىزمەتكارلىرىڭلار ۋە بايلىقىڭلار بىلەن ھالاك بولۇسىلەر،سىلەرنىڭ كۆلۈڭلاردىن يېڭى خەلق پەيدا بولىدۇ.ئەگەر ئۇلارمۇ ئەڭ ياخشى نېمەتنى كىمنىڭ بەرگەنلىكىنى ھەمدە سىلەرگە ئوخشاش ھالاك بولۇشقا كىمنىڭ گىرىپتار قىلغانلىقىنى سەگەكلىك بىلەن سېزەلمىسە،ئۇلارنىمۇ موشۇنداق تەغدىر كۈتىدۇ." ئوت يالقۇنلىرى ۋە ئىس-تۈتەكلەر مۇ نىڭ سۆزلىرىنى ئەمەلدە كۆرسەتتى، پۈتۈن سۇرۇك بىر قۇرۇقلۇق ۋە ئۇنىڭ تۇرغۇنلىرى پارچىلارغا بۆلۈنۈپ كەتتى ھەم چەكسىز ئازاپ ئىچىگە يۇتۇلىدى".

شوچىكالكودىكى پىرامىدا

بال - مايالىقلارغا تونۇش سۆز. مايالاردا ئۇ"دانالار ئېگىسى"، "كۆزنى چاقنىتىدىغان" دېگەنتىن بىلدۇرىدۇ. شۇبھىسىزكى،بۇ تەرجىمانىڭ خاتاسى. مەزكۇر بۇتخانىلار ئەينەكتىن، ياكى باشقا كۆزنى چاقنىتىدىغان ماتېرىياللاردىن قۇرۇلمىغان، بۇتخانىلاردا ئىبادەت قىلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ باشلىرىنى را - قۇياشنىڭ نۇرلىرى يورۇتۇشى ئۈچۈن بۇتخانىلار ئوچۇق بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆگزىسى بولمىغان

لې پلونجۇ يۇكاتاندابايقىغان پۈتۈكچىلەردە مۇنداق بايانلار بار:"مۇ مەملىكىتىنىڭ تۇنجى دىنى ھۆكۈمدارى بۇ مەملىكەتنىڭ ھالاكىتىدىن بىشارەت بەرگەن ھەم بۇ بىشارەتنىن خەۋەر تاپقان

خېلى كۆپ كىشىلەر بۇ زېمىننى تاشلاپ، **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ھامىلىقىدىكى باشقا ئەللەر گەكىتىپ، ئامان قالغان

"لېخاسا سالنامىسى" لې پلۇنجۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن شىلىمان تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان.

ئۇشمالىدىكى بۇتخانا

مەزكۇر بۇتخانا ئۇشمالغا (يۇكاتان) جايلاشقان، لې پلونژو ئۇنىڭغا "مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسى" دەپ نام بېرگەن. ئۇنىڭ تېمىدا مۇھىم بىر پۇتۇك بار، ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: "بۇ بېنا **مۇ** مەملىكىتى يەنى غەربىتىكى زېمىنىنىڭ، كۆئى مەملىكىتىنىڭ، بىزنىڭ مۇقەددەس ئىلاھلىرىمىز تۇرەلگەن يەرنىڭ يادىكارلىقىدۇر".

مەزكۇر بۇتخانىنىڭ ئالدى تەرىپى غەربىكە، بىر ۋاقىتلاردا ئىنسانلارنىڭ ئەسلى ۋەتىنى بولغان ئارەپكە قارىتىلغان

بىز نەقىل كەلتۈرگەن بۇ پۇتۇك "تروئان ۋەسىقىسى"دىن ئېلىنغان ئىككىنچى ئۇزۇندىگە تولۇق مۇۋاپىق كېلىدۇ ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەسلى ۋەتىنى ئامېرىكىنىڭ غەربىگە جايلاشقان دېگەن باشقا پىزىقلارنى تەستىقلەپ بېرىدۇ. ھەممىدىن مۇھىمى،بۇ پۇتۇكچىدىكى مەزمۇنلاردىنى بىلىملەرنىڭ مەزكۇر بۇتخانىغا قەيەردىن كەلگەنلىكىنى ئىنقلاپ بېرىدۇ. ئەگەرىبىز بۇ بۇتخانا ۋە پۇتۇكچىنى ئۇچراتمىغان بولساق، **مۇ** مەملىكىتىدە نىملەرنىڭ يارىتىلغانلىقىنى، غەربى زېمىنىدىن نىملەرنىڭ تارقالغانلىقىنى بىلەلمىگەن بولاتتۇق. موشۇ پۇتۇكچىدىكى مەلۇماتلار ئارقىلىق بىزقەدىمكى مىسىرنىڭ دىنى ئېتقادى ۋە بىلىملىرىنىڭ مەنبەلىرىنى بايقاپ چىقىشىمىز مۇمكىن.

شوچىكالكودىكى (مېكسىكا) پىرامىدا

مەزكۇر پىرامىدا شوچىكالكودا، مېخىكودىن غەربى جەنۇبقا قاراپ، ئاتمش مىل يىراقلىققا جايلاشقان. ئۇنىڭدىكى تاشقا ئويۇپ يېزىلغان يېزىقنى لې پلونجۇ مۇنداق تەرجىمە قىلغان: "مەزكۇر پىرامىدا غەربى زېمىنىنىڭ خاتىرىسى ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ ھالاكىتىنى كەلگۈسى ئەۋلادلارنىڭ مەڭگۈ ئىسىتە ساقلىشى ئۇچۇن ياسالغان".

بۇ سۈرەتتىن سىز ئىككى پارچىغا بۆلۈنگەن قەدىمى تاش تاختىنى بايقايسىز. يۇقىرقى بۆلىكى، مەن ئۇنى "گارنىز"دەپ ئاتايمەن، بۇنىڭدا **مۇ** مەملىكىتىنىڭ، يەنى غەربى زېمىنىنىڭ قانداق ھالاك بولغانلىغى، ئۇنى يوق قىلىشقا قانداق كۈچلەر قاتناشقانلىقى، شۇنداقلا بۇ كۈچلەرنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەققىدىكى بايانلار بار.

تاشنىڭ بۆزۈلىشى سەۋەبىدىن "گارنىز" خېلىلا ئۇيرىغان، ئۇنىڭ قالدۇقلىرىنى شامالدا ئارانلا پەرىق ئېتىشكە بولىدۇ؛ شۇ سەۋەپتىن مەن مەزكۇر رېۋايەتنى ئېنىق ھالدا ئېيتىپ بېرىشكە ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم توقىلىرىنى ئېنىقلاشقا تىرىشتىم

تاش تاختىنىڭ تۆۋەنكى بۆلىكى يامان ئەمەس ساقلىنىپ قالغان بولۇپ، مەتىنى ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇ. ھەممە دېتاللارنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىسىمۇ، ئەمما

تەپسىلاتلارنى قويۇپ تۇرۇپ ئۇمۇمى سۆزلەرنىڭ مەزمۇنىنى چۈشۈنۈش مۇمكىن.

بىرىنچى بۆلەك. گارىنز

بىرىنچى بۆلەك، گارىنز

بىرىنچى كەڭ تىك بۆلۈڭلۇق كۆزادىرات دېسىمۇ بولىدۇ، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى، يېزىق "M" ھەرپىي بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا ئىككى چىش- ئىككى ئارال يانداشىدۇ، ئۇلار **مۇ** بىلەن قوشۇلۇپ، غەربىي زېمىننى تەشكىل قىلىدۇ.

ئىككىنچى، ئىچكى تەرەپتىن، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ تېگىدە ھەركەت قىلىۋاتقان ۋە ئۇنى پارچىلاۋاتقان ۋۇلقانلىق كۆچلەر.

ئۈچىنچى، تۆرت مۇقەددەس بۆيۈك كۆچلەرنى بىلدۈرىدىغان مايالارنىڭ تىتان چېخانس سىمۋولى؛ ئۇلار بېۋاستە مەڭگۈلۈكتىن كېلىپ چىقىۋاتقاندەك تەسىرلەنگەن. بۇ ئۇنىڭ "پەرمانى"، "بۆيرۇقى"، "تېلىكى" ۋە باشقىلار.

تۆرتىنچى، بۇ نەيزە ياكى نەيزىنىڭ ئۈچى، كۆچلەرنىڭ پائالىيەتچان ئېكەنلىگىنى كۆرسىتىدىغان سىمۋول. ئۇنىڭ ئىچىنى بويلاپ، ئۇنى بۆلۈپ تۇرىدىغان سىزىق ئۆتىدۇ. بۇ بۆيۈك دائىمى كۆچلەرنىڭ بىرى ئەمەس، بەلكى شۇ بۆيۈك دائىمى كۆچلەرنى پەيدا قىلىدىغان ئىككىلەمچى كۆچ ئېكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

بەشىنچى، بۇ بىرىكمە تەركىپلىك سىمۋولدۇر:

a) ئۇزۇنىغا سوزۇلغان تىك تۆت بۆلۈك، مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ سىمۋولى؛

b) ئۇنى تەرەپ تۇرىدىغان تۆرت تۇۋرۈك؛

c) تۇۋرۇكلەرنى يول بېرىشكە، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى تۇۋەن غۇلاشقا مەجبۇرلىغان كۆچلەر.

ئالتىنچى، ئادەم مەۋجۇداتلىرىنىڭمۇ يەر بىلەن بىللە تۇۋەنگە قاراپ چۆكۈۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئادەم فىگۇرىسى.

ئىككىنچى بۆلەك. ئاساسى گەۋدىسى

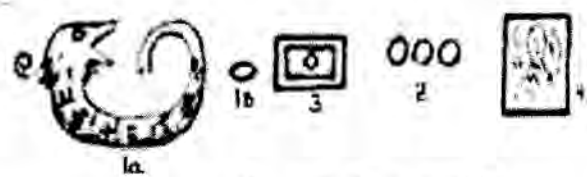

ئىككىنچى بۆلەك، ئاساسى گەۋدىسى

بىرىنچى a. ئىلان، غايەت زور سۈنئك سىمۋولى. ئۇنئك شەكلى قەدىمى يېزىقىنئك "ئۇ" ھەرپىگە سىمۋول قىلىنغان، بۇ يەنە ھالاكەتنئك سىمۋولى بولۇپ، سۇ پەيدا قىلغان ھالاكەتنى.

بىرىنچى b. ئىلاننئك كۆزلىرى يۇمۇق، بۇ ئۇيقىنى، خاتىرجەملىكنى بىلدۈرىدۇ. ھەمدە سۈنئك تىنچىپ قالغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئىككىنچى. ئۇچ رەقىمى، **مۇ** قۇرۇقلۇقنئك رەقەملئك سىمۋولى.

ئۈچىنچى. غەربى زېمىننى ئىپادىلەيدىغان سىمۋوللارنئك بىرى، بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقى سۇ ئاستىدا نەچچە پارچە بۆلۈپ ياتىدۇ، دېگەننى شۇنداقلا **مۇ** قۇرۇقلۇقنئك چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

تۆرتىنچى. ئىلاننئك قۇيرۇغى ۋە سۇ تۆۋەنگە ئېگىلگەن ھەم ئادەم فىگۇرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇ ئاھالىنئك يەر بىلەن بىللە سۇدا ھالاك بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەزكۇر تاش تاختىدا باشقىمۇ سىمۋوللار مەۋجۇت، ئەمما ئۇلار شۇنچىلىك ناچار ھالەتتىكى، ئۇلارنى يېشىش مۇمكىن بولمىدى.

بۇيرامدادىكى باشقا يېزىلمىلارنى يۇقۇرقى تەھلىللەرىلەن بىرلەشتۈرۈپ، مەن بۇ پرامدادىكى رىۋايەتنى ئەسلىگە كەلتۈردۇم.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما

مۇ مەملىكىتى، ئىنسانىيەتنئك ئەسلىدىكى ۋەتىنى، غەربى زېمىن توغرىسىدىكى ۋە ئۇنئك بارلىق تۈرغۇنلىرى بىلەن بىللە ھالاك بولغانلىغى ھەققىدىكى خاتىرىنى ئەستىن چىقارماي ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن مەزكۇر پىرامىدا يادىكارلىق تەرىقىسىدا ئورنىتىلدى. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى تەرەپ تۈرغان تۈۋرۈكلەر بۇيۇك كۈچلەر تەرىپىدىن پارچىلانغاندا، **مۇ** مەملىكىتى ھەم ئۇنئك بارلىق خەلقى سۇغا چۆكۈپ كەتتى.

ئاكاب - دزىب

چىچەن - ئىنىسا شەھىرىدە ئاكاب - دزىب نامىدىكى بىنانئك جەنۇبىدىكى ئىچكى ھوجرىغا ئېلىپ بارىدىغان ئىشىكنى ھاسىل قىلغان تاش تاختا بار. ئۇنىڭغا "دەھشەتلىك، جاھالەتلىك پۈتۈك" پۈتۈلگەن. مەزكۇرتاش تاختىدىكى پۈتۈك غەربى زېمىننئك يەر تەۋرەش ۋاقتىدا ئۆز ئورنىدا قانداق تۇرەپ، كېيىن چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن.

مايا دىنى

يۇكاتان مايالىرى غەربىي، "كورتېكس قامۇسى" دا كۆرسەتكەندەك، "مەرھۇملارنىڭ روھى ئۆز ئەجداتلىرىنىڭ قوينىغا قايتىش ئۈچۈن ھەركەتلىنىدىغان يىر"، دەپ ھېساپلايتتى.

گرېتسىيە

ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى توغرىسىدىكى مەزمۇنلارنى قەدىمكى يونانىستان پەيلاسوپلىرىنىڭ يازمىلىرىدىنمۇ تېپىشقا بولىدۇ.

پلاتوننىڭ "تىمېئو" ناملىق ئەسىرىدە يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇققا مۇناسىۋەتلىك بايانلارنى تېپىشقا بولىدۇ: "**مۇ** مەملىكىتىدە ئون خەلىق بولغان".

پروكل مۇنداق دەپ يازغان: "غەربى زېمىندە ئون خىل خەلىق ياشىغان".

يۇقىرقىلاردىن بىز ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى توغرىسىدا قەدىمكى يونانىستانىنىڭ ئىككى پەيلاسوپىنىڭ يازمىلىرىنى كۆردۇق. ئۇلارنىڭ بىرى **مۇ** مەملىكىتىنىڭ قەدىمكى يېزىق ئىسمىنى، ئىككىنچىسى جۇغراپىيەلىك نامىنى قوللانغان، ئەمما ھەر ئىككىسىلا ئۇ زېمىندا ئون خىل خەلقنىڭ ياشىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرگەن.

ھىندى خىتاي

كامبودژادىكى ئانكور-تخومدا ئارخېئولوگلار "ئارسلانلار" دەپ ئاتايدىغان ئەپسانۋى ھايۋانلارنىڭ تەسۋىرلىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يۈزى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى جايلاشقان تەرەپكە، شەرققە قارىتىلغان. ھايۋانلارنىڭ نەق شۇ مەملىكەتكە قاراپ تۇرغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوق، چۈنكى ئۇلار "**مۇ**" دەپ مۇكۆرەۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئېچىلىپ تۇرغان ئۇزۇنغا سوزۇلغان توغرا بۇلۇڭلۇق ئاغزىنىڭ شەكلى **مۇ** مەملىكىتىنىڭ قەدىمكى مۇقەددەس دىنى يېزىق ئېلىپبەسىدىكى"M" ھەرپىي بولۇپ،يەنە مەزكۇر ئەلنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

پلۇتارخ، "سولوننىڭ ھاياتى"

سائىسنىڭ ئالى كاھىنى سانخېسنىڭ سۆلايمان پادىشاغا (مىلادىدىن ئالتە يۈزيىل بۇرۇن)، ۋە گېلىئوپولنىڭ كاھىنى پسېنوفسكوغا ئېيتىپ بېرىشچە، مىسىرلىقلارنىڭ غەربىي زېمىن تۇرغۇنلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى،توقۇز مىڭ يىل بۇرۇن ئۇلارنىڭ مەنزىلى بولغان مەملىكەتنى ۋە ئاتلانتىدانى ۋەيران قىلىۋەتكەن تەبىي ئاپەت ۋە يەر تەۋرەشلەر سەۋەبىدىن ئۇزۇلۇپ قالغان. ئۇلارنىڭ يولىدىكى مەملىكەتنى پاتقاق، لاي - لاتقا قاپلاپ يۇرگىلى بولمايدىغان بولۇپ قالغان.

شۇبھىسىزكى، يۇقىرقى ئۇزۇندىدىن غەربىي زېمىننىڭ ئامېرىكىنىڭ غەربىگە جايلاشقانلىقىنى، ئامېرىكىنىڭ "يول ئۈستىدىكى مەملىكەت ئىكەنلىكىنى" شۇنداقلا تەبىئى ئاپەتلەردىن كېيىن، ئۇنىڭ غەربىي زېمىنگە باردىغان يولىدىكى توسالغۇغا ئايلىنىپ، ئۇتۇكىلى بولمايدىغان بولۇپ

قالغانلىقىنى بىلەلەيمىز.

مەيلى ئاتلانتىدابولسۇن،ياكى "يولدا ياتقان مەملىكەت" بولسۇن،ھەر ئىككىسى غەربىي زېمىن ئەمەس. چۈنكى يول ئۈستىدىكى يەرلەر ئۆتۈشكە مۇمكىن ئەمەس بولۇپ قالغان، ئاتلانتىدا بولسا، چۆكۈپ كەتكەن.

ئەندى مەن سىلەرنىڭ دىققىتىڭلارغا جەنۇبى دېڭىز ئارالىرىنىڭ ئوبزورىنى، ھەم ئۇ يەرلەردە تېپىلغان تاش خارابىلىكلىرىنى، شۇنداقلا مەزكۇر ئارالنىڭ ياۋايى ۋە يېرىم ياۋايى تۇرغۇنلىرىدىن ئاڭلىغان ھەيران قالارلىق ۋە ئەجايىپ رىۋايەتلەرنى سۆزلەپ قىلىمەن.

ئامېرىكىدىن تىنچ ئوكيانغا قاراپ يولغا چىقىپ، بىز غەربىكە يۈرۈش قىلىمىز، ئەگەر ئوقۇرمەنلەر بۇنوقتىنى يادىدىن چىقىرىپلا قويمىسا، تۆۋەندىكى مەتىنلەرنى توغرا باھالايدۇ.

پولىنېزىيە ۋە باشقا تاقىم ئارالاردابىز تارىختىن ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا ئامېرىكابىلەن جەنۇبى ۋە شەرقى ئاسىيا مەدەنىيەتلىرى بىلەن باغلاشتۇرۇپ تۇرغان مەدەنىيەتنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىنى، ھەمدە دۇنيانىڭ باشقا تامانلىرىغا ھەر خىل مەدەنىيەتنىڭ تارقالغانلىقىنى بىلەلەيمىز. گەرچە بۇ مۇساپە ئۇزۇنغا سوزۇلسىمۇ، ئۇ قىزىق ۋە ھەيران قارارلىق قىسمەتلەرگە تولغان. بىزبۇ ئارالاردىن قەدىمكى مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرىنى تاپالايمىز. بۇ مەدەنىيەت ھازىرقى ئادەملەرىلەن پەقەت ياۋايىلىق ۋە ئادەمخورلۇق نوقتىسى بىلەنلا باغلىنىدۇ. بۇ ئارالاردىكى بەزى قەبىلىلەر بۇگۈنگىچە ئادەمخورلۇق بىلەن ياشاپ كەلمەكتە.

شۇنداقتىمۇ مەن باشتا ئېيتىپ ئۆتكەندەك، بۇ ئادەمخورلار يۇكسەك تەرەققىياتقاتېرىشكەن خەلقنىڭ ئەۋلادى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھازىرقى ياۋايى ۋە يېرىم ياۋايى پولىنېزىيەلىكلەرنىڭ ئەجدادلىرى بىر چاغلاردا يەرشارى مەدەنىيىتىنىڭ مەركىزىدە ياشىغان.

ۋالمىك، "رامايانا"، بىرىنچى توم

"مايالىقلار ماھىر دېڭىزچىلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ كېمىلىرى ئوكيانلارنىڭ غەربىدىن شەرقىگە، شىمالىدىن جەنۇبىگىچە بولغان دېڭىزلاردا، ھەتتا تىنچىمۇ يىراق مەنزىلگە قۇياش تېخى ئۇيۇقتىن كۆتۈرۈلمىگەن چاغلاردىلا يېتىپ بارالايتتى.

يۇنىگدىن تاشقىرى، ئۇلار ئىقتىدارلىق ئارخىتېكتورلار بولغان ۋە تاشلاردىن ئىنتايىن زور بۇتخانا ۋە سارايلارنى قۇراتتى.

تىنچ ئوكيان ئارالىرىدىكى ئىنتايىن زور تاش خارابىلىكلىرى

پۈتكۈل تىنچ ئوكيان بويىچە ئانچە چوڭ ئەمەس ئارالارتوپلىرى جايلاشقان. ئۇلاردا زور تاش بۇتخانىلار، غايەت زور قۇرام تاشلاردىن ياسالغان تام - سېپىللار، تاشتىن سېلىنغان كاناللار، يوللار، غايەت يوغان تاش تاختىلار ۋە ھەيكەللەر يەنى پۈتكۈل قۇرۇقلۇقنىڭ بايلىغى ۋە چېۋەرئۇستىلارنىڭ ئىشىنى تەلەپ قىلىدىغان پائالىيەتنىڭ ئىزلىرى ساقلىنىپ قالغان. بۇ غايەت

جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىدىكى تارىختىن ئىلگىرى ئاش خاراپىلىكلىرىنىڭ جايلىشىشى

يوغان خارابلىكلەر مۇتەخەسسىس ۋە ئالىملار ئۇچۇن ئېيتقاندا، مىڭلىغان يىللارئىلگىرى مەۋجۇت بولغان ئۆتمۈشتىكى بۇيۇك مەدەنىيەتنىڭ سەمەرىسى بولۇپ ھېسابلانسىمۇ، ئۇلار ھەققىدە بىر ھېلىمۇ ھېچ نەرسە بىلمەيمىز.

بۇ يادىكارلىقلارنىڭ ئېنىق سانىنى چىقىرىش ۋەيازما خاتىرە قالدۇرۇش ئۇچۇن، مەن ئىنتايىن ئېغىر ئەمگەكلەرنى قىلدىم. چۇنكى ئۇلار شۇنچىلىك نۇرغۇن ۋە بوشلۇقتا چېچىلغانكى، ھەتتا نېمىدىن باشلاپ، نېمە بىلەن ئاياقلاشتۇرۇشنى ئېيتىشمۇ قىيىن. ساقلىنىپ قالغان بارلىق دېرەكلەرنى تەسۋىرلەپ بېرىش ئۇچۇن سەھىپىلەر ئەمەس، بەلكى تومۇلار تەلەپ قىلىناتتى، شۇنىڭ ئۇچۇن مەن سىلەرنىڭ ئاراگۇلاردىكى داۋاملىق ۋە تەپسىلى ئۇگىنىشنى تەلەپ قىلىدىغانلارغا بۇ يادىكارلىقلار ھەققىدىكى يۇزەكى بولغان ئوبزورىمنى سۇنۇش قىلىمەن. مېنىڭ تەسۋىرلىرىم ئىلمىيلىققا قارىغاندا، ئاممىباپراق بولىدۇ.

نۇرغۇنلىغان ئاراللاردا خارابلىكلەرنى شۇنچىلىك ئۆسۈملۈكلەر ۋە توپا بېسىپ كەتكەنكى، ئۇلارنى بايقاشقىمۇ قىيىن. مەن ئىشىنىمەنكى، يىز جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىدىكى بارلىق تاش خارابلىكلىرىنىڭ تېخى بېرىمىتىمۇ تاپالمىدۇق. ئۇلار يوشۇرۇن ھالەتتە، يەنە كېلىپ يېسىل دۆڭلەرگە ئايلىنىپ كەتكەن.

تەتقىقاتچى ئۇچۇن يەنە بىر قىيىنچىلىق،ئاراللارنىڭ ياۋايى تۇرغۇنلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ غايىت زور خارابلىكلەرگە يېقىن كېلىشتىن قورقىدۇ. ئۇلار بىزنى "ماۋۇلى" ئىسىملىك خىيالى ئەرۋاھلار ۋە جىن - شەيتانلار ئازاپلايدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ، شۇڭلاشقا ئۇلاردىن خارابلىكلەرگە ئاپىرىپ قويۇشنى سوراش ياكى ئۇلارنىڭ جايلىشىشنى تېپىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى، يەرلىك تۇرغۇنلارغا ئاراللىق كۆرسىتىپ بېرىش توغرىسىدا ئىلتىماس قىلىش. بۇنىڭدا سىز يول باشلىغۇچىغا ئەگىشىمەي، ئۆز يولىڭىزدا مېڭىشىڭىز لازىم. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئاراللىقلاردىن بىرىنى ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئېلىڭ، سىلەرگە خارابلىكلەرگە يېقىنلاشقاندا، ئۇ سىزنى باشقا بىر تەرەپكە باشلاپ كېتىشكە ئۇرۇنىدۇ، ئەگەر سىزيولىنى داۋاملاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلسىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشسىڭىز، ئۇ سىزنى تاشلاپ، قېچىپ كېتىدۇ. شۇنداسىز ئۆز نىشانىڭىزغا يەتكەنلىكىڭىزنى چۇشىنىسىز.

مەن ئۆز ھېكايەمنى پاسخا ئارىلىدىكى تاش خارابلىكلىرىدىن باشلايمەن، چۇنكى ئۇلار باشقىلارغا قارىغاندا ياخشىراق ساقلانغان.

پاسخا ئارىلى

پاسخا ئارىلى پولىنېزىيەنىڭ شەرقى - جەنۇبىنىڭ ئاخىرىدا، جەنۇبى ئامېرىكا قۇرۇقلۇقىدىن ئىككى مىڭ مىل يىراقلىققا جايلاشقان. ئۇنىڭ دائىرىسى ئۇزۇنىغا ئون ئۈچ مىلنى، كەڭلىگىگە يەتتە مىلنى تەشكىل قىلىدۇ.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، بۇ ئانچە چوڭ ئەمەس ئاراللا بەش يۈز ئەللىك بەش ئويۇلغان

تاش، ئاجايىپ زور ھەيكەللەر، شۇنداقلا قەدىمكى، تارىختىن ئىلگىرىكى ئىرىق سەنئىتىنىڭ ئۈلگىلىرى ساقلىنىپ قالغان

مەن پاسخا ئاربلىدىكى تېپىلمىلارنىڭ ئەڭ ئابرويلۇق تەتقىقاتچىسى دەپ ھېسابلايدىغان ج. تومسون مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"ئەڭ چوڭ ھەيكەلنىڭ ئېگىزلىكى يەتمىش فۇت بولۇپ، بۇ ئايىقلاشمىغان ھەيكەل تاش كېنىدا، ئەڭ كېچىگى بولسا، ئۆڭكۈردىن تېپىلغان، ئۇنىڭ ئېگىزلىگى بارى - يوقى ئۈچ فۇت. كۆپچىلىك ھەيكەللەرنىڭ ئېگىزلىگى ئون بەشتىن ئون سەككىز فۇتقىچە.

مەزكۇر ھەيكەللەر مەشھۇر قەھرىمانلارنى سىمۋوللاشتۇرۇش ئۈچۈن ئۈلارنىڭ شەرىپىگە قويۇلغان يادىكارلىقلاربولۇشى مۇمكىن".

بۇ ئېگىز ھەيكەللەرنىڭ بەزى بىرلىرىنىڭ چوققىلىرىغا ناھايىتى زورچەمبەرلەر ئويۇلغان بولۇپ، يىراقتىن قىزىل بولۇپ كۆرۈندۇ. مۇنداق چەمبەرلەرنىڭ كۆپچىلىگى ھازىر جەمجىت ياتقان تاغ باغرىلىرىنى قاپلىغان قىزىل لاۋلىق تاشتىن كېسىپ ئېلىنغان. قىزىل قۇمتاشتىن كېسىپ ئېلىنغان بىر چەمبەرنىڭ دىئامېترى ئون ئىككى فۇتتى تەشكىل قىلىدۇ، مەزكۇر چەمبەرنى تېررائى دۆڭىدىكى تاش خاڭدا كۆرۈشكە بولىدۇ. ھەيكەللەردىن تاشقىرى، پاسخا ئاربلىدا تەكشىلەنگەن ۋە يەدەزلەنگەن تاشلاردىن ياسالغان غايەت يوغان تاش سۈپىلار بار.

بۇ تاشلار دۆۋىسىنىڭ ئېگىزلىكى ئوتتۇز فۇت بولۇپ، ئۇزۇنلىقى ئىككى يۈز فۇتتىن ئۈچ يۈز فۇتقىچە. ئۇلار قۇرۇقلۇقتىكى باشقا قىسىملىرىدا بۇتخانا ۋە سارايلارنى قۇرۇش ئۈچۈن تەييارلانغان

ئۆچۈپ قالغان رانا رووراكا ۋە رانا راۋ ۋۇلقانلىرى يېنىدا بىر ۋاقىتلاردىكى ئىنتايىن زور تاش بۇتخانىنىڭ خارابىلىكلىرى ياتىدۇ. چۈشۈپ كەتكەن تاشلار شۇنى تەخمىن قىلىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇكى، قۇرۇلۇشنىڭ ئۇزۇنلىقى يۈز فۇتقا يېقىن، كەڭلىكى يىگىرمە فۇت بولغان

بەش فۇت قېلىنلىقتىكى تاملار تېخىچىلاشمۇ ئېگىزلىكىنى ساقلاپ تۇرماقتا. مەزكۇر بىنانىڭ بەزى بىر تاشلىرىدا ئويۇپ يېزىلغان بەلگىلەر، ئىنسانلارنىڭ تۇنجى دىنىدا پايدىلىنىلغان مۇقەددەس سىمۋوللار كۆرۈندۇ.

ئۇ. ج. تومسون يەنە مۇنداق دەيدۇ:

"يەتتە تاش پۈتۈك مەۋجۇت. پاسخا ئاربلى تارىخى يېزىلغان خېلىلا نۇرغۇن سانسكىرىتلەردىن بارى - يوقى قالغىنى شۇ".

تاش پۈتۈكلەردىكى يېزىقلارنىڭ مەزمۇنىنى چۈشىنىدىغان بىردىن - بىر يەرلىك تۇرغۇنىنىڭ ياردەمى بىلەن تومسون بەزى بىر يېزىقلاردىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى تەرجىمە قىلغان. تومسون تەرجىمە قىلغان ئىككى تاش پۈتۈك تۆۋەندىكىلەر:

پاسخا ئاربلىدىكى ھەيكەللەر.

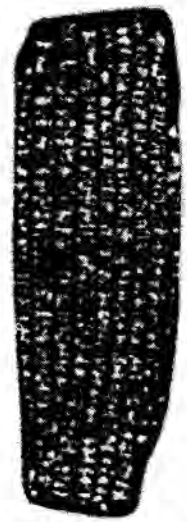

پاسخا ئارىلىدىن ئېلىنغان پۈتۈكچە

بىرىنچى تاش پۈتۈك

"مەزكۇر ئارال يارىتىلىپ، بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىزغا مەلۇم بولغاندا، مەملىكەتنى ياقىلاپ تاشلاردىن ياسالغان ئەجايىپ يوللار كېسىپ ئۆتەتتى. بۇ تاشلار بىر - بىرىگە شۇنداق زىچ ئورنىتىلغان ئىدىكى، بىرەرسىنىڭ ئۇچلۇق چېتى كۆرۈنمەيتتى. يول بويىدا قەھۋە دەرەخلىرى قويۇق ئۆسەتتى. ئۇلارنىڭ ئۇچى ئادەملەرنىڭ بېشىغا تېگىپ دىگۈدەك تۇراتتى، دەرەخ شاخلىرى خۇددى ئادەمنىڭ موسكۇللىرىدەك گىرەلىشىپ كەتكەن ئىدى.

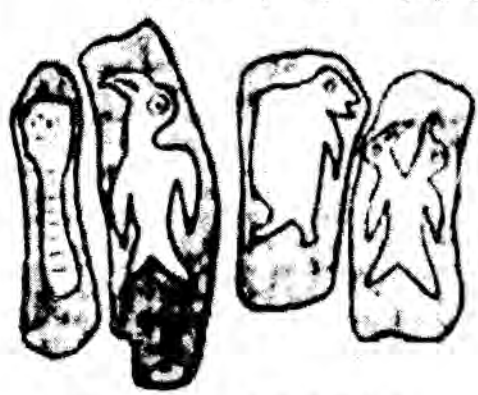

پاسخا ئارىلى ئۆيلىرىدىكى تاش تاختا

خېكې يول قۇرۇلۇشچىسى بولغان ۋە ھۆرمەتلىك ئورۇندا، يول ھەممە يونىلىشلەرگە ئاجرىلىدىغان جايدا ئولتۇراتتى.

بۇ يەختىيار مەملىكەتتە، ئاجايىپ زېمىندا شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ مەمبۇبىسى خانىگارۇا بىلەن روماخا ياشايتتى.

تۇراكى قۇشلارنىڭ سايراشلىرىنى ئاڭلاشنى ۋە ئۇلارنى ئۆزۈقلاندۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتى.

بۇ ئاجايىپ مەملىكەتتە ئىلاھلار خۇدا بىلەن بىللە ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى، سوغدا ئۇلار سۇدا ياۋا ايتتى.

ئۇ يەردە ئالا - چىپار ئاق - قارا ئۆمچۈك كۆككە چىقىشقا ھەرىكەت قىلدى، بىراق ئۇنى «سوغۇقنىڭ دەھشىتى چەكلەپ قويدى".

مەزكۇر يوللارنىڭ قالدۇقلىرىنى پاسخا ئارىلىدىمۇ، شۇنداقلا جەنۇبى دېگىز ئاراللىرىدىمۇ كۆرۈشكە بولىدۇ.

"بۇيۇك خاقان" نامىدىكى ئىككىنچى تاش پۈتۈك

" بۇيۇك خاقان يەر يۈزىدە قانداق ھاكىملىققا ئېگە؟ ئۇ ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆسۈشكە ۋە ئاسمانلىنىڭ رەڭگىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇرلايدىغان ھۆكۈمرانلىققا ئېگە.

يىزگە ياش ئۆسۈملۈكلەرگە نازۇك مۇناسىۋەتتە بولۇشقا، ئاسمانىدىكى ھەر خىل رەڭلەرگە زوقلىنىشقا ۋە كۆتىرىلىۋاتقان بۇلۇتلارغا قاراشقا ئىمكانىيەت بېرىدىغان ئۇلۇق پادىشا ھۆكۈمرانلىغا شان - شەرەپ بولسۇن.

يىزگە يارقىن يۇلتۇزلارنىڭ، تۆۋەندىكى بۇلۇتلارنىڭ، نەپىس شەبنەمنىڭ، يېغىۋاتقان يامغۇرنىڭ ، قۇياش ھەم ئاي نۇرىدىن ھوزۇرلىنىپ شاد - خورام بولۇشىمىزغا ئىمكانىيەت بېرىدىغان ئۇلۇق پادىشا ھۆكۈمرانلىقىغا شان - شەرەپ بولسۇن.

بۇيۇك خاقان زېمىندا قانداق ھۆكۈمرانلىققا ئېگە؟

ئۇ زېمىننى ماكان قىلىپ، پادىشالار ۋە پۇخرالارنى يارىتىش ھۆكۈمرانلىقىغا ئېگە.

ئىنسانىيەت مەۋجۇداتلىرىنى ياراتقان، پادىشالارغا ھاكىملىقنى سوغا قىلغان ۋە پۇخرالارنى ياراتقان بۇيۇك خاقان ھۆكۈمرانلىقىغا شان - شەرەپ بولسۇن.

بۇيۇك خاقان قانداق ھۆكۈمرانلىققا ئېگە؟

ئۇ چوڭ قىسقۇچ پاقىنى، ئاق يىلان بېلىقىنى ۋە مايمۇنسىمان بېلىقتى، دېگىزدىكى يارلىق نەرسىلەرنى يارىتىش ھۆكۈمرانلىقىغا ئېگە.

بۇيۇك خاقان دېگىز ئۈستىدىن قانداق ھۆكۈمرانلىققا ئېگە؟

ئۇ چوڭقۇر سۇلاردا ئۆزىدىغان غايەت زور بېلىقلارنى يارىتىش ھۆكۈمرانلىقىغا ئېگە.

ھاشارەت لىچىنكىلىرى، چۈشەن، چوڭ قىسقۇچ پاقا، بۇرگە ۋە باشقا قۇرۇت - قوڭغۇزلارنىڭ

ھۆجۇمىنى قايتۇرۇشقا ئىمكانىيەت بېرىدىغان بۇيۇك خاقانلىق ھۆكۈمرانلىقىغا شان - شەرەپ بولسۇن".

رىۋايەتلەرنىڭ بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن:

"بۇ ئانچە چوڭ ئەمەس ئارال بىر ۋاقىتلاردا ناھايىتى زور قۇرۇقلۇقنىڭ بىر پارچىسى بولغان، ئۇنى تاشلاردىن ياسالغان نۇرغۇنلىغان ئاجايىپ يوللار كېسىپ ئۆتەتتى. يوللار شۇنداق ماھىرلىق بىلەن سېلىنغان ئىدىكى، ئالا - چىپار ئۈمۈچۈكنىڭ تورىغا ئوخشايتتى ۋە ھېچ كىشى يۇللارنىڭ باش - ئاياغىنى تاپالمايتتى".

ئۇ. ج. تومسون:

"ئارالنىڭ جەنۇبى قىسمىدا يۇزگە يېقىن تاش ئۆيلەر جايلاشقان بولۇپ، ئۇلار تاش ۋە يەر يۇنلىشى بويىچە تۆز سىزىقنى ھاسىل قىلىدۇ، بەزى قۇرۇلۇشلارنىڭ تېمىنىڭ ئارقا تەرىپى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئادەتتە بۇ قۇرۇلۇشلار تاملىرىنىڭ قېلىنلىقى بەش فۇت، ئېگىزلىكى بولسا تۆرت يېرىم فۇت. بىنانىڭ ئۈزۈنلۇقى ئون ئۈچ، كەڭلىكى تۆرت يېرىم فۇت.

ئىشىك ئورنى يوغان ئەمەس، ئېگىزلىكى يىگىرمە دېيۇم، كەڭلىكى ئون توققۇز دېيۇمدىن ئاشمايدۇ. تاملار تاشلارنىڭ ناتوغرا شەكىلدىكى قاتلاملىرىدىن كۆتىرىلگەن. تاشلاردا قىزىل، ئاق ۋە قارا بوياقلار بىلەن سىزىلغان قۇشلار، يۇپۇرماقلار ۋە شەكىللەر تەسۋىرلىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ.

ئۆيلەردىن يىراق ـ ئەمەس يەردە، تاشلىق دېڭىز قىرغىقىنىڭ بويىدا يىتىم تاشلار ئارىسىدا غەلىتە شەكىلدىكى پەدەزلەنگەن تاشلارنى بايقاشقا بولىدۇ، ئۇلار ئادەملەر قىياپىتىنى، تاشپاقىلار، قۇشلار، بېلىقلار ۋە ئەپسانىۋى ھايۋانلارنى ئەسلىتىدۇ".

پاسكا ئارىلىنى ئاق تەنلىكلەر بايقىغىچە بولغان جەريانىدا ئۇنىڭ تارىخى ئۇزۇلۇكسىز پاجىئەدىن ئىبارەت بولۇپ كەلدى

كۆكا ئاراللىرى

كۆكا ئاراللىرى ئېنىق ھالدا ھاۋاي ئارىلىدىن جەنۇپتا، تەخمىنەن قىرىق گرادۇس تۆۋەنىرەك جايلاشقان. ئۇلار تائىتى ۋە فىجى ئارىلى ئوتتۇرىسىدىكى يولدا، ئەمما ئۇلارنى قوشۇپ تۇرغان تۆز سىزىقتىن جەنۇبىرەك. مەن بۇ تاقىم ئاراللاردىن ئىككىسى توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىمەن.

راراتونگا ئارىلى. مەزكۇر ئاراللا يولنىڭ كۆپ بولمىغان قالدۇقلىرى ساقلىنىپ قالغان، بۇ توغرىسىدا پاسكا ئارىلىدىكى ئاراللىقلارنىڭ رىۋايىتىدە بايان قىلىنىدۇ.

مانگانا ئارىلى. بۇ كۆكا تاقىم ئارىلىنىڭ ئەڭ شىمالىدا، كۆلىمى بويىچە ئۇيغۇر ئاپسا ئارىلىدىكىگە ئوخشاش تاش يادىكارلىقلىرىنىڭ خارابىلىكلىرى ساقلىنىپ قالغان. مانگانادا تاش خاڭلىرى بولمىغانلىقتىن ۋە تاشلارنىڭ موشۇ ئاراللا پەدەزلەنگەنلىكى توغرىسىدا ھېچ بىر بەلگىلەر يوقلىقىدىن، تەخمىن قىلىشقا بولىدۇكى، ئۇلار باشقا يەردىن كەلتۈرۈلگەن.

تونگاتاپۇ

تونگاتاپۇ - تونگا ئاراللىرى مارجان تاشلاردىن شەكىللەنگەن. بۇئاراللدىن تەبئى تاشلارنى تاپالمايسىز پەقەت مارجان تاشلار يولۇقىدۇ. بىز بۇئوكيان ئوتتۇرىسىدىكى مارجان تاش ئارىلىدىن دەرۋازا شەكىلدىكى ئىنتايىن زور ھەشەمەتلىك تاش يادىكارلىقنى تاپتۇق. ئۇ ھەر بىرى يەتمىش تونىا ئېغىرلىقتىكى ئىككى ئىنتايىن زور تىك تاش تۇرۇرۇك بولۇپ،بۇلار يىگىرمە بەش تونلىق كۇندىلەك ئۇچىنچى تاشنى كۆتۇرۇپ تۇرىدۇ.

بۇ ئاراللدىن تاش چىقمايدۇ،ئەگە يېقىن بولغان تاشلىق ئارال ئۇنىڭدىن ئىككى يۇز مىل يىراقلىققا جايلاشقان. بۇيىر تېپىشماق بولۇپ، قەدىمكى ئادەملەردە مۇنداق غايەت يوغان تاشلارنى توشۇشقا قادىر قانداق كېمىلەر بولۇش مۇمكىن، ئۇلارنى كېمىلەردىن قانداق قىلىپ چۇشۇرگەندۇ. چۇشۇرگەندىن كېيىن ھازىرقى دەرۋازا جايلاشقان يەرگە نېمىلەرنىڭ يارىدىمى بىلەن ئورناتقاندۇ، دېگەن ئوي كېلىدۇ.

مارشال ئاراللىرى ۋە گىلبېرت ئاراللىرى

مەزكۇر تاقىم ئاراللارنىڭ تەۋەسىدىكى بەزى بىر ئاراللاردا ئېگىز، ھەيۋەتلىك تاش پىرامىدالىرى تېپىلغان

ئۇزلىرىگە نەقىشلەرنىڭ قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئەھمىيىتىنى چۇشەنمىگەن يەرلىك تۇرغۇنلار ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ مۇقەددەس سىمۋوللىرىنى بىزەك ئۇچۇن ئىشلىتىدۇ.

مەن يۇنداق نەقىشلىك پەلگىنىڭ ئاروراڭي ئارىلىدىكى ئاراڭالىلار مەلىكىسىنىڭ يەلپۇگۇچىدە ئۇچرايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ مۇ مەملىكىتىنىڭ شاھانە ئەلتامغىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسۇتۇپ ئۇتكەن ئىدىم

كارولىن ئاراللىرى

تىنچ ئوكيانىنىڭ ھېچ بىر يېرىدىن كارولىن ئاراللىرىغا ئوخشاش مۇنداق ھەيران قالارلىققا ئىگە تارىختىن ئىلگىرىكى يادىكارلىقلارنى تاپالمايسىز .

قىزىقىشنى پەيدا قىلىدىغىنى، مەزكۇر تاقىم ئاراللار "كۇن چىقىش تەرەپتىكى بىر ئايلىق" مۇساپىگە(يەنى ھىندى خىتايغا يېتىدىغان بىر ئايلىق يولدا) جايلاشقان . باشقىچە ئېيتقاندا، ۋالمىك تاش پۇتۇكچىلەرنى تاپقان بۇ يەردە، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئادەملىرى ياشىغان بولۇپ، دەل مۇشۇ يەرلەردىن بىرما ۋە ھىندىستانغىچە ببرىپ ماكانلاشقان.

پوناپې ئارىلى

مەن تىنچ ئوكيان ئاراللىرىدىكى ھەممىدىن ئەھمىيەتلىك، دەپ ھېسابلايدىغان خارابىلىكلەر پوناپىدا جايلاشقان. بۇيەردىكى غايەت يوغان بۇتخانىنىڭ ئېگىزلىگى ئۇچ يۇز فۇت، كەڭلىگى ئاتمش فۇت، تاملارنىڭ ئېگىزلىگى ئوتتۇز فۇت بولۇپ ئۇلارنىڭ قېلىنلىغى بەش فۇت.

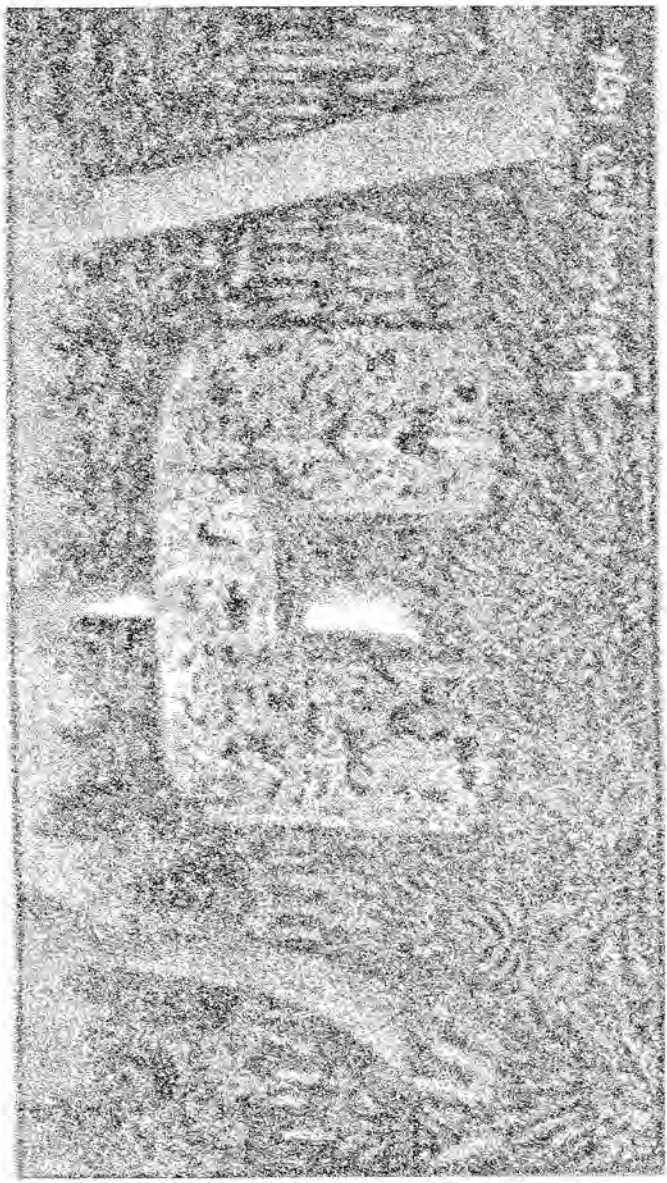

تۇنگا تاياۋدىكى تاش تاختا

تاملاردا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تاشتا ئويۇلغان نۇرغۇنلىغان مۇقەددەس سىمۋوللىرىنىڭ ئىزلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

مەزكۇر بۇتخانا قاناللار ۋە يەر ئاستى لەخمىلەر بىلەن ئۇلاشتۇرۇلغان ئۇنىڭدا يەر ئاستى ئۆيلەر، ئۇتۇشمىلەر ۋە سۇپىلار بار. پۈتكۈل قۇرۇلۇش بازالت تېشىدىن قۇرۇلغان.

كەڭ تۆرتبۇلۇڭلۇق قورانىڭ تۆۋەنكى تەرىپىدىكى قارشى تەرەپكە ئىككى ئۇتۇشمە ياكى تۆشۈكلەر ئېچىلغان، ھەر بىر مەيدانىنىڭ دائىرىسى ئون كۆزادرات فۇتقا يېقىن. ئۇلار تاشقى تامغا ۋە ئۇلاردىن ئۇتۇپ تۆۋەنگە، قانالغا باردۇ. چوڭ تۆرت بۇلۇڭلۇق ئىچكى سارايغا مەركىزى پىرامىدالىق ھوجرا جايلاشقان بولۇپ،ئۇزىنىڭ بەكمۇ مۇقەددەس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

يەرلىك تۇرغۇنلارنىڭ ھېكايىلىرىغا قارىغاندا، بىر تەچچە ئەۋلات مۇقەددەم مەزكۇر بۇتخانىدا بىر مەزگىل ئىسپان دېگىز قاراقچىلىرى كېمىسىنىڭ ھالاكەتكە ئۇچرىغان كومانداسى ياشىغان. بۇ جىنايەتچىلەرگە تەئەللۇق جابدۇقلار دېگىز قاراقچىلىرى ئامبار سۇپىتىدە پايدىلانغان يەر ئاستى ئۇيىنىڭ بىرىدە تېپىلغان

يەرلىك تۇرغۇنلار مەزكۇر خارابىلىكلەرگە يېقىن كېلىشكە پېتىنالمايدۇ، چۈنكى ئۇلار يادىكارلىقلارنىڭ ئارىسىدا خىيالى شەپە ۋە مائۇلىغا ئوخشاش جىن- شەيتانلار ياشايدۇ، دەپ قارايدۇ.

پوتاپىدا باشقىمۇ خارابىلىكلەر بار، بىرسى قىرغاققا يېقىن، باشقىلىرى دۆڭلەرنىڭ ئۈستىدە، ئۇچىنچىلىرى ئارالنىڭ مەركىزىدىكى ئوچۇق بوشلۇقلاردا، بىراق ئۇلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق جايلاشقانكى، ئۇ يەردىن ئوكيان كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. موشۇنداق ئوچۇقچىلىقلارنىڭ بىرىدە ئالتى يارد ئىگىزلىكتىكى چېچىلغان تاشنىڭ ئۇگىلىپ كەتكەن ژېغىندىسى تېپىلغان. ئەتراپىدا خەندەك ۋە كانال سېلىنغان

ھەر تەرەپكە تۇتاشقان يوللار خارابلىشىپ، ئېگىز دۆڭچىلەرگە ئايلىنىپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ جايلىشىشى قۇرۇلۇشنىڭ كۆزادراتلىق بولغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

مېنىڭ پەرەز قىلىشىمچە، پوناپېنىڭ تۇرغۇنلىغان خارابىلىكلىرى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىكى يەتتە مۇقەددەس شەھەرنىڭ بىرىنىڭ قالدۇقلىرى. ئۇنىڭ تۇرغۇنلىرىنىڭ سانىنى بەلگۈلەش مۇمكىن بولمىسىمۇ، بىراق ئۇلار كەم بولغاندا يۈز مىڭ ئەتراپىدا بولۇشى مۇمكىن.

سۇئوللو ئارىلى

پوناپىدىن شەرىققە قاراپ ئون ئىككى گىرادۇستا جايلاشقان بۇ كىچىككىنە ئارالدا پىرامىدالار بار، ئۇنىڭ قۇرۇلمىسى گۈئاما ۋە تىنىئان قۇرۇلۇشلىرىنى ئەسلىتىدۇ.

مەزكۇر ئارالنىڭ غەربىي قىرغىقىدا بىر نەچچە دۆڭچىلەر جايلاشقان يوغان كۆزادراتلىق تاش

قاشاسى تېپىلغان. ئەگەر توپىنىڭ يۇقۇرقى قاتلىمىنى ئېلىپ تاشلاش مۇمكىن بولغاندا، ئۇنىڭ ئاستىدا قانداقتۇ بىر قۇرۇلۇشنىڭ قالدۇقلىرى تېپىلار ئىدى.

قۇسائي ئارىلى

تاقىم ئارالنىڭ شەرقى- جەنۇبى چېگراسىنى يانداپ ئۇزۇنىغان بۇ ئارالدا ۋە خوشنا ئاراللاردا، گەرچە يوغان بولمىسىمۇ، پونايې خارابلىكلىرىغا ئوخشاشلار تېپىلغان.

مەزكۇر ئارالنىڭ جەنۇبى قىسمىدا بىر نەچچە ئۇز ئارا كېسىشىپ تۇرىدىغان ، تاشتىن تىزىلغان سۇنئىي ئارالچىلار قۇرۇلغان، بېتالار دەسلەپ شۇلاردا جايلاشقان. ئۇنتۇز بەش فۇت ئېگىزلىكتىكى مۇنداق مۇنارىلارنىڭ بىرى ساقلىنىپ قالغان.

ئارالدىكى يەرلىك تۇرغۇنلارنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن:

بۇ يەردە بىر زامانلاردا ياشىغان كىشىلەر ئىنتايىن قۇدرەتلىك بولغان. ئۇلارنىڭ يوغان كېمىلىرى بولغان .ئۇلار شەرىقتە ۋە غەربىكە قاراپ، ئىنتايىن يىراقلارغا سايا‌ھەت قىلغان ۋە ھەر بىر سايا‌ھەت نۇرغۇن ئاي داۋام قىلغان".

بۇ ۋالمىكنىڭ تۇۋۇندىكى ھېكايىسىنى ئەسلىتىدۇ:

"مايالار قۇدرەتلىك دېڭىز ئۇزگۇچىلىرى بولغان ۋە ئۇلارنىڭ كېمىلىرى غەربىدىن شەرقى ئوكيانلارگىچە، شىمالدىن جەنۇبى دېڭىزلارغىچە سايا‌ھەت قىلغان".

لېلې ئارىلى

قۇسائى ئارىلىدىن تار بوغاز بىلەن ئاجرىتىلغان مەزكۇر ئارالدا ئېگىزلىكى يىگىرمە فۇت كېلىدىغان ھەيران قالارلىق قېلىن تام بىلەن قورشالغان كونۇسلۇق دۇڭ بار. ئارالدا قەدىمكى قاشالار ۋە غايىت يوغان تاملارنىڭ پۈتۈنسۈرۈك توپى تېپىلغان. بەزى بىر قورشالغان قورالارنىڭ كۆلىمى ئىككى يۈزفۇت كېلىدىغان تۇز يۈزلۈك كۆۋدىراتلاردىن ئىبارەت. ئۇزۇنلىغى تۆرت يۈز فۇت، كەڭلىكى يۈز ئەللىك فۇتتىن كۆپرەك ئالاھىدە چوڭ قورا بار.

كۆپچىلىك تاملارنىڭ قېلىنلىغى ئون ئىككى فۇتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئۇلاردا يەر ئاستىدىكى سۇنئىي ئۆڭكۇرلەرنى ۋە مەخپى يوللارنى تېپىشقا بولىدۇ.

كارولىن ئارالىدىكى بۇ ئارالنىڭ يەرلىك تۇرغۇنلىرى ئاق تەنلىكلەرگە ھەددىدىن تاشقىرى دۇشمەنلىك بىلەن قارىدى، ئۇلار ئەسلىدە ئادەمخورلار بولغان.

كىنگسمىل ئارالىرى

مەزكۇر تاقىم ئارالنىڭ تاپتېئۇ ئارىلىدا گىلبېرت ۋە مارشال ئارالىرىدىكىگە ئوخشاش تاشتىن ياسالغان ئېگىز ۋە نېپىز پىرامىدىلار تېپىلدى.

ناۋىگاتور ئارالىرى

مەزكۇر ئاراللاردا غايىت يوغان تاش قۇرۇلۇشلىرى تېپىلدى. ئارالنىڭ بىرىدە كۆزگە چېلىقىدىغان قۇرۇلۇش بولۇپ، ئۇ ئېگىزلىكى مىڭ بەش يۈز فۇت دۆڭنىڭ ئۈستىگە جايلاشقان،

بەش يۈز فۇتقا كېلىدىغان يارنىڭ ئەڭ چېتىدە قەد كۆتەرگەن بۇ قۇرۇلۇش لاۋلىق تاشنىڭ غايەت يوغان بلوكلىرىدىن تەركىپ تاپقان سۇپىدىن ئىبارەت. ئۇنىڭ دىئامېترى يۈز ئەللىك فۇت، ئېگىزلىكى بولسا يىگىرمە فۇتقا تەڭ. ممزكۇر قۇرۇلۇشنىڭ بىر تەرىپى ئويمان يەر بىلەن ئۇزۇلۇپ قالغان، ئىككىنچى تەرىپىدە خىندەك كولانغان، ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى، ئېھتىمال، يىگىرمە فۇتنى تەشكىل قىلغان بولسا كېرەك.

مارىئان ئاراللىرى

ممزكۇر ئاراللارنىڭ تەۋەرۈكلىرى ئۇزگىچىدۇر. ئۇلار ئاساسەن پىرامىدىلىق تۇزۇرۇكلەر. (ئادەتتەتۇزۇرۇكلەرنىڭ ئۇچى يېرىم يۇمىلاق تاشنى ئۇز ئىچىگە ئالغاندا يىگىرمە فۇتقا يېقىن ئېگىزلىككە ئېگە)بەزى بىر تۇزۇرۇكلەر ئۇچى يېرىم يۇمىلاق شەكىلدىكى تاشلار بىلەن بېزىتىلگەن، بۇلارنى خۇددى يەر تەۋرەشلەر چۇشۇرۇپ تاشلىغاندەك، يېقىنلا جايدىكى يەردە ياتىدۇ. تىنىشان ئارىلىدا تۇزۇرۇكلەر بىر - بىرىگە يېقىن قويۇلغان.

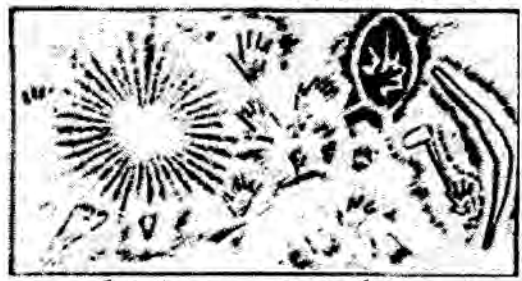

تاريختىن ئىلگىرىكى ئادەم سەنئىتىنىڭ ئۇلگىسى

ئاۋسترالىيەدىكى تاشكېمىرلار تېمىدىكى ئالقان، تاپان ۋە قۇراللارنىڭ رەڭلىك ئىزلىرى

لاررىن تارر جىلل ماقالىسىدىن:

"ئۇچ تۇزۇرۇك غۇلغان، ئەمما ساق قالغان؛ ئۇچى تولۇقى بىلەن پارچىلانغان، ئىككى تۇزۇرۇكنىڭ ئۇچى، خۇددى يەرنىڭ قانداقتۇ بىر غەزەپلىك تەۋرىشى بىلەن ئۇز تايانچىلىرىدىن ئاجراپ يەرگە چۇشۇپ كەتكەن. كېيىنكەن پىرامىدالار شەكلىگە ئېگە ۋە يېرىم يۇمىلاق تاشلار بىلەن بېزىتىلگەن ممزكۇر تۇزۇرۇكلەر ئاساسىنىڭ ئايلانمىسى ئون سەككىز فۇتنى، ئېگىزلىگى بولسا ئون بىر فۇتنى تەشكىل قىلىدۇ، چوققىسىغا قاراپ، ئۇلار بىر ئاز تارىيىدۇ ھەم ئۇ يەردە ئۇلارنىڭ ئايلانمىسى ئون بەش فۇتقا تەڭ، ئۇلاردا ئېگىزلىكى بەش فۇت ۋە دىئامېتر ئالتە فۇت تۇزۇرۇك ئۇچى ياتىدۇ. قويال، قاتتىق تىندۇرما ھاسىل قىلغان، ئويۇپ كېيىلگەن ھەر بىر يادىكارلىقنىڭ سالمىقى ئونتۇز تونىا دېگۇدەك كېلىدۇ، دەسلەپ يەتتە فۇتلۇق مۇساپىدە بولغان تۇزۇرۇكلەر ئىككى پاراللېلىق سىزىقنى شەكىللەندۇرگەن بولسا، يەردە ئۇزۇنلۇقى ئەللىك تۇرت فۇت ۋە كەڭلىكى ئون يېرىم فۇتلۇق كومپوزىتسىيەنى ھاسىل قىلىدۇ".

ھاۋاي ئارىلى

لاررىن تارر جىلل ماقالىسىدىن:

"خىلودىن تەخمىتەن ئوتتۇز مىل يىراقلىقتىكى كۆكتى دېگەن دۆڭدە خارابىلىكلەر تېپىلغان ئىدى. باشقا يەرلەردىن ئېلىپ كەلگەن بۇ تاشلاردىن باشقا بۇ دۆڭلەردە ھېچ قانداق تاشلار يوق.

دۆڭنىڭ ئۈستى تۈز ۋە كۆادراتلىق بولغان، بىنانىڭ ئۈزى ئالەمنىڭ تەرەپلىرى بويىچە جايلاشقان، ئاستى سىلىقلانغان تاشلار بىلەن ياسالغان. تىك كۆتىرىلگەن كۆادراتلىق ئىككى تاش بلوكنى ئوڭ بەش قۇت ئاجرىتىپ تۇرىدۇ؛ ئۇلارنى قوشۇپ تۇرغان سىزىق "شەرق - غەرب" سىزىقى بويىچە قارىتىلغان

تۆپلىكنىڭ يوقۇرى قىسمىدا ئۇگزىسى تۈز كەلگەن، سىلىقلاشتۇرۇلۇپ تۈزلەنگەن تاشلاردىن ياسالغان مەنزىر بار. بۇ قۇرۇلۇشنىڭ تاشلىرى كىچىك كۆب شەكىللىك ياسالغان بولۇپ ئەڭ كىچىك تاش ئۈچ قۇت كېلىدۇ، قالغانلىرى سەل يوغان. ھەر بىر تاش ھەممە تەرەپتىن سىلىقلانغان بولۇپ شۇ خىل سىلىقلاش تاشلارنى بىر- بىرىگە ناھايىتى يېقىن جىپسىلاشتۇرۇۋەتكەن. مەنزىرنىڭ تۆۋەنكى سول تەرىپى ئوتتۇز قۇتچە كېلىدىغان كەسمە تاشلاردىن تەركىپ تاپقان

تۆپلىكنىڭ غەربى تەرىپىدە تۆۋەندىن تۆپلىكنىڭ يوقۇرى تەرىپىگە ئۇلىشىدىغان پەلەمپەي ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ ئۇنىڭ ئومۇمىي ئېگىزلىكى ئۈچ يۈز قۇت كېلىدۇ.

يەنە بىر خارابە كونا ئارىلىدا ساقلانماقتا"

ماركىز ئارىلى

ماركىز ئارالىلىرىدا دەققىتىمىزنى تارتىشقا تېگىشلىك بىر قانچە خارابە بار. بۇ ھەممىگە مەلۇم بولسىمۇ ۋاقتىنچە ھېچ كىم بۇ خارابىلەرنى تەتقىق قىلىش ئارزۇسىدا بولۇپ باقمىدى. مەن شۇ سەۋەپتىن ئۇلار ھەققىدە ھېچ كىمنىڭ بىرمۇ نەرسە يازمىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

غايەت زور تاشتىن ياسالغان خارابىلىك ياكى قۇرۇلۇشلارنىڭ يوقۇرى قىسمىدىكى تاشلاردىن بىز تەپسىلى، كەڭ كۆلەمگە ئېگە بېزىلمىلارنى كۆرىمىز. مەن ئۇلارنىڭ بېرىمنىڭ سان - سىفىرلىرىنى، جەنۇبى دېگىزدىن ئۆچراتقانلىرىمنىڭ بېرىمنىڭ دېگىدەك سان - سىفىرلىرىنى ئېنىقلىيالمىدىم. مەنتىقىلىق ئوي بۇ پاكىتلار ئاساسىدا تۈۋەندىكى يەكۈنگە كەلتۈرىدۇ: "ناھايىتى كۆپ زامانلار ئىلگىرى يەر شارىمىزدا غايەت چوڭ بىر قۇرۇقلۇق بولغان. ئۇرنى تىنچ ئوكيانىدا بولغان بۇ قۇرۇقلۇق ھازىرقى تاقىم ئاراللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئۇ تاقىم ئاراللاردا ئەڭ بۇرۇنقى تارىخىنىڭ ھەر خىل يادىكارلىقلىرى كۆزگە تاشلىنىپ تۇرغان. بۇ غايەت چوڭ قۇرۇقلۇقتا ئەڭ يۇقۇرى سەۋىيەدىكى مەدەنىيەت مەۋجۇت بولغان".

بۇ قۇرۇقلۇقنى بىز **مۇ** قۇرۇقلۇقى دېيىشكە ھەقلىق بىز . ئۇ شۇنداقلا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ قەدىمكى زىمىنىدۇر. ئۇ قۇرۇقلۇقنىڭ نامى ۋە جۇغرافىيەلىك جايلىشىشى ھەققىدە بىز

ئىندىئانلارنىڭ، ئۇيغۇرلارنىڭ، قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ، مايالارنىڭ، پېرۇئانلارنىڭ شۇنداقلا شىمالى ئامېرىكىدىكى تاغلىق ئاھالىلارنىڭ ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە ئەپسانە - رىۋايەتلىرىدىن مەلۇمات ئالالايمىز.

يۇقۇرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، قەدىمكى، زور تاشلارنىڭ قالدۇقلىرى بىر پۈتۈن قۇرۇقلۇقنىڭ ئۈمۈرتقىسىنىڭ سۈنۈپ پۈتۈنلەي چۆكۈپ كېتىشىدىن هاسىل بولغان تىراگېدىيەلىك پاجىئەنىڭ بارماقلىرى هېسابلىنىدۇ.

يېگى زېللاندىيە

يېگى زېللاندىيەنىڭ مائورى ئاربلىرى ياشايدىغان يەرلىك تۆرغۇنلار ئارىسىدا ئۆتمۈش بىلەن ياغلىق نۇرغۇنلىغان رىۋايەتلەر ۋە ئەپسانىلەر ساقلىنىپ قالغان.

بۈنىڭدىن تاشقىرى، مەزكۇر خەلقنىڭ مەدەنىيىتىدىن كۆپلىگەن قەدىمكى مۇقەددەس سىمۋوللارنى تېپىشقا بولىدۇ. ئۇلار ئېچىدىن هەممىدىن كۆزگە چېلىقىدىغىنى، ئۇلارنىڭ يېزىلىرىغا كىرىدىغان جايدا قەد كۆتەرگەن تاتىلار ياكى توتېمىلىق تۆۋرۈكلەردۇر. مۇنداق تۆۋرۈكلەرنى مايالار، ئىنكلار، ئاتلانتلار، مىسىرلىقلار، خالدېيلار ۋە باشقا قەدىمى خەلقلەر پايدىلانغان. توتېمىلىق تۆۋرۈكنىڭ مەناسى قەدىمكى مۇقەددەس سىمۋوللارغا بېغىشلانغان بۆلۈمدە چۈشەندۈرىلىدۇ.

ئاۋسترالىيە

ئاۋسترالىيە قەدىمكى مەتىلەردىن، رىۋايەت ۋە ئەپسانىلاردىن مەھرۇمدەك بىلىنىدۇ، ئەگەر مېنىڭ بۇ قۇرۇقلۇق توغرىسىدىكى جۇغراپىيەلىك يەكۈنلىرىم ئادالەتلىك بولسا، بۈنىڭغا هەيران قالغىدەك هېچ نەرسە يوق.

شىمالى ئاۋسترالىيە قەبىلىلىرىنىڭ بەزى بىر قەبىلىلىرىدىن ئويۇپ ياسالغان قوپال گېئومېتىرىيەلىك شەكىلدىكى ئۆڭچىلىق ئەسۋاپلىرى تېپىلدى.شىمالى ئاۋسترالىيەنىڭ بۇ قەبىلىلىرى، ئېھتىمال، ئىنسانىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئەڭ تۆۋەنكى دەرىجىسىدە بولۇشى مۇمكىن.

بۇ يەردە قايتا ئىسلەتمىگەن ئاۋسترالىيە تاشكېمىر سىزمىلىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ، بۇلار شۇبھىسىزكى، ئېتىدائى ياۋايلىق دەۋرىدە يارىتىلغان. مەزكۇر سۈرەتتە ئەسىتە قالىدىغان ئۇچ ئېلېمېنت ئاجرىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى را - قۇياش، ئىككىنچىسى **مۇ** قۇرۇقلىقنىڭ رەھىملىك سىمۋولى، ئۈچىنچىسى - پالتا.

ئىنگلىزلار دەسلەپكى قېتىم ئاۋسترالىيەگە بارغاندا، يەرلىك ياۋايلار پالتىنىڭ هەر قانداق شەكلىنى بىلمەيدىكەن.

مەن ئاۋسترالىيەنىڭ يەرلىك ئاھالىسىدىن تېپىلغان بىرەر بىر رىۋايەتنى ياكى ئەپسانىنى ئاڭلىغىنىم يوق.

قەدىمكى پولىنېزىيە بۇتخانىلىرى ۋە ھەيكەللىرىنىڭ تاشلىرىدا ئويۇپ ياسالغان سىمۋوللارنىڭ سۆزلەر مەنىسىنى تەرجىمە قىلغاندىن كېيىن مەن چۈشەندىمكى، جەنۇبى دېڭىز ئارالىرىدا، بولۇپمۇ ئۇنىڭ پولىنېزىيە دەپ ئاتىلىدىغان قىسمىدا جەنۇبى دېڭىزنىڭ ئەڭ قەدىمكى مەدەنىيىتى توغرىسىدا خېلىلا قىممەتلىك رىۋايەتلەرنى تېپىشقا بولىدۇ.

جەنۇبى دېڭىز ئارالىرىدا تېپىلغان غايەت يوغان ھەيكەللەر، مىللەتشۇناسلار ئۇچۇن ھەر قاچان تېپىشماق بولۇپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قاچاندۇر بىر ۋاقىتلاردا ممزكۇر ئارالاردا بۇيۇك مەدەنىيەتنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىنى، كېيىن "ئۇتمۇش زامانىنىڭ سايىسىنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ، يېڭى كۇنلەرنىڭ شەپەق نۇرى كۇتىرىلگەن" لىكىنى دەللىلەيدۇ.

گەرچە مەن جەنۇبى دېڭىز ئارالىرىدا تېپىلغان سىمۇوللارنىڭ ئەھمىيىتىنى، سۆز مەنىسىنى چۇشەندۇرۇپ بېرىشكە قادىر بولسامۇ، فرېدرىك ئو، برايېننىڭ خىزمىتىگە مۇناسىپ باھا بېرىشنى ئۆزەمنىڭ بورچۇم دەپ ھېسابلايمەن. ئۇ شۇنچە مۇكەممەل يىللار يوشۇرۇنۇپ كەلگەن بۇيۇك ئىرسقتىكى كىشىلەر ئەستىن چىقىرىپ قويغان چۇمبەلنى ئېلىپ تاشلىدى.

تۇڭدە مەن ئو، برايېننىڭ "تىلسىملىق جەنۇبى دېڭىز ئارالىرى" ناملىق ئەسىرىگە مۇراجىئەت قىلىپ، پولىنېزىيە ۋە تەۋرات رىۋايەتلىرىنىڭ پارالىللىرىنى كۇرسۇتۇپ ئۇتۇمەن.

"پولىنېزىيەلىكلەرنىڭ ئۇلۇق خۇداسى را"

را پولىنېزىيەلىكلەر بىلەن مەلۇم قەدىمكى تارىخ ئوتتۇرىسىدىكى باغلىغۇچى ھالقا بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. را - قۇياشنىڭ سىمۇولى، قۇياش بولسا مايالار، كىچىلەر، ئىنكلار، ھىندىستانلىقلار، خالدېيلار، بابىلونلار، ئاسسىرىيەلىكلەر، مىسىرلىقلار ۋە باشقا خەلقلەر ئۇچۇن ئىلاھىلىكنىڭ يىغما ئوبرازى

پاسخا ئارىلى

"غايەت يوغان تاش ئىلاھلىرى غۇلتىلدى. بەزى بىرلىرىنىڭ ئېگىزلىكى ئوتتۇز يەتتە فۇتقا يېتەتتى، ئۇلارنىڭ باشلىرىنى بولسا، دىئامېترى ئون فۇتلۇق قىزىل تاشتىن ياسالغان تاجلار بېزەتتى."

پاسخا ئارىلىدىكى ھەيكەللەر خۇدانىڭ تەسۋىرى بولماستىن،پۇتكۇل دۇنيادىكىگە ئوخشاش دۇنيادىن ئۆتكەن ئۇلۇق قەھرىمانلار شەرىپىگە تۇرغۇزۇلغان خاتىرىلەردۇر.

بۇ نۇقتىنى نەزەرتى پاسخا ئارىلىغا تېگىشلىك ھەممە نەرسىلەر بويىچە ئابروي قازانغان تومسونمۇ بىلىدۇ.

قىزىل چەمبەرلەر، قىزىل دىسكىلار ۋە قىزىل دۇگلەكلەر دەسلەپتە كەڭ تارقالغان بولۇپ، بارلىق خەلقلەردە مۇقەددەس سىمۇوللار ھېسابلىناتتى. بۇ ئىنسانىيەتنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەن تىلىدا "را" دەپ ئاتىلىدىغان قۇياشنىڭ ئوبرازى ۋە ئىپادىسى بولغان، پاسخا ئارىلىنىڭ ئاھالىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پولىنېزىيەلىكلەرده را ئۇلۇق خۇدانىڭ ئىپادىلىگۇچى شەكىللىرىنىڭ بىرى بولغانلىقىدىن،

مەزكۇر تاشلارنىڭ مەنىسىگە نسبەتەن ھېچ قانداق شەك - شۇبھە قالمايدۇ. ئەندى ھەيكەللەر ئۆزلىرىنىڭ ئەھمىيىتىگە كەلسەك، غايەت يوغان قىزىل دۆگەكلەر خرىستىئانلار قەبرىستانىدا پايدىلىنىدىغان ئۇسۇلغا مۇۋاپىق كېلىدۇ بۇ شەكىلنى خرىستىئانلار كرېستىغا ئوخشىتىشقا بولىدۇ.

پاسخا ئارىلىنىڭ تۇرغۇنلىرىدا ئۇچ بىرۇھدەتلىكىدىكى خۇدانىڭ مۇرەككەپ ئېتىقادچىلىقى بولغان

ماركىز ئارىلى

ماركىز ۋە پولىنېزىيەنىڭ باشقىمۇ ئاراللىرىدا ئو، برايىن ئاربيان شېخىدىكى ئېپتىدائى ئاق ئىرقىنىڭ ئەۋلادلىرىنى تاپقان

گەرچە بۇگۈن بۇ ئاق تەنلىك پولىنېزىيەلىكلەر ياۋايى ۋە يىرىم ياۋايى ھېسابلانسىمۇ، ئۇلار، شۇبھىسىز، بىزنىڭ يىراق قېرىنداشلىرىمىزدۇر. ماركىز ئاراللىرىنىڭ ھازىرقى تۇرغۇنلىرى يەر يۈزىدىكى ئەڭ چىرايلىق خەلىقلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ماركىز ئاراللىرىنى ماكانلىغۇچىلار ۋە باشقا پولىنېزىيەلىكلەر قەدىمكى ئىنسانلار بىلەن باغلىنىشلىق بولغان ئەڭ بۈيۈك تېپىشماقلارنىڭ بىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىدۇ ۋە پۈتكۈل يەر شارى ئادەملىرىنىڭ قەيەردىن تارقالغانلىقى توغرىسىدىكى بىزنىڭ تەساۋۇرىمىزنىڭ زەنجىرسىمان ھالقىلىرىنى ئە سلىگە كەلتۈرىدۇ.

ئو، برايېننىڭ مەزكۇر خەلقلەر ئېپتىدائى ئاق تەنلىكلەرنىڭ تارمىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ دېگەن خۇلاسىسىنى دۇنيانىڭ ھەر يەرلىرىدىكى يەنى ھېكسكا، مەركىزى ئامېرىكا، ھىندىستان ۋە مىسىردا تېپىلغان يېزىقلار ۋە ئەپسانىلار تالاشسىز ھالدا تەستىقلىمەكتە.

مەركىزى ئامېرىكا ۋە ھېكسىكدا، مەزكۇر مەملىكەتلەردە ياشىغان دەسلەپكى كىشىلەرنىڭ ئاق تەنلىكلەرگە تەئەللۇقلىقىنى تەستىقلەيدىغان ئەپسانىلەر مەۋجۇت. ھازىر ئۇلارنىڭ يەرلىرىدە كۆپ ئۇچرايدىغان غايەت يوغان قۇرۇلۇشلارنى قۇرغان مايالارمۇ ئاق تەنلىكلەرىولغان. يۇكاتان بۇتخانىلىرىدىكى يېزىقلار شۇنى بايان قىلىدۇ. بۇ خەلىق ئامېرىكىنىڭ غەربىدىن كەلگەن، ئامېرىكىنىڭ غەربىدە پولىنېزىيە جايلاشقان

گۇاتىمالا رېۋايەتلىرىدىمۇ ئاق تەنلىكلەر ئامېرىكىدىن شەرىققە ئاتلاندى، دېيىلگەن.

ھىندى مەتىنلىرىنىڭ ھېكايە قىلىشچە، ھىندىستاننىڭ (دېكان)مەركىزى رايونلىرى دەسلەپ ھىندىستانغا بىرما ئارقىلىق كەلگەن مايا تامىدىكى ئاق تەنلىكلەر تەرىپىدىن مۇستەملىكە قىلىنغان.

ئۇلارنىڭ ۋەتىنى بولسا، ھىندىچىنىدىن شەرىقكە، كۇن چىقىش تەرەپكە قاراپ، بىر ئايلىق دېڭىز يولىدا جايلاشقان. بىرمىنىڭ شەرقىدە بولسا، تىنچ ئوكيان بار. شۇنداق قىلىپ، ئامېرىكىغا كەلگەنلەر غەربىتىن ئاتلانغانلار، ھىندىستانغا كەلگەنلەر شەرىقتىن ئاتلانغانلار. بۇنىڭ ئۈزى ئاق

تەنلىكلەرنىڭ دەسلەپكى ماكانىنىڭ جۇغراپىيەلىك جەھەتتىن ئامېرىكا بىلەن ئاسىيانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى زېمىن ئېكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

ئو، براين ئۆز ئەمگىكىنى جەنۇبى دېگىز ئاراللىرىدىكى يەرلىكلەرنىڭ سۆزىدىن يېزىۋالغان ئىنتايىن قىزىق ۋە ھەيران قالارلىق رىۋايەتلەر بىلەن بېزىگەن. مەن ئۇلارنىڭ بەزى بىرلىرىدىن ئۇزۇندە ئالاي.

يارىتىلىش

"ماركىز ئاراللىرىنىڭ تۇرغۇنلىرى ئېيتىدۇكى، ئالدى بىلەن ئالەمدە يە يورۇق، يە ئۆمۇر، يە تاۋۇش بولمىغان. ھەممىتى پو نامىدىكى چەكسىز تۇن بېسىپ تۇراتتى، ئۇنىڭدا تانائوئا (زۇلمەت) ۋە مۇتۇ خېنى (جىمجىتلىك) ھۆكۈم سۈرەتتى.

كېيىن يورۇقلۇق خۇداسى تانائوئادىن ئاجرايدۇ ئايرىلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرەش قىلىپ، ئۇنى تۇن تېسپى ئىچىگە سولايدۇ. كېيىن خۇدا ئونو (تاۋۇش) ئاتېئادىن (يورۇقلۇقتىن) پەيدا بولىدۇ ۋە جىمجىتلىقنى قوغلۇۋېتىدۇ. موشۇ كۆرەشتە ئاتائوئانا (تاڭ نۇرى) تۇغۇلىدۇ. ئاتېئا (يورۇقلۇق) ئاتائوئانىغا (تاڭ نۇرى) ئۆيلىنىدۇ ھەم ئۇلار يەرنى، ھايۋانلارنى ۋە ئادەمنى يارىتىدۇ".

گەرچە پولىنېزىيەدە بارى - يوقى ئەللىك يىل بۇرۇن ئادەمخورلار بولغانلارنى ھازىرمۇ تېپىشقا بولىدۇ، بۇ ياۋايى ۋە يېرىم ياۋايىلارنىڭ ئالەملىك قارىشى ئەمەس.

ئۇمۇمەن ئالغاندا ئۇ، براين ھازىرمۇ ئارال تۇرغۇنلىرى ئارىسىدا شۇنداق كىشىلەر تېپىلىشى مۇمكىنكى، ئۇلار "ئۇزۇن چوشقىغا" بولغان يېرگىنىشنى ھېس قىلمايدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ.

مەزكۇر خەلقلەرئارىسىدىن مەن يارلىق تەپسىلى تەرەپلىرى بىلەن پوتكۇل دۇنيادىكى قەدىمكى رىۋايەتلەرگە ئوخشۇنلىشىدىغان يارانقۇچى توغرىسىدا رىۋايەتنى تاپتىم.

ئېللىنىڭ "پولىنېزىيە تەتقىقاتلىرى"ناملىق ئەسىرىنىڭ بىرىنچى تومى:

سېندۋىچ ئاراللىرىدا (ھاۋاي) شۇنداق رىۋايەت مەۋجۇتكى، ئالدى بىلەن سۇدىن باشقا ھېچ نەرسە بولمىغان، كېيىن ئىنتايىن يوغان قۇش ئاسماندىن چۈشىدۇ ۋە ئوكيانغا تۇخۇم تۇغىدۇ، تۇخۇم يېرىلىپ، ھاۋاي ئارىلى پەيدا بولىدۇ.

بارلىق قەدىمكى خەلقلەرنىڭ ئالەم قارىشى ئەنە شۇنداق. بارلىق رىۋايەتلەردە يەرنىڭ يۈزىنى قاپلاپ تۇرغان سۇلار ۋە ھاياتنىڭ ئوكيانغا جايلاشتۇرۇلغان تۇخۇمدىن پەيدا بولغانلىقى توغرىسىدا ئېيتىلىدۇ.

ساموئا

ساموئا رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ:

"دەسلەپتە بارلىق زېمىن سۇ بىلەن قاپلانغان ئېدى"

توپان بالاسى

"جەنۇبى دېگىزدىكى سىرلىق ئاراللار"دا ئو، برايېن مۇنداق دەيدۇ:

"پۈتكۈل پولىنېزىيەدە دۇنياۋى توپان بالاسى ھەققىدىكى رىۋايەت ۋە شۇ توپان بالاسىدا ناھايىتى ئاز ساندىكىلەرنىڭ ھايات قالغانلىقى ھەققىدىكى مەزمۇنلار كەڭرى تارقالغان".

ئادەم ۋە ھەۋۋا

"پولىنېزىيەلىكلەردە ئالەمنىڭ ۋە ئادەمنىڭ پەيدا بولۇش ھەققىدىكى رىۋايەت ناھايىتى ئېنىق ساقلانغان".

ھاۋاي

"تاھاروئا ئادەمنى ئاراھېئانىڭ قىزىل توپىسىدىن ياراتتى ۋە ئۇنىڭ بۇرنىغا پۈۋلىدى. ئۇ ئادەمنىڭ بىرتال قوۋۇرغىسىدىن ئايال زاتىنى يارىتىپ، ئۇنى ئىۋى دەپ ئاتىدى".

كائىن ۋە ئاۋېل

تونگا ۋە ېڭگى زېلاندىيەدىكى يەرلىك تۇرغۇنلىرىنىڭ رىۋايەتلىرىدە:

"تۇنجى ئادەمنىڭ ئوغلى ئۇزۇقېرىندىشىنى ئۆلتۈرگەن" دەپ تەستىقلىنگەن.

بابىلون مۇنارىسى

"قەدىمدا كىشىلەرھازىرمۇبىزگە غايەت يوغان مۇنارە قۇرۇلغان ئورۇننى كۆرسىتىپ بېرىشى مۇمكىن، چۈنكى قەدىمكىلار ئىنتايىن قىزىققۇچىلاردۇر،ئۇلار بىز ئايىنى ماكانلايمىزمۇ دەپ، ئايىنى يېقىندىن كۆزۈتۈشنى ياقتۇرىدۇ".

پولىنېزىيىچە كائىنات ئىلمى

تائىتى

"ئايرىم تاقىم ئاراللاردا ئىسمى باشقىچە تەلەپپۇز قىلىنىدىغان تاھاروئا تائىتى كائىنات قارىشىنىڭ ئاتىسى بولغان. ئۇنىڭ ئايالى خىنا، يەنى زېمىن، ئوغلى ئوتو دۇنيا ھۆكۈمرانى بولغان. تاڭى خۇئالىنى ئونونىڭ قېرىندىشى بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئىدى".

بۇ قەدىمكى خەلقلەرنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ ئالەم قارىشى، ئۇلۇككە ياكى ئۆچىرلىك ۋەھدەتلىكىدىكى ئىلاھلىققا مۇۋاپىق كېلىدۇ.

سىرلىق كۆچلەر

زېمىننىڭ دەسلەپكى مەدەنىيىتى زامانىسىدا بۇگۈن بىز بىلمەيدىغان كۆپلىگەن سىرلىق پەنلەربولۇپ، بۇ پەنلەرنىڭ كېيىنچە ئىككى مەدەنىيەتكە بۆلۈنگەن.

قەدىمكى تەقۋادارلار ئوتتۇرا ئېچىدىن ئۆتسىمۇ، يارىلانمايدىكەن بۇھەقتە تەۋراتتا ۋە "پوپول-ۋۇخ" ناملىق مايالار مەتىنىدە ئېيتىلىدۇ.

ئو، برايېن تائىتىلىك ھەدىنت توغرىلىق قىزىقارلىق ئىشلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ. ئۇ راسا قىزىغان چوغلار ئۈستىدە مېڭىپ، يۇرسىمۇ ئايىغى كۆيمەيدىكەن. مۇنداق ۋەقەلەرنى ھاۋايلارمۇ ئېيتىپ

بېرىدۇ، شەخسەن ئۆزەم بۇنى ئەجەب ئارالىرىدا ئۇچراتتىم.

بىر نەچچە يىل بۇرۇن ساموئادا ئەمالارنىڭ كۆزلىرىنىڭ "ھەممە ئەزالىرى"نى كۆرۈشكە ئۇگىتىۋاتقانلىغى توغرىسىدا چۈشەندۈرۈشلەر پەيدا بولدى. ئالىملار بۇ چۈشەندۈرۈشلەرگە رەددىيە بەردى، جامائەتچىلىك بولسا، بۇنىڭغا گېزىتتىكى "ئالداش"، سەياھەتچىلەرنىڭ يالغان سۆزى دەپ قارىدى.

پارىژدا يۈز بەرگەن ئەنە شۇ ئاجايىپ ۋەقە توغرىسىدا "نيۇيورك ئۇنىۋرلد"دا پەيدا بولغان نوۋەتتىكى خەۋەر، مېنىڭ قارىشىمچە، ساموئانىڭ چۈشەندۈرىشىگە ئىشەنمىگەن گۇمانخور ئالىملار ئۈچۈن جاۋاپ بولۇشى مۇمكىن. بۇ ماقالە مۇنداق يېزىلغان:

"كۆزلەر پەقەت ئارقا مېڭىدىلا بولۇپ قالماستىن، ئۇلار بەدىنىمىزنىڭ ھەممىلا يېرىدا بار، كۆزلەرنى تېگىشلىك تەييارلىق بىلەن پايدىلىنىشقا بولىدۇ. موشۇ ماۋزۇدىكى كىتابلارنىڭ مۇئەللىپى جۇلىس رومېيېننىڭ تەجرىبىسىگە شاھىت بولغان بەزى بىر ئالىملار شۇنداق خۇلاسىگە كەلدى. رومېيېننىڭ ئەگىشىپ، ئۇلار شۇنىڭغا ئىشىنىدىكى، ئادەم تېرىسىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ ئۆزىدە،مەركىزى ئەسەب سىستېمىسى بىلەن قوشۇلىدىغان مىكروسكوپلۇك ئورگانلار بىلەن "ئورالغان"، ھەربىرىتچان كۆزلەر بولىدۇ.

خۇددى رومېيېن ئەپەندى ئېيتقاندەك، بىر نەچچە كىشى ئۆگىنىپ ئۆتۈق قازانغان. گەرچە ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئىشەشلىك تېگىۋېتىلسىمۇ، ئۇلار رەڭلەرنى پەرىق قىلالىغان ۋەبىر نەرسە ئوقۇيالىغان. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى مەڭگۈلرى ۋە بارماقلىرى بىلەن، باشقىلىرى بۇرۇنلىرى بىلەن كۆرەلىگەن، سىنالغانلارنىڭ بىرى تۆرت يارد مۇساپىدىكى شلەپىنى تونالىغان.

شۇ نەرسە تەكتلەنمەكتىكى، مەزكۇر نەتىجىلەر چوڭقۇر مېڭىگە ئەقلى كۆچىنىڭ مەركەزلەشتۈرۈلۈشىگە چۈكۈشتىن كەلگەن بولۇپ، ئۇيقۇ ھالىتىگە چۈكۈش بىلەن ھېچ قانداق مۇناسىۋىتى يوق.

گەرچە تۈنجى تەجرىبىلەر تېخى ئىشەندۈرگۈچى پاكىتلار بولمىسىمۇ، ئىككىنچى سىناقلار شۇنى كۆرسەتتىكى، بەزى كىشىلەردە ئۈچ سائەتلىك ئەقلى جىددىيلىك ھالىتىدىن كېيىن ئويۇن كارتىلىرىنى كۆزنى باغلىغان قارا ياغلىق ئارقىلىق "كۆرۈش" قابىلىيىتى تەرەققى قىلغان. بۇ خىل ئىقتىدارلارنىڭ ھەر بىر مۇڭەپپىقىيەتلىك سىناقتىن كېيىن كۈچىيىدىغانلىقى خەۋەرلەنگەن".

بۇ خىل ئۇسۇلدائەمالار ھەقىقەتەن تېرىسى بىلەن كۆرەلەيدىكەن، ئەمما ساموئا تۈرغۇنلىرى بۇخىل كۆرۈش پائالىيىتى بىلەن مېڭىلغان يىللار ئىلگىرى شۇغۇللانغان.

يۇقۇرىدا كەلتۈرۈلگەن رىۋايەتلەر ۋە ئەپسانىلەر ھەيران قالارلىق ۋە كىتابخانلارنى پاراكەندىلىككە سېلىپ قويۇشى مۇمكىن، چۈنكى بىز ئىككى يۈز يىل تاشقى دۇنيادىن ئايرىلغان ياۋايىلاردا تەۋرانتىڭ ئەپسانىلىرىغا تولۇق مۇڭاپىق كېلىدىغان ئادەمنىڭ يارىتىلىشى ۋە ئىپتىدايى تارىخى توغرىسىدا رىۋايەتلەرنىڭ مەۋجۇتلىقىنى تاپتۇق

گرىپك ئېلىپبەسى

مىلادىدىن ئىلگىركى 403 - يىلى گرىپك گراممماتىكلىرى گرىپك ئېلىپبەسىنى بىزنىڭ ھەممىمىزگە تونۇش شەكىلگە ئېلىپ كەلدى. ئەينى دەۋردىكى گرىپك ئېلىپبەسى مايا سۆزلەملىرىدىن تۇزۇلگەن ۋە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان ئېپىك بايانلارنى ھاسىل قىلىدۇ.

ئىدىيە تەرجىمە

سۆلار تۇزلەڭگىلەرگە قاتتىق ئۇرۇلدى. ئۇلار تۇزلەڭگىلىكلەرنى تولدۇرۇپ بولدى. توسالغۇ پەيدا بولغان يەرلەردە ئېگىز - پەس قىرغاقلار ھاسىل بولدى. زېمىن سۇنىڭ زەربىسىنى تېتىپ كۆردى، سۆلار ياشاۋاتقانلارنىمۇ، ۋە ھەربىرىدە قىلىۋاتقانلارنىمۇ،ھەممىسىنى يۇتۇپ كەتتى. **مۇ** مەملىكىتى چۆكۈپ كەتتى. پەقەت چوققىلىرىلا سۇ ئۈستىدىن كۆرۈندى، سوغ ھاۋا تارقىمىدى،ئەتراپتا قۇيۇنلار ئايلىنىپ يۈردى. ئىلگىرى تۇزلەڭگىلەر بولغان يەرلەردە ھازىر چوڭقۇرلۇقلار، سوغ كۆللەرپەيدا بولدى. چوڭقۇرلۇقلاردا لاي قىرغاقلىرى پەيدا بولدى.يانار تاغ ئېغىزلىرى يوغان ئېچىلدى، ئۇنىڭدىن ھورلار ۋە ۋۇلقانلىق لاۋا ئېتىلىپ چىقتى.

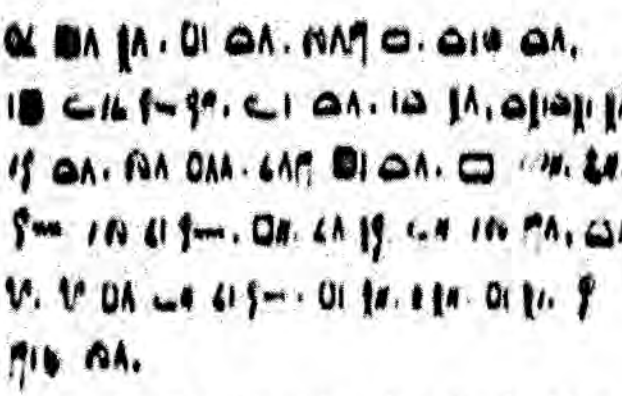

مۇ نىك تىلسىملىق مەنىلىرى ىلەن يۇتۇلگەن گرىپك ئېلىپبەسى

يېزىقنى سولدىن ئوڭغا قاراپ ئوقۇش كېرەك. ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، قەدىمكى كىشىلەرنىڭ يېزىقلىرى كۇندىلىكىڭ سىزىقسىمان پۇتۇلگەن بولسا، ئادەتتە ئوڭدىن سولغا قاراپ يېزىلاتتى ۋە شۇنداق ئوقۇلاتتى

بىزگە مەلۇم، "گرىپك كرىستى" ئالىملار ئۇچۇن ھەر قاچان تىلسىملىق تېپىشماق بولۇپ كەلگەن، چۇنكى ئۇنى بىزنىڭ ئارخېئولوگلار ئوقۇشقا قابىل ئەمەس. جۇملىدىن، ئۇ يۇكاتان ۋە مەركىزى ئامېرىكىدىكى پۇتۇكلەردە ئورۇن ئالغان

گرېك ئېلىپبەسى ۋە ئۇنىڭ تىلىمىلىق مەنالىرى

گرېك ھەرپلىرى	كارا - مايا سۆزلەملىرىنىڭ مورفىمىسى ۋە مەنالىرى
ئالفا	ئال(ئېغىر)؛ پائا(سۈنۈش ، بۈزۈلۈش)؛ با (سۇ)
بېتا	بې (يۇرۇش)؛ تا (قەيەر، نە، ئورۇن، تۇزلەڭلىك، زېمىن
گامما	كام (ئېرىشىش، تاپشۇرۇۋېلىش)؛ ما(ئانا، مومما، زېمىن)
دېل	تېل (چوڭقۇرلۇق، تېگى - تەكتى)؛ تا (قەيەر، قايانقا)
ئەپسىلون	ئەپ (توسالغۇ،)؛ زىل (چەك پەيدا قىلىش)؛ ئونوم(قۇيۇن)
دزېتا	دزې (ئۇرۇلۇش)؛ تا (قەيەر، نە، زېمىننىڭ پارچىسى)
ئېتا	ئېت (بىرلىكتە، بىللە)؛ با (سۇدا)
تېتا	تېمبىبا (سۇغا چېلىنىش، يۇيۇش)؛ با (سۇ)
يوتا	يو (ياشىماق، ھەربىكەتلەنمەك)؛ تا (قەيەر، زېمىننىڭ پارچىسى)
كاپپا	كا (توسالغۇ)؛ پائا (سۈنۈش، بۈزۈلۈش، قالايمىقانلىشىش)
لىيامبدا	لام (چۆكۈش) بې (مېڭىش) تا (زېمىننىڭ پارچىسى)
مىيۇ	مۇ (مۇ قۇرۇقلۇقى)
نىيۇ	نى (توچكا،ئېگىزلىك، چوققا)
كسى	كسى (كۆتۈرۈلمەك، چوققايماق) ئومىكرون ئوم
	ئىك (شامال، يەل)؛ ل (ئورۇن)؛ ئون (بۇلاق،
پى	پى (بارا -بارا، پەيدىن-پەي، ئاستا-ئاستا، بارغانسىرى)
پو	لا (ۋاقتىنچە، ھازىرچە) ؛بو (كەلمەك، كېلىش)
سگما	زى (سوغۇق)؛ ئىك (شامال، يەل)؛ ما (زېمىن، ئانا، يەر)
تائۇ	تا (قەيەر، قايانقا)؛ ئۇ (تېگى -تەكتى، ھالك، چوڭقۇرلۇق)
ئىپسىلون	ئۇ (ھالك، تېگى، ئاستى)؛ پا (بۇلاق، ساقلانغان سۇ)؛ زى
	(سوغۇق)؛ لې (ئورۇن)؛ ئون (چەمبەر)
فى	پې (كەلمەك)؛ بى (لاي-لاتقا، پاتقاق)
خى	خى (تۆشۈك، ئېغىزنىڭ ئېچىلىشى)
پسى	پې (كېلىش، كېتىش، كەلمەك، كەتمەك)
ئومېگا	ئو (ئۇ يەر، شۇ ياقتا)؛ مېك (چۆرگىلىمەك، ئايلانماق)؛
	كا (چۆكمەتوسالغۇ، تىندۇرما)

گرېك هەرپى	كارا - مايالار سۆزلىمسىنىڭ مورفىمسى	سۆزمۇ - سۆز تەرجىمسى
ئالفا	ئال- پائا - با	سۆلار زەرب بىلەن ئۇرۇلدى
بېتا	بې - تا	تۆزلەڭلىكلەرگە تېشىپ چىقىپ
گاممما	كام - ما	
دېلتا	تېلى - تا	تۆۋەن تەرەپتە، قىرغاقلارنى بۆزۈپ تاشلىدى
ئېپسىلون	ئې - زىل - ئون- ئوم	توسالغۇ، چاك پەيدا قىلىش، قاينام، قۇيۇن
دزېتا	دزې - تا	زىمىنغا ئۇرۇلدى
ئېتا	ئېت - با	سۆلار بىلەن
تېتا	تېتېبا - با	سۆلار تارالدى
يوتا	يو - تا	ياشانغانلارنىمۇ، مىدىرلاڭانقانلارنىمۇ باستى
كاپپا	كا - پائا	توسالغۇلار پەيدا بولدى
لىيامبدا	لام - بې- تا	زىمىن چۆكتى، يەرنى چۆكتۈرۈۋەتتى
مىيۇ	مۇ	مۇ دۆلتى
نىيۇ	نى	پەقەت ئېگىزلىكلىرىلا، چوققىلىرىلا
كسى	كسى	سۇنۇك ئۇستىدە قالدى
ئومىكرون	ئوم - مك - لې - ئون	بوران چاپقۇنلار ئايلىنىپ يۈردى
پى	پى	بارا - بارا، پەيدىن-پەي
رو	لا - بو	ڭاقتىنچە يوقالمىغىنى، كەلمىگىچە
سىگما	زى - ئىك - ما	سوغۇق ھاۋا، ئۇ يەر، ئىلگىرى
تائۇ	تا - ئۇ	ئويمانلىق، ڭادىلار بولغان
ئىپسىلون	ئۇ -پا -زى-لې-ئون	ھازىر چوڭقۇر ھاڭغا، چوڭقۇرلۇققا ئايلاندى
فى	پې- بى	لاي - لاتقىلار پەيدا بولدى
خى	خى	ئېغىز
پسى	پې- زى	ئېچىلىپ، ھورلار
ئومېگا	ئو - مېك- كا	كۆتۈرۈلۈپ ڭۇلقان چۆكمىلىرى پەيدا بولدى

گرېك كرېستىنىڭ مەنبەسى

مۇ نىڭ ئەلتامغا كەشتىسى

گرېك كرېستى

ئۇزۇنىڭ "گۈاتىمالا" ناملىق ئەمگىكىدە ۋىنتېر مۇنداق دەيدۇ: "كرېگۈئا ۋە كوپانا تاشلىرىدا تېپىلغان گرېك كرېستىنىڭ تېپىشماقلىق سىمۋولى ئالىملاردا چوڭقۇر مۇلاھىزىلەرنى قوزغىدى". ئەمما، ئۇمۇمەن ئالغاندا، ئۇلارنىڭ ھېچ بىرى بۇ ئاددى مەسىلىنى ھەل قىلىشقا مۇۋاپىق بولالمىدى

گرېك كرېستى **مۇ** نىڭ - قۇياش ئىمپېرىيەسى پادىشاسىنىڭ قالقىندىكى نەقىشنىڭ مەركىزى ئېلېمېنتى بولغان. مەزكۇر پېزىق **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى تىلىدا پۇتۇن سۆزۈك ئىبارىدىن ئىبارەت. ئۇ مۇنداق ئوقۇلىدۇ: "ئۇ - لۇئۇمىل" تەرجىمىدە "يەر"، "مەملىكەت" ياكى تېخىمۇ تولۇقى - "ئىمپېرىيە"، "پادىشالىق". شۇنداق قىلىپ، كرېست بار ھەممەپۈتۈكلەردە ئۇ ئايرىم مەنىنى بىلدۈرىدۇ ھەم ئۇنىڭ مەنىسى ئۇنىڭ ئالدىدا ۋە كەينىدە نېمە بولۇدىغانلىقى بىلەن بەلگۈلىنىدۇ.

گرېك كرېستى مېنىڭ گرېك ئېلىپبەسى توغرىسىدىكى سۆزلىرىمنىڭ مەنىسىنىڭ توغرىلىقىنى كۆرسىتىدۇ ھەر ئىككىسىنى قوشقاندا، ئۇلار **مۇ** - قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىنى ۋە ئۇ كرېستلارنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

5- باپ: مسىرنىڭ مۇقەددەس "مەرھۇملار كىتاۋى"

پىر- م- خرۇ

ئۇتكەنكى باپتا مەن مسىرنىڭ "مەرھۇملار كىتاۋىغا" مۇراجەت قىلغان ئىدىم. بۇ كىتاپ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ، چۈكۈپ كەتكەن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھەقىقەتەن ئىنسانىيەت ئىرقىنىڭ ئېتىدائى ۋەتىنى ئىكەنلىكىنى باشقىلارى بولسا، پەقەت بۇ مەركەزنىڭ ئەتراپىدا "ئوربىتىلارى بويىچە ئايلىنىپ يۈرگەن" مەملىكەتلەر ئېكەنلىكى تەستىقلەيدىغان نۇرغۇن ئىسپاتلارغا ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن "مەرھۇملەر كىتاۋى" ھەققىدە بىر ئازتەپسىلى توختۇلۇشنى لايىق كۆردۈم.

"مەرھۇملار كىتاۋى" دىن ئىبارەت بۇ مۇقەددەس يېزىق كەڭ دائىرىدە تارالغان نام. قەدىمكى مىسىر تىلىدا ئۇ پىر- م - خرۇ دەپ ئاتىلىدۇ. مىسىرشۇناسلارنىڭ چۈشەندۈرىشىچە، پىر "ئاخىرى" دېگەننى، خرۇ "كۈندۈز" دېگەننى م بولسا سۆز ئالدىن كېلىدىغان قوشۇمچىنى بىلدۈرىدۇ.

ئەمما بۇ كىتاپنىڭ نامى قانداق، تەرجىمە تۇغرىمۇ دېگەندەك تالاشلار ھازىرغىچە داۋام قىلماقتا. ئۆزىنىڭ "مەرھۇملار كىتاۋىنى تونۇشتۇرۇش"ىنامىلىق ئەمگەكىدە دوكتور پلېيت بۇ نامنى "كۈن پېتىش" دەپ ئوقۇش كېرەك دەيدۇ. بروگش بېي ئۆزىنىڭ "تاشتىكى يېزىقلار ۋە تەۋرات سۆزى" كىتاۋىدا مەنانىڭ دۇرۇسلىقىنى "كۈندۈزنىڭ غايىپ بولۇشى" دېگەن سۆزلەر يەتكۈزىدۇ، دەپ تەستىقلەيدۇ، لېپسىيۇس، ماسپېرو ۋە رېنۇ بولسا، ئەڭ توغرا نام"كۈن يورىقىنىڭ ئاخىرلىشىشى" دەپ قارايدۇ.

ئەگەر بۇيۇك مىسىرشۇناسلار ئۆز مۇزاكىرىلىرىنى داۋاملاشتۇرىۋەرسە، قايسى نامنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كىم ئېنىقلاپ بېرىدۇ؟ مېنىڭ پەرەز قىلىشىمچە، مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ بىردىن - بىر ئۇسۇلى، مەزكۇر كىتابقا نىسبەتەن بېرىلغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي مەزمۇنى نىسبەتەن ئىبارەتلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىشتۇر، چۈنكى ئۇنىڭ بارلىق قۇرلىرى سىمۋوللىقتۇر، بىزگە ئۇلارنىڭ نىمىنى سىمۋوللاشتۇرۇدىغانلىقىنى بىلىش كېرەك. بۇنى ھازىرچە ھېچ بىر مىسىرشۇناس ئەملىگە ئاشۇرالمىدى.

"مەرھۇملار كىتاۋى" مىسىرلىقلار تەرىپىدىن پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئەجدادىغا بېغىشلانغان

ئەدەبى يادىكارلىقتۇر. "مەرھۇملار" سۆزى مانا شۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ. بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەت ۋە سەجدە قىلىش ھىسسىياتى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ئاتىلارغا بولغان مۇھەببەت ۋە ھۆرمىتىنىڭ، "ئەجداتلارغا سەجدە قىلىشنىڭ" مەنبەسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ؛ بۇ ئەقىدە دۇنيادا كەڭ تارالغان،بۇگۈنكى كۈنگىچە ساقلىنىپ داۋاملىشىپ كەلمەكتە

مەن پېر- م- خرۇ ئىبارىسىنىڭ ئېنىق مەناسىغا نسبەتەن مىسرشۇناسلار بىلەن تامامەن كېلىشەلمەيمەن؛ پېر - "ئاخىرى"، خرۇ - "كۈندۈز"، ئەمما "م" **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ! مىسرشۇناسلار سۆز ئالدىدا كېلىدىغان قوشۇمچە، دەپ ئىزاھلىغان، "M" ھەرپىي پەقەتلا ئادەتتىكى خىزمەت قىلىش سۆزى ئەمەس؛ بۇ سۆز سىمۋوللۇق ھەرپ ۋە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ نامى. شۇنداق قىلىپ، پېر - م- خرۇنى "مۇقۇرۇقلۇقى كۈن يورۇغىدىن كەتتى" دەپ تەرجىمە قىلىش كېرەك

ئەڭ بىلىملىك شەرق ئالىملىرى كۆپ يىللار تىرىشىش ئارقىلىق "مەرھۇملار كىتاۋى"دىكى مەتنىنىڭ مەخپى مەناسىنىڭ كۆپ قىسمىنى چۈشىنىشكە ئىمكانىيەت تاپتى. شۇ نەرسىنى ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، ھىندىستان ۋە مىسرنىڭ قەدىمكى بىلىملىرى ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى زىچ ئالاقە مەۋجۇت. يۇقۇرقى مىسىر ھىندىستاندىن كەلگەن مايالىقلار تەرىپىدىن ئۆزلەشتۇرۇلدى ۋە ماكانلاشتۇرۇلدى. ئۇلارنىڭ تۇرۇشلۇق جايىغا ئاساسلانغاندا، كاھىنلارنىڭ بىر قىسمى ھىندىستانىنى تاشلاپ كېتىدۇ ۋە يەتتە مۇقەددەس روھلانغۇچى يازمىشلار تەلىماتىنى، دىن ۋە ئىلىم - پەنلەرنى تەستىقلەش ئۈچۈن مىسرغا ئاتلىنىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ، مەن ھىندىستاندا ئۆزلەشتۈرگەن تەلىماتلار ئىنتايىن يۇقۇرى دەرىجىدە مىسرلىقلاشتۇرۇلىدۇ.

"مەرھۇملار كىتاۋى"نىڭ قاچان يېزىلغانلىقى تېخىچە نامەلۇم. شۇ نەرسە روشەنكى، ئۇنىڭ دەسلەپكى ۋارىئانتىدا پەقەت بىر نەچچىلا باپلا بولغان ۋە كىتاپ بۈگۈن بىزگە مەلۇم تۇرىگە ئېگە بولمىغىچە يېكى باپلار قوشۇلۇپ كەلگەن. موشۇ جەھەتتىن ئېلىپ قارىغاندا، ئۇ ھىندىلارنىڭ "ماخابخاراتا" تارىخىنى تەكرارلايدۇ، ئۇنىڭ كولىمى دەسلەپتە ئانچە چوڭ بولمىغان،ئەمما ۋاقىتنىڭ ئۆتىشى بىلەن چوڭايغان

"مەرھۇملار كىتاۋى"نىڭ ھەر بىر بابى توغرىدىن- توغرا ياكى ياشقا ئىبارىلەر ئارقىلىق **مۇ** قۇرۇقلۇقى توغرىسىدا سۆزلەيدۇ ، پۈتكۈل كىتاب ئىنسان ئايىقى دەسلەپكى قېتىم مىسىر پېرىنى بېسىشتىن خېلىلا ئىلگىرى **مۇ** قۇرۇقلۇقىغا تەئەللۇق بولغان سىمۋولىكىلار بىلەن سۇغۇرىلغان يۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك، **مۇ** قۇرۇقلۇقى دەسلەپ يەر تەۋرىشلەر تۈپەيلى پارچىلارغا بۆلۈندى، كېيىن يەر ئاستىدىن كۆتىرىلگەن ئوت ئاستىدا قېلىپ، يالقۇنلار چوكىقۇرلۇقىغا چۆكۈپ كەتتى.

بۇ يەردە مەن سىلەرگە "مەرھۇملار كىتاۋى"دىن بىر نەچچە سۆزەتلەرنى كۆرسىتىمەن ۋە "مەرھۇملار كىتاۋى" ھەم **مۇ**، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىنى

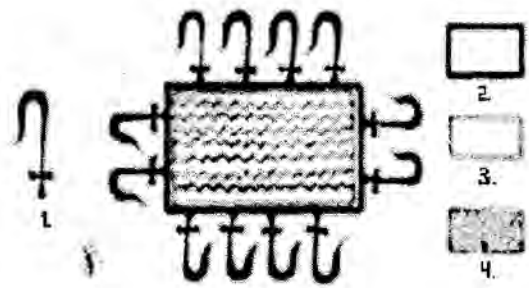

كۆرسىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئۇلارنى سۆزلەر مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلىمەن.

بىرىنچى سۆرەت

مەزكۇر مىسر سىمۋولى سخېما ھالىتىدە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاكىتىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ.

بىرىنچى، يالقۇننىڭ كۆچىيىشىنى بىلدۈرىدىغان مىسر سىمۋولى.

ئىككىنچى، قەدىمى يېزىق M ھەرپى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئېلىپبەسى ۋە گېئوگرافىيەلىك سىمۋولى، مەزكۇر مەملىكەتنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ھەممىدىن كۆپ پايدىلىنىلىدىغان بەلگۈلەرنىڭ بىرى.

ئۈچىنچى، چەكسىز چوڭقۇرلۇق، بۇلاق ياكى ئوره‌كنى بىلدۈرىدىغان قەدىمكى سىمۋول.

تۆرتىنچى، ئوت بىلەن تولتۇرۇلغان ئوره‌ك ياكى چەكسىز چوڭقۇرلۇق.

شۇنداق قىلىپ، سۆرەتتە مۇنداق دېيىلگەن: "**مۇ** قۇرۇقلۇقى ئوتنىڭ چەكسىز چوڭقۇرلۇقىغا چۆكتى، ئۇ چۆكۈۋاتقان چاغدا، ئوتنىڭ يالقۇنلىرى ئۇنى كۆيدۈرۈپ، ئۆز ئىچىگە ئالدى". بۇ مۇ سىمۋولىنى ھەممە تەرەپتىن ئوتنىڭ يالقۇنلىرى قورشىۋالغان ھالەتتە كۆرسىتىلگەن.

ھەممىدىن دىققەتكە سازاۋەر سىمۋوللارنىڭ بىرى، كىتاپنىڭ مەتنىدە پات-پات تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان مېھرابنىڭ ئەنئەنىلىك ئوبرازى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىدە پېتىۋاتقان قۇياش، قۇياشنىڭ ئۈستىگە ئۆلگەن نىلۇپەر يېپىلغان.

مەزكۇر سىمۋولنى "مەرھۇملار كىتابى"دا نۇرغۇن قېتىم ئۇچرىتىشقا بولىدۇ، نىلۇپەرنىڭ تۇراقلىق ھالدا، پۈتكۈل كىتابتا ئۆلۈك، يېپىق ھالدا تەسۋىرلىنىدىغانلىغىنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتەي.

مەن بۇ ئانچە چوڭ ئەمەس سۆرەتنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلدىم:

بىرىنچى، مېھرابنىڭ ئەنئەنىۋي مىسرلىق سىمۋولى.

ئىككىنچى، نىلوفەر مۇقەددەس گۈل، **مۇ**قۇرۇقلۇقنىڭ ئۆسۈملۈك سىمۋولى.

ئۈچىنچى، نۇرلىرى يوق قۇياش، ئۇنىڭ پېتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ئۇيۇقنىڭ كەينىگە

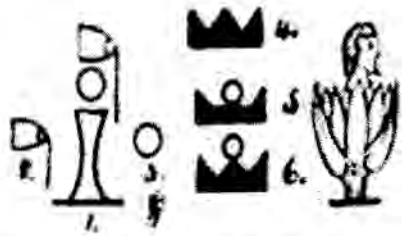

ئۇنۇڭاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. نىلۇفەرنىڭ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئاستىغا جايلىشىشى قۇياشنىڭ ئۇپۇقىنىڭ كەينىگە پېتىۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ھالاك بولغان **مۇ** مەملىكىتى ئۇستىدە قۇياش بولمايدۇ. ھەممە ياق قاراڭغۇلۇققا پاتقان. **مۇ** قۇرۇقلۇقى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغان. مۇمەملىكىتى چۆكۈپ كەتكەچە، ئۇنىڭ ئۇمۇمى جۇغراپىيەلىك سىمۋولى بولغان ئۇچ چىغلىك تەسۋىر، بۇ غەرىپ يەرلىرىنى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى بۆلۈپ تۇرىدىغان ئۇچ بوغازنى بىلدۈرەتتى.

"مەرھۇملار كىتاۋى" دىكى مەزكۇر سۈرەتنى مىسىرشۇناسلار "نىلوفەر گۈلىدىن چىقىپ تۇرغان باش" سۈپىتىدە تەسۋىرلىمەكتە

"مەن قۇياش دالالىرىدىن كۆتىرىلگەن تازا نىلوفەر "تەسۋىرى مۇنداق مەزمۇنىنى بىلدۈرىدۇ:

باش مىسىرلىقلارنى ئىپادىلەيدۇ ، باش كىيىم شۇنى كۆرسەتمەكتە.

باش نىلوفەردىن كۆتىرىلمەكتە

نىلوفەر يېپىلغان سولاشقان ھالدا تەسۋىرلەنگەن

سولاشقان نىلوفەر ھالاك بولغان **مۇ** مەملىكىتىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ.

تەرجىمە مۇنداق: "مىسىرلىقلار **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن، ھالاك بولغان ۋە مەۋجۇتلىكىدىن قالغان ئەلدىن كەلگەن".

ئاخىرقى قۇر ئاچقۇچ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

"مەن تازا نىلوفەر" سۆزلىرى "مەن توغرىدىن - توغرا **مۇ** خەلقىنىڭ ئەۋلادى" دېگەنتى بىلدۈرىدۇ.

"دالا قۇياشلىرىدىن كۆتىرىلگەن" ئىبارىسى نىلوفەرگە تەئەللۇق. "قۇياش دالالىرى" قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ ئۆزى، بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ دۆلەت نامى.

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تىلىدا "**مۇ**" سۆزى "ئانا، يەر، دالا، مەملىكەت، ئىمپېرىيە" ۋە "ئېغىز" دېگەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەزكۇر سۈرەتنىڭ ئەركىن تەرجىمىسى مۇنداق بولۇشى مۇمكىن: "مەن كېلىپ چىقىشىم تازا مىسىرلىق، مېنىڭ ئەجداتلىرىم، ھالاك بولغان **مۇ** مەملىكىتى، قۇياش ئىمپېرىيەسىدىن كەلگەن".

ئەپسۇسكى، مەن بۇ يەردە "مەرھۇملار كىتاۋىدىكى" باشقاسۈرەتلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرەلمەيمەن بۇ تەرجىمىلەر ئۆزلىرى ئايرىم بۇلەكلەرنى تەشكىل قىلىدۇ.

"مەرھۇملار كىتاۋى" غىلا ئەمەس، بەلكى مىسرغا باغلىق يەنە بىر نەرسىنى ئىسلىتىپ ئۆتمەكچىمەن.

مىسرلىقلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بارلىق قەدىمكى خەلقلەر روھنىڭ ئۆلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. قەدىمكى بۇيۇك كۆچلەرنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە پائالىيىتىنى چۈشىنەتتى؛ ئۇلارغا مەلۇم ئىدىكى، كۆچ ئۆلمەيدۇ، بەلكى تۇغۇلىدۇ. كۆچنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس ، تۇغۇلغان كۆچ ئە سلىگە كېلىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ مەنبەسىگە قايتىدۇ، كېيىن تەبىئەتنىڭ ئامبىرىغا ئۆتۈپ، شۇ يەردە نوۋەتتىكى چاقىرىقنى كۈتىدۇ. قەدىمكى پۇتۇكلەر مانا شۇنى ھېكايە قىلىدۇ.

ئىنسانىنىڭ روھى يەر بىلەن باغلىق ئەڭ بۇيۇك كۆچتىن ئىبارەت. ئادەمنىڭ روھى مۇ مەڭگۈلۈك ئەمەس، غەربىي يېرلىرىدە ئاپىرىدە بولغان. ئادەمنىڭ تېنى ئاخىرقى چۈشكە چۆمگەندە ۋە چىرىگەندە، ئۇنىڭ روھى تېنى بىلەن ئۆلمەيدۇ، بەلكى، قەدىمكىلەر ئىشەنگەندەك، ئۇزىنىڭ ئاپىرىدە بولغان ئورنىغا، مۇ مەملىكىتىگە قايتىدۇ ھەم شۇ يەردە يېڭى تۇغۇلۇشنى كۈتىدۇ.

يۇقۇرقى ۋە تۆۋەنكى مىسىر بىر پۈتۈن پادىشالىق بولغان مېنېس زامانىسىدىن باشلاپ (بۇ يىزنىڭ مىلادىمىزدىن ئىككى مىڭ يىل ئىككى ئىلگىرى بولغان)، مىسىردا غەربىي ۋە شەرقى دېگى مەراسىم مەۋجۇت ئىدى. تۆۋەنكى مىسرنىڭ تۇرغۇنلىرى روھ قايتا تۇغۇلۇش ئورنى ۋ ربېكە ياردۇ دەپ ئىشىنەتتى. يۇقۇرقى مىسرنى ماكانلىغۇچىلار روھ شەرقكە، ئاسماندىكى جەننەتكە قاراپ سەياھەت قىلىدۇ، دېگەننى تەكىتلەيتتى. ھەر ئىككىلا دىن كەينىگە، قايتا تۇغۇلۇش ئورنىغا، ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرى مىسرغا كەلگەن يول بىلەن قايتىشى كېرەك، دېگەنگە نىسبەتەن بىر پىكىرده ئىدى.

يۇقۇرىدا ئېيتقانلارنى ھېساپقا ئېلىپ ۋە بۇ بىر- بىرىگە كەسكىن قارشى دېنى ئىبادەتلەرنى تەسۋىرلەپ بەرگەن مىسرشۇناسلارنىڭ كەسكىن مۇلاھىزىلىرى ئۇستىدە ئويلىنىپ، ئۇزەڭنى تەبەسسۇمدىن تۇتالمايمەن، چۈنكى مەن مىسردا بىر ۋاقىتتا مەۋجۇت بولغان مەزكۇر دىنلارنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبلىرىنى چۈشەندۇرۇپ بېرىشكە قادىر، مىسرشۇناسلىق ساھاسىدا بىرمۇ ئابرويلۇق كىشىنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدىم. شۇنىڭغا قارىماستىن، مەسىلىنى ھەل قىلىش پەۋقۇللادە ئۇڭاي بولدى.

تۆۋەنكى مىسرنى ئىسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن مىسرنىڭ غەربىدە بولغان مايا ۋە ئاتلانتىدالار ئارقىلىق كەلگەنلەر ماكانلىغان، شۇڭلاشقا تۆۋەنكى مىسردىن قايتا تۇغۇلۇش يېرىگە يېتىش ۋە ئەجداتلار كەلگەن يول بىلەن قايتىش ئۈچۈن، روھقا غەربىكە قاراپ سىلجىش لازىم ئىدى.

يۇقۇرقى مىسردا ياشىغۇچىلار ئىسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن بۇ مەملىكەتكە بىرما ۋە ھىندىستان ئارقىلىق كەلگەن ئىدى. مەزكۇر ئىككى ئەل مىسرنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، شۇنىڭ ئۈچۈن يۇقۇرقى مىسردىكى روھقا شەرقكە قاراپ قايتىش زۆرۈر ئىدى. شۇنداق قىلىپ، گەرچە

مسىرلىقلارغا بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئەسىرلەر تەلەپ قىلىنسىمۇ، ھەر ئىككى دىنى مەراسىم ئاساسلىنىپ بېرىلدى. دونالد ئا. ماككېنزى مۇنداق دەيدۇ:

"ئىككى مسىرنىڭ دىنى قوشۇلدى، بۇلار جەنىەتنىڭ غەربىتە ئېكەنلىكىگە ئىشەنگۈچى ئوسىرىس دىنى ۋە ئاسماندىكى جەنىەتنىڭ شەرقتە ئېكەنلىكىگە ئىشەنگۈچى قۇياشقا سەجدە قىلغۇچىلارنىڭ دىنى.

قەدىمكى ئىلاھىيلاشتۇرۇغان پادىشا ئوسىرىس غەربىپ دىنىدىكى ئىلاھلارغا ئوخشىتىلاتتى.

ئىككى دىن ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشلار ساداسى بىزنىڭ ملادىمىزدىن ئىلگەركى 2700-يىلغا يېقىن دەۋىردە يېزىلغان مەتىلەردە خاتىرلەنگەن.

باشقا مسىرشۇناسلارغا ئوخشاش ماككېنزى، سىمۇوللار بىلىمىدىن خەۋەرسىز، ھېچ بىر ئالىم سىمۇولنىڭ ئۇزۇنى ئىپادىلىگۈچىدىن ئايرىۋېلىشقا مۇۋاپىق بولالمايۋاتىدۇ. ئۇلار دايىم شۇنى ئېسىدىن چىقىرىدۇكى، قەدىمكىلەر ئىلاھىيلىقنىڭ ھەر بىر بەلگۈسى ئۈچۈن ئالاھىدە سىمۇوللاردىن پايدىلانغان، قۇياش بولسا، ئۇنىڭ بارلىق بەلگىلىرىنىڭ جەملىگۈچى ئوبرازى بولغان، شۇڭلاشقا ئىلاھنىڭ ئۇزۇنى سىمۇوللاشتۇراتتى.

يۇقۇرقى مسىرنىڭ تۇرغۇنلىرى، ماككېنزى تەستىقلىگەندەك، قۇياشقا سەجدە قىلغۇچىلار بولمىغان.قۇياش ئۇلار ئۈچۈن ئىلاھىينىڭ جەملىگۈچى ئوبرازى بولغان. بۇگۈن كىرىست ئىسانى سىمۇوللاشتۇرغانغا ئوخشاش، بۇتخانىلار ئىلاھىيلىكنى ئىپادىلىگۈچىلەر سۈپىتىدە قۇياشقا ېغىشلانغان ئىدى.

سىمۇول ئەقىل - پاراسەتنى يەغىشقا تۇرتكە بولۇدىغان ۋە ھەممىنىڭ دىققىتى، قارىلۇاتقان ئوبېكتنىڭ خىيالى ئوبرازى بىلەن خېلىلا زىچ ئالاقىغا ئىلىپ كېلىدىغان ئىنچىكە ئەسلىتىشتىن ئىبارەتتۇر. سىمۇوللاردىن پايدىلانغاندا، ئادەمنىڭ دىققىتى كۆپلىگەن ئىككىنچى دەرىجىلىك ئوي- پىكىرلەرگە جەلىپ بولۇپ قالىدۇ. سىمۇول دىققەتنى بىر جايغا يەغىشنىڭ يۇكسەك دەرىجىسىنى كۆرسىتىدۇ.

ئوسىرىس قەدىمكى پادىشا بولغان، دەپ تەستىقلەيدۇ ماككېنزى. بىراق ماككېنزى قايسى خەلقنى باشقۇرغانلىقىنى ئېيتمايدۇ، ئۇنىڭ ئېيتمىغىنىغا قارىغاندا، بۇلار مسىرلىقلار بولغان دەپ پەرەز قىلالايمىز. ئەگەر شۇنداق بولسا، ئالىم يەنە خاتالاشىدۇ، چۈنكى تۇڭمىكى مسىردىكى بىرىنچى كولونىيە سائىسىنىڭ ئاساسچىسى تۇت بولغان، ئەمما نۇرغۇنلىغان پاپىرۇسلار ئىسپاتلاۋاتقاندەك، مەزكۇر ھۆكۈمدار شۇ ۋاقىتتىلا ئوسىرىس دىنىنى قوبۇل قىلغان ئىدى، يەنى ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى. مەن ئىككى مەنبەنى تاپتىم، ئۇلاردا ئوسىرىسنىڭ يىگىرمە مىڭ يىل ئىلگىرى ئاتالانتىدادا ياشىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئۇلۇق دىنى ئۇستاز بولغانلىقى ئېيتىلىدۇ.

ئىنسانىڭ زېمىنغا مۇ مەملىكىتىدە كەلگەنلىكىگە ۋە بۇ قۇرۇقلۇقنىڭ تىنچ ئوكيانىدا بولغانلىغىغا ئىككى مسىر دىنى يەنە بىر ئىشەنچىلىك ئىسپاتتۇر. مۇنداق جۇغراپىيەلىك ئورۇن

شەرقتىكى بىرما بىلەن غەربتىكى مايا ئېلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىنچ ئوكيانىنىڭ بولغانلىقى بىلەن ئېنىقلىنىدۇ.

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ھالاكىتى نۇرغۇنلىغان دىنى مۇراسىملاردا ئەيدىلەشتۇرۇلگەن. بۇ ئىنسانلارغا ئەجداتلارنى ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تەغدىرىنى ئەسلەتتى ھەم قايتا تۇغۇلۇشنى باشتىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن روھقا قەيەرگە بېرىش لازىملىغىنى ئىشارە قىلدى. بۇ "مەرھۇملار كىتابى" "نىڭ يېگىرمە ئىككىنچى بابىدا ئەكس ئەتتۇرۇلگەن؛ ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: "مەن كەلدىم، ئوت يالقۇنلىرى پەيدا بولۇشى بىلەن مەن ئۇلارنى ئۈجۈقتۇرىمەن، مەن مېنىڭ يۇرۇگۈم خالىغانىنى ئەمەلگە ئاشۇرىمەن".

ئىزاھلارنىڭ موشۇ قىسمىنى ئايالاشتۇرۇشتىن ئىلگىرى مەن تىنچ ئوكيانىنى قورشاپ تۇرىدىغان بارلىق قىتئەلەردىكى يېزىقلارنى تەتقىق قىلىشنى ئورۇنلۇق كۆردۈم. بۇ كىتابخانىغا پاكىتلارنى تولۇق چۈشۈنۈپ ئېلىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

ئالدى بىلەن **مۇ**، قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ پادىشا ئەلتامغىسىنىڭ سىمۋولى، سەككىز بۇرجەكلىك قۇياشقا مۇراجەت قىلماقچىمەن

تەسۋىرلەپ بېرىلگەن نەقىش كۆتنى قەبىلىسىدىكى (بېرتان كولۇمبىيەسى) بىر ھىندى خانىمنىڭ كۆينىكىدىن چۈشىرىۋېلىنغان. كۆتنى قەبىلىسىدىكى يەنە بىر ئايالنىڭ كۆينىكىنىڭ پۈرمىسى چۈكۈپ كەتكەن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ سىمۋولى بىلەن زىننەتلەنگەن ئىدى. قۇياش سىمۋولىنىڭ رەڭگى قارا، قۇياشنىڭ ئۆزى ئوچۇق سېرىق ئىدى. نۇرلارنىڭ چوققىلىرى ئوچۇق كۆك رەڭدە،قۇياش ۋە مەزكۇرچوققىلارئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇق ئوچۇق قىزىل دېگىدەك ئىدى.

شىمالى ئامېرىكىنىڭ غەربى - شىمالىدىكى ئىندىئىسلاردا مەشھۇر توتېمىلىق تۇرۇكلەر تارقالغان؛ ئۇلارنىڭ ئېپتىدائى ئەھمىيىتىنى مەن توققۇزىنچى باپتا تەسۋىرلەپ بېرىمەن. ئۇچىنچى باپتا مەن بېرتان كولۇمبىيەسىدىن يەتتە مىڭ مىل يىراقلىققا جايلاشقان گىلبېرت ئاراللىرىنىڭ يەرلىك تۇرغۇنى بولغان مەلىكىنىڭ يەلپۇگۈچىدە تەسۋىرلەنگەن مۇ پادىشاسى قالقىنىڭ سۈرىتىنى كەلتۈردۇم

تۆرتىنچى باپتا مەن كۆتنى ھىندىلىرىدىن ئون ئىككى مىڭ مىل يىراقلىققا جايلاشقان يېڭى

زېللاندىيەدىكى مائورىلارنىڭ توتېملىق تۇرۇكلىرىنى ئەسلىتىپ ئۆتتۇم.

ئونىنچى باپتامەن نېۋادىنىڭ تاشلىق تام يېزىقلىرىدا، شۇنداقلا نيۇ- مېكسىكنىڭ تاشلىق يادىكارلىقلىرىدا ۋە نىۋېننىڭ مېكسىكنىڭ كۆمۈلۈپ كەتكەن شەھەرلىرىدە ئۇچرايدىغان **مۇ** قۇرۇقلۇقى بىلەن باغلىق سىمۋوللار توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىمەن.

يۇكاتاننىڭ جەنۇبى قىسمى ئۆتۈپ بولمايدىغان چەكسىز، قېلىن ۋە قاراڭغۇ ئورمانلىقلاردىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار گۈاتېمالا تېررىتورىيەسىنىڭ ئىچىگە تارقالغان ۋە ئۇنىڭ يېرىمىنى قاپلىغان. ئۇلار غەربتە چىياپاسا ۋە تاباسكوغا ۋە جەنۇبتە گوندۇراسقا دېگىدەك يېتىدۇ. بۇ غايەت يوغان ئورمان ئېتىدائى ئەمەس، چۈنكى بىر ۋاقىتلاردا بۇ يەرلەرنى ئۇلۇق شەھەرلەرنىڭ ۋە قايتا ئىشلەتكەن تۇزلەكلەرنىڭ تۇرغۇنلىرى ماكانلىغان ئېدى. بۇ ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس ئورماننىڭ ھەر بىر بۇلۇڭىدا چوڭ ۋە تەسىرلىك خارابلىكلارنى تېپىشقا بولىدۇ، ئەندى ئىندىئېتسىلارنىڭ ھېكايىلىرىغا ئىشىنىدىغان بولساق،مەزكۇر قاراڭغۇ جىلغىلاردىن ئانچە يىراق ئەمەس يەردە جايلاشقان كوپان ۋە كىرىگۇئاشەھەرلىرى موشۇ ئورمانلارنىڭ ئىچكىرىسىگە يوشۇرۇنغان ۋە ئاق تەنلىك ئادەملەر يېتەلمەيدىغان دائىرىنىڭ تاشقىرىسىدىكى تېخىمۇ ئۇلۇقۋار شەھەرلەرگە ئوخشاپ قالىدۇ.

ئىندىيانلارنىڭ راست ئېيتىدىغانلىغىغا، شەخسەن مەن ئۆزۈم ئىشىنىمەن. چۈنكى ئۇلار بۇ خارابلىكلار توغرىسىدا ئۆزلىرىنىڭ تارىخىغا ھۆرمەت قىلغان ئاساستا بايان قىلىدۇ. ئىدىئېتسىلارنىڭ سۆزلىرىدىن باشقا بىز مىسرلىقلارنىڭ بايانلىرىدىنمۇ تېگىشلىك مەلۇماتلارنى تاپالايمىز.

بۇ غايەت يوغان ئورمان، موشۇ يەرلەرىلەن ماڭغان دەھشەتلىك كەلكۈنگە باغلىق ، بارلىق كىشىلەرنىڭ دېگىدەك ئۇلۇمىدىن كېيىن ئۆتۈشكە مۇمكىن ئەمەس بولۇپ قالغان ۋە خارابلىككە ئايلانغان مەملىكەتنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

مەزكۇر مەدەنىيەت يەر- يۈزىدىن يوقۇپ تاشلانىدى، ئۇنىڭ شەھەرلىرى بولسا، 11500- يىللار ئىلگىرى، يەنى ئاتلانتىدانىڭ ھالاكىتىدىن كېيىن موشۇ زېمىندىكى يەر ئاستى گازلىرى تاغلارنىڭ پەيدا بولۇش بىلەن ئېتىلىپ چىققاندا، خانۇ- ۋەيران بولدى.

مىسرلىقلارنىڭ مۇنداق ۋەيرانچىلىق ھادىسىدىن كېيىن مەزكۇر مەملىكەتكە ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس بولۇپ قالدى، دېگەن سۆزلىرى **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ھالىتىنى تەسۋىرلەپ بېرىشنىڭ مۇۋاپىق شەكلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

كوپاندا (گوندۇراس)، كىرىگۇئادا (گۋاتېمالا)، ئوپىكو ۋە سىراكا - مېكاللودىن (سالۋادور) نۇرغۇنلىغان قەدىمكى خارابلىكلەر تېپىلدى .بۇ خارابلىكلەرنىڭ ھەممە يېرىدە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى كۆرسىتىدىغان سىمۋوللار ئۇچرايدۇ.

كىرىگۇئادا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىگە بولغان سادىقلىقىنى سىمۋوللاشتۇرۇدىغان

كىرىگۈزۈلدىكى خاتىرە تاش(مەركىزى ئامېرىكا)

ئەسته قالدىغان ئون ئۈچ خاتىرە تاش يادىكارلىقنى تىك تاشلار ئاجرىتىپ تۇرىدۇ.

ھەر بىر ئەسلىمە تاشلار خۇسۇسى توتېملىق سىمۋول بىلەن تەسۋىرلەنگەن، بۇ ئۇلارنىڭ ھەر خىل پادىشالار سۇلالىسى بىلەن باغلىقلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ھەر بىر قەدىمكى سۇلالىنىڭ ئۆز توتېمى بولغان ، مەسىلەن، پىل، يولۋاس ياكى ئىلان دېگەندەك.

كېيىنرەك مەن تىنائۇناكودىكى ۋە جەنۇبى ئامېرىكىنىڭ تىتىكاكا كۆلى بويىدىكى غايەت يوغان ئۇيۇلما ھەققىدە سۆزلەپ بېرىمەن. مەزكۇر يادىكارلىقنىڭ مەتىنلىرىنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە تەرجىمىسى تۆرتىنچى باپتا بېرىلگەن. شۇنداق قىلىپ، شىمالى، مەركىزى ۋە جەنۇبى ئامېرىكىنىڭ غەربىدىكى پۈتكۈل مۇساپىدە، بۇ خەلقلەرنىڭ ۋەتىنى **مۇ** قۇرۇقلۇقى بولغانلىقىنى خەۋەرلەيدىغان يېزىقلار مەۋجۇت.

مەن جەنۇبى دېڭىزئارالىرىدىكى يەرلىك خەلقلەرنىڭ بۇيۇملىرىدا ۋە خارابىلىكلەرنىڭ تاشلىرىدا تېپىلغان سىمۋوللار ھەققىدە ئېيتتىم. كېيىن مەن تىنچ ئوكيانىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدىن يېڭى زېلاندىيەگە ئۇچتۇم، شۇ ئىلاشقا ئوكيان ئەتراپىدىكى بۇ سايامەتنى ئايلانىشتۇرۇش ئۈچۈن بىزگە ئاسىيا قىتئەسىگە يۆتكىلىش لازىم بولماقتا. بىرما ۋە ھىندىستان **مۇ** قۇرۇقلۇقى توغرىسىدىكى دېرەكلەرگە باي. ئۇلار تولۇقى بىلەن ئامېرىكىدا تېپىلغانلارغا مۇۋاپىق كېلىدۇ.

ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسى

ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ھەمرا دولىتى بولدى. خىتاي رىۋايەتلىرىدە ئۇيغۇرلار ئۆز مەدەنىيىتىنىڭ چوققىسىغا ئون يەتتە مىڭ يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىلگىرى ئېرىشكەن، دېيىلگەن. ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ قۇدرىتى تىنچ ئوكيانىدىن باشلاپ، پۈتكۈل مەركىزى ئاسىيا ئارقىلىق غەربى ياۋروپىغىچە، كاسپى دېڭىزىدىن خېلىلا يىراققا سوزۇلاتتى. بۇ ئەھۋال برىتان ئاراللىرى ياۋروپا قۇرۇقلۇقىدىن بۆلۈنگىچە بولغان.

ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ جەنۇبى چېگرىسى كوخىنخىن، بىرما، ھىندىستان ۋە پېرسىيەنىڭ شىمالى چېگارىلىرىغا توغرا كېلەتتى ھەم بۇ ئەھۋال ھىمالايا ۋە باشقا ئاسىيا تاغلىرى كۆتىرىلگىچە بولغان.

ئىمپېرىيە سىبىرىيەنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى، ئەمما ئۇنىڭ چېگرالىرى شىمالغا قاراپ قانچە سىلجىغانلىقى توغرىسىدا تەخمىن قىلىشقا ئىمكانىيەت بېرىدىغان مەلۇماتلار يوق. ئۇيغۇر شەھەرلىرىنىڭ خارابىلىكلىرى سىبىرىيەنىڭ جەنۇبى ئاھىيەلىرىدە تېپىلغان.

ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇيغۇرلار ياۋروپىغا يېتىدۇ ۋە پەۋقۇلاددە قەدىمى ھىند مەتىنلىرىدە تەستىقلەنگەندەك، ئۇلار كاسپى دېڭىزىنىڭ شىمالى ۋە غەربى قىرغاقلىرىنى ئۆزلەشتۈرگەن؛ شۇ يەردىن ئۇلار ئۆز يولىنى مەركىزى ياۋروپىغىچە، ئۇنىڭ غەربى چېگارىسى ئىرلاندىيەغىچە داۋام قىلغان.

ئۇلار ئۆز ماكانلىرىنى ئىسپانىيەنىڭ شىمالى قىسمىدا، شىمالى فرانسىيەدە ۋە پۈتكۈل بالقان يېرىم ئارىلىدا دېگىدەك قۇردى. ئىنسانلارنىڭ ئاسىيادا كېلىپ چىقىشى نەزەرىيەسىگە

ئاساسلىنىدىغان ئارخېئولوگىيەلىك مەلۇماتلار ئەمەلىيەتتە پەقەت ئۇيغۇرلارنىڭ ياۋروپىغا سىلجىغانلىقىنىڭلا دېرەكلىرىدۇر.

ئۇيغۇرلار تارىخى ئەمەلىيەتتە ئارىيانلار تارىخىدۇر

ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەختى ھازىرقى گوبى چۆلىدىكى خاراخوتا جايلاشقان يەردە بولغان. ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسى دەۋرىدە گوبى چۆلى پەۋقۇللادە ئۇنۇملۇك يەرلەردىن ئىبارەت ئىدى.

ئۇيغۇرلار مەدەنىيەتىنىڭ ئەڭ يۇكسەك دەرىجىسىگە يېتىشكەن. ئۇلار ئاسترولوگىيە، تاغ-كان ئىشى، توقۇمىچىلىق سانائىتى، ئارخىتېكتۇرا، ماتېماتىكا، يېزا ئېگىلىكى، يېزىق، تىبابەتچىلىك ۋە باشقا پەنلەر بىلەن شۇغاللانغان. ئۇلار يېپەك، مېتال ۋە ياغاچتىن ھەشەمەتلىك بۇيۇملارنى تەييارلاشقا چېۋىر بولغان ۋە ئالتۇن، كۈمۈچ، برونزا ۋە لايدىن ھەيكەللەرنى قەد كۆتەرگۈزگەن. بۇئىختىرالارنىڭ ھەممىسى مىسر مەدەنىيىتى پەيدا بولۇشتىن خېلىلا ئىلگىرى ئىجات قىلىنغان. ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ بىر قىسمى **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئوكيانغا چۆكۈپ كېتىشتىن بۇرۇن خاراپلاشقان. قالغان قىسمى بولسا، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكىتىدىن كېيىن زاۋاللىققا يۈز تۇتقان.

پروفېسسور كوزلوۋ(رۇس سەياھاتچىسى) خاراخوتىدا ئەللىك قۇت چوڭقۇرلۇقتا ياتقان مەقبەرىنىڭ قېزىلما ئىشلىرىنى يۈرگۈزۈپ، ئۇ يەردىن مۇجىزىلىك بايلىقلار تاپقان، سەيياھ ئۇلارنى رەسىمگە چۈشۈرۈۋالغان. چۈنكى ئۇ مەقبەرىدىن بىرەر نەرسىنى ئېلىشقا، ھەتتا ئۇلارغا قول تەككۈزۈشكە رۇخسەت قىلىنمىغان. "ساندى ئامېرىكانىنىڭ" ماگا بىلدۈرگەن ئىلتىپاتى تۈپەيلى مەن شۇ رەسىملەر بىلەن تونۇشتۇم ھەم ئۇلارنىڭ ئىككىسىنى ئىزاھلىرى بىلەن بىللە كىتابۇمغا كىرگۈزدۈم، چۈنكى بۇ رەسىملەرئىنتايىن سىمۇوللۇق ئىدى. مېنىڭچە شۇنىڭغا ئىشەنچە كاملىكى، سۈرەتلەردە تەسۋىرلەنگەن نەرسىلەر ئون سەككىز مىڭ يىل بۇرۇنقى قەدىمكى دەۋرگە مەنسۇپ.

بىرىنچى رەسىمدە بىز يېپەككە چۈشۈرۈلگەن سۈرەتنى كۆرىمىز، ئۇنىڭدا بەدەشقان قۇرۇپ ئولتارغان پادىشا ھەم ئۇنىڭ خانىشى تەسۋىرلەنگەن. ئالدى بىلەن خانىشنىڭ سىمۋولىغا قاراپ چىقايلى. ئۇنىڭ بېشىنى ئۇچ چىشلىق تاج بېزەپ تۇرىدۇ، تاجنىڭ ئوتتۇرىسىداتاغاق چىشلىرىدەك نۇر چېچىۋاتقان ئۇچ گەردىش بار. خانىشنىڭ ئارقىسىدا يوغان چەمبەر قۇياش، بېشىنىڭ كەينىدە بولسا، كىچىكرەك چەمبەر، يەنى كىچىك قۇياش تەسۋىرى بار. يوغان دىسك **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ، كىچىكى ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ سىمۋوللىرى. پادىشانىڭ تاج پەقەت بىر تەرەپكىلا قارىتىلغان. قۇياشنىڭ نۇرلىرى ئەتە شۇ ئىمپېرىيەنىڭ ئىزناكلىق قالقىنىدۇر. سول قولىدا خانىش ئۇچى ئۇچ چىشتىن تەركىپ تاپقان سەلتەنەتلىك سەۋلىجان(ھوقوق تايىغى)نى تۇتۇپ تۇرماقتا. ئۇچ چىش ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەننىڭ سان سىمۋولىدۇر.

خانىشنىڭ ئولتۇرغان ئورنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەننىڭ گۈللۈك سىمۋولى، ئېچىلىپ تۇرغان مۇقەددەس نىلۇپەر گۈلى، شۇنداق قىلىپ، پادىشا مۇ، يەنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى

يۇنۇك خەلقىنىڭ ئىمپېرىيەسىنىڭ سىياسىي ئىشلىرى

قۇيغۇدۇ گەۋدىلەشتۈش پادىشاسى ۋە ساقىنىسى

ئۇيغۇر پادىشالىقىدىكى سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (هوقوق تايىغى) خانىشىنىڭ قولىدىكى سەلتەنەتلىك سەۋلىجانغا قارىغاندا خېلىلا كېيىنكى ۋاقىيانتى

ۋەتىنى قوللاپ تۇرغان تەختتە ئولتۇرغان، ئۇنىڭ قولىدا سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (هوقوق تايىغى)، نۇرلۇق قۇياش يوق، قۇياش ئورنىدابوشلۇق، پادىشانىڭ تاجسىمۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىڭ سىمۋوللۇق سانىنى ئەكس ئەتتۇرىدۇ.

كوزلوۋ بىر نەچچە سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (هوقوق تايىغى)لارنىڭ سۈرەتلىرىنى تارتقان، بىزنىڭ كىتاۋىمىزدا كۆرسۈتۈلگەن سۈرەتتە خانىشىنىڭ قولىدىكىدىن پەرقلىنىدىغان سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (هوقوق تايىغى) تەسۋىرلەنگەن، بۇ خېلىلا كېيىنكى ۋاقىيانت، ئەمما سىمۋول ئۇزگەرمەي، ئىلگىركى پېتىچە قالغان. سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (هوقوق تايىغى)نىڭ ئۇچلىرى ئۇچ چىشلىق شەكلىدە ئايرىلغان، ئۇچ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۋوللۇق سانى.

شۇنداق قىلىپ، ئاسىيا، ئامېرىكا، جەنۇبى دېڭىز ۋە يېڭى زېلاندىيە ئاراللىرىنىڭ سىمۋوللىرى ئۇلارنى ماكانلىغان خەلقلەرنىڭ رىۋايەتلىرىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ. مەزكۇر دېرەكلەردىن ئارتۇق ئېنىق ۋە ئىشەنچلىگەرەك نەرسىلەرنى تېپىشقا بولامدۇ؟ بۇنىڭغا بىر نەرسە دېيىش قىيىن،بولمىسا بىز ئەجداتلىرىمىزنى قەبرىلەردىن چىقىرىپ ، ئۇلارنى زۇۋانغا كىرگۈزۈپ، ئۇلارنىڭ ۋە **مۇ** مەملىكىتىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىشكە مەجبۇرلىشىمىز كېرەك.

6- باپ: مۇ- قۇياش ئىمپېرىيەسى

كۆپلىگەن تارىخچىلار قەدىمكى پادىشالار ۋە ئىمپېراتورلارنىڭ "قۇياش پەرزەندى" ئۇنۋانىنى قوبۇل قىلغان پاكتىنى تەكتىلەپ ئۆتىدۇ. ئەمما ئالىملار قەدىمكى مۇناخىلارنىڭ نېمە سەۋەبتىن شۇنداق ئۇنۋاننى قوبۇل قىلغانلىقىنى ئېنىقلاشقا مۇۋەپپەق بولالمىدى. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ئاسمان يورۇقلۇغىنىڭ پەرزەنتلىرى دەپ ئېلان قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلارنى كۆپچىلىك ھېساپقا ئالمىغاندى.

مۇنداق ئۇنۋان قوبۇل قىلىشنىڭ ئەمەلى سەۋەبلىرىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن بىز گە ئەڭ دەسلەپكى پادىشالىققا، قۇياش ئىمپېرىيەسىگە قايتىش لازىم. مەزكۇر ئىمپېرىيە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولدى ۋە پادىشالىق ئەلتامغا چۈشۈرىلگەن قۇياشنىڭ بەلگىسى **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا ۋۇجۇتقا كەلگەن.

مۇنىڭ، قۇياش ئىمپېرىيەسى پادىشاسىنىڭ ئەلتامغىسى ھەرگىزمۇ تەساددىپى نەقىشلەنمىگەن، چۈنكى ئۇنىڭ ھەر بىر بەلگىسى ئالاھىدە مەنانى ئېگە؛ بۇنى بىز تۆۋەندىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىلەن چۈشەندۈرىمىز.

A. ئەلتامغىنىڭ شەكلى **مۇ** نىڭ قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسى بەلگىلىرىنىڭ بىرى، ئەنئەنىلىك **م** ھەرپىي بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. مەزكۇر ھەرپ **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ئۆزىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ؛ بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تىلىدا **م** دەپ ئوقۇلاتتى.

B. مەزكۇر يېزىق پادىشا ئەلتامغىسىنىڭ مەركىزى ئېلېمېنتى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ ۋە "ئۇلۇغئومىل" دەپ ئوقۇلىدۇ، تەرجىمىسى "ئىمپېرىيە" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

C. ئالدىنقى بەلگە ئورناشتۇرۇلغان چەمبەر قۇياشنى ئىپادىلەيدۇ، شۇنداقلا بۇ يېزىق "قۇياش ئىمپېرىيەسىنى" بىلدۈرىدۇ. ئەگەر بۇلارغا ئەلتامغا شەكلىنى قوشۇدىغان بولساق، "مۇ، قۇياش ئىمپېرىيەسى" دېگەنگە ئېگە بولۇمىز.

D. قۇياشتىن ئالەمنىڭ سەككىز تەرىپىنى سىمۋوللاشتۇرۇدىغان سەككىز نۇر تارقىلىدۇ،

بۇنىڭ ئۈزى ئىمپېرىيە پۈتۈن سەيارىنى باشقۇرىدۇ، دېگەنتى بىلدۈرىدۇ.

E. نۇرلار سىغدۇرۇلغان چەمبەر ئالەمنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئادەمگە نىسبەتەن بۇ ئالەم ئىنسانىيەت ئالىمى، يەنى زېمىن. شۇنداق قىلىپ، قايتىدىن تەكتلەشكە توغرا كېلىدۇكى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ نۇرلىرى، ئۇنىڭ تەسىرى بارلىق ئىنسانىيەتكە تارقىلىدۇ.

دېمەك، پادىشالىق ئەلتامغا زېمىنىدىكى بارلىق ئىنسانىيەت **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا دېگەنتى بايان قىلىدۇ. بۇ "كورتېكس قامۇسى" بىلەن تەستىقلىنىدۇ.

رېۋايەتلەر ئېيتىدۇكى، مۇ ئىمپېرىيەگە ئايلانغاندا، پادىشا بولۇپ دەسلەپ ئەڭ ئالى كاھىن سايلانغان. ئۇ دىنى تەلىماتلاردىكى ئىلاھىيلىكنىڭ جەملىگۈچىسى ۋە ئەڭ يۇكسەك سىمۋولى ئىدى. شۇنداق قىلىپ، قۇياش "پادىشالار پادىشاسى" ئىدى.

ئىمپېراتور قىلىپ سايلىغاندا، ئالى كاھىن را- قۇياش ئۇنۋانىنى قوبۇل قىلىدۇ، بۇ پادىشالىقنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالىدۇ. بۇ ئۇنۋانغا مۇ مەملىكىتىنىڭ نامىنى قوشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىمپېراتورنىڭ تولۇق ئىسمى را - مۇ ياكى قۇياش - مۇ بولۇپ قالىدۇ. كېيىن مۇ يەرلىرىنىڭ يېڭى نامى قۇياش ئىمپېرىيەسى بولىدۇ.

نامەلۇم بولۇپ قالغان نەرسە ، قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ قاچان پەيدا بولۇشى. قەدىمى يىلنامىلار ۋە رېۋايەتلەر بۇ ھەقتە ھېچ بىر كۆرسەتمىلەرگە ئېگە ئەمەس.

شۇ نەرسە روشەنكى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ھەرخىل كولونىيەلىرى بارغانسىرى ئۆسۈپ، ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى باشقۇرۇشقا قادىر بولغاندا، ئۇلار ئىمپېرىيەلەر ۋە پادىشالقلارغا ئايلىناتتى، ئەمما شۇنداقمۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنگە يوسۇناتتى، شۇڭلاشقا پۈتكۈل دۇنيا بىر تۇتاش باشقۇرۇش ئاستىدىكى غايىمۇ چوڭ ئائىلە ئىدى.

بىرىر كولونىيە پادىشالىققا ياكى ئىمپېرىيەگە ئايلانغان چاغدا، بىرىنچى پادىشا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پادىشالىق قىلۇاتقان ئائىلىنىڭ ئەزاسى بولاتتى، بەزى ۋاقىتلاردا يەرلىك ئاق سۆڭەكلەر ئىچىدىنمۇ تەيىنلىنەتتى. تەختكە ئولتۇرغان يېڭى پادىشا قۇياش پەرزەندى ئۇنۋانىنى قوبۇل قىلاتتى. بۇ ئۇنىڭ ئاسماندىكى نۇرنىڭ پەرزەندى ئېكەنلىگىنى بىلدۈرمەيتتى؛ ئۇ قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ، قۇياشلىق سۇلالىنىڭ پەرزەندى، قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ ئۇزىنىڭ پەرزەندى ئىدى. يېڭى پادىشانىڭ سىمۋولى قۇياش بولۇپ قالاتتى، ئەمما ئۇنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنگە بويسۇنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى نۇرلۇق قۇياشنىڭ پەقەت يېرىمىلا تەسۋىرلىنەتتى. قەدىمكى ھىندى تارىخچىسى ۋالمىك ھىندىستاندىكى مايالارنىڭ پائالىيىتى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: "قۇياش ئۇيۇق ئۇستىدىن كۆتىرىلىشتىن ئىلگىرى" دېگەنلىك ھىند كولونىيەسى تېخى ئىمپېرىيەگە ئايلانمىغان زامانىنى نەزەردە تۇتىدۇ.

ھىندى دېكانىدا مايا كولونىيەسى پادىشالىققا ئايلانغاندا، بىرىنچى پادىشانى را - ھا (راما) دەپ ئاتىدى. ئۇنىڭ سىمۋولى كۆتىرىلۋاتقان قۇياش بولدى، پەقەت ئۇنىڭ يېرىمىلا ئۇيۇق

ئارقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇ قۇياش پەرزەندى ئۇنۇانىنى قوبۇل قىلدى.

ھازىرقى ماخارادخا ئۇدىپۇرا رانىڭ توغرىدىن - توغرا ئەۋلادى دېيىشىدۇ. ئەگەر شۇنداق بولسا، ئۇنىڭ ئەجداتلىرى ئوتتۇز مىڭ يىلدىن كۆپ ۋاقىت ھۆكۈم سۈرگەن.

بۈگۈنكى كۈندە كۆتىرىلۇاتقان قۇياش نۇرغۇنلىغان دۆلەتلەرنىڭ، شۇ جۈملىدىن، ياپونىيە، پېرسىيە ۋە بەزى يىر مەركىزى ئاسىيا جۈمھۇرىيەتلىرىنىڭ گېربىدا ئەكس ئېتىدۇ.

كۆتىرىلۇاتقان قۇياشنى، ئۇنىڭ پېتىشىدىن ئايرىۋېلىش ئۈچۈن قەدىمكىلەر كۆتىرىلۇاتقان قۇياشقا نۇرلارنى قوشۇپ قوياتتى،پېتىۋاتقان قۇياشنى ئاددى ھالدا نۇرلاردىن مەھرۇم قالدۇراتتى.

قۇياش ئىمپېرىيەسى مەزگىلسىز ھالاك بولغاندا، **مۇ** قۇرۇقلۇقى بىلەن باغلىق بارلىق يازما دېرەكلەردە قۇياشنىڭ پېتىپ كېتىپ بارغانلىقى ئەكس ئەتتۇرۇلىدىغان بولدى.

مۇ بىلەن باغلىق قەدىمى مەتىلەردىكى سىمۋوللار

A. **مۇ** قۇرۇقلۇقى ۋە غەربىي يەرلىرىنىڭ چۆكۈشى توغرىسىدا بايانلار بولغان مايانىڭ سۈرەتلىك تەسۋىرى.

بىرىنچى سۈرەت: يېزىقنىڭ يۇقۇرقى قىسمىدىكى ئوچ چىشلىق مۇنىڭ سىمۋوللۇق سانىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ شۇ يېزىقنىڭ مۇ بىلەن باغلىقلىغىنىڭ ئىپاتى.

ئىككىنچى سۈرەت: ئوچ چىشلىق تاج مۇ، قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ ئىمپېرىيەلىك تاجى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۈچىنچى سۈرەت: قۇياش نۇرلاردىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، **مۇ** قۇرۇقلۇقى قاراڭغۇلۇق دۇنياسىغا چۆكۈپ بولغان.

تۆرتىنچى سۈرەت: مەزكۇر سىمۋول قاراڭغۇلۇققا چۆكۈپ كەتكەن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ".

ئۇنىڭدىن، پەقەت ۋە ئېگىز چوققىلارلا قالغان".

بەشىنچى سۈرەت: چەكسىز چوڭقۇرلۇق ۋە ئوياملىقنىڭ قەدىمى سىمۋولى.

ئالتىنچى سۈرەت: مۇ بىلەن بىللە "ئوتنىڭ چەكسىز چوڭقۇرلۇغىغا" چۆكۈپ كەتكەن غەربىتكى ياشقا ئىككى يەر نى ئىپادىلىگۈچى بەلگۈلەر.

ئىزاھلىما

" **مۇ**، قۇياش ئىمپېرىيەسى چەكسىز چوڭقۇرلۇققا غۇلىدى: ئۇ ھېچ قاچان قۇياش

مۇ يىلنى باغلىق قەدىمكى مەتىنلەردىكى سىمۋوللار

يورۇتمايدىغان قاراڭغۇلۇقتا قالماقتا. غەربىنىڭ باشقا يەرلىرى ئۇنىڭ بىلەن بىللە چۆكۈپ كەتتى. ئۇنىڭ تاجى ئەندى زېمىننى باشقۇرمايدۇ".

يېزىقلارنىڭ ئۈمۈمى شەكلى چەكسىز چوڭقۇرلۇقنىڭ ئەتىۋىلىك سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

B. "**مۇ**، ۋە غەرىپ يەرلىرىنى" بىلدۈرىدىغان قەدىمى يېزىق.

C. ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سانى، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ رەقەملىك سىمۋولى ھېسابلىنىدىغان ئۇچ

D. ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەن ئېلىپبەسىدىكى قەدىمكى يېزىقنىڭ **م** ھەرپى. مەزكۇر بەلگە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئېلىپبەلىك، شۇنداقلا گېئومېتىرىيەلىك سىمۋولى بولغان.

E. ئۇچ چىشلىق گېئومېتىرىيەلىك شەكىل، ئۇنىڭ گېئوگرافىيەلىك تەخسىماتى بىلەن باغلىق **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ يەنە بىر سىمۋولى

F. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئوكيانغا چۆكۈپ كەتكەندىن كېيىنكى سىمۋولى.

G. ئاۋۇالقى بەلگىنىڭ ئۆزى. مەتبۇئەر ئۇياكى بۇ سىمۋوللارنى پايدىلىنىدۇ.

H. نىلۇفەر گۈلى، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئەتىۋىۋى ئۆسۈملۈك سىمۋولى.

I. غەرىپ يەرلىرىنىڭ ھالاكەتلى توغرىسىدا بايان قىلىدىغان مايا سۆزىتى.

K. **مۇ** قۇرۇقلۇقتىكى سىمۋوللاشتۇرۇپ تۇرىدىغان نىلۇفەرنى تەسۋىرلىگۈچى يەنە بىر بەلگە.

L. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئەندى مەۋجۇت ئەمەسلىگىنى بىلدۈرىدىغان سولاشقان نىلۇفەر.

M. زېننەتلەش سۈپىتىدە پايدىلىنىلغان نىلۇفەر ئۆنچىسى.

N. كۆئى مەملىكىتىنىڭ دېڭىزغا چۆكۈپ كېتىشى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان مايا سۆزىتى.

O. كۆئى مەملىكىتى"نى بىلدۈرىدىغان قەدىمكى يېزىق.

P. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ يوقلىشىنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان مىسىر سۆزىتى.

7 - باب: مۇ قۇرۇقلۇقى مەدەنىيەتنىڭ پەيدا بولۇشى

مەن يۇقۇرىدا ئەسلەپ ئۆتكەندەك، **مۇ** مەدەنىيىتى ئەللىك مىڭ يىلدىن ئۇشۇق تارىخقا ئىگە. ئەندى مانا شۇلار ئاساسىدا مۇنداق دەپىشمەنىڭ سەۋەپلىرى بىلەن تونۇشتۇرۇشقا رۇخسەت قىلىڭلار.

يۇكاتاننىڭ قەدىمكى شەھرى چىچېن - ئىتسېدە، ئالىي كاھىن ۋە پادىشا كخاننىڭ چوڭ ئوغلى كايا ماۋزولېيىنىڭ مەركىزىدە لې پلونجو ئون ئىككى باشلىق يىلانىڭ ئويما تەسۋىرىنى ۋە كخان سۇلالىسىغىچە (ئۇلارنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىشىنىڭ ئۇمۇمىي دەۋرى ئون سەككىز مىڭ يىلنى تەشكىل قىلىدۇ) مايا خەلقى ئۇستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلغان ئون ئىككى مايالار پادىشاسىنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكىنى خەۋەرلەيدىغان يېزىقنى تاپقان.

كخان سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى پادىشاسى ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى ياشىغان، بۇنى، "تروئان ۋەسىقىسى" ئىسپاتلىماقتا. ئون ئالتە مىڭنى ئون سەككىز مىڭغا قوشساق ، دېمەك، مايا پادىشالىقى ئوتتۇز تۆرت مىڭ يىل ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان.

كخان سۇلاسى ھۆكۈمرانلىغىنىڭ ئاقۇبىتى نامەلۇم. ئەمما ئۇنىڭدا ئاز دېگەندە، ئالتە پادىشا بولغان، شۇنىڭ ئۈچۈن دەسلەپكى مايا پادىشاسى ئوتتۇز بەش مىڭ يىل ئىلگىرى ھۆكۈمرانلىق قىلغان دېسەك، پەرەزىمچە ھەقىقەتتىن يىراق بولمايدۇ.

مايا مەملىكىتى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ كولونىيەسى - ئىمپېرىيەلىرىنىڭ بىرى بولغان ھەم بۇنداق ئىمپېرىيەگە ئايلىنىش ئۈچۈن خېلى ئۇزاق ۋاقىت كەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن **مۇ** مەدەنىيىتى، شۇبھىسىز، ئوتتۇز بەش مىڭ يىلدىن خېلىلا ئىلگىرى پەيدا بولۇشى مۇمكىن.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، يايونىيەدە ئون سەككىز مىڭ يىللار داۋامىدىكى ئون ئىككى سۇلالە توغرىسىدا بايان قىلىدىغان يېزىقلار تېپىلدى، قەدىمكى ھىندى تاش پۈتۈكىدە ئۇمۇمى پادىشالىقى ئون سەككىز مىڭ يىلغا سوزۇلغان پادىشالارنىڭ ئون ئىككى سۇلالىسى توغرىلىق بايان قىلىنىدۇ؛ قەدىمكى ھىندى قول يازمىلىرىنىڭ بىرىدىمۇ شۇ پاكت ئەسلىتىپ ئۆتۈلىدۇ.

بۇ دەرەكلەردىن باشقا، ھىندىستان ۋە خىتايدا پادىشالىقنىڭ داۋامى ئون سەككىز مىڭ يىلنى تەشكىل قىلغان پادىشالارنىڭ ئون ئىككى سۇلالىسى بىلەن باغلىق نۇرغۇنلىغان رىۋايەتلەر مەۋجۇت.

ئىستىسا سۇپىتىدىكى چىچېن- ئىتسې يېزىقىدىن باشقا ھېچ بىر مەتىن مەزكۇر پادىشالارنىڭ قەيەردە ھۆكۈمرانلىق قىلغانلىقىنىڭ كىچىككىنە بولسىمۇ مەلۇماتىنى بېرمەيدۇ.

ئۆز پاپىرۇسلىرىنىڭ بىرىدە مىسرلىق كاھىن - تارىخچى مانېفون مۇنداق يازىدۇ:
"ئاتلانتىدا دانىشمەنلىرىنىڭ پادىشالىقى ئون ئۆچ مىڭ توققۇز يۈز يىل داۋام قىلدى".
ئاتلانتىدا ئون بىر مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرى چۆكۈپ كەتتى. ئون بىر مىڭ بەش يۈز ۋە ئون ئۆچ مىڭ توققۇز يۈزنى قوشايلى، نەتىجىدە بىز شۇنى بايقايمىزكى، ئاتلانتىدانىڭ بىرىنچى پادىشاسى بولسا ، ئوتتۇز تۆرت مىڭ يىل ئىلگىرى پادىشالىق قىلغان. ئىككى دۆلەتنى سەككىز مىڭ بەش يۈز يىللىق دەۋىر بۆلۈپ تۇرىدۇ. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ بىرىنچى ئىمپېراتورىنى- مايا مەملىكىتىنىڭ دەسلەپكى پادىشاسىدىن تەخمىنەن شۇنداقلا ۋاقىت ئاجرىتىپ تۇرىدۇ، دەپ ھېسابلىساق، **مۇ** قۇرۇقلۇقى سەلتەنەتىنىڭ دەۋرى ئەللىك مىڭ يىل ئىلگىرى ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ بۇرۇنراق شەكىللەنگەن دەپ تەخمىن قىلىشىمىزغا بولىدۇ.
ئىلمى دۇنيا ئېھتىمال يۇقىرىدا بايان قىلىنغان مۇلاھىزىلەر پەقەت تەخمىنلەر، دەپ قارشىلىق بىلدۈرۈشى مۇمكىن، شۇنىڭ ئۈچۈن ياردەمگە گېئولوگىيىنى چاقىرايلى.
بۇيۇك تەبئى ھالاكەتلەرگە سەۋەبچى بولغان تاغلار قاچان قەد كۆتەردى؟ ئەگەر گېئولوگىيە ئېپسانىلىرىغا ئىشىنىدىغان بولساق، بۇ ھادىسە يۈز مىڭلىغان يىللار ياكى بەزى بىر گېئولوگلارنىڭ تەستىقلىنىشىچە، ھەتتا مىليونلىغان يىللار ئىلگىرى يۈز بەرگەن.
ھازىر مەن سىلەرگە تاغلار قەد كۆتەرگىچە مەۋجۇت بولغان يەتتە مەدەنىيەتنى كۆرسىتىپ بېرىشكە ھەرىكەت قىلاي؛ ئۇلارنىڭ بەزىبىرلىرى زېمىندا تاغلار كۆتىرىلىشتىن مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى كۆللەنگەن. گېئولوگىيەگە مۇۋاپىق، مۇ نىڭ ئەۋلاتلىرى ھېسابلانغان مەزكۇر مەدەنىيەتلەرنىڭ زامانىۋى يېشى يۈز مىڭلىغان يىللار بىلەن ھېسابلىنىشى لازىم، ئەمما بۇ ئۇنداق ئەمەس، گېئولوگىيەئوخشاشلا خاتالىشىدۇ.
كىچىك ئاسىيادىكى سىمىرنىنىڭ باش دۆڭىدە دېڭىز يۈزىدىن بەش يۈز فۇت ئېگىزلىكتە تارىختىن ئىلگىرىكى ئۆچ مەدەنىيەتنىڭ قاتلاملاشقان قالدۇقلىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ، ئۇلار بىر- بىرىدىن قۇم، شېخىل ۋە تاشلارنىڭ قاتلاملىرى بىلەن ئاجرىتىلغان. بۇ يەردە كەلتۈرۈلگەن سۈپىمدا كۆرسىتىلگىنىدەك، مەزكۇر قالدۇقلارنىڭ قاتلاملىرى گورىزونتاللىق ئەمەس، بەلكى قىرىق بەش گرادۇس يۆلۈڭلۇقتا جايلاشقان
ئەگەر ئاھالە ياشايدىغان جايلارنىڭ قالدۇقلىرى تاغ يان باغرىنىڭ بۆلۈڭىغا مۇۋاپىق بۆلۈڭلۇق ئاستىدا جايلاشقانلىقى ھەققىدە پاكىتلار بولمىغاندا، بىزنىڭ ئالىملار بېنالار مەۋجۇت دۆڭىنىڭ چوققىسىغا سېلىنغان، دەپ پەرەز قىلىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما مەزكۇر بۆلۈڭلۇق، ھېچ بىر شۇبھىسىز، شۇنى ئىسپاتلىماقتىكى، بۇ قۇرۇلۇشلار تاغلار پەيدا بولۇشتىن ئىلگىرى قۇرۇلغان.
بۇ مەدەنىيەتلەرنىڭ يېشى قانچىدە؟ مەن بۇ سوئالنى،شۇنىڭدەكلا كىچىك ئاسىيا تاغلىرىنىڭ يېشى توغرىلىق مەسىلىنى ئىلمى دۇنياغا قالدۇرۇپ قويايي

سەھرىلىدىكى باش دۆڭنىڭ (كېچىك ئاسىيا) كېسىلمىسى. چېرچۇار دىلىڭ سۇرىتى
تاغلار دېگىز بېتىدىن يەش يۈز فوت ئېگىز لىككە
كۆتىرىلگىچە بۇ يەردە قۇچ مەدەنىيەت بىر - بىرىنى ئالماشتۇرغان

مېخكودىن يىگىرمە توققۇز مىل شىمالغا قاراپ، نۇھېن بىر- بىرىنىڭ ئۈستىگە كۆمۈلگەن قۇم، شېخىل ھەم تاش بولۇپ تۇرغان ئۇچ مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرىنى ئاچقان. مەزكۇر شەھەرلەر دېگۈز بېتىدىن يۇز فۇتتىن ئوشۇقراق ئېگىزلىككە جايلاشقان، ئوكيانىدىن بولسا، ئۇلارنى ئېگىزلىكى بەش مىڭدىن ئون بەش مىڭ فۇتقىچە تا غلار بۆلۈپ تۇرىدۇ. مەن مېكسىكىنىڭ غەربىي قىرغىقىدىكى يىراق تاغ قىرلىقلىرىغىچە شېخىلىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى بايقىدىم؛ موشۇ تاغلار بىلەن شېخىلنىڭ مەنبەسى ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ كىچىك چوققىنىڭ ئېگىزلىكى بەش مىڭ فۇتنى تەشكىل قىلاتتى

قەدىمكى زامانىدا، موشۇ شەھەرلەرنى مىڭلىغان كىشىلەر ياشاۋاتقان شارائىتتا، ئوكيانداقۇرام تاشلارنى شېخىللارغا ئايلاندۇرىۋەتكۈدەك ۋە تاغ قىرلىرىغىچە سۈرۈپ ئاپىرىپ قويالىغۇدەك ، ئېگىزلىكى بەش مىڭ فۇتتىن ئېگىز بولغان دولقۇنلارنىڭ كۈتىرىلىشى مۇمكىنمۇ؟ سۆزسىزكى، مېكسىكىدا بۇنىڭغا ئوخشاش ھالەتلەر يۈز بەرگىنى يوق. مەزكۇر شەھەرلەر تاغلار شەكىللىنىشتىن بۇرۇن قۇرۇلغان ھەم ئۇ يەردە تېپىلغان پۈتۈكچىلەر كۆرسەتكىنىدەك (مەن ئۇلارنى سۆزلەر مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلدىم)، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ كولونىيەسى بولغان.

گېئولوگىيەلىك نۇقتىئى نەزىرىدىنقارىغاندا، بۇ شەھەرلەر ئۆچلەمچى دەۋرلەرگە توغرا كېلىدۇ. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ بۇ كولونىيەسى ئەللىك مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان. بۇ ئارخېئولوگىيەلىك يېڭىلىقنىڭ تەسۈرى ۋە تەپسىلى بايانىغا ئون بىرىنچى باب بېغىشلىنىدۇ.

ئاخىرقى مىسال ئاندىدىكى تىتكانا كۆلىدىكى تىئاتۇئاناكو بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ قەدىمكى شەھەردە، بۇ شەھەر قۇرۇلغان چاغدا زېمىنىنىڭ موشۇ كىچىك يەرلىرىنىڭ دېگىز يۈزىدىن بىر ئاز ئېگىز بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان تالاشسىز دېرەكلەر تېپىلغان. ئەمما ھازىر ئۇيەرلەر ئوكيان يۈزىدىن ئون بەش مىڭ فۇتقا ئەتراپىدا ئېگىز.

بۇ پاكىتلار شۇنى تالاشسىز ئىسپاتلايدۇكى، **مۇ** مەدەنىيىتى كام دېگەندە ئەللىك مىڭ مىڭ يىل ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان

8 - باب: بىرىنچى دىنىڭ سەۋەللىرى

ئادەمدە دىن بىرىنچى قېتىم قانداق ۋە قاچان پەيدا بولغان؟ بۇ بىرىنچى دىن ئۈزى تېمىدىن ئىبارەت ئېدى؟ قەدىمكى تارىخ موشۇ سوئالغا جاۋاپ بېرىشكە ياردەملىشىدۇ.

ئۇمۇمەن ئالغاندا، ئىپتىدائى ئادەمنىڭ پەم - پاراسىتى شۇنچىتەرەققى ئەتمىگەن ھالدا بولغانكى، كىشىلەر "چەكسىز"، "مەڭگۈ"، "ھەممىدىن قۇدرەتلىك" دېگەنگەئوخشاش سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى، ئوقۇتۇشنىڭ ئالاھىدە بىر شەكلىسىز چۈشەنمەيتتى. ئادەمگە موشۇنىڭغا ئوخشاش چۈشەنچىلەرنىڭ تېگىگە يېتىشنىڭ ئىمكانىيىتىنى بېرىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئالدى بىلەن ئىلاھىيلىك ۋە ئالەمدە باشقا دۇنيانىڭ بارلىقى؛ ئادەمنىڭ مەڭگۈلۈك، ئۆلمەيدىغان روھنىڭ بارلىقى؛ ئىلاھىيلىكنىڭ پەزىلەتلىرىنىڭ نۇرغۇنلىقى ھەم ئۇ ھەممىدىن قۇدرەتلىك ۋە ئەبەدى ئېكەنلىكى ئۇقتۇرۇلاتتى. كېيىن ئىپتىدائى ئادەمنىڭ چۈشەنچىسىگە توغرا كېلىدىغان ئىلاھىيلىك ۋە ئاسمانىنىڭ ھەر بىر پەزىلىتىنى ئىپادىلىغۇچى سەۋەللار ھازىرلىناتتى. بۇگۈنكى خرىستىئان دىنىگىچە بولغان بارلىق دىنلارنى تولۇقلايدىغان، ھەر خىل سەۋەللارغا ئېگە بارلىق ئىلاھى ساكىراملار ئەنە شۇنداق سىپلىندى.

سەۋەللارنىڭ ئەڭ ئاددى شەكلى سىزىقلار ۋە ئاددى گېئومېتريەلىك بەلگىلەر بولدى. باشتا مۇنداق سەۋەللار كۆپ بولمىدى، ئەمما ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارنىڭ سانى، شۇنداقلا مۇرەككەپلىكى ئۆستى، مىسرلىقلارنىڭ دەۋرى كېلىشى بىلەن بەلگىلەر شۇنچە نۇرغۇن ۋە مۇرەككەپ بولدىكى، مىسر كاھىنلىرىنىڭ ئاران يېرىمىلا ئۇلارنى تولۇقى بىلەن چۈشىنەتتى.

گېرمېس تىرسمېگىست مۇنداق دېگەن:

"ئاھ، مىسر! مىسر! سېنىڭ بارلىق دىنىڭدىن ھېكايىلەرلا قالىدۇ. ھەم سېنىڭ شاگىرتلىرىڭ ئۇلارنى سېنىڭ دىنىڭدىن ئارتۇق چۈشىنەلمەيدۇ. پەقەت سېنىڭ ياخشى ئىشلىرىڭنى بايان قىلىدىغان تاشتىكى ئويما سۆزلىرىڭلا قالىدۇ. سەپىيان ياكى ھىندىستان تۇرغۇنلىرى ياكى باشقا ياۋايىلار سېنىڭ ئاجايىپ يېرلىرىڭنى ماكانلايدۇ".

مۇسا ئىلاھى ئوسىرىس دىنى تەرەققىياتىنىڭ يېڭى باسقۇچىنىڭ ئىلمى نەزەرىيە ئاتىسى بولۇپ قالدى، شۇنداقمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ تەلىماتلىرىدا كۆپلىگەن ئىپتىدائى سەۋەللاردىن پايدىلىنىشنى داۋاملاشتۇردى. ھەقىقەتەن، موشۇ بەلگىلەرنىڭ بەزى بىرلىرىنى بۈگۈنمۇ يەھۇدىلار چېركاۋلىرىدا كۆرۈشكە بولىدۇ.

ئىسا ئۆز تەلىماتىنى ھېكايىلەر ئارقىلىق بايان قىلغان، ئۇنداق بولغىنى، بۇ كىشىلەرنىڭ چۈشىنىشىنى تەمىنلەيدىغان بىردىن - بىر ئۇسۇل. ھېكايىلەر ئىزاھلىق سىمۋوللاردىن ئىبارەت. ماكس ميۇللېر يازىدۇكى:

"بىز ساددە ئادەمنىڭ تەپەككۇرى ۋە ھېسسىياتلىرى توغرىسىدا بىرەر نەرسىنى بىلىشكە باشلىشىمىز بىلەن ئۇنىڭ دىنغا ئېتقاد قىلىش، سەجدە قىلىشقا ئوخشاش ئىپادىلەر بىلەن دىنغا قورقۇنۇش ۋە ئۈمۈت، ئېنىق ئەمەس پىرەزلەر ياكى ھەر خىل سىمۋوللار ئارقىلىق بۇيۇك خۇداغا سەجدە قىلىشقايېرىلگەنلىكىنى بايقايمىز".

ئىپتىدائى ئادەم سىمۋولغا مۇراجىەت قىلغاندا، بۇ سىمۋول ئۆز كۆرىدىغان نەرسىلا ئەمەس بەلكى ئادەم پەم - پاراسىتىنى ئىپادىلىگۈچى مەنانىمۇ بىلدۈرەتتى.

مۇنداق ئىپتىدائى ۋە قەدىمكى ئۇرۇپ - ئادەت بىزدە ھازىرمۇساقلىنىپ قالغان. بىز ئىلگىرىكىدەكلا ئىسانىڭ سىمۋولى ۋە كرېستقا ئوخشاشلاردىن پايدىلىنىمىز.

مەزكۇر كىتابتىكى ئەڭ قەمەت باھالىق سىمۋوللار، ئۇشمالى (يۇكاتان) شەھىرىدىكى مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىنىڭ تاملىرىدىكى سىمۋوللار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، مۇنداق بولغىنى، مەزكۇر بۇتخانىدىكى سىمۋوللار ئادەمنىڭ ئىپتىدائى غەرىپ يەرلىرىدىن، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەنلىكىنى ھېكايە قىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، بىز ئىشەنچىلىك ھالدا ئېيتالايمىزكى، بۇ بەلگىلەر ئىنسانىيەتنىڭ دەسلەپكى تەلىماتلىرىدا پايدىلانغان سىمۋولىنىڭ ئېنىق كۆچۈرمىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇقاراشلار كېيىنرەك مەزكۇر سىمۋوللارنىڭ كۆپچىلىگىنى جەنۇبىي دېڭىز ئاراللىرىدىكى ئىبادەت قىلىش قۇرۇلۇشلىرىدىن تېپىش مۇمكىن ئېكەنلىگى بىلەن تەستىقلىنىدۇ. مەزكۇر سىمۋوللار پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى "كۇئى مەملىكىتى"، يەنى **مۇ** قۇرۇقلۇقى بىلەن باغلاشتۇرىدۇ.

مېنىڭ ئويلىشىمچە، مۇرەككەپ ئالەم قارىشى ئويرازلىرى، پەقەت ئىنسان ئەقىل - پاراسىتى ئۇلارنى چۈشەنگۈدەك ھالدا تەرەققى ئەتكەندىن كېيىن پەيدا بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئېھتىمال،ئىپتىدائى ئادەمگە بىرىنچى قېتىم چەمبەر چەكسىزلىكنى سىمۋوللاشتۇرۇشنى چۈشەندۈرۈشكە باشلىغان ۋاقىت بىلەن، ئۇنىڭ خىلىلا بىلىمگە ئېگە بولۇپ، مۇرەككەپ ئالەم قارىشى سىخېمىلىرىنى چۈشىنىشكە باشلىغان دەۋرى ئارىلىقىدا كۆپلىگەن مىك يىللار ئۆتكەندۇر. ئەمما بىز شۇنىڭغا شاھىتمىزكى، ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ئادەم ئەقلى جەھەتتىن شۇنچىلىك تەرەققى ئەتكەن ئېدىكى، ئۇ مۇنداق مۇرەككەپ سىمۋوللۇق مەسىلىرنى ئېگىلەشكە قادىر ئېدى. دۇنيادىكى بارلىق خەلقلەردە بىر - بىرىگە ئوخشاش مۇقەددەس سىمۋوللار تېپىلماقتا. مەن ھەم ياۋايى، ھەم مەدەنىيەتلىك كىشىلەردە موشۇنداق سىمۋوللارنىڭ بارلىغىنى ئۆچرىتىشقا بولىدۇ، دېگەنتى نەزەرگە تۇتمايمەن، ئەمما ئۇلاردىن بەزى يىرلىرى ھەممىلا يەرلەردە، ھەتتا ياۋايى ۋە يېرىم ياۋايى قەبىلىلەردىمۇ ئۇچرايدۇ.

مەزكۇر سۆھبەتلارنىڭ كەڭ تارىلىشى ھەم ئۇلارنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئوخشاشلىغى ئۇلارنىڭ ئۆمۈمى كىتاپ چىقىشقا ئېگە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. يۇكاتاندىكى يېزىقلار مەزكۇر سۆھبەتلىنىڭ **مۇ** مەملىكىتىدىن كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مىسىر مەتبۇلىرى ئۇلارنىڭ غەربىي يەرلىرىدە پەيدا بولغانلىغىنى تەستىقلەيدۇ، ھىندىستانلىقلاردا بولسا، ئۇلارنىڭ شەرقتىكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولغانلىقى ئېيتىلىدۇ.

مۇ مەملىكىتى، غەربىي يەرلىرى، كۆپى مەملىكىتى ۋە تەۋرانتىكى جەنەت بېغى دېگەنگە ئوخشاش ئىبارىلەر ئۇمۇمىلىقنىڭ ئۆزى، دەپ تەخمىنلەش مەنتىقىگە ياتامدۇ؟

مەزكۇر بايىتا مەن نۇرغۇنلىغان قەدىمكى مۇقەددەس سۆھبەتلارنى كۆرسىتىمەن ھەم ئۇلارنىڭ كىتاپ چىقىشى ۋە ئېتىدائى ئەھمىيىتى توغرىسىدا بايان قىلىمەن. بۇلار ئۆز ئارا ئىقتىسادى يارەملەشكە بولغان ئالاھىدە قىزىقىشنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبى ۋە ئۆزئارا يارەملىشىشنىڭ كىتاپ چىقىش سىرىنىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ھېساپسىز قەدىمىلىكىنىمۇ ئېچىپ بېرىدۇ.

ئۆز ئارا يارەملىشىشنىڭ مىسىردا مەۋجۇت بولۇشى، بىزنىڭ مىلادىمىزدىن بەش مىڭ يىل ئىلگىرى بولسىمۇ، موشۇ كەمگىچە ئۇنىڭ كىتاپ چىقىشى ئېنىقلانمىغان. مىسىرلىقلارنىڭ ئۇنى كىمدىن قوبۇل قىلغانلىقى مەسىلىسىمۇ سۇئال بويىچە قالماقتا. دىن تارىخىنىڭ سەھىپىسى موشۇ كەمگىچە ئوقۇلمىغان، ئەمما مەزكۇر كىتابتا بىز ئۇنى ئېچىپ بېرىمىز.

ئادەتتە ئۆز ئارا يارەملىشىش مىسىردا پەيدا بولدى، ئۇنىڭ مۇراسىملىرىدا پايدىلىنىلغان سۆھبەتلار مىسىردا كىتاپ چىققان، دەپ ھېساپلىنىدۇ. ئەمەلىيەت ئۇنداق ئەمەس. بىز يىراق ئۆتمۈشكە، ئادەم ئايىقى مىسىر يېرىگە قەدەم تاشلاشتىن ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرىگە، يۇگۇن قىرانك ئۆز ئارا يارەملىشىش دەپ ئاتىغان ئاتالغۇنىڭ مەنبەلىرىنىڭ ئۆزىگە قايتىمىز.

ئەگەر بىز ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئېنىق ھەرىكەتلىرىگە ئاساسلانساق، ئۇ چاغدا ئۆز ئارا يارەملىشىشنىڭ كىتاپ چىقىشى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان ئەڭ قەدىمكى يازما مەنبە، ئەۋلىيا قېرىنداشلارىمىز مىسىر يىلنامىسى دەپ ئاتىغان ئىلگىرى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ پۈتكۈل دۇنيا بويىچە تارالغان كولونىيەلىرىگە ئېلىپ كەلگەن ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ مۇقەددەس يازمىلىرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

مەزكۇر قېرىنداشلىقنىڭ يېشى پەقەت موشۇ مۇقەددەس يازمىلار بىلەنلا ئەمەس، بەلكى خىلمۇ- خىل شەرقى مەتبۇلەر، يېزىقلار، تارىختىن ئىلگىرى كۆرسەتكەندەك، يېشى ئون ئىككى مىڭ يىللىقتىنمۇ ئوشۇق نۇپۇسنىڭ مېكىسكا تاش پۈتۈكلىرى بىلەن ئىشەشلىك ئىسپاتلىنىدۇ.

يۇقىرىدا ئەسلىتىپ ئۆتۈلگەن مەتبۇلەرنىڭ مۇللىقىدىن ھېچ بىر شۇبھىسىز شۇ نەرسە كىتاپ چىقىدۇ كى،ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارا يارەملىشىش قارىشى، دەسلەپكى دىنى تەلىماتلارنىڭ نىگىزلىك مەزمۇنى بولۇپ، ئالەم ئاتىسىغا سەجدەقىلىش ۋە ئۇنى سۆيۈشىنى ئىپادىلەشنىڭ تۇنجى ئۇسۇللىرىدىن ئىبارەت

مەزكۇر دىنىڭ ئاساسى، ئالەم ئاتىسى سۈپىتىدىكى ياراتقۇچىغا نىسبەتەن مۇھەببەت ۋە سۈيگۈ، شۈنداقلا قېرىنداشلار سۈپىتىدە بارلىق كىشىلەرگە مۇھەببەت بولدى.

پۈتكۈل زېمىن بويىچە ئۇگىتىشكە ئېۋەتىلگەن ئىلاھىنىڭ دەسلەپكى دىنى، بۇيۇك چەكسىزلىككە سەجدە قىلىشنىڭ ئەڭ ئاددى ۋە روشەن شەكلىگە ئىگە بولدى.

بۇ ئىلاھى دىن بولدى، چۈنكى كىشىلەر پەقەت بىرلا ياراتقۇچىغا ياكى ئىلاھىيلىققا سەجدە قىلاتتى؛ ئۇنىڭغا ئىنسانلار نۇرغۇنلىغان پەزىلەتلەرنى بېرىپ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بىلەن بەلگۈلۈك سىمۋوللارنى باغلاشتۇراتتى

شۇنىڭغا قارىغاندا، ئىنسانلار ياراتقۇچى ياكى ئىلاھلاردىن باشقا خۇدانىڭ مەۋجۇتلىكى توغرىسىدىكى تەسەۋۋۇرلارنىڭ پەيدا بولۇشىغا توسقۇنلۇق قىلىشقا كۈچ چىقىراتتى، مۇنداق بولغىنى، ئۇلارنىڭ بارلىق مۇراسىملىرىدا لاخۇن سىمۋولى ئالاھىدە ئاجرىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇ "ئىككىسى بىرگە" ياكى "ھەممىسى بىرگە"، دەپ شەرھلىنەتتى. ئىلاھىيلىكنىڭ قەدىمكى ۋە ھازىرقى ئاساسى ئىدىيەلىرى ئوتتۇرىسىدا ھېچ بىر پەرىق يوق

قەدىمكىلەر ھەر بىر سۈپەتلەر بويىچە ياراتقۇچىغا نۇرغۇنلىغان پەزىلەتلەرنى بېرەتتى، بىزمۇ ياراتقۇچىنى نۇرغۇنلىغان پەزىلەتلەر بىلەن سۈپەتلەيمىز، ئەمما "ھەممە نەرسە خۇداغا باغلىق" دېگىنىمىزدە، ئۇلارنى بىرلەشتۇرىمىز. شۇنداق قىلىپ، بىردىن - بىر ئەمەلى پەرىق سۆزنى قوللىنىشتىلا بولىدۇ.

ئىنسانلارنىڭ دەسلەپكى دىنىدىن ساقلىنىپ قالغانلىرى،ئون ئىككى مىڭ يىل داۋامىدا دېگىدەك، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ھالاك بولغاندىن كېيىن، ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا ئېغىزچە يەتكۈزۈلدى. بۇ ئۇزۇنداللەرنى ئۆتمۈشداشلىرىمىز بىزگە خاتاسىز، ئەينەن يەتكۈزدى.

مەن سىلەرنىڭ دىققىتىگىلارنى ناگىلارنىڭ مۇقەددەس يازمىشلىرىنىڭ بىر پارچىسىغا جەلىپ قىلماقچىمەن. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: "ياراتقۇچىنى ئىنسان چۈشىنەلمەيدۇ؛ چۈشىنەلىشى ھەم مۇمكىن بولمىغانلىقتىن، ئۇ تەسۋىرلىنىشى ياكى ئىسمى بىلەن ئاتىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇ ئىسمسىز."

لاۋزى بىزنىڭ مىلادىمىزدىن ئىلگىرىكى ئالتە يۈز تۆرتىنچى يىلى مۇنداق دېگەن:

"سۆز بىلەن ئىپادىلەشكە بولىدىغان تەرىقەت، تەرىقەت ئەمەس. ئۇنى ئىسىم بىلەن ئاتاشقا بولمايدۇ. ئۇ ھېچ قاچان ئىسىمغا ئىگە بولغان ئەمەس ئۇ ئالەم ۋە زېمىنىڭ باشلىنىشىدۇر."

قەدىمكى مەتىلەردە ياراتقۇچى بىلەن ئون سانى قەدىمكى يېزىق ئارقىلىق ئىپادىلىنەتتى. بۇ سان ھېچ قاچان سىفىرىلەن يېزىلمايتتى ۋە تەلەپپۇز قىلىنمايتتى. ئۇنى ئېغىزچە تەلەپپۇز قىلىش ياكى تەسۋىرلەش كۆپۈرلۈك بولۇپ ھېسابلىناتتى. بۇ سانىنى رەقەم سۈپىتىدە يېزىش زۆرۈرىيىتى پەيدا بولغاندا، لاخۇن سىمۋولى پايدىلىناتتى.

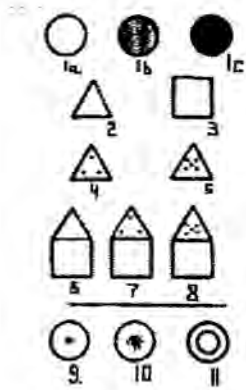

ئەڭ قەدىمكى سەۋوللار

برىنچى A سۈرەت. چەمبەر.

ئىنسانىڭ دىنى تەلىماتلىرىدا پايدىلىنىلغان ئۇچ سەۋولىنىڭ دەسلەپكىسىدىن بىرى چەمبەر بولدى. ئۇنى بارلىق سەۋوللار ئىچىدە ھەممىدىن مۇقەددەس دەپ ھېسابلايتتى. بۇ را نامىدىكى قۇياشنىڭ ئويرازى ۋە ئىلاھىيلىكنىڭ بارلىق پەزىلەتلىرىنى جەملىگۈچى سەۋولىدۇر.قۇياش- را پەقەت سەۋۇل سۈپىتىدىلا قارىلاتتى. ئىلاھىيلىكقىلا سەجدە قىلىناتتى، بۇ سەۋۇل بولسا، ئۇنى ئىپادىلەش ئۈچۈنلا قوللۇنىلاتتى

ئىلاھقا چوڭ سۈيۇنۇش بىلەن قارىلاتتى، ئۇنىڭ ئىسمى ھېچ قاچان تەلەپپۇز قىلىنمايتتى. ھىندلار ۋە مايالار ئىلاھىيلىك توغرىسىداسوزلەشكەندە،ھېچقاچان ئىلاھلارنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالمايتتى. چەمبەرنىڭ باش - ئايىغى يوق. تەرەققى ئەتمىگەن ئەقىل - ئىدراكقا چەكسىزلىك ۋە مەڭگۈلۈك چۈشەنچىلىرىنى چۈشىنىشكە ئىمكانىيەت بېرىدىغان بۇنىڭدەك مۇ كەمەل سەۋولىنى كەشپ قىلىش ياكى تېپىش مۇمكىنمىدى؟

ئىلاھلىكنىڭ سەۋولى سۈپىتىدە قۇياشنى تاللاشنىڭ سەۋەبى، قۇياش ئىپتىدائى ئىنسانىڭ كۆزى ۋە تەپەككۇرىنىڭ دەرىجىسى يېتىدىغان ئەڭ يۇيۇك ۋە كۆچلۈك ئوبىكتتۇر. ئۇ ئالدى بىلەن كۆچ- قۇدرەتنىڭ غايىسىنى ئاجايىپ ھالدا ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

چەمبەرنى پولىنېزىيە خارابىلىكلىرىنىڭ تاشلىرىدا ۋە مۇقەددەس ئىلاھى مۇراسىملار بۇتخانىلىرىنىڭ تاملىرىدا ئۇچرىتىشقا بولىدۇ.

برىنچى C- سۈرەت. قىزىل دۇگىلەكلەر.

پاسخا ئارىلى ھەيكەللىرىدىكى قىزىل دۇگىلەكلەر قۇياشنى ئىپادىلەيدۇ ۋە قەدىمكى زامانداا، ھازىر بىز ئۇلۇغلىمرگە سەۋۇل سۈپىتىدە كرىستنى قانداق پايدىلانساق، ئۇلارمۇ چەمبەرنى شۇنداق پايدىلىناتتى

ئىلاھلارغا تەئەللۇق بارلىق مىسر سىمۋوللىرىدا شەكىللەرنىڭ باشلىرى قۇياشنى سىمۋوللاشتۇرۇدىغان قىزىل چەمبەرلەر بىلەن بېزىتىلگەن.

مىسرلىق ئاناناتنىڭ پاپىرۇس قەغىزلىرى

بىزنىڭ مىلادىمىزدىن ئىلگىركى 1320 -يىلى يېزىلغان، مىسرلىق ئاناناتنىڭ پاپىرۇس قەغىزىدىن ئېلىنغان قىزىل پارچىلارنىڭ بىرى تۆۋەندىكىچە (ئاناتا پادىشا سېتىنىڭ ئالىي خەتتاتى ۋە مەسلىھەتچىسى بولغان):

"قاراپ كۆرگىن! موشۇ ۋاراقتا يېزىلمىغانمىدى؟ ئەگەر خۇدا ساڭا شۇ كۆچنى ھەدىيە قىلغان بولسا،ئوقۇپ چىقىپ،كەلگۈسىنىڭ پەرزەندى ئوقۇپ چىقىپ ، سېنىڭدىن شۇنچە يىراق، شۇنىڭغا قارىماستىن، ھەقىقەتەنمۇ، ساڭا شۇنچە يېقىن ئۇتمۇشنىڭ سىرىنى بىلىپ ئۆگەن.

كىشىلەر بىر پۈرسەتلا ياشىمايدۇ ۋە مەڭگۈگە كەتمەيدۇ. گەرچە بۇ دۇنيادا ھەر قاچان بولمىسۇن، ئۇلار نۇرغۇن قېتىم كۆيلىگەن جايلاردا ياشايدۇ.

ھاياتلار ئارىلىقىدا قاراڭغۇلۇق قاتلىمى بار.

ئىشكىلەر ئاخىرى ئېچىلىدۇ، ھەم ئىپتىدائى زامانلاردىن باشلاپ بىزنىڭ تاپانلىرىمىز باسقان سارايلار يەنە بولىدۇ.

بىزنىڭ دىنىمىز مەڭگۈ ياشايدىغانلىقىمىزنى ئۇگىتىدۇ.ئاخىرى بولمىغان مەڭگۈلۈكنىڭ بېشىمۇ بولمايدۇ. بۇ چەمبەر، ئەگەر بىر نەرسە، يەنى بىزنىڭ ياشىغىنىمىز ھەقىقەت بولسا، ئۇ چاغدا باشقىسى، يەنى بىزنىڭ دايىم ياشايدىغانلىقىمىزمۇ ھەقىقەت بولۇشى كېرەك.

كونا زاماندا، كاھىنلار ئادەم ھەققىدىكى ئۆز ئوي - پىكىرلىرىنى تاش پۈتۈكچىلىرىگە ئايلاندۇرغۇچە ۋە ئۇلاردىن مېڭىلغان ئىلاھى ئىبادەتخانىلارنى قەد كۆتىرگۈزگۈچە، نۇرغۇن كىشىلەر ھەققىي مۇلاھىزىلەرنى يۈرگۈزۈشتى ۋە خۇدا پەقەت بىر دېگەن پىكىردە بولۇشتى.

ئىنسانىنىڭ ئەقلى ئاللا تاۋالانىڭ نۇرغۇنلىغان قىياپەتلەرنى كۆرىدۇ ۋە ھەر بىر كىشى قەسەم ئىچىدىكى، ئۇنىڭ كۆرگىنى بىردىن - بىر ھەقىقى خۇدا.

شۇنداقمۇ ھەممە خاتالىشىدۇ، چۈنكى ھەممە ھەقلىك.

بىزنىڭ روھىيىتىمىزدىكى "مەن" بىزگە ئاللاھنىڭ پېزىلەتلىرىنى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن كۆرسىتىدۇ. ھەر بىر ئادەمنىڭ ماھىيىتىدە يوشۇرۇنغان دانىشمەنلىك چەكسىز بولىدۇ ۋە بىزگە ھەقىقەتنىڭ شولىسىنى ھەدىيە قىلىدۇ، چۈنكى ئۇ بىزگە مۆجىزىلەرنى يارىتىشقا ماھىربولغان ئەقىل-ئىدراكنى ئاتا قىلىدۇ.

خۇداغا ئۇنىڭ ماكانى بويىچە باھا بېرىشكە بولمايدۇ.

مىسرلىقلار ئۆچۈن ئىلاھى تېزەكچى قوگغۇز خۇدا ئەمەس، پەقەت يارىتقۇچىنىڭ شەكلى، چۈنكى ئۇ شارنى ئۆز پۈتلىرى بىلەن دومىلىتىدۇ ھەم ئۇنىڭغا يېرىلىۋۇن دەپ، تۆخۈملارنى سىلىپ قويۇدۇ، خۇددى يارىتقۇچى دۇگلەك بولغان دۇنيانى دومىلىتىپ، ئۇنى ھاياتلىقنى

يارىتىشقا مەجبۇرلىغانغا ئوخشاش

بارلىق ئىلاھلار زېمىنگە ئۆز مۇھەببىتىنىڭ مېۋىسىنى ئېۋەتىدۇ، بۇنىڭسىز زېمىن ئۆز مەۋجۇتلۇغىنى توختىتىپ قويىاتتى. مېنىڭ دىتىم مېنى سېنىڭكىگە قارىغاندا خېلىلا ئېنىق ھالدا ھايات ئۇلۇم بىلەن تۇتىمەيدىغانلىقىغا ئۇگىتىدۇ، شۇڭلاشقا ھاياتنىڭ جېنى بولغان مۇھەببەت ھايات مەۋجۇت بولغىچە داۋاملىشى كېرەك

بۇ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان ئالاقىلار ئۇلۇمدىن كېيىنمۇ ئۇزاق ۋاقىتقىچە ئىككى جانىي بىر پۈتۈنلىكتە باغلاپ تۇرىدۇ

ئەگەر ھەقىقىي سۆيگۈنى يوقىتىپ قويغان بولساڭ، ئۆزۈڭگە تەسەللى بەرگىن. ئۇلۇم سېنى ئۇخلىتىپ قويغان باققۇچى ئايالدەك بىر نەرسە، ئۇلۇم ئەتىسىگەنلىكى يەنە بىر كۈننى قايتىدىن باشلاش ئۈچۈن، قايتىدىن ئويغىنىدۇ"

ئاناناڭ يەنە بىر پاپىروس قەغىزىدە مۇنداق دېيىلگەن:

"مەڭگۈلۈكنىڭ ئاخىرى يوق، دېمەك، پىشمۇ يوق؛ شۇنداق قىلىپ، مەڭگۈلۈك بىر چەمبەردۇر.

بىزنىڭ ھاياتىمىز خۇددى شۇ چەمبەرگە ئوخشاش مەڭگۈلۈك.باشلىنىشىمۇ، ئاياقلىشىشىمۇ بولمايدۇ

ئىنسان نۇرغۇن قېتىم تۇغۇلىدۇ، شۇنىڭغا قارىماستىن، ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشتىكى ھاياتى توغرىسىدا ھېچ نەرسە بىلمەيدۇ، ئىنسانىنى بۇرۇنقى ھاياتىغا، ئۆتمۈشتىكى پائالىيەتلىرىگە يېتەكلەپ كېتىدىغىنى ئۇنىڭ تەسادىپى چۈشلىرى ۋە ئوي - پىكىرلىرى. ئەمما ئۇنىڭ ئەقىل - ئىدرىكى شۇ ھالەتلەر قاچان ۋە قەيەردە بولغانلىقىنىڭ تېگىگە يېتەلمەيدۇ. لېكىن ئاخىرىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئۆتمۈشتىكى بارلىق ھايات پائالىيەتلىرى ئېچىلىدۇ.

بىرقېتىملىق ئەكسى ئېتىشتە تونۇش بولغان روھلار ياكى جانلار ئىككىنچى بىر ھالەتتىمۇ ئۇچرىشى مۇمكىن، ئۇلارنى خۇددى ماگنىتتەك بىر - بىرگە جەلىپ قىلىشى مۇمكىن، ئەمما ئۇلارنىڭ ھېچ قايسىسى بۇنىڭ نېمە ئۈچۈن يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ.

ئىسا ئېيتقاندى:

"كىمكى قايتىدىن تۇغۇلمىسا، ئۇ ئىلاھىيلىكنى بىلمەيدۇ"

مىسرنىڭ پاپىروس قەغىزىدە يەنەمۇنداق يېزىلغان:

"مەن روھنىڭ قۇياشتىن، يۇلتۇزلاردىن ئۇزاقراق ياشايدىغانلىغىغا ئىشىنىمەن"

روھ قۇياشتىنمۇ ئۇزاقراق ياشىشى مۇمكىن، دەپ ھېسابلانغانلىقتىن، بۇنىڭ ئۈزى قۇياشنىڭ ئىلاھىيلىكنىڭ سىمۇولى ئېكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىككىنچى سۈرەت:

تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە ئەھمىيتى پەۋقۇلاددە قىزىق. تەڭتەرەپلىك

ئۇچبۇلۇڭ قەدىمكى ئىنسانلارنىڭ دىنى تەلىماتلىرىدا پايدىلىنىدىغان دەسلەپكى ئۇچ سىمۋولنىڭ بىرى. ئۇنىڭغا ئەللىك مىڭ يىلدىن ئاشقان. ئۇ ئۇچلىكنى ۋە ئالەمنى بەلگۈلىشى لازىم ئىدى.

ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىنىڭ مەنبەسى غەربىي يەرلىرى دەپ ئاتىلىدىغان قۇرۇقلۇقنىڭ ئايرىم ئۇچ پارچە يېرىدىن ئىبارەت ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ جۇغرافىيەلىك تەخسىماتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئېھتىمال، ئۇلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ھەرخىل ۋاقىتلاردا پەيدا بولغاندۇر.بۇنى زوركۆپچىلىك ئىنسانلارنىڭ پىشىپ يېتىلمىگەن ئەقىل - ئىدىرىكىگە چۈشەندۈرۈپ بېرىش ئۇچۇن ئۇلارنى شۇنىڭغا ئوگەتكەن ئىدىكى، بۇ ئۇچ پارچە يەرنى ياراتقان گەرچە ياراتقۇچىنىڭ ئۆزى بولسىمۇ، ياراتقۇچىنىڭ ئۇچ پەزىلىتى تولۇق ئىشتراك قىلغان.

تەڭرەپلىك ئۇچبۇلۇڭ ياپلاق ئوبراز سۈپىتىدە تاللاپ ئېلىنغان، ئۇنىڭ يارىمى ئارقىسىدا، ئادەم خۇدانىڭ ئاساسى كۆز قارىشىنى چۈشىنىپ بىلىشكەن. ئۇچ پەزىلەت بىرىنچى ئۇچلۇكنى تەشكىل قىلدى ۋە ئىپتىدائى پرىنسىپ بولدى. مەزكۇر ئاساسى كۆز قاراش بىزگە دەۋرلەر ئارقىلىق يەتتى، گەرچە ھەرخىل دەۋرلەردە ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى ھەر خىل ئۆزگىرىپ كەلگەن بولسىمۇ. ئۇ ھېچ قاچان ئۆلمەيدۇ.

مەزكۇر سىمۋول ئۇچلىكتى ئىپادىلىگەندىن باشقا،ئۇ ئالەمنى يارىتىشىمۇ پايدىلىنىلدى. ئۇچبۇلۇڭ ئۇچبرلىك ئىلاھلىكى سىمۋولى بويىچە خۇدانىڭ ماكانى ئالەم بولغانلىقتىن، تەبئى ھالداخۇدا قەيەردە بولسا، ئالەممۇ شۇ يەردە

ئۇچبرلىك ئىلاھلىكى ئاساسى كۆز قارىشى بىزگە ئەجداتلاردىن، ئەللىك مىڭ يىللىق قەدىمىلكتىن يېتىپ كەلدى ۋە بۇگۈنمۇ كۆپچىلىك ئۇچۇن مۇقەددەس بولۇپ قالماقتا.

ئۇچىنچى سۈرەت

كۆادرات، ئىپتىدائى ئىنسانلارنىڭ دىنى تەلىماتىدا پايدىلانغان ئەڭ قەدىمكى ئۇچىنچى سىمۋول كۆادراتتۇر. ئۇ يەرنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. ئۇنىڭ تۆرت بۇلۇڭى ئالەمنىڭ تۆرت تەرىپى، شىمال، جەنۇپ، شەرق ۋە غەربىنى بىلدۇرىدۇ. ئالەمنىڭ ھەر بىر تەرىپىگە ئۇز ساقلىغۇچىسى بېكىتىلگەن

"تۆرت بۇلۇڭلۇق" زېمىن ئاساسى ئىدىيەسىمۇ بىزگە قەدىمكى ئىنسانلاردىن كەلگەن، ھەتتا ھازىرمۇ بىز ۋاقتى- ۋاقىتدا "ئالەمنىڭ تۆرت تەرىپى" دەيمىز.

مەزكۇر مۇقەددەس سىمۋوللارنىڭ تەسۋىرلىرىنى جەنۇبى دېڭىز ئاراللىرىنىڭ تاشلىرىدا، شۇنداقلا يۇكاتان شەھىرى ئۇشمالدىكى مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىنىڭ تاملىرىدا كۆرۈشكە بولىدۇ.

ئەڭ ئاددى مۇقەددەس سىمۋوللارنىڭ تىزىمى شۇنىڭ بىلەن ئايانلىشىدۇ. باشقا بەلگىلەربولسا،شۇلارنىڭ تەركىۋى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ ۋە يۇقىرىدا تەسۋىرلەپ بېرىلگەن ئۇچ سىمۋولنىڭ بىرى ياكى بىر نەچچىسى ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلار

بارغانسىرى مۇرەككەپلىشىدۇ، دىنى كۆز قاراش ھەم ئۇنىڭ تەرەققىياتىنىڭ جەريانىنى سەۋوللاشتۇرۇدىغان ئالەم قارىشى شۇنىڭ بىلەن ئايالقىلىشىدۇ.

تۆرتىنچى سۇئال:

ئىجتىمائىي يۇلتۇزى بار تەڭتەرەپلىك ئۆچبۇلۇڭ ئۆزىدە ئۆچبۇرلۇك ئىلاھلىكنى يوشۇرغان ئالەمنى سەۋوللاشتۇرىدۇ

بۇ ئۆچبۇرلۇك ئىلاھلىكنى ھەر خىل خەلقلەر، ھەر خىل ئاتاپ كەلگەن.

بەشىنچى سۇئال:

ئىجتىمائىي يۇلتۇزى بار تەڭتەرەپلىك ئۆچبۇلۇڭ ئۆچ يۇلتۇزى بار ئۆچبۇلۇڭنىڭ "كېڭەيتىلگەن ۋاريانتى" بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بەش يۇلتۇز بەش ئىلىمەنتنىڭ ئىبارەت تولۇق ئىلاھلىكنى ئىپادىلەيدۇ. مەن تولۇق ئىلاھىيلىكنىڭ بەش ئىلىمەنتى ۋە ئۇلار سەۋوللاشتۇرىدىغان پەزىلەتلەرنىڭ ناملىرىنى بىر قېتىملا ئەسلىتىپ ئۆتۈدىغان تېپىلمىلارنى تېپىشقا مۇۋاپىق بولدۇم، بۇ ئەسلىتىپ ئۆتۈش مىسرلىقلاردا ئۆچراشتى. ئەمما مەزكۇر سەۋوللىقەدىمكى خەلقلەرنىڭ بارلىغدا كەڭ تارالغان ھەم كۆپ پەيتلەردە ئۇنىڭ مەناسى نامىنى ئېيتماستىن تۇرۇپ چۈشەندۈرىلىدۇ

ئالتىنچى سۇئال:

كۆادرات ئۇستىدىكى ئۆچبۇلۇڭ، بۇ ئىككىنچى ۋە ئۆچىنچى سۇئەتلەردىن تەركىن تاپقان مۇرەككەپ سەۋوللى. ئۇ "يەر ئۇستىدىكى ئاسمانىي"، بىزنىڭ كۆزىمىز گىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئەڭ قەدىمكى ئاساسى كۆز قاراشنى سەۋوللاشتۇرىدۇ. "ئۇستىدىكى" دىگەنلىك بۇ يەردە ئېگىزلىكنى ئەمەس، مۇكەممەلىكنى بىلدۈرىدۇ. ئاسماننىڭ مۇكەممەللىكى يەر مۇكەممەللىكىدىن ئۇستۇن تۇرىدۇ.

يەتتىنچى سۇئال:

كۆادرات ئۇستىدىكى ئۆچ يۇلتۇزى بار ئۆچ بۇلۇڭ، مەزكۇر بەلگە ئۆچىنچى ۋە تۆرتىنچى سۇئەتلەرنىڭ سەۋوللىرىدىن تەركىپ تاپقان. ئۇنى مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىنىڭ شىمالى خانىسىنىڭ ئاخىرىدا كۆرۈشكە بولىدۇ. بۇ نام بېرىش زالىدۇر.

سەككىزىنچى سۇئال:

كۆادرات ئۇستىدىكى بەش يۇلتۇزى بار ئۆچبۇلۇڭ، ئۆچىنچى ۋە بەشىنچى سۇئەتتىكى سەۋوللارنىڭ ئۇيغۇنلىشىشى. مەزكۇر بەلگەمۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىنىڭ جەنۇبى خانىلىرىنىڭ ئاخىرىدىن تېپىلىدى. مەزكۇر خاندا نام ئالىدىغانلارنى ئوقۇتاتتى. ئوقۇش زالىدىن نام ئالىدىغان مەركىزى زالغا ئۆتەتتى، ھەم ئۇ يەردە ئۇستا ۋە شاگىرت بولاتتى. شىمالى خاندا ئۇنى ئۆچىرلىك ئىلاھلىكنىڭ سىرى بىلەن تونۇشتۇراتتى، جەنۇبى خاندا بولسا، تولۇق بەشلەمچى ئىلاھلىك شەخسلەرگە ئۆگىتىلەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ

مەركىزى خانىغا ئۆتۈپ، ئەۋلىيالىق ماقامىغا ئۆتۈشكە تەييار بولۇپ، ئۇستا ياكى شاگىرت بولاتتى

قايتىدىن چەمبەرگە قايتايلى، شۇ نەرسە ئېنىقلائىدىكى، ئەڭ باشلانغۇچ دەۋىردە ئادەتتىكى چەمبەر ياراتقۇچنى ئىپادىلەشتىن تاشقىرى، باشقىمۇ مەخسەتلەر ئۈچۈن پايدىلىنىلغان ئېكەن، شۇنىڭغا بېنائەن قەدىمكىلەر ئادەم تارىخىنىڭ بىر بەلگۈلۈك پەيتىدىن باشلاپ ياراتقۇچىنىڭ سىمۋوللىرى سۈپىتىدە چەمبەرنىڭ ھەر خىل تۈر جەھەتتىن ئۈزگەرتىلگەن شەكىللىرىدىن پايدىلانغان

توققۇزىنچى سۈرەت

ئوتتۇرىسىدا چېكىتى بار چەمبەر ياراتقۇچى سىمۋولىنىڭ جەنۇبى ژاپونىيە بولغان ئۇنىڭدىن ناگلار پايدىلانغان

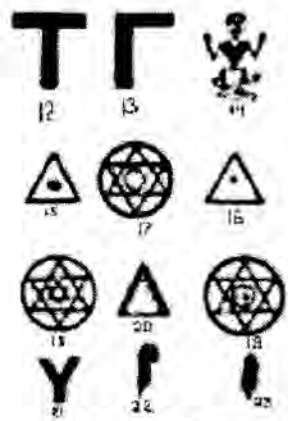

قەدىمكى سىمۋوللار

ئونىنچى سۈرەت

قەدىمكى خەلقلەرنىڭ بارلىقى ئوتتۇرىسىدا كۆز بار چەمبەرنىمۇ تەسۋىرلەيتتى، ئەمما ئۇنىڭدىن پايدىنىلىش چەكلىك بولغان

ئون بىرىنچى سۈرەت

ئوتتۇرىسىدا كىچىك چەمبەربولغان چوڭ چەمبەر ئۇيغۇرلار ئىجات قىلغان شىمالى ژاپونىيە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ

ئۇيغۇرلارنىڭ ئەۋلادى بولغان ئاريانلار شىمالى ھىندىستانغا كىرىپ كەلگەندە، ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئۇيغۇر سىمۋولىنى ئېلىپ كەلگەن.شۇنداق قىلىپ، ھىندىستاندا نۇرغۇنلىغان

ئاربىيانلار ماكانلاشقاندىن كېيىن ئۇيغۇرلار سەۋۋللىرى مەزكۇر مەملىكەتتە ناگلارنىڭكىدىن كام ئەمەس ھالدا تارقالدى. قۇياش را سەۋۋلى سۈپىتىدە ئالاھىدە ئاجرىلىپ تۇرىدىغان مەزكۇر سەۋۋلنى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇسۇلى بىلەن تەسۋىرلەشنى ھىندلار بابىلون ۋە مىسىرغا ئېلىپ كەلدى.

ئون ئىككىنچى سۈرەت

تائۇ پەقەت ئەڭ قىزىق سەۋۋللارنىڭ بىرى بولۇپ قالماستىن، بەلكى ئەڭ قەدىمكى سەۋۋللارنىڭ بىرىدۇر. ئۇنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى توغرىسىدىكى ئەڭ ئېتىدائى مەتىنلەردە ئۇچرىتىشقا بولىدۇ. ئۇ قايتا تۇغۇلۇشنى، ھاياتقا ئۇتۇشنى سەۋۋللاشتۇرىدۇ ھەم **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ قەدىمكى مەتىنلىرىدە قۇرۇقلۇقنىڭ پەيدا بولۇشىنى بەلگىلەش ئۇچۇن پايدىلىنىلىدۇ.

مايا قوليازمىسىدىكى تائۇ

بۇنىڭدىن تاشقىرى، تائۇ جەنۇبى كرېست يۇلتۇزلار تۇركۇمىنىڭ ئوبرازىدىن ئىبارەتتۇر. نېمە ئۇچۇن قايتا تۇغۇلۇش سەۋۋلى سۈپىتىدە نەق موشۇ شەكىل تاللىنىپ ئېلىندى؟ مەسىلە شۇنىڭدىكى جەنۇبى كرېست يۇلتۇزلار تۇركۇمى **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئۇستىدىكى ئاسماندا پەيدابولغاندا، ئۇ ئۇزاقتىن بېرى كۇتۇلگەن يامغۇرنىڭ باشلىنىشىنى بىلدۇرەتتى. يامغۇر ۋاقتىدا توپىدىكى ئۇرۇقلار ئۇنۇشكە باشلايتتى، سولۇشۇپ كەتكەن ئۇسۇملۇكلەر جانلىناتتى، يېڭى بەرگىلەرنى چىقىراتتى، ئۇلار گۇللەر ۋە مېۋىلەرنى بېرەتتى. شۇنداق قىلىپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقى يېرىدە مولچىلىق ۋە خوشاللىق ۋاقتى باشلىناتتى. ھايات قايتىدىن تىرىلەتتى.

تائۇ بەلگىسى قەدىمكى مايا مەتىنلىرىدە ياخشى كۇرۇنىدۇ. ۋە ئادەتتە گۇللەر ۋە مېۋىلەرگە تولغان ئىككى شاخلىق دەرەخ سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىدۇ.

بۇ يەردە كەلتۇرۇلگەن تەسۋىر بىرتىان مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان مايالىق "توققۇز مىڭ يەتتە يۈز توققۇز ئومىرلىق قول يازمىدۇر"، ئۇ يۇكاتانغا يامغۇرنىڭ كەلگەنلىكىنى سەۋۋللاشتۇرىدۇ. ئىككى ئادەم شەكلى كىنايە تۇستى ئالغان، ئۇلار مايا خەلقىنىڭ ئىچكى تەرەپتىن بۇلۇنۇشىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، تائۇ ھىندىلار، خىتايلار، خالدېيلار، ئىنكىلار، كىچىلەر، مىسىرلىقلار ۋە باشقىمۇ خەلقلەرنىڭ قەدىمى مەتىنلىرىدە ئۇچرايدۇ.

تائۇ - بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەن تىلىدىكى سۆز بولۇپ، "قايتا تۇغۇلۇش"

دېگەننى بىلدۇرىدۇ. ئۇ قەدىمكى دىنلاردا مۇھىم رول ئويناپدۇ. ۋە گۈللەر قۇربانلىققا ئىلىپ كېلىنگەن بۇتخانىلاردىكى مېھرابلار تاۋۇ شەكلىگە ئېگە ئىدى. كۆپ ۋاقىتلاردا بۇ بەلگىگە تاۋۇ شەكلىدىكى ھەر بىرىنىڭ ئاستىدا تەسۋىرلەنگەن ئىككىلىك ئۇچبۇلۇڭ ھەمرا بولاتتى. ئىككىلىك ئۇچبۇلۇڭ سوغىلارنى ئىلىپ كېلىشنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

تاۋۇ ناملىرى ھېچ قاچان ئۆزگەرمىگەن سىمۋوللارنىڭ بىرى. ئۇ تېخى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىلا تاۋۇ دەپ ئاتىلاتتى؛ بىزمۇ ئۇنى شۇ نام بىلەن ئاتايمىز.

توغرا بۇلۇڭ بەلگىسىگە ئېگە مېكسىكا سىمۋوللىرى

ئون ئۇچىنچى سۈرەت.

توغرا بۇلۇڭ ماسونلار سىمۋولىدا مۇھىم رول ئويناپدۇ. ۋە دەسلەپكى ئىنسانلار بىرىنچى قېتىم دىنى نەسىھەتلەر ئالغان زامانلارغا مەنسۇپ بولغان پەۋقۇلادە قەدىمكى كېلىپ چىقىشقا ئېگە. بۇ قانچىلىك بۈرۈنقى ۋاقىتنى بولغان؟ ئېيتالمايمەن. بىرى ھېندىستاندا، ئىككىنچىسى تىبەتتە ساقلىنىۋاتقان ناھايىتى كونا ئىككى تاش پۈتۈكلەردە ئىنسانلار يەر يۈزىدە تۇنجى قېتىم ئىككى يۈز مىڭ يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىلگىرى **مۇ** ئېلىدە پەيدا بولغان، دەپ تەستىقلىنىدۇ؛ باشقا تاش پۈتۈكلەر، دىنى تەلىماتلارنىڭ ئىنسانلار يارالغاندىن كېيىن ۋۇجۇدقا كەلگەنلىكىنى تەخمىنلەشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇ. ئەمما نەق قاچان؟ بۇنى ئېنىقلاشمۇ، تېپىشمۇ مۇمكىن ئەمەس، شۇڭلاشقا تەقدىر ئىنسانىنىڭ بۇ ھەقتە بىلىشىنىڭ ۋاقتى يەتتى، دەپ قارار قىلمىغىچە، مەسىلە تۇتۇق بويىچە قالۇۋېرىدۇ. ئەمما بۇنىڭدىن قەتئى نەزەر، مەزكۇر مۇددەت مىڭلىغان ياكى ئون مىڭلىغان يىللار بىلەن سانالسىمۇ، توغرا بۇلۇڭلۇق سىمۋولىنىڭ پەۋقۇلادە قەدىمىلىگى روشەن.

توغرا بۇلۇڭ بەلگىسى قەدىمكى يېزىقتا "قۇرغۇچى" مەنىسىگە ئېگە ئىدى. مۇقەددەس بىرلەمچى كۆچلەر ھەققىدىكى دىنى تەلىماتلاردا پات - پاتلا " قۇرغۇچىلار " ئالەمنى ۋە ئۇنىڭدىكى مەۋجۇتلۇقنى قۇرغۇچىلار سۈپىتىدە ئېيتىلىدۇ.

نۇرغۇنلىرى مېكسىكا تاش پۈتۈكلىرى ئاردىسىدا توغرا بۇلۇڭلار تەسۋىرلەنگەن يۈزلىگەن

ئۇسخىلارنى ئۆچىرىتىشقا بولىدۇ. مەن مىساللار سۆيىتىدە پۈتۈكلەردىن بىلەن مۇنداق ئون ئالتە سۆرەتنى كەلتۈرىۋاتىمەن.

توغرا بۇلۇڭ، مىسر ئالىم قارشىدىمۇ مۇھىم رول ئوينىغان. مەن ھەممىدىن بۇرۇن تاپقان مىسر مەتىلىرىدىكى توغرا بۇلۇڭ ھەققىدىكى سۆز مېنىس دەۋرىگە ياتىدۇ (بىزنىڭ ملادىمىزدىن ئىلگىرىكى ئەللىك مىڭغا يېقىن). ئامېرىكىدابولسا، مەزكۇر سەۋۈل تەخمىنەن ئون ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى پائال پايدىلىناتتى. ئەمما ئون ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى، ئامېرىكىدا ئۇ پەۋقۇلاددە قەدىمى بولغان، چۈنكى ئۇنى يېشى ئەللىك مىڭ يىلدىن ئوشۇق بولغان تاش پۈتۈك مەتىلەردە تېپىشقا بولىدۇ.

توغرا بۇلۇڭ پىتاخ ئىلاھى پەيدا قىلغان بىرى بولغان. پىتاخ ئەڭ قەدىمكى مىسر ئىلاھلىرىنىڭ بىرى بولغان. ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان ئۇنۋانلىرى بولغان، شۇلارنىڭ بىرى "قۇرۇلۇشچى".

كېيىنرەك مىسردا توغرا بۇلۇڭ "ئوسىرىسنىڭ تامغىسى" نامى بىلەن مەلۇم بولىدۇ. ھەقىقەتنىڭ چوڭ زالىدا، ئوسىرىس ئۆلگەنلەرنىڭ روھلىرى ئۈستىدىن سوت ھۆكۈمنى چىقىرىۋاتقان پەيتتە توغرا بۇلۇڭدا ئولتۇرغىنى تەسۋىرلەنگەن.

مەن بۇ يەردە بىرنىچە مۇزېيدا ساقلىنىۋاتقان ئىنانىنىڭ پاپىرۇس قەغىزىدىكى سۆرەتنى مىسال قىلىۋاتىمەن؛ ئۇنىڭدا توغرا بۇلۇڭدا ئولتارغان ھەقىقەت ۋە ئادىل سوتنىڭ ئايال ئىلاھىسى مائات تەسۋىرلەنگەن، تۆۋىنىدە شۇنىڭغا ئوخشاشلا تەختتە ئوسىرىس تەسۋىرلەنگەن.

ئون تۆرتىنچى سۆرەت

سكىلېت، ئەركىن ماسونلارغا شۇنچىلىك ياخشى مەلۇم بولغان مەزكۇر سىمۋول ئۇشمالىدىكى مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىدىكى ئەۋلىيالارنىڭ ئەۋلىياسىغا ئېلىپ بارىدىغان ئىشىكنىڭ يۇقۇرى تەرىپىدىكى گارنىزائۇچرايدۇ. ئۇ بۇ گارنىزغانۇرغۇن قېتىم ئويۇلغان.

ئۆلۈمنىڭ مۇنداق سىمۋوللىرى قەدىمكى دىنى مۇراسىملاردا پايدىلىناتتى، بۇنىڭ سەۋەبى روھ ئۆلۈك تەندىن بوشىنىپ، باقى دۇنياغا ئۆتكەن پەيت قورقۇنۇچقا ئېلىپ كەلمەيدىغان ھاياتتا ياشاشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى كۆچلۈك ھالدا تەستىقلەشتۇر.

مىسردىكى ئۇلۇق پىرامىدا بۇتخانىسىدا يان تەرەپلىرى ئۆلۈمنىڭ موشۇ سىمۋوللىرى بىلەن زىننەتلەنگەن. مېيىت ساندۇقى تېپىلغان. مېيىتنى ئۇ يەردە مەۋجۇت بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە مېيىت ساندۇقىغا سالاتتى، ئۇنىڭ روھى مېيىت ساندۇقىدىن كۆتۈرىلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا روھ چىرىگەن تەندىن چىقىشى بىلەن باشقا ھاياتقا ئۆتىدۇ، دەپ ئەسلىتەتتى.

ئون بەشىنچى ۋە ئون ئالتىنچى سۆرەت

ئوتتۇرىسىدا كۆز ياكى چېكىت بار ئۇچبۇلۇڭ، مەزكۇر ئىككى بەلگە ئالدى بىلەن ئالەمدىن نەزەر تاشلاپ تۇرغان "ھەممىنى كۆرگۈچى كۆزنى" سىمۋوللاشتۇراتتى. مىسرلىقلاردا بۇ ئوسىرىسنىڭ ھەممىنى كۆرگۈچى كۆزى دېيىلىدۇ.

ئون يەتتىنچى سۈرەت

چەمبەر ئىچىدىكى ئىككى كىشىنىڭ ئۆتۈدىغان ئۇچىۋلۇق ، مەزكۇر شەكىللەر ئۇ ئۆزى مەركىزى ئېلىمىنت بولۇپ ھېسابلىنىدىغان ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ كائىناتلىق سخېمىسى تەركىۋىدە تەھلىل قىلىنىدۇ ۋە ئىزاھلىنىدۇ.

ئون سەككىزىنچى سۈرەت

مەزكۇر شەكىلدە ئەڭ قىزىق نەرسە تاشقى ئىككى كىشىنىڭ ئۆتىلىدىغان ئۇچىۋلۇقىغا كىچىگىرەك ئىككى كىشىنىڭ ئۆتۈدىغان ئۇچ بۇلۇڭ جايلاشتۇرۇلغان. مەزكۇر بەلگۈ شرى يانتۇ ،ا، ھىندىلارنىڭ كائىناتلىق سخېمىسىدا، شۇنداقلا ئامېرىكىنىڭ غەربىي - جەنۇبىي شتا تلىرىدا ئۇچرايدۇ.

ئون توققۇزىنچى سۈرەت

مەزكۇر بەلگىنىڭ مەركىزى ئېلىمېنتى ئۇچلىرى تەڭ كېرىست، مۇقەددەس تۆرتلىكىنىڭ ئىچىدائى سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەزكۇر سۈرەت بابىلونىنىڭ كائىناتلىق سخېمىسىدا ئۇچرايدۇ.

يىگىرمىنچى سۈرەت

ئۇمۇمى ئاساسقا بىگە بىر جۈپ ئۇچىۋلۇق سوغا-سالام ئېلىپ كېلىشىنىڭ ئەڭ قەدىمكى سىمۋولى بولغان. مەزكۇر سىمۋول پات - پات بۇتخانىلار ۋە مېھرابلاردا ئۇچرايدۇ.

يىگىرمە بىرىنچى سۈرەت

ئۇلۇق بىر پۈتۈنلۈك.كۈچ‌ئۆزى زامانىدا خىتايلار ئۆزلىرىنىڭ بەلگىلىرى ۋە دىنى ئاساسى ئىدىيەسىنى ئۆزلىرىنىڭ ئەجدادى بولغان ئۇيغۇرلاردىن قوبۇل قىلغان. تەڭ تەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭنى ⅄ ھەرپى شەكلىدىكى سىمۋولغا ئۆزگەرتكەن

ئۇلار ئۇنى "ئۇلۇق چەك" ياكى " ئۇلۇق بىر پۈتۈنلۈك " دەپ ئاتىغان. " بىر پۈتۈنلۈكنىڭ يە تېنى، يە شەكلى يوق، تېنى ۋە شەكلى بولغان بارلىق مەۋجۇداتنى شەكلى يوقنىڭ ئۆزى يارىتقان. ئۇلۇق چەك ياكى ئۇلۇق بىر پۈتۈنلۈك ئۇچنى بىرلەشتۈرىدۇ، ئۇچ بىر دېمەكتۇر، "

پەيلەر.

ئەڭ قەدىمكى زامانلاردىن باشلاپ پەينىڭ تەسۇرى دىنى سىمۋولدا مۇھىم رول ئويناغان.

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەي ھەقىقەتنىڭ سىمۋولى بولغان. مۇنداق بەلگە سۇپىتىدە ئۇ مىسىرلىقلاردىمۇ كۆزگە كۆرۈنەرلىك رول ئويناغان. مىسىردا ئۇ دايىم كۆك رەڭدە بولاتتى.

يىگىرمە ئىككىنچى سۈرەت

مىسىرنىڭ ئاخىرقى دەۋرىلىرىدە پادىشانىڭ تاجىدا ۋە ئالى كاھىننىڭ باش كىيىمىدە ھەر قاچان توغرا پەي بولغان. ئۇچ سېرىق پەيدىن ياسالغان تاجلارنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى - مۇ قۇرۇقلىقىدا كىيىشەتتى

يىگىرمە ئۈچىنچى سۈرەت

مىسىردا ئاخىرقى دەۋرلەردە ئادەتتە تۆگە قۇشىنىڭ پېيى پايدىلىناتتى ، توغرا پەيلەر ساقلىنىپ قالغان قەدىمكى ئىلاھلار تەسۋىرىدىن كۆرۈنۈش

مىسىر پاپىرۇس قەغىزىدىكى توغرا بۇلۇڭنىڭ سىمۋولى

مەن بۇ يەردە ئالەمگە ئىلىپ باردىغان يەتتە يولنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان سۈرەتلەرنىڭ پۈتۈن سۈرۈك يىغىندىسىنى مىسال قىلدىم. تەبىئىكى، ھەر بىر ئەلدە ۋە ھەر بىر خەلقتە مەزكۇر كۆز قاراشنى ئىپادىلىگۈچى بەلگىنى قانداق تەسۋىرلەش توغرىسىدا ئۆزلىرىنىڭ تەسەۋۋۇرلىرى بولغان ، ئەمما ھەممىسىدىن مېكسىكىلىقلار ئۈزۈپ چىقتى. نۇھنىڭ ساقلانمىلىرى ئاساسىدا مەن ئاسمانغا ئىلىپ باردىغان سەككىز يولنى ئىپادىلىگۈچى سىمۋوللار بار كۆپلىگەن پۈتۈكچىلەرنى تاپتىم.

كۆرنەكلىك مىسالار سۈپىتىدە نۇھ بىن كاتالوگىدىن سەككىز دانە پۈتۈكچىنى تاللاۋالدىم. ھەم ئۇلارغانۇھبر ببرىپ چىقتىم. سەككىزىنچى سۈرەتكە ئالاھىدە دىققەت قىلىڭلار. مەزكۇر سىمۋول ئالەمگە ئىلىپ باردىغان سەككىز يولنى ئىپادىلەشتىن تاشقىرى، ئۇ كائىناتلىق سخېما بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. ئوتتۇرىسىغا كۆپادرات تەرەپلىرىنىڭ داۋامى بولغان سەككىز كېسىندە، ئالەمگە ئىلىپ باردىغان سەككىز يولنى ھاسىل قىلىدۇ. كېسىندىلەرنىڭ ھەر بىر جۈپىنىڭ ئاخىرىدىكى يونىلىش ئۇچبۇلۇڭلار ئالەمنىڭ سىمۋوللىرىنى كۆرسىتىدۇ.

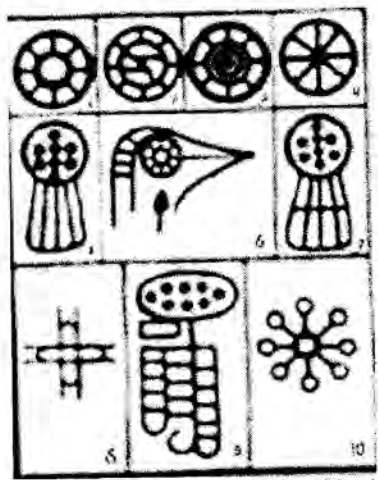

ئاسمانلارغا ئېلىپ بارىدىغان سەككىز يول

ھىندىلاردىن بىز شۇنى بىلىمىزكى، ئالەمگە ئېلىپ بارىدىغان سەككىز يول ھەربىرەت ۋە تەپەككۇر ئوبرازلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلارنىڭ تەركىۋىگە تۆۋەندىكىلەر كىرەتتى:

بىرىنچى: توغرا تەسەۋۋۇر.

ئىككىنچى: توغرا نۇتۇق.

ئۈچىنچى: توغرا ھايات تەرزى.

تۆرتىنچى: توغرا تەپەككۇر.

بەشىنچى: توغرا ھەربىرەت.

ئالتىنچى: توغرا تىرىشىش.

يەتتىنچى: توغرا تەپەككۇر قىلىش

سەككىزىنچى: خۇداغا توغرا سەجدە قىلىش.

ئۈچبۇرلۇك

پۈتۈنلۈ ئىندىئېتسىلىرىنىڭ مەزكۇر نەقشى، مەن تېپىشقا مۇۋەپپىق بولغان موشۇ تىپتىكى سىمۇۋولنىڭ بىردىن - بىر مىسالىدۇر. تاشقى ئۈچبۇلۇڭ ئاسمانىنى، تۆۋەندىكى ئۈچ كىچىك ئۈچبۇلۇڭ ئۈچبۇرلۇك ئىلاھلىكنى، ئۇلار ئۈستىدە پاقىراپ تۇرغان ئالماز بولسا، تولۇق

ئىلاھلىكنى سەۋەللاشتۇرىدۇ.

ئۇنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى قىلىپ، مەن مەلۇم بىر قەبىلە داھىسىدىن مېنىڭ چۈشەنچەم دۇرۇسمۇ، دەپ سوريدىم. ئۇ مېنىڭ خۇلاسىلىرىم دۇرۇس، ئەمما بەزى بىر نەرسىلەر چۈشۈپ قالغان، دېدى.

ئۇچ ئىچكى ئۇچبۇلۇڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سانىنى ھاسىل قىلىدىغان ئۇچ چېكىت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇلار مەزكۇر سەۋەلنىڭ مەنبەسى ۋە ئۇنىڭ پايدىلىنىش ئورنى **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئېكەنلىگىنى كۆرسىتىدۇ.

9- باب: برىنچى دىنىڭ سىمۇوللىرى
(داۋامى)

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ كائىناتلىق سخېمىسى

مۇ مەملىكتىنىڭ كائىناتلىق سخېمىسى ئىنسان تەرىپىدىن يېزىلغان دەسلەپكى "كىتاپ" بولدى. گەرچە ئۇنىڭدىن شۇنىڭغىچە قانچىلىك ۋاقىت داۋامىدا پايدىلانغانلىغىنى ھېچ كىم بەلگۈلەلمىگەن ياكى ھەتتا تەخمىن قىلالمىغان بولسىمۇ، مەن "كىتاپ"نىڭ يېشى ئوتتۇز بەش مىڭ يىلدىنمۇ ئۇشۇق ئېكەنلىكىگە ئىشەندىم.

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ بۇ سخېمىسىنىڭ كۆچۈرمىسىنى نۇرغۇنلىغان قەدىمكى خەلقلەر، يۇكاتانلىق مايالار، ھىندىستانلىق ناگا مايالار، بابىلونلىقلار، ئاسسىرىيەلىكلەر، قەدىمكى مىسىرلىقلار ۋە شىمالىي ئامېرىكىنىڭ غەربىي - شىمالىي قىسمىدىكى پۇئېبلو ئىندىيانلىرى كۆچۈرگەن. مەزكۇر سخېمىدىكى ئاددى سىمۇوللارنى باشلامچى تۇرىدە ساقلاپ قالغان بىردىن - بىر خەلىق يۇكاتان مايالىرىدۇر. پۇئېبلودىن باشقا خەلقلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا يېڭى ئېلېمېنتلارنى قوشقان ۋە يېڭى ئىزاھلارنى كىرگۈزگەن، نەتىجىدە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئاددى ۋە ئاجايىپ گۈزەل سىمۇولى ئەلەم قىلارلىق ئۆزگىرىشلەرگە دۇچ كەلگەن.

مۇ مەملىكىتىدە بىلىمگەنلەرنى مەزكۇر سخېمىنى دۇرۇس ئوقۇشقا ۋە ئۇنىڭ مەناسىنى چۈشىنىشكە ئۇ گىتەتتى. ئۇلاردا ئاللاناتالاغا ۋە تەركى دۇنياغا ئىشەنچە ئەنە شۇنداق تەربىيىلىنەتتى. خۇددى ھازىرقى زامان بالىلىرى تەۋراتنى ئۇگەنگەندەك، يوقاپ كەتكەن قۇرۇقلۇقنىڭ قەدىمكى زامان بالىسى كائىناتلىق سخېمىنى بويىچە ئۇگىنەتتى.

بۇ سىمۇولنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى قىلغاندا كۆزگە چۈشىدىغان بىرىنچى نەرسە، ئىككى بىر-بىرىنى كېسىپ ئوتۇدىغان تەكتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلگەن مەركىزى چەمبەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇلار بىر مەناغا ئېگە بىر تۇتاش شەكىلنى ھاسىل قىلىدۇ. ئىككى ئۇچبۇلۇڭ تاشقى چەمبەرگە كىرگۈزۈلگەن ۋە ئەڭ كىچىك ھەم ئەڭ چوڭ چەمبەرلەر ئارىلىقىدىكى بوشلۇق ئون ئىككى قىسىمغا بۆلۈنگەن، تاشقى چەمبەرنى ئون ئىككى گۇل بەلگە ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇ باش قىسمىدىن تۆۋەنگە قاراپ سەككىز قىسمىغا بۆلۈنگەن لېنتا چۈشمەكتە.

مەركىزىدىكى قۇياش را ئوبرازى، ئىلاھلىكنىڭ يىغىندا سىمۇولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئىلاھلىك ئالەمدە مەۋجۇت بولغانلىقتىن، مەزكۇر چەمبەر ھەم ئىلاھلىكنى، ھەم ئالەمنى بىلدۈرىدۇ.

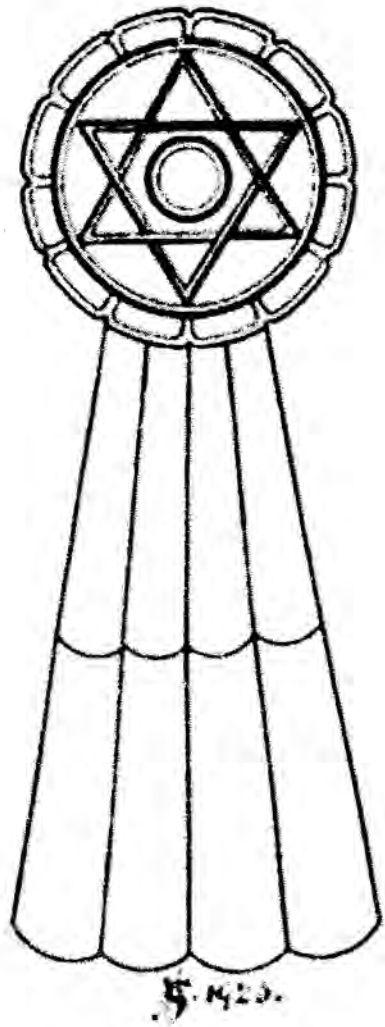

ئىسان يارالقان بىرىنچى "كىتاپ"، يېشى ئوتتۇز بەش مىڭ يىلدىن ئوشۇق، مۇ مەملىكىتىنىڭ كاشىناتلىق سخېمىسى

ئىككى چەمبەر ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقتا بىر - بىرىنى كېسىپ ئۆتۈدىغان ئۇچبۇلۇڭلارنى ھاسىل قىلىدىغان ئون ئىككى قىسىم ئالەمدىكى ئون ئىككى دەرۋازىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. ھەر بىر دەرۋازا ياخشىلىقنىڭ بىرىنى بىلدۈرىدۇ، شۇنداق قىلىپ، ئالەمدىكى دەرۋازىلاردىن ئۆتۈش ئۈچۈن روھ ئون ئىككى ياخشىلىققا ئېگە بولۇشى لازىم.

تاشقى چەمبەر ئۆتكۈنچى، تەركى دۇنيا، مىسرلىقلار ئۈنى "ئاھىتى" دەپ ئاتايدۇ.

ئۆتكۈنچى دۇنيانى قورشاپ تۇرغان ئون ئىككى گۈل بەرگى ئون ئىككى ئازدۇرۇشنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. روھ تەركى دۇنيانىڭ ئون ئىككى ئازدۇرۇشنى بېسىپ ئۆتكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىشى لازىم.

تۆۋەنگە قاراپ ساڭگىلاپ تۇرغان لېنتا ئاسمانغا يېتىش ئۈچۈن روھ پەرۋاز قىلىشى لازىملىغىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. مەن پايدىلانغان "پەرۋاز قىلىش" سۆزى ئۆزىنىڭ قەدىمكى مەنىسىدە پەقەت ئېگىزلىككە جىسمانى كۆتۈرىلىشىنلا بىلدۈرمەيتتى. ئۇ خېلىلا يۇقۇرى دەرىجىگە ئۆتۈشنى، مۇكەممەللىككە يېقىنلىشىشنى كۆزدە تۇتاتتى. لېنتا سەككىز قىسىمغا بۆلۈنگەن. بۇلار روھ تەركى دۇنياغا كىرىشى ئۈچۈن ئىنسان مېڭىشى زۆرۈرىبولغان سەككىز يولنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ.

ئالدىنقى بايتا مەن ئالەمگەئېلىپ باردىغان سەككىز يولنىڭ نېمىنى بىلدۈرىدىغانلىقىنى تەسۋىرىنى بەرگەن ئىدىم.

ئەپسۇسكى، مەن نەمنىڭ "ئون ئىككى ئازدۇرۇش" ۋە "ئون ئىككى ياخشىلىق" دەپ ھېساپلىنىدىغانلىقىنى ئېنىقلاشقا مۇۋەپپەق بولالمىدىم

شۇنداق قىلىپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقى خەلقىنىڭ قەدىمكى دىنى تەسەۋۋۇرلىرىنى ھازىرقى ئەركىن بايان بىلەن بەرسەك، ئۇ تەخمىتەن مۇنداق بولىدۇ:

"مەن ئالەمگە يېتىشىم ئۈچۈن بېسىپ ئۆتۈشۈم كېرەك بولغان سەككىز يولنىڭ مەۋجۇتلىغىغا ئىشىنىمەن. سەككىز يول بىلەن سەياھەت قىلغاندىن كېيىن تەركى دۇنياغا ئېلىپ بارىدىغان ئون ئىككى دەرۋازىغا يېتىمەن. شۇ چاغدا مەن يەردىكى ئون ئىككى ئازدۇرۇشنى بېسىپ ئۆتكەنلىكىمنى ئىسپاتلاپ بېرىشىم كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن مەن دەرۋازىلار ئارقىلىق تەركى دۇنياغا ئۆتۈمەن ۋە ئالەم دەرۋازىلىرىغا يېتىمەن. ئۇ يەردە مەن زېمىندا ئون ئىككى ياخشىلىقنى ئۆزلەشتۈرۈپ، شۇلارغا ئەگىشكەنلىكىمنى كۆرسىتىشىم كېرەك. ئاندىن مەن ئالەم دەرۋازىلىرىدىن ئۆتۈپ، ئالەم پادىشاسى ئولتۇرىدىغان شۆھرەت تەختىگە يېتىمەن".

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىكى يوقاپ كەتكەن خەلقنىڭ موشۇنداق دۇنيا قارىشىغا ئوخشاش ئىنتايىن چۈشىنىشلىك ۋە ئادەتى دۇنيا قاراش ھازىرقى بىرەر دىندا مەۋجۇتمۇ؟

كۆپ قوللۇق شەكىللەر

ھېندىستاندا تاشقا ئويۇلغان بىر نەچچە جۈپ قوللىرى بار ئادەم شەكىللىرى تەسۋىرلىرىنى

كۆرۈشكه بولىدۇ؛ هىتلارنىڭ ئەنئەنىۋى هۇنەرۋەنچىلىك بۇيۇملىرىمۇ شەكىللەر بىلەن مول هالدا بېزىتىلگەن.

مۇنداق شەكىللەرگە يازغۇچىلارهەر خىل ناملارنى بېرەتتى. كۆنلەرنىڭ بىرىدە مەن مۇنداق تەسۋىرگە دۇچ كەلدىم. "مەزكۇر شەكىللەر مۇبالىغىلەشتۈرۈلگەن بۇتلاردىن ئىبارەت؛ كەمبەغەل، ناكالانغان، ساۋاتسىز ۋە خۇراپى هىتدى بۇتپەرەسلىرى ئۇلارغا سەجدە قىلىدۇ". مۇنداق ئويدۇرمىنى يازىدىغان مۇتەئەسسىپلەر هەتتا يەرىۋزىدىكى دەسلەپكى مەدەنىيەتنىڭ مۇقەددەس يادىكارلىقلىرىنى هېچ بىر نومۇسلانمىغان هالدا يوق قىلىۋەتتى.

مەزكۇر شەكىللەر پەقەت بۇتلارىلەنلاچەكلەنمەيدۇ. ئۇلار ئۇلۇق ياراتقۇچى ۋە يارىتىلىشنىڭ مۇقەددەس سىمۇوللىرى بولۇپ هېساپلىنىدۇ. ئۇلار مۇرەككەپ نەقىشلەر ۋە بەلگىلەر بىلەن بېزىتىلگەن، بۇلارغا ئوخشاشلارنى ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ قەدىمكى يېزىقىنى تەتقىق قىلىشتا ئۇچرىتىشقا بولىدۇ. ئۇلار يەتتە ئۇلۇق كۈچ، بەلگە، قابىلىيەت، ئىنتىلىش، پەرمان ياكى پەم - پاراسەتكە ئېگە سۈپىتىدىكى چەكسىز ياراتقۇچىنى سىمۇوللاشتۇرىدۇ. مەن بۇ سۆزلەرنىڭ هەممىسىنى هەر خىل قەدىمكى يازمىشلاردىن ئۆزلەشتۈردۇم، ئۇلاردا مۇنداق دەپ ئەسلىتىلگەن.

"پەم - پاراسەت ياكى كۈچنىڭ ماهىيىتى بولغان يەتتە باشلىق يىلان"

ياكى پەيلەر بىلەن قاپلانغان يىلان، ئۇنىڭ يەتتە پەرمانى دۇنيانى ياراتتى ۋە دۇنياغا پەرمان قىلىدىغان ئادەمنى بارلىققا كەلتۈردى".

سۆز بولۇۋاتقان كۆپ قوللۇق شەكىللەر، گەرچە مەن ئۇلارنى دەسلەپكى قېتىم براخمانلاردا كۆرسەمۇ، شۇبھىسىزكى،بۇلار ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولغان. هىندىستاندا براخمانلار ئۆزلىرىنىڭ ئالەم قارىشى ۋە ئىلىم - پەن، سەنئىتىنى ناگلاردىن قوبۇل قىلغان، دەپ هېسابلايدۇ. ناگلار دەپ ئاتالغان مايالىقلار مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى، هىندىستاندا ئاريىانلار توغرىسىدا سۆز بولۇشتىن ئىلگىرىلا هىندىستانغا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن. براخمانلار ۋە ناگلار يەتتە باشلىق يىلاننى ياراتقۇچىنىڭ سىمۇولى سۈپىتىدە پايدىلانغان. ئادەمنىڭ شەكلى، پەرەز قىلىشىمىزچە، ئاللاتائالانىڭ سىمۇولى سۈپىتىدە پايدىلىنىلمىغان.

تۆۋەندە مەن "مۇبالىغىلەشتۈرۈلگەن ئىلاهلاردىن بىرىنىڭ تەسۋىرىنى ۋە مەزكۇر شەكىلنىڭ مەنىسىنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە ئىزاهاتى ئارقىلىق تونۇشتۇرىمەن، بۇنىڭدىن شۇ نەرسە چۈشىنىشلىك بولىدۇكى، بۇ **مۇ** مەملىكىتىدە ئادەمنىڭ پەيدا بولۇشى توغرىسىدا هېكايە قىلىدىغان جەدىۋاللىق بەلگىدىن ئىبارەت

مەن سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە تەرجىمە ئۇچۇن، بومبايدىن يىراق ئەمەس بولغان ئاجانتىنىڭ غار تاشلىق بۇتخانىسىدىكى ئويما شەكىللەرنىڭ بىرىنى تاللاۋالدىم. ئۇنىڭ ئالاهىدىلىكى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سۆلار ئۇستىدىن كۆتىرىلىشىنى ۋە ئۇنىڭ ئادەم پەيدا بولۇشقا تېگىشلىك ئۇنۇملۇك ۋە باي يەرگە ئايلىنىشىنى سىمۇوللاشتۇرىدۇ.

تاشتكى سىمۇوللۇق تەسۋىر

مەزكۇر شەكىللەر يەتتە قول - ئايىقى بار ئادەم قىياپىتىگە ئېگە بۇ ياربلىشنىڭ سانى. مەزكۇر مىسالدا خېلىلا يۇكسەك سىمۇول شەكلىدە يىلان ئەمەس، بەلكى ئادەم پايدىلىنىلغان، ئادەمنىڭ يەر ئۇستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىش ئۈچۈن ھاكىمىيەتكە ئېگە ئالاھىدە ياربلىش ئېكەنلىكى تۇراقلىق ھالدا تەكرارلىنىدۇ. بۇ مەنا كۆپ جەھەتتىن ھازىر سۆزلەرنىڭ مەنىسى قىلىنىدىغان تەسۋىرنىڭ مەزمۇنىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ.

ئوتتۇرىسىدىكى ئادەم بېشىنى قەدىمكى مۇقەددەس تاج بېزەپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ مەڭۇايىتلىق گۈلتاجىسى ئىلاھلىقنى بەلگىلەپ، ئۇنىڭ پادىشالىقنى تەستىقلەيدۇ. ئۇ يارىتىلغان ھەممە نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان؛ شۇنداق قىلىپ، ئۇ يارىتىلىشنىڭ پادىشاسى.ئۇنىڭ يۇقۇرقى سول قولىدا مېۋە، ئوڭ قولىدا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۇوللۇق گۈلى

ھېساپلاغان پادىشالىق نىلۇفەر گۈلى؛ بۇنىڭ ئۈزى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ھاياتلىق ئۇچۇن لايىق ئېكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بۇ ئادەمنىڭ شەكلى سۇدا ئۈرە تۇرغان ھالدا تەسۋىرلەنگەن. بۇنى بىزگە ھەر خىل سەۋوللار خەۋەرلەمەكتە. بىرىنچىدىن، ئۇنىڭ ئاياقلىرى ۋە تېنىنىڭ تۆۋەنكى قىسمىنى كېسىپ ئۆتۈدىغان تۇز سىزىقلار، ئىككىنچىدىن، تۆۋەنكى ئوڭ قولىدىكى بىر باشلىق يىلان. يىلانىڭ بېشىنى قىسىپ تۇرغان ئالقان ئاستىدا ئۇنىڭ تەن ئۇرۇقلىرى تۆۋەنگە قاراپ چۈشۈۋاتقان پورچاق قېپىغا ئايلىنىدۇ. بۇ تەبىئەتنىڭ سەۋوللۇق ھالدىكى تۇغۇلۇش ياكى قەدىمكىلەر پات - پات ئەسلەپ ئۆتۈدىغان كائىناتلىق تۇخۇملار. ئۇرۇقلار ياكى تۇخۇملار بۇنىڭدىن كېيىن تەرەققى ئېتىشى ۋە ھاياتنى پەيدا قىلىشى لازىم. تىرىكلىك ئۇلاردا تېخى ئۇيقۇ ھالىتىدە. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھاياتى كۈچ ئۇلارغا جان كىرگۈزىدۇ. شۇنداق قىلىپ، دەسلەپكى ھايات سۇغا چۈشىرىۋاتقان ھالەتتە تەسۋىرلەنگەن. مانا شۇنىڭ ئۈچۇن قەدىمكىلەر دېگىنىنى "ھايات ئانىسى" دەپ ئاتايتتى ۋە بۇ قەدىمكى ئاساسى كۆز قارىشىنىڭ دۇرۇسلىغىنى ئەڭ دەسلەپكى قەدىمكى زامان جانلىقلىرى ھەققىدىكى مەگگۈ تاشلار ئىسپاتلىماقتا.

شۇنداق قىلىپ، رەسىم تەبىئەتتە جانلىق نەرسە قانداق يارىتىلىپ، پەيدا بولغانلىغىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ، بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇ سۇ ئۈستىدە ماكانلاشقا قولايلىق يەر مەۋجۇت بولغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە. تەسۋىرنىڭ تۆۋەنكى سول بۇلۇڭىدا سەكرەپ تۇرغان بۇغىنى كۆرۈشكە بولىدۇ. بۇقۇرىدا ھېكايە قىلىنغاندەك، بۇغا تۇنجى ئىنسانىنىڭ قەدىمكى سەۋولى بولغان. دېمەك، تەسۋىر پات - پېقىندا ئادەم پەيدا بولۇدىغان ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ھەققىدە بايان قىلماقتا.

ئويما نەقىشلەر تەسۋىرىدە تەبىئەتنىڭ يارىتىلىشى ۋە ئالاھىدە يارىتىلما - ئادەم تەپسىلى ھالدا پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. چۈنكى باشقا يارىتىلمىلارنىڭ ھەممىسى ئۇرۇقلار سۈپىتىدە كۆرسىتىلگەن، ئۇلار تەرەققى ئېتىشى ۋە جانلىشىشى كېرەك، ئادەم بولسا، تولۇق تەرەققى ئېتىپ، پەيدا بولغان ھالدا تەسۋىرلەنگەن ھەم ئۇنىڭغا قانداقتۇرتەدرىجى تەرەققىيات ئۆزگىرىشلىرىنى بېسىپ ئۆتۈشىنىڭ ھاجىتى يوق. رەسىم ئادەمنى تەبىئەتنىڭ يارىتىلىشى دەپ ھېساپلىماسلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئەگەر بۇ ئەجايىپ سەۋولىنى توغرا چۈشەنسەك، ئۇ بۇنقا ئوخشاشلىقىدىن قالىدۇ. بۇ بىزنىڭ تەۋراتلىق تەلىماتلىرىمىزنى تەستىقلەيدىغان ئوبراز، ئەمما ئۇ مىسىردا ئادەملەر پەيدا بولۇشتىن ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ھىندىستاندا ئۆجۇتقا كەلگەن. ئۆزلىرى تامامەن تەسەۋۋۇرغائىبگە بولمىغان نەرسە ھەققىدە ئوي - پىكىرلىرىنى ئىپادىلەش، بۇ دىنى مۇتەئەسسىپلەر تەرىپىدىن يول قويۇلغان خاتالىق

راستىنلا، مەزكۇر سۆزلەرنىڭ مەنىسىنىڭ تولۇق ئەمەسلىگىنىڭ سەۋەۋى شۇكى، تەسۋىردىكى

شەكىلىنىڭ تۆۋەنكى سول قولى بىلەن جايى زەخمىلەنگەن. بىز بۇ جايدا نېمىنىڭ تەسىرلەنگەنلىگىنى بىلمەيمىز.

يەتتە باشلىق يىلان

بۇ تولىمۇ قىزىقارلىق قەدىمكى سىمۋوللارنىڭ بىرى. ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولغان ۋە ياراتقۇچىنى سىمۋوللاشتۇرغان، ئۇنىڭ مەخپى ماھىيىتى ھەددىدىن تاشقىرى چوڭقۇر.

ھەر خىل مەتىنلەردە ئۇ ھەر خىل نامىلار ئاستىدا پەيدا بولىدۇ، ئەمما بارلىق ھالەتلەردە سۆز يەتتە باش توغرىسىدا بولىدۇ. مەن ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پايدىلانغان ئۇنىڭ دەسلەپكى نامىنى تاپالمىدىم، لېكىن ھىندى مەتىنلىرىدە مەزكۇر يىلاننى ناراياندا دەپ ئاتايدۇ. يۇنانىتان مايالىرى ئۇنى ئاخ- ئاق- چاپات دەپ، بۇگۇنكى كامبودژىدا بولسا، ئۇنى ناگا دەپ ئاتايدۇ (ناگا دەپ، ئۇمۇمەن يىلاننىڭ ھەممىسى ۋە ھازىرقى ھىندى خەلقلەرنىڭ بىرى ئاتالىدۇ).

يەتتە باشلىق يىلان بارلىق قەدىمكى مەتىنلەردە ئۇچرايدۇ، چۈنكى ئۇ ياراتقۇچىنى ۋە يارىلىشنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. قاچانكى ۋە قەيەردە ئۇ ئۇچرىمىسۇن، بىز ئۇنىڭ مونۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنىمىز: "مەن ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولى. ماڭا قارىشىڭلار سىلەرنى ئۇنىڭ توغرىسىدا ئويلاشقا مەجبۇرلايدۇ. مەن سىلەرنىڭ ئوي - پىكرلىرىڭلارنى ئاللاتاغا يەتكۈزىدىغان يول كۆرسەتكۈچى".

قەدىمكى بىرمىنىڭ بىر قىسمى ھېسابلىنىدىغان كامبودژىدىكى ئانكور خارابىسىدا بۇيۇك بۇتخانىنىڭ قالدۇقلىرى ساقلىنىپ قالغان، بۇلارنى دۇنيادىكى ئارخىتېكتۇرلۇك مۆجىزىلەردەپ ھېسابلاشقا بولىدۇ. موشۇ خارابىلەر ئارىسىدا پات - پاتلا يەتتە باشلىق يىلاننىڭ ھەيكىلى ئۇچرايدۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئاساسى تەسۋىرلىرى بۇتخانىنىڭ كىرىش ئىشىگىگە جايلاشقان. ئىشىكنىڭ ئىككى تەرىپىگە يەتتە باشلىق يىلاننىڭ ئويما ھەيكىلى جايلاشتۇرۇلغان، ئۇلارنىڭ باشلىرى سەككىز - ئون فۇت ئېگىزلىككە كۆتىرىلگەن، قۇيرۇقلىرى بۇتخانا تامىلىرىغا كىرىپ كېتىدۇ.

مەزكۇر ئىككى يەتتە باشلىق يىلان ئۇلارنى تەتقىق قىلغان نۇرغۇنلىغان ئارخىتېكتورلار ئۈچۈن تېپىشماق بولغان ھەم بۇلار توغرىسىدا يازغانلارنىڭ ھەممىسى بۇتخانا قۇرۇلۇشچىلىرى يىلانلارغا سەجدە قىلغان، دەپ تەستىقلەيتتى. ئۇزىنى ئارخېئولوگ دەپ ھېسابلىمىغان خېلىن چېرچىلل كېنىدى خانىم ئۇزىنىڭ "بۇيۇك ئانكور" ناملىق قىزىقارلىق كىتابىدا بۇ كۆتىرەڭگۇ تەسۋىرلەرنىڭ ھەقىقى ماھىيىتىنى ئۇز قەلبى بىلەن سەزگەن. ئۇ مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"بۇ ناگا، ئۇ باشقا ھېچ نېمىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭ شەكلى يۇز يىللىق رىۋايەت ۋە دىنى ئېتىقادلارنىڭ، ئۆتمۈش دىنى ۋە تارىخنىڭ شاھىدىنىڭ نەتىجىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ھەيكەلتاراش ياكى ياساكارنىڭ ئوي - خىيالىنىڭ مېۋىسى ئەمەس، بۇ يېرىم خۇدانىڭ سىمۋولى.

بۆیۆك یەتتە باشلیق یىلاننىڭ تەسۋىری

قورشاپ تۇرغان يېزىقلارنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭ سۈپىتىگە، ئۇنىڭ تارىخىغا چۆكۈش زۆرۈردۇر.

كېندى خانىم مۇتلەق ھەقلىق، باشقا ئالىملارنىڭ ھەممىسى خاتالىشىدۇ. گەرچە خانىم ئۇ سىمۇئولنى مۇناسىپ باھالالمىغان بولسىمۇ، ممزكۇر يىلانلار سىمۇوللار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يىلانلار يېرىم خۇدانى ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل دۇنيانىڭ ئۇلۇق ياراتقۇچىسىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ. ئۇلار بويۇنلىرى ئالدىدا ۋە دۈمبىلىرىدە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ نازاكەتلىك سىمۇوللىرى جايلاشقان، بۇلارنى ماڭا ئىلتىپات يۈزىسىدىن بەرگەن "ئامېرىكان ئۇئىكلى" ژۇرنىلىنىڭ ئاجايىپ سۈرەتلىرىدىن كۆرۈشكە بولىدۇ. ئەمما مەن ممزكۇر سىمۇوللارنىڭ ئۆزەم سىزغانلىرىمنى كەلتۈردۈم. بۇلار ئانكورنى فرانسۇزلار ئېگىلىۋالغاندىن خېلىلا يىللار ئىلگىرى ياسالغان. ئۇ زامانلاردا ئانكورغا باربىدىغان يول قېيىن ۋە خەتەرلىك سەياھەت بولۇدىغان ۋە مەن بىر نەچچە ئۇنتۇلمايدىغان سەرگۈزەشتىلەرگە دۇچ كەلگەن،مۇنداق ئىش كۆپلىگەن تەتقىقاتچىلارنىڭ بېشىغا چۈشىدىغانلىغى مۇقەررەر.

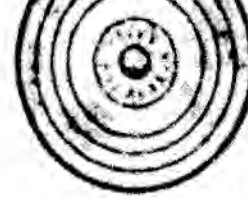

ئانكور - ژاتتا

تاشقى چەمبەر - قۇياش
ئۇچ ئېچكى چەمبەر - **مۇ** سانى
ئوتتۇرىدىكى شەكىل - پادىشا نىلۇفەر، **مۇ** مەملىكىتى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۇوللۇق گۈلى

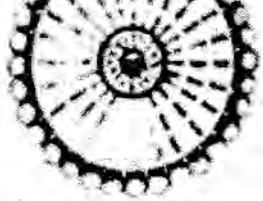

ئانكور - تخومدا

ئوتتۇرىسىدىكى شەكىل - نىلۇفەر گۈلى
بىرىنچى چەمبەر - نۇر قورشىغان قۇياش تەسۋىرى
نۇرلار ئۇچ بۇلەككە بۆلۈنگەن، بۇلار **مۇ** مەملىكىتىنىڭ سانىنى بىلدۈرىدۇ

شۇنداق قىلىپ، "ساندى ئامېرىكان"دىكى سۈرەتلەر بىلەن بىللە مەن بۇ ئىككى تەسۋىرنىڭ سىزىقلىرىنى، شۇنداقلا سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە تەرجىمىسىنى كەلتۈرۈۋاتىمەن.

نېمە سەۋەبتىن كامبودژىدا يەتتە باشلىق يىلاننى ناگا دەپ ئاتايدۇ؟ مەن پەقەت بىرلا نەرسىنى پەرەز قىلالايمەن. ممزكۇر ئوبراز بىرمىغا ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن ھەم ئۇنى ئۆزلىرى بىلەن ناگلار ئېلىپ كەلگەن. بالايى - ئاپەتلىك تەبىئەت ئۆزگىرىشى ناگلارنى يەر - يۈزىدىن يوق قىلىپ تاشلىدى ھەم ئۇلارنىڭ يەرلىرى قايتىدىن

ماكانلاشقا لايىق بولۇشى بىلەن ئۇلارنى يېگى خەلق ماكانلىدى. موشۇ خەلق يىلانغا نام بېرىپ، ئۇنى بىرىنچى بولۇپ سىمۇول سۈپىتىدە پايدىلانغان خەلقنىڭ نامى بىلەن ئاتىغان.

سۆز ئانكور توغرىسىدا بولۇۋاتقانلىقتىن، ئارخېئولوگلار "شىرلار" دەپ ئاتايدىغان شۇ يەردىكى تاش ھەيكەللەرنى يەنە بىر قېتىم ئەسلىتىپ ئۆتمەكچىمەن. مەزكۇر ھايۋانلار باشلىرىنى ئېگىز كۆتەرگەن ھالدا **مۇ** مەملىكىتى چۆكۈپ كەتكەن يونلىشتىكى شەرىقەقاراپ تۇرغان ھالەتتە تەسۋىرلەنگەن.

ئانكوردا، ھەممىلا جايلاردا بىزنى گويا تاشلاردىن ئۇزلۇكسىز چىقىپ تۇرۇۋاتقان "**مۇ، مۇ** ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى" دېگەن ئاۋازلار ئەگىشىپ يۇرمەكتە.

قۇشلار - ياراتقۇچىنىڭ سىمۇوللىرى

ئىلاھلىكنىڭ ئىجادى باشلانمىسى سۈپىتىدىكى قۇشلارئېھتىمال، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ شەرقى - شىمالى قىسمىدا كەڭ قوللىنىلغان بولۇشى مۇمكىن. قۇش سىمۇولى جەنۇبىقا قاراپ، تاكى ھازىرقى ھاۋاي جايلاشقان يەرگىچە،ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ نېرى يەرلەرگىچە تارالغان.

شەك - شۇبھىسىزكى، مەزكۇر سىمۇولغا مۇقەددەس ئىلاھ سۈپىتىدە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ بارلىق ئاھالىسى سەجدە قىلغان، ئەمما باشقا يەرلەردە ئۇ كرېئاتسىلىنىڭ سىمۇولى بولمىغان. شەرىقنىڭ بارلىق مەملىكەتلىرىدە، بولۇپمۇ مىسر ۋە بابىلوندا، مۇقەددەس قۇشلار توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان يازمىشلار تېپىلغان. ئۇيغۇرلار تاش پۈتۈكلىرى ئىسپاتلىغاندەك، مۇنداق شاھىتلار قەدىمى مېكسىكىدىمۇ مەۋجۇت بولغان. ھەتتا ھازىرقى كۇنلەردىمۇ مەزكۇر سىمۇوللار شىمالى ئامېرىكا ئىندىيانلىرى ئارىسىدا ئۆمۈر سۈرمەكتە، ئۇلار بۇنى گۈلدۈرماملىق قۇشلار دەپ ئاتايدۇ. ئىندىيانلار رىۋايىتىدە "چاقماق - گۈلدۈرماما قۇشنىڭ كۆز قىسىشى، گۈلدۈرماما - ئۇنىڭ قانات قېقىشى، يامغۇر گۈلدۈرماما قۇشنىڭ دۈمبىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۆلدىن ئاقىدۇ"، دەيىلىدۇ.

نۇھىنىڭ مېكسىكا پۈتۈكچىلىرى ئارىسىدىكى قۇشلار ئوبرازى

ئىككى مىڭ ئالتە يۈز قەدىمكى تاش پۈتۈكچىلىرىدىن ئىبارەت نۇھىنىڭ ساقلانمىلىرىدا قۇشلار سىمۇولى چۈشۈرۈلگەن ئوتتۇزغا يېقىن پۈتۈكچە بار. مەن ئۇلاردىن ئوتتۇزنىڭ ھەممىسى توغرىسىدا تەسەۋۋۇر بېرىدىغان ئۇچىنى تاللاۋالدىم.

قۇشلار سىمۇوللىرىدىكى يازمىشلار گۈۋالىق بەرگەن قەدىمكى بۇتخانىلارنىڭ مەخپى سان بەلگۈلىرى ياراتقۇچىنىڭ سىمۇولىرى.

مەلۇمكى،بۇلارنى ئۇيغۇر خەلقى سىزىپ ياسىغان، سەۋەبى، تەسۋىرلەردە ئۇيغۇر سىمۇوللىرى پايدىلىنىلغان. مەسىلەن، قۇشلار كۆزلىرى قۇياشنىڭ ۋە بىرتۇتاش ئىلاھلىكنىڭ ئۇيغۇر سىمۇوللىرىدىن ئىبارەت.

بىر مىللەت سەكسەن ئالتە تۈمەرلىق مەركىزى شەكىلدە ياراتقۇچى كۈچلەرنىڭ ئىلىپبەلىك سىمۋولى بولغان قەدىمى يېزىق ╳ ھەرپى. ئورۇن ئالغان.

ھاۋايدا شۇنداق رىۋايەت مەۋجۇتكى، "يوغان قۇش ئېگىزلىكتىن تۆۋەنگە چۈشكەن ۋە ئوكيانغا تۇخۇم چىقارغان. بۇ تۇخۇم يېرىلىپ، ھاۋاي پەيدا بولغان".

بۇنىڭدىن شۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقابولۇدىكى، قۇش سىمۋولى ياراتقۇچىنى بەلگىلەش ئۈچۈن قەدىمكى ھاۋايلىقلار تەرىپىدىنمۇ پايدىنلغان.

سىب، مىسىر قۇشى

مىسىر مۇقەددەس ئىلاھلار ساگىراملىرىدا قۇش، ئۇدەكنىڭ شەرىپىگە ئاتالغان ئىلاھ ئۈچرايدۇ. ئۇدەك مۇقەددەس قۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، بۇنىڭ تۇغرىسىدا ھىندى رىۋايەتلىرىدە ئەسلىتىپ ئۆتۈلىدۇ، شىمالى مىسىر بولسا، بىر ۋاقىتلاردا ھىندىستاننىڭ كولونىيەسى بولغان.

سىب

مېكسىكىدىكى "قۇشلار پۈتۈكچىلىرى"

سىبنى "ئىلاھلار ئاتىسى"، "ئىلاھلار تايانچىسى" دەپ ئاتايتتى. سىب سۆزىنىڭ ئۆزى مىسىرچىكى ئۇدەكنىڭ بەلگىلىك بىر تۈرىنى بىلدۈرىدۇ، ئۇنىڭ سىمۋولىنى باش كىيىمدە ئەكس ئەتتۈرەتتى. سىبنى شۇنداقلا "ئۇلۇق غاقىلداش" دەپمۇ ئاتايتتى، ئۇ تۇخۇم چىقىرىپ، شۇنىڭدىن پۈتكۈل زېمىن ۋە ئادەم تېنى پەيدا بولدى، دەپ ھېسابلىناتتى. "مەرھۇملار كىتابىدا" مۇنداق دېيىلگەن: "مەن ئۇلۇق غاقىلداشنىڭ تۇخۇمىنى ھمايە قىلىۋاتىمەن. مەن گۈللەنسەم، ئۇمۇ گۈللىنىدۇ، مەن ئۆمۈر سۈرسەم، ئۇمۇ ئۆمۈر سۈرىدۇ، مەن ھاۋادىن نەپەس ئالسام، ئۇمۇ نەپەس ئالىدۇ".

موشۇنىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىكى، سىب قۇشى ياراتقۇچى كۈچلەرنىڭ ئۇلۇق باشلانغۇچ

تۆرتلىكىنىڭ سىمۇولى بولغان.

مۇ ھالاكىتىنىڭ شىمالى ئامېرىكىدىكى تەسۋىرى

مەزكۇر تەسۋىر ۋانكۇۋېر سۈئىلىنىڭ (برىتانىيە كولۇمبىيەسى، كانادا) غەربى قىرغاقلىرىدا ماكانلايدىغان ئىندىيانلارنىڭ نۇتكا قەبىلىسىدە تېپىلغان

گەرچە مۇقۇرۇقلۇقى ۋە ئۇنىڭ ھالاك بولۇشى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان نۇرغۇنلىغان، مەتىلەر، شۇنداقلا "تروئان ۋەسقىسى"، "بوردژىئا قامۇسى" ۋە "كورتېكس قامۇسى"دا تويلانغان مۇرەككەپ سىمۇوللۇق رەسىملەر مەۋجۇت بولسىمۇ، مەن مەزكۇر قۇرۇقلۇقنىڭ ۋەيران بولۇشى قانداق يۈز بەرگەنلىگى توغرىسىدا پەقەت ئىككىلا سۆرەتتىن تېپىشقا مۇۋاپىق بولدۇم. ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى مىسرنىڭ، ئىككىنچىسى بولسا مانا شۇ شىمالى ئامېرىكا ئىندىيانلىرىنىڭ سۆرىتى. مۇنداق ئېيتقاندا، بۇ ئىككى تەسۋىر ئوتتۇرىسىدا بىر ئەھمىيەتلىك پەرىق بار. مىسرلىقلار **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئوتلۇق چەكسىزلىككە غۇلاۋاتقانلىغىنى كۆرسەتكەن، شىمالى ئامېرىكىلىق ئىندىيانلار بېسىپ كېلىۋاتقان ۋە يەرنى يۇتۇپ كېتىپ بارغان سۇلار ھەققىدە ھېكايە قىلىدۇ. بۇلار **مۇ** قۇرۇقلۇقى ھالاكىتى ئۈمۈمى تەسۋىرىنىڭ ئىككى ئاساسى پاكىتى، شۇنداقلا مىسرلىقمۇ، شىمالى ئامېرىكىلىقمۇ رەسىملەر دۇرۇس بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. قەدىمكى زامانلاردا ھەر ئىككىلا خەلقتە **مۇ** قۇرۇقلۇقى ھالاكىتىنىڭ سەۋەبلىرى مەلۇم بولغان.

مۇ ھالاكىتىنى تەسۋىرلەيدىغان شىمالى ئامېرىكىلىق ئىندىيانلارنىڭ تەسۋىرى

مە زكۇر ئىندىيانلار رەسىمىدە پايدىلانغان نۇرغۇنلىغان سىمۇوللار **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا قوللىنىلغانلارغا ئوخشاپ كېتىدۇ، باشقىلىرى بولسا، تونۇش ئەھمىيەتكە بىلىنىدۇ.

مۇ قۇرۇقلۇقى مەتىلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ھەممىدىن كۆچلۈك ھالدا سۇلار سىمۇوللىرى ئۆزگەرگەن. ناگلار، ئۇيغۇرلار ۋە ئامېرىكا مايالار تىلىدا بۇنىڭ ئۈچۈن كخابات ئىسىملىك تۇرى جەھەتتىن ئۆزگەرتىلمىگەن يىلان قوللىنىلغان، ئۇنىڭ تېنى ئادەتتە ئوكيان دولقۇنلىرىغا ئوخشىتىپ ئەگرى - دونايى سىزىقلار بىلەن تەسۋىرلىنەتتى. ئەمما قەدىمكى ئىندىيانلار ئۆزلىرىنىڭ جەنۇبى خوشنىلىرىغا قارىغاندا ئەستايىدىلراق بولغان، ئۇلار سۇلارنىڭ ھەرخىل تىپلىرىنى بەلگۈلەش ئۈچۈن خىلمۇ - خىل سىمۇوللارنى قوبۇل قىلغان، يوغان بېلىقلار ئوكيانىنى، قىڭغىر

ئىلانسمان سىزىقلار كىچىك سۆ كۆللىرىنى سىمۇوللاشتۇراتتى. تىنىچ ئوكيانىك سىمۇولى "ئوكيان- قاتىل". مەركۇر ئويراز كۆپچىلىكتە بولمىسمۇ، غەربى - شىمالى ئىندىيانلار قەبىلىلىرىنىڭ ھەممىسىدە ئۇچرايدۇ. ئېھتىمال، ئوكيانىڭ "قاتىل" دەپ ئاتىلىشىنىڭ سەۋەبى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ كۆپ مىللەتلىرىنىڭ ئاساسىي ئۆز سۆزلىرى بىلەن چۆكتۈرۈۋەتكەنلىكىدە بولسا كېرەك.

ئىندىيانلار سۆرىتىدە،ئۇچ يىلان، قۇشلار ۋە بېلىقلار ئوخشاش ئۇچ ئاساسىي شەكىلدىن ئىبارەت.

يۇقىرقى قىسمى

يىلاننىڭ بېشىدا پەيدا بولغان بىرخىل قىلىپ، بۇ تۈرى ئۆزگەرتىلگەن يىلان. بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىكى شىمالى خەلقلەرنىڭ قۇشىمان يىلان ھەققىدىكى ئەنئەنىۋى تەسۋىرىدۇر. تۈرى ئۆزگەرتىلگەن يىلان بارلىق قەدىمكى خەلقلەردە ياراتقۇچى سۈپىتىدىكى ئىلاھلىكنىڭ، شۇنداقلا ئۇنىڭ يەتتە پەرمانىنىڭ سىمۇولى بولغان.

ئوتتۇرىسىدا

ئىندىيانلار گۈلدۈرماما قۇشى دەپ ئاتايدىغان ئەپسانىۋى قۇش، بۇنىڭ توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر غەربى - شىمالى ئىندىيانلار قەبىلىلىرى ئۇچۇن تىپىكتۇر.

مۇ مەملىكىتىنىڭ شىمالىداقۇشلار مۇقەددەس تۆرتلىكىنىڭ، تۆرت ئۇلۇق دائىمى ۋە قۇرغۇچى كۈچىنىڭ ياراتقۇچىنىڭ يەتتە ئۇلۇق پەرمانىنى ئورۇنلىغۇ چىنىڭ سىمۇوللىرى سۈپىتىدە پايدىلىنىلاتتى. ئۇمۇمەن ئالغاندا، قۇشلار سىمۇوللىرى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە كەڭ تارالغان ئىدى. چۈنكى ھازىر بىز ئۇلارنى پات - پات تىنىچ ئوكيانىدىكى ھاۋايدا، نۇيۇرتنىڭ مېكسىكا پۈتۈكچىلىرىدە ۋە مىسر خۇداسى سېب نىڭ قىياپىتىدە، شەرىق مەملىكەتلىرىنىڭ بارلىقىنىڭ سىمۇوللىرىدا ئۇچرىتىمىز. مۇقەددەس تۆرتلىكنى يەلگۈلەش ئۈچۈن قۇشلاردىن تاشقىرى كرېستلار، مۇنداق ئېيتقاندا، دۇنيادا ھەممىدىن كۆپ تارالغان سىمۇوللار پايدىلىنىلاتتى. ئەڭ ئاددى كرېستلار مۇقەددەس مەتىلەردە يەتمىش مىڭ يىل ئىلگىرى تۆرت يارانتقۇچى كۈچىنىڭ بەلگۈلىرى سۈپىتىدە قوللىنىلاتتى.

تۆۋەنكى قىسمى

ئۇچىنچى شەكىل يوغان بېلىق بولغان كىت ، قاتىلنىڭ ئەنئەنىۋى تەسۋىرى. مېنىڭ مەلۇماتلىرىم بويىچە، بېلىقنى سۇنىڭ سىمۇولى سۈپىتىدە پايدىلانغان بىردىن - بىر خەلق شىمالى ئامېرىكا ئىندىيانلىرى، گەرچە مەركۇر سىمۇول ئەڭ تەبىئى بولۇپ كۆرۈنسىمۇ، ئۇنىڭ بارلىق خەلقلەردە ھەممىدىن كۆپ تارالمىغانلىقى ھەيران قالارلىق ئىشتۇر.

ئۇلۇق كۈچلەرنى سىمۇوللاشتۇرۇدىغان گۈلدۈرماما قۇشى بېلىق ئۇستىدە ئۇرە تۇرغان ھالدا، يەنى ئوكيان سۇلىرىنىڭ ئۇستىدە تەسۋىرلەنگەن، ئۇنىڭ تىرناقلىرى بېلىقنىڭ دۇمبىسىگە

سانچىلىپ، سۇنىڭ موشۇ كۆچلەرنىڭ ئىشەشلىك نازارىتى ئاستىدا ئېكەنلىكىنى كۆرسەتمەكتە. بۇنىڭغا گۈلدۈرماما قۇشنىڭ قاناتلىرى بىلەن تۆۋەنگە قاراپ يېقىلىۋاتقان ۋە چەكسىز چوڭقۇرلۇقنى ھاسىل قىلىدىغان قۇدرەتلىك كۆچلەرنىڭ ئىدىئوگراممىسى گۆۋالىق قىلماقتا.

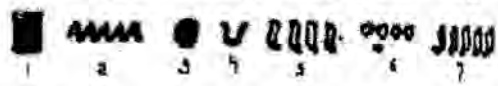

بىرىنچى: بېلىقنىڭ كۆزى بىرىنىڭ ئىچىگە يەنە بىرى كىرگۈزۈلگەن ئىككى كۆادراتتىن ۋە ئىچكى كۆادراتقا جايلاشتۇرۇلغان ئۈچىنچى ئېلىمېنت كۆزنىڭ قارچۇغىنى ھاسىل قىلىدىغان بىر تۇتاش كۆادراتتىن تەشكىل قىلىنغان. ئىككى كۆادرات "ئانا" ۋە "يەرنى"، ياكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى ئىپادىلەيدۇ. قارا كۆادرات قاراڭغۇلۇقنى كۆرسىتىدۇ. سۇندۇرۇلغان بويۇن ۋە چەكسىز چوڭقۇرلۇق بىلەن ئۇيغۇنلاشقاندا بۇ "ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى تۆۋەندە، قاراڭغۇ، چەكسىز چوڭقۇرلۇقتا غايىپ بولدى" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

نۇۋېن ساقلانمىلىرىدىكى بىر مىڭ تۆرت يۈز ئوتتۇز مېكسىكا پۇتوكلىرىدە خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش كۆرىنىشلەر بار.

ئەندى سىمۇولنى سۆز مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلىش ئوڭايلاشتى. مەن پەقەت ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە ۋە ئۇنىڭ كولونىيەلىرىنىڭ كۆپچىلىگىدە تارالغان بەلگىلەر بىلەنلا شۇغۇللاندىم.

ئىككىنچى: بېلىقنىڭ ئاغزىدا ئۇنىڭ گېلىغا بىر تەرسىنى ئېلىپ يۈتىپ بارغان سۇ كۆرسىتىلگەن.

ئۈچىنچى: ئېغىز ئىچىدە بېلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا دېگىدەك جايلاشقان كېكىرتەك كۆرۈنمەكتە. كېكىرتەكنىڭ كەينىدە تۆرتىنچى سىمۇول، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئېلىپىسىنىڭ قەدىمكى يېزىق شەكلى ھەرپى جايلاشقان. مەزكۇر ھەرپىنىڭ مەنىسى بەلگۈسى چەكسىز چوڭقۇرلۇق، موشۇنىڭدىن كېيىن ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كېتىپ بارغانلىقى چۈشىنىشلىك بولىدۇ.

بەشىنچى: چەكسىز چوڭقۇرلۇقتىن كېيىنلا توغرا تۆرت تال سىزىق پەيدا بولىدۇ، بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىكى سانىنىڭ يېزىق شەكىللىرىنىڭ بىرى. مەزكۇر تۆرت سىزىق تۆرت بۇيۇك ئىجاتكار كۆچلەرنىڭ سانلىق سىمۇولنى بىلدۈرىدۇ.

ئالتىنچى: بېلىقنىڭ يەلكىسىدە تۆرت چەمبەر، تۆرت يېزىغنىڭ يەنە بىر شەكلى تاسۋىرلەنگەن.

يەتتىنچى: بېلىقنىڭ دۈمبىسى ئۇستىدە بەش سىزىق، يەنى ئىلاھى بەشلىك ۋە تۆرت بۇيۇك ئىجاتكار كۆچنىڭ تولۇق سىمۇولى كۆرسىتىلگەن.

شۇنداق قىلىپ، رەسىم ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى تۆرت بۆيۈك كۆچ تەرىپىدىن يوق قىلىنغانلىغىنى بايان قىلىدۇ، مەزكۇر پاكت **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكىتىگە باغلىق بارلىق مەتىنلەردە ئەسكە ئېلىنىدۇ.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما

ياراتقۇچى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى يوقىتىشنى نىيەت قىلغان.

ياراتقۇچىنىڭ پەرمانىنى ئورۇنلىغۇچى تۆرت بۆيۈك كۆچ زېمىنىنى سۇ ئاستىغا چۆكۈپ كېتىشكە مەجبۇرلىغان ۋە يەرلەر چەكسىز سۇ چوڭقۇرلۇغىغا غۇلاپ، چۆكۈپ كەتكەن.

نېۋادا تاشلىرىدىكى **مۇ** قۇرۇقلۇقى توغرىسىدىكى مەتىنلەردىن تاشقىرى، يىز تازا ئامېرىكىلىق كېلىپ چىقىشقا ئېگە ئۇنىڭ ھالاكىتىگەئائىت يەنە بىر شاھىت بىلەن تونۇشتۇق. ھەقىقەتەنمۇ، دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىغا سېلىشتۇرغاندا ، ئامېرىكىنىڭ غەربىي قىسمى ئەڭ قەدىمكى ئۆتمۇش ھەققىدە ھەممىدىن كۆپ يېزىقلارنى ساقلاپ كەلمەكتە.

ئالياسكىدىكى توتېمىلىق تۇغۇرۇك

ئەندى شارلوتتا كورول خانىم ئارىلىدىكى (ئالياسكا) خايدا ئىندىيانلارنىڭ توتېمىلىق تۇغۇرۇقىگى ھەققىدە گەپ قىلايلى، مەزكۇر قەبىلە كۆزاماكول قەبىلىسى سۆيىتىدىمۇ مەلۇم.

ئاقساقاللارنىڭ بىرى مەزكۇر تۇغۇرۇكنىڭ سىمۇزولىنى ماڭا مۇنداق چۈشەندۈرۈپ بەردى:

تۇغۇرۇكنىڭ چوققىسىدائولتۇرغان قاناتلىق مەۋجۇدات، گۇلدۇرماما قۇشى ياراتقۇچىنىڭ ئېپادىسىدۇر. چاقماق گۇلدۇرموما قۇشنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرىنىڭ قىسلىشىدۇر، گۇلدۇرماما ئۇنىڭ قاناتلىرىنى قېقىشى، يامغۇر ئۇنىڭ دۇمبىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىنتايىن زور كۆلدىن ياغىدۇ. گۇلدۇرماما قۇشنىڭ تىرناقلىرى بېلىقنىڭ قۇيرۇقىغا قاتتىق يېپىشۋالغان.

ئۇلۇق كەلكۈن كەلگەن كۆنلەردە، كىشىلەرگە تۆمۈر باشلىق بولغان ھەم ئۇ گۇلدۇرماما قۇشنىڭ، گۇلدۇرموما ئىلاھىنىڭ ۋە باشقا بارلىق ئىلاھلارنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشكەن.

زېمىنغاكۆچۈلۈك قىيان بېسىپ كەلگەندە، ئىلاھلار تۆمۈر باشلىقنىڭ ھاياتىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى تۆمۈر باشلىق بېلىققا ئايلاندۇرۇشتىتۇ.

قىيان كەتكەندىن كېيىن، كىشىلەرنىڭ قايتا ئۆزگەرگەن داھىسى ئىم پكىش دەرياسىدا ياشايدىكەن، ئۇ كەپە ئۇچۇن شاخ - شۇمبۇلارنى يىغىدىكەن، ئەمما ئۇنى ياساش ئۇچۇن ماغدىرى يەتمەيدىكەن

كۆنلەرنىڭ بىرىدەگۇلدۇرمامنىڭ دەھشەتلىك ساداسى ئىچىدە، تۆمۈر باشلىقنىڭ ئالدىدا گۇلدۇرماما قۇشى پەيدا بولۇپتۇ. ئۇ ئىلاھقا خاس نقاۋنى ئېلىپ تاشلاپ، تۆمۈر باشلىققا ئۆزىنىڭ ئىنسانى قىياپتىنى كۆرسىتىپتۇ. " مەن ساڭا ئوخشاشلا ئادەم، دەپتۇ گۇلدۇرموما قۇشى، مەن ساڭا شاخلارنى جايلاشتۇرۇشقا يارىدەملىشىمەن. سېنىڭ قەبىلەڭنى جايلاشتۇرۇش ۋە سېنى مەڭگۈ ھىمايە قىلىش ئۇچۇن سېنىڭ بىلەن قالىمەن" ئاندىن، گۇلدۇرمامنىڭ قاتتىق

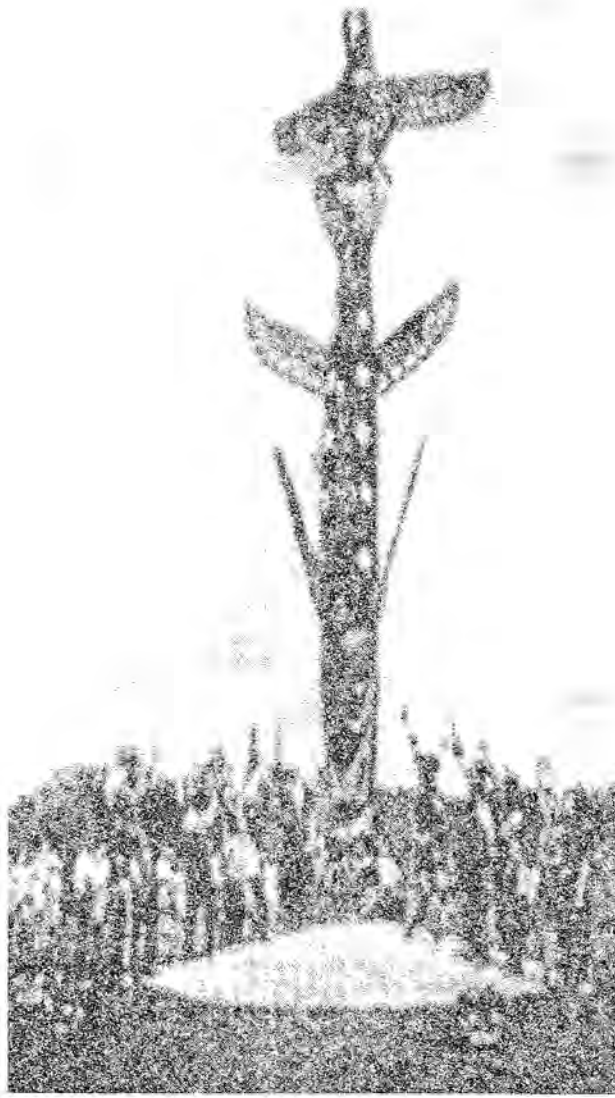

ئالياسكىدىكى توتېملىق تۈۋرۈك

گۈلدۈرلىشىدە قۇش بىر توپ جەڭچىلەرنى پەيدا قىلىپتۇ، ئۇلار توغرىدىن - توغرا گۈلدۈرلەش ئۇۋازلىرى ئىچىدىن تولۇق قۇراللانغان ھالدا سەكرەپ چىقىپتۇ، تۆمۈر باشلىق بىلەن بارلىق خالدىلار ئەنە شۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرى ئىكەن.

مەزكۇر توتېمىلىق تۈۋرۈكتىن باشقا،خالدىلاريەنە مەلىكە - جەڭچى، ئىككى باشلىق دېڭىز مەخلۇقىنىڭ تارىخى ، شۇنداقلا بېلىق ۋە دېڭىز يولۇسى ھەققىدىكى رىۋايەتنى ھېكايە قىلىشىدۇ.

بېلىق ۋە دېڭىز شىرى

"دېڭىز شىرى جەڭچىلەرنىڭ بىرىگە ئۇنىڭ ئايالىنى بېلىق - قاتىلدىن قۇتۇلدۇرۇشقا (يەنى ئۇ چۆكۈپ كېتىپ بارغاندا) ياردەملەشتى، ئەمما بېلىق قاتىل كۆچلۈك بولۇپ، ئۇنى چوڭقۇرلۇققا تارتىشقا باشلىدى.

ئۇنى ئۆزى ئوچىغىنى ساقلىغۇچى كولۇس قۇتۇلدۇرۇپ، ئائىلىگە قايتۇردى. دېڭىز شىرىنى قەبىلە قوبۇل قىلدى ۋە ئۇ تۆمۈر باشلىقنىڭ قىزى، مەلىكىگەئۆيلەندى.

جون بوللو ئۆزىنىڭ " ئوئوخسې " ناملىق كىتاۋىدا، ئالگونكىن قەبىلىسىدە قېيان ۋە ئۇلار پان دەپ ئاتايدىغان **مۇ** يېرىنىڭ چۆكۈپ كېتىشى توغرىسىدا رىۋايەت بارلىقىنى ھېكايە قىلىدۇ. ئۇنىڭدىكى بايانلارغا قارىغاندا، مەزكۇر رىۋايەت ئەملىيەتتە ئىككى قىسىمدىن ئىبارەت.

ئىندىيان - ئالگوكونلار قېيان ھەققىدە ئاگاھلاندۇرۇلغان ۋە قېيان بېسىپ كىلىشتىن بۇرۇن قېچىپ كېتىش ئۈچۈن كېمىلەرنى ياسىغان. پان قۇرۇقلۇقىدىن يۈز ئوتتۇز سەككىز كېمە يۈرۈپ كەتكەن. شۇ كۈنى ئاسمان ۋە يەرنىڭ داۋۇزلىرى ئېچىلغان.

يەر، خۇددى دېڭىزدىكى كېمىگە ئوخشاش، ئۇ ياقتىن بۇ ياقتا چايقالغان،يامغۇر چىلەكلەپ قۇيغاندەك ياغقان،قۇلاق - مېڭىنى يەپ كېتىدىغان گۈلدۈرمومىلار (زىلزىلىلەر) زىمىنىنىڭ ئاستىدىن ئاڭلانغان. غايەت زور قۇيۇنلار ئاسمانغا دېگىدەك كۆتىرىلگەن، يەر پارچىلانغان، قۇرۇقلۇق باغلانغان يېرىدىن ئۇزۇلۇپ چۈشكەن، يەردىن كۆتىرىلگەن يالقۇن ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە بۇلۇتلار گۈلدۈرلىگەن سادالارنى چىقارغان. قۇيۇنلارقايتىدىن ھەممە ياقتا تارالغان، زىمىن ھېچ قاچان كۆتىرىلمەس بولۇپ سۈغا چۆكۈپ كەتكەن.

قەدىمكى مايا پۈتۈكچىلىرى

مەزكۇر تاش پۈتۈكچىلەر ئىنتايىن قاتتىق قۇمتاشتىن ياسالغان. بەلگىلەر توق - قىزىل رەڭدە بويالغان ۋە ئۇنى قاپلاپ تۇرغان سىر ئەينەكتەك پارقىرايدۇ. بەلگىلەر كېسىپ ياسالغان كۆرۈنۈش ساغۇچ، پۈتۈكچىنىڭ قالغان قىسمى ھاۋارەڭ. رەڭلەرنىڭ مۇنداق ئالمىشىپ كېتىشى قەدىمكى مايا يادىكارلىقلىرىدا پات - پات ئۇچرايدۇ.

پۈتۈكچىنىڭ ئېگىزلىگى تۆرت دېيىمغا يېقىن. ئاستى تەرىپى كەڭىيىپ، پۈتۈكچىگە تىك تۇرۇشقا ئىمكانىيەت يېرىدىغان ئاستىدىكى قىسمى تەشكىل قىلىدۇ.

مەزكۇر پۇتۇكچە مېنىڭدە قانداقتۇ بىر سىرلىق سېزىملارنى ئويغىتىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭدا مايانىڭ قەدىمكى يېزىق بەلگىلىرى ئەمەس، بەلكى ناگلار يېزىغى ئۇسلۇبىدىكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۇوللىرى كېسىلىپ ياسالغان. يازمىنىڭ بۇ ئالاھىدە شەكلى پەقەت ئالى كاھىنلار ۋە باشقا يۇقۇرى دەرىجىدىكى روھانى خىزمەتكارلىرىغلا مەلۇم ئىدى، شۇ سەۋەپتىن مەزكۇر بەلگىنى يۇقىرى تەبىقىگە كىرىدىغان شەخسلەر ۋە تەخت ۋارىسلىرىلا قوللىناتتى.

قەدىمكى مايا پۇتۇكچىسى

ئەندى مەن مەزكۇر يېزىقنى سۆزلەر مەنىسى بويىچە تەھلىل قىلىمەن، بىز، ئۇنىڭ قانداق تارىخنى بايان قىلىدىغانلىغىنى كۆرۈۋىمىز.

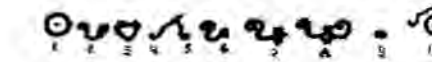

ئاچقۇچ

بىرىنچى: ياراتقۇچىنىڭ، ئۇلۇق ھاكىمنىڭ،پادىشالار پادىشاسىنىڭ سىمۇولى، ئۇ پات - پاتلا پۇتكۇل دۇنيانىڭ ئېگىسى سۆيىتىدىكى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى كۆرسىتىدۇ. "كورتېكس قامۇسى"دا مەزكۇر ئېلىمېنت، مۇ ئۇلۇق ئېگەم دەپ ئاتالغاندا پايدىلىنىدۇ.

ئىككىنچى: ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئېلىپېسىدىكى قەدىمكى يېزىق ھەرپىي ٧، چەكسىز چوڭقۇرلۇقنىڭ سىمۇولى

ئۈچىنچى: ٧ ھەرپىي چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈدىغان بەلگىدىن تەركىپ تاپقان مۇرەككەپ سىمۇول. ئۇ شۇنداقلا يەرنىڭ چۆكۈپ كېتىشىنى تەسۋىرلەيدۇ. ئۇچۇنمۇ پايدىلىنىدۇ.

تۆرتىنچى: ئوكيان دولقۇنلىرى ئېقىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ سىمۇولى. سۇلارنى بىلدۈرىدىغان قەدىمكى بەلگە

بەشىنچى: "يەر ئاستىدىكى ئوت" ۋە "يەر ئاستىدىكى يوللارغا" ئوخشاش قەدىمكى سىمۇوللاردىن تەركىپ تاپقان مۇرەككەپ بەلگە

ئالتىنچى: ئۆز ئىسمى، كۆئى مەملىكىتى

يەتتىنچى: مەزكۇر بەلگۇ ئىككى ئېلىمېنتتىن تەركىپ تاپقان ۋە كۆئى مەملىكىتىنىڭ ھالاك بولغىنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەككزىنچى، كۆئى مەملىكتى ھالاك بولدى ۋە چۆكۈپ كەتتى، دېگەن پۈتۈنسۈرۈك جۈملىنى بىلدۈرىدىغان سىمۋول

توققۇزىنچى، كولونىيەلەر ياكى يەر تەۋرەش سىمۋولى.

ئونىنچى، ئۇلۇق ئېگەم **مۇ** ئوتلۇق چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كېتىپ بارىدۇ.

ئەندى مەن مەزكۇر سىمۋوللارنى قوشۇپ باقاي.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما:

كۆئى مەملىكتى، زىمىنىنك بۈيۈك ئېگىسى ھالاك بولدى، يەر تەۋرەشلەر ئۇنى ھەر خىل جايلاردا سىلكىدى، زىمىن خۇددى ئوكيان دولقۇنلىرىغا ئوخشاش چايقالدى، ئاخىرى ئۇنى تىرەپ تۇرغان تۇۋرۇكلار يىقىلدى ھەم ئۇ ئوتلۇق چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كەتتى. ئۇلۇق ئېگەم چۆكۈشكە باشلىغاندا، يەر ئاستىدىكى ئوت يالقۇنلىرى كۆتىرىلىپ، ئۇنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. كېيىن ئۇنىك ئۈستىنى ئېقىپ كەلگەن دولقۇنلار باستى ۋە كۆئى مەملىكتى، ئۇلۇق ئېگەم چۆكۈپ كەتتى

ئادەم روھىنى يارىتقۇچىدىن ئېلىۋاتقان بروئزلىق ھەيكەل. مەزكۇر رىۋايەت مىسرىنىك "مەرھۇملار كىتابى"دا نۇرغۇن قېتىم ئەكس ئېتىدۇ، ئۇنىڭدا ئادەم باشلىق لاچىن (ھەيكەلدە ئايال دۇمبىسىنىك سول تەرىپىگە جايلاشقان قۇش) روھنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ.

مۇ قۇرۇقلۇقىدىكى بىرونزا ھەيكەل

بۇ قەدىمكى ھەيكەل **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى، ئىنسان يارىتقۇچىدىن ئۆز روھىنى ئالغان مەملىكەت سۈپىتىدە تەسۋىرلەيدۇ. **مۇ** قۇرۇقلۇقى، ئۇيغۇرلارنىڭ ئايال ئوبرازىدا كۆرسىتىلگەن. ئۇنىك

كۆزلىرى يېپىق بولغانلىقتىن، ئۇنىڭغا تېخى هايات پەيدا بولمىغان، روھ ئادەم باشلىق قۇش تۇرىدە تەسۋىرلەنگەن، قۇش ئۇنىڭ سول يەلكىسىگە جايلاشقان ۋە تېنىگە كىرىشكە تەييار. مەزكۇر سىمۇول ئىنتايىن قىزىقارلىق، چۈنكى ئۇ مىسىرلىقلارنىڭ "مەرھۇملار كىتابى"نىڭ كۆپلىگەن باپلىرىدا ئۇرۇن ئالغان. ئۇ يەردە روھ، ئادەم باشلىق لاچىن ئوبرازىدا تەسۋىرلەنگەن. ئەمما مىسىرنىڭ بۇ كىتابى مەزكۇر بىرونزا هەيكەلدىن بەش مىڭ يىللار كېيىن يېزىلغان.

هەيكەلنىڭ يېشى ئۇنىڭ ياسالغان ئورنىغا باغلىق. ئۇ ئېھتىمال ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئۆزىدە ياكى ئۇنىڭ هاملىقىدىكى ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىدە ياسالغان بولۇشى مۇمكىن.

ماڭا هەيكەلنىڭ بارلىق تارىخى مەلۇم، ئەمما مەن بۇنى ئېيتىپ بېرىشكە هەقلىق ئەمەسمەن. پەقەت ئۇنىڭ قانداقلارچە ئامېرىكىغا بېرىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بېرەي.

ئۆتكەن ئەسىردە خىتايدا سارايلار ۋە بۇتخانىلارنى تالان - تاراجلارغا ئېلىپ كەلگەن جەددى ماجرالار يۈز بەردى. مەزكۇر بىرونزا هەيكەل بۇتخانىلارنىڭ بىرىدىن ئوغۇرلانغان ئېدى. ئىنتايىن قىممەت باهالىق قەدىمكى سەنئەتنىڭ باشقىمۇ ئەسەرلىرى بىلەن بىللە ئۇ هاۋايىدا تۇرغان ئامېرىكا هەربىي كېمىسىگە يەتكۈزۈلۈپ قالدۇ ۋە ئوفىتسېرلارنىڭ بىرىگە سېتىلىدۇ. نادىر يادىكارلىقلار ئەسلىدە ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىغا تەئەللۇق ئىدى، ئۇلار پەقەت يېقىندىلا مەزكۇر هەيكەل ۋە باشقا سەنئەت بۇيۇملىرىنىڭ هېساپسىز قىممەت باهالىق ئېكەنلىكىدىن خەۋەر تاپىدۇ. ئۇزاق يىللار مابەينىدە چېدىردىكى توپا - چاڭ ئاستىدا ياتقان، ئۇيغۇرلارغا تەئەللۇق بۇ هەيكەل هازىر ئىشەنچىلىك بانكا سېيفىدا ساقلانماقتا.

ناگلار پىچىقى

مېنىڭدە ئىنتايىن قەدىمكى بىر پىچاق بار، مېنىڭچە بولغاندا ئۇ، ئېھتىمال، دۇنيادىكى هەممىدىن كونا پىچاقتۇر، سۆزلەرگە قارىغاندا، ئۇ قەدىمكى ناگ پادىشالىرى دەۋرىدە ياسالغان، يۇقىرىدا ئېيتقىنىمدەك، ناگلار هىندىستانغا بىرما ئارقىلىق ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن. ئۇلار دېكان ناهىيەسىدە جايلاشقان ۋە ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، بۇ ئورۇننى ناگلار ئىمپېرىيەسى نامى بىلەن ئاتالغان. پۈتۈنسۈرۈك ئىمپېرىيەگە ئايلاندۇرغان. ئۇلارنىڭ پايتەختى هازىر ناگپۇر شەهرى جايلاشقان يەردە ئورنىشقان ئېدى. بىز ناگلار ئىمپېرىيەسى ئۆز مەۋجۇتلۇغىنى قاچان يوقاتقانلىقىنى بىلمەيمىز. رىۋايەتلەردە بۇ ئىش بەش مىڭ يىل ئىلگىرى يۈز بەرگەن، دەپ ئېيتىلغان. تەپسىلى تەتقىقاتلار شۇنى كۆرسەتمەكتىكى، مەزكۇر پىچاقنىڭ بىسى دەسلەپكى قېتىم ساپقا بېكىتىلگەن بىس ئەمەس. پىچاقنىڭ هازىرقى سېپى تۆمۈردىن تەييارلانغان ۋە بىسقا تاۋلانغان مىس مىخلىرى بىلەن بەكىتىلگەن. مىسلار پىچاقنىڭ ئىلگىرىكىدەكلا غىلاپتا تۇرۇشى ئۈچۈن ساپنىڭ ئۈزىگە ئايلانما ئۈزۈك ياسالغان. بۇنىڭ هەممىسى شۇنى كۆرسەتمەكتىكى، دەسلەپكى بىس يە بىرونزىدىن ياكى تاۋلانغان مىستىن ياسالغان بولۇپ، ئۇ شۇنچىلىك قېلىن بولغانلىقتىن، غىلاپتا ئايلانما ئۈزۈكسىزمۇ تۇرالايتتى. پىچاقنىڭ سېپى

ۋە غىلاپ كۆمۈچتىن كېسىپ ياسالغان سىمۇوللار، مايالارنىڭ يېزىقلىرى ۋە نەقىشلىرى بىلەن مول بېزىتىلگەن

ناگلارنىڭ ھىنى پېچىقى

پېچاقنىڭ يېشى پەيدا قىلىدىغان قىزىقىشتىن تاشقىرى، ساپ ۋە غىلاپتا كېسىپ ياسالغان يېزىقلار ۋە سىمۇوللار ھەددىدىن تاشقىرى ھەۋەس ئويغىتىدۇ. بۇلار مېنىڭ تەتقىقات ئىشىم ئۈچۈن تولىمۇ زۆرۈر ئىدى

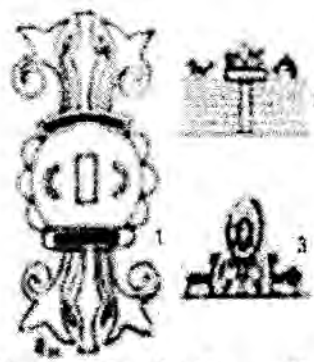

پېچاقنىڭ سېپى ۋە غىلاپىدىكى سىمۇوللار

پىچاق سىپىنىڭ ئىككى تەرىپىنى بىزەپ تۇرۇدىغان سىمۇوللار مەزكۇر پىچاق ئېگىلىرىنىڭ كىم بولغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ قەيەرلەردىن كەلگەنلىكى توغرىسىدا بايان قىلىدىغان ئەنئەنىلىك تەسۋىرلەردىن ئىبارەتتۇر.

بىرىنچى سۈرەت.

ئالدى بىلەن مەن ساپىنىڭ ئالدى تەرىپىدىكى سىمۇولغا مۇراجىەت قىلاي. مەزكۇر سۈرەت ھەم سىمۇوللۇق، ھەم ئەنئەنىۋى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىلەن باغلىقلىغى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ تەستىق ئاساسلانغاندۇر، چۈنكى تەسۋىردە مۇنداق خۇلاسىگە ئىسپاتلار يېتەرلىك ، بىرىنچىدىن، بېشىنى تاج ۋە پەيلەردىن ئىبارەت بىزەك بىزەپ تۇرىدۇ. باش كىيىم ئۇچ قېتىم تەكرارلىنىدىغان ئۇچلۇكلەردىن ئىبارەت. ئىككىنچىدىن، بۇ يەردە ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى نىلۇفەرنىڭ غۇنچىلىرى ئۇچۇن سۇ قۇيۇلغان قەدىمكى كوزا تەسۋىرلەنگەن، بۇ زىمىننىڭ سۇ ئوتتۇرىسىدا جايلاشقانلىقىنى ھەم بۇ پادىشا نىلۇفەر مەملىكىتى، يەنى **مۇ** ئېكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئۇچلەنمە شەكىللەرنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئاساسى ئۇچلەنمىنى ئايالاشتۇرىدىغان ئۇسلۇبلاشقان بىزەكلەر بار. بىزەكلەرنىڭ ھەر بىرى ئۇچ شاخنى ھاسىل قىلغان

ساپىنىڭ ئىككى يۇزىدە دۇنيانىڭ تۆرت تەرىپىنى بەلگۈلەش ئۇچۇن پايدىنىلىدىغان قەدىمكى يېزىق K ھەرپىي جايلاشتۇرۇلغان. بۇ شەرىق ۋە غەرپىنى كۆرسىتىدىغان كولونىيەلەشتۇرۇشنىڭ ئىككى ئاساسى يونىلىشىگە قاراپ تۇرغان سىمۇوللۇق كۆزلەر ئورنىتۇلغان.

پىچاق سىپىنىڭ ئوتتۇرا قىسمى ئۇپۇقنى سىمۇوللاشتۇرىدۇ. ئىككى تەرىپىدە يېرىم سفېرا بولۇپ بايقىلىدىغان ئۇچ قۇياش بار. ئۇپۇقنىڭ كەينىدىن كۆتىرىلىۋاتقان نۇرسىز قۇياش كولونىيەنى ئىپادىلەيدۇ، ئەگەر نۇرلار ئىچىدە بولسا، بۇ ئىمپېرىيەگە بېقىندا كولونىيەدۇر.

شەكىلنىڭ تۆۋەنكى قىسمى پۇتكۇل سۇرەتنى تەگلەشتۇرىدۇ. ھەم ئۇنىڭدا نازۇك كۆركەملىك بېرىپ تۇرىدۇ. بۇسۇرەتنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىدە تولۇقى بىلەن ئېچىلغان تىلۇفەرلەر تەسۋىرلەنگەن، بۇلار **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى، يەنى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى ئىپادىلەيدۇ.

يۇقۇرىدىكىلەرگە ئاساسلىنىپ، مەن مەزكۇر پىچاقنىڭ ناگلارنىڭ كولونىيەلىك دەۋرىگە ياتىدىغانلىقىنى تەستىقلەيمەن

ئىككىنچى سۈرەت

ساپىنىڭ كەينى تەرىپىدە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سۇ ئۇستىدە تۇرغانلىقىنى تەسۋىرلەيدىغان سۈرەت نەقىشلەنگەن، سۇنىڭ ئۇستىدە ئىككى بىلىق سەكرىمەكتە، بىرى شەرققە قاراپ، ئىككىنچىسى غەربكە قاراپ. مەزكۇر سىمۇول شۇنى كۆرسەتمەكتىكى، ھىندىستان ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن سۇ بىلەن ئايرىلىپ تۇراتتى، ھىندىستانغا يېتىش ئۇچۇن ناگلارغا ئوكيانىنى بېسىپ ئۆتۈشكە توغرا كەلگەن. سايامەتنىڭ ئۇسۇلى سۇدىن چىقىپ تۇرغان

بىلىقنىڭ ئىپادىلىك ۋە روشەن ئوبرازى بىلەن چۈشەندۈرۈلگەن، بىلىق ئۆچمايى، ئۇزمەيى بەلكى سۇ ئۈستىدە سىلجىپ بارماقتا.

ئۆچىنچى سۈرەت،

غىلاپتىكى سۈرەت بەش دانە نەقىشلەنگەن ئۆزۈكتىن ياشلىنىدۇ. نەقىشلەر ئاستىدا، ھەر قانداق تەنقىداتچى ئارخېئولوگنى ھەيران قالدۇرىدىغان سۈرەت، تەركىبى يېزىق جايلاشقان. بۇنى ھىندىستاندا ئۆچرۈتۈرۈش مېنىڭ ئۆچۈن تامامەن كۆتۈلمىگەن ئىش بولدى. مەزكۇر سۈرەتنىڭ مەركىزى شەكلى قانداقتۇ بىر گەردىشتە كۆتىرىلىپ تۇرغان تېزەكچى قوڭغۇز. ئۇنىڭ ئاستىدا قۇرۇقلۇق سىمۇولى بولغان قەدىمكى يېزىق M ھەرپىي بار، بۇ تەڭ بۇلۇڭلۇقتىن چەتلەرگە قاراپ سخېمىلىق يوپۇرماقلار تارالغان. ئىككى تەرىپىگە دەسلەپكى ئادەم بۇغىنىڭ سىمۇولى جايلاشقان، ھەر ئىككى سىمۇول سەجدە قىلىۋاتقان. سۈرەت تېزەكچى قوڭغۇزدىن زوقلىنىۋاتقان دەسلەپكى ئادەمنى تەسۋىرلەيدۇ.

بۇ قوڭغۇز نېمىنى سىمۇوللاشتۇرۇدۇ؟

مەن ھىندىستاندا بىرنەچى قېتىم تېزەكچى قوڭغۇزنى ئەسلىگەنتى ياكى تەسۋىرلىگەنتى ئۆچراشتۇردۇم. شۇنىڭغىچە قوڭغۇز پەقەت مىسىر سىمۇولى دەپ ھېسابلىناتتى. ئۇنى مىسىرلىقلار ياراتقۇچىنىڭ سىمۇولى سۈپىتىدە تاللاۋالغان ئىدى. ياراتقۇچىنىڭ باش كېيىمىنى دايىم تېزەكچى قوڭغۇز بېزەپ تۇراتتى

مىسىرلىقلار بۇنىڭدىن ئۇچ مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرى بۇيۇك كۆچلەر مەنبەسى ۋە ئىشنى چۈشەنگەنلىكىنى كۆرسەتمەكتە، كېيىنرەك بۇنى مەن ھىندى مەتىنلىرىگە ئاساسلانغان ھالدا ئېنىقلاپ بېرىمەن. ئانانا بىزنى ئۆتمۈشكە قاراپ، پەقەت ئۇچ پېرىم مىڭ يىلغىلا ئېلىپ بارىدۇ، ئەمما مەن ھېكايە قىلىۋاتقان غىلاپنىڭ سېپىدىكى تەسۋىرلەر بىزنى مىسىرلىقلار تېخى مىسىرغا كەلمىگەن زامانلارغا يېتەكلەيدۇ.

پىچاق سېپىنىڭ ئالدىنقى تەرىپىدىكى سىمۇول بىزگە پىچاقنىڭ سېپى ۋە ئۇنىڭ غىلاپى ناگلار پەقەت ھىندىستانىنىڭ كولونىستلىرى بولغان زامانلاردا تەبىيارلانغانلىغىنى خەۋەرلەيدۇ.

ئەندى مەن ھىندىستاندىكى ناگلار كولونىيەلىرىنىڭ مۇجۇت بولغان دەۋرىنى ئۇنىڭ ئىمپېرىيەگە ئايلانغىچە بولغان پەيتىنى ئۆزەمچە ئېنىقلاشقا ھەرىكەت قىلىپ كۆرەي.

ھىندىستاندىكى ناگلار ئىمپېرىيەسىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك شەخسلەرنىڭ بىرى شاھزادە مايا بولغان. شاھزادە مايا ئۆمرىنىڭ ئېنىق يىللىرىنى بەلگىلەش مۇمكىن ئەمەس. گەرچە مەن ئۇنىڭ توغرىسىدىكى نۇرغۇنلىغان ئەسلەتمىلەرگە دۇچ كەلسەممۇ، ئىسپاتلاملارنىڭ ھېچ قايسىسى ئۇنىڭ ياشىغان دەۋرىنى ئېنىق باھالاشقا يار بەرمەيدۇ. لېكىن نۇرغۇنلىغان رىۋايەتلەرگە مۇۋاپىق شاھزادە مايا يىگىرمە مىڭ يىل ئىلگىرى ياشىغان

"رامايانا" دىمۇ ئۇنىڭ توغرىسىدا ئەسلەتمە بار. شاھزادە مايا دەۋرىدە ناگلار مەملىكىتى

ئىمپىريە بولۇپ بولغان. تەسۋىرلىنىۋاتقان پىچاقنىڭ سىيى ۋە غىلا پى يارىتىلغان ۋاقىتتا ناگلار ئىمپىريەگە ئايلىنىشقا تېگىشلىك كولوتىيەلەرنىڭ ئاھاللىرى بولغان ئىدى. ئۇلارنىڭ شۇ ۋاقىتتا تېخى كولوتىيە بولۇۋاتقانلىقىنى ئۇپۇقنىڭ كەينىدىكى يېرىم كۆتۈرىلگەن قۇياشنىڭ نۇرسىزلىقىنى ئىسپاتلاپ بەرمەكتە. بۇنىڭ ئۈزى پىچاق سىيى ۋە غىلا پىنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى قەدىمى ئېكەنلىگىنى بىلدۈرىدۇ.

تۆۋرۈكلەر

مۇقەددەس سىمۇوللار سۇپىتىدىكى تۆۋرۈكلەر، شۇبھىسىز، ئىنتايىن قەدىمكى كېلىپ چىقىشقا ئېگە. مەن شۇنىڭغا قاتتىق ئىشىنىمەنكى، ئۇلار خۇداغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن قەد كۆتەرگۈزگەن ئەڭ بىرىنچى بۇتخانىدا مەۋجۇت بولغان.

قەدىمكى زامانىدا بۇتخانىلار ئالدىدىكى سەيناغا بېزەكلەنگەن تۆۋرۈك ۋە پەشتاقلار ياسالغان بولاتتى. ئۇلاردىن مۇقەددەس سىمۇوللار سۇپىتىدە پايدىلىنىشنىڭ قەدىمكى دېرەكلىرىنى نۇپۇتنىڭ "مېكسىكاشھەرلىرىدە" تېپىشقا بولىدۇ. مەن بۇ يەردە نۇپۇن ساقلانمىلىرىدىكى ئەللىك پۈتۈكچىدە بۇتخانىغا كىرىش ئورنىدىكى تەسۋىرنى كەلتۈرۈۋاتىمەن. پەشتاقنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۆۋرۈكلەر تۇرىدۇ. ھەر بىر تۆۋرۈكتىكى تۇرت بەلگە سىزىقلار، ئۇلارنىڭ ئويما نەقشلەر ئېكەنلىگىنى ۋە مۇقەددەس تۇرتلىكنى ئىپادىلەيدىغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە. بۇنى دەرۋازىنىڭ ئوتتۇرىسى ئۇستىدىكى بەلگە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ قەدىمى يېزىقى ╳ ھەرپى ۋە مۇقەددەس تۇرتلىكنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۇولى تەستىقلىمەكتە. قەدىمكى تۆۋرۈكلەر تۇرت قىسىمدىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى كۇب شەكىللىك ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۈستىنكى قىسمىنى سىمۇوللار بېزەپ تۇراتتى. تۆۋرۈكنىڭ سول تەرىپىدە كۆادرات بار. كۆادرات مۇستەھكەملىكنىڭ قەدىمى سىمۇولى بولغان. ئوڭ تەرەپتىكى تۆۋرۈكنىڭ ئۈستىنكى قىسمىغا جايلاشتۇرغان بېزەكلەر ئايلاقلاشتۇرۇشنى، تاماملاشنى ئىپادىلەيدۇ.

شۇنداق قىلىپ، تۆۋرۈكلەر يارىتقۇچنىڭ دەسلەپكى پەرمانى ۋە تۇرت بۇيۇك دائىمى كۈچنى ئىپادىلەتتى، تۆۋرۈكلەرنىڭ چوققىسىنى بېزەپ تۇرغان ئىككى سىمۇول يارىتقۇچنىڭ بىلدۈرگەن پەرمانى بويىچە ئالەم مۇستەھكەم شۇنداقلامەڭگۈلۈك دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

ئەمما مىسىرلىقلار مۇقەددەس تۆۋرۈكنى شەكىللەندۈرۈشنىڭ دەسلەپكى پرىنسىپلىرىنى ئۇزگەرتكەن. باشقا سىمۇوللارغا ئوخشاش مىسىرلىقلار تۆۋرۈكلەر سىمۇولىزمىنى چېكىگە يەتكۈزگەن، ئۇلارنىڭ شەكىللەندۈرۈشىدە مەزكۇر قۇرۇلۇشلار مۇقەددەس تۇرتلىكنىڭ سىمۇوللىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ دېگەننى كۆرسىتىدىغان، بىر ئەستە قالىدىغان ئىبلىمىنت ساقلانغان. ئۇ بولسىمۇ، تۆۋرۈكلەردىكى تۇرت سىزىقتىن ئىبارەت. مىسىر ئەپسانىسىغا مۇۋاپىق، ساكرامغاكىرىش ئورنىدا ئىككى تۆۋرۈك تۇراتتى. مەن كىتابقا مىسىرلىقلار ياسىغان ساكرامغا كىرىش ئورنىدىكى تۆۋرۈكلەرنىڭ قىستۇرما سۈرەتلىرىنى كىرگۈزدۇم، ئۇلار بىرتانىيە مۇزېيىدا

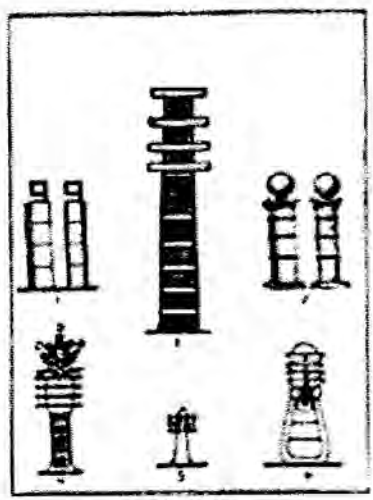

تۆۋرۈكلەر

ساقلىنىۋاتقان ئانانا پاپىرۇس قەغىزىدىن(بىزنىڭ مىلادىمىزدىن بىر مىڭ بەش يۈز يىللار ئىلگىرى) ئېلىندى

مىسىرلىقلار مۇنداق تۆۋرۈكلەرنىڭ بىرىنى "مۇستەھكەم" مەنىسى بېرىدىغان تات دەپ ئاتايتتى. يەنە بىرى تاتتۇ "ئورنىتىش" دەپ ئاتىلاتتى. ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغاندا بۇ ئىككى سۆز "بۇ تۆۋرۈك مۇستەھكەم، مەڭگۈلۈككە ئورنىتىلغان" دېگەنتى بىلدۈرەتتى. تات مىسىردا تۇراقلىقنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىناتتى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇ تۇرت بۇلۇڭنى ئىپادىلەتتى ھەم موشۇ مەنادا كۆادراتقا ئوخشاپ كېتەتتى.

يەھۇدىلەر پادىشاسى سۇلايمان بۇتخانىنىڭ پەشتىقىغا ئىككى ئالاھىدە تۆۋرۈك ئورناتقان. "تۆۋرۈكلەرنى بۇتخانىنىڭ يېنىغا ئورناتتى، ئوڭ تەرەپتىكى تۆۋرۈككە ئىئاخىن نامىنى بەردى ، سول تەرەپتىكى تۆۋرۈككە ۋائاز نامىنى بەردى".

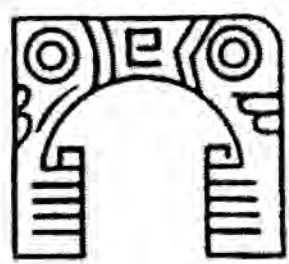

بۇتخانا ئىشىگى

قەدىمكى يەھۇدى تىلىدا ئىئاخىن سۆزى "ئورنىتىشنى"، ۋائاز بولسا، "مۇستەھكەم" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

پادىشا سۇلايمانىنىڭ بۇتخانىسىغا كىرىش ئورنىدا، شۇنداقلا ئوسرىسنىڭ سوت زالىغا كىرىش ئورنىدا ئىككى تۈۋرۈك قەد كۆتەرگەن. ھەر ئىككىلا تۈۋرۈكنىڭ نامى ئوخشىمىسمۇ شەكلى بىردەك ئېدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇ تۈۋرۈكلەرگە نەقىشلەنگەن پىيازگۈللىرىنىڭ شەكلى ئوخشاش بولغان. بۇنىڭ ئۆزى پادىشا سۇلايمانىنىڭ يېرۇسالىمدىكى ئۆزىنىڭ خۇسۇسى بۇتخانىسى ئۈچۈن مىسىردىكى بۇتخانلارنىڭ ئالدىغا ئورنىتىلغان تۈۋرۈكلەرنىڭ كۆچۈرمىسىدىن پايدىلانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. يېڭى زېبلاندىيەلىك مائورى ئۆز يېزىلىرىغا كىرىش ئېغىزلىرىغا، غەربىي - شىمالى ئامېرىكا ئىندىيانلىرىنىڭكىگە ئوخشايدىغان تۈۋرۈكلەرنى ئورناتقان.

ئاتلانتىدا توغرىسىدا ھېكايە قىلىپ، پلاتون بىزگە مۇنداق دەپ خەۋەرلەيدۇ: "كىشىلەر ئۇ يەردە بەش - ئالتە يىلدا بىر قېتىم يىغىلاتتى. ھەر قېتىمقى يىغىلىشتا،ئۇلار ئۆكۈزلەرنى قۇربانلىق قىلىپ، بۇتخانىدىكى ئويۇپ ياسالغان مۇقەددەس يېزىقلارنى ئىززەتلەشكە قەسەم ئىچەتتى".

ھىندونېزىيەنىڭ ياۋا ئارىلىدىكى تەسۋىرلەپ، فوربس مۇنداق دەپ خەۋەرلەيدۇ:

ياۋا ئارىلىدا كارانگا قەبىلىسى ياشايدۇ، ئەخمەن قىلىنىشچە، ئۇلار موشۇ ئارالدىكى يەرلىكلەرنىڭ ئەۋلاتلىرى، موشۇ قەبىلىنىڭ قېرىلىرى ھەم ياشلىرى يىلىغا تۆرت قېتىم قىلىن ئورماندىكى مۇقەددەس دەرەخزارلىققا بارىدۇ، قېرىلار سەجدە قىلىش ئۈچۈن، ياشلار بولسا ئۆز ئەجداتلىرىنىڭ سىرلىرىنى كۆرۈش ۋە ئۇلارنى ئۆگۈنۈش ئۈچۈن بېرىشىدۇ.

بۇ دەرەخزارلىقتا ئۇ يەر - بۇ يەرلەرگە ياسالغان بۇگلۇكلەرنىڭ خارابىلىرى بار، ئۇلارنىڭ پاسىللىرى تاش پارچىلىرى ياكى يەردىكى خەندەكلەر بىلەن ئايرىلغان. بۇگلۇكلەرنىڭ ئۇ يەر بۇ يېرىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك ھەيۋەتلىك خاتىرە قۇرۇلۇشلىرى، تىك تۈۋرۈكلەر ئورۇن ئالغان. ئەڭ كۆزگە كۆرۈنەرلىكى كۆۋاراتنىڭ مەركىزىدە قەد كۆتەرگەن مۇنارىدۇر. بۇ يەردە باشقا دۇنيادىن ئايرىلىپ قالغان كىشىلەر ئۇلارغا تەساۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس يىراقلىقتىكى ئۆتمۇشتىن (ئون ئۈچ مىڭ يىل ئىلگىرى) كەلگەن ئۆز رەسىم - قائىدىلىرىنى ئۆتەيدۇ ۋە ئۇلار ئەندى چۈشەنمەيدىغان ئىبادەتلىرىنى ئېھتىرام بىلەن تەكرارلايدۇ. نەق مانا شۇ ئىبادەت ئايەتلىرى مىسىرنىڭ "مەرھۇملار كىتابى"دا ئورۇن ئالغان.

مەن مەزكۇر ئۆزۈندىدە "كۆۋاراتنىڭ مەركىزىدە قەد كۆتەرگەن تۈۋرۈك" سۆزلىرىنى ئاجراتتىم، سەۋەۋى، مەزكۇر ئوبرازمۇ "مەرھۇملار كىتابى"دا ئۇچرايدۇ.

تىتائۇئاناكودىكى (پېرۇ) ئۇيۇل تاش

بۇ يوغان تاش قاچاندۇ ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن ياكى تەسۋىرده كۆرگەن بارلىق ئارخېئولوگلار ئۇچۇن ئەڭ يۇيۇك مۆجىزە ۋە تېپىشماقلارنىڭ يىرى بولدى. ئارخېئولوگلار ئۇچۇن دۇنيادىكى

مۆجىزىلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالغان بۇ تاش، تىتكانا كۆلىنىڭ قىرغىقىدىكى، تىنچ ئوكيان بېتىدىن ئون ئۆچ مىڭ بەش يۈز فۇت ئېگىزلىككە جايلاشقان بۇتخانىنىڭ قالدۇقىدىن ئىبارەت.

بۇ تاش توغرىسىدا نۇرغۇن قېتىم يېزىلغان ۋە ھەر خىل مۇئەللىپلەر كەلگەن ئۇمۇمى پىكىر تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت:

"مۇبادا بىز ممزكۇر يېزىقلارنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بويىچەئوقۇپ چىققىنىمىزدا، ئۇلار بىزگە قەدىمكى ئۇتمۇش توغرىسىدا قانداق ئاجايىپ تارىخنى ئېيتىپ بېرگەن بولارىدى!"

ممزكۇر تاش ھەقىقەتەنمۇ ئاجايىپ تارىخ توغرىسىدا ھېكايە قىلىدۇ، ئۇنداق بولغىنى، كىتاپخانىنى ئون ئالتە مىڭ يىللىق ئۇتمۇشكە، **مۇ**، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى پۈتكۈل زېمىنىدا ھۆكۈمرانلىق تىزگىنىنى ئۆزىنىڭ قولىدا مەھكۇر تۇتۇپ تۇرغان شۇنداقلا ئۇنىڭ ئوتلۇق چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كېتىشى سەۋەبىدىن ئىنسانىيەت نۇرغۇن يىللار ماتەم تۇتقان ۋاقتىغا ئېلىپ بارىدۇ. مىسىردا، نىل دەرياسىنىڭ دېڭىزغا قۇيۇلۇش ئېغىزىدا، توتانىڭ رەھبەرلىگىدە ئىنسانلار دەسلەپكى يەرلەشكەن جايلار ۋە مىسىر تارىخىنىڭ سۈبھى ممزگىلى ھەققىدە بايان قىلىدۇ.

كېيىنكەن تاشلار بىلەن بېزىتىلگەن ممزكۇر بۇتخانا قۇرۇلغان ۋاقىتتا ئاندى تاغلىرى تېخى مەۋجۇت ئەمەس ئىدى، ئۇلار جەنۇبى ئامېرىكىنىڭ غەربىي قىسىم تۇزلەڭلىكلىرى ئۈستىدىن تېخى كۆتىرىلمىگەن ئىدى. ممزكۇر مەملىكەت، ئۇنىڭ ئاھالىسىنىڭ ئاساسى قىسمى ۋە بۇتخانا مانا شۇ كۆتىرىلگەن تاغلار تەرىپىدىن ۋەيران قىلىندى، ئۇيۇل تاش بولسا، شۇ جەريانىدا ئىككى قىسمغا پارچىلىنىپ كەتتى.

مېنىڭ بايقىشىمچە، نۇرغۇنلىغان مۇئەللىپلەر ممزكۇر تاشنى ئىنكىلار يارىتقان دەپ ھېسابلايدۇ. ئەمما ئىنكىلار پېرۇدا بۇ بۇتخانا قەد كۆتۇرۈپ ئون بەش مىڭ يىل ئۆتكەندىن كېيىن پەيدا بولغان. ئىنكىلار (كېچىلار) پېرۇغا كەلگەندە، ئاندى تاغلىرى ئۇزاق مەڭگىلغان يىللار داۋامىدا مەۋجۇت ئىدى.

گەرچە قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسى ناھايىتى ئۇزاق يىللار ئىشلىتىلگەن بولسىمۇ، بۇ ھەيران قالارلىق قەدىمكى تاشقا بىرمۇ ھەرپىمۇ ئويۇلمىغان. تاشتىكى تەسۋىر ئاساسەن يېزىقنىڭ دەسلەپكى شەكلى بولغان سۈرەت مەتىندىن ئىبارەت. تەسۋىرى سۈرەتلەرنى كۆرگەن ئادەم ناھايىتى ئوڭايلا ئۇنىڭدىكى سىمۋوللۇق ممزمۇنلارنى چۈشىنىپ ئالالايدۇ.

ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۋوللىرى ھەم ئۇنىڭ كولونىيەلىرىدە ئىشلىتىلگەن بەلگىلەردىن پايدىلىنىپ، مەن ممزكۇر تەسۋىرنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بويىچە سىزگە ئوقۇپ بېرەي.

تەسۋىرگە قارىغاندا، كىشنى جەلىپ قىلىدىغان بىرىنچى نەرسە، مەلۇم ئۇسلۇپقا ئېگە ئادەم شەكلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، تاشقا ئويۇلغان نەقىشلەردە ئۇچلۇك ئېلىمېنتلار كەڭ تۇردە قوللۇنۇلغان. يۇقۇرىدا ئېيتىلغىنىدەك، ئۇچلۇك، **مۇ** قۇرۇقلۇقنى بىلەن باغلىق رەقەم شەكلى.

سۆرەتتىكى بىزەلگەن پادىشالىق تاجىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۇچ ئۇقا ئورنىتۇتۇلغان، ئۇنىڭ ئايىقى ئاستىدا ئۇچ باسقۇچلۇق پەلەمپەي، ھەر بىر مەڭزىدە ئۇچتىن چېكىت تەسۋىرلەنگەن. كىيىمنىڭ ئالدىغا ئۇچ توغرابۇلۇڭدىن تەركىپ تاپقان **مۇ**قۇرۇقلۇقىنىڭ سىمۋوللۇق بەلگىلىرى ئورنىتۇتۇلغان.

سول قولدىكى "سەلتەنەتلىك سەۋلىجان (ھوقۇق تايىقى)" ئۇچ توتى قۇشنىڭ بېشى بىلەن بېزىتىلگەن. ئاغزىنىڭ شەكلى مەلۇم ئۇسلۇپقا ئېگە توغرابۇلۇڭ دېسىمۇ بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ بەلگىلىرى توققۇز قېتىم تەكرارلىنىدۇ. پادىشانىڭ بېشىنى نۇرلار ئوراپ تۇرغان بولۇپ، نەتىجىدە نۇرلارنىڭ تولۇق چەمبىرى شەكىللەنگەن. بۇلار"**مۇ**- قۇياش ئىمپېرىيەسىنى" بىلدۈرىدىغان سىمۋوللارنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھەر بىر نۇرنىڭ ئۇچىدا" ئاخائۇ، پادىشالار پادىشاسى"نىڭ بەلگىسى تەسۋىرلەنگەن، شۇنداق قىلىپ، ئۇمۇمى مەنا: "دۇنيادىكى بارلىق مەملىكەتلەرئۈستىدىن قۇياش ئىمپېرىيەسى پادىشالىق قىلدى".

سەلتەنەتلىك سەۋلىجان(ھوقۇق تايىقى) ئۇچىدىكى توتىقۇشنىڭ باشلىرى كولونىيەلەر سىمۋوللىرىدىن، مايا پادىشا مەلىكىسى مۇئۇنىڭ توتېمىدىن ئىبارەت، مايا مەملىكىتىنىڭ بويسۇنغۇچى دۆلەت، كولونىيە بولغانلىغىنى ئىپادىلەيدۇ. پادىشا تاجىسىنىڭ ئىككى بىقىندا نۇرلار ئارىسىدا يىلپىز باشلىرى تەسۋىرلەنگەن. يىلپىز پادىشا مەلىكىسى مۇئۇنىڭ ئاكىسى ۋە مەلىكىنىڭ ئېرى كونىڭ توتېمى بولغان. تۆۋەنكى قاتاردىكى ئويما نەقىشلەنگەن يىلان باشلىرى، ئۇلاتمۇ - ئەۋلات داۋاملاشقان پادىشالىقلارنى ئىپادىلەيدۇ. شۇنداق قىلىپ، مەركىزى شەكىل شۇنىڭدىن ھېكايە قىلىدۇكى، پادىشا مەلىكىسى مۇئۇ ھەم ئۇنىڭ ئېرى كو مايالار ئۇستىدىن ھاكىملىق قىلغان، مايا دۆلىتى بولسا، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ كولونىيەلىرىنىڭ بىرى بولغان.

"تروئان ۋەسقىسى"گە مۇۋاپىق، نىل دەرياسىنىڭ دېڭىزغا قۇيۇلۇش ئېغىزىغا جايلاشقان ساھىلىدە مايا كولونىيەسىنىڭ پادىشا مەلىكىسى مۇئۇ مىسىرتوتاسى بىلەن نىل دەرياسىنىڭ دېڭىزغا قۇيۇلۇش ئېغىزىدىكى بۇكولونىيە ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى پەيدا بولغان، شۇنداق قىلىپ، تىنائۇئاناكودىكى ناھايىتى يوغان ئۇيۇل تاش ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى قەد كۆتەرگەن.

تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچ "مۇقەددەس تۆرتلىك"

باشتىلا شۇ نەرسە روشەن ئېدىكى، پۈتۈكچىلەر مەتىنلىرىدە مۇقەددەس تۆرتلىك دەپ ئاتىلىدىغان تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچ ئىنسان دىنىدا پەۋقۇلاددە مۇھىم رول ئويناپتۇ. ھەممىگە قارىغاندا، قەدىمى ئىلاھىيەتنىڭ ئاساسى قىسمى مەزكۇر كۆچنىڭ پائالىيىتىگە ئاساسلىناتتى ۋە نۇرغۇنلىغان ئىلاھىيەتلىك ئىختىلاپلار مانا شۇلاردىن باشلانغان. ئۇئۇلگەن ئەمەس. گەرچە ۋاقىتقا مۇۋاپىق ئىپتىدائى دەۋرلەردىن باشلاپ ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ئۆزگەرگەن بولسىمۇ ۋە ئۇنىڭغا دايىم يېڭى ئىلاھى ئىلىملەر ھەققىدىكى تەپسىلاتلار قوشۇلۇپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇ موشۇ كۆنلەرگىچە بىز بىلەن بىللە بولماقتا.

قەدىمكى زامانلاردا مەزكۇر كۆچكە پات - پاتلا بۇتخانىلار بېغىشلىناتتى. نۇۋېنىڭ مېكسىكا

سىغانۇغاناكودىكى ئۈيغۇل تاشىنىڭ ئۈستىدىكى كۆرۈنۈشى (بېرۇ)

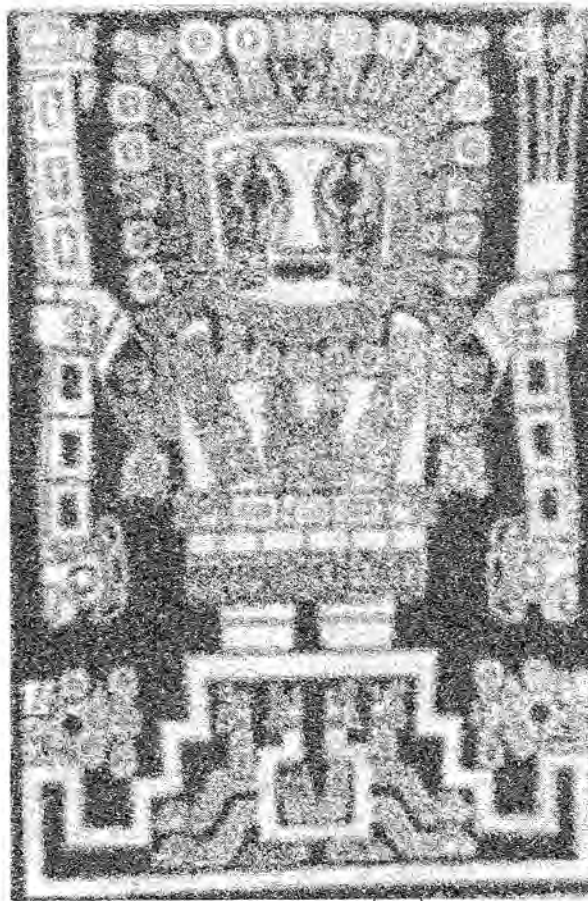

تىئاۋئاناكودىكى (پېرۇ) ئۇيۇل تاش. مەركىزى شەكىل

تاش پۈتۈكچىلىرىدە ئۇچرايدىغان بۇتخانىلارنىڭ بارلىق رېجىلىرىنى قاراپ چىقىپ، مەن شۇنى بايقىدىمكى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ياراتقۇچىنىڭ قۇدرەتلىق كۈچىنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە مۇقەددەس تۈرتلىككە بېغىشلانغان ئېكەن

پۈتۈكچىلەر مەتىلىرىدىكى مۇقەددەس تۈرتلىكنىڭ ئەڭ دەسلەپكى سىمۋولىنىڭ يېشى يەتمىش مىڭ يىلغا يېتىدۇ. بۇ تەڭ ئۇچلۇق كرېست + بولغان. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئىپتىدائى كرېستنىڭ ئۈچ ئاساسى ھەر خىل ئۇزگەرگەن:

بىرىنچى: سۋاستىكا - ئۇچلىرى ئېگىلگەن كرېست.

ئىككىنچى: مالتا كرېستى

ئۇچىنچى: قاناتلىق چەمبەر.

ھەر قانداق كرېست مۇقەددەس تۆرتلىكنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

مېنىڭ ئويۇمچە، موشۇ يەردە مۇقەددەس تۆرتلىك چۈشەنچىسىنى تەۋسىيە قىلىش ۋە ئۇنىڭ يارىلىشىنىڭ يەتتە ئۇلۇق پەرمانى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقىنى تەسۋىرلەپ بېرىش ئورۇنلۇقمىكەن دەيمەن، ئۇنداق بولغىنى، مەن ئېنىقلىدىمكى، بىزنىڭ نۇرغۇنلىغان مىسرىشۇناسلىرىمۇ موشۇ چۈشەنچىلەرتوغرىسىدا جىددى خاتالىشىدۇ. مۇقەددەس تۆرت كۈچ يەتتە پەرمانىنى ئورۇنلىغۇچىلار بولغان

ياراتقۇچى يەتتە پەرمانىنى چىقارغان، مۇقەددەس تۆرت كۈچ ئۇلارنى ئورۇنلىغان.

قەدىمكىلەر بۇنى مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلغان:

"ئالدى بىلەن قاراڭغۇلۇق ۋە جەمجىتلىك ھالىتىدىكى پۈتكۈل ئالەمدە قالايمىقانچىلىق ھۆكۈم سۈرگەن. شۇ چاغدا دۇنيانى يارىتىشنى خاھىش قىلغان ياراتقۇچى ئۆزىنىڭ تۆرت بۇيۇك كۈچىگە ئالەمدە مەۋجۇدات پەيدا قىلىش ۋە قانۇن تەرتىپنى ئورنىتىشقا پەرمان بەرگەن. قانۇن ۋە پەرمانلىرىغا مۇۋاپىق يارالغۇچى پەيدا بولغان".

مەزكۇر ئۇزۇندە پەۋقۇللاددە قەدىمكى پۈتۈكچىلەر مەتىندە خاتىرلەنگەن، ھۆددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئالەم قارىشىنى مېكسىكا پۈتۈكچىلىرى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. بۇ شۇنى روشەن كۆرسىتىدۇكى، مېكسىكاپۈتۈكچىلىرى ۋە باشقا پۈتۈكچىلەرنىڭ كېلىپ چىقىشى بىر مەنبەگە ئېگە، بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ مۇقەددەس يازمىلىرى. روشەنكى، بارلىق قەدىمكى خەلقلەردە مۇقەددەس تۆرتلىك ئۈچۈن ئالاھىدە ئىسىملار بولغان، بەزى بىرلىرىنىڭ مۇنداق نامىلىرى نۇرغۇن بولغان. ئۇلار، مۇقەددەس تۆرت ئەڭ ئۇلۇقۋار، تۆرت قۇدرەتلىك، تۆرت بۇيۇك پادىشا، تۆرت ئۇلۇق ماخاراجى، تۆرت بۇيۇك ياراتقۇچى، تۆرت بۇيۇك ئارخىتېكتور، تۆرت ئۇلۇق گېئومېتر ۋە باشقىلار بىلەن ئاتالغان

سەل كېيىنرەك مەن ئۇلارنىڭ مۇنداق دەپ ئاتىلىدىغانلىرىنىمۇ تاپتىم، ئالەمنىڭ تۆرت ئۇلۇق تايانچىسى، تۆرت روھ ۋە باشقا، ھازىرقى زامان خرىستىانلىرى ۋە مۇسۇلمانلاردا ئۇلارنى پەرىشتىلەرنىڭ بىر تۈرى دەپ ئاتايدۇ.

مۇقەددەس تۆرت ھەر خىل نامىلارغا ئېگە بولغان، ئەمما بۇ نامىلارنى بەلگۈلەش ئۈچۈن ھەممىلا جايدا كرېست شەكلىدىكى سىمۋوللار پايدىلىنىلدى. كرېستنىڭ خىلمۇ - خىل سۈرەتلىرى نەقىش قىلىپ،قەدىمى مېكسىكىلىقلار ئۆزلىرىنىڭ ئىجادى خىيالىپەرەسلىگىگە ئىمكانىيەت بەرگەن ۋە تەئەججۇپلىنەرلىك ئاجايىپ ئۇلگىلەرنى ياراتقان (مەن مۇنداق سۈرەتلەردىن يۈزلىگەنلەرنى ساناپ چىقتىم). ئەمما ئۇلار ھەممىدىن كۆپرەك سۋاستىكىغا (قەدىمكى زاماندىكى دىندارلارنىڭ تۇمارى) بېرىلگەن

مۇقەددەس تۆرت كۈچىنىڭ ئەڭ كۈچ تارالغان تەسۋىرلىرىنىڭ يەنە بىرى قاناتلارغا ئېگە

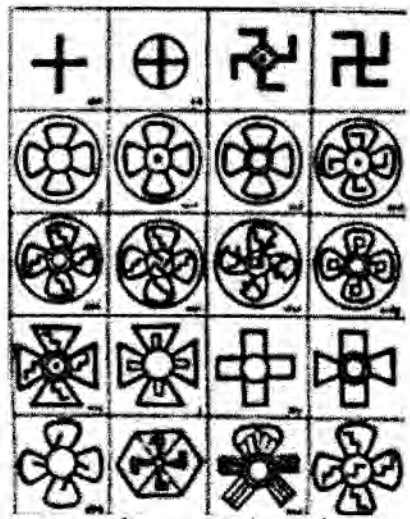

يىگىرمە دانە كرېست بەلگىسى

چەمبەرلەر بولدى. مىسرلىقلار مۇنداق قاناتلىق چەمبەرنىڭ بىر نەچچە ئاجايىپ تۈرلىرىنى يارانقان

ئاچقۇچ

مەن بۇ يەردە كرېست تەسۋىرى بولغان، نۇبن مېكسىكىدىن تاپقان تاش پۈتۈكچىلەردىن يىگىرمىنى مىسالغاكەلتۈرۈۋاتىمەن. بۇنىڭدىن تاشقىرى مەن ئۇلارنى ئىزاھلاش ئۈچۈن بۇلارنىڭ ئاچقۇچىدىن پايدىلاندىم

كرېست شەكىللىك سىمۇوللارنى ئىزاھلاشنىڭ ئاچقۇچى:

بىرىنچى: مۇقەددەس تۆرت كۈچنىڭ ئىپتىدائى سىمۇولى، تەڭ ئۇچلۇق كرېست.

ئىككىنچى: سىرتماقلىق كرېستنىڭ ئەڭ قەدىمكى شەكلى.

ئۈچىنچى: ئوتتۇرىسىدا چېكىتى بار چەمبەر. را سۈپىتىدىكى قۇياشنىڭ جەنۇبى (ناگلىق) ئىلاھلىك سىمۇول.

تۆرتىنچى: ئىككىلىك چەمبەر. را سۈپىتىدىكى قۇياشنىڭ ئۈيغۇرلار ئىجاد قىلغان ئىلاھىيلىك سىمۇولى.

بەشىنچى: بېنا كار.
ئالتىنچى: ئارخىتېكتور.
يەتتىنچى: گېئومېتر
سەككىزىنچى: باش قۇرۇلۇشچى.
توققۇزىنچى: ئورنىتىلغان، قەد كۆتەرگەن.
ئونىنچى: كۆچ.
ئون بىرىنچى: مۇقەددەس تۆرت كۆچىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى بولغان قەدىمى يېزىقنىڭ X ھەرپى.
ئون ئىككىنچى: ئاياقلاشتۇرۇلغان ۋە تەرتىپ ئورنىتىلغان.
ئون ئۈچىنچى: تۆۋرۈك.
ئون تۆرتىنچى: ئالەم.
ئون بەشىنچى: ئېپتىدائى كۆچ.
ئون ئالتىنچى: پائالىيەتچانلىق. نەيزە، يا، ئوق- يانىڭ بىر تۈرى.
ئون يەتتىنچى: ئەتراپىدىكى چەمبەر ئالەم ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ، دېگەنتى بىلدۈرىدۇ. ئالەمنى ئېپادىلىگۈچى چەمبەر ئۈل دەپ ئاتىلاتتى. بۈنىڭ تەرجىمىسى "بوشلۇقنىڭ ئاخىرىلىشىشى" دېگەنتى بىلدۈرىدۇ. شۇنداق قىلىپ، چەمبەر پۈتكۈل ئالەمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بوشلۇقنىڭ چېگراسىنى بەلگۈلەيدۇ.

مەن بەزى بىر بەلگىلەرنى "قۇرۇلۇشچى، ئارخىتېكتور، گېئومېتر" سۆزلىرى بىلەن تەرجىمە قىلدىم، چۈنكى ئۇلار ناگلاردا مەۋجۇت بولغان شۇ بەلگىلەرنىڭ نامىلىرىغا تەڭ كېلىدۇ. مەن مەزكۇر سىمۋوللارنىڭ قەدىمى مېكسىكىلىقلاردا ئېپتىدائى نامىلىرىنىڭ قانداق بولغانلىغىنى بىلمەيمەن. ئۇلارنىڭ ناگلار تىلىدىن ئەھمىيەتلىك ھالدا پەرقلىنىدىغان ئۆز تىلى بولغان. ئەمما ناگلار ۋە مېكسىكىلىقلارئوخشاش سىمۋوللاردىن پايدىلانغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەھمىيىتى ئوخشاش بولغان.

مۇقەددەس تۆرت كۆچكە بېرىلگەن نامىلار مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ بىر قىسمىنىڭمۇ نامى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.مەزكۇر كۆچ باشقا مەنبەلەردە شۇنداق تەپسىلى تەسۋىرلىنىدۇكى، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق زامانىۋى نامىلارنى تېپىش ئوڭاي.

سۋاستىكا (قەدىمكى زامانىدىكى دىندارلارنىڭ تۇمارى)

تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچنىڭ نۇرغۇنلىغان سىمۋوللىرىنىڭ بىرى سۋاستىكا (قەدىمكى زامانىدىكى دىندارلارنىڭ تۇمارى). ئۇنى كۆپ ۋاقىتلاردا "ئامەت سىمۋولى" دەپ ئاتايدۇ،ئۇ پۈتكۈل دۇنيادىكى قەدىمكى خەلقلەر ياقتۇرىدىغان بەلگە بولغان ۋە بۈگۈنكى كۈندىمۇ ئىنسانلار بۇ بەلگىنى ئالاھىدە ھۆرمەتلەيدۇ. ئۇنى "ماسون" سىمۋولى دەپ ئاتاشقا بولىدۇ. ئەمما

سۆاستىكىنى قەدىمكىلەر خېلىلا ئۇزاق ۋاقىت ئۇنىڭ توغرا قوللىنالمىغان . ئۇنىڭ قانداق ئۇزگىرىشلەرنى بېسىپ ئۆتكەنلىكىنى قاراپ چىقايلى.

بىرىنچى سۈرەت. تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچنى ئىپادىلىگۈچى ئىپتىدائى بەلگە.

ئىككىنچى سۈرەت. ئۇزگىرىش كىرگۈزۈلگەن. چەمبەر ياراتقۇچىنى سىمۇوللاشتۇرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن چەمبەرگە كىرگۈزۈلگەن كرېست ياراتقۇچىنى تۆرت بۇيۇك كۈچ بىلەن باغلاشتۇرىدۇ.

ئۈچىنچى سۈرەت. مەزكۇر بەلگىدىكى كرېستنىڭ ئۇچلىرى چەمبەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن، كېيىن توغرابۇلۇڭ بىلەن ئېگىلگەن. ياراتقۇچىنىڭ سىمۇولى ئوتتۇرىسىدا قالغان.

تۆرتىنچى سۈرەت. مەزكۇر سۈرەتتە ياراتقۇچىنىڭ سىمۇولى يوقاپ كەتكەن، نەتىجىدە بىر – بىرى بىلەن باغلىنىش نەتىجىسىدە، بۇلار ئۇزلىرىنىڭ خۇسۇسى سۆاستىكىسىنى (قەدىمكى زامانىدىكى دىندارلارنىڭ تۇمارى) ھاسىل قىلغان تۆرت ئۇلۇق ياراتقۇچىدىن تەركىپ تاپقان مۇرەككەپ بەلگە پەيدا بولغان، مەزكۇر شەكىل بىزنىڭ كۈنىمىزگىچە ساقلىنىپ قالغان.

سۆاستىكىنىڭ ئېۋولىيۇتسىيەسى ۋە ئەھمىيىتى

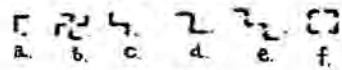

ئاچقۇچ

سۆاستىكىنىڭ مەخپى ياكى كۆڭۈلدىكى مەنىسى

كاھىنلار بىلمەيدىغانلارغا ئېيتىشتىن تاشقىرى، ئۇلاردا كرېستنىڭ باشقىچىمۇ ئاھمىيىتى مەۋجۇت بولغان.

A. "ياراتقۇچى" يېزىغى

B. تۆرت بۇيۇك كۆچنى تەسۋىرلەپ بېرىدىغان پارچىلانغان كرېست.

C. "گېئومېتر" يېزىغى.

D. "ئارخىتېكتور" يېزىغى.

E. تەختكە ئېلىپ بارىدىغان ئۇچ پەلەمپەي.

F. كۆادراتنى ھاسىل قىلىدىغان تۆرت بۇيۇك كۆچ.

بەلگە پەقەت "تۆرت بۇيۇك كۆچ" نىلا ئەمەس، بەلكى "تۆرت ئەڭ ئۇلۇق كۆچ" نىمۇ بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇ زىمىننىڭ ئىپتىدائى سىمۇولى كۆادراتنىڭ تۆرت تەرىپى، ئۇمۇمى ئىزاھلىما:

ياراتقۇچىنىڭ پەرمانى بويىچە تۆرت بۇيۇك دائىمى كۈچ ئالەمنى ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق مەۋجۇداتنى پەيدا قىلغان. ئۇلار تۆرت ئۇلۇق قۇرۇلۇشچى، ئالەمنىڭ ئارخىتېكتورلىرى ۋە گېئومېترلار، تۆرت بۇيۇك كۈچ زىمىننى بەرپا قىلغان ھەم ئۇنىڭدىكى ھاياتنى ياراتقان.

قاناتلىق چەمبەر

كېپىنەك قاناتلىق چەمبەر. نۇرغۇنلىرىنىڭ ساقلانمىلىرىدىكى ئاتمىش ئالتىنچى تاش پۈتۈكچە. بۇبىزگە مەلۇم قاناتلىق چەمبەرنىڭ ئەڭ قەدىمكىسى، ئۇنىڭ يېشى ئون ئىككى مىڭ يىلدىن ئاشىدۇ.

ئەگەر بىز قاناتقائېگە ئادەم قىياپىتىدە كۆرۈنۈدىغان پەرىشتىلەرنىڭ بىر تۈرى دەپ قارىمايدىغان بولساق، مەزكۇر سىمۋول تۆرت بۇيۇك دائىمى كۈچ تەسۋىرىنىڭ ئاخىرقى تۈرىنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تۆۋەندە تەسۋىرلەپ بېرىلگەن چەمبەرنىڭ قاناتلىرى پەيلەر بىلەن قاپلانغان.

پەي قاناتلىق چەمبەر

پەي قاناتلىق چەمبەرنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى ئۇلگىسى،ئىنسانلار ئەسرلەر داۋامىدا ئۇلۇقلاپ كەلگەن ھىندى قۇل يازمىلىرىنىڭ بىرىدىن تېپىلغان.

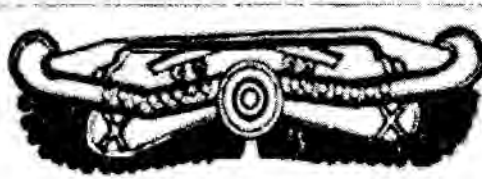

گۈاتىمالا قاناتلىق چەمبىرى

مەزكۇر قول يازما قانداقتۇ بىر قەدىمكى مەتىنلەرنىڭ كۆچۈرمىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، شۇڭلاشقا سىمۋولنىڭ يېشى نامەلۇم بولۇپ قالماقتا. سۈرەتتە پەيلىك بىر جۈپ قانات قوشۇلغان سۇاستىكا كۆرسىتىلگەن.

ئاسسىرىيەنىڭ قاناتلىق چەمبىرى

پارس قاناتلىق چەمبىرى

نۆۋەتتە مىسىرنىڭ تاپقان ئىككى مىڭ ئالتە يۈز يۆتۈكچىدىن ئىبارەت ساقلانمىلىرىدا ئۆزىگە ئوخشاشلاردىن كەسكىن ھالدا پەرقلىنىدىغان پەقەت بىرلا قاناتلىق چەمبەر بايقالغان. مەزكۇر قاناتلار شەكلى خېلىلا مۇرەككەپ ۋە ئۇلارنىڭ ئۆچلىرىلا پەيلەنگەن.

مىسىر قاناتلىق چەمبىرىنىڭ ئەڭ كۆپ تارالغان شەكلى

قاناتلىق چەمبەرنىڭ گۈللىنىشى ئاسسىرىيەلىكلەر، بابىلونلار ۋە مىسىرلىقلار دەۋرىگە، بىزنىڭ ملادىمىزدىن ئىلگىركى ئۈچ مىڭ يىلدىن تارتىپ، مۈنچى يىللارغا توغرا كېلىدۇ.

قاناتلىق چەمبەر خاتشېپسۇت پادىشا خانىشى دەپنە قىلىنغان قەبرىنىڭ كەينىدىكى تېمىدا تەسۋىرلەپ بېرىلگەن.

قاناتلىرى تۆۋەنگە قارىغان مىسىر قاناتلىق چەمبىرى

تۆتەموس | نىك قەبىلىسىكى مىسىر قاناتلىق چەمبىرى

گرىك قاناتلىق چەمبىرى

مىسىر پادىشاسى بولغان ئايال قومۇشلۇقلاردا مۇسانى تاپىدۇ. قاناتلارنىڭ تۆۋەنگە قارىشى ھەددىدىن تاشقىرى كۆچلۈك مۇداپىئەنى بىلدۈرىدۇ. يېشىنىڭ قانچە ئېگىزلىكى نامەلۇم مەزكۇر سۆزەتنىڭ كېلىپ چىقىشى گرېتسىيەدىن.

10- باب: قەدىمكى مەدەنىيەتلەر تارىخىدىكى شىمالى ئامېرىكىنىڭ ئورنى

ئانتروپولوگلار تالدىدا ئىككى ئىنتايىن مۇھىم سوئال تۇرماقتا: زېمىننىڭ قەيىرىدە ئادەم پەيدا بولغان ۋە بۇ قاچان يۈز بەرگەن؟

مەن بىرىنچى سوئالغا جاۋاپ بېرەلەيمەن ۋە بۇنى ئاساسلاندۇرالايمەن، جاۋاپ قەدىمكى مەتىنلەردە، ئەپسانىلەردە ۋە گېئولوگىيەلىك ماتېرىياللاردا.

ئىككىنچى سوئالغا ھازىرقى ۋاقىتتا جاۋاپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس، ئېھتىمال بۇ مەسىلىنى بىز ھېچ قاچان ھەل قىلالمايمىز، چۈنكى قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا پەيدا بولغان يازما دېرەكلەر ئەڭ چوڭقۇر ئوكيانلارنىڭ تېگىدە ياتماقتا. بىراق شۇنداق بىر ئىمكانىيەت مەۋجۇتكى، قەدىمكى ھىندى بۇتخانىلىرى قېزىلغان ۋاقتىدا "مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ يەتتە مۇقەددەس ئىلھاملاندۇرغۇچى يازمىشلىرىنىڭ" تولۇق مەتىنلىرى تېپىلىپ قېلىشى مۇمكىن. مەزكۇر يازمىشلارنىڭ يەتتىنچىسىدە ئادەمنىڭ يەر يۈزىدە پەيدا بولۇشىنىڭ دەسلەپكى دەقىقىلىرىنىڭ تارىخى بايان قىلىنغان.

بىزنىڭ قولىمىزدا تەۋراتنىڭ شۇنداق بىر بايانى بارکى، ئادەمنىڭ يەر يۈزىدىكى بىرىنچى ماكانى ئېرەم(جەننەت) بېغى بولغان، ئەمما ئېرەم بېغىنىڭ ئېنىق قەيەردە ئېكەنلىكىنى بىلىدىغان ئىككى ھۆرمەتلىك كىشىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس. مېنىڭ كۆز قارىشىم شۇكى، تەۋراتتىكى ئېرەم بېغى مىسىرلىقلارنىڭ "غەربىتىكى يەرلىرى"، مايانىڭ "كۆئى مەملىكىتى" ۋە ھىندىلارنىڭ "ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى" بولغان. مەزكۇر يەرنىڭ قەدىمكى يېزىق نامى "مۇ" بولغان.

ئەندى مەن قەدىمكى ئادەمنى ئەگىشىپ، پۈتكۈل زېمىننى ئايلىنىپ چىقىمەن ۋە ئۇنىڭ ھەرىر مەملىكەتتە قالدۇرۇپ كەتكەن يازما دېرەكلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ جۇغراپىيەلىك جايلىشىشى توغرىسىدىكى ئۇزەمنىڭ تەخمىنلىرىنىڭ توغرا ئېكەنلىكىنى تالاشسىز ھالدا ئىسپاتلاپ بېرەلەيمەن. مەن ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىدىن باشلايمەن، سەۋەبى، شىمالى ئامېرىكا ۋە شەرقى ئاسىيا، ئادەم ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تاشقىرىسىدا ئاساسىنى سالغان دەسلەپكى تۇرۇشلۇق ئورۇنلىرىنىڭ ئىككى توچكىسى بولغان.

قەدىمكى نېئاندېرتال ئادەمنىڭ بىرەر پېرىم سۆڭەكلىرىنى تاپقانلىقىغا زوقلانغان ئامېرىكىدىكى، شۇنداقلا ياۋروپادىكى ئالىملار شىمالى ئامېرىكىدىكى قەدىمكى ئادەمنىڭ ئىزلىرىنى تاماممەن رەت قىلدى ياكى چەتكە قاقتى. ياۋروپادا تېپىلغان جەسەت قالدۇقلىرى ئەقلىدىن ئاداشقانلارغا تەئەللۇقلىقىنى ئۇلارنىڭ باش سۆڭىكى شەكلىنىڭ ئادەتتىكىدەك ئەمەسلىگى ئىسپاتلىماقتا. ئۇلار مەدەنى جامائەتچىلىكىنىڭ تاشلاندىلىرى ئېكەنلىكى شەك -

شۇبھىسىز. ۋالمىكىنىڭ "رامايانا سى"، دروئىدلار مەتىلىرى، "پوپول - ۋۇخا" ۋە باشقىمۇ قەدىمكى يازمىشلاردىن بىز تاشلاندىلارنى ئورمانلارغا ھايدىغانلىقىنى ھەم ئۇلارنىڭ شۇ يەرلەردە ياۋايى ھايۋانلار كەبى ياشاپ، ھالاك بولغانلىغىنى بىلمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، نۇرغۇنلىغان قەدىمكى مەتىلەردە جەسەتلەردىن قۇتۇلۇشنىڭ ئادەتتىكى ئۇسۇلى كۆيدۈرۈش بولغانلىغىنى ۋە ئوتتا كۆيۈپ كەتكەن سۆڭەكلەرنىڭ بىزگە يېتىپ كېلىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلمىز.

ئۇمۇمەن ئالدىغان بولساق، ئادەمنىڭ سۆڭەكلىرى ئۇ ئېگە بولغان مەدەنىيەت دەرىجىسىنىڭ ياكى ئۇنىڭ ھايات تەرزىنىڭ ئۆلچىمى بولالمايدۇ، بۇنىڭغا پەقەت ئۇنىڭ پائالىيىتى پاكىت بولالا يدۇ. شىمالى ئامېرىكىدا تېپىلغان قەدىمكى ئادەمنىڭ سۆڭەك قالدۇقلىرى ئانچە كۆپ ئەمەس، ئەمما ئۇلارنىڭ ئەھمىيىتى زور بولغان.

ياۋروپادا تېپىلغان قەدىمكى سۆڭەكلەردىن زوقلانغان بارلىق ئالىملار شۇنىڭغا ئىشىنىدۇكى، ممزكۇر قالدۇقلار بىكى قۇرالللار دەۋرىگە ياكى ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن مۇزلۇق دەۋرىگە تەئەللۇق. شىمالى ئامېرىكىلىقلار يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك خەلق بولغان ھەم ياۋروپادا ياشىغان ئەقىلسىز "ئېئاندېرتاللىقلاردىن" ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى تەرەققى ئەتكەن سەئىەت ۋە ئىلىم - پەنگە ئېگە بولغان

ئىلمى پۈرسەتپەرىسلىك مىسىر ئەتراپىدىلا ئورۇن ئالغان، بۇنىڭ سەۋەۋى، گويا مىسىر بارلىق مەدەنىيەتنىڭ ئانىسى بولغان دېگەن پەرەسكە باغلىق بولدى، ئەمما نۇرغۇنلىغان قەدىمكى ھۆججەتلەر شۇنى بايان قىلىدۇكى، مىسىر يېرىگە دەسلەپ قەدەم تەشرىپ قىلغانلار ئامېرىكا ۋە ھىندىستاننىڭ كولونىستلىرى بولغان ھەم مانا شۇ كولونىستلار "ئۇزلىگىدىن ئىسىنالارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ مەدەنىيىتىنى ئېلىپ كەلگەن" مەزكۇر ھۆججەتلەرنىڭ نۇرغۇنى مىسىرلىقلار ئۇزلىرى تەرىپىدىن تۇزۇلگەن. شىلمان كۆرسەتكەندەك، ئۇلۇق مىسىر مەدەنىيىتى ئىسىنالارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشىنى يوقاتقاندىن كېيىن چۈشكۈنلۈككە ئۇچرىغان

ئەمما بىزنىڭ ئالىملىرىمىز، ئەپسۇسكى، "مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ مۇقەددەس ئىلھاملاندۇرغۇچى يازمىشلىرىغا" نىسبەتەن مۇمكىن بولمىغان ۋە ئۇنىڭغا ياتمايدىغان تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيەسىگە يېپىشۋالغان. مەزكۇر مەتىلەر ھاياتنىڭ نېمە ئېكەنلىكى، ئۇنىڭ قاچان پەيدا بولغانلىقى ۋە ئۇنى قانداق كۆچلەرنىڭ باشقۇرۇدىغانلىقى توغرىسىدا بايان قىلىدۇ. قەدىمىلىكى بويىچە ئەللىك مىڭ يىلدىن ئوشۇق تارىخقا ئىگە مەزكۇر يازمىشلار، بىزنىڭچە دەپ ئاتايدىغان كۆچنىڭ تەبىئىتى توغرىسىدا ۋە ئۇنىڭ قەيەردىن چىقىپ، قانداق ھەرىكەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدۇ.

شىمالى ئامېرىكىدا مۇزلۇق دەۋردىن ئونمىڭلىغان يىللار ئىلگىرى، ئۇچلەمچى دەۋرده ياشىغان يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن ئىسىنالارنىڭ قالدۇقلىرى مەۋجۇت.

مىسىردىكى "مۇقەددەس شەخسلەر" مۇزلۇق دەۋرى دىگەن ئاتالمىنىڭ نېمىدىن ئىبارەت ئېكەنلىكى، ئۇنى نېمە پەيدا قىلغانلىقى توغرىسىدىكى ھېكايىسىدا ئۇنىڭ بىلەن باغلىق بولغان يارلىق ئىلمى تەسۋىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

شىمالى ئامېرىكىدىكى ئىنسان قالدۇقلىرى، ئىنتايىن زور غەربىي تاغ تىزمىلىرى ئۇزلىرىنىڭ ئۇلۇقۋار چوققىلىرىنى تېخى تۇزلەڭلەر ئۈستىدىن كۆتەرمىگەن دەۋرلەر بىلەن سانىلىدۇ.

غەربىي شتاتلاردا بۇ يەرنى تېخى "غار تاش تۇرغۇنلىرى" ۋە ھازىرقى زامان قىزىل تەنلىك ئىندىيانلىرى ماكانلاشتىن بۇرۇن ياشىغان ئىنسان تۇركۈملىرىنىڭ تۇرت مەدەنىيەتكە تەۋە ئىزلىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ.

تولۇق ئېھتىمالكى، غار تاشلىقىنىڭ ھەقىقى تۇرغۇنلىرى ۋە قىزىل تەنلىك ئىندىيانلار تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشىدىن بۇرۇنقى دەۋرلەردە ياشىغان ئىنسانلارنىڭ ئېچىنىشلىق قالدۇقلىرىنىڭ ئەۋلاتلىرى بولۇشى مۇمكىن. تۇرت مەدەنىيەت يېزىق ۋە تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ ھەر خىل شەكىللىرى بىلەن پەرقلىنەتتى. ئۇيۇل تاش ۋە غار تاشلىقلاردا ئۇلار سالغان يېزىقلار ساقلىنىپ قالغان، يېزىقلار بىزگە ئۇلارياراتقان مەدەنىيەتنىڭ مەڭگۈلۈك تارىخى ھەققىدە ھېكايە قىلىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ تارىخىنىڭ ئۇزۇندىلىرى، بىراق موشۇ كىشىلەرنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكى، بۇ ئۇلكىلەرگە قانداقلارچە يەتكەنلىكى، ئۇلار دىنلىرى ۋە پائالىيىتى قانداق بولغانلىقىنى ئېنىق بېرىش يېتەرلىكتۇر.

مەزكۇر مەتىنلەرنى ئوقۇشىمىزنىڭ ئاچقۇچلىرىنى بىزگە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى تاشلاپ كەتكەن، بۇ قەدىمكى يېزىق ئېلىپبە ۋە سىمۇوللار سىستېمىسى ياكى نوتۇق تاۋۇشلىرىدىن ئەمەس، بەلكى چۈشەنچىلەردىن ئىبارەت. ئۇلارنى ئوقۇش قېيىن ئەمەس، بۇنىڭ ئۈچۈن مەۋجۇت ئاچقۇچلاردىن پايدىلىنىش ۋە موشۇ يېزىقلار ياسالغان تىلنى چۈشىنىش لازىم.

تۆۋەندە شىمالى ئامېرىكىدىكى دىققەتكە سازاۋەر ئەڭ قەدىمكى مەدەنىيەت توغرىسىدا ھېكايە قىلىنىدۇ.

ئورېگون

ئورېگوندا، فوسسىل- لەيلى دەپ ئاتىلىدىغان جايدا، پەۋقۇللاددە قەدىمكى مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرى تېپىلدى. فوسسىل- لەيلى بىر ۋاقىتلاردا سۇ ئورنىدا تېگى بولغان قۇرغاق يەرلەردىن ئىبارەت. بۇ يەردە تېپىلغان تارىختىن ئىلگىرىكى ھايۋانلارنىڭ قالدۇقلىرى مەزكۇر كۆل مېزوزويا دەۋرىدە مەۋجۇت بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

فوسسىل - لەيلى بېيايان ئورېگون چۆللىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان، چۆل بىر ۋاقىتلاردا ئۇنۇمدارلىق تۇزلەڭ بولغان، ئەمما يەر ئۈستىدىكى سۇلارنى چەتلەشتۈرگەن تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى، بۇيەرنى چۆللۈككەئايلاندۇرغان. قۇرۇپ كەتكەن كۆل تېگىدە قەدىمكى ھايۋانلارنىڭ ئېچىلىپ قالغان قالدۇقلىرى چېچىلىپ ياتماقتا. تۆۋەنكى قاتلاملاردا دىنازاۋۇرلار ۋە مېزوزويا

دەۋرىنىڭ باشقىمۇ ھايۋانلىرىنىڭ سۆڭەكلىرى، يۇقىرقى قاتلاملاردا سۈت چىشلىق پىللار ۋە پلېيستوتسېن دەۋرىنىڭ باشقىمۇ سۆڭەكلىرى تېپىلغان. سۈت چىشلىق پىللارنىڭ سۆڭەكلىرى ئارىسىدا ۋۇلقانلىق ئەينەكتىن تەييارلانغان ئوق ۋە نەيزە تېپىلغان.

نېۋادا

شىمالىي ئامېرىكىدىكى قەدىمكى ئادەمگە باغلىق ئىنتايىن قىممەت باھالىق مەلۇماتلار نېۋادا شتاتىدىكى ئارخېئولوگلارنىڭ ئىشىغا باغلىق.

غەربىي شتاتلارنىڭ غار تاشلىقلىرى ۋە تىك چوققىلىرىدا يۇزلىگەن، ھەتتا مىڭلىغان يېزىقلار تېپىلغان، ئۇلاردا مىڭلىغان سىمۋوللار، قەدىمكى يېزىق ھەرپلىرى ۋە سۈرەتلىرى بار. مەن نېۋادادىن بىر نەچچە مىساللارنى تاللاۋالدىم، ئۇلار پۈتۈن بىر بەتنى ئېگىلىدى، مېنىڭ مەزكۇر كىتابىمنىڭ كۆلىمىگە باغلىق تاللىغانلىرىم شۇلار.

a. بۇ قۇياش ئىمپېرىيەسى، **مۇ** قۇرۇقلۇقى سىمۋوللىرىنىڭ بىرى. قۇياش نۇرلىرى بىلەن قورشالغان، چوققىغا يېتىپ كېلىۋاتقان

b. بارلىق قەدىمى خەلىقلەر پايدىلانغان كۆتىرىلىۋاتقان قۇياشنىڭ سىمۋولى.

c. قۇياشنىڭ ئەئىمۇزى ۋە ئۇمۇم ھالدىكى سىمۋولى

d. پېتىۋاتقان، ئۇپۇقنىڭ كەينىگە چۈشۈۋاتقان قۇياش. ئادەتتە ئۇ نۇرسىز چەمبەر سۈپىتىدە تەسۋىرلىنەتتى، ھازىرقى پەيتتە بولسا، ئۇ قۇياش نۇرلىرىدىن مەڭگۈگە ئايرىلغان بىر نەرسىنى كۆرسىتىدىغان قارا دىسكدۇر.

e. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ مەڭگۈلۈك قاراڭغۇلۇقتا قالغانلىقىنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان بەلگە. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ نامى ئۇنىڭ سانى ئۇچ قارا دىسكىنىڭ ئۈستىگە جايلاشقانلىقى بىلەن كۆرسىتىلگەن.

f. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ قۇياش پاتىدىغان يۇنىلىشتە، ئوكيان كەينىدە جايلاشقانلىقىنى بايان قىلىدىغان سۆزەت.

يىلان كاتابا ئوكيانىنىڭ، ئۇلۇق سۇلارنىڭ سىمۋولىدىن ئىبارەت. يىلان ئۇستىدىكى يېرىم چەمبەر غەربىي ئۇپۇقنى سىزىپ ئۆتىدۇ. بۇ يەردە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ نامى قايتىدىن ئۇنىڭ سىمۋوللىق سانى، ئۇپۇقتىكى ئۇچ پەي بىلەن كۆرسىتىلگەن.

g. بىر "ئۇلۇئۇمىل" ئىمپېرىيە" يېزىقى. بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ پادىشالىق ئەلتامغىسىنىڭ مەركىزى شەكلى.

h. بىر نىلۇفەرنىڭ، ئىسىانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ پادىشالىق مۇقەددەس گۈلىنىڭ غۇنچىسى.

g ئىككى بارلىق قەدىمكى خەلىقلەرنىڭ سۇ سىمۋولى بولغان بىر كۆزلۈك يىلان.

h ئىككى يىلان تەسۋىرىگە تەڭ كېلىدىغان سۇلارنىڭ يەنە بىر سىمۋولى.

i. قەدىمكىلەر خېلىلا ئەئىمۇزى سىمۋول، كۆادراتنىڭ ئۇرنىغا بەزىدە ئادەتتىكى كرىستنى

غار تاش تۆرغۈنلىرىنىڭ يېزىقلىرى ئارىسىدىن تېپىلغان سىمۋوللار

پايدىلىنىلاتتى. ھەر ئىككىلا بەلگە ئالەمنىڭ تەرەپلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

k: بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ قەدىمى يېزىق ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى A ھەرپى. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇ "ئان" دەپ ئوقۇلىدىغان بىرىنچى ساندۇر. بۇ بەلگىنى پادىشالار پادىشاسى ئاخائو پادىشانى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىناتتى

L: قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسىنىڭ H ھەرپى.

m: جىلغا ياكى ئويمانلىق، چەكسىز چوڭقۇرلۇقنىڭ سىمۋولى.

n: قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسىنىڭ KC ھەرپى.

o: قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسىنىڭ Y ھەرپى.

p: يىلان ۋە دەرەخنىڭ بۇ سىمۋولى توغرىسىدىكى ھېكايە نۇرغۇنلىغان بەتلەرنى ئېگىلەيدۇ، ئەمما ئۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئوكيانغا چۆكۈپ كەتكەندىن كېيىن پەيدا بولغان.

q: مەزكۇر سىمۋول ھەم ئاددى، شۇنداقلا مەخپى ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۇ دۇنيانى يارىتىشنى، شۇنداقلا توققۇزىنچى سانىنى ئىپادىلەيدۇ.

r: مايالار ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ دىنى سىمۋولى

S: ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى يېزىقىنىڭ X ھەرپى.

t: پەيمۇ ياكى بۇتمۇ؟ بىلەلمىدىم

U: يۇز سانىنى بىلدۈرىدىغان قەدىمى سىمۋول.

V: مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئانچىلا قەدىمى بولمىغان تاغلارنىڭ سىمۋولى.

W: بۇ ئىنتايىن قىزىق سىمۋول، شىمالى، مەركىزى ۋە جەنۇبى ئامېرىكا غەربى قىرغاقلىرىنىڭ كۆرۈنۈشلىرى

X: مەزكۇر سۆزەت سىمۋوللۇق مەزمۇنغا ئېگە ئەمەس. قوللارنىڭ بۇنىڭغا ئوخشاش ئىزلىرى دۇنيادىكى بارلىق ئۆڭكۇرلەر تاملىرىدا ئۇچرايدۇ.

Y: كرېست تەبىئەتنىڭ ئاكتىپ ۋە پاسسىپ ستىخىيەسىنى بىلدۈرىدۇ ۋە سىمۋوللاشتۇرىدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇ مەخپىي مەناغا ئېگە

Z: مەزكۇر سىمۋولنىڭ بەدىئى قىممىتىدىن تاشقىرى يەر مەناغا ئېگە ئېكەنلىكىگە مەن گۇمانلىسىمەن

aa: ھايۋان تېرىسىنىڭ تەسۋىرى

bb: بۇنىڭغا ئوخشاش باشلار مىسىردا ۋە باشقىمۇ جايلاردا ئۇچرىشىدۇ. مۇڭگۈزلىرى بېزىتىلگەن، بۇنىڭ ئۆزى ھايۋانىي يەر مۇراسىمغا تەييارلاۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئانچە قەدىمكى ئەمەس سىمۋول

cc: كۆپ سانلىقنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان ئۇچ چىشلىق شەكىل، ئادەتتە ئۇنىڭ چىشلىرى تۆۋەنگە قارىتىلغان

dd: سەييارىھقا يولنىڭ يۆنىلىشى ۋە داۋامى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان كۆرسەتكۈچ تۆۋرۈك

تىك چوققىلاردىكى بۇ پېزىقلار ئۇلارنى ئىجات قىلغانلارنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ مېكسىكىلىق ۋە مەركىزى ئامېرىكىلىق مايالار بىلەن زىچ باغلىنىلىقىنى (چۈنكى ئۇلارنىڭ تىلى مايا تىلىنىڭ شېخىغا ياتىدۇ) ئىسپاتلايدۇ.

گىرەيۋاينىدىكى كونا ئېقىن ئىزلىرىدا قالغان (ئېۋادا) سۆزەتلەر

بىرىنچى: بۇتخانا رېجىسسى.

ئىككىنچى: زىمىننىڭ سانسىز تۈرغۇنلىرى بىلەن چۆكۈپ كېتىش سىمۋولى.

ئۈچىنچى: چۆكۈپ كەتكەن يەر ئۈچۈن مەڭگۈ پاتقان قۇياش سىمۋولى، بۇنىڭغا قۇياشنىڭ پېتىشى، ھايات كرېستى ۋە چۆكۈشى كىرىدۇ.

مەزكۇر رېجىنىڭ دېتاللىرى مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ: "مەزكۇر بۇتخانا سانسىز جانلىرى بىلەن چۆكۈپ كەتكەن ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى، **مۇ** خاتىرىسىگە قەد كۆتەرگۈزۈلگەن".

مەركىزى شەكىل ئۈلىيالار ئۈلىياسى ھېسابلىنىدىغان مېھرابتىن ئىبارەت. ئىبادەتخانىنىڭ ئىچىدە ھالاك قىلىنغان **مۇ** قۇرۇقلۇقى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۋولى M ھەرىپى تەسۋىرلەنگەن، ئۇ بۇتخانىنىڭ كىمنىڭ شەرىپىگە قەد كۆتەرگۈزۈلگەنلىكىنى ھەم بۇ يەرنىڭ ئىندى مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى كۆرسۈتىدۇ.

مەركىزى شەكىللەرنىڭ ئىككى تەرىپى بويىچە ئۇچ تائۇ T قايتا تىرىلىشنىڭ سىمۋولى جايلاشتۇرۇلغان. بۇ پۈتكۈل دۇنيادا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى بەلگۈلەيدىغان ئادەتتىكى سىمۋول

ئىبادەتخانىنى ئۇچ قىسمغا بۆلۈش ئەگەشكۈچىلەر دىنى بىلىمنىڭ ئۇچ باسقۇچىدىن ئۆتۈدىغان ئۇچ خانىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى كۆرسەتمەكتە. بۇ قەدىمكى بۇتخانىلار ئۇچۇن ئادەتتىكى قۇرۇلما. ئۇچ خانىنىڭ مەۋجۇتلۇقى كىرىش ئورنىدىكى ئۇچ شەكلى (بەشىنچى) بىلەن تەستىقلەنمەكتە. مەزكۇر ئويراز بارلىق خانىلارنىڭ ئىچكىرىسىدە ئۇچرايدۇ، ئۇ ئاسمان ۋە يەرنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. مەزكۇر خانا ئۇچۇن بولغان ئوقۇتۇش دەرىجىسى ئۇچبۇلۇڭدىكى يۇلتۇزلار سانى بىلەن كۆرسىتىلگەن

بۇتخانىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە يەنە بىر بەلگە تەسۋىرلەنگەن. بۇ تەركىپلىك سىمۋول بولۇپ، مەزمۇنى مۇنداق: "يەرلەرچۇكۇپ كەتتى". ئىككىنچى A ھەرپىي كۆپ سانلىقنى بىلدۈرىدىغان سىمۋولدۇر. دېمەك، بەلگىنىڭ ئۆزى كۆپ ساندىكى ئادەملەرنىڭ چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

گرەيپۇاينىدىكى كونا ئېقىن ئىزلىرىدا قالغان (نېۋادا) بۇتخانا رېجىسى

سول تەرەپتە يەنە بىر تەركىپلىك سىمۋول جايلاشقان a - قۇياشنى، b- چۆكۈپ كەتكەن يەرنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ. بۇنىڭ تەرجىمىسى: "بۇ چۆكۈپ كەتكەن يەرلەر ئۇستىدىن ئەندى

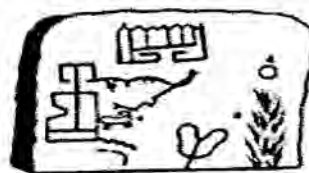

گرەيپۇاينىدىكى كونا ئېقىن ئىزلىرىدا قالغان (نېۋادا) يەنە بىر يېزىق

قۇياش پاقىرىمايدۇ" دېگەنىنى بىلدۈرىدۇ. شۇنداق قىلىپ، پۈتۈن سۇرەت مۇنداق دەپ ئوقۇلىدۇ: "بىز سانسىز جانلار بىلەن چۆكۈپ كەتتۇق. قۇياش ئەندى ئۇنىڭ ئۇستىدىن پاقىرىمايدۇ ئۇ قاراڭغۇلۇقتا. ئۇ ئۆلگەن".

ئىككىنچى تاش بىرىنچىسىگە يانداش. ئۇنىڭدا قۇربانلىق قىلىش تەسۋىرلەنگەن.

بىرىنچى: ھايۋان مېھراپتا.

ئىككىنچى: ئۇنى يۇتۇۋاتقان ئوت.

ئۇچىنچى: چۆكۈپ كەتكەن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ سىمۋولى.

بىرىنچى تەسۋىرگە قوشۇش ئۇچۇن بۇتخانىنىڭ مۇ قۇرۇقلۇقىغا بېغىشلانغانلىقى، مۇ قۇرۇقلۇقىنىڭ بولسا چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى يەنە بىر ئىسپاتنى كەلتۈرۈش ئۇچۇن مەن مەزكۇر ئىشقا موشۇ سۇرەتنى كىرگۈزدۇم. مۇ قۇرۇقلۇقى مالاك بولغىچە ھېچ بىر يەردە گۇلخانلاردا قۇربانلىق قىلىنمايتتى. ئوتتا كۆيدۈرۈش يېنىۋاتقان چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈۋاتقان ۋاقتىدا لاۋۇلدىغان يالقۇن ئىچىدە قالغان مۇ ھەم ئۇنىڭ خەلقى شەرىپىگە بېغىشلانغان دىنى مەراسىم سۇپىتىدە پەيدا بولدى

ئالتۇنلۇق ئۇچكۇر (بىتتى، نېۋادا شتاتى)

مەزكۇر تاش تەبىئەت يالدامىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنى ئىنسانلار كۆپ مىڭ يىللار ئىلگىرى يول كۆرسەتكۈچى ۋە مۇ قۇرۇقلۇقى شەرىپىگە قويۇلغان يادىكارلىق سۇپىتىدە پايدىلىناتتى.

شەكلى بويىچە ئۇ بىر ئاز نېمە قىلشنى بىلمەي، زوكۇنيپ ئولتۇرغان، دۇمچۇيۇپ قالغان كىشىنى ئەسلىتىدۇ. ئۇ قوللىرى بىلەن تىزلىرىنى تۇتۇپ تۇرغاندەك. تاشنىڭ ئۇستىگە كىچىككىنە بىر تاش ئورنىتىلغان، ئۇ ۋاقىتقا باغلىق خېلىلا زەخمىلەنگەن. ئۇ شەكىللەرنىڭ "بېشىنى" تەشكىل قىلىدۇ. كۆزلىرى ئورنىدا تېشىپ، بويىق تولدۇرۇپ قويغان ئىككى سىمۋول، ھەر ئىككىسىنىڭ ئەھمىيىتى چۇشىنىشلىك

بىرىنچى سىمۋول مۇنداق ئوقۇلىدۇ: چى- پې- زى، بۇنىڭ تەرجىمىسى: "ئاغزى ئېچىلدى، ھور بىلەن ئوت ئېتىلىپ چىقماقتا، يەر ئېچىلىپ، تۆۋەنگە چۇشۇپ كېتىپ باردۇ".

ئىككىنچى a- سىمۋول، بۇ قۇياش ئىمپېرىيەسى، مۇ مەملىكىتىنىڭ ئەلتامغىسى ، سەككىز نۇرى بار قۇياش. ئوتتۇرىسىدا "ئىمپېرىيە" سىمۋولى ئورنىدا ئىككىنچى b سىمۋولى: "ئاخائۇ، پادىشا، ئۇلۇق پادىشا، ئۇلۇق ھاكىم" ئورنىتىلغان.

ئالتۇنلۇق ئۇچكۇردىكى تاش (بىتتى، نېۋادا شتاتى)

قالقاندىكى يېزىق مۇنداق ئوقۇلىدۇ: "ئاغىزى ئېچىلدى، ۋۇلقان ئوتلىرى ۋە ھورلىرى سىرتقا ئېتىلىپ چىقتى، يەر ئېچىلدى ۋە ئۇلۇق پادىشا ۋەخانىش، قۇياش ئىمپېرىيەسى **مۇ** چېكى يوق يالقۇن ئىچىدە چۆكۈپ كەتتى".

شەكىللەرنىڭ سول قولى تەرىپىدىكى بىرىنچى سىمۋول، تخي - تخي - خا دەپ ئوقۇلىدۇ، ئۇنىڭ تەرجىمىسى: "سۇغا قارا‌ڭ، سۇ يۇنلىشى بويىچە".

ئاساسى سىمۋولدىن بىر - بىرى بىلەن قوشۇلۇپ كېتىدىغان ئېقىملار باشلىنىدۇ. مەزكۇر سۈرەتتىكى بارلىق بەلگىلەر ئۇيغۇرلار ۋە مايالار مەدەنىيىتىگە ياتىدۇ. بەلكىم مايالار موڭغۇل قان سىستېمىسىدىكى خەلق بولغاندۇر.

بۇ كۆرسەتكۈچ بەلگىدىن باشقا ھېچ نەرسە ئەمەس، ئۇ پەقەت سۇغا ئېلىپ بارىدىغان يولنى كۆرسەتكەن. ئۇ سۇ تەرەپكە قاراپ تۇرغان قەدىمكى ئادەمنىڭ قوپال ياسالغان قىياپىتىدىن ئىبارەت. ئەتراپتا بۇلاق، ياكى كۆلنى، ئېرىقتا دەريانى تېپىشقا بولىدۇ. يالغۇز ئاياق يوللىرى نۇرغۇن، يول بەلگىسى بولسا، يوللارنىڭ قايسىسى كۆلگەياكى بۇلاققا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

قوشما شتاتلار تېررىتورىيەسىدىكى دەسلەپكى كولونىستلار ئۆزلىرىنىڭ تۇرۇشلۇق جايلىرىنى ھازىرقى غەربى، جەنۇبى شتاتلاردا ئاساسلىغان ئىدى. بۇ مەھەللىلەرنى مېكسىكىدىكى شەھەرلەرنى يوق قىلغان ۋاقتىدىكى تەبى ئاپەتلەر يەر يۈزىدىن يۇيۇپ تاشلىغان. بۇ ئىنتايىن بۇرۇن، بەلكىم پلىئوتسېن دەۋرىدە يۈز بەرگەندۇر.

ئىككىنچى، ئىتىمال، ئۇچىنچى مەدەنىيەتمۇ خۇددى شۇ تەغدىرنى بېشىدىن كەچۈرگەن. ئۇلار ئامېرىكىدا ئىنتايىن زور تاغ تىزمىلىرى كۆتىرىلگەن ۋاقتىدىكى ئاپەتلەردە ھالاك بولغان. بۇنىڭدىن باشقا، تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى كولورادو، ئارىزونا ۋە نېۋادانىڭ نۇرغۇنلىغان ئۇنۇملۇك يەرلىرىنى چۆللەرگە ئايلاندۇردى. غار تاش تۇرغۇنلىرى **مۇ** مەملىكىتىدىن كەلگەن ئاخىرقى كولونىستلار بولغان. غەربى - جەنۇبى تەرەپلەردىكى بىرىنچى تۇرۇشلۇق جايلار ئۇ يەردە تاغلار كۆتىرىلگىچە پەيدا بولغان ئىدى. ئېھتىمال، تاغلار نەق شۇ غار تاش تۇرغۇنلىرى ئامېرىكىغا كەلگەندە كۆتىرىلگەن بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئويلىرى تاغ غار تاشلىرى ئارىسىدىن تېپىلماقتا.

غار تاش تۇرغۇنلىرى يۇكاتان مايا تىلىدا سۆزلىشەتتى بۇ ئۇلارنىڭ يېزىقلىرىنىڭ مەن نېۋادادا تاپقان مايانىڭ قەدىمكى يېزىقىنىڭ ئېلىپبەسىدىن پايدىلانغانلىقى بىلەن ئىسپاتلانماقتا. غار تاش تۇرغۇنلىرىنىڭ قالدۇقلىرى تېپىلغان كولورادوغا قارىغاندا، شۇنى پەرەز قىلىشقا بولىدۇكى،

ئۇلارنىڭ ئامېرىكىغا كەلگەن چاغدىكى ئورنى كولورادو دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇشى بولغان.

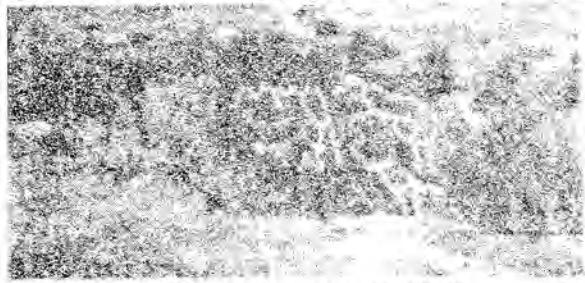

غار تاش تۈرغۇنلىرىنىڭ يول بەلگۈسى

شۇ نەرسە روشەنكى، بەلگۈلەنگەن نىشانغا، كولورادو دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇشىغا، مۇ قۇرۇقلىقىدىن كەلگەن كولونىستلار دەريا بويلاپ مەملىكەتنىڭ ئىچكىرىسىگە كۆتىرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ قالدۇقلىرى ھەر خىل شتاتلاردا تېپىلغانلىقىغا ئاساسلانغاندا، ئۇلار دەريانىڭ قۇيۇلۇشى ئەتراپىدىلا بولۇپ قالماسلىققا ئىنتىلگەن ھەم ئۇنىڭ بارلىق چوڭ - كىچىك تارماقلىرىنى ماكانلىغان، بەزىلىرى بولسا، زۇنئى قەبىلىسىنىڭ قەدىمكى يالغۇز ئاياق يولى ئوخشاش، قۇرۇقلۇقنىڭ ئىچىگە ئېلىپ بارىدىغان يالغۇز ئاياق يوللىرىنى سېلىپ، سۇ ئېقىمىدىن چەتلەشكەن. ئۇلار سۇدا مېڭىشنى قۇرۇقلۇق لىنىيەلىرىدىن ئەۋزەل كۆرەتتى.

كولورادو دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇشىدىن شىمالغا قاراپ مېڭىپ، ئۇلار، ئېھتىمال، ئالدى بىلەن ئارىزونانى بېسىپ ئۆتكەن، مەزكۇر شتاتتا ئۇلارنىڭ بولغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان ئىزلار ئىنتايىن نۇرغۇن. ئۇلارنىڭ ئويلىرىنىڭ قالدۇقلىرى كولونىستلارنىڭ دۆلىي، لىنتل - كولوردو ۋە گراند - رىۋېرنى بويلاپ تارالغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە. تېيۇ - مېكسىكىدىمۇ ئۇلارنىڭ ئىزلىرى پات - پات ئۇچرايدۇ. كولورادو دەرياسىنى بويلاپ ئارىزونانى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلار يۇتىغا يېتىدۇ. يۇتىدا ئۇلارنىڭ مەدەنىيىتىنىڭ كۆپلىگەن ئىزلىرى تېپىلغان. كولورادونىڭ تارماقلىرى نېۋادا ۋە ۋايومىنغا يېتىدۇ. موشۇ ئىككى شتاتتىمۇ قەدىمكى كولونىستلار تۈرمۈشىنىڭ ئىزلىرى ساقلانماقتا.

كولورادو دەرياسىنىڭ ئاساسى ئېقىمىنى تاشلاپ ۋە ئۇنىڭ تارماقلىرى گراند، سان - خۇئان، ئۇئايت ۋە يامپا دەريالىرى بويىچە مېڭىپ، غار تاش تۈرغۇنلىرى، سۈزسىزكى، كولورادوغا، ئۇزلىرىنىڭ مەۋجۇتلىقىنىڭ ئىزلىرىنى ئىنتايىن باي شتاتقا يەتكەن.

ئەگەر بۇ تارىلىشنىڭ ئەڭ ئېھتىماللىق لىنىيەلىرى ھېساپقا ئېلىنسا، شۇ نەرسە ئېنىق بولىدۇكى، غار تاشلار ئارىسىدىكى چېچىلىپ كەتكەن ياسالما شەكىللەر، ھەيران قالغىدەك قول ۋە تاپانلارغا ئېگە. ئۇلارنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن ھالدىكى تۈرۈشلىرى شۇبھىسىز، يول كۆرسەتكۈچلىرى بولغان يولۇچىلارھەم ئۇلارنى ئالدىدا تېمە كۆتىدىغانلىقىنى ھېكايە قىلىدىغان

كولورادو دەرياسى ھەم ئۇنىڭ تارماقلىرى، غار تاش تۈرغۇنلىرىنىڭ شىمالى ئامېرىكىغا كېلىش لىنىيەلىرى

زۇۋانسىز خەۋەرلىگۈچىلەردۇر. مەن بۇنىڭ شۇنداق ئېكەنلىكىنى بىلىمەن، چۈنكى مەزكۇر خەۋەرلەرنىڭ بىر قىسمىنى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلدىم.

كولورادو دەرياسىنى قورشاپ تۇرغان بارلىق جايلارقەدىمكى غار تاش تۈرغۇنلىرىنىڭ پائالىيىتىنىڭ ئىزلىرى بىلەن تولۇپ تاشقان مەزكۇر رەقەملەر سانىغا غار تاشلار ئارىسىدىكى ئۆيلەر، تاشتىكى سۈرەتلەر، تىك تاشلاردىكى يېزىقلار، شۇنداقلا ئۆي جابدۇقلىرى ۋە ئەمگەك قوراللىرى كىرىدۇ. بۇ ئىزلارنىڭ پەقەت كولورادو دەرياسى ۋە ئۇنىڭ تارماقلىرى ئەتراپىدا تېپىلىۋاتقانلىغى،كولورادو دەرياسىنىڭ غار تاش تۈرغۇنلىرى ئۆتكەن دەۋرازا بولغانلىغىغا ۋەئۇلاردىن بۈرۈنقىلارنىڭ ئامېرىكىغا كەلگەنلىكىگەئەك كۈچلۈك دەلىل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

غار تاش تۈرغۇنلىرىنىڭ ئامېرىكىدا پەيدا بولۇشىنىڭ ئېنىق ۋاقتى توغرىسىدىكى مەسىلە تۈتۈق بولۇپ قالماقتا. ھېچ قانداق ئېنىقلىغۇچى دېرەكلەر مەۋجۇت ئەمەس. ھەتتا بۇنىڭغا ئەڭ ئازراق بولسىمۇ بەلگە بېرىدىغان ھېچ نەرسە يوق. ئەمما ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ياكى ئۇلارنىڭ ئالدىدىكىلەر بۇ يەردە تاغلار كۆتۈرىلگىچە، يەنى ئون ئىككى مىڭ يىل بەش يۈز يىلدىن ئىلگىرى ۋاقىتتا پەيدا بولغان

ئارىزونا

سمىتسون ئىنستىتۇتىنىڭ دوكتورى ئۇئولتېر خاف ئارىزونانىڭ تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن ئورمانلار تەتقىقاتىنى ئېلىپ باردى ۋە ئۇ يەردە تۆرت خىل خەلقنىڭ قالدۇقلىرىنى تاپقانلىغىنى خەۋەرلىدى. بۇ مېنىڭ غەربىي ۋە غەربىي - جەنۇبىي شتاتلاردىكى، شۇنداقلا مېكسىكىدىكى خۇسۇسىي كەشپىياتلىرىمغا مۇۋاپىق كېلىدۇ. خاف مەدەنىيەتىدىن ئۆچى تاغلار پەيدا بولغىچە مەۋجۇت بولغان

بۇ يەردە كەلتۈرۈلگەن سۈرەت ئارىزونانىڭ خاۋا سۇپاندىكى كانيۇندا تېپىلغان قەدىمكى قىيا تاش سۈرەتنىڭ كۆچۈرمىسى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. ئۇنىڭ يېشى ئون ئىككى مىڭ يىلدىن ئارتۇقراق، ئۇنىڭدا يىرتقۇچ پىل بىلەن بىر ۋاقىتتا ياشىغان ئادەم تەسۋىرلەنگەن.

نىيۇ - مېكسىكونىڭ قەدىمى تارىخى ئىندىيانلار تارىخى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، بۇلارنىڭ ئۆتمۈشى شىمالى ئامېرىكىنىڭ قەدىمكى تۈرغۇنلىرى توغرىسىدا قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ھېكايە قىلىنغان رىۋايەتلەر ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقارلىقتۇر. پۈتبولو ئىندىيانلىرى بىرىنچى قېتىم

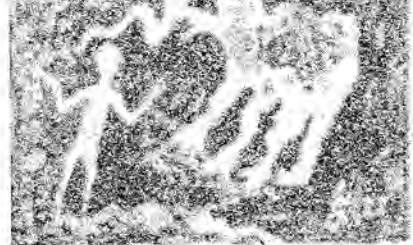

خاف سۇپائى كانيۇندا (ئارىزونا شتاتى) تەسۋىرلەنگەن يىرتقۇچ پىل

نىيۇ - مېكسىكو

ئامېرىكىدا پەيدا بولغاندا، ئۇلار يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن، مەدەنىيەتلىك ۋە ئوقۇمۇشلۇق خەلق بولغان. بۇنى موشۇ قۇرۇقلۇقتا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن باشقا شىمالى ئامېرىكىلىقلار رىۋايەتلىرىگە نىسبەتەن خېلىلا قەدىمكى رىۋايەتلەر خەۋەرلىمەكتە. بۇنىڭ غەربىي ۋە غەربىي - جەنۇبىي شتاتلىرىمىزدا نۇرغۇنلىغان يېرىمى ۋەيران بولغان شەھەرلەر ۋە ئىنشائاتلار، تاش ئويما سۈرەتلىرى ۋە يېزىقلار، قەدىمكى كوزىلار مەۋجۇت . كۆرنەكلىك ئالىملار ۋە ئارخېئولوگلار شۇنچىلىك يۇرەكسىز بولۇپ قالغانكى، موشۇ يەرنى زامانىۋى تۈرغۇنلارغىچە ماكانلىغان خەلق توغرىسىدا ھېچ نەرسە خەۋىرلىمەيدۇ. ئۇلار پەقەت شۇنىلا يوشۇرمايدىكى، مەزكۇر ئىنشائاتلار ۋە يېزىقلارنىڭ يېشى ئۇچ مىڭ يىلدىن بەش مىڭ يىل ئارىلىقىدا.

لېكىن ئاخباراتنىڭ كۆپ قىسمى خوپىي ۋە زۇنئى ئىندىيانلىرىنىڭ ئۆزلىرىدىن ئېلىشقا بولىدۇ.

شەخسەن مېنىڭ ئوچۇن بۇ قېبىلىلەر موشۇ كۆنلەردە شىمالى ئامېرىكىدا ساقلىنىپ قالغان ئىندىيانلارنىڭ باشقا قېبىلىلىرىگە قارىغاندا ئەڭ چوڭ قىزىقىش پەيدا قىلىدۇ، بۇنىڭ شۇنداق بولغىنى، مەن ئۇلار بىلەن باشقىلارغا نىسبەتەن ياخشىراق تونۇشتۇم. ئۇلارنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىلەن بولغان ئالاقىسى ئېنىق تەستىقلەنگەن، رېۋايەتلەر بولسا، ئۇلارنىڭ ئامېرىكىغا **مۇ** مەملىكىتىدىن كەلگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بارلىق دىنى ئۇرپى - ئادەتلىرى ئادەمنىڭ ئەڭ دەسلەپكى دىنىغا بارىدۇ، ئۇلارنىڭ پايدىلىنىدىغان مۇقەددەس سىمۋوللىرى ئەمەلىيەتتە **مۇ** مەملىكىتىنىڭ بەلگىلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

مېنىڭدا پۈتۈنلۈنىڭ مۇراسىملىق يىغىندىسى بار، ئۇنىڭ نەقىشى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولغان بىر قاتار مۇقەددەس سىمۋوللاردىن ئىبارەت.

پۈتۈنلۈ رېۋايەتلىرى قىزىقارلىق ۋە چوڭقۇردۇر. ئۇنىڭدا تۇنجى ئىنسان بولغان ئادەم ئەلەيسالام ۋە ھاۋا ئانىمىزنىڭ يارىلىشى توغرىسىدا ئاجايىپ قىزىقارلىق بىر رېۋايەت مەۋجۇت. ئۇنىڭ قىممەت باھالىغى شۇنىڭ بىلەن يەردىكى، بەزى بىر سۆزلەرنىڭ مەخپى مەناسىدا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ تىلى بايقالماقتا.

زۇنئى ۋە خويىدا ئىككى ئالاھىدە ئىلاھلار بار، ئۇلار ئادەملەرنىڭ تەقدىرىنى بەلگۈلەيدۇ، دەپ ھېسابلىنىدۇ. مەزكۇر ئىلاھلار تەۋرۈك، ئەمما ئۇلارغا سەجدە قىلىنمايدۇ. باشقىچە ئېيتقاندا، ئۇلار بەزى بىر تەرەپلىرىدىن بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىزغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ ئىلاھلار ئاخائىنتا ۋە ماتسائىلىما دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلار قۇياش ئىلاھىنىڭ دەسلەپكى پەرزەنتلىرى بولغان.

بۇ تەستىق ھەرتەرەپلىمىلىك تەھلىلنى تەلەپ قىلىدۇ. خوپى قېبىلىسىدىكى ئىندىيانلار خۇدا ئۆزىنىڭ مۇجەسسەملەنگەن سىمۋولى قىلىپ قۇياشنى ياراتتى،دەپ رېۋايەت قىلىشىدۇ. ئۇلار ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانا خۇدا ئۆزىنىڭ پەرزەنتلىرى بولغان، دەپ تەرىپلىشىدۇ.

نۇرغۇنلىغان قەدىمكى مەتىنلەردە، شۇ جۈملىدىن ھىندىلار ۋە مىسىرلىقلار يازمىلىرىدا شۇنداق پارچىلارنى تاپقىلى بولىدۇ. ئۇلاردا قۇياش ھايات ئاتىسى، سۇلار بولسا ھايات ئانىسى دەپ ئاتىلىدۇ، ئەمما ئىككىلا ھالەتتە سۆز ئادەمگە ئوخشاش ئالاھىدە مەۋجۇدات ئەمەس، بەلكى تەبىئەتنىڭ يارىلىشلىرى توغرىسىدا بولىدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، قۇياشنىڭ كۆچلىرى يەرنىڭ مۇڭاپىق كۆچلىرى بىلەن ئۇيغۇنلاشقان ھالدا خىزمەت قىلىدۇ، دەپ ئېيتىلغان.

خوپى ئىندىيانلىرى شۇنداق كۆز قاراشقا ئەگىشىدۇكى، ئەر ۋە ئايال قۇياشنى باشقۇرۇدىغان ئۇلۇق تەبىئەتنىڭ يارالمىشلىرى بولمىغان. مەزكۇر تەستىقنىڭ شۇنىڭدىن كېيىنكى تەرەققىياتى تۇنجى ئەر ۋە ئايال ئىسىملىرىنىڭ مەخپى ئەھمىيىتىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى سۆزلىرىدىن تۇزۇلگەن ۋە بارلىق قەدىمكى چۈشەنچىلەرگە ئوخشاش ئۇزلىرىدە يوشۇرۇن مەنانى ئېلىپ يۈرىدۇ. مەسىلەن، ئاخائىنتا سۆزى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى سۆزىدىن تەركىپ تاپقان. ئا - خائى - ئىن - تا، ماتسائىلىما بولسا، بوغۇم سۆزلەر ما

- تسائى - لې — ما غا بۇلۇندۇ. مەزكۇر ئىسملار تەرجىمسى مۇنداق:

"خۇدا يەرنى ماكانلاشتۇرۇش ئۈچۈن تۇنجى ئەرنى ۋە ئايالنى ياراتتى. خۇدانىڭ بۇ تۇنجى پەرزەنتلىرى پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئاتا - ئانىسى بولغان".

مەن يۇقىرىدا ئېيتقىنىمدەك، پۈتۈپلو ئىندىيانلىرى تىلىغا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى تىلىنىڭ نۇرغۇن سۆزلىرى كىرىدۇ، باشقا نۇرغۇنلىغان سۆزلەرنىڭ تومۇرلىرى شۇ مەنبەنىڭ ئۆزىدىن كېلىپ چىقىدۇ. يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن:

"ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرى ئامېرىكىغا ئوكيانىنىڭ ئۇ تەرىپىدىن، كۈن پاتىدىغان يەردىن ئۆز كېمىلىرىدە كەلگەن".

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئامېرىكىغا بېرىنگ قولتۇقى ئورنىدا مەۋجۇت بولغان بويۇن ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى قۇرۇقلۇققا غەرىپتىن قولۇاقلاردا ئۆزۈپ كەلگەن.

پۈتۈپلوئىندىيانلىرى دەسلەپكى قېتىم ئامېرىكىدا پەيدا بولغاندا، ئۇلار يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك دۆلەتنى ياراتتى، بۇ ئۇلارنىڭ جۇغراپىيەدىكى ئاجايىپ بىلىشلىرى، رىۋاجلانغان تىلى ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ سىمۇوللىرىنى پايدىلىنىش بىلەن تەستىقلەنمەكتە.

پۈتۈپلو ئىندىيانلىرى ئارىسىدا مەن دىققەتكە سازاۋەر بىر ئوخشاشلىقنى بايقىدىم، ئۇلاردا يەتتە مۇقەددەس شەھەر بولغان. بۇ توغرىدىن - توغرا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنگە ئەگىشىشتۇر. بۇ ئەھۋال كولونىيەلىك دۆلەتلەردە پات - پات ئۇچرايدىغان ھادىسە. مەسىلەن، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە دىن ۋە ئىلىم - پەن مەركەزلىرى يەتتە مۇقەددەس شەھەر بولغان، ئاتلانتىسادىمۇ شۇنچىلىك ساندا شەھەرلەر بولغان، ھىندىستاندىمۇ يەتتە مۇقەددەس شەھەر بولغان.

لېتىنانت كۇشىنگ ئۇزاق ۋاقىت داۋامىدا خوپى ئىندىيانلىرى ئارىسىدا ياشاپ، "زۇنىي ئەپسانىلىرى" دەپ ئاتالغان رىۋايەتلەرنىڭ تەرجىمسى بىلەن شۇغۇللانغان. بۇ رىۋايەتلەرنىڭ شۇنداق دەپ ئاتىلىپ قېلىشىنىڭ سەۋەۋى، ئۇلار ئەھمىيىتىنى چۈشىنەلمىگەن كىشىلەر قولىغا چۈشۈپ قالغان. پۈتۈپلونىڭ بۇ تارىخى رىۋايەتلىرى ئۇزاق مىڭ يىللىقلار داۋامىدا ئاتىدىن بالىغا ئېغىزچە ئوتكەن، ئەمما ئەپسانىلار ئەمەس، بەلكى ھەقىقى تارىخ بولۇپ قالغان.

مەن لېتىنانت كۇشىنەنىڭ بىر نەچچە ئۇزۇندىلىرىدىن پايدىلىنىمەن، مېنىڭ پۈتۈپلو توغرىسىدىكى خۇسۇسى بىلىشلىرىمگە قارىغاندا، ئۇلار قىزىقارلىق ماتېرىئال بولۇپ كۆرۈنمەكتە.

مەسىلەن، زۇنىي رىۋايەتلىرىنىڭ بىرى مۇنداق دەپ دېيىلىدۇ: "بىر ۋاقىتلاردا يەرنى سۇ قاپلايتتى ۋە ھېچ بىر يەردە قۇرغاقچىلىق بولمايتتى". بۇ ئەپسانىمۇ؟ تامامەن ياق، چۈنكى ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ مۇقەددەس يازمىشلىرى ۋە جۇغراپىيە بىلەن تەستىقلەنمەكتە.

زۇنىنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن: "يەردە ئادەم پەيدا بولغىچە، يەر شۇنچىلىك

يۈمشاق ۋە نەم بولغانكى، ئادەملەر ئۇنىڭدا ماڭالمايتتى، ئۇلارنىڭ پۇتلىرى يەرگە چۆكۈپ، ئۇلار ئۇ يەردە ياشىيالمايتتى".

گەرچە گېئولوگىيەلىك تەتقىقاتلار يەردە قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئەنە شۇنداق توپراقنىڭ بولغانلىقىنى ئىسپاتلىسىمۇ، بۇ ئۇچۇملەرچى دەۋرىنىڭ باشلىرىدىكى ھايۋانلار تاپانلىرىنىڭ شەكلى ۋە قۇرۇلۇشى بىلەن ئوچۇقتىن- ئوچۇق ئىسپاتلىنىدۇ.ئۇلار دەريالار، كۆللەر ۋە سۇ قويمىلىرىنىڭ سازلىق قىرغاقلىرىدا ياشايدىغان ھازىرقى زامان سۇ ئۈزگۈچى قۇشلىرىنىڭ پۇتلىرىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئۇزۇن ۋە كەڭ بارماقلارغا ئېگە بولغان.

زۇئىنىڭ يەنە بىر "ئەپسانىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: قەدىمكى زۇئىنى مىڭلىغان مىڭ يىل ئىلگىرى تاشكۆمۈرلۈك دەۋىردىن باشلاپ، بۇر دەۋرىنىڭ ئاخىرىغىچە، يەردە تولۇپ تاشقان ئىنتايىن زور ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار توغرىسىدىكى مۇكەممەل بىلىملەرگە ئېگە بولغان. شۇ رېۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن:

"بۇلار دەھشەتلىك يىرتقۇچلار بولغان، ئۇلار تىرناق ۋە دەھشەتلىك چىشلارغا ئېگە ئىدى. ئۇلارغا نىسبەتەن تاغ شىرى قارغۇ چاچقان بولۇدىغان. شۇ چاغدا ياراتقۇچى ئېيتتىكى، سىلەر ئىنسانغا زىيان كەلتۈرمەستىن، ئۇنىڭغا زور ياخشىلىق ئېلىپ كېلىشىڭلار ئۈچۈن بىز سىلەرنى مەڭگۈ تاشلارغا ئايلاندۇرىمىز".

شۇنداق قىلىپ، يەر ئۈستى قاتتىقلاندى ۋە نۇرغۇنلىغان ھەر خىل ھايۋانلار تاشقا ئايلىنىپ كەتتى. شۇنداق بولۇپ قالدىكى، ئۇلار پۈتكۈل دۇنيا بويىچە چېچىلىپ ياتاتتى. بەزىدە ئۇلار ھېلىقى ھايۋانلارغا ئوخشاش يوغان، بەزىدە ئۇلار سىقىلىشقان ۋە بۇزۇلغان، غار تاش ئارىلىرىدا نۇرغۇنلىغان ئۇلگەن ھايۋانلارنى كۆرۈشكە بولىدۇ، ئۇلار بىزگە شۇ ئۇزاق زامانلاردا ھەممە ياشقىچە بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

مەن ئاستىنى سىزىپ ئۆتكەن سۆزلەرنى كۇشىنەنىڭ توغرا تەرجىمە قىلغانلىقىغا شۇبھىلىنىمەن. ئەمما مەن كىرگۈزگەن ئۇزگىرىشلەر رېۋايەتنىڭ ئۇمۇمى مەنىسىنى ھېچ بىر ئۇزگەرتمەيدۇ.

ئالدىن كەلتۈرگەن قۇرلار زۇئىنىڭ يەنە بىر ئەپسانىسى، دەپ ئاتالدى. شۇنداقمۇ، بۇنىڭ ئەپسانە ئەمەسلىكىگە كۆز يەتكۈزۈش ئۈچۈن ھەر بىر ئادەمگە مۇزېيغا بېرىش ۋە "مەخلۇق" يىلەن يۈزمۇ-يۈز تونۇشۇش قولايدۇر. نيۇيورکتىكى تەبىئي تارىخ مۇزېيغا بېرىپ كۆرۈگۈلار ۋە تاراق يىلەن بېزىتىلگەن، تاشقا ئايلانغان تراخودونتنىڭ قالدۇقلىرىغا قاراپ كۆرۈگۈلار، ژاشىنگتوندىكى قوشما شتاتلار مۇزېيغا بېرىپ كۆرۈگۈلار ۋە يۇرا دەۋرىدىكى ستېگوزاۋۇرنىڭ ياخشى ساقلانغان سۆڭىكىگە قاراپ كۆرۈگۈلار.

بەزى بىر كىتابخانلار ئېيتىشى مۇمكىنكى، مەزكۇر دېرەكلەرنىڭ پۈتۈپلو يىلەن ھېچ قانداق ئۇمۇمىيلىقى يوق ۋە ئۇلارنىڭ رېۋايەتلىرىنىڭ ئەپسانىلەر ئىمەسلىقىنى تامامەن ئىسپاتلىمايدۇ. مۇنداق گۇمانلىنىش نەزىرىيىسىدىكىلەرنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن ئارىزونادىكى خاۋا - سۇپائى

كائنۇنىڭ تاشتا ياسالغان سۈرەتلىرىگە مۇراجەت قىلايلى. تاشتا قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا يەردە مەۋجۇت بولغان يىرتقۇچ دىنازاۋۇردىن ئەڭ دەھشەتلىكى، سەييارىدە بور دەۋرىدە ياشىغان قورقۇنۇچلۇق تىرانوزاۋۇر ئويۇلغان ۋە تەسۋىرى ياسالغان. مەزكۇر تەسۋىر ئون ئىككى مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىلگىرى يارىتىلغان بولۇشى مۇمكىن.

مەزكۇر ئۇمىلىگۈچى ھايۋانلارنىڭ ئەينى قىياپىتىنى ئالىملار نىسبەتەن يېقىندا ئېنىقلىدى. كيۇڭى ئۇنىڭ سكېلېتىنىڭ بىر قىسمىنى تاپقان ۋاقىتدا ۋە ئايرىم سۆڭەكتىن پۈتكۈل مەۋجۇدات قۇرۇلۇشىنىڭ شەكلىنى ئەمەلگە ئاشۇرغاندا، ئۇنىڭدا بارلىق تۆرت پۇتى بىلەن ماڭىدىغان ئىنتايىن زور كەسلەنچۈك پەيدا بولىدۇ. ئەندى قەدىمكى ئادەم بولسا، بىر مىڭ يىل ئىلگىرى ئىككى پۇتىدا ماڭىدىغان تىرانوزاۋۇرنى تەسۋىرلىگەن

خاۋا - سۇپائى كائنۇنىدىكى (ئارىزونا) تاشقا ياسالغان سۈرەت

تىرانوزاۋۇر خوپى رىۋايەتلىرىدە "ئىنتايىن زور ئۇمىلىگۈچى ھايۋانلار" ئەسلەپ ئۆتۈلىدۇ

زۇنئىدا شۇنداقلا "قىيامەت" توغرىسىدىكى رىۋايەت بار. تۆۋەندە مەن شۇ ئايەت توغرىسىدا دۇ. ئۇ. دۇبىيەنىڭ كىتاۋىدىن ئېلىنغان رىۋايەتنى ئۆزۈندە كەلتۈرىمەن:

"ئۇزاقتىن - ئۇزاق زاماندا زۇنئىلار ئىنتايىن ئاچچىغى يامان بولغان. يارانقۇچىنىڭ

ئاگاھلاندۇرۇشىغا قۇلاق سالمىغان، ئىلاھلارئۇلارنى يەر - يۈزىدىن يوقىتىپ تاشلىمىغىچە تىنچىمىغان، شۇ چاغدا دۇنيادىكى ئىككى ئۇلۇق سۇ مەنبەسى - يامغۇرلارنى پەيدا قىلدىغان دېگىز ئوستىدىن ۋە بارلىق يۇلاقلار ھەم دەريالار باشلىنىدىغان دېگىزئاستىدىن ئىككى سۇ مەنبەسى ئېچىلغان

بارلىق پروبكىلار چىقىرىلىپ، يۇقىرىدىن كۆچلۈك يامغۇر ياغقان، ئاستىدىن سۇ بېسىپ كەلگەن، شۇ چاغدا زۇئىئى قەبىلىسى ئۇلارغا خۇدانىڭ جازاسى يەتكەنلىكىنى چۈشەنگەن. ئۇلار ئالدىراشلىق بىلەن تاشكوئاللاني چوققىسىغا (گۈلدۈرماما تېغى) يۈگرەشكەن. شۇ يەردە بۇيامان كىشىلەرنىڭ ياشلىرى ۋە ئالۋاستىلىرى باشقىلارنىڭ قورقۇتقانلىقى ئۈستىدىن كۈلگەن، ۋە ئاسماندىن چۈشۈتقان قىيامەتنىڭ شۇنچىلىك ئېگىزچوققىغا كۆتىرىلىپ، ئۇلارنى بېسىپ كېتىشى مۇمكىن، دېگەن گەپتىن ئوچۇقتىن - ئوچۇق كۈلۈشكەن.

ئەمما ئاستا - ئاستا كېلىۋاتقان سۇلار بارغانسىرى ئېگىز كۆتىرىلگەن، شۇ چاغدا كۈلۈۋاتقانلارمۇ جىم بولۇپ، يۈرەكلىرى جىغىلدىغان. بارلىق بۇتخانىلار كاھىنلىرىنىڭ ئۈسىۋل ئوينىشى، ناخشا ئېيتىشى، دۇرۇت ئوقۇشى ۋە چوڭ گۈلخانلارنى يېقىشى، داۋالىنىش بىلەن شۇغۇللىنىشى ۋە خۇداغا سوغىلارنى بەرمەكچى بولۇشى نەتىجە بەرمىگەن. شۇ چاغدا كاھىنلار داھىسى تاغ چوققىسىدىكى ھېچ كىم يوق يۇلۇڭغا بېرىپ، كىشىلەرنى ھمايە قىلىش مەخسىتىدە ئىبادەت قىلىشقا باشلىغان. ئاخىرى ئۇ قايتىپ كېلىپ، تاغ چوققىسىدا تۇرغانلارنى خاتىرجەملەشتۇرۇشنىڭ بىردىن - بىر يولى يار، يىگىتلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى، قىزلارنىڭ ئەڭ چىرايلىق ۋە سۈمباتلىقىنى قۇربان قىلىش لازىم، ئاندىن تېگىشلىك مۇراسىم بىلەن ئۇلارنى يەرلەش كېرەك. بۇ خۇدانى تېچلاندۇرۇپ، ئۇ جازالاشنى توختۇتىشى مۇمكىن، دېگەن.

كىشىلەر ھەسرەتلەنگەن ھالدا كاھىننىڭ سۆزىنى تېڭىشغاندىن كېيىن، كىملەرنى قۇربان قىلىشنى مۇزاكىرىلەشكەن ۋە بىر يىگىتنى تاللاۋالغان، ئۇ ياش كارامەت كۆچلۈك، ھايات بەخش، نۇرلۇق، ئۇزۇنىڭ مەردانىلىقى بىلەن ھەممىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر يىگىت ئىدى. گەرچە ھېچ كىم ئۇنلۇك ئېيتمىسىمۇ، ئۇنىڭغامۇناسىپ قىز ھۆرمەتلىك كاسپىنىڭ سۆيۈملۈك قىزى ئېكەنلىكىنى ھەممە ئويلايتتى. كىشىلەرنىڭ كىمنى تاللىغانلىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن داھى يېشىنى كۆتەرگەندە، ئۇ قىزنىڭ تېخى تاللانمىغانلىقىنى كۆرۈدۇ. ئۇنىڭ كۆزىنى ياش قاپلايدۇ. ئۇ يېنىغا سۆيۈملۈك ۋە يالغۇز قىزىنى كەلتۈرۈپ، قۇلىقىغا بىر نەچچە سۆز ئېيتىدۇ. ئۇنىڭ گۈزەل قىزى بويسۇنغان ھالدا بېشىنى ئېگىدۇ. ئۇ يىگىتنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالغاندا، ھەممە ھازىر قۇربانلىق باشلىنىدىغانلىقىنى چۈشۈنىدۇ. يىگىت ۋە قىزغا ئەڭ ياخشى مۇراسىملىق كىيىملەرنى كىيىندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ چاچلىرى، مۇرىلىرى ۋە بىلەكلىرىنى ئەڭ ياخشى قىممەتبا ھالىق نەرسىلەر بىلەن زىننەتلەپ، ئۇلارنى ئادەت - قايىدىگە تەبيارلىغان. كېيىن ئاستا ۋە تىنچ ھالدا، بىراق ھەسرەتتە ئۇزۇلۇكسىز كۆچىيىپ، يىغا - زارە ئاڭلانغان، شۇندىن كېيىن قەبىلە باشلىغى

ئۇلارغا دۇئا بەرگەن. گۇناسىنى يۇيۇش ئۈچۈن كەچۈرۈم سوراش موشۇنىڭ بەدىلىگە توختايدىغانلىقىنى ئۇستىدە تۇرغانلارغا ئېيتىپ، يىگىت ۋە قىزنى سۇلار قاينىمىغا تاشلىغان.

ئىش ئۆز ۋاقتىدا يۈز بېرىدۇ، چۈنكى كىشىلەر تاغنىڭ ئەڭ چوققىسىدا قالغان يەرنىڭ ئىنتايىن كىچىك يەرلىرىدا توپلىشىۋالىدۇ، ئۇلارنى ھەممە تەرەپتىن سۇلار قورشايدۇ.

بىر سائەتكە يەتمەي، سۇلار ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىگە كۆتۈرىلىدۇ، كېيىن پەسلەشكە باشلايدۇ. ئەمما ۋادىلار قۇرۇپ تازىلانغىچە، كىشىلەر ئۆز ئۆيلىرىگە قايتقىچە يۇتۇنسۇرۇك كۈن ۋە ھەپتىلەر ئۆتىدۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن كۆپ ئۆتمەي، ئىلگىرى ئەڭ ئاچچىقى ياماڭ ھېسابلانغان يىگىتلەرنىڭ بىرى تەسادىپىي تائىگولانغا قاراپ قالىدۇ ۋە تاغنىڭ ئەڭ ئېگىز چوققىسىدا بوش ۋە تەكشى يەردە ئىككى شەكىلنى كۆرۈدۇ. ئۇ كىشىلەرنى چاقىرىدۇ ۋە كۆپ ئۆتمەي ھەممە ئۆرە تۇرغانلار زوخلانغان ۋە ئېھتىراملىق ھالدا چوققىغا تىكلىدۇ. يارانقۇچىنىڭ ئۇلارغا كەچۈرۈم بەرگەنلىكىنى چۈشىنىدۇ. چۈنكى قەبىلە باشلىغى ھەيران قالغان ھالدا بۇ قۇربانلىققا بېرىلگەن ياشلارنىڭ ئالەملىك ئويرازلىرى ئېكەنلىكىگە شاھىت بولىدۇ. ئېگىز تۇرغىنى يىگىتنىڭ، ئۇنىڭ يېنىدىكى قىزنىڭ شەكلى ئىدى.

ئەمما ھازىر گۈلدۈرماما تېغىدا ئالتە شەكىل بار، ئىككىسى چوڭ، تۆرتى كىچىگرەك.

زۇنئى ھېكايىسىنى ئويلاپ تۇرۇپ، دۈبېمىس موشۇ پاكتىنى ئېيتقاندا، زۇنئى مۇنداق دېگەن:

"ھە، يىگىت ۋە قىز يارانقۇچىغائۇزلىرىنىڭ يالغۇزلۇقىنى ۋاقىرىغان، شۇ چاغدا خۇدا ئۇلارنى ئۆيلەندۈرگەن ۋە ياشلارنىڭ تۆرت پەرزەنتى، ئىككى ئوغۇل ۋە ئىككى قىز تۇغۇلغان، ھەم ئۇلار بەختلىك بولغان."

شۇنى تەكتلەپ، ئۆتۈش كېرەككى، قەبىلە داھىسىنى بەلگىلەش ئۈچۈن قەبىلە باشلىقى سۆزى پايدىلىنىدۇ. مايا - كىچىۋئا تىلىدا بۇ سۆز ئالى داھىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ يەرگە مەركىزى ئامېرىكىدىن كەلگەن پېرۇئانلىق كىچە، ھازىر كېچۇئا سۆيىتىدە مەلۇم، كېچۇئا تىلىدا بولسا، داھى ياكى ئاقساقالنى قەبىلە باشلىقى دەپ ئاتايدۇ. مەركىزى ئامېرىكىدىن كەلگەن ۋە ھازىر ۋېنېسۇئېلادا ياشاۋاتقان كارا - مايا ئەۋلاتلىرىمۇ شۇ سۆزنىڭ ئۆزىنى ئىشلىتىدۇ.

زۇنئىنىڭ قىيامەت توغرىسىدىكى رىۋايىتى گېئولوگىيەلىك مەلۇماتلارنىڭ قىسمەتلىك پارچىسىدۇر، چۈنكى ئاخىرقى پۈتكۈل دۇنياۋى تەبىئەت ھالاكىتىدە ئوكيان سۇلىرىنىڭ ئامېرىكىدىكى سۇلارنىڭ گېئولوگىيەلىك دەرىجىسىدىن خېلىلا كۆتۈرىلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

پۈئېبلونىڭ ھەر خىل رىۋايەتلىرى، ئۇلارنىڭ تىلى، مۇقەددەس سىمۋولىرى ۋە ياشقا دېرەكلەر پۈئېبلو ئىندىيانلىرىنىڭ ئامېرىكىغا **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. مەن يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمدەك، **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئون ئىككى مىڭ يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىلگىرى چۆكۈپ كەتكەن، شۇنداق قىلىپ، پۈئېبلو ئىندىيانلىرى توغرىدىن - توغرا **مۇ** مەملىكىتىدىن كەلگەنلىكتىن، ئۇلار

ئامېرىكىدا ئون ئىككى مىڭ يىلدىن كام ئەمەس ۋاقىت داۋامىدا بولۇشى كېرەك.

پۈتۈنلۈ تىلىدا مايا - كىچې تىلىنىڭ سۆزلىرى نۇرغۇن. بۇ شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە، ياكى ئامېرىكىغا كەلگەندىن كېيىن ئۇلار تېررىتورىيە جەھەتتىن ئىنتايىن يېقىن بولغان.

ئۇلارنى ئاق تەنلىكلەرنىڭ تەسىرىگە دۇچ كەلمىدى، دېسىمۇ بولىدۇ. ئۇلارئۆزلىرىنىڭ ئەجدادلىرى نۇرغۇنلىغان يۈز يىللىقلار ئىلگىرى قانداق ياشىغان بولسا، ھازىرقى كۈندىمۇبالىلىرىغا قالدۇرىدىغان تىلىنىڭ تازىلىقىنىلا ئەمەس، بەلكى ئۆز قائىدىلىرى، رىۋايەتلىرى ۋە قەدىمكى ئەنئەنە ۋە مۇراسىملىرىنى ئىشىنىش تەس بولغان پۈختىلىق بىلەن ساقلىغان ھالدا ياشاپ كەلمەكتە.

ئۇلارنىڭ مايا - كىچې بىلەن بولغان قەدىمكى ئالاقىسىنىڭ يەنە بىر ئىسپاتلىنىشى سىمۇولى، ساقاللىق يىلان كېتسالكوئاتلىنىڭ تەسۋىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇ كۆپىنچە پارخارىتو پاركا تەرەپلەردە ئۇچرايدۇ.

لاس - ۋېگاس ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى ئې. ل. خىيۇئىت ئۆزىنىڭ قەدىمكى ئادەملەرتىڭ ئۆيلىرىدە يىرتقۇچ پىلنىڭ ۋە قىلىچ چىشلىق يولۋاسنىڭ تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن قالدۇقلىرى ۋە بۇنىڭدىن تاشقىرى، قېزىلما ئەمەس، بەلكى تىرىك پىل سۆڭىكىدىن تەييارلانغان جەھازلارنى تاپقانلىقىنى خەۋەرلەيدۇ، بۇ خاۋا - سۇپائى كانىئوندىكى سۈرەتنىڭ ئىسپاتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

كولورادو چۆلى

كولورادو چۆلىدە ئۇلۇق قەدىمكى مەدەنىيەتنىڭ مەشھۇر خارابىلىرى ساقلىنىپ قالغان. مەركۇر خارابىلەر ئارخېئولوگلار ئۈچۈن تېپىشماق بولۇپ قالماقتا. ئەمما ئۇلار ئاجايىپ ھالدا قەدىمكى ئادەم ھەم ئۇنىڭ ئىپتىدائى ۋەتىنى توغرىسىدىكى كونا تارىخنى تەستىقلىمەكتە. ئورېگون ۋە باشقا چۆللەرگە ئوخشاش كولورادو قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئۇلۇملۇك تۈزلەڭ بولۇپ، كېيىن تاغلار پەيدا بولۇشى بىلەن سۇسىز بولۇپ قالغان. بۇ شۇنى ئىشەشلىك ئىسپاتلايدىكى، ھازىر كولورادو بولغان چۆلدە ياشىغان خەلىقلەر غەربىتە تاغلار كۆتىرىلىشتىن خېلىلا ئاۋۋال ياشىغان.

نېبراسكا

ئوماخىدىكى (نېبراسكا شتاتى) پروفېسسور ر. ئۇ. گىلدېر ئىنتايىن نادىر ۋە قىممەت باھالىق ئارخېئولوگىيەلىك كەشپىياتلارنىڭ بىرىنى ئاچتى. ئۇنىڭ تېپىلمىلىرى شۇنى تالاشسىز ئىسپاتلايدىكى، يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن ئادەم شىمالى ئامېرىكىدا تېخى ئۇچلەمچى دەۋىردە ياشىغان.

گىلدېر يەر بېتىدىن ئاخىرقى كۆچلۈك دۇنياۋى "قىيامەت"، گېئولوگىيەلىك مۇزلۇق دەۋىردە يۇيۇپ تاشلىغان مەدەنىيەتنى تاپقان.

گىلدېر خەۋەرلەيدىكى، شىمالى ئامېرىكا ياۋا كالىسىنىڭ مەشھۇر توپا - چاڭلىق

مەيدانچىلىرىنى تامامەن شىمالى ئامېرىكا ياۋا كاللىرى سادىر قىلمىغان، ئۇلار ھازىر يەر - يۈزىدىن يوقاپ كەتكەن ئىرىق مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ئۇمۇر سۈرگەن يەر ئاستىدىكى تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ خارابىلىرىغا ئېلىپ بارىدىغان چىقىش ئورۇنلىرىدىن ئىبارەتتۇر. بۇ خەلىقنىڭ كىم بولغانلىقى ۋە قانداق ھالاك بولغانلىقى توغرىسىدا ھېچ بىر مەلۇمات يوق.

گىلدېرنىڭ نېيراسپىدىكى تېپىلمىلىرى

بىرىنچى: لايدىن ياسالغان سىرلانغان غاڭزا،ئىككىنچى: سۇغا كتىن ياسالغان پىلىق تۇتۇش قارمىغى،ئۈچىنچى: لايدىن ياسالغان باش،تۆرتىنچى: ھال سوپۇن تېشىدىن ياسالغان باش، بەشىنچى: قولۇلە قېپىدىن ياسالغان نەقىشلىق زىننەت بۇيۇمى،ئالتىنچى: بۇغا مۇڭگۈزىدىن ياسالغان تاغاق

مەركۇر خارابىلار ئارىسىدا گىلدېر يوقاپ كەتكەن ئىرىقنىڭ ھەر خىل سەنئەت ئەسەرلىرىنى تاپقان. "بۇ يەر ئاستى كانلارنىڭ تېگىنى، كۆيگەن ياغاچلار، قومۇچ، پىچەنلىك چۆپلەر ۋە كۆمۈقوناق باشلىرى قاپلىغان. ھەر بىر ئۆڭكۈرنىڭ تېگىدە ئۆي ئىدىش - جابدۇقلىرىنىڭ ئاساسى قىسمى ۋە باشقا قىممەت باھالىق نەرسىلەر قويۇلىدىغان يوشۇرۇن ئورۇنلار تېپىلغان. يوشۇرۇن ئورۇنلارغا كىرىش جايى دائىم كۆيدۈرگەن لاينىڭ قاتلاملىرى بىلەن مەخپىلەشتۈرۈلگەن. ئەڭ

تۆۋەن تەرىپى بوتۇلكىغائوخشاش كەڭىيدۇ ۋە كۆپ ۋاقىتلاردا يوغان تۇڭنىڭ كۆلەمگە يېتىدۇ.

بۇ سۈنئى ئۆڭكۈرلەرتۈزلەڭلەر بويىچە ئۆتكەن قىيامەت قايىم ئېلىپ كەلگەن دولقۇنلارنىڭ تىنمىلىرى بىلەن تولغان. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تىنما قاتلاملىرى جېپسىلىشىدۇ ۋە ئۆڭكۈرلەرگە كىرىدىغان جايدا، شىمالى ئامېرىكا ياۋا كالىسىنىڭ توپا چاڭلىق مەيدانچىلىرى" دەپ ئاتالغان چوڭقۇرلۇقلار ھاسىل بولغان

گىلدېر مەدەنىيىتىنى يەر يۈزىدىن ئاخىرقى پۈتكۈل دۇنياۋى قىيامەت قايىم يۈيۈپ تاشلايدۇ. دېمەك، بۇ ئوچىلەمچى دەۋرىنىڭ مەدەنىيىتى بولغان.

كېنتۇككى

كېنتۇككىدا نېپراسپىدا گىلدېر مەدەنىيىتى مەۋجۇت بولغان دەۋىردىكى مەدەنىيەت قالدۇقلىرى تېپىلغان

بىر نەچچە يىل ئىلگىرى كېنتۇككى شتاتىدىكى بىلىۋلىك سېرىنگستا يەر ئاستىدىن يۇرگۈزۈلۈۋاتاتتى. ئون ئىككى فۇت چوڭقۇرلۇقتا ئىشچى يىرتقۇچ پىلنىڭ سۆيەكلىرىگە دۇچ كېلىدۇ، سەل تۇرۇپمۇ ئۇششاق تاشلار قاتلىمى تېپىلىدۇ، ئۇنىڭ تۇرۇنىدە تاش يولى. تاش يولنى ھاسىل قىلىدىغان تاشلارنىڭ ئۇستى ئوچۇق كاندىن ئېلىنغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئۇلارنىڭ ئۇستۇنكى قىسمى سىلىقلاشقان ۋە پەدەزلەتكەن بولۇپ، تۇرۇنىگە بولسا تەگمىگەن.

موشۇ يەر ئاستىلىرى ۋاقتىدا تېپىلغان يىرتقۇچ پىل پلېيستوسېن دەۋرىدە ياشىغان، چۈنكى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرى ئۇششاق تاشلار قاتلىمى ئۇستىدە ياتاتتى. ئۇششاق تاشلار ئاخىرقى پۈتكۈل دۇنياۋى قىيامەت قايىم سۇلىرى تەسىرى ئاستىدا ھاسىل بولغان. ئۇششاق تاشلار ئاستىدا جايلاشقان تاش يول، خۇددى گىلدېرنىڭ پەرزىگەئوخشاش مەزكۇر مەدەنىيەتنىڭ ئوچىلەمچى دەۋرىگە ياتىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

ئۇزۇنىڭ "لېكسىنگتون تارىخلىرى" كىتابىدا كېنتۇككىدىكى تارىخچى جورج ئۇ. رېنىك مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"كېنتۇككىدىكى ھازىر لېكسىنگتون دەپ ئاتالغان شەھەر يوقاپ كەتكەن ئىرىقنىڭ ئۇلۇك مېترووپولىسى جەسەت كۆلىدە قۇرۇلغان، ئۇنىڭدىن نامى، تىلى ۋە تارىخىغا باغلىق ھېچ نەرسە قالمىغان. موشۇ شەھەرنىڭ ۋە ھازىر لېكسىنگتون تۇرىدىغان ئورۇندا موشۇ خەلقنىڭ مەۋجۇت بولۇش پاكىتى نامەلۇم بولۇپ قالاردى، بىراق "بۇغا مۈڭگۈزلىرى يەرلىرى" بويىچە سايامەتچىلەر بۇ يەردە چاپسان بۇزۇلىدىغان خارابىلەرنى تاپىدۇ. ئەمما شۇنداق بىر پاكىتا ھېچ بىر گۇمان تۇغۇلۇشى مۇمكىن ئەمەسكى، ئۇلۇق شەھەر ۋە قۇدرەتلىك خەلق مەۋجۇت بولغان.

بۇ تېپىشماقلىق مەۋجۇداتلار كىملەر بولغان؟ ئۇلار قاياقلاردىن كەلگەن؟ ئۇلاردا قانداق دىن ۋە باشقۇرۇش مەۋجۇت بولغان؟ ئېھتىمال، ئادەتتىكى كىشى مۇنداق سوئاللارغا ھېچ قاچان جاۋاپ تاپالماسلىقى مۇمكىن، ئەمما موشۇ كىشىلەرنىڭ شۇ يەرلەردە ئىندىيانلاردىن نۇرغۇنلىغان

يۇزلىگەن يىللار ئىلگىرى ياشىغانلىقى ۋە گۇللىگەنلىكىگە كىم شەك - شۈبهه كەلتۈرەلەيدۇ؟ ئۇلارنىڭ ئورنىغا كېلىپ، بۇ ئولتۇرۇشىپ كەتكەن ۋە كوكاتلار بىسىپ كەتكەن قەدىمى تاشلار يېنىدا، بۇغىلار ۋە يىرتقۇچ پىللارنى ئوۋلايدىغان قىزىل تەنلىكلەر ھەققىدە ھېچ نەرسە بىلمىگەن ھالدا، ئۇلار بۇ يەردە ئۇزۇلرىنىڭ تىلسكوپلىق بۇتخانىلىرى ۋە شەھەرلىرىنى قەد كۆتەرگۈزگەن كولۇمب ئىسپانىيە بايرىقىنى يېڭى ئالەمنىڭ قىرغىقىغا ئورناتقان. رىم ئىمپېرىيىسى ئۆز شۆھرىتى ۋە كارامەتلىرىنىڭ چوققىلىرىغا يەتكەچە، بۇ يەردە كىشىلەر ياشىغان، ئەمگەك قىلغان ۋە ئۆلگەن. ئەمما بۇ خەلقنىڭ ئەدەبىياتى بولمىغان ھەم ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن تولۇقى بىلەن ئۇنتۇلغان. ئۇلار ئۇلۇق خەلق بولۇشى مۇمكىن ئىدى، ئەمما ئۇلارنىڭ ئورنىغا كەلگەنلەر ئۇچۇن بۇ بەربىر بولدى، چۇنكى ئۇلاردىن ئۇلۇغۋارلىقنىڭ ھېچ بىر تەسۇرى قالمىغان. ئۇلار ئۆز ئەمگىكىنىڭ قۇدرەتلىك مېۋىلىرىگە ئىشىنەتتى، ئەمما ئەندى ھەققەتەنمۇ ئۇلۇپ كەتكەن خەلق، يوقاپ كەتكەن ئىرىق بولۇپ قالدى".

ھەققەتەنمۇ، ئەگەرىز خەلقنىڭ ئىنشائاتلىرى ھەققىدە سۆز قىلىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ پائالىيىتىنىڭ ئۇلۇقۋار مېۋىسىنى "نىنېۋىيە ۋە تىر بىلەن سېلىشتۇرۇشقا" بولىدۇ، ئەمما شۇ ئىرىقنىڭ قوللىرى مەڭگۇ غار تاشلاردا يېزىقلار قالدۇرغان ۋە نەق مانا شۇ يېزىقلار بويىچە بىز ئۇلارنى **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن كولونىستلارغا ئوخشىتىشىمىزغا بولىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، مېنىڭ يۇقۇرىدا كەلتۈرۈلگەن شىمالى ئامېرىكىنى ئېچىش توغرىسىدىكى پاكىتلىرىمنى ھېسابقا ئېلىپ، بىز شىمالى ئامېرىكىنىڭ پۈتكۈل غەربى قىسمى ئۇچۇن دەۋىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن گېئولوگىيەلىك مۇزلۇق دەۋىرىگىچە يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك ئىرىقلار تەرىپىدىن ماكانلاشقانلىقىغا ئىجابى ئىسپاتلار ئالىمىز.

نۇرغۇنلىغان رىۋايەتلەر بىلەن تەستىقلەنگەن تاشلاردىكى يۇزلىگەن سۇرەتلەرمۇ، شىمالى ئامېرىكىدىكى بۇ دەسلەپكى مەدەنىيەتلەرمۇ **مۇ** دەپ ئاتالمىش مەملىكەتتىن كەلگەنلىكىنى ۋە "مۇ مەملىكىتى ئامېرىكىنىڭ غەربىدە، ئۇلۇق سۇلار ئۇيۇقىنىڭ كەينىدە جايلاشقانلىقىنى" بايان قىلىدۇ.

بۇ رىۋايەت ئىسپاتلاردۇر، ئۇنداق بولغىنى، ئۇلار نېۋادا ۋە كېنتۇككى مەدەنىيىتى ئالدىنقى يېڭى دەۋىرىدە مەۋجۇت بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئورېگون، نېۋادا، يۇتا، كولورادو، ئارىزونا ۋە نيۇ - مېكسىكو شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، مەزكۇر مەدەنىيەتلەر تاغلار كۆتىرىلگەن ۋاقىتىچە مەۋجۇت بولغان. مەزكۇر مەدەنىيەتلەر تاغلاردىن ياش جەھەتتىن چوڭ بولغانلىقتىن، ئۇلار ئۇچلەمچى دەۋىرنىڭ ئۆزىدىلا گۇللەنگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ بۇ دەۋىرگە قانچىلىك چوڭقۇرلاپ كېتىشى نامەلۇم، سەۋەبى، بۇ مەسىلىنى روشەنلەشتۇرۇشكە قادىر بىرمۇ دەلىل يوق، ئۇ تۇتۇق بويىچە قالماقتا

غار تاش تۇرغۇنلىرى سۇيىتىدە مەلۇم بولغان بىزنىڭ غەربى شتاتلىرىمىزنىڭ قەدىمكى

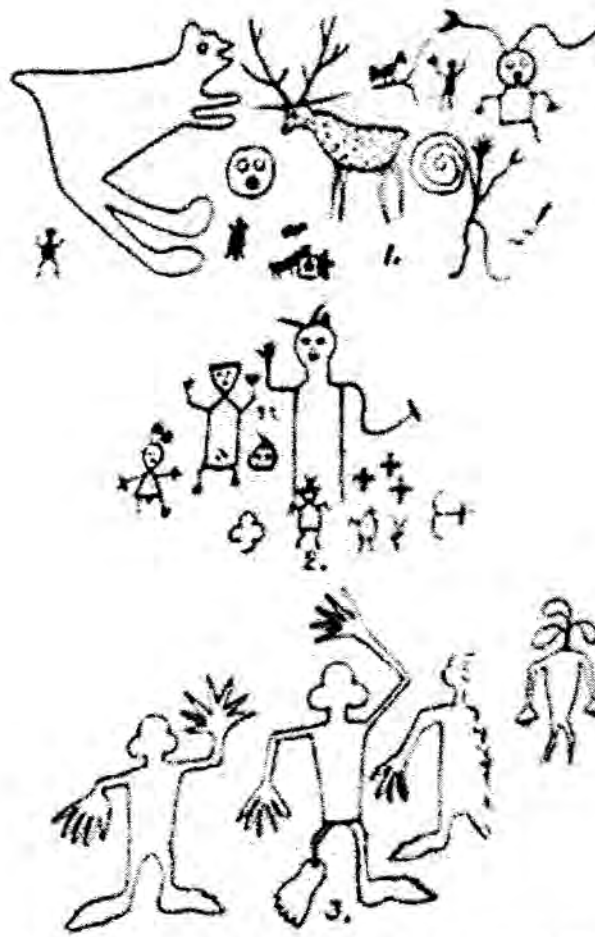

غارتاش تۈرغۇنلىرىنىڭ يول كۆرسەتكۈچلىرى. بىزنەسنىڭ ئوچ شەكلى بىرىنچى: ئارىزونا. قۇرۇقلۇقتىكى يالغۇز ئاياق يوق يول ئۈستىدىكى كۆرسەتكۈچلەر. ئىككىنچى: نيئو - مېكسىكو. قۇرۇقلۇقتىكى يالغۇز ئاياق يولى بېيىندىكى كۆرسەتكۈچلەر. ئۈچىنچى: يۇتا، تۈرۈشلۇق جايغا ئاپىرىدىغان قۇرۇقلۇقتىكى ۋە سۇدىكى يوللار كۆرسەتكۈچلىرى. كىشىلەرنى تەسۋىرلەش بىرىنچى ۋە ئىككىنچى سۈرەتلەردىن پەرىقلىنىدۇ.

ماكانلىغۇچىلىرى بىر نەچچە ھەر خىل قەبىلىلەرگە بۆلۈنەتتى. مۇمكىن ئۇلار پەقەت ھەر خىل قەبىلىلەرلا ئەمەس، بەلكى ھەر خىل مىللەتلەر بولغاندۇر. مەن ئۆزەنىڭ پەرەزلىرىمنى مەزكۇر خەلقلەرنىڭ ھەر خىل تىللاردا سۆزلىگەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان تاشتكى سۈرەت ۋە يېزىقلار ئاساسىدا چىقارماقتىمەن. ئۇلارنىڭ يېزىقلىرىمۇ شۇنداقلا پايدىلانغان سىمۇۋول ۋە ئېلىپبەلەر بەلگۈلىرى بويىچىمۇ پەرقلىنىدۇ.

دەققەت بىلەن يۇرگۈزۈلگەن تەتقىقات شۇنى كۆرسەتمەكتىكى، شىمالى ئامېرىكىدىكى غارتاش تۇرغۇنلىرىغا تەئەللۇق دەپ ھېسابلىنىدىغان تاشتكى سۈرەت ۋە يېزىقلارنىڭ بىرلىرى باشقا لارغا نىسبەتەن بىر نەچچە مىڭ يىللىقلارغا چوڭ، گەرچە ئۇلار بىر بىرىدىن ئانچە يىراق ئەمەس ھالدا جايلاشسىمۇ. بۇ قەدىمى سۈرەتلەر ۋە يېزىقلار تاغلاركۆتىرىلگىچە بارلىققا كەلتۈرۈلگەن ئېدى، بۇنى شۇنداق پاكىتلار ئىسپاتلايدۇكى، بەزى غارتاشلار پارچىلىنىپ، ئورنىدىن سىلجىپ كەتكەن. بەزىدە يېزىقلار سۈرەتلەرگە تەسىر يەتكۈزمىگەن، بەزىدە بولسا،سۈرەت يېزىقنىڭ ئىككى چېتىدە قېلىپ، ئىككى قىسمىغا بۆلۈنۈپ كەتكەن. بۇ غارتاشنىڭ يەر دەرىجىسى كۆتىرىلگەندە يېزىلغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە. باشقا يېزىقلار شۇنى ئېنىق كۆرسىتىدۇكى، ئۇلار تاغلار پەيدا بولغاندىن كېيىن يېزىلغان.

بىر كىتاپ بىلەنلا شىمالى ئامېرىكىدىكى بارلىق تاشتكى يېزىقلار ۋە سۈرەتلەرنى تەپسىلى تەسۋىرلەپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس. مەن ئىككى مۇھىم مەسىلىنى نەزەردە تۇتۇپ، بىر نەچچە مىسالار بىلەن چەكلەندىم. بىرىنچىدىن، مەدەنىيەتلەر مەۋجۇت بولۇشنىڭ تەخمىنلىك سەنىسىنى، ئىككىنچىدىن، ئۇلارنىڭ ئامېرىكىغا قانداق كېلىپ قېلىشىنى.

شۇ نەرسە شۇبھە تۇغدۇرىدىكى، غارتاش تۇرغۇنلىرى دەپ ھېسابلانغانلارنىڭ ھەممىسى ھەققەتەن شۇ خەلققە ياتامدۇ؟ غارتاش تۇرغۇنلىرىغا تەئەللۇق دەپ ھېسابلىنىدىغان بەزى يېزىقلار غارتاش تۇرغۇنلىرىغا تامامەن ياتمايدىغان قەبىلىلەر تەرىپىدىن يارىتىلغانلىقى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس.

غارتاش تۇرغۇنلىرىنىڭ **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن كەلگەنلىكى تالاشسىز، ئۇنداق بولغىنى، يول كۆرسەتكۈچىلىرى سۇيىتىدە پايدىلانغان سۈرەتلەرنىڭ ھەر بىرىدە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ. غارتاش تۇرغۇنلىرىنىڭ تاشتكى يېزىقلىرى ۋە سۈرەتلەر پەقەت بەدىئى مەخسەتتە قىلىنغانلاردىن تاشقىرى، چۆكۈشتىن ئىلگىرىكى **مۇ** قۇرۇقلۇقى ۋە چۆكۈشتىن كېيىنكى مۇ قۇرۇقلۇقى توغرىسىدىكى خاتىرىلەرگە تولۇپ تاشقان.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇلار تۇراقلىق ھالدا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنگە خاس سىمۇوللارنى پايدىلىنىدۇ.

مەزكۇر تاشتكى يېزىقلاردا مەن مايا تىلىنىڭ تۇرت شېخىنى، شۇنداقلا قەدىمكى ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئۇچ خىل ئېلىپبەنى پايدىلانغانلىقىنى تاپتىم

11 - باب: نۇيىنىڭ مېكسكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلىرى

قوشما شتاتلار بىلەن خوشلۇشۇپ، بىز رىئوگراندېنى بېسىپ ئۆتۈمىز ۋە مېكسىكىغا يېتىمىز.

بىزنىڭ بىرىنچى توختايدىغان بېكىتىمىز مېخىكودىن شىمالدا تەخمىنەن يىگىرمە توققۇز مىلدىكى ئورۇن بولىدۇ. بۇ يەردە بىز مۇجىزىلىك بايلىقنى تاپىمىز.

ئىنسانىنىڭ قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئەملگە ئاشۇرغان ئەڭ دىققەتكە سازاۋەر ۋە شەك - شۈبھىسىز ئەڭ قىممەت باھالىق گېئولوگىيەلىك ۋە ئارخېئولوگىيەلىك كەشپىياتى مېكسىكىدىكى مىنېرالوگ ئۇئىلىيام نۇيىنىڭ يېقىنقى تېپىلمىلىرى بولدى. ئەمما كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، باشقا بارلىق ئامېرىكىلىق تېپىلمىلارغا ئوخشاش بۇنىڭغا ئىلمى دۇنيا ھېچ قانداق دىققەت ئاغدۇرغىنى يوق

نۇيىنىڭ ھەيران قالارلىق كەشپىياتى ئىككى مۇھىم ئاساسقا ئېگە. ئۇنىڭ ئىنسانلارنىڭ تارىختىن ئىلگىركى ئۆتمۈشىگە كۆزىنى ئېچىپ، ئىنسان مەدەنىيىتىنىڭ تېخى ئۆچلەمچى دەۋىرده، تاغ قىرلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئۇلۇقۋار چوققىلىرىنى تۆزلەڭلەر ئوستىدىن كۆتىرىشتىن مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى مەۋجۇت بولغانلىقىنى كۆرسەتكەن تاشقىرى، ئۇ زور گاز بەلباغلىرى شەكىللىنىپ، تاغلارنىڭ قاچان پەيدا بولغانلىقى توغرىسىدىكى مەسىلىنىڭ ئاچقۇچى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۇ شۇنى كۆرسىتىدۇكى، يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك خەلقلەر تازا گۈللەنگەن پەيتته، يەرشارى ئىلگىرى ھېچ قاچان بولمىغان ۋۇلقان ئاكتىپلىقىنىڭ ئەڭ دەھشەتلىك تەۋرەتكۈچى دەۋرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن

مەزكۇر كەشپ شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ئىنسانلارگېئولوگىيەلىك مۇزلۇق دەۋىردىن ۋە ئالدىنقى يېڭى دەۋرىنىڭ، ياۋروپادىكى مايمۇنسىمان ئادەم دەۋرىدىن ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان ۋە تەرەققىياتنىڭ يۇقۇرى دەرىجىسىگە يەتكەن.

نۇيىنىڭ كەشپىياتى شۇنداق گېئولوگىيەلىك ۋە ئارخېئولوگىيەلىك قىممەتكە ئېگىكى، ئۇنىڭ خاراكتېرىستىكىسى ئۇچۇن ماڭا ئۇنىڭ شۇ خارابىلەر توغرىسىدىكى ئۆز سۆزلىرىنى كەلتۈرۈشلا كۇپايە قىلىدۇ:

"مېكسىكا ۋادىسىدا، مېخىكودىن تا ئالۇئېپانتلىغىچە سوزۇلغان، ئۇمۇمى مەيدانى ئىككى يۈز كۋادرات مىل دائىرىده، يۇزلىگەن، ھەتتا مىڭلىغان لايدىن ياسالغان ئويمانلار چېچىلىپ ياتماقتا. ئۇچ يۈز يىل داۋامىدا مېخىكو شەھىرىگە قۇرۇلۇش ماتېرىيالىنىڭ مەنبەسى بولۇپ خىزمەت

قىلغان ئۈيمانلار، پەقەت قەدىمكى خارابىلەر ھەققىدە تەپسىلى ئۇچۇر ئېلىپ بېرىشقا يارىمىلەشتى. بۇلار موشۇ قۇرۇقلۇقنى ئارخېئولوگىيەلىك جەھەتتىن ئۆگىنىشتىكى يېڭى ساھەنىڭ باشلانمىسى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

مېنىڭ قېزىلمىلىرىمنىڭ دائىرىسى تەخمىنەن ئۈزۈنلىقى يېگىرمە مىل ۋە، كەڭلىكى ئون مىل كېلىدىغان بىر پارچە يەر بىلەن چەكلەندى. موشۇ بوشلۇقتا مەن ئىككى مەدەنىيەتنىڭ ئىزلىرىنى ۋە ھەر خىل ۋاقىتلاردا يېرىك شەھەرلەرنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى تەستىقلەيدىغان، ياخشى ساقلانغان سېمونتلىق تاش يوللارنى تاپتىم. بۇ تاش يوللار يەر بېتىدىن ئالتىدىن يېگىرمە فۇنتچە چوڭقۇرلۇققا جايلاشقان. ئۇلارنىڭ بىرىنچىسىدە ۋاقىتنىڭ ئۆزگىشىگە قوتلۇق قاتلىمى بىلەن قاپلانغان يوغان ئەمەس تاشلار، شېخىل ۋە قوم قاتلىمى تېپىلدى. بۇ يۇقىرقى، ئەڭ "ياش" تاش يولىنىڭ قەدىمكى پېشى نامەلۇم، چۈنكى ھەتتا مۇتەخەسسىس ئەمەس كىشىمۇ تۇزلەڭدە قېلىنلىقى بىر فۇت توپا قاتلىمىنىڭ پەيدا بولۇشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان يىللار سانى توغرىسىدا ئويلىنىپ قالىدۇ. بىرىنچى تاش يول ئۈستىدە شېخىل ۋە قوم قاتلىمىنىڭ ھەممىلا يېرىدە سۈنغان ساپال يۈيۈملىرىنىڭ قالدۇقلىرىنى، پار- پۈر بۇيۇملارنى، پارقىراق تاغ جىنسلىرىدىن ياسالغان مونچاقلارنى، نەيزىلەرنى ۋە ئوقيانىڭ ئوق ئۇچلىرىنى، ئۈرچۈقلارنى ۋە كۆپىنچە سۈنغان باشقىمۇ نەرسىلەرنى تاپىمىز.

ئىككىنچى، سېمونتلىق يول بىرىنچى يولدىن ئالتە فۇت تۆۋەنگە جايلاشقان، ئىككى تاش يول ئوتتۇرىسىدىكى مۇساپىلاردىكى تەۋرىنىشلەر تۆۋەنكىسىنىڭ زەخمىلەنگەن ھالىتى بىلەن چۈشەندۈرۈلىدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى تەۋرىنىش ئاكتىپلىققا باغلىق بولۇشى مۇمكىن. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تاش يوللار بوشلۇقىدىكى ئارىلىقتا مەن ھېچقانداق بۇيۇملارنىڭ بىرمۇ ئۈلگىسىنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولمىدىم، بىرمۇ خەلقنىڭ بۇ يەردە قاچاندۇ بىر ۋاقىتتا ياشىغانلىقىنىڭ ھېچ بىر بەلگۈسى يوق.

ئەمما ئىككىنچى تاش يول ئاستىدا مەن مېكسىكا ئارخېئولوگىيە ساھاسىدىكى ئۈزاق يىللار داۋامىدا يۈرگۈزگەن تەتقىقاتلىرىمدا دەسلەپكى قېتىم ئەڭ يېرىك تېپىلمىغا دۇچ كەلدىم. ئالدى بىلەن مەن قېلىنلىقى ئىككى - ئۈچ فۇتلۇق ياخشى ساقلانغان كۈل قاتلىمىنى تاپتىم. كېيىنرەك يۈرگۈزۈلگەن تەكشۈرۈشلەر ئۇنىڭ ۋۇلقانلىق كۈل ئېكىنلىكىنى كۆرسەتتى. كۈل قاتلىمى ئاستىدا يېرىك، بىراق بىر خىل كۆلەمگە ئېگە سانسىز بېنالارنىڭ ئىزلىرى تېپىلدى.

ئۇلار ھەممىلا يەردە، مەن يېقىنقى قېزىلمىلىرىمدا تەتقىق قىلغان يۈزدىن ئوشۇق لايلىق ئويمانلاردا ئۇچرىشاتتى.

مەزكۇر ئىشلاتقانلارنىڭ ھەممىسى زەخمىلەنگەن، بۇزۇلغان، كۈل، ۋە سۈنۇقلار بىلەن تولتۇرۇلغان. ئۇتكەن ھەپتىدە مەن بىر ئىشكنى تاپتىم، ياغاچ تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن دېسەمۇ بولىدۇ. ئىشك دېگەندەك بەش دېيۈم كېلىدىغان دەرەخنىڭ ئېگىلگەن غولىدىن

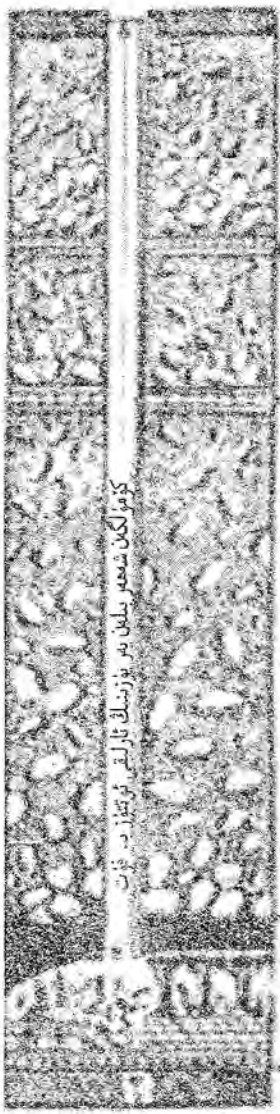

نۆۋەتلىك مېكسكەدىكى كۆمۈلۈپ كەتكەن شەھەرلىرى

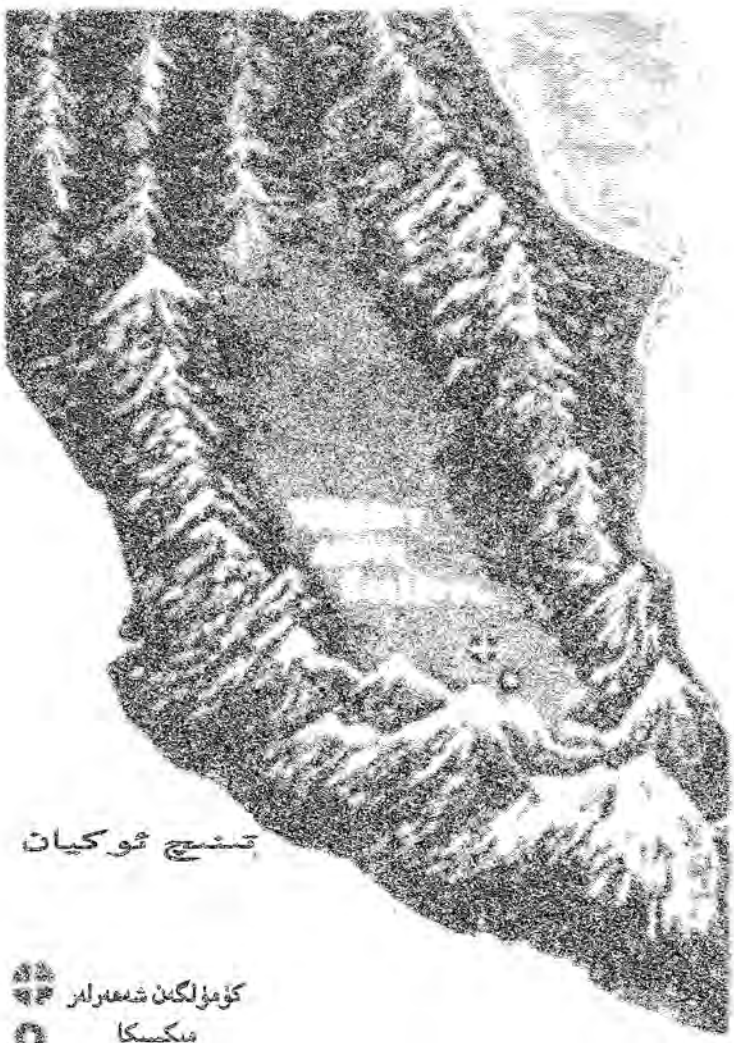

ئۇيغۇرلارنىڭ مېكسىكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلىرىنىڭ چېت ياقىلىرى

ياسالغان، يېرىم چەمبەرلىك، پەشتاقسىمان رامىغا ئورنىتىلغان. بۇ مېكسكىدا قاچاندۇ بىر ۋاقىتتا تېپىلغان دەسلەپكى قىڭغىر پەشتاق، بۇ ئۆينىڭ تاملىرى ئاق سېمونت بىلەن مۇستەھكەملەنگەن تاشتىن ياسالغانلىقتىن، ممزكۇر ياغاچ پەشتاق، ئېھتىمال، زېننەت سۈپىتىدە قوشۇلغان بولۇشى مۇمكىن. ئىشكىنى بېسىپ ئۆتۈپ، مەن تازا دېگىدەك ۋۇلقانلىق كۈل بىلەن تولتۇرۇلغان مەيدانى ئوتتۇز كۋادراتلىق فۇتقا يېقىن خانىدا بولۇپ قالدىم، مۇمكىن بۇ ئۇستىدە يانتاق تۇپا، كۈل ۋە تاشلارنىڭ ئىنتايىن زور ئېغىرلىقىغا چىداملىق، تاملىرى خېلىلا كۆچلۈك بىردىن - بىر خانا بولغاندۇر. بېتون ۋە تاشلىق ياپىلاق ئۆگزە ئۇرۇلگەن، ئەمما خانىنىڭ تۆۋەنكى چەت ياقىلىرىدا بۇ ئۆگزىنىڭ يېرىك ياپىلاق شەكىللىرى كۈل قاتلىمىدا پەشتاقلارنى، ئانچە يوغان ئەمەس ئۆڭكۈرلەرنى ھاسىل قىلىدۇ، موشۇ بوشلۇقلاردا بۇ ھالاك بولغان خەلقنىڭ تۇرغۇنلىغان بۇيۇملىرى ساقلىنىپ قالغان، ئۇلارنىڭ تەسۋىرلىرى كەلتۇرۇلگەن سۇرەتلەردە بېرىلگەن. بۇيۇملار ېنىدا سۇڭكەلەر،بۇ يەردە سۇدىكى ھاكقا ئوخشاش قول تەككۈزۈش بىلەنلا ئۇگۇلۇپ كېتىدىغان ئىنسانى مەۋجۇداتنىڭ سانسىز سۇڭكەلىرى تېپىلدى.

بۇ مەقبەرە ئۇستىدىن يەر يۈزىدىكى باشقا مەدەنىيەتنى يوق قىلغان ئۇلۇق كەلكۈننىڭ دولقۇنلىرى ئۆتكەن، ئەمما سۇ بېسىپ پارچىلىنىۋاتقان تاشلار بۇ قۇدرەتلىك ئىربقىنىڭ ئۇيقىسىنى بۇزمىغان.

ئىشىك بوشلۇقىنىڭ چوڭقۇرلۇقى ئالتە فۇتتىن ئوشۇقىراقتى تەشكىل قىلاتتى، خانا ئاستىدا (پولدا)، ئىشكىتىن ئون ئۇچ فۇت يەردە مەن زەرگار ئەسۋاپلىرىنىڭ تولۇق يىغىندىسىغا دۇچ كەلدىم. ئۇ دىئامېترى ئون بەش دېيۇم دۇگلەك ئوچاقتىن كۆتىرىلىدىغان ئېگىزلىكى يېگىرمە بەش دېيۇم قىزغۇچ تۇرخۇندىن تەركىپ تاپقان ئېدى. تازا ئالتۇنىنىڭ ئۇگاقلىرى ساقلىنىپ قالغان. ئوچاق ئەتراپىدىكى يەردە مەن ئىلگىرى كۆيدۈرۈلگەن لايدىن ياسالغان، ئەمما ھازىر تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن ئىككى يۈزدىن ئوشۇق قېلىپلارنى تاپتىم. موشۇ قېلىپلارنىڭ ھەممىسى تاشتىن كېسىپ ياسالغان شەكىل ۋە بۇتلارنىڭ كۆچۈرمىلىرى بولۇپ، مەن ئۇلارنى كېيىنرەك موشۇ ئۆينىڭ ئۆزىدىن تاپتىم. ئېھتىمال،بۇ ئىشى ئالغا مېڭىۋاتقان ئالتۇن بۇيۇملىرى ئۇستىسى ۋە زەرگەرنىڭ، ياكى شەھەردىكى ئاقسۇڭەكنىڭ ئۆيى بولغان بولۇشى كېرەك.

بەزى بىر قېلىپلارۋە ئۇلگە نۇسقىلىرىنىڭ قېلىنلىقى بارى - يوقى دېيىمنىڭ ئون ئىككىسىدىن بىرىنى تەشكىل قىلاتتى، بۇلار كېيىم - كېچەك، باش كېيىملىرى ۋە زىننەتلەرنىڭ ئالتۇن، كۈمۈچ ۋە مىس ئېلىمېنتلىرىنى يارىتىش ئۈچۈن پايدىلىناتتى ۋە ھەيكەللەرگە قارىغاندا ممزكۇر خەلق ئۇلارنى شۇ كۈنلەردە مەيدىسىگە، بىلەكلىرىگە ۋە توپقىغا تاقايتتى. ھەر بىر قېلىپ يارقىن سېرىق تۆمۇر ئوكسىدى بىلەن قاپلانغان. مۇمكىن بۇ ئېرىتىلگەن مېتاللار قۇيۇش ۋاقتىدا ئۇلگە نۇسقىلىرىنىڭ چاپلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن قىلىنغان بولۇشى كېرەك. كۆپ ئۆتمەستىن مېنىڭ ئىزدىنىشلىرىم مەيدىگە تاقايدىغان ئىنچىكە ئالتۇن بۇلاپكىنىڭ تېپىلىشى بىلەن ئۇتۇق قازاندى،

ئۇنىڭدىكى نەقىش ۋە سىمۇوللار پالېتكىدا ياكى مىتىلدا تېپىلغان ھېچ نەرسىگە ئوخشىمايتتى،شۇنىڭدىن كېيىن مەن مەركۇر زەرگەرنىڭ بىر نەچچە سەنئەت ئەسەرلىرىنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولدۇم. بۇيۇملار كارامەت ۋە ئاجايىپ ھالدا پەدەزلەنگەن، بۇلار فېرناردو كورتېس يېتەكچىلىكىدىكى ئىسپانلىقلار دەسلەپكى قېتىم مېكسىكا يېرىگە قەدەم تاشلاپ كۆرگەن ئافتا ئۇسلۇبىغا ئىگە مىللەتنىڭ مەدەنىيىتى بىلەن بىر دەرىجىدە تۇرىدىغان، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئېشىپ چۈشىدىغان مەدەنىيەتنىڭ چوققىلىرىنى نامايىش قىلىدۇ.

ئەمما خانىدىكى بارلىق نادىر تېپىلمىلار ئىچىدە مېنى ھەممىدىن بۇرۇن تاملارنىڭ زىننىتى ھەيران قالدۇردى

قاراپ باقساق، بىر زامانلاردا ئوتتۇرىسىدا يېنىك توساق بولغان، ئارانلا بىلىنىپ تۇرىدىغان ئارقا تامدىكى ئىشىك بوشلۇقى ئىككىنچى خانىغا ئېلىپ بارىدىكەن، ئۇ شۇنداق ۋەيرانچىلىققا دۇچ كەلگەنكى، ئۇنىڭدا سۇئالكلەردىن باشقا بىرەر نەرسىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس.

ئەسلىدە زەرگەرنىڭ ئىشخانىسى، ئېھتىمال، ساقلىنىپ قالغان خانىنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا جايلاشقان بولۇشى كېرەك، ئارقا خانا تۇرۇشلۇق جايلارنىڭ يولى بولغان ئوخشايدۇ. تامدىكى سۇرەتلەر قىزىل، كۆك، سېرىق، يېشىل ۋە قارا بويالغان بىلەن ياسالغان، ئۇلارنىڭ سۇرەتلىرى مەن بىر ۋاقىتلاردا كۆرگەن گرېك ۋە مىسىر سەنئىتىنىڭ ئەڭ ياخشى ئۈلگىلىرى دەرىجىسىدە ئورۇنلانغان

تام ئوچۇق ھاۋارەڭ،ئېگىزلىكى ئون تۆرت فۇتتىن تەشكىل قىلىدىغان تورۇستىن ئالتە دېۋىيم تۆۋەندە توق قىزىل ۋە قارا بىلەن بويالغان جىيەك تۇتۇلغان، ئۇ بارلىق تۆرت تام ئۈزۈنلىغى بويىچە ئۇتتىدۇ. بويالغاندىن كېيىن بۇ جىيەك سىر بىلەن قاپلانغانلىقتىن، ئۇنىڭ بوياقلىرى بىلەن نەقىشلىرى ئاجايىپ ياخشى ساقلانغان. گەرچە ئۇ ئۇچ يېرىدىن ئۈزۈلگەن ئۆگزە تەرىپىدىن بۇزۇلغان بولسىمۇ، باشقا تەرەپلەردىن جىيەك سۇرەت سالغان كۈنى قانداق پاقىرىغان بولسا، شۇنداقلا يالتىراپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا قانداقتۇ بىر كىشىنىڭ ،يەنى بىر پادىچىنىڭ گۈدەكلىگىدىن تارتىپ، تا ئۆلگىچە بولغان ئۆمرى تەسۋىرلەنگەن.

خانا ئاستىدا مەن مەقبەرىنى تاپتىم. ئېھتىمال، بۇ جىيەكتە تەسۋىرلەنگەن كىشىنىڭ يەرلەنگەن ئورنى ئوخشايدۇ. سېمونت بىلەن ياسالغان ۋە بارى - يوقى ئۇچ فۇتلۇق چوكۇتۇرلۇقتا ئېگە مەقبەرىدە سۇئالكلەرنىڭ يەتمىش بەش پارچىسى تېپىلدى، تولۇق سكېلېتتىن قالغىنى شۇ ئېدى. ياش سۇئالكىنىڭ بىر يوغان سۆڭىقىدا تاۋلانغان مىس پالتىسىنىڭ بىسى تېپىلدى، ئېھتىمال، شۇ مەقبەرىدە ياتقان تەنىنىڭ ئۇلۇمىگە سەۋەبچى بولۇپ، ئۇنى قېرىنداشلىرى ۋە يېقىنلىرى چىقارمىغان. سۇئالكلەر مەقبەرىدە شۇنداق ئۇزاق ۋاقىت بولغانلىقتىن، تېگىشى بىلەنلا توپا - چاڭغا ئايلىنىپ كېتەتتى، ئەمما گۈرەدە سۇئالكلەرگە قارىغاندا چوڭ قىزىقىش پەيدا قىلىدىغان باشقىمۇ بۇيۇملار تېپىلدى

مەقبەرىنىڭ تېگىدەئانچە چوڭ ئەمەس يۇز يىگىرمە بەش دانە قىزغۇچ ئىلاھلار ۋە ئادەملەر شەكىللىرى، ھەيكەللەر ۋە ھەرخىل چىنە - قاچىلار چېچىلىپ ياتاتتى.

ماڭا ھەممىدىن مۆجىزىلىك ۋە ھەيران قالارلىق بولغىنى، ئۇچىنچى سۇرەتتىكى قىزغۇچ شەكىل بولدى. بۇ ئولتۇرغان ئادەمنىڭ شەكلى ، ئۇنىڭ پۇتلىرى ياپونچە ئالماشتۇرۇلغان، قوللىرى بولسا، تىزلارغا جايلاشقان

ھەيكەلنىڭ مۇنداق تېپى فىتكىيەلىكلەر ياكى سېمىتلىكلەرگە خاس ،كىچىك ھەيكەل بېشىنىڭ ئىچى بوش، ئۇ بويۇنغا باش سۇڭىكىنىڭ ئاساسىغا كىرىدىغان ئۇستىلىق بىلەن ياسالغان كېسىلگەن تىل بىلەن بەكتىلگەن

شۇنى ئەسته تۇتۇش كېرەككى، بۇ خانىنى تەتقىق قىلىش ئىككى يۇز كۆادرات مىل مەيدانتى ئېگىلەيدىغان بۇ ئىنتايىن زورخارابلارنىڭ سىرىنى بىلىشكە قارىتىلغان بىرىنچى قەدەمدىن ئىبارەت.ئىنسانىيەتكە تامامەن نامەلۇم بۇ مۆجىزىلىك خەلقنىڭ تارىخى توغرىسىدىكى ئېنىق خۇلاسىلەر ئۇچۇن تېخى ئاساس بولۇپ خىزمەت قىلالمايدۇ.

تەسۇرلەنگەن جايدىن ئۇچ مىلگە يەتمەيدىغان ئورۇندا مەن ھازىر قۇرۇپ كەتكەن قەدىمكى دەريا قىنىنى تاپتىم، ئۇنىڭ قوم ۋە شېخىل بىلەن قاپلانغان تېگىدە مىڭلىغان قىزغۇچ لايدىن ياسالغان شەكىللەر تېپىلدى، بۇلار جەنۇبى ئاسىيادىكى بارلىق ئىرىقلارنىڭ ھەقىقى توپلىمىدىن ئىبارەت

ئەڭ ياخشى ئۇلگىلەر دەپ، ئون سەككىز فۇتقىچە بولغان يەردىكى چوڭقۇرلۇقتا تېپىلغان ساپال بۇيۇملار ۋە ھەيكەللەرنى ئاتاشقا بولىدۇ. ئۇلار شۇنى تەخمىنلەشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇكى، مۇنداق مەدەنىيەت دەرىجىسى ۋە سانىدىكى خەلق مىتلى، پالېنكې ۋە چىچېن- ئىتسى خارابلىرى بىلەن سېلىشتۇرالايدىغان بۇتخانىلار ۋە ھۆكۈمەت بىنالىرىنى قەد كۆتەرگۈزگەن. ئەگەر شۇنداق بولسا، بۇ ئىنتايىن چوڭ شەھەر ئارخېئولوگلارنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادى ئۈچۈن پومپېيە ۋە گېركۇلانۇدا تېپىلغانغا ئوخشاش، ئۇنىڭ بارلىق بىنالىرىنى ئەينى ئۆزى ھالىتىدە ساقلاپ كېلىدۇ.

مېنىڭ بايقىشىمچە، مېكسىكا ياشىغان ئىرىقلار ئىچىدە ئاتسېكلەر مىللىتىنىڭ ھەممىدىن ناچار تەرەققى ئەتكەنلىكىنى ۋە مۆجىزىلىك كۆچۈش تۆپەيلى، ئاتام زامانىدىن باشلاپ ئامېرىكىنى ماكانلاش جەريانىدا، بۇ تېررىتورىيەگە ھەممىدىن كېيىن كەلگەن خەلق ئېكەنلىكىنىڭ تولۇق ئېھتىمال ئېكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان مەلۇماتلارنى مۇشۇ يەردىن تېپىشقا بولىدۇ".

كۆمۈلگەن شەھەرلەر توغرىسىدىكى دەسلەپكى مەتبۇئات ئاخباراتىدىن كېيىن نۇيۇن ئۆز تېپىلمىلىرى توغرىسىدىكى ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى يازدى، تۆۋەندە مەن ئۇنىڭ ئىككىنچى ئىشىدىن ئۈزۈندىلەرنى كەلتۈردۇم.

"كىچىككىنە خىتاي"

مەزكۇر تەسۋىر شۇنىڭ ئۈچۈن رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىسپاتكى، مېكسىكا ۋادىسىدا

مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى ياشىغان خەلىق موڭغۇللۇق تىلى بىلەن تونۇش بولغان. مەن شۇ خىتاينىڭ تەسۋىرىنى تاپقان خارابىلەر يەر بېتىدىن تۆۋەن ئوتتۇز فۇتلۇق چوڭقۇرلۇقتا جايلاشقان.بۇتۆۋەنكى مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، قېزىلمىلار ئورنى مېخكودىكى مىللى سارايدىن توخسەن مىلىدىكى ئالۇئىپانتىلىدىن ئانچە يىراق ئەمەس سان - مىگپل ئامانتلىنىڭ يېنىدىكى لايلىق ئويماندا بولدى

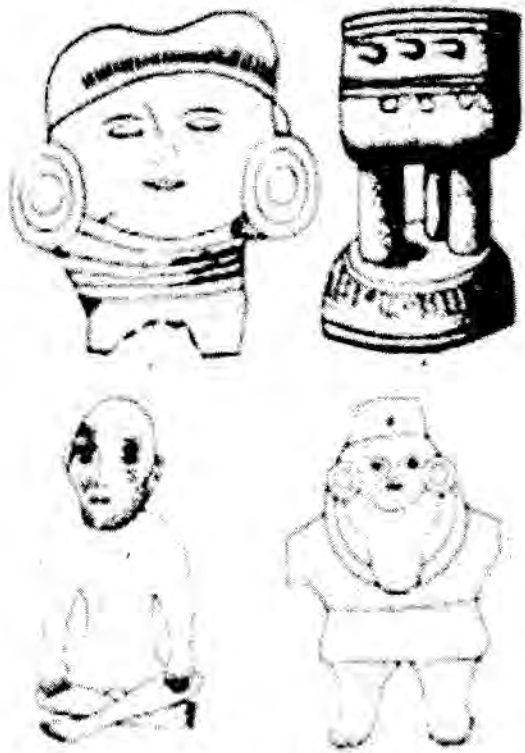

نۇبىنىڭ تۆۋەنكى شەھىرىدىكى تېپىلمىلار

بىرىنچى"مىسىر بېشى"؛ ئىككىنچى"قەدىمكى گرېك گۆل قاچىسى؛ ئۈچىنچى"ئويۇنچۇق"؛ تۆرتىنچى"كىچىككىنە خىتاي"

سېمونتلىق پول ۋە بېتونلۇق بېنالارنىڭ تاملىرى بىلەن بەلگۈلەنگەن بىرىنچى (يۇقۇرقى) مەدەنىيەت سەككىز فۇت چوڭقۇرلۇقتا تېپىلدى. ئىككىنچى (ئوتتۇرا) مەدەنىيەتنىڭ قاتلىمى ئون بىر فۇت تۆۋىنىدە جايلاشقان، ئۇ تەخمىنەن بىرىنچىسىگە ئوخشاش تەرەققىيات دەرىجىسىگە ئېگە

بولغان، ئەندى ئوتتۇز فۇت ئۇچ دېيۈم چوڭقۇرلۇقتىكى خارابىلارنىڭ ئۈچىنچى قاتلىمىدا مەن ياتاق خانا ياكى مەقبەرىگە دۇچ كەلدىم، ئېنىق نېمە ئېكەنلىكىنى بىلمەيمەن، ئۇ يەردە ماڭا پەقەت مېكسىكدا كۆرۈشكە توغرا كەلگەن ئەڭ چىرايلىق سۈنئىي، يات نەرسىلەر تېپىلدى. ئويلايمەنكى، بۇ خانىنىڭ مەيدانى ئوتتۇز كۋادرات فۇتتى تەشكىل قىلغان، ئۇنىڭ سېمونتتىن ياسالغان تاملىرى تېگىگىچە تولۇق غۇلىغان. خانا ئاستىدا مەقبەرە بولغان. ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا، سەل كۆتىرىلگەن توغرابۇلۇڭ سۇپىلاردا (شۇنداقلا بېتوندىن ياسالغان) بويى بەش فۇتتىن ئاشمايدىغان ئادەمنىڭ باش سۆڭىكى ۋە بىر نەچچە سۆڭەكلەر ياتاتتى، ئۇنىڭ تىزىغا دېگىدەك يېتىدىغان قوللىرى ناھايىتى ئۇزۇن، باش سۆڭىكى بولسا، ئېنىق موڭغۇللۇق تېپا ياتىدۇ. ئۇنىڭ بويىدا يېشىل تېغىرتىلىق مونچاق ئېسىلغىق، يېشىل نېفرىت بولسا، مېكسىكنىڭ تىپ مىنېراللىرىغا ياتمايدۇ.

جەسەتنىڭ يېنىدا كۆلۈلىنىڭ بەش يۈز توخسەن يەتتە پارچىلىرىدىن ئىبارەت يىپ تېپىلدى. مونچاقلار تىزلىغان بۇغا تېرىسىدىن ياسالغان پوتىنى مەن گەرچە "يىپ" دەپ ئاتىسامۇ، ئۇ ئاللىقاچان توزانغا ئايلانغان، ئەندى مونچاق ياكى ئاخچا، خۇددى يېقا تىزىلغاندەك ياتاتتى. بۇ قەدىمكى ئاخچىلار يېنىدائەك ئۇلۇق تېپىلما "كىچىككىنە خىتاينىڭ "كىچىك ھەيكىلى ياتاتتى.

گەرچە مېكسىكىدىكى بارلىق ئېندىيانلار قەبىلىلىرى ئارىسىدا موڭغۇللۇق تىپ شۇنداق پاك ئۇچراپ، ھەر قانداق كىشىنى يەرلىك تۇرغۇنلارنىڭ ئېندىيانلىق قېنى بۇ يەرلەرگە ئاسيادىن كەلگەنلىكىگە ئىشەندۈرسىمۇ، بۇنىڭغا ئوخشاش تېپىلما مېكسىكدا بىرىنچى قېتىم بولدى.

يايما قاپاق كۆزلەر، باي ئۇستۇنكى كېسىم، كەڭ شىم ۋە ئايال كېسىمى ئادەم شەكلىنى ھەقىقى بۇرۇنقى كۆن خىتايلىرىغا ئايلاندۇرماقتا، پەقەت ئۇرۇلگەن چېچىلا يېتىشمەيدۇ. لېكىن شىمالدىن تاتارلارېپسىپ كىرمىگەن دەۋرگىچە، خىتايلاردا ئۇرۇلمە چاچ بولمىغان.

كىچىككىنە ھەيكەل، ئېگىزلىكى بارى - يوقى يەتتە دېيۈم . قوللىرى سۇنۇپ كەتكەن ھەم شۇ يەردە ئوتتۇرىسىدا خېلىلا يۇمشاق قىزىل لاي كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئەمما سىرتىدىكى لاي تاش بولۇپ قالغان، شۇ سەۋەبتىن ئۇنى بولقا بىلەنلا، شۇندىمۇ قېينىچىلىق بىلەن ئۇگىتۈتتىشكە بولىدۇ. مەيدىسى ئەتراپىدىكى شەكىلنىڭ كەڭلىكى ئۇچ يېرىم دېيۈمنى، قوسىقى بولسا، بىر يېرىم دېيۈمنى تەشكىل قىلىدۇ. قولاقلىرىدا ھازىرقى خىتايلار ئېسىۋالغانغا ئوخشاپ كېتىدىغان يوغان ئۈزۈكلەر، بېشىدا بولسا، ھازىر جۇمھۇرىيەت بولۇپ قالغان ئىمپېرىيەنىڭ "دارىنلىرى" كىيىندىغانغا ئوخشاپ كېتىدىغان كىچىككىنە پۈپۈكى بار بۆك بايقىلىپ تۇرىدۇ. كەڭ پەلتۇمۇ موشۇ كۆنلەردە خىتايلار كىيىدىغان تېپا ياتىدۇ، ئۇ قارماق ۋە توگمە بىلەن ئېتىلگەن، مەيدىسىگە بولسا، دۈگلەك بۇلاپكا چوشۇپ تۇرماقتا، ئېھتىمال، ئۇ ئىلگىرى تاۋلانغان ئالتۇن بىلەن قاپلانغان بولۇشى كېرەك، سانسىز ئۇزاق ۋاقىت يەرده ياتقانلىقتىن ئۆچرىلىپ كەتكەن. مەيدانىنى قېزىشتا بىز يېتىشمەيدىغان قىسمىلارنى تاپالمىدۇق. خىتاينىڭ بۇ تەسۋىرىنى كەلگۈندى مىللەتنىڭ ياسىغان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ ھەيكەل مېكسىكا ۋادىسىغاكەلگۈندى مىللەتنىڭ بۇ ئېگىزلىككە قەدەم

يېشىدىن مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى كۆمۈلگەن ئېدى. مېكسىكا تارىخىنىڭ ئۇلۇچىمى بويىچە كەلگۈندى مىللەت، مېكسىكىدىكى مەدەنىيەتلىك ۋە يۇقۇرى سەۋىيىدە تەرەققى ئەتكەن خەلقلەرنىڭ قانخور باسقۇنچىلىرى بولغان، كەلگۈندى تولتېكلار، ئولمېكلەر مىللىتىنىڭ شەھەرلىرىنى ئوت ۋە شەمشەر بىلەن ۋەيران قىلدى. كەلگۈندىلەر مىللىتىنىڭ ئۇزلىرى ھېچ نەرسە قۇرمىغان. ئۇلار پەرىپا ئەتكەنلەرنىڭ ئىنشائاتلىرىنى كۆچ بىلەن تارتىۋالاتتى.

"كىچىككىنە خىتاي" بىز شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئىزدىگەن، شۇ نەق پېتىشمەيدىغان ھالقىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇ زۇۋانسىز ھالدا بىزگە مېكسىكىنىڭ قەدىمكى قەبىلىلىرى مۇكۈلمانلار ئەۋلادىدىن ئىكەنلىكىنى خەۋەرلەيدۇ.

ـزۇپىلاردا ئەمەس، سكېلېتنىڭ يېنىدا ئېگىزلىكى ئون بەش دېيۈمغا يېقىن گۈل قاچىسى يا تتى، بىر ۋاقىتلاردا ئۇنىڭدا، شۇبھىسىز، بۇ مەملىكەتتىكى بارلىق قەدىمكى خەلقلەردە دېگىدەك مۇقەددەس دەپ ھېسابلىنىدىغان سېرىق گۈل بولغان".

ئەندى مەن نۇھىنىڭ بىرىنچى ئۇستىگە بىرى كۆمۈلگەن، تارىختىن ئىلگىرىكى ئۇچ قاتلام مەدەنىيەتنى قانداق تاپقانلىقىنى قىسقىچە قايتىدىن بايانلاپ بېرەمەن.

گېئولوگىيەلىك نۇقتىئى نەزەردىن قارىغاندا، نۇھىنىڭ تېپىلمىلىرى قاچاندۇر بىر ۋاقىتلاردا تېپىلغان ئىنسان ئەمگ كى ئۇلگىلىرىنىڭ ئەڭ قەدىمكىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەڭ بۇرۇنقى، ئۇستۇنكى مەدەنىيەت، تېخى لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىدە، ئۇچىلەمچى دەۋرىدە مەۋجۇت بولغان.

ئىنشائاتلارنىڭ خاراكتېرى ۋە باشقىمۇ ئىسپاتلار شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ئۇچ مەدەنىيەتتىن ئەڭ كونىسى يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن خەلققە تەئەللۇقتۇر. گېئولوگىيە نۇقتىئى نەزىرىدىن بۇ شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، بۇ خەلق لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىدە، ياۋروپالىق رەزىللەرنىڭ "نېئاندېرتاللار" ھاياتى دەۋرىدىن ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى بۇ يەردە ياشىغان.

نۇھىن تەستىقلەيدۇكى، قىممەت باھالىق مېتاللاردىن زىننەتلەرنى تەييارلاش ئۇچۇن قېلىپلارغاتۆمۈر ئوكسىدىنى قوشاتتى. بۇ تۆمۈردىن پايدىلىنىش ھەققىدىكى ئەڭ قەدىمكى دېرەكتۇر، ئۇ برونزا ئەسىرىنى ئون مىڭلىغان يىللارغا ئالدىغا سۈرىدۇ.

ئۇھىن ئېيتىدۇكى، ئالتۇن ۋە كۈمۈچلۈك زىننەتلەردىكى بەلگىلەر مىسل ۋە پالېنكېدا تېپىلغان سىمۋوللاردىن پەرقلىنىدۇ. ئۇزىنىڭ ئەمگەكلىرىدە لې پلىنجۇ شۇنداق بىر پاكىتقا دىققەت ئاغدۇرىدۇكى، پالېنكې، مىسل ۋە كولاندا تېپىلغان سىمۋوللار مايالىقلارنىڭكىدىن پەرقلىنىدۇ ۋە ئۇلار تامامەن ئوخشىمايدۇ.

نۇھىن خانا ئاستىدىكى مەقبەرىگە كۆمۈلگەن ئادەمنىڭ ھاياتى ھوجرا تاملىرىدا، فرېسكىلار ۋە سۈرەتلەردە تەسۋىرلەنگەنلىكىنى تاپقان. ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى، مايا مەملىكىتىنىڭ كېخان سۇلالىسىدىكى شاھزادە كو ۋاپات بولغان چاغدا، ئۇنىڭ ھاياتىمۇ مەقبەرىنىڭ تاملىرىدا تەسۋىرلىگەن ئېدى. مىڭلىغان يىللار ئۆتكەندىن كېيىن خوددى شۇ ئۇرۇپ - ئادەتكە مسر

پادىشالىرىنىڭ دەپنە قىلىش ھوجرلىرىدا دۇچ كېلىمىز. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئەنئەنە بىزگە مەلۇم ئەكى قەدىمكى، تارىختىن ئىلگىرىكى كىشىلەردە ئۇچرىماقتا. نۇپۇس شۇنى ئىسپاتلاپ ئۆتۈدىكى، دەپنى قىلىنغان ئادەمنىڭ باش سۆڭىكىدىكى ئۇ تاپقان مىس پالتا ياكى تاۋلانغان، شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىسلى يوقىتىلغان سەنئەت ئۇزۇنىڭ يىلتىزلىرى يىلەن ئۇچىلەشچى دەۋرگە بارماقتا.

نۇپۇس ئېچىپ كۆرگەن ئىككىنچى مەقبىرىدە، جەسەتنىڭ ئەتراپىدا چېچىلىپ ياتقان نۇرغۇنلىغان ساندىكى شەكىللەرنى، كىچىك ھەيكەللەرنى ۋە ھاكازالارنى تاپقان. ماڭا مەلۇم بارلىق قەدىمكى خەلقلەردە شۇنداق ئادەت مەۋجۇت بولغان، بىزى جايلاردا ئۇ ھازىرمۇ ساقلانغان

كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، نۇپۇس مەقبىرىدە بارلىق جەنۇبى ئاسىيالىق ئىرىقلارنىڭ تەسۋىرلىرىنى تاپقانلىقىغا ھەيران قالغان. مۇنداق تېپىلمىنىڭ بولماسلىقى ئۇنىڭدىنمۇ زور ھەيران قالارلىققا ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئىدى، چۈنكى جەنۇبى ئاسيا خەلقلىرىمۇ، ھازىر كۆمۈلۈپ ياتقان شەھەرلەرنى قۇرغانلارمۇ ئەسلىدەئىسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن ئىدى.

نۇپۇس يېشىل نېفرىتتىن ياسالغان مونچاقنى تاپقانلىقىنى، يېشىل نېفرىت بولسا، مېكسىكا ھېتاللىرى قاتارىغا ياتمايدىغانلىقى توغرىسىدا ئەسلەتمە بېرىدۇ.

لې پلونجو مايا مەملىكىتىنىڭ مۇئۇ مەلىكىسىنىڭ مەقبىرىسىدە يېشىل نېفرىتلىق زىننەت بۇيۇمىنى تاپقان ۋە ئۇنىڭغا "مۇئۇ مەلىكىنىڭ تۇمارى" نامىنى بەرگەن. مەن بۇ زىننەت بۇيۇمىنى قاراپ چىقتىم ۋە ئىشەشلىك ھالدا تەستىقلەيمەنكى، بۇ يېڭى زېللاندىيەنىڭ نېفرىتى ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن مېكسىكىدا ئۇچرايدىغان يېشىل نېفرىت خىتايدىن ياكى ئىسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن ئېلىپ كېلىنگەن بولۇشى مۇمكىن

ئەگە ئېنىق چۈشەندۈرۈشنى تېپىشقا ھەرىكەت قىلىپ، باشقا ئالىملارغا ئوخشاش، نۇپۇسمۇ بىرىنچى ئىنسان ئامېرىكىغا ئاسىيادىن كەلگەن،دىگەن كونا ۋە كۆپ چاينالغان نەزەرىيەگە قايتىدىن يېپىشتى

ئۇنىڭ "مېكسىكىنىڭ قەدىمكى قەبىلىلىرى موڭغۇللارنىڭ ئەۋلادى بولغان" دېگەن نەزەرىيەسىنى تەپسىلى مۇھاكىمە قىلىش كېرەك.

پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا، كارىب دېڭىزىنىڭ قىرغاقلىرى بويىدىكى تۇنجى تۇرغۇنلارنىڭ بىر نەچچە شاخلىرى ئالمىشىپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا موڭغۇللار كۆپەك بولغان. يۇكاتاندا ۋە مەركىزى ئامېرىكىنىڭ ئېچكى جايلىرىدا ئاق تەنلىكلەر كۆپ بولغان. ئۇلارنى مايالار دەپ ئاتىغان ھەم ياۋروپا، كىچىك ئاسيا ۋە شىمالى ئافرىقىدىكى ئاق ئىرىقلار شۇلارنىڭ ئەۋلادى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تۇنجى تۇرغۇنلارنىڭ بېسىم قىسمى موڭغۇللاردىن ئىبارەت بولغان، بەلكىم شىمالدىكى رايونلارنى پەقەت شۇلار ماكانلىغاندۇر. ئەمما ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن موڭغۇللارنىڭ شىمالى تۈبى كۆپىيىپ، مېكسىكا ۋە مەركىزى ئامېرىكىنىڭ ھەممىسىنى

بېقىندۇرغان، ئۇلار ئەرلەرنى يوقۇتۇپ، ئاياللارنى بولسا قوللارغا ئايلاندۇرغان. ئۇبۇن ئېيتقاندەك، مكسكىدىكى بارلىق ئىندىيانلار قەبىلىلىرىدە موگۇللار قېنىنى بايقاشقا بولىدۇ.

ئۇبۇن ئىككىنچى مەقبەرە سېرىق گۈللەر بولغان، دەپ تەستىقلەيدۇ. سېرىق رەڭ ھەقىقەتەن مۇقەدىمكى خەلقلەرنىڭ كۆپچىلىگىدە ھەر قاچان مۇقەددەس دەپ ھېسابلانغان ھەم بۇ ئۇدۇمنى بەزى بىر خەلقلەر ھازىرمۇ ساقلاپ كەلمەكتە.

بۇ ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان خارابىلارنى تەتقىق قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇبۇن كۆپلىگەن باشقىمۇ زېبۇ- زىننەتلەرنى، شۇ جۈملىدىن مەتىنلىك پۈتۈكچىلەرنى، ئوتتۇز بەش - قىرىق مىڭ يىل ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان ئىنسانلار ھەققىدىكى تېپىشقا مۇمكىن بولغان ئەڭ قىممەت باھالىق بۇيۇملىرىنى تاپقان. ماڭا مەزكۇر پۈتۈكچىلەرنىڭ فوتوسۈرەتلىرىنى بەرگەن "دربورن ئىندىيەنىت" گېزىتى (دربورن، مىچگان شتاتى) خادىملىرىنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن مەن سىلەرگە شىمالى ئامېرىكىدىكى ئەڭ قەدىمكى ئادەم توغرىسىدىكى پەۋقۇلاددە قىممەت باھالىق ئاخباراتنى كۆرسىتىمەن. مەزكۇر پۈتۈكچىلەر يېزىقنىڭ ئىككى شەكلىگە ئېگە، سىمۋوللاردىن تەركىپ تاپقان. سۈرەتلەر ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى يېزىقلىرى، ئۇيغۇرلار ۋە مايالارنىڭ قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ئېلىپبەسى ئاساسىدا يارىتىلغان ۋە بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ئېلىپبەسىنىڭ "ئۆزگەرمىگەن نۇرغۇنلىغان تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

مەزكۇر پۈتۈكچىلەر ئىككىنچى شەھەرنىڭ قالدۇقلىرى ئارىسىدا تېپىلغان، ئۇلار ۋۇلقانلىق تاشلاردىن تەييارلانغان، سۈرەتلەر بولسا، قىزىل رەڭدە ياسالغان.

بىرىنچى پۈتۈكچە، بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى ۋە تۆرتىنچى سۈرەتلەر.

مەزكۇر پۈتۈكچە **مۇ** قۇرۇقلۇقى كولونىيەلىرىنىڭ بىرى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدۇ. ئۇ ئۇنىڭ نامىنى ئاتىمايدۇ ۋە پەقەت كولونىيە تېررىتورىيەسىنىڭ شەكلىنى كۆرسىتىدۇ.

بىرىنچى سۈرەت. مۇنداق ئېيتقاندا، ئۇچ چەمبەردىن ئىبارەت، قەدىمكى خەلقلەردىكى "**مۇ**" نامىنى يېزىشنىڭ ئىنتايىن كەڭ تارالغان ئۇسۇلى، چەمبەرلەر سىمۋوللۇق ئۇچ سانىنى بىلدۈرىدۇ، شۇنداقلا يۇقۇرىدىن تۆۋەنگە قارىتىلغان بىرىنچى سۆز "**مۇ**" نى بىلدۈرىدۇ.

ئىككىنچى سۈرەت. بۇ مەركىزى شەكىل بولۇپ، ئۇ "ئاخائۇ، پادىشالار پادىشاسى" دېگەنلىك. پادىشا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى سىمۋولىنى ئەنە شۇنداق پايدىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى سۈرەت. يۇقىرقى ئىزاھلارنى تەسۋىرلەپ بېرىش، قۇياشتىن كېلىپ چىقىدىغان سەككىز ئۇسلۇپلاشتۇرۇلغان نۇرلار بىلەن تەستىقلانماقتا، چۈنكى سەككىز نۇر ئالەمنىڭ سەككىز تەرىپىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ، بۇ سەككىز چېكىت بولسا، چەمبەرنى ھاسىل قىلىدۇ. بۇنىڭ مەناسى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، پادىشا بارلىق يەرلەرنىڭ ھاكىمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

تۆرتىنچى سۈرەت. بۇ كولونىيەنىڭ، ياكى ئىمپېرىيەگە ئايلانغان كولونىيەنىڭ سىمۋولى. ئۇ

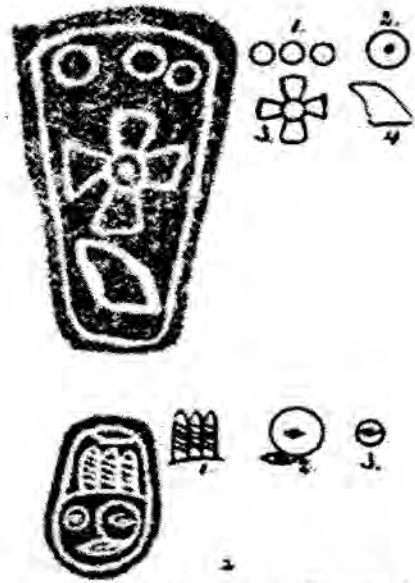

نۇيننىڭ مېكسىكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلەردىكى پۈتۈكچىلىرى. ئىككىنچى شەھەر

ناتونغرا ئۇچ بۇلۇڭلۇق شەكلىگە ئېگە.

ئىككىنچى پۈتۈكچە. بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى سۈرەتلەر.

بۇ ئانچە يوغان ئەمەس پۈتۈكچە ئىنتايىن قىزىق، ئۇنىڭدا قەدىمكى يېزىقنىڭ پەيدا بولغان يېرى، **مۇ** قۇرۇقلۇقى تەسۋىرلەنگەن. بۇ پۈتۈكچە تېپىلغان بۇتخانا چىنلىق بۇتخانىسى دەپ ئاتىلاتتى ھەم ئۇ قۇياشقا بېغىشلىناتتى. پۈتۈكچىدە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ شاھنشاھى تەسۋىرلەنگەن بۇلۇپ، ئۇنىڭ بېشىدا ئالى كاھن ئېكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان پادىشالىق تاج، تاجنىڭ ئالدىنى ئۇچ پەي بېزەپ تۇرىدۇ.

بىرىنچى سۈرەت: پەي چىنلىقنىڭ سىمۋولى بولغان، ئۇچ پەي **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ سىمۋوللۇق سانىنى كۆرسىتىدۇ. دېمەك، تەسۋىرلەنگەن ئادەم **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھاكىمدارى، ئالى كاھن بولغان.

ئىككىنچى سۈرەت: سۈرەتتىكى ئادەمنىڭ سول كۆزىنىڭ ئەتراپىدا ئېغىزغا يەتكۈدەك چەمبەر سىزىلغان، بۇ قۇياشنىڭ تەسۋىرى ۋە ئىلاھلىكىنىڭ سىمۋولى، مەزكۇر كۆرۈنۈش ئىلاھنىڭ كۆزى ئالەمنى كۆرمەكتە، ئېغىز بولسا، كۆرگەنلىرىنى ئېيتىۋاتىدۇ دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

ئۈچىنچى سۈرەت: چەمبەر ئىچىگە ئېلىنغان ئوڭ كۆز ئاينى سىمۋوللاشتۇرىدۇ ۋە خۇدانىڭ كۆزى بىزنى كۆنى - تۈنى بايقىماقتا دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

ئۈچىنچى پۈتۈكچە. بىرىنچىدىن ئالتىنچى سۈرەتلەر

مەزكۇر پۈتۈكچىنىڭ يۇقىرقى قىسمىدائىلتىپات كۆرسۈتۈش ياكى پەتە بېرىش شەكلىدە كۆتىرىلگەن ئىككى قول تەسۋىرلەنگەن

بىرىنچى سۈرەت: ئوڭ قول ئاستىدا ئاخائۇ، پادىشالار پادىشاسىنىڭ سىمۋولى بېرىلگەن.

ئىككىنچى سۈرەت: سول قول ئاستىدا قۇياشنىڭ سىمۋولى بار، دېمەك، بۇ قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ شاھىنشاھى شۇنداق قىلىپ، پۈتۈكچىنىڭ يۇقىرقى قىسمىدا مۇنداق دېيىلگەن: "سىلەرنىڭ بۈتخانالىرىڭلارغا ۋە خەلقىڭلەرگە را - **مۇ** قۇرۇقلۇقدىن ، قۇياش ئىمپېرىيەسىنىڭ پادىشاسى ۋە كاھىن ئىلتىپات ۋە دۇئا بېرىدۇ".

ئۈچىنچى سۈرەت: بۇ بۈتخانىدىن تەۋەررۈك ئورنىدا تېپىلغان ئۈيغۇرلارنىڭ سىمۋولى. ئۇ: "قۇياشقا بېغىشلانغان ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ غەمخورلۇقىدا بولۇۋاتقان بۈتخانا" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

تۆرتىنچى سۈرەت: مەزكۇر سۈرەتتە مۇقۇرۇقلۇقنىڭ كولونىيەسى كۆرسىتىلگەن. يۇقارقى ۋە تۆۋەنكى قىسمىدا كولونىيەنىڭ نامى يېزىلغان، مەن ئويلايمەنكى، بۇ "ماكس" دەپ تەلەپپۇز قىلىنىدۇ، بىراق مەن بىر ھەرپتىن گۇمانلىنىمەن

بەشىنچى سۈرەت: "مۇستەھكەم" دېگەننى بىلدۈرىدىغان تۆۋرۈكنىڭ سىمۋولى.

ئالتىنچى سۈرەت: "تەستىقلەش" دېگەننى بىلدۈرىدىغان يەنە بىر تۆۋرۈكنىڭ سىمۋولى. تۆۋرۈكنىڭ مەناسى بۈتخانىلاردىكى تات تۆۋرۈكنىڭ ئەھمىيىتىگە ماس كېلىدۇ.

تۆرتىنچى پۈتۈكچە. بىرىنچىدىن ئالتىنچى سۈرەتلەر:

بۇ پۈتۈكچىلەر ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقارلىقى. ئۇ مېكسىكىغا كېتىش ئۈچۈن، **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا تەشكىللەنگەنلەر ۋە شىمالىدىكى ئۇزۇنىڭ تۆرۈشلۇق جايلىرىغا ئاتلىنىپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان كولونىستلار توغرىسىدا ھېكايە قىلىندۇ.

بىرىنچى سۈرەت: **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ قەدىمكى يېزىق ئېلىپبەسىنىڭ M ھەرپى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى

ئىككىنچى سۈرەت: **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىكى ئادەمزاتنىڭ زېمىندا يارىتىلىشىنى ۋە پەيدا بولۇشىنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان يەتتە چېكىتلىك چەمبەر.

ئۈچىنچى سۈرەت: ئوڭ تەرەپتە شەرىقكە قاراپ ئۇچۇپ كېتىپ بارغان قۇش تەسۋىرلەنگەن. ئۇچۇپ كېتىپ بارغان قۇش ۋە سەكرەۋاتقان بېلىق ئىككى سىمۋولدىن ئىبارەت، بۇلاردىن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى تاشلاپ كېتىپ بارغان كولونىستلارنى ئىپادىلەش ئۈچۈن پايدىلىنىلاتتى.

تۆرتىنچى سۈرەت: سىمۋول كولونىستلارنىڭ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئۇچ يېرىدىن ھەر تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

بەشىنچى سۈرەت: ئاساسى سىلىنىپ بولغان كولونىيەنىڭ سىمۋولى، بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇ شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ئۇنىڭ تۆرغۇنلىرىمۇ بۇ يەرلەرگە ئۇچ تەرەپتىن كەلگەن.

ئالتىنچى سۈرەت. سىمۇول كولونستلارنىڭ قەيەردە ماكانلىشىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

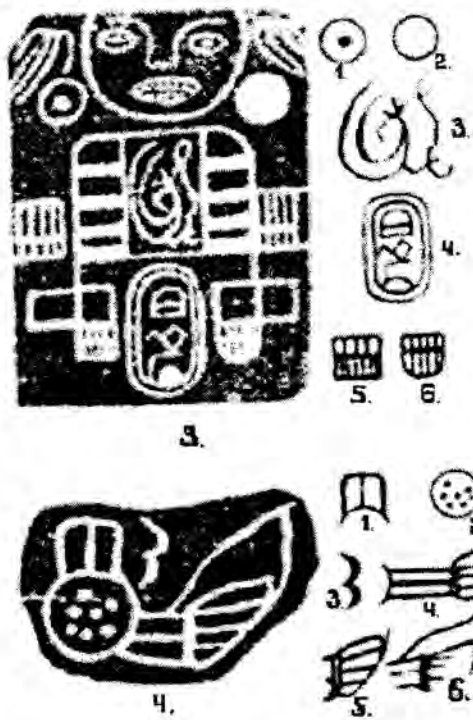

نۇيغۇر مېكسىكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلىرىدىكى پۈتۈكخانىلار. ئىككىنچى شەھەر

بىرىنچى ئۇستىدىن بىرى كۆمۈلگەن تارىختىن ئىلگىرىكى شەھەرلەر تېپىلغاندا، ئۇلارنىڭ رەت تەرتىۋىنى بەلگۈلەش ئۈچۈن ئارخېئولوگلار "بىرىنچى"، "ئىككىنچى" ۋە "ئۈچۈنچى" دەپ ئىغان مەدەنىيەت چوڭقۇرلىرىدىن پايدىلاندى. مەدەنىيەتلەرنى يۇقىرىدىن باشلاپ نومۇرلاشتۇرغان، شۇنداق قىلىپ، بىرىنچى مەدەنىيەت دەۋرىمىزگە ھەممىدىن يېقىن ۋە ئەڭ ياش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئەڭ قەدىمكى مەدەنىيەت بولسا، باشقىلارغا نىسبەتەن چوڭقۇر جايلاشقان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇمۇمەن ئالغاندا، "مەدەنىيەت" سۆزىنىڭ ئۆزى بۇ ئاتالغۇنىڭ ئانچىلا ئورۇنلۇق ئەمەسلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. شۇنداقتىمۇ، گەرچە ئىنسانىيەت يەر يۈزىدە پەيدا بولغاندىن بېرى ئۆتكەن بارلىق ۋاقىت ئىچىدە، ئىككىلا مەدەنىيەت بولغان دېيىلسىمۇ، يەنە نۇرغۇنلىغان ھەر خىل مەدەنىيەتلەر بار، دەپ پەرەز قىلىنماقتا. بىز ئۇچۇن ئېيتقاندا، "كولونىيە" ۋە "تۇرۇشلۇق ئورۇن" سۆزلىرى، يەنى "بۇ يەردىكى بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى شەھەرلەرنىڭ ئورنى" دېگەن

ئېتىقىلىملار، "مەدەنىيەت" دېگەن ئاتالغۇغا قارىغاندا مۇڭاپىقراق بولار ئىدى.

ئۇمۇمەن تارىختىن ئىلگىرىكى كۆمۈلگەن شەھەرلەر، بىرىنچى ئۇلۇق مەدەنىيەت كاتېگورىيەسىگە كىرىدۇ. مۇنداق شەھەرلەرنىڭ مىسالىرى، نۇبىنىڭ "مېكسىكىدىكى كۆمۈلگەن شەھەرلىرى"، شۇلمانىڭ تروياسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئەمما پومپېيە ۋە گېركۇلانۇم بۇ كاتېگورىيەگە كىرمەيدۇ. گەرچە ئاخىرقى ئىككى شەھەر يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ تارىخى ياخشى مەلۇم، شۇڭلاشقا ئۇلار تارىختىن ئىلگىرىكى ئەمەس. ئىككىنچى تەرەپتىن ئېلىپ قارىغاندا، گەرچە بىرىنچى مەدەنىيەت شەھەرلىرىنىڭ كۆپچىلىگى يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن بولسىمۇ، يەر ئۈستىدە قالدۇقلار ساقلىنىپ قالغان.مەسىلەن، كېچىك ئاسىيادىكى بائالبېكە ۋە يۇكاتاندىكى قەدىمكى مايا شەھەرلىرىگە ئوخشاش بەزى بىر شەھەرلەر، شۇنداقلا پولىنېزىيەنىڭ قەدىمكى خارابىلىرى ۋە جەنۇبى دېڭىز ئارالىلىرىدىكى خارابىلەر.

نۇبىنىڭ بارلىق تارىختىن ئىلگىرىكى شەھەرلىرى بىرىنچى مەدەنىيەتكە ياتىدۇ ۋە ھازىرقى زامان مەدەنىيەت دەۋرىدە قۇرۇلغان مېخكو شەھىرىدىن ئانچە يىراق ئەمەس جايدا جايلاشقان.

بىرىنچى مەدەنىيەت دەۋرىدە نۇبىنىڭ تارىختىن ئىلگىرىكى شەھەرلىرى ئۈچ قېتىم قايتىدىن قۇرۇلدى. مەن بۇنى ئالاھىدە تەكتلەپ ئۆتمەكچىمەن،ئۇلاردا بىرىنچى شەھەردىن بىر نەچچىلا مىل يەردە جايلاشقان يەنە بىر تارىختىن ئىلگىرىكى شەھەرنىڭمۇ "ئۈچ قېتىم" قۇرۇلغانلىقى تەستىقلەنمەكتە. مەزكۇر يېزىقلار ئاخىرقى شەھەرنىڭ نېمە ئۈچۈن ۋە قانداق ھالاك بولغانلىقىنى ھېكايە قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرىدە، ئۇنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ گېئولوگىيەلىك سەۋەبلىرى چۈشەندۈرىلىدۇ. ئىككىنچىسىدە پاجىئەنىڭ ئۆزى توغرىسىدا بايان قىلىنىدۇ، ئەمما ھەر ئىككىلا ھۆججەت ئۇششاق تەپسىلاتلاردا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇرۇنقى مېخكونىڭ ئېگىزلىكى دېڭىز بېتىدىن يەتتە مىڭ تۆرت يۈز فۇتنى تەشكىل قىلىدۇ، شۇنداق قىياس قىلىشقا بولىدۇكى، نۇبىنىڭ شەھەرلىرىمۇ شۇنچىلىك ئېگىزلىككە جايلاشقان. گېئولوگىيە نۇقتىئى نەزىرىدىن ئېلىپ قارىغاندا، نۇبىنىڭ مۆجىزىلىك تېپىلمىلىرى تېپىشماقلار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تۆۋەندە كەلتۈرۈلگەن پاكىتلارغا نەزەر تاشلاشنىڭ ئۆزى گېئولوگىيە بويىچە بۇرۇنقى دەرسلىكلەرنى قايتا قاراپ چىقىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ:

بىرىنچى: تارىختىن ئىلگىرىكى شەھەر دېڭىز بېتىدىن يەتتە مىڭ تۆرت يۈز فۇتتا جايلاشقان.

ئىككىنچى: شەھەر يەر ئاستىدا ئوتتۇز فۇت چوڭقۇرلۇقتا ياتىدۇ.

ئۈچىنچى: شەھەر ۋۇلقانلىق كۈل قاتلىمى بىلەن قاپلانغان.

تۆرتىنچى: شەھەر تاغلار قورشاپ تۇرغان تۈزلەڭگە جايلاشقان.

بەشىنچى: تاغلار تۇرغۇنلىغان مىل مۇساپىسىدا جايلاشقان.

ئالتىنچى: مەزكۇر شەھەرنىڭ قالدۇقلىرى ئۈستىدە يەنە بىر شەھەرنىڭ ئىزلىرى تېپىلغان.

يەتتىنچى: ھەر ئىككىلا شەھەرنىڭ خارابىلىرى تاشلار، شىبغىل ۋە قۇم بىلەن قاپلانغان.

سەككىزىنچى، بۇ ئىككى شەھەرنىڭ ئۇستىدە ئۇچىنچى شەھەرنىڭ قالدۇقلىرى ياتماقتا، توققۇزىنچى، ئۇچىنچى شەھەرمۇ ئۇششاق تاش، شېغىل ۋە قۇم ئاستىغا يوشۇرۇنغان.

هازىرقى ۋاقىتتا نۇيۇن شەھەرلىرىنىڭ قالدۇقلىرى دېگۈدەك بېتىدىن يەتتە مىڭ تۆرت يۈز فۇتتا جايلاشقان. نۇيۇن شۇنى خەۋەرلەيدۇكى، تۆۋەنكى شەھەر ۋۇلقانلىق كۆل بىلەن قاپلانغان، ئەمما بۇ لاۋىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئىسپاتلىمايدۇ، بۇ ۋۇلقاننىڭ لاۋىسى تۆۋەنكى شەھەرگە يەتمىگەن، دېگەن پەرەزگە ئاساس بېرىدۇ. ۋۇلقان ياكى ۋۇلقانلارنىڭ يېقىن يەردە بولغانلىقى ئىنتايىن روشەن، ئۇنداق بولغىنى، پۈتكۈل شەھەرنى قاپلاش ئۈچۈن كۆل يېتەرلىك بولغان. شۇنداق قىلىپ، خۇددى هازىرقىغا ئوخشاش، شۇ زامانلاردىمۇ ئەتراپتىكى يەرلەر تۇزلەك بولغان. بۇ يەر تۇزلەك بولغانلىقتىن، خۇددى باشقا ۋۇلقانلارغا ئوخشاش، بۇ ۋۇلقانمۇ، مەسلەن، جەنۇبى ئافرىقىدىكى ياكى جەنۇبى دېگۈدەك ئاراللىرىدىكى ۋۇلقانلارغا ئوخشاش كونۇس شەكلىدىكى تىنمىلار بىلەن قورشالغان يانار تاغ ئېغىزىغا ئېگە بولۇشى لازىم ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، كۆپچىلىك كونا ۋۇلقانلارغا ئوخشاش، بۇ خىلىلا ئاز لاۋا چىقارغان، دېگەن تەخمىن مەۋجۇتتۇر.

يالغۇز كۆلنىڭ ئۆزى، نۇيۇن تەسۋىرلەپ بەرگەن، ۋەيرانچىلىققا ئېلىپ كەلمەيدۇ، شۇڭلاشقا بىزگە باشقا سەۋەپلەرنىمۇ ئىزدەشكە، مەسىلەن، تاملار ۋە ئۆگزىلەرنىڭ غۇلىشىنى پەيدا قىلغان كۆچنى ئىزدەشكە توغرا كېلىدۇ. مۇمكىن بولغان سەۋەپلەرنىڭ بىرى، يەرئاستى سىلكىنىشلىرىدۇر، ئۇلار ۋۇلقاننىڭ پارتلىشىنى ئاگاھلاندۇرۇپ، پارتلاش بىلەن بىللە يۈز بېرىدۇ، يەر تەۋرەش ۋاقتىدا زىمىن چايقالغان، يۇقۇرى كۆتىرىلىپ، تۆۋەن چۆشكەن ۋە بىنالار بۇزۇلغان.

يەر تارىخىنىڭ ئىپتىدائى دەۋرلەردىكى يەر تەۋرىشلىرىنى تەسۋىرلەپ، "تروئانىسك ۋەسىقىسى "دە مۇنداق دەيدۇ: " قىسىلغان ئوتلار بىلەن سىلكىنىپ تۇرغان يەر بىر نەچچە قېتىم تۆۋەن چۆشۈپ، كۆتىرىلدى."

"كورتېكس قاموسى"دا مۇنداق دېيىلگەن: "يەر، خۇددى بوراندىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرىغا ئوخشاش تىترەيتتى." "لخاسا سالنامىسى" مۇ خۇددى شۇنى بايان قىلىدۇ.

يەر ئاستىدىكى ئون ئالته فۇت چوڭقۇرلۇقتىكى ئىككىنچى شەھەرئۇستىدە قېلىنلىقى تۆرتتىن ئالته فۇنتچە لەيلىمەتاشلار، تاشلار، ئۇششاق تاش، شېغىل ۋە قۇم قاتلىمى بار.

ئۇزىنىڭ دوكلاتىدا نۇيۇن مۇنداق دەپ ھېكايە قىلىدۇ: تۆۋەنكى شەھەر كۆلدىن باشقا لەيلىمەتاشلار، شېغىل ۋە قۇم بىلەن قاپلانغان. ۋۇلقانلىق پائالىيەت يوغان تاشلار، شېغىل ۋە قۇمنىڭ هاسىل بولۇشىغا ئېلىپ كەتمەيدۇ، شۇڭلاشقا بىز مەزكۇر قاتلامنىڭ پەيدا بولۇش قۇم سەۋەبلىرىنى ئىزدەپ قايتىدىن گېئولوگىيەگە مۇراجەت قىلىمىز. بىزنى لەيلىمەتاشلار، شېغىل ۋە يېغىندىلىرىنى هاسىل قىلغان مەنبە قىزىقتۇرىدۇ.

گېئولوگىيەدە مەلۇمكى، لەيلىمەتاشلار، شېغىل ۋە قۇم قاتلاملىرى سۇنىڭ تەسىرىنىڭ ئاقىۋىتىدۇر، ئىنتايىن زور دولقۇن ۋە سۇتاملار ئۆز يولىدىكى تاشلارنى بىللە ئېلىپ ماڭىدۇ ۋە

كۆچى يەتكۈچە ئۇلارنى دومۇلۇتۇپ، نېرى ئېلىپ كېتىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تاشلار توختاپ، قاتلاملارنى ھاسىل قىلىدۇ، ئالدى بىلەن ئەڭ يوغان ۋە ئېغىر لەيلىمە تاشلار توختىغان ئورنىدىن قوزغالمايدۇ، كېيىن بارغانسېرى ئۇششاقلار توختاپ، ئاجىزلىشىۋاتقان دولقۇن ئاخىرى قۇمىلا ئېلىپ ماڭىدۇ. دېمەك، بىرىنچى ۋە ئىككىنچى شەھەرلەرنى قاپلىغان لەيلىمە تاشلار، شېخىل ۋە قۇم قاتلاملىرى بۇ يەرگە ئوكيان سۇيىنىڭ كېلىشى بىلەن يۇتكەلگەن.

روشەنكى، دولقۇنلار بۇ قاتلاملارنى پەقەت ئوكيان قىرغىقىدىنلا ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئىدى، ئەمما شەھەرلەر يىر بېتىدىن يەتتە يۈز فۇتتا جايلاشقان، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ تۈزلەڭنى يەنە بىر نەچچە مىڭ فۇت ئېگىز تاغلار قورشاپ تۇرىدۇ.

ھېچقانداق بىر كەلكۈننىڭ مېكسىكىغاپېتىپ باردىغان شۇنداق ئېگىز دولقۇنلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يول بويى بۇ ۋادىنى قورشاپ تۇرغان تاغلارنى بېسىپ ئۆتەلمەيتتى. ئەگەر تاغلار بولمىغاندا، مۇنداق دولقۇنلار پۈتكۈل يەرنى يوق قىلاتتى ھەم ھاياتنىڭ ئىزىمۇ قالمايتتى. ۋۇلقانلىق پائالىيەتنىڭ ئېگىزلىكى ئىككى يۈز فۇت كېلىدىغان دولقۇن ھاسىل قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس.

بۇ تېپىشماق ھەققەتەن كىشىنى ئويلۇنۇشقا مەجبۇر قىلىدۇ. شۇنى تەكتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، ئوكيان دولقۇنلىرى مېكسىكا ۋادىسىنى ئاز دېگەندە ئىككى (مۇمكىن ئۈچمۇ) قېتىم بېسىپ ئۆتكەن بولۇشى مۇمكىن.

بۇ ئانالىز شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ھەر خىل ۋاقىتتا، ھەر خىل مىڭ يىللىقلاردا، بۇ يەرنى ئىككى قېتىم تىرىك جانلىق ھەممىسىنى يوق قىلىدىغان ئوكيان دولقۇنلىرى بېسىپ ئۆتكەن.

مەن تۆۋەنكى شەھەرنى ۋەيران قىلىپ، ئۇنى كۈل بىلەن كۆمۈپ تاشلىغان ۋۇلقانلىق قانداقلا بولمىسۇن، بىر ئىزلىرىنى تېپىشقا بولۇدىغانلىقىغا گۇمانلىنىمەن، مۇنداق ھالەت پەقەت تەسادىپىي يۈز بېرىشى مۇمكىن. شەك - شۈبھىسىزكى،ئىككى قېتىملىق كەلكۈندە، يانار تاغ ئېغىزىغا سۇ تولۇپ،ئۇ يەرلەر خېلىلا سىلىقلاشىپ قالغان.

بىرىنچى شەھەر ۋەيران بولغاندا ئۇلگەن ئادەملەرنىڭ سانىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كۆرەيلى. شەھەرنىڭ مەيدانى ئىككى يۈز كۋادرات مىل بولغان. ئېھتىمال، قىيامەت قايىم بولغاندا، مىلليونلىغان كىشىلەر شەھەرنىڭ ئۈزىدە ھالاك بولغان، بىز بۇ يەردە باشقا شەھەرلەر ۋە ئەتراپتىكى يېزىلارنى ھېساپقا ئالمىدۇق. ئەپسۇسكى،زىمىندىكى بۇ ئەڭ زورياجىئە يىلنامىلاردا يېزىلمايي قالغان.

بىرىنچى ۋە ئىككىنچى شەھەرلەرنى بېسىۋالغان ھالاكەتلىك دولقۇنلار بۇ يەردىن خېلىلا يىراقلىقتا پەيدا بولغان ۋە ئۇلار مەركۇر شەھەرلەرگە يەتكەن پەيتىگىچە ئۈز كۈچىنىڭ خېلىلا قىسمىنى يوقاتقان. بۇنى، نۇبن ئانچە يوغان ئەمەس، دەپ ھېساپلايدىغان،لەيلىمەتاشلار كۆرسەتمەكتە. مۇنداق پەرەز تىنما قاتلاملارنىڭ قېلىنلىقىغا ماس كېلىدۇ. ئەمما شۇنى

ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، شەھەرلەر ئۈستىدىكى قاتلاملاردا، ۋەيرانچىلىق ئېلىپ كەلگەن دولقۇنلارنىڭ ئىزنالىرى بار، يوغان تاشلار شەھەردە قېلىپ،كۆپلىگەن شېخىل ۋە قۇملار دولقۇنلار بىلەن نېرى كەتكەن. ممزكۇر شەھەرلەر ئۈستىدىكى قاتلاملار پەقەت موشۇ يەردە توختاپ قالغانلاردىنلا ئىبارەت

لەيلىمە تاشلار، تاشلار، شېخىل ۋە قۇم تولۇق ۋە ئىنتايىن ئىشەنچلىك ھالدا شۇنى ئىسپاتلايدىكى، ئۇلار پەيدا بولغان زامانلاردا بۇ يەر ئوكيان بېتىدىن پەقەت بىر نەچچە فۇتقىلا ئېگىز ئىدى

ممزكۇر شەھەرلەر مەۋجۇت بولغان دەۋردە مېخكو شەھرى بىلەن ئوكيانلار ئارىلىقىدا ھېچ قانداق تاغلار ياكى تاغلار تىزمىلىرى بولغان ئەمەس، بەلكى ھازىر مېخكونى ياقىلاپ تۇرغان تاغ ھازىرقى ۋاقتتىكىدەك دېگىز بېتىدىن يەتتە مىڭ تۆرت يۈز فۇتقا كۆتىرىلمىگەن ئىدى.

ھەممىدىن ئېھتىماللىقى ئۇ دەۋردە بارلىق مېكسىكا تۈزلەڭلىرى ئىبارەت بولۇپ، ئۇ دېگىز بېتىدىن يۈز فۇتتىن ئوشۇق ئەمەس ھالدا ئىدى

ئەگەر شۇ زامانلاردا ھازىرقى تاغلار مەۋجۇت بولغاندا ياكى مېكسىكا ۋادىسى شۇ ئېگىزلىكتە بولغان تەغدىردە ھېچ قانداق كەلكۈن بۇشەھەرلەرگە يېتىپ كېلەلمەيتتى، شۇنداقلا ھازىر بۇشەھەرلەردە كۆمۈلۈپ قالغان تاشلار بولمىغان بولاتتى.

يۇقۇرىدا كەلتۈرۈلگەن نۇرغۇنلىغان مىساللاردىن بەزى بىرلىرى شۇنى تەستىقلەيدىكى، تاغلار ۋە تاغ ھەرکىتى نىسبەتەن يېقىندا پەيدا بولغان، چۈنكى ئۇلارنىڭ پەيدا بولۇشىغا گاز بەلباغلىرى سەۋەپ بولغان. ئالدىنقى يېگى دەۋرنىڭ ئاخىرغىچە،يەرئۈزۈل - كېسىل تەگىۋگلۇق ھالىتىگە كەلمىگەن بولۇپ،يەر ئاستىدىكى گازلار مۇقىملاشمىغان، شۇڭلاشقا لەيلىمەجانلىقلار دەۋرىنىڭ يېرىنچى يېرىمىغىچە يەر ئۈستىدە تاغلارمۇ، تاغلار زەنجىرلىرىمۇ بولمىغان.

نۇرغۇنلىغان مەتبۇئات ماتېرىياللىرى بىلەن تونۇشۇپ چىقىپ، مەن ياۋروپا گېئولوگلىرىنىڭ تاغلار پىشىغا نىسبەتەن ئۆز ئۇي - پىكرىنى تېخى بەلگۈلىمىگەنلىكى توغرىسىدا خۇلاسە چىقاردىم.

قەدىمى مېكسىكا شەھەرلىرى تاغلار پەيدا بولغىچە مەۋجۇت بولغان، شۇ نەرسە روشەنكى، ئۇلار ئاساسەن لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىگىچە سېلىنغان ئىدى. شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، بۇلار ئۇچلەمچى دەۋر شەھەرلىرى. ئەگەر ئاخىرقى، يۇقۇرقى شەھەر لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىنىڭ گۈللىنىشىگىچە قۇرۇلۇپ، ۋەيران قىلىنغان بولسا، ئۇ چاغدا، بۇرۇنقى گېئولوگىيەلىك تەساۋۇرلار بويىچە، ئۇلار تامامەن ئېقىلغا مۇڭاپىق كەلمەيدۇ. يۇقۇرقى شەھەرئىككى يۈز مىڭدىن ئوشۇق ياشتا بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭ يېشى ئىككى يۈز مىڭ يىلدىن ئاشسا، ئۇ چاغدا، ئۇچىنچىسىنىڭ، ئەڭ تۆۋەنكى شەھەرنىڭ يېشى نەچچىدە بولۇشى مۇمكىن؟ ئۇچ شەھەرنىڭ ھەممىسى ئۇچلەمچى دەۋردە مەۋجۇت بولغان

گاز بەلباغلىرى پەيدا بولغىچە، مەزكۇر شەھەرلەرنىڭ ئەتراپىدا قانداق ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىق يۈز بەرگەنلىكىنى ئېنىقلاش قىيىن، ئەمما گېئولوگىيەلىك قېنومېنلار بويىچە بۇ ئاكتىپلىق پەۋقۇللاددە جوشقۇن بولغان. مېكسىكا، مەركىزى ئامېرىكا ۋە ھىندىستان يەر قېپىدا ھاسىل بولغان گاز بەلبېغىنىڭ ئەڭ يىراق يەرلەربولغان. بۇ يەردە پەقەت نۇرغۇنلىغان گاز بەلباقلىرى قوشۇلۇپلا قالماستىن، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىگى بىر - بىرى بىلەن ئۇتۇشەتتى. مۇ قۇرۇقلۇقى ئەڭ خەتەرلىك ۋۇلقانلىق رايونلارنىڭ بىرى ئېدى. ئەگەر بىر ياكى ئىككى گاز بەلبېغى قوشۇلۇدىغان بولسا، مۇنداق جايلاردا ئويلىمىغان پاجىئە يۈز بېرىشى مۇمكىن.

گاز بەلباغلىرى ھاسىل بولغان دەۋىردە مەزكۇر رېگىئوندىكى ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىق پەۋقۇللاددە كۆچلۈك بولغان. يەردىمۇ، شۇنداقلا سۇ ئاستىدىمۇ ھەر قاچان يەرنىڭ كۆچلۈك سەلجىشلىرى يۈز بەرگەن. سۇ ئاستىدىكى يەر قاتلىمىنىڭ كۆتىرىلىشى، تەبىي ھالدا كۆچلۈك دولقۇنلارنى ئېلىپ كېلەتتى، گاز بەلباغلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىملىرىنىڭ بىر قىسمى ئوكيانىنىڭ تېگى ئاستىدىن ئۆتەتتى.

مەزكۇر ۋۇلقانلىق پائالىيەتنىڭ نەتىجىسىدە قانچىلىك قۇرۇقلۇق ئوكيانغا چۆكۈپ كەتكەنلىكى ياكى كۆتىرىلگەنلىكى توغرىسىدا ھېچ قانداق دېرەكلەر يوق. بىزگە تۆرت پارچە قۇرۇقلۇق يەرلەرنىڭ چۆكۈپ كەتكەنلىكى مەلۇم. ئوكيان تېگىنىڭ ئۆركىشى ناھايىتى زور دولقۇنلار شەكلىنى ئالغان ۋە ئۆزۈنىڭ يولىدىكى بارلىق توسالغۇلارنى يوق قىلىپ، ئەتراپتىكى تۇزلەڭلەرنى بېسىپ ئۆتكەن سۇلارنى پەيدا قىلغان. مەزكۇر دولقۇنلارنىڭ كۆلىمى ۋە ئېگىزلىكى، ئۇلارنىڭ ۋەيران قىلىش كۈچى، سۆزسىزكى، سۇ ئاستىدىكى كۆتىرىلگەن يەر نىڭ دائىرىسى ۋە ئېگىزلىكىگە باغلىق ھەر خىل بولغان. گاز بەلباغلىرى شەكىللىنىپ، تاغلار كۆتىرىلگەندىن كېيىن مەزكۇر ۋەيرانچىلىق ھالاكەتلەر توختىدى.

يۇقۇرىدا كۆرسىتىلگەندەك، گېئولوگلار ئېتراپ قىلىدۇكى، ياۋروپا مايمۇنسىمان ئادەملىرى بولغان نېئاندېرتاللار لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىنىڭ باشلىرىدا، يەنى نۆۋەتتىكى يۇقۇرقى شەھەرنىڭ ئاساسى سېلىنغانغا قەدەر پەيدا بولغان. "نۆۋەتتىكى تېپىلمىلىرى ئوچۇقتىن - ئوچۇق شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ئامېرىكىنىڭ تۇرغۇنلىرى يۇقۇرى مەدەنىيەتلىك ۋە تەرەققى ئەتكەن دۆلەتنى، ياۋروپادىكى مايمۇنسىمان ئادەملەر دەۋرىدىن ئون مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى قۇرغان.

تېپىلغان ئىككى شەھەرنى سۇ بېسىپ كەتكەنلىكىنى ۋە قىيامەت قايىم تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنغانلىغىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن نۆۋەتتىكى شۇنداق بىر پاكىتنى دەققەت نەزىرىدىن قالدۇرغان، ئۇ بولسىمۇ، ھالاكەت ۋە ئوكيان دولقۇنلىرىنىڭ مېكسىكا ۋادىسىنىڭ ئېگىزلىكىگەكۆتىرىلىشى مۇمكىن ئەمەس ئېدى.

تۆۋەنكى شەھەر ئۈستىدىكى ئىككى تاش يول بىر - بىرىنى ئالماشتۇرغان ئىككى مەدەنىيەتنىڭ پائالىيىتىدىن دېرەك بېرىپ تۇرىدۇ. مەزكۇر مەدەنىيەتلەر قىيامەت قايىم ۋاقتىدا ھالاك بولغان.

ئۇلارنى لەيلىمە تاشلار، شېخىل ۋە قۇم قاتلاملىرى قاپلىغانلىقتىن، مەزكۇر شەھەرلەرنى يوق قىلغان ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىق بۇ يەردىن يىراق يەرلەردە، ئوكياندا يۈز بەرگەن.

مەزكۇر تېپىلمىلار ھېساپسىز گېئولوگىيەلىك قىممەتكە ئېگە، چۈنكى ئۇلار مۇنداق ھادىسىلەرنىڭ ئىككى قېتىم تەكرارلانغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە.

لەيلىمە تاشلار، شېخىل ۋە قۇم قاتلاملىرىنىڭ قېلىنلىقى شەھەرلەرنىڭ قۇرۇلۇش يىللىرىنى بۆلۈپ تۇرىدىغان مۇددەتلەر بىلەن ھېچ بىر ئالاقدار ئەمەس. ئۇلار يالغۇز بۇ يەرگە شۇ جىنسلارنى ئېلىپ كەلگەن دولقۇنلارنىڭ كۆلىمى ۋە مىقياسىنلا كۆرسەتمەيدۇ. ئاخباراتنىڭ بىر مەنبەسگە مۇۋاپىق، شۇ نەرسە ئېنىقلاندىكى، يۇقۇرقى ۋە ئوتتۇرىسىدىكى شەھەرلەرنى قاپلىغان لەيلىمە تاشلار مېكسىكىنىڭ تىنچ ئوكيان قىرغاقلىرىدىن ئېقىپ كەلگەن.

بۇ قەدىمكى مەدەنىيەت بىلەن بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىزنى بۆلۈپ تۇرغان دەۋىردە نېمە يۈز بەرگەن؟ نېمە سەۋەبتىن بۇيۇك ئۇنتۇلۇشتىن پەقەت زەررىچە پارچىلارلا قالغان؟ مەن بۇ سوئالغا باشتىكى باپلاردا جاۋاپ بەرگەن.نۆبىنىڭ تېپىلمىلىرى پەقەت مېنىڭ جاۋابىمنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلەيدۇ.

نۆبىنىڭ ئىككىنچى ئۇلۇق تېپىلمىلىرى

مېخىكودىن غەربىي - شىمالغا قاراپ يەش مىلدىكى يېرا ئورنىدا نۆبىن يەنە بىر ئۇلۇق تېپىلمىنى بايقىغان، ئۇ مەلۇم رەۋىشتە، ئۇز ئەھمىيىتى بويىچە ئۇنىڭ بىرىنچى تېپىلمىلىرىدىنمۇ ئۈستۈن تۇرىدۇ.

باشقا نەرسىلەردىن قەتئىي نەزەر، ئۇ قېزىلمىلار ئارىسىدا ئىككى مىڭ ئالتە يۈزدىن ئوشۇق تاش پۈتۈكچىلىرىنى بار، ئۇلارنىڭ يېشى ئون ئىككى مىڭ يىلدىن ئارتۇق.

موشۇ زور ساقلانمىلاردا مەن بېۋاستە **مۇ** قۇرۇقلۇقى توغرىسىدا بايان قىلىدىغان نۇرغۇنلىغان پۈتۈكچىلەرنى تاپتىم، مەزكۇر كىتابتا مەن ئۇزەمنىڭ بەزى بىر سۆزلەرنىڭ مەنىسى ھەققىدىكى تەرجىمىلىرىمنى كەلتۈرۈمەن

تۆرتىنچى پۈتۈكچە. مېھرابتىكى سۈرەت

مەزكۇر سۈرەت ئېگىزلىكى يەتتە فۇت، كەڭلىكى بەش فۇت ۋە قېلىنلىقى بىر يېرىم فۇت تاشقا جايلاشقان، ئۇنىڭ ئېغىرلىقى تونىدىن ئوشۇق

نۆبىنىڭ تەستىقلىنىشىچە، ئۇ بىر زامانلاردا مېھرابنىڭ بىر قىسمى بولغان.

ئۇنىڭدىكى يېزىق مۇقەددەس تۆرتلىككە بېغىشلانغان.

بۇ سىمۇولنى بارلىققا كەلتۈرگۈچىلەر يېزىقنىڭ ھەر بىر پارچىسىدا دېگىدەك ئىككىلەمچى ئەھمىيەتنى قولغا كەلتۈرۈشكە مۇۋەپپەق بولغان.

ئەمما ئۇنى ئوقۇپ چىقىش ئانچە قىيىن ئەمەس.

يېزىقنىڭ مەنىسى چۈشىنىلىكرەك بولۇشى ئۈچۈن مەن تەسۋىرنى ئۈچ تەبئى پارچىغا بۆلدۇم.

ئاچقۇچ

تەھلىل ۋە سۆز مەنىسى

بىرىنچى قىسىم: تاج

ئىككىنچى قىسىم: تاج نەقشى.

ئۈچىنچى قىسىم: بەدەن ۋە كىيىم - كېچەك.

A. تاج بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى ۋە تۆرتىنچى سانلىرى بىلەن بەلگۈلەنگەن تۆرت توغرابۇلۇڭ چىشلاردىن تەركىپ تاپقان. تاجنىڭ تۆۋەنكى قىسمى A ۋە B ھەرپلىرى بىلەن بەلگۈلەنگەن قەدىمكى يېزىق X ھەرپى شەكلىدە تورماقتا. تاج قىزىل بوياق بىلەن بويالغان.

X. مۇقەددەس تۆرتلىكىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولىدىن ئىبارەتتۇر.

B. تۆرت - بۇ مۇقەددەس تۆرتلىكىنىڭ رەمىزلىك سىمۋولىدۇر.

مەزكۇر تاج مۇقەددەس تۆرتلىكنى، يارىتىۋچىدىن كېلىپ چىقىدىغان تۆرت بۇيۇك دائىمىي كۈچنى ئىپادىلەيدۇ.

C. تاج نەقشى. تاج نەقشى تاجنىڭ يۇقۇرقى قىسمىنى زىننەتلەپ تۇرىدۇ. ئۇ يەتتە سېرىق نۇرلار ياكى پەيلەردىن تەركىپ تاپقان.

سېرىق پەيلەرنى پەقەت پادىشا ئائىلىسىنىڭ ئەزالىرىلا ئاساتتى، بۇ مەزكۇر رەڭنىڭ پادىشاغا تەئەللۇقلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

D. بەدەن. بەدەن قەدىمكى يېزىقنىڭ M ھەرپىنى ھاسىل قىلىدىغان توغرابۇلۇڭدىن ئىبارەتتۇر. بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى، شۇڭلاشقا سېرىق رەڭگە بويالغان. بۇ بەدەن **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ زىمنى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

E. باش. ئۇسلۇپلاشتۇرۇلغان ئادەم بېشى، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئالى كاھىنى - پادىشانىڭ بېشى بىلەن ئايانىشىدۇ. بۇنى قۇياشنى قوغشىغان نۇرلارنىڭ شەكلىدە ياسالغان قۇلاقلارنىڭ تەسۋىرى كۆرسەتمەكتە.

F. بويۇندىكى نەقش. ئۇ نۇرلارغا ئېگە ئۇچ قۇياشتىن ھاسىل بولغان **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ

سانلىق سىمۇلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، نۇرغا ئېگە قۇياش بولسا، پادىشا ئەلتامغىسىنىڭ سىمۇلى.

G. قوللار. قىزىل رەڭدە تەسۋىرلەنگەن ئۇسلۇبلاشتۇرۇلغان قوللار "ياراتقۇچى" يېزىقىنى ھاسىل قىلىدۇ.

H. بەلباغ. سېرىق بەلباغ تەنىنىڭ يۇقۇرقى قىسمىنى پۈتلاردىن ئايرىپ تۇرىدۇ. تىزلارغا قوللارنىڭ بەش بارمىقى ئورۇنلاشقان. بۇ تولۇق ئىلاھلىكنىڭ سانلىق سىمۇلى.

I. يۈبكا. يۈبكىنىڭ تىزلار ئارىلىقىدا "ئۇلۇق ياراتقۇچى" ياكى "باش ياراتقۇچى" بەلگۈسى تەسۋىرلەنگەن

K. قەدىمكى يېزىق X ھەرپى. قوللار ئاستىدىكى ئىككى تەرەپتە قەدىمكى يېزىق X ھەرپىلىرى، مۇقەددەس تۇرتلىكنىڭ، تۇرت بۇيۇك دائىمى كۆچنىڭ سىمۇلى جايلاشقان. ئۇلارمۇ سېرىق رەڭدە بويالغان

L. ئۇچ چەمبەر. بۇ ناگلارنىڭ سان بەلگىسى، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ سىمۇلى. ئۇلار قىزىل رەڭدە تەسۋىرلەنگەن. بەدەننىڭ تۆۋەنكى تەرىپىدە بەش بارمىقى بار تاپان كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئۇلار خۇددى قولنىڭ بەش بارمىقىغا ئوخشاش ئەھمىيەتكە ئېگە

M. يېپىنچا. بەدەن قىزىل يېپىنچا ئېچىدە. ئۇنىڭ چۆرىسى ئۇچ توغرابۇلۇڭ چىشلاردىن ئىبارەت، بۇ سان يەنە **مۇ** قۇرۇقلۇقنى كۆرسەتىدۇ.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما

مەزكۇر بۇتخانا ئۇلۇق ياراتقۇچىغا بېغىشلانغان، ئۇنىڭ پەرمانى بويىچە ئۇتنىڭ ئۆزىدىن چۈشكەن تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچ ئالەمدە قانۇن ۋە تەرتىپ ئورنىتىپ، بارلىق مەۋجۇداتنى ياراتقان

بۇتخانا **مۇ** قۇرۇقلۇقىغا، پادىشاغا، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتەننىڭ ئالى كاھىنىغا، ئۇلۇق ياراتقۇچىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

بۇ ئالاھىدە قىممەت باھالىق يېزىق، چۈنكى ئۇ بىزگە **مۇ** قۇرۇقلۇقى سۇ ئۇستىدە بولغان زامانلاردا، مەزكۇر مەدەنىيەت ئۆزىنىڭ گۈللىنىشىگە يەتكەنلىكىنى خەۋەرلەيدۇ، ئۇندىن بولغىنى، بۇتخانا ئۇنىڭغا باش ئېگەتتى ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن **مۇ** قۇرۇقلۇقى چۆكۈپ كەتكىچە مەۋجۇت بولۇشى لازىم ئىدى.

مۇ قۇرۇقلۇقى بىزنىڭ مىلادىمىزدىن ئون مىڭ يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىلگىرى چۆكۈپ كەتكەن. بۇ بۇيۇك ئامېرىكا مەدەنىيىتىنىڭ يېشى ئون ئىككى مىڭ يىلدىن ئاشىدۇ.

مەزكۇر تاشتىكى تەسۋىر ئۇسلۇبلاشتۇرۇلغان ئادەمنىڭ قىياپىتىدىن ئىبارەت. باشنىڭ كۆرۈنۈشى تاشنىڭ شەكلىگە لايىقلاشتۇرۇلغان. مەزكۇر پۈتۈكچىنى نۇھ گاسىپتىدا - لېئوندا تاپقان

بۇ ئانچە چوڭ ئەمەس بەدىئى ئەسەردۇر. **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى

ۋەتەننىڭ تىلى بىلەن ئۇ مۇنداق دەيدۇ: "**مۇ** قۇرۇقلۇقى، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى، غەربىتىكى يەرلەر".

ئالتەمىڭ سەكسەن تۆرتىنچى پۈتۈكچە

يېزىق پەقەت ناگلار بەلگۈلىرى بىلەن ياسالغان، ئۇنىڭدا ھېچ بىر ئۇيغۇرلارنىڭ سىمۋولى يوق. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ مۇقەددەس يازمىشلىرى شۇنداق بەلگىلەر بىلەن يېزىلغان. يېزىقنى تۆۋەندىكى ئېلېمېنتلارغا ئاجرىتىشقا بولىدۇ:

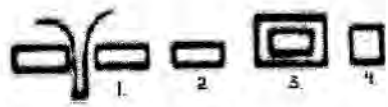

ئاچقۇچ

سۆز مەنىسى ۋە تەرجىمىسى

يۇزدىكى ئېلېمېنتلار:

بىرىنچى: بۇرۇن ۋە ئىككى كۆز، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئىككى ھەرپى.

ئىككىنچى: كۆز توغرابۇلۇڭ شەكلىدە، بۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئېلىپبەسىنىڭ قەدىمكى M ھەرپى.

ئۈچىنچى: ئېغىز شەكلىدىكى ئىككى توغرابۇلۇڭ M ھەرپىنىڭ ئىككى شەكلىدىن تەركىپ تاپقان. بىرى ئىككىنچىسىگە سېلىنغانلىقتىن، بۇ توغرابۇلۇڭلار M ھەرپىنىڭ ئىككى مەناسىنى بىلدۈرىدۇ. بىرىنچى مەنا، مۇ قۇرۇقلۇقى، ئىككىنچى مەنا، ئانىنى سىمۋوللاشتۇرىدۇ.

تۆرتىنچى: ئىگىلىك كۆزىتىشنىڭ ئۆزىدىن ئىبارەت، بۇ ئۇمۇمەن زېمىنىڭ، شۇ جۈملىدىن قۇرۇقلۇقنىڭ بىرىنچى شۇنداقلا ئېتىبارلىق سىمۋولى

ئىككى كۆز ۋە ئېغىز ئۈچ M ھەرپىنى ھاسىل قىلىدۇ. ئۈچ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ سانلىق سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇچىنچى شەكىل **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى بىلدۈرىدىغان ئايرىم M ھەرپىلىرىنى كۆچەيتىش ئۈچۈنمۇ ۋە "غەربتە يەرلىرىنى" كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ پايدىلىنىدۇ. ئۈچ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ شۇنداقلا "غەربتە يەرلىرىنىڭمۇ" سانلىق سىمۋولى بولۇپ خىزمەت قىلالايدۇ. بۇ جەدۋەل مۇنداق مەنانى بىلدۈرىدۇ: "**مۇ** قۇرۇقلۇقى - ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى. **مۇ** قۇرۇقلۇقى - غەربىي زېمىن".

توغرابۇلۇڭ ئېغىز شەكلى ۋە كۆزلەر پۈتكۈل دۇنيادىكى قەدىمكى خەلقلەرنىڭ سۈرەتلىرىدە

ئۇچرايدۇ. ئۇلار ھىندى يېزىقلىرىغا، ئانكورنىڭ سىمۋوللۇق ھايۋانلىرىغا، مايا شاھزادىسى پىچقىنىڭ غىلابىغا، پېرۇدىكى تىتائۇناكولار، يۇكاتان خارابىلىردىكى تاشلارغىمۇ ئويۇپ ياسالغان

1055 - پۇتۇكچە. ئاچقۇچ

1055 - پۇتۇكچە. ئاچقۇچ تەخلىل ۋە سۆز مەنىسى

بىرىنچى سۈرەت: بۇ قۇياشنىڭ ئۇيغۇرچە ئوبراز، يارىتقۇچىنىڭ، ئىلاھنىڭ سىمۋولى.

ئىككىنچى سۈرەت: ئۇچ چىشلىق شەكىل، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ تۆنجى سىمۋوللىرىنىڭ بىرى، ئۇنىڭ سانىنىڭ سىمۋولى

ئۈچىنچى سۈرەت: تىل، نۇتۇق سىمۋولى. تىل يارىتقۇچى تەرىپىدىن ئاپىرىدە قىلىنغان. شۇڭلاشقا بۇ ئىلاھنىڭ نۇتقى

تۆرتىنچى سۈرەت: بىر ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، ھەم **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا پەيدا بولغان يەنە بىر تىل. ئۇمۇمى ئىزاھلىما

يارىتقۇچى ھەم ئىلاھ **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ تىلى بىلەن سۆزلىمەكتە.

1780 - پۇتۇكچە. ئاچقۇچ

1780 - پۇتۇكچە. تەھلىل ۋە سۆز مەنىسى

بىرىنچى سۈرەت: ئالى كاھىننىڭ باش كىيىمى، نەقىش **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ سانىنى كۆرسىتىدىغان ئۇچ پەيدىن ئىبارەت، پەي چىنلىقنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئىككىنچى سۈرەت: تەسۋىر ئۇچ پەيدىن ئىبارەت بولغانلىقتىن، ئۇ كىشىلىگەن ئەھمىيەتكە

ئېگە، ئۇچ پەيگە پەقەت پادىشا ۋە ئالى كاھىن ئېگە بولاتتى. **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا پادىشا بىر ۋاقىتتىكى ئۆزىدە ئالى كاھىن بولغان، شۇڭلاشقا بۇ پادىشا ۋە ئالى كاھىن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھۆكۈمرانى.

ئۇچىنچى سۈرەت: ئالى كاھىنىڭ ئېغىزى

تۆرتىنچى سۈرەت: بۇ سىمۋولدا ئېغىز بىلەن سول كۆز بىرلەشتۈرۈلگەن.

بەشىنچى سۈرەت: سول كۆز چوڭ چەمبەر، يەنى قۇياش، ياراتقۇچى ۋە كۈچ - قۇدرەتنىڭ سىمۋولى بىلەن قورشالغان. ئېغىز بىلەن قوشۇلغانلىقتىن، ئۇ ياراتقۇچىنىڭ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ تىلى بىلەن سۆزلەۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئالتىنچى سۈرەت: ئوڭ كۆز كىچىك چەمبەر، يەنى ئاي ۋە تۇننىڭ سىمۋولى بىلەن قورشالغان. ئۇمۇمى ئىزاھلىما: ياراتقۇچىنىڭ كۆزلىرى كېچە - كۈندۈز يۇز بېرىۋاتقان ھەممە نەرسىنى بايقاپ، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ تىلى ئارقىلىق چىنلىقىنى ئېيتماقتا.

ئەللىك بىرىنچى پۈتۈكچە. **تەھلىل ۋە سۆز مەنىسى**

51- پۈتۈكچە. ئاچقۇچ

بىرىنچى سۈرەت: باش كىيىمدە قايتا تۇغۇلۇشنىڭ ۋە پەيدا بولۇشنىڭ سىمۋولى، تائۇ تەسۋىرلەنگەن

ئىككىنچى سۈرەت: تائۇنىڭ ئۈستى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئېلىپبەلىك سىمۋولى، قەدىمىي يېزىق M ھەرپىدىن ئىبارەت.

ئۈچىنچى سۈرەت: باش كىيىمنىڭ ئىككى تەرىپىدىن تۇتۇمنگە قاراپ ئۇچ سىزىق، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ سانلىق سىمۋولى چۈشەمكتە

تۆرتىنچى سۈرەت: يېپىق، كۆرمەيدىغان كۆزلەر. ئادەمنىڭ ئۆزى تەسۋىرلەنگەنلىكتىن بۇ ئادەمنىڭ كۆزى تېخى يەرنى كۆرمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ. دېمەك، ئادەم تېخى پەيدا بولمىغان.

بەشىنچى سۈرەت: ئىگە كىشىنىڭ تۆۋەندىكى سىمۋول "يىر ئاستىدىكى ئوتلارنىڭ"، ژۇلقانلىق گازلارنىڭ يارىلىمىدە قۇرۇقلۇقنىڭ سۇلار ئۈستىدىن كۆتىرىلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مەزكۇر بەلگە ۋە ئۇنىڭ تەسۋىرى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ مۇقەددەس ئىلھامى يازمىشلىرىدا ئۇچرايدۇ.

ئالتىنچى سۈرەت: يۇزىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ناگلار ئۈسلۇبىدىكى ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولى تەسۋىرلەنگەن. بۇ ياراتقۇچىنىڭ تەلۈي ياكى خاھىشى بىلەن كۆتىرىلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەتىنچى سۈرەت: ئىچىدە سىزىقلىرى بار توغرابۇلۇڭ تۆرت بۇيۇك دائىمى كۈچىنىڭ پائالىيىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇمۇمى ئىزاھلىما:

را نامىدىكى قۇياش بولۇپ ھېسابلىنىدىغان ئۇلۇق ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولى، ئۇنىڭ پەرمانى بويىچە، خاھىشى ۋە تەلۈيدىن كېلىپ چىقىدىغان مۇقەددەس تۆرت بۇيۇك دائىمى كۈچ، يەرئاستىدىكى ئوت يالقۇنلىرىدىن پايدىلىنىش مەخسىتىدە ئۇلارنى ھەربىرىنى كەلتۈردى. زېمىندا پەيدا بولۇشقا تېگىشلىك ئادەمنىڭ ياشىشى ئۈچۈن ئوكيان تېگىنى سۇلار ئۈستىگە كۆتىرىلىشكە مەجبۇرلىدى

پەرمانغا مۇۋاپىق قۇرۇقلۇق كۆتىرىلدى ۋە ئۇنىڭدا ئادەم پەيدا بولدى، بۇ يەر **مۇ** مەملىكىتى دەپ ئاتالدى

بەرىنچى پۇتۇكچە

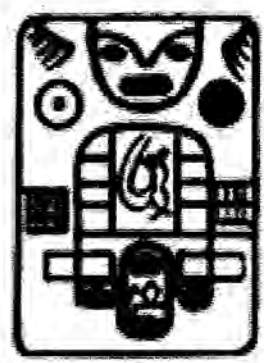

مەزكۇر پۇتۇكچىدە بۇتخانا بار پارچە يەرلەرنىڭ رېجىسسى ئويۇپ ياسالغان. ئۇ سۈرىتى بار مېھراپ تېپىلغان سانتىياگو - ئائۇسوستلىدىن يىراق ئەمەس يەردىكى سان - مىگېل - ئاماتىتىدا تېپىلغان. بۇ ئىككى يەرنىڭ يېقىنلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، شۇنى تولۇق تەخمىنلەشكە بولىدۇكى، بۇ مېھراپ جايلاشقان ھېلىقى بۇتخاننىڭ رېجىسسى، بۇ ئېھتىماللىق بۇتخاننىڭ مۇقەددەس تۆرتلىككە بېغىشلانغانلىقى بىلەن تەستەلەمەكتە. ئەمما بۇ دېرەك ھەل قىلغۇچى بولۇپ

ھېساپلانمايدۇ، چۈنكى نۇيۇتنىڭ ساقلانمىلىرىدا بۇتخانىلارنىڭ بىر نەچچە رەجىلىرى يار ھەم ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇقەددەس تۈرتلىككە بېغىشلانغان

1-قىسىم

بىرىنچى سۈرەت: مەركەزنىڭ يۇقۇرىسىدا ئادەم ئۇزى جايلاشقان، تۆۋەندە **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ قەدىمكى يېزىق يېتەكچىسى **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئۇزى.

ئىككىنچى a ۋە b - سۈرەتلىرى ، ئىلتىپات كۆرسىتىش ۋە دۇئا بېرىش ئۈچۈن كۆتۈرىلگەن ئىككى قولدۇر.

ئۈچىنچى سۈرەت: قۇياش سىمۋولى، ئىلتىپات كۆرسىتىش ۋە دۇئا بېرىش مەڭگۈلۈك بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ياراتقۇچنىڭ يىغىندىلىق سىمۋولى. مەزكۇر سىمۋول يول ئاستىغا جايلاشقانلىقتىن، بۇ ئەبەدىلىكنى بىلدۈرىدۇ.

تۆرتىنچى سۈرەت: كۈنى (كۈنى ئاسمان يورۇتقۇچسى قۇياشنىڭ نامى) كەبى قۇياش سىمۋولى.

باشقا ئەھمىيەتلەردىن تاشقىرى ئۈچىنچى سىمۋول پادىشالار پادىشاسىنى ئىپادىلەيدۇ. كۈنىنى ئەسكە ئېلىش شۇنى كۆرسىتىدۇكى، بۇ زېمىندىكى پادىشالار پادىشاسى بۇ سىمۋول "سىلەرنىڭ بۇتخاناڭلارغا ۋە خەلقىڭلەرگە **مۇ** قۇرۇقلۇقى، قۇياش ئىمپېرىيەسىدىن، قۇدرەتلىك ياراتقۇچىدىن ئىلتىپات ۋە دۇئادۇر" دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ.

2- قىسىم

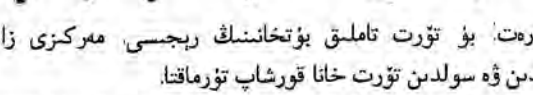

بىرىنچى سۈرەت: بۇ تۆرت تاملىق بۇتخانىنىڭ رەجىسى، مەركىزى زالنى، ئەۋلىيالار ئەۋلىياسىنى ئوڭدىن ۋە سولدىن تۆرت خانا قوراپ تۇرماقتا.

ئىككىنچى سۈرەت: بۇتخانىغا كىرىشنىڭ سول تەرىپىدىكى كۆنىراتلىق تۇۋرۇك. كۆنىرات كۆچىلەر سىمۋولى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، يەنى مەزكۇر تۇۋرۇك كۆچنى بىلدۈرىدۇ.

ھەر بىر تۇۋرۇكنە بەش بۆلەك ۋە ئۇلارنىڭ مەناسىنى تەكتلەپ ئۆتۈدىغان بىر قىيلىش سىزىغى تەسۋىرلەنگەن. بەش سانى تولۇق ئىلاھلىكنىڭ، ياراتقۇچى ۋە ئۇنىڭ تۆرت بۇيۇك دائىمى كۆچىنىڭ سانلىق سىمۋولىدىن ئىبارەتتۇر.

شۇنداق قىلىپ، تۇۋرۇكلەر، "مەزكۇر بۇتخانا ياراتقۇچىنىڭ، قۇدرەتلىكنىڭ شەنگە

مۇستەھكەم بەكتىلگەن" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

تۆرتىنچى سۈرەت: مەزكۇر بەلگە ئەۋلىيالار نامىغا جايلاشتۇرۇلغان. بۇ يېزىقنىڭ ئۆيغۇرچە شەكلى. سىمۋول: "قۇياشقا (ئىلاھلىققا) بېغىشلانغان ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنگە بويسۇنۇدىغان چىنلىق بۇتخانىسى" دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

3- قىسىم

بىرىنچى سۈرەت: مەزكۇر ئايلانما نەقىش بۇتخانىغا كىرىش ئورنىدا، تۇڭرۇكلەر ئارىسىغا جايلاشتۇرۇلغان

ئىككىنچى سۈرەت: T ۋە M ھەرپلىرىدىن تەركىپ تاپقان مۇرەككەپ بەلگە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ، غەرىپ يەرلىرىنىڭ قەدىمكى يېزىق بەلگۈسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ؛ T ھەرپى تۇڭەندىكىنى بىلدۈرىدۇ:

"**مۇ** قۇرۇقلۇقى - غەربىتىكى يەرلەر"

ئۈچىنچى سۈرەت: ئۇيۇقتا كۆتىرىلگەن تۇرسۇز قۇياش، كولونىيەنىڭ قەدىمكى سىمۋولى. ئەگەر ئۇ نۇرلارغا ئېگە بولغاندا، كولونىيە، ئىمپېرىيەنىڭ سىمۋولى بولالايتتى. شۇنداق قىلىپ، سىمۋول بۇ مەملىكەت **مۇ** كولونىيەلىرىنىڭ بىرى بولغانلىغىنى كۆرسىتىدۇ.

تۆرتىنچى سۈرەت: كۆتىرىلىۋاتقان قۇياشنىڭ چەتلىرىدە كولونىيەنىڭ نامى كۆرسىتىلگەن. مەن ئۇنى قىسمەنلا ئوقۇپ چىقىشقا مۇۋەپپەق بولغانلىقىمدىن، مەن بۇ نامنى تىلغا ئالمايمەن. تۇخۇمسىمان چەمبەرنىڭ ئىچىدىكى يېزىق مۇنداق دەيدۇ: "بۇ مەملىكەت ... - **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ - غەربىي زېمىنىنىڭ كولونىيەسى".

12 - باب: قەدىمكى مەدەنىيەتلەر تارىخىدىكى يۇكاتاننىڭ ئورنى

مېخكو ۋە نىۋېننىڭ تېپىلمىلىرى بىلەن خوشلۇشۇپ، بىز مېكسىكنىڭ يۇكاتان دەپ ئاتىلىدىغان قىسمىغا يۆتكەلمەكچىمىز.

يۇكاتان مېكسىكنىڭ شەرقى - جەنۇبىغا جايلاشقان ۋە قىتئەنىڭ شەرقى يۇنىلىشىگە سوزۇلغان يېرىم ئارالدىن ئىبارەت.شىمالدىن ئۇنى مېكسىكا قولتۇقى، شەرىقتىن ھەم شەرقى - جەنۇبتىن بولسا، كارىب دېڭىزى قورشاپ تۇرىدۇ.

گەرچە ئۇلارنىڭ ھېچ قايسىسى نىۋېننىڭ كۆمۈلگەن شەھەرلىرىگە ئوخشاش شۇنچىلىك قەدىمكى بولمىسىمۇ، يۇكاتان مۇندىق ئېيتقاندا، قەدىمكى مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرىغا تولۇپ تاشقان. مەركىزى ئامېرىكا ۋە يۇكاتان ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئاساس سالغان دەسلەپكى كولونىيەلەرنىڭ بىرىدىن ئىبارەت. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەزكۇر كولونىيە ئىمپېرىيەگە ئايلاندى ۋە مايا مەملىكىتى نامىنى ئالدى

مەن بۇ يەردە ئەڭ قەدىمكى خارابىلار دەپ ھېسابلايدىغانلاردىن باشلايمەن. ئۇلارنىڭ قاتارىغا بۆتخانىلار، مەقبەرىلەر، ھۆكۈمەت ئىشىئاتلىرى كىرىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى تاشتىن ياسالغان ۋە قىسمەن، ياكى تولۇق ھالدا يەرگە كۆمۈلگەن. مەن يەر ئۈستىدىن كۆتىرىلىپ تۇرغان، پىشىق ھەر خىل تەنتەقاتچىلار ئىككى مىڭ يىلدىن ئون بەش مىڭ يىلغىچە بولغان مۇددەت بىلەن ھېسابلايدىغان ئىشىئاتلارغا ئۆتۈمەن. قەدىمكى مەتىلەردىكى ئۆزۈندىلەر كۆرسىتىدۇكى، مەزكۇر ئىشىئاتلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىنىڭ پىشى ئون بەش مىڭ يىلدىن كام ئەمەس، مۇشۇ سەۋەپكە باغلىق ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ئون بەش مىڭ يىلدىن كۆپرەك تارىختا ئىگە قۇرۇلۇشلاردۇر.

مەن ئويلايمەنكى،بۇ ئىنتايىن زور ئىشىئاتلارنىڭ يېرىلىپ كېتىشىگە، پارچىلىنىپ، قىسمەن ئۆڭۈلۈپ كېتىشى ئادەملەرنىڭ سەۋەبىدىن بولغان ئەمەس. بۇ ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىقىنىڭ نەتىجىسىدە يۈز بەرگەن. چوڭ گاز بەلۋىغى ئۆزىگە يۇكاتان ئاستىدىن يول ئاچقان چاغدا، شۇ ۋاقىتقىچە ئىشىئاتلار زەخمىلەنمىگەن ھالەتتە بولغان

بىزگە شۇنداق بىر پاكىت كۆرسەتمە بولۇپ ھېسابلىنىدۇكى، يىلان ئوبرازى ئويۇپ ياسالغان ئىشىئاتلارنىڭ يېشى ئون بەش مىڭ يىلدىن ئاشىدۇ. مەزكۇر بىنالار كخان سۇلالىسى دەۋرىدە قۇرۇلغان. كخان سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى پادىشاسى مۇئۇ مەلىكە بولغان، بۇ پادىشالىقنىڭ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقتى، مىسىر تارىخىنىڭ بىرىنچى يۈز يىللىقىغا توغرا كېلىدۇ.

مەزكۇر كىتاپ مۇئەللىپىنىڭ يېقىن دوستلىرى مەرھۇم دوكتور لې پلونجۇ ھەم ئۇنىڭ رەپىقىسى ئالىسا د. پلونجۇ يۇكاتاندىكى كۆمۈلۈپ كەتكەن خارابىلەرنى تەتقىق قىلىش ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن تۇنجى تەتقىقاتچى ئارخېئولوگلار بولغان. ئۇلارئېلان قىلغان ماتېرىياللار، ئۇلارنىڭ تېپىلمىلىرى توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان ئىنتايىن قىممەتلىك تەپسىلاتلارنى خەۋەرلەيدۇ. ئەمما بۇ ئەر - ئايال ئۇز كەشپىياتلىرىنىڭ ئەڭ بولمىغاندا يېرىمىنى بولسىمۇ ئېلان قىلدىمۇ - يوقمۇ؟ ئۇز ئۇلۇمى ئالدىدا دوكتور لې پلونجۇ مەزكۇر قۇرلارنىڭ مۇئەللىپىگە كۆچىرىۋېلىش ئۇچۇن تېخى ئېلان قىلىنمىغان ماقالىلار ۋە تەرجىمىلەرنى بېرىپ قويدى، شۇڭلاشقا مېنىڭ يۇكاتان توغرىسىدىكى ھېكايەم ئالدى بىلەن دوكتور لى پلونجۇنىڭ ئون ئىككى يىللىق دالا ئىشلىرىنىڭ نەتىجىلىرىگە ئاساسلانغان، شۇنداقمۇ مەزكۇر يەكۇنلەرنىڭ كۆپ قىسمى مېنىڭ ئۇزەمنىڭ تەتقىقاتلىرىم بىلەن تەستىقلىنىدۇ.

مېنىڭ يۇكاتان ھەققىدىكى تۇنجى پىكىرلىرىم، لې پلونجۇ قېزىلمىلىرى ۋاقتىدا تېپىلغان بەزى بىر ئارخېئولوگىيەلىك مەتىنلەر بىلەن باغلىق بولىدۇ.

ئۇشمالدا، ئۇزىنىڭ ئەمگەكلىرىدە لې پلونجۇ "مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسى" دەپ ئاتىغان قەدىمكى مايا بۇتخانىسى قەد كۆتۇرۇپ تۇرماقتا.

مۇقەددەس سىمۇوللارنىڭ تەسۋىرلىرى بىلەن ئۇيغۇنلىشىپ كېلىدىغان تامدىكى يېزىقلار ئۇزلىرى ئەڭ قەدىمكى تارىخنىڭ پۇتۇن سۇرۇك بايدىن ئىبارەت. ئۇلار ئەڭ قەدىمكى ئادەمنى بابىلون ۋە مىسىرنىڭ دەسلەپكى تارىخى بىلەن باغلاشتۇرىدۇ.

غەربىي زېمىننىڭ شەرىقىدە قەد كۆتەرگەن بۇ ئىنشائات ئۇچ ئىمارەتتىن ئىبارەت. مەركىزى ھوجرا، ئىبادەتخانىنىڭ ئىشكى غەرپىكە، قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بولغان يوتىلىشكە قارىتىلغان. بۇنىڭغا ئوخشاش بۇتخانا ۋە ھەيكەللەر كامبودژىدىكى ئانكوردا مەۋجۇت، ئۇ يەردە ئۇلارنىڭ ھەممىسى شەرىقە قارىتىلغان. ئانچە چوڭ ئەمەس شوتا، مەركىزى ھوجرىدىن موشۇ ئىبادەتخانا ھاسىل قىلغان پەشتاقتا ئېلىپ چىقىدۇ. باشقا ئىككى خانىنىڭ ئىشكىلىرى شەرىقە قارىتىلغان.

تورۇسلار ئۇچبۇلۇڭلۇق پەشتاقلاردىن ئىبارەت. شەرىقە قارىتىلغان ھەر ئىككى خانىنىڭ ئاخىرىسىدىكى پەشتاقنىڭ يىغىلىدىغان سىزىقلىرى ئۇچبۇلۇڭنى ھاسىل قىلغان. ئۇچبۇلۇڭلۇقنىڭ ئىچىدە يېرىم شارشەكىللىك سىمۇوللار جايلاشقان. شىمالى خانىدىكى يېرىم شارشەكىللەردىن ئۇچى سەككىزبۇچى باپتىكى يەتتىنچى سۇرەتتە كۆرسىتىلگەندەك، ئۇچبۇلۇڭلۇقنى ھاسىل قىلىدۇ. جەنۇبى خانىدابەش دانە يېرىم شارشەكىل ۋە ئۇلارنىڭ جايلىشىشىنى سەككىزبۇچى باپتىكى سەككىزىنچى سۇرەت كۆرسىتىدۇ. ئىبادەتخانىغا كىرىش ئورنىنىڭ ئۇستىدىكى بىر تەچچە سانتىمېتر يەرگە پۇتكۇل بېنانى ئايلىنىپ چىقىدىغان گارنىزجايلاشقان. ئۇنىڭدا پۇتلىرىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرغان سكىلېتنىڭ تەسۋىرى بىر تەچچە قېتىم

تەكرارلىنىدۇ.

مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىدا تېپىلغان بارلىق سىمۋوللار ئىچىدە ئەڭ كۆزگە كۆرۈنگىنى، مەن بۇنىڭدىن ئاۋال ھېكايە قىلغان **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ كائىناتلىق سخېمىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مۇقەددەس سىرلىق دىنى مۇراسىملار بۇتخانىسىنىڭ يېشى ئون بىر مىڭ بەش يۈز يىلدىن ئاشىدۇ، مەزكۇر سانىتى تۆۋەندىكى دەلىللەر تەستىقلايدۇ، پلوتارخ مۇنداق دەپ يازغان: مىسىرنىڭ كاھىنلىرى سولونغا غەرىپ يەرلىرى بىلەن بولغان ئالاقە توققۇز مىڭ يىل ئىلگىركى ئاتلانتىدا ھالاكەتكەندىن كېيىن ئۈزۈلگەن دەپ خەۋەرلەيدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئاتلانتىك ئوكيان مېڭىشقا ياراپ قالدى، يوللار پاتقاق ۋە سۇ ئۈسۈملۈكلىرىگە كۆمۈلۈپ قالدى. ئۇلار شۇنداقلا تاۋ تىرىدىكى مەملىكەتنىڭ دەھشەتلىك پاجىئەدە ھالاك بولغانلىقى توغرىسىدا ھېكايە قىلدى.

سولايمان مىلادىدىن ئالتە يۈز يىل ئىلگىرى مىسىردا ئۇتكەن پادىشا. ئاتلانتىدا بولسا مىسىر پادىشاسى ھۆكۈم سۈرگەن دەۋرىدىن توققۇز مىڭ يىل ئىلگىرى چۆكۈپ كەتكەن. شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ ئېھرامىزنى قوشۇپ ھېسابلىغاندا ئون بىر مىڭ ئالتە يۈز يىلغا ئېگە بولۇمىز.

بۇ خانۇ - ۋەيرانلىق قىيامەت قايمىنىڭ باشقا دەلىللىرى ھەققىدىكى ئىسپات، تارىخچى دوكتورنىڭ ئاگلار ھەققىدىكى يېزىلمىلىرىدا نەقىل كەلتۈرۈلگەن. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: "مەن يەرلىك بۇتقا چوقۇنۇ.ىغانلاردىن ئالغان كىتابتا كەلكۈن توغرىلىق سۆز بولىدۇ، ئۇلار بۇنى ئۇنۇيىست (سۇ بېسىش) دەپ ئاتايدۇ"، سۇ بېسىشنىڭ گېئولوگىيەلىك دەلىلىگە بۇ قەدىمكى ئىنشائاتلارنىڭ تۆۋىندىكى تويا قاتلىمى مىسال بولالايدۇ.

مۇقەددەس سىرلىق دىنى مۇراسىملار بۇتخانىسىنىڭ مەن كۆرسەتكەن مۇددەتتىن قانچە كۆپ مەۋجۇت بولغانلىغىنى ئېيتىش مۇمكىن ئەمەس، ئەمما ئۇ قانداقلا بولمىسۇن، تەخمىنەن شۇ ۋاقىتتا قۇرۇلغان، چۈنكى بۇتخانا غەربىي زېمىننىڭ يوقاپ كېتىشى توغرىسىدىكى خاتىرە شەرىپىگە تۇرغۇزۇلغان ھەيكەل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، مەزكۇر يەرلەر بولسا، ئاتلانتىدا يوقاپ كېتىشتىن سەللا ئىگىرى ھالاك بولغان. لې پلونجۇ بۇتخانا تامليرىدىن تاپقان يېزىقلاردا مۇنداق دېيىلگەن: "مەزكۇر بۇتخانا، بىر ۋاقىتلاردا بىزنىڭ مۇقەددەس سىرلىق دىنى مۇراسىملىرىمىز كەلگەن **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ھالاكىتى ۋە غەربىي زېمىننىڭ خاتىرىسىگە قۇرۇلغان".

مەن مەزكۇر يېزىقنىڭ تەرجىمىسىنى مايا يېزىقىنى ئىنتايىن ياخشى بىلىدىغان يەرلىك تۇرغۇنىنىڭ ياردىمى بىلەن تەپسىلى تەكشۈرۈپ چىقتىم

روشەنكى، بۇتخانا غەربىتىكى زېمىن خاتىرىسىگەتۇرغۇزۇلغان سىمۋول ياكى ھەيكەل بولغانلىقتىن، بۇ ئۇلارنىڭ ھالاكىتىدىن كېيىن قۇرۇلغان.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، لې پلونجۇ يېتالارنىڭ بىرىدە تاپقان يېزىقتا مۇنداق دېيىلگەن: "ئۇشمالتى يەر تەۋرىشلەر ئۇچ قېتىم خانۇ-ۋەيران قىلغان ۋە ئۇچ قېتىم قايتا قۇرۇلدى". بىلىملىك يەرلىك تۇرغۇنلار ھازىرمۇ ئۇنى "ئۇچ قېتىم قۇرۇلغان شەھەر" دەپ ئاتايدۇ.

نۇبۇننىڭ مېكسىكىدىكى "كۆمۈلگەن شەھەرلىرى" ئۇشمالدىن بىر تەچچە مىلدىلا جايلاشقان، شۇڭلاشقا نۇبۇننىڭ يۇقۇرقى شەھەرلىرىنىڭ خانۇ - ۋەيران بولىشىغا سەۋەپچى بولغان قىيامەت قايىم ئۇشمالىنىمۇ ۋەيران قىلغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە شۇنداق تەخمىن مەۋجۇت.

چىچېن - ئىنتسۇغا تاماشا قىلىشقا باردىغان بەزى بىر ئالىملار قايتىشى بىلەن شۇنداق چۆچەكلەرنى ئېيتىپ بېرىدۇكى، گويا مەزكۇر شەھەرنىڭ قەدىمكى ئىنشائاتلىرى بارى - يوقى بىر مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرى بارلىققا كەلگەن.

ئەمەلىيەتتە بولسا، مەزكۇر قۇرۇلۇشلارنىڭ كۆپچىلىك قىسمى ئون بىر مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرى بەرپا ئېتىلگەن، يەنىلەرنىڭ يېشى بولسا، ئېنىق ھالدا بۇنىڭدىنمۇ ئاشىدۇ. مەن بېژاستە پېيۇلوژىيەسى دەۋرىدە قەد كۆتەرگەن ئىنشائاتلار توغرىسىدا سۆز يۈرگۈزۈۋاتىمەن.

يۇكاتاندىكى مايا شەھەرلىرى خارابىلىرى ساھاسىدىكى ئابرويلۇق زاتلارنىڭ بىرى ئېپىسكوپ لاندا بولغان. ئۇ ئون ئالتىنچى ئەسىردە كورتېكس رەھبەرلىگىدىكى ئىسپانلىقلار بىلەن بىللە بولغان. تۇرت يۈز يىل ئىلگىرى يېزىلغان ئۇزۇنىڭ "يۇكاتاندىكى ئىشلار توغرىسىدىكى خەۋەر"دە ئېپىسكوپ لاندا مۇنداق دەپ يازغان:

"ئىسپانلىقلار پەيدا بولغان پەيتتىكچە، ئەتراپتا ماكانلاپ يۈرگەن يەرلىكلەرنىڭ ئىبادەت ۋە دۇئا قىلىش ئورۇنلىرى بولغان مايالارنىڭ قەدىمكى بىنالىرى خارابىلىقلار تاغلىرىدىن ئىبارەت ئىدى.

ئۇلاردا بۇئىنشائاتلارنىڭ كىمنىڭ قۇرغانلىقى ۋە ئۇلارنى نېمە مەخسەتتە قەد كۆتەرگۈزگەنلىكى توغرىسىدا ھېچ قانداق خاتىرىلەر ساقلىنىپ قالمىدى.

مايا كاھىنلىرى ئۇزلىرى ئىلىم - پەن ھەققىدە كىتابلار يېزىپ، ئۇز بىلىملىرىنى مائارىپ ئۇچۇن مۇڭاپىق دەپ ھېسابلىغانلارغا ئۇگىتەتتى.

ئۇلاردا ئۇز خەلقى بىلەن تىنچلىق مۇناسىۋەتلەردە بولغان ياكى ئۇرۇشقان باشقا خەلقلەرنىڭ دەسلەپكى تارىخىغا بېغىشلىغان كىتابلار بار.

مەزكۇر تومىلاردا ھەر خىل دەۋرلەرھەققىدىكى تارىخ ئورۇن ئالغان. ئۇرۇشلار، سۇ بېسىشلار، ئېپىدېمىيە، قىرغىن، ئاچارچىلىق ۋە باشقىمۇ مۇھىم ۋەقەلەرنىڭ تەسۋىرى بار.

لاندا مىڭلىغان كىتابلارنى ۋە پېرگامېنتتىكى يەتتە چوڭ قولىيازمىنى كويدۇرۇپ تاشلىدى ئۇ بەش مىڭ ھەيكەل ۋە يۈز توخسەن يەتتە گۈل قاچىسىنى يوق قىلىپ تاشلىدى.

ئۇزۇنىڭ "يۇكاتان تارىخى"دا كوگوللۇدا مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"يۇكاتان پادىشالىقىنى دەسلەپ ماكانلىغان خەلقلەر ياكى ئۇلارنىڭ قەدىمكى تارىخى توغرىسىدا، مەن تۇۋەندىكى مەلۇماتلاردىن باشقا ھېچ بىر دەللىلەرنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدىم.

ئىسپانلىقلارنىڭ يىلنامىلىرى، ئۇلۇق قەدىمكى ئىنشائاتلار قۇرۇلۇشچىلىرىنىڭ ئەنئەنىلىرى ۋە

ئۇرپى - ئادەتلىرى توغرىسىدا بىر پۈتۈن ھەقىقەت سۆزىگە ئېگە ئەمەس، ئۇلار يەرلىك خەلىق ئۇچۇن، خۇددى ھازىرقى سەياھەتچىلەرگە ئوخشاش سەجدە قىلىشنىڭ ئوبيېكتلىرى بولغان.

ئىسپانلىقلارنىڭ بېنالار قۇرۇلۇشچىلىرى توغرىسىدىكى سوئاللىرىغا يەرلىك تۇرغۇنلار بىر خىللا جاۋاپ بېرەتتى: "بىز بىلمەيمىز، بۇ بېنالارنىڭ نېمە ئېكەنلىكى نامەلۇم بولۇپ قالماقتا، چۇنكى ئىندىيانلارنىڭ ئۇزلىرىدە بۇ توغرىدا ھېچ بىر رىۋايەت قالمىغان.

"Historia de Nuestra Senora de Ytzamal" دا لىزانا مۇنداق دەپ يازىدۇ: "ئىسپانلىقلار بۇ ئەلگە كەلگەندە ئۇلار شۇنى بايقايدۇكى، بەزى بىر خاتىرە قۇرۇلۇشلىرى گويا يېگىرمە بەش يىل ئىلگىرى قۇرۇلغاندەك، ئىندىيانلار ئۇلاردا ياشىماتتى، بەلكى ئۇلارنى بۇتخانا ۋە ئىبادەتخانا سۈپىتىدە پايدىلىنىپ، ئۇ يەردە قۇربانلىق قىلاتتى (بەزىدە ئەرلەر، ئاياللار،بالىلارنى)، مەزكۇر بېنالارنىڭ قۇرۇلۇش ۋاقتى قەدىمكى زامانلارغا كېتىدۇ.

لې پلونجو مۇنداق دەيدۇ:

"مەزكۇر ئىنشائاتلارنى ھازىرقى ئىرىق ياكى ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرى قۇرمىغان".

پېدرو بېلترام (Arte del Idiota Maya):

"مايالار ھەيكەللىرىدە، بولۇپمۇ ئەڭ قەدىمكى بېنالارنى بېزەپ تۇرغان يىرتقۇچ پىل ھەيكەللىرىنىڭ خارتۇملىرىدا مۇنداق دەپ يېزىلغان: بۇ زۇرۇر بولغان نەرسە".

لې پلونجو:

"مەزكۇر بەلگىلەر (تۇڭمەدىكى بىرىنچىدىن ئۇچىنچى سۈرەتلەر) يىرتقۇچ پىللارنىڭ خارتۇملىرىدا تەسۋىرلەنگەن سەۋۋللار ئاساسىدا ئۇچرايدۇ، بۇلار مايا تارىخىنىڭ ھېساپسىز يىراق دەۋرىدە بارلىق مۇقەددەس ۋە جەمىيەتلىك بېنالارنىڭ ئالدىنى بېزەپ تۇراتتى. ئۇلار گۇلدۇرماماني بىلدۇرىدۇ.

مايالارنىڭ ئىنتايىن زور ئىنشائاتلىرىنىڭ ۋاقتقا باغلىق سلكىتىشى ۋە غۇلىشى مۇمكىن ئەمەس ئېدى. ئۇلارنى ئادەم قولى بىلەنمۇ يوق قىلىۋېتىش مۇمكىن ئەمەس. دەسلەپكى بۇزۇلۇشلار ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىققا باغلىق بولدى، كېيىن ئۇنى سۇ ئاياقلاشتۇردى. يۇكاتانلىق مايالارنىڭ مەزكۇر بېنالىرى ۋە بېناكارلىرى، يەر يۈزىدىن تولۇقى بىلەن يىرنىڭ مىلادىمىزدىن توققۇز مىڭ بەش يۈزىيل بۇرۇن يوق قىلىندى

ئون بىر يېرىم مىڭ يىل ئىلگىرى مەركىزى ئامېرىكا ۋە يۇكاتان ئاستىدا چوڭ مەركىزى گاز بەلۇغنىڭ شەكىللىنىشى جەريانىدا،ئوكياندا قۇرۇقلۇققا چىقىپ تۇرىدىغان ئىنتايىن زور، ھالاكەتلىك دولقۇنلار پەيدا بولدى. گاز بەلۇغنىڭ ھاسىل بولۇشى بىلەن بىللە، تاغلارنىڭ پارچىلىنىشى ۋە بۇزۇلۇشىنىڭ پۈتكۈل داۋامى دەۋرىدە، "يەر خۇددى بوراندىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرىدەك تىترىدى". يەر تەۋرەشنىڭ سىلكىشلىرى ۋە يەر ئاستى دولقۇنلار مايالارنىڭ

ئىنشائاتلىرىنى خارابلارغا ئايلاندۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئوروڭ ئالغان ئىنتايىن زور دولقۇنلار يەر يۈزىدىكى بارلىق جانلىق مەۋجۇداتلارنى (يۇكاتانىڭ ئاق تەنلىك مايالىرىنىمۇ) يۇيۇپ تاشلىدى. شۇنداق قىلىپ، قۇرۇلۇشلارلا ئەمەس، بەلكى ئۇلار بىلەن بىللە قۇرۇلۇشچىلارمۇ يوق قىلىندى.

مەزكۇر ھالاكەتلىك دولقۇنلارنىڭ ئىزلىرى بۇگۈنمۇ قەدىمكى خارابلارنىڭ ئەتراپىدىكى ۋە ئىچىدىكى قۇم، شېخىل ۋە ئانچە چوڭ ئەمەس لەيلىمە تاشلارنىڭ بولۇشىغا باغلىق بايقالماقتا، ئايرىم ھالەتلەردە، يېنا تولۇقى بىلەن خانۇەيران بولغان چاغدا، تىندۇرمىنىڭ بۇ ئالاھىدە قاتلىمى ئۇنىڭ خارابلىرىنى قاپلايدۇ.

مەزكۇر قىيامەت قايىم مىسرىنىڭ پاپىرۇس قەغەزلىرىدە تەسۋىرلەنگەن، گرېك پەيلاسوپلىرى پلاتون ۋە پلۇتارخ بۇ دېلىللەرنى ئىسپاتلىغان.

بېنالارنى خانۇەيران قىلىپ، مەزكۇر يەرلەرنىڭ بارلىق ئاھالىسىنى ھالاك قىلغان بۇ تەبىئى ئاپەتلەر مەركىزى ئامېرىكا ۋە يۇكاتاننى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، مەملىكەتتە ئۇزاق يىللارغىچە ئادەم ياشىمايدىغان قالدى. پەقەت بۇ زېمىن ياشاشقاقولايلىق بولغاندىلا خوشنا خەلقلەر بۇ يەرگە كېلىپ، يىلتىز تارتىشقا باشلىدى. بۇ مايا تىلىدا سۆزلەيدىغان قوڭۇر ئىرقلار ئىدى. ئۇلار ئاق ئىرقتىكى مايا ئەۋلادلىرى ئەمەس ئىدى. قوڭۇر خەلقلەر مايا تىلىدا سۆزلەشسىمۇ، ئۇلار ئىپتىدائى مايالاردىن تامامەن پەرقلىنەتتى ۋە يىراقتىن كەلگەنىدى. بۇلار كولونىستلارنىڭ يېڭى دولقۇنى بولدى ۋە ئىسپانلىقلار مەزكۇر مەملىكەتنى بويسۇندۇرغاندا، ئۇلاردابۇ مەملىكەتنىڭ يىراق ئۆتمۈشى توغرىسىدا ھېچ قانداق رىۋايەتلەر مەۋجۇت ئەمەس ئىدى.

بۇ يېڭى تۈرگۈنلار ياكى نائۇئاتلەملەر ياكى ئاتسېتېكلار بولمىغان. نائۇتلى جەنۇبتىن كەلگەن ۋە ئۆز نوۋىتىدە ئەلنى ئېگىلىگەن.

مەركىزى ئامېرىكا ۋە يۇكاتاننىڭ ھازىرقى زامان قوڭۇر ئىرقلىرى ھەر خىل خەلقلەرنىڭ ئەۋلادى. كام دېگەندە ئۈچ قەبىلىنىڭ، كۆپچىلىگى موڭغۇلسىمان تىپنىڭ ئارىلاشمىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۆزلىرىنى مايا دەپ ئاتايدىغان ھازىرقى خەلقنىڭ ئەجدادلىرى يۇكاتاندىكى قەدىمكى ئىنشائاتلارنىڭ قۇرۇلۇشچىلىرى بولمىغان.

گەرچە كۆچلۈك ھالدا زەخمىلەنسىمۇ، چىچېن - ئىنگۇشلارنىڭ ئاساسى بېنالار غۇلىمىدى. كىخان ۋە پىيېئۇ سۇلالىرى دەۋرىدە قۇرۇلغان، پىيېئۇ دەۋرىگە ياتىدىغان ئىنشائاتلارنى باشقىلاردىن ئايرىۋېلىش ئوڭاي، چۈنكى ئۇلاردا ئەڭ كۆزگە كۆرۈنىدىغان ئوروننى پىيېئۇ توتېمىنىڭ تەسۋىرى ياكى ئېگىلەيدۇ.

كىخان سۇلالىسى ۋاقتىدا قەد كۆتۈرگەن بارلىق بېنالارنىڭ تاشلىرىدا نۇرغۇنلىغان سىمۋوللاردا يىلان ئوبرازى تەسۋىرلەنگەن. بۇنى چىچېن - ئىنگۇش ئىنشائاتلىرىدە تېپىلغان

كۆپلىگەن يىلان ئوبرازلىرى چۈشەندۈرىدۇ.

جەڭلەردە ۋە دۆلەت مۇراسىملىرىدا يىلان ئوبرازى پادىشا بايراقلىرىنى بېزەيتتى. كخانىنىڭ ئاخىرقى پادىشاسىنىڭ كىچىك ئوغلى شاھزادە كونىڭ جەڭ قىلىۋاتقانلىقى تەسۋىرلەنگەن سۈرەتلەردە،ئۇنى پادىشا سىمۋولى بولغان يىلاننىڭ قوغداۋاتقانلىقى ئىپادىلەنگەن.

بۇ شاھزادە كونىڭ ھوجرىسىدىن ئېلىنغان تام سۈرەتلەردىن بىرى (خاتىرىلىك زال، چىچېن-ئىنگۇش) مەزكۇر ھوجرىدىكى رەسىملەردە ياش چېغىدىن باشلاپ، تا ئۆلگىچە بولغان شاھزادە كونىڭ پۈتكۈل ئۆمرى تەسۋىرلىنىدۇ.

يۇكاتاندا ئادەمنىڭ ھاياتىنى رەسىملەردە تەسۋىرلەش ئادىتى ئون مىڭلىغان يىللار داۋامىدا ساقلىنىۋاتقانلىقى ئىسپاتلاندى، بۇ رەسىملەر بىلەن تۇڭپەنكى كۆمۈلگەن شەھىرىدە تونۇشتۇم، ئۇنىڭ "پادىچى" ھاياتىنىڭ تارىخى توغرىسىدىكى ئىسلەتمىسىگە قاراپ كۆرەيلى.

تاشقا ئويۇپ ياسالغان يىلاننىڭ ئوبرازى قەيەردە ئۆچرىمىسۇن،ھەر قاچان كخانىنىڭ ئائىلىسى بىلەن باغلىنىشى، كخان سۇلالىسى مايالار مەملىكىتىدىكى ئاخىرقى پادىشالار ئۇرۇقى بولغان. مەزكۇر سۇلالىنىڭ ئاخىرقى ۋەكىلى مۇئۇ مەلىكەم بولدى. مىسىردىكى، نىل دەريا‌سى بويىدا،بۇنىڭدىن ئون ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى، مايا كولونىيەسىنىڭ بىرىنچى يۈز يىللىقىنى خاتىرىلىگەندە، مۇئۇ مەلىكەم بۇ يەردە سەپەردە بولغان، بۇ ھەقتە "تروئان ۋەسىقىسى" خەۋەر‌لەيدۇ.

يۇكاتاننىڭ ھازىرقى يەرلىك ئاھالىسى تازا قانلىق ئىرىققا مەنسۇپ ئەمەس. ئەجەللىك ھالاكەتلەردىن كېيىن، مايا مەدەنىيىتىنىڭ قالدۇقلىرىنى مەملىكەتتى باسقان مۇڭغۇل ئىرقىدىكىلەر ئۇزۇل - كېسىل ۋەيران قىلدى. ئەرلەرنى قىرىپ تاشلىدى، ئاياللارنى قۇلغا ئايلاندۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن مەجبۇرى نېكاھلار ئورۇن ئالدى ۋە يەرلىك تۇرغۇنلاردا مۇڭغۇللار قېنى پەيدا بولدى. شۇنداق قىلىپ، تەبىئى ھالاكەتلەردىن كېيىن، بۇ زېمىننى ئىنسانلار قايتىدىن ماكانلىغان چاغدا، ھەممە يەردە چېچىلىپ ياتقان زور ئىنشائاتلارنىڭ قۇرغۇچىلىرى توغرىسىدا ھېچ نەرسە بىلەيدىغان ئىرىق پەيدا بولدى. بۇنى شۇ نەرسە دەللىلەيدۇكى، كورتېكس يۇكاتانغا كەلگەندە، ئۇنىڭ بىلەن بىللە يۇرگەن ئېپىسكوپ لاندا يەرلىك تۇرغۇنلاردىن: "بۇ قەدىمكى بېنالارنى كىملەر قۇرغان؟" دەپ سوريغاندا، ئۇلار: "تولتېكلار" دەپ جاۋاپ بەرگەن. ئەمما يەرلىك تۇرغۇنلار بۇ قۇرۇلۇشچىلارنىڭ كىملەر بولغانلىقىنى بىلمەيتتى. لاندا ئۆز ئەمگەكلىرىدە مانا شۇنى يازىدۇ. شۇنى تەكىتلەپ ئۆتۈش زۆرۈرکى، ئاتالمىش تولتېكى سۆزى مىللەتنى ياكى ئىرىقنى ئەمەس، پەقەت ئادەتتىكى قۇرۇلۇشچىلارنلا بىلدۈرەتتى.

مېكسىكدا ئاتستېكلارنىڭ پەۋقۇللادە قەدىمكى رىۋايىتى ساقلىنىپ قالغان، ئۇنىڭدا "مېكسىكنىڭ بىرىنچى تۇرغۇنلىرى ئاق ئىرىق بولغان" دېيىلگەن. مەزكۇر رىۋايەتنىڭ داۋامى مۇنداق: "بۇ ئاق ئىرىقنى تېرىسى خېلىلا توق ئىرىق بويسۇندۇردى ۋە توق رەڭلىك كىشىلەر ئاق

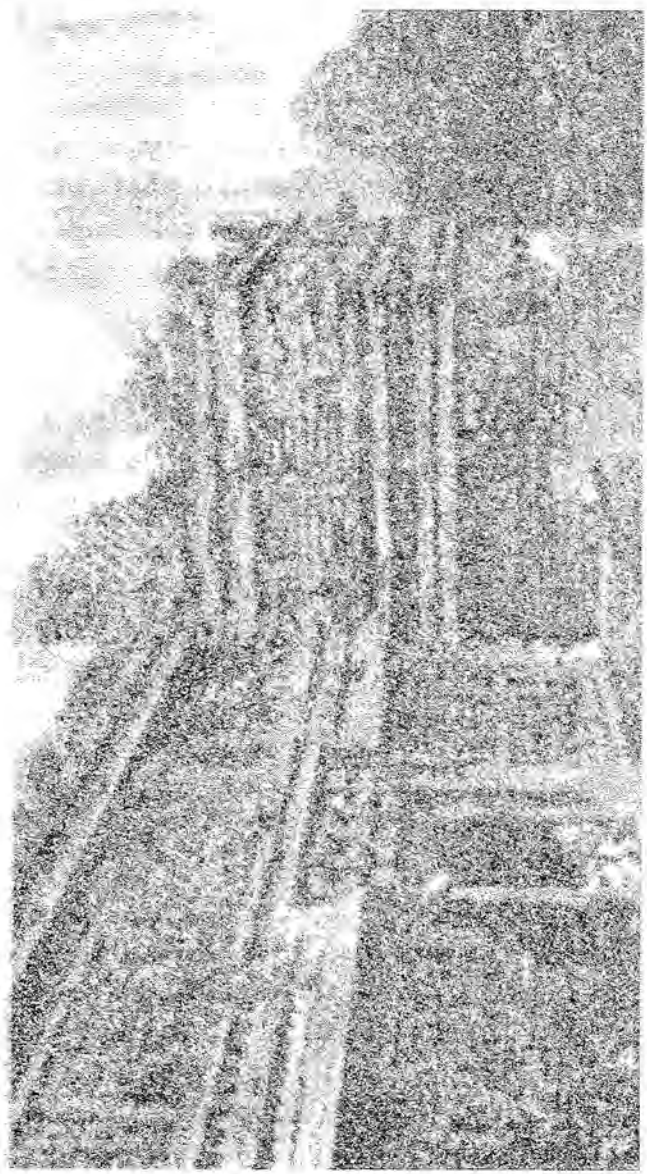

يۈكاتاندىكى سىرلىق دىنى ئۇراسىملار ئىبادەتخانىسى

تەنلىكلەرنى يەرلىرىدىن قوغلىدى. شۇ چاغدا ئاق تەنلىك كىشىلەر ئۆز كېمىلىرىگە ئولتۇرۇپ، شەرىقتىكى يىراق يەرگە، كۈن چىقىش تەرەپكە ماڭدى ۋە شۇ يەرلەردە قالدى".

بۇ رىۋايەت ھەققىدە پەيغەمبەرلەر مۇنداق دەيدۇ: "قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئاق تەنلىك ئىرىق قايتىدۇ، ئۆز يەرلىرىنى قايتىدىن تەلەپ قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى بويسۇندۇرىدۇ".

ئېھتىمال، رايدىر خاگگارت ئەشۇ رىۋايەت بىلەن تونۇش بولسا كېرەك، ئۇ ئۆزىنىڭ "مونتېسۇما قىزى" ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"كېتسال، ياكى ئېنىقراقى كېتسالكوئاتل شۆھرەت قازانغان ئىلاھ بولغان، ئۇ ئانائۇكانىڭ يەرلىك ئاھالىسىنى باشقۇرۇش سەنئىتى ۋە سىياسەتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بارلىق پايدىلىق سەنئەتكە ئۇگەتكەن. ئۇنىڭ تېنى ئاق، چاچلىرىنىڭ رەڭگى ئوچۇق بولغان. ئاخىرى يىلان تېرىسىدىن ياسالغان قولۇاقتا ئاناتساكا قىرغاقلىرىدىن رىۋايەتلىك خاپالان مەملىكىتىگە كېتىپ قالغان".

گۈاتېمالىدا ئامېرىكىنىڭ تۈنجى تۈرغۇنلىرى بولغان ئاق تەنلىك ئىرىق تۇغرىسىدىكى رىۋايەتنى ھېكايە قىلىدۇ.

"ئەشۇ ئاق ئىرىقتىكى پادىشا كېتسالكوئاتل بېسىپ كىرگەن توق ئىرىق تەرىپىدىن بويسۇندۇرۇلغاندىن كېيىن، ئۇ تەسلىم بولۇشتىن ۋاز كەچتى ۋە قۇللۇقتا ياشىمايدىغانلىقىنى، مۇنداق ھالەتتە ساقلىنىپ قالالمايدىغانلىقىنى بىلدۈردى. كېيىن ئۇنىڭ كېمىلىرىگە سىغىشچە ئادەملەرنى يىغىپ، كۈن چىقىش يۇنىلىشىدىكى يىراق يەرلەرگە ئۇزۇپ كەتتى، ئۆزىنىڭ ئادەملىرى بىلەن شۇ يەرلەرگە يېتىپ، ماكانلاشتى. ئۇلار گۇللىنىپ، ئۇلۇق خەلق بولدى.

ئۇلۇق جەڭ ۋاقتىدا نۇرغۇنلار قۇتۇلۇش كويىدا ئورمانلارغا يوشۇرۇندى ۋە ئۇلار توغرىسىدا ھېچ كىم باشقا ھېچ نەرسە ئاڭلىمىدى. قالغانلار ئەسىرگە ئېلىندى ۋە باسقۇنچىلار تەرىپىدىن قۇللارغا ئايلاندۇرۇلدى".

بۇرۇن كېتسال قۇشى گۋاتىمالانىڭ مىللى گېربى بولۇپ ھېسابلىناتتى. ئۇ "كېتسال" دەپ ئاخىرقى ئاق تەنلىك پادىشا كېتسالكوئاتلنىڭ خاتىرىسىگە شۇنداق ئاتالدى. سىمۇول سۈپىتىدە بۇ قۇش شۇنىڭ ئۈچۈن تاللاندىكى، ئۇمۇ پادىشا كېتسالغا ئوخشاش قۇللۇقتاياشاشنى راۋا كۆرمەي ھالاك بولغان

كېچى مىللىتىنىڭ قەدىمكى "پوپول -ۋۇخ" كىتاۋى گۇاتېمالادا بېزىلغان.

ئاتىتېكلارنىڭ بارلىق باشقا رىۋايەتلىرىگە ئوخشاش، ئۇلارنىڭ ئاق ئىرىق ھەققىدىكى ھېكايىلىرىدە كۆپ نەرسىلەر ئىنتايىن بۇزۇق كۆرىنىدىغان ۋە كاھىنلار قوشقان ئويدۇرمىلار بىلەن تولۇپ تاشقان. مەن پەقەت بىر نەچچە ئەڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئويدۇرما ۋە قوشۇمچىلارنى ئاتاپ ئۆتۈمەن. مەن بۇلارنى ئويدۇرمىلار ۋە قوشۇمچىلار دېيىشىمىنىڭ سەۋەبى، مەزكۇر ئىلىمىنتلار باشقا، شۇھەقتىكى رىۋايەتلەردە ئۇچرىمايدۇ، ئۇلارنىڭ سانى بولسا، ئوندىن ئاشمىدۇ. ئاتىتېكلارنىڭكىدىن باشقا بارلىق رىۋايەتلەر ئەڭ مۇھىم تەپسىلاتلاردا بىر-بىرىگە ئۇيغۇنلىشىدۇ.

ئاتىتېكلار رىۋايەتلىرىدىكى بۇزۇلۇشلار شۇنىڭغا سەۋەپ بولغانكى، بەزى بىر كۆرنەكلىك ئارخېئولوگلار چىنلىق ۋە ئېنىقلىقنىڭ توغرىدىن توغرا يولىدىن چەتلىشىپ كەتكەن.

ئاتىتېكلار مېكسىكا ۋادىسىدا تەخمىنەن بىزنىڭ مىلادىمىزنىڭ بىر مىڭ توخسەنىنچى يىلى پەيدا بولۇشقا باشلىدى، ئەمما ئۇلارنىڭ بۇ يەردىكى تۇنجى تۇرۇشلۇق جايلىرى پەقەت بىر مىڭ ئىككى يۈز ئون ئالتىنچى يىلى پەيدا بولدى.

دەسلەپ ئاتىتېكلار دۆلىتى مايا ئىمپېرىيەسىنىڭ بىر قىسمى بولدى ھەم ئۇلارنىڭ ئىلاھلىكىنىڭ سىمۋولى يىلان ئوبرازى بولدى

كېتسالنىڭ ھاكىملىق قىلغان يىللىرى نامەلۇم، چۈنكى ئۇ بۇگۈن بىز مايالىقلار دەپ ئاتايدىغان توق تەنلىك كىشىلەر تەرىپىدىن قوغلاندى. ھەر خىل مەلۇماتلار شۇنى كۆرسىتىدۇكى، كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، ئۇ بۇنىڭدىن ئوتتۇز تۆرت مىڭ يىلغا يېقىن ۋاقىتتا ياشىغان. شۇنداقلا باشقا دەللىللەرگە مۇۋاپىق، ئۇ شۇ دەۋىردىكى ئون بىر سۇلالىنىڭ بىرىگە تەئەللۇقتۇر. قانداقلا بولمىسۇن، بۇ مېنىڭ تەخمىنلىرىمگە مۇۋاپىق كېلىدۇ، كېتسال ئون ئالتە مىڭ يىلدىن خېلىلا ئىلگىرى ياشىغان.

ئاتىتېكلارنىڭ يېڭىلىقلىرىنىڭ بىرى، ئۇلار مېكسىكا ۋادىسىنى ماكانلىغاندىن كېيىن، ئۇزلىرى ئىلگىرى پايدىلانغان ئىلاھى سىمۋولدىن ۋاز كەچتى. ئۇزلىرىنىڭ خۇداسى سۈيىتىدە ئاق تەنلىك پادىشا كېتسالنى قوبۇل قىلدى. شۇنداق كېيىن ئۇلار ئۇنىڭغا تېسكات ئىسىملىك ئوغۇلنى تېپىپ بەردى. ئاندىن ئاتالمىش تېسكاتنى ئۇز ئاتىسىدىن قېچىپ كېتىشكە مەجبۇرلىدى. ئاندىن ئۇنى پەيغەمبەرقىلىپ، ئۇنىڭ ھەدىسلىرىنى تارقاتتى. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: "تېسكاتنىڭ روھى، نۇرغۇنلىغان لەشكەرلەر بىلەن قورشالغان ئاق تەنلىك ئادەم بىلەن قايتىدۇ. ئۇ مەملىكەتنى بويسۇندۇرۇپ، ئۇزىگە قايتۇرىدۇ، ئەرلەرنى قىرىپ تاشلاپ، ئاياللارنى قۇلغا ئايلاندۇرىدۇ". ئۇنىڭدىن كېيىن بۇپەيغەمبەرنىڭ روھىغا ئىبادەت قىلىش باشلاندى. تېسكاتنىڭ كۆكلىنى ئېلىش ئۈچۈن دايىملىق قۇربانلىق تەلەپ قىلىناتتى، شۇنىڭدىن كېيىن ئادەملەرنى قۇربان قىلىش باشلاندى ۋە كاھىنلار ھاكىملىقى مۇتلەق بولۇپ قالدى

ئادەملەر قۇرقۇنۇچتا ياشايتتى، چۈنكى ھەر يىرى نۇۋەتتىكى قۇربانلىققا ئايلىنىپ، ئۇنىڭ

ۋۇلقانلىق تەبىئەت ھالاكىتى. چوڭچوڭ ئاردەملىك سۇرىتى.

يىلان ئويرازى ھمايىسىدىكى جەڭ قىلۇاتقان كو ئۇنىڭ قەبىدىكى ھوجۇمىسىدىن ئېلىنغان تام سۈرەت (يۇكاتان)

بېشىنى قانغا بويالغان تاشقا قويۇشى مۇمكىن ئىدى

ئەگەر ئىسپان مۇئەللىپلىرىگە ئىشىنىدىغان بولساق، كورتېكس مېكسىكغا كەلگۈچە، ئاتسىتېكلار ھەر يىلى ئوتتۇزدىن- قىرىق مىڭچە كىشىنى قۇربان قىلغان.

ياۋايىلىقنىڭ ئەڭ ئېغىر پۈتكۈل دۇنيانى، مىسىر، ھىندىستان، فىنىكىيە ۋە باشقىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالدى

كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، بىزنىڭ ئارخېئولوگلار بىزنىڭ سىلادىمىزدىن ئىلگىرىكى بىر مىڭ يىر يۈزدىن بىر مىڭ ئىككى يۈز يىللار بىلەن سانىلىدىغان (ئاتسىتېكلارنىڭ خۇداسى كېتسال بولۇپ قالغان دەۋر) قانداقتۇ بىر نەرسىنى تاپقان ۋە كېتسال موشۇنىڭدىن بىر نەچچە ئەسىر ئىلگىرى ياشىغان دېگەن خاتا تەستىقنى ئېلان قىلىشقا ئالدىرىغان.

"كېتسال" ئىسمىنىڭ ئۆزى مېكسىكا ۋە مەركىزى ئامېرىكىنىڭ پۈتكۈل قەدىمكى تارىخى ئارقىلىق ئۆتىدۇ. ئۇ ھەتتا ئا ق ش نىڭ غەربىي - جەنۇبىي شتاتلىرىدا، ئارىزونا ۋە نيۇ- مېكسىكىدا ئۇچرايدۇ، ئىندىيانلارنىڭ پۈتبولقەبىلىسى ئۇنى كېتسال ئىسىملىك يىلاننىڭ ئويرازى سۈپىتىدە، دىنى ئۇرۇپ - ئادەتلىرى ۋە مۇراسىملاردا پايدىلىناتتى.

ھەر خىل رىۋايەتلەرنى سېلىشتۇرغاندا شۇ نەرسە چۈشىنىشلىك بولىدۇكى، ئاتام زامانلاردا مېكسىكا ۋە مەركىزى ئامېرىكىدا ئاق تەنلىك ئىرىق ھۆكۈمرانلىق قىلغان. بۇ خەلق ئۆز

پادىشالىقنى قۇرغان ھەم ئۇلارنىڭ ئاخىرقى پادىشاسىنىڭ ئىسمى كېتسال بولغان. ھازىرقى پۈتۈنبلو ئىندىيانلىرى نېمە سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ دىنى مۇراسىملىرى ۋە ئۇرپى - ئادەتلىرىدە كېتسالكاتلىنىڭ ئورۇن ئالىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشكە قابىلمېكىن؟ ھەر بىر قەبىلىدە ئۆزىنىڭ خۇسۇسى رىۋايىتى مەۋجۇت. ھەقىقى سەۋەبلەر ئۇنتۇلغان . ھازىر بۇ ئىسىم پەقەت سىمۋوللا بولۇپ قالغان

مايا ئىمپېرىيەسىگە كام دېگەندە يەتتە خىل خەلىق كىرەتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن ۋە كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، بىرلا مايا تىلىدا سۆزلەيتتى. مايا مەملىكىتىنىڭ بارلىق پادىشالىرى ۋە مەلىكە - خانىشلىرى كېلىپ چىقىشى بويىچە ئاق تەنلىك ئىرقىتىكىلەر ھاكىملىق قىلىدىغان ئون ئىككى سۇلالىغا مەنسۇپ.

ئاخىرقى ئاق تەنلىك ئىرىق بېۋاستە ئىسپانلىقلارنىڭ ئۆتمۈشداشلىرى بولدى. ھازىرقى ئاق تەنلىك پولىنېزىيەلىكلەرنىڭ، يۇكاتاندىكى ئاق تەنلىك مايالارنىڭ ۋە ھازىر مەۋجۇت بارلىق ئاق تەنلىك ئىرقلارنىڭ ئۆتمۈشداشلىرى بىر خەلىق بولغان

13 - باپ: مۇ قۇرۇقلۇقسىنىڭ جۇغراپىيەلىك تارىخى

ئەندى ئوقۇرمەنگە **مۇ** قۇرۇقلۇقسىنىڭ جۇغراپىيەلىك تارىخى بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ ئىلمى ئاساسىنى بىلىش قىزىق تۇيۇلىدىغاندۇ.

مەن بۇ كەڭ تاشا قۇرۇقلۇق يەر ئاستىدىكى ۋۇلقانلىق گازلارىنى "مىنالاشتۇرۇلغان" دەپ ئېيتقان ئىدىم. يەر پوستىنىڭ ئاساسى ماتېرىيالى ھېسابلانغان گرانىت، ھەيۋەتلىك كانالار ۋە يوچۇقلار بىلەن قاپلانغان، پارتلىنىشى خەتەرلىك گازلار مانا شۇلاردا توپلىشاتتى. بوشلۇقلار توشۇپ كەتكەن گازلاردىن قۇتۇلغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ تورۇسلىرى غۇلىدى، ئاندىن بولسا، تەبىي ھالدا، پوتكۇل يەر ئوستىنىڭ چۆكۈپ كېتىشى يۈز بەردى.

مېنىڭ تەتقىقاتلىرىم شۇنى دەللىلىدىكى، بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى مەدەنىيىتىنى ۋەيران قىلغان ئاپەتلەرنى بىر قاتار ئوستۇنكى بوشلۇقلارنىڭ گازدىن ئازات بولۇشى ئېلىپ كەلگەن، مۇمكىن بۇ بوشلۇقلار بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشكلەر ۋە يېرىقلار بىلەن باغلىق بولغاندۇر.

كىتاپخان مېنىڭ ئوستۇنكى، ئوتتۇرانچى ۋە تۆۋەنكى بوشلۇقلار ھەم ئايرىم تۇرغان ھوجرىلاردەپ، نېمىنى نەزەردە تۇتقىنىمنى چۈشىنىشى ئۈچۈن، ئەڭ قەدىمكى دەۋرىدىكى گاز بوشلۇقلىرىنىڭ سخېمىسىنى سىزىپ چىقتىم ۋە ئۇلارغا چۈشەنچىلەرنى بەردىم. مەن بوشلۇقلارنى ئەتەي ئۇلارنىڭ جايلاشقان دەرىجىسىدىن يۇقۇرى تەسۋىرلىدىم، شۇندىلا ئۇلار ئوبدانلا كۆزگە چۈشىدۇ.

ئەڭ قەدىمكى دەۋردىكى گاز بوشلۇقلىرىنىڭ جايلىشىش سخېمىسى

A- سۆزەت: بۇ يەردە ئوستۇنكى بوشلۇقلار ۋە ئىككىنچى قاتلامنىڭ بىر قىسمى كۆرسىتىلگەن، ھەر بىر بۆلۈم ھەر خىل چوڭقۇرلۇقتىكى بوشلۇقلار قاتلاملىرىدىن ئىبارەت. مەزكۇر سخېما بەختسىز قۇرۇقلۇق مەڭگۈگە تىنچ ئوكيان سۈلىرىغا چۆكۈپ كېتىش ئالدىدا، يەر ئوستىدە ئۇجۇتقا كەلگەنگە ئوخشاش يەر پوستىنىڭ ھالىتىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. ئوستۇنكى قاتار ئون بەش مىل چوڭقۇرلۇقتىكى جايىتى، ئوتتۇرىسىدىكى ئون بەشتىن ئوتتۇزغىچە مىلنى ئېگىلەيدۇ، تۆۋەنكى قاتار بولسا، ئوتتۇز مىلدىن يەرنىڭ ئەڭ مەركىزىگىچە بولغان ساھەدىن ئىبارەت.

تۆۋەنكى قاتار ئۈچ بۆلۈمدىن (O، X ۋە W) ئىبارەت. O بۆلۈمى يەر ئوستىدىن بەش مىل چوڭقۇرلۇققا چۈشىدۇ. مەزكۇر بۆلۈمدىكى بارلىق بوشلۇقلار ئايرىم تۇرغانلاردىن ئىبارەتتۇر. "ئايرىم تۇرغان" چۈشەنچىسى شۇنى بىلدۈرىدۇكى، ئۇلارنىڭ تۆۋەندىكى جايلاشقان

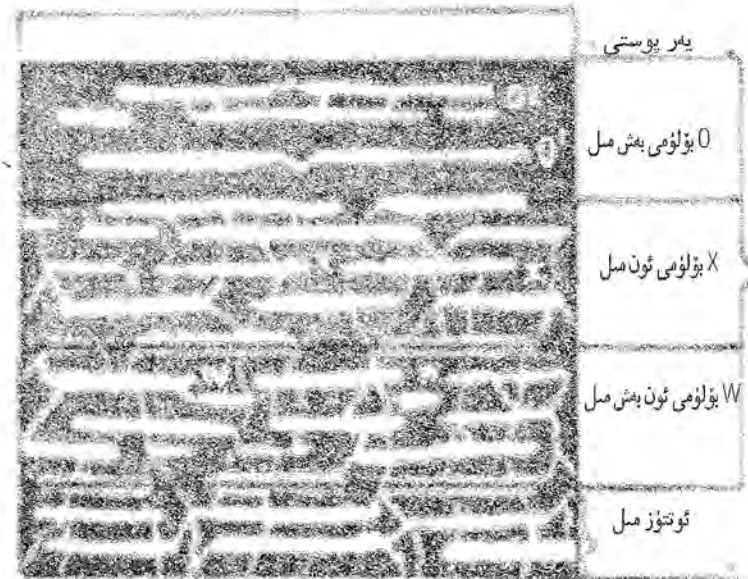

A مىسالدا قۇرۇقلۇق ھاسىل بولغىچە بولغان يەرنىڭ ئىچكى ھالىتى

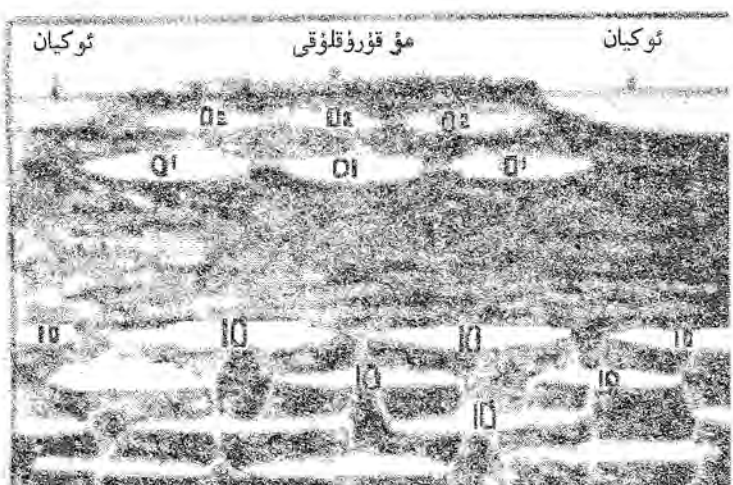

B مىسالدا قۇرۇقلۇقنىڭ مۇغا چۆكۈپ كېتىش ئالدىدىكى
مۇ قۇرۇقلۇقى ئاستىدىكى تەخمىن قىلىنغان يەر قاتلىمىنىڭ ھالىتى

بوشلۇق بىلەن ، قىسىلىشنى كۆچەيتىدىغان ۋە پارتلاش خەتىرىنى تۇغدۇرىدىغان گازلارنىڭ قوشۇمچە توپلىرى كېلىشى مۇمكىن. ئەمما يېڭى گازتوپلىمى بۇ بوشلۇقلارغا كىرەلمەيدۇ ۋە ئۇلاردا قوشۇمچە قىسىلىش پەيدا بولمىغىچە مەزكۇر بوشلۇقلار مەڭگۈگە ئۆزلىرىنىڭ دەسلەپكى شەكلىدە ساقلىنىپ كېلىشى مۇمكىن

X بۆلۈمى يەر ئۈستىدىن بەشتىن ئون مىلغىچە بولغان چوڭقۇرلۇقتا جايلاشقان. بۇ W بۆلۈمىدىن تۆۋانلىق ھالدا گازلارنىڭ يېڭى كۆلەملىرىنى قوبۇل قىلىدىغان، جانلىنىپ تۇرغان بوشلۇقلاردۇر؛ گازلار بىر بوشلۇقتىن ئىككىنچىسىگە ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدىكى يېرىق ۋە سۇنۇقلار بويىچە ئۆتىدۇ.

O بۆلۈمىدىكى ئايرىم تۇرغان بوشلۇقلارنىڭ گازنىڭ قوشۇمچە كۆلەملىرى بىلەن تولۇشى ئۇچۇن ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىق X بوشلۇقى بىلەن نول بىر ھوجرىسى ئوتتۇرىسىدا، ئاندىن نول بىر ۋە نول ئىككى ئوتتۇرىسىدا تۆشۈك ۋە يېرىقلارنىڭ ھاسىل بولۇشىغا ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن.

W بۆلۈمىدىكى بوشلۇقلاردىن كېلىپ، يەر ئوتتۇرىسى بىلەن باغلىنىدىغان گازلار ئالدى بىلەن X بوشلۇقىغا كىرىشى ھەم ئۇ يەردە قىسىلىشنىڭ كۆتىرىلىشىنى پەيدا قىلىشى كېرەك. بۇ مەزكۇر بوشلۇقلار گۇمبىزىنىڭ ئۇرلىشىگە ئېلىپ كېلىدۇ.

گۇمبەزلەر ئۇرلىگەندە، ئۇلارنى ھاسىل قىلغان تاشلار يېرىلىدۇ ۋە بۇزۇلۇپ، گازلارنىڭ X بوشلۇقىدىن نول بىر بوشلۇقىغا ئۆتۈشىگەمۇمكىنچىلىك يېرىدۇ. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قىسمىنىڭ كۆتىرىلىشى نول بىر توپىدىمۇ پەيدا بولىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەردىمۇ گۇمبەزلەرنىڭ ئۇرلىشى باشلىنىدۇ. گازلار قىسمىنىڭ ئۆزلۈكسىز كۆتىرىلىشىگە ماسلىشىش ئۇچۇن نول بىر ھوجرىلىرىنىڭ گۇمبەزلىرى كەڭىيىشى لازىم. موشۇنىڭدا ئۇلار يېرىلىدۇ ۋە گازلار ئۇلاردا تۆشۈكلەرنى ھاسىل قىلىپ، ئۇلار يەر ئۈستىدە ۋۇلقانلار شەكلىگە ئېگە بولىدۇ. موشۇ تۆشۈكلەر ئارقىلىق بوشلۇقلار گازلاردىن بوشايدۇ ۋە قىسمەن شۇنداق دەرىجىگە ئېلىپ كېلىدۇكى، ئۇ ئەندى گۇمبەزلەرنىڭ كۆتىرىلىشىگە ئېلىپ كەلمەيدۇ. نەتىجىسىدە نېمە يۈز بېرىدۇ؟ ھوجرىلار گۇمبەزلىرى غولايدۇ، گازلارنىڭ قالدۇقلىرى قىزىغان يالقۇن شەكلىگە ئېگە بولۇپ، تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىپ بارغان يەرنى كۆيدۇرىدۇ. قۇرۇقلۇقنى قورشاپ تۇرغان سۇ ئىنتايىن زور بوشلۇقنى تولتۇرىدۇ ۋە قۇرۇقلۇق چۆكىدۇ.

گاز بەلۋاغلىرى يەر ئاستىدىن ھەر خىل چوڭقۇرلۇقلاردا ئۆتىدۇ. ھەر خىل ھادىسىلەرنى يېرىم ئەسىرلىك ۋاقىت بايقاش ئاساسىدا مەن شۇنداق يەكۈنگە كەلدىمكى، يېرىك گاز بەلۋاغلىرى كۆپىنچە ئوتتۇرا قاتلاملىنىڭ يۇقۇرقى يېرىمىدا ۋە يۇقۇرقى قاتلاملىنىڭ تۆۋەنكى ساھالىرى ئارقىلىق ئۇچۇدىكەن. يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمدەك، گاز بەلۋاغلىرى بىرخىل ئەمەس چوڭقۇرلۇقلاردا جايلىشىدۇ ھەم ئۇلارنىڭ ئورنى ھەر خىلدۇر. مۇنداق بەلۋاغلارنىڭ بىر قىسمى W بۆلۈمىگە، باشقىسى X بۆلۈمىگە ئۆتۈشى مۇمكىن، بەلۋاغ بۆلۈملەر چېگارىسىنى كېسىپ ئۆتۈشى مۇمكىن. بەزىدە ئۇلار

يەر ئۈستىدىن بىر ئىككى مىل چوڭقۇرلۇقتا ئۆتىدۇ، بۇ كۆپىنچە، ئۆزلىرىنىڭ ئىشەشلىك قاپقاقلىرى، ۋۇلقانلارغا يېقىنلاشقاندا يۇز بېرىدۇ، مۇنداق جايلىشىشنىڭ مىسالى ھاۋاي، ئېكۋادور، مەركىزى ئامېرىكا ۋە بىر نەچچە باشقا جۇغراپىيەلىك ساھالار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇنى ئېيتىش يېتەرلىككى، يىگىرمە مىل چوڭقۇرلۇقتا بىرمۇ بەلۋاغ يوق، ئادەتتە ئۇلار خېلىلا يۇقۇرىدىن ئۆتىدۇ. بايقاشلار مېنى شۇنىڭغا ئىشەندۈردىكى، گاز بەلۋاغلىرىنىڭ ئوتتۇرىچە چوڭقۇرلىقى ئون بەشتىن ئون سەككىز مىلغىچە بولىدۇ.

B سۈرەت: مەزكۇر سخېما **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ چۆكۈش ئالدىدىكى يەر پوستى ئېھتىماللىق قۇرۇلۇشىنى كۆرسىتىدۇ. ئايرىم تۇرغان بىر قاتار بوشلۇقلار **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئاستىدا جايلاشقان ۋە قۇرۇقلۇقتى قىسلغان گازلار تۇتۇپ تۇرىدۇ. بوشلۇقلارنىڭ نۇۋەتتىكى سىزىقى خېلىلا كۆپ مىل تۇۋەندە جايلاشقان

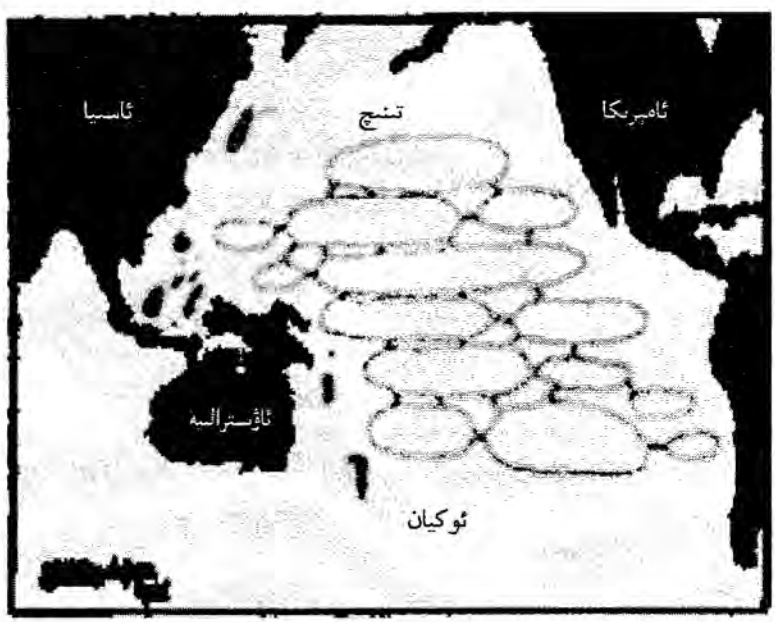

C - سۈرەت: مۇ قۇرۇقلۇقى چۆكۈپ كېتىش ئالدىدا ئۇنىڭ ئاستىدىكى گاز بوشلۇقلىرىنىڭ ئېھتىماللىق جايلىشىشى

C سۈرەتتە: بىر قانچە بوشلۇقلار جايلاشقان؛ نول ئىككى A ۋە B سخېمىلاردىكى نول ئىككى توپىغا مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن سۇنۇقلار ۋە يېرىقلار ئارقىلىق تۇتىشىدۇ.

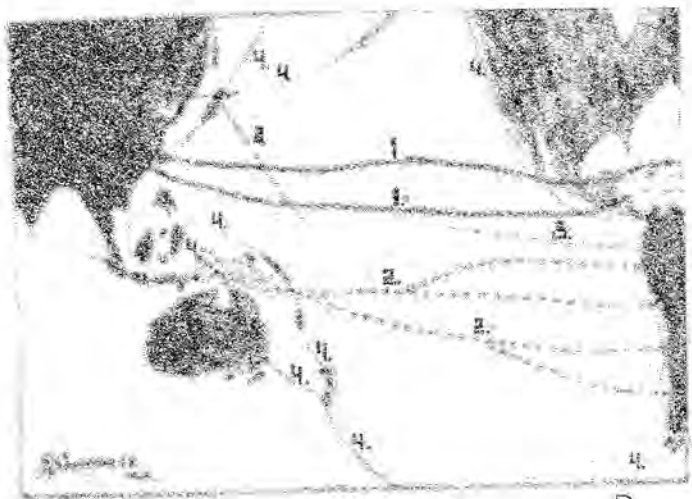

D سۈرەت. تىنچ ئوكيان رايونىدىكى ھازىرقى گاز بەلۋاغلىرى

بىرىنچى. چوڭ مەركىزى گاز بەلۋاغ؛ ئىككىنچى. تىنچ ئوكيانىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى كېسىلگەن بەلۋاغلار؛ ئۈچىنچى. ياپون بەلۋىقى؛ تۆرتىنچى. چوڭ تىنچ ئوكيانلىق چەمبەرلىك بەلۋاغ.

D سۈرەتتە. تىنچ ئوكيان رايونىدىن ئۆتىدىغان ئەڭ مۇھىم گاز بەلۋاغلىرى كۆرسىتىلگەن. بەلۋاغلار شەكىللەنگەن ۋاقىتىدا، يەر بوشلۇقلىرىدىكى قىسىم كۆتىرىلىدۇ، بۇنىڭ ئۈزى يۇقۇرىدا جايلاشقان جىنسلاردىكى تۆشۈك ۋە سۇنۇقلارنىڭ ھاسىل بولۇشىغا ئېلىپ كېلىدۇ. ئاندىن گازلار نول بىر ئىچگە كىرىدۇ، ئۇ يەردە ۋەزىيەت تەكرارلىنىدۇ ۋە گازلار بۇ ھوجىرىلاردىن نول ئىككى بوشلۇقىغا ئۆتىدۇ. بۇنداق ئەھۋال يۈز بەرگەندە، نول ئىككى بوشلۇقلىرىنىڭ گۈمبەزلىرىدە تۆشۈكلەر پەيدا بولىدۇ، گازلار تاشقىرىسىغا ئېتىلىپ ھوجىرىلار تېگىگە غۇلايدۇ، تىنچ ئوكيان سۈلىرى بوشىغان ئورۇنغا ئېتىلىدۇ. مۇ قۇرۇقلۇقى ئۆزىمۇجۇتلۇقىنى ئەنە شۇنداق يوقاتقان

مەن ئىشەشلىك ئېيتالايمەنكى، مۇ قۇرۇقلۇقىنى تۆتۈپ تۇرغان بوشلۇقلار يەرگە ناھايىتى يېقىن جايلاشقان ئىدى

بۇ پىكىرتىنچ ئوكيان چوڭقۇرلۇقلىرىنىڭ خەرىتىسىنى، "تروئان ۋەسقىسى"، "كورتېكس قامۇسى" ۋە "لخاسا سالنامىسى"نى ئۆگىنىشكە ئاساسلانغان. مەزكۇر مەتىلەرنىڭ ھېچ بىرىدە تىنچ ئوكيانغا چۆكۈپ كېتىش ئالدىدا يەرنىڭ ئېگىزلىككە كۆتىرىلگەنلىكى ھەققىدە ئېيتىلمايدۇ. لېكىن ئۇلاردا "يەر پارچىلاندى ۋە قىسمىلارغا بۆلۈنۈپ كەتتى"، بوراندىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرىدەك تىترىدى"، "خۇددى ئوكيان دولقۇنلىرىدەك كۆتىرىلىپ، تۆۋەن چۈشتى" ۋە "بىر

تۇندىلا چۆكۈپ كەتتى". دېيىلگەن مەزكۇر تەسۋىرلەرنىڭ ھەممىسى شۇنى كۆرسىتىدۇكى، يەر دەرىجىسى دېگەندەك ئېگىز كۆتىرىلمىگەن، مۇنداق بولۇشىنىڭ سەۋەبى، ئۇنى تۆتۈپ تۇرغان بوشلۇقلار ئانچەچوڭقۇر بولمىغان. مەتىنلەردە **مۇ** قۇرۇقلۇقى "ئىككى قېتىم كۆتىرىلدى"، "ئىككى قېتىم ئۆز ئورنىدا تەڭرىندى"، دەپ تەستىقلەنگەنلىكتىن، شۇنداق خۇلاسىگە كېلىشكە بولىدۇكى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى تۆتۈپ تۇرغان بىر قاتار بوشلۇقلاردا ئايرىم تۇرغان ھوجىرىلارنىڭ بىر ياكى ئىككى قاتارى جايلاشقان، بۇ سىخېمىدا بوشلۇقلارنى نول بىر ۋە نول ئىككى تۈپلارغا بۆلۈش بىلەن كۆرسىتىلگەن. يەر ئۈستىنىڭ بىرىنچى ئورلىشى ۋە ئىككىنچىسى، گازلار نول بىر ۋە نول ئىككىگە بېسىپ كىرگەندە يۈز بەردى.

مۇ قۇرۇقلۇقىنى تۆتۈپ تۇرغان بوشلۇقلار چوڭقۇرلۇقتا ئەمەس، يەر ئۈستىگە ئىنتايىن يېقىن بولغان، ئەگەر ئۇلار چوڭقۇرلۇقتا جايلاشقاندا، قۇرۇقلۇقنى سۇنىڭ بېسىشى يۈز بەرمەيتتى.

شۇنداق قىلىپ، بىزگە ئەڭ قەدىمكى يىراقلىقتىن باشلاپ، ئوكيانغا پۈتۈنسۇرۇك ئاراللار ۋە قۇرۇقلۇقلار چۆكۈپ كەتكەن. بىزگە كېمبرىيەدىن ئىلگەركى دەۋىردە، پالېئوزوئى ئېراسى، ئوتتۇرا ھاياتلىق ئېراسى، يېڭى ھايات ئېراسى، يېڭىلىنىش دەۋرىدە يۈز بەرگەن ھالەتلەر مەلۇم. گاز بوشلۇقلىرىنىڭ ۋەيران بولۇشى ۋە يەرلەرنىڭ چۆكۈپ كېتىشى، يەر كۆتىرىلگەندە ئۇنى تۆتۈپ تۇرغان يېتەرلىك قاتلام پەيدا بولغىچە داۋام قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىنتايىن زور بوشلۇقلار ئارىسىدا يىرىك تونېلنىڭ شەكىللىنىشى ئاياقلاشقاندا، بۇنىڭغا ئوخشاش قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاكەتلىك چۆكۈشىگە چەك قويدى.

گېئولوگىيەلىك نۇقتىئى نەزەردىن قارىغاندا، ھېچ بىر شەك - شۈبھە يوقكى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى تۆتۈپ تۇرغان گاز بوشلۇقلىرى چوڭ مەركىزى گاز بەلۋاغلىرىنىڭ تىنچ ئوكيانلىق قىسمى ۋە ئۇرغۇنلىغان شاخلارغا ئېگە تىنچ ئوكيانلىق كېسىلگەن بەلۋاغلارنىڭ ھاسىل بولۇشى بىلەن ۋەيران بولغان. شۇنداق قىلىپ، بەلگۈلوگىيەلىك ھادىسىلەرنى بايقاش ئاساسىدا مەن شۇنداق يەكۈنگە كەلدىمكى، **مۇ** قۇرۇقلۇقى ئاستىدا ئاتلانتىداغا ئوخشاش بىر گىگانتلىق ھوجىرا ئەمەس، بەلكى بوشلۇقلارنىڭ پۈتۈنسۇرۇك تۈپى جايلاشقان. مەن بۇ ھۆكۈمگە تۆۋەندىكى مەلۇماتلارغا ئاساسەن كەلدىم.

بىرىنچى: ھەر قايسى تاقىم ئاراللار ئوتتۇرىسىدىكى تىنچ ئوكيانىنىڭ چوڭقۇرلۇقلىرى شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ھەر بىر ئويمانغا ئايرىم بوشلۇق مۇڭاپىق كەلگەن؛ بەزى بىر ھالەتلەردە بىر - بىرىنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئىككى بوشلۇق يوق قىلىنغان. ئەگەردە بوشلۇق يالغۇزلا بولغاندا، تىنچ ئوكيانىنىڭ تېگى خېلىلا تەكشى بولاتتى.

ئىككىنچى: بەزى بىر ئاراللارنىڭ بىر زامانلاردا قۇرۇقلۇقنىڭ بىر قىسمى بولغانلىقى بايقالدى. ئەگەربوشلۇق يالغۇزلا بولغاندا، سۇ ئۈستىدە ھېچ قانداق قۇرۇقلۇق قالمايتتى.

ئۈچىنچى: ئاراللار بوشلۇقلارنىڭ ئۈستىدە ئەمەس، بەلكى شۇ بوشلۇقلارنى قوشۇدىغان

تونپللار ئۇستىگە جايلاشقان. ئاراللار ئاستىدا بوشلۇقلار بولمىغانلىقتىن، ئۇلار چۇكۇپ كەتمىدى.

تۆرتىنچى، بوشلۇقلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن قوشۇلىدىغانلىقىنى ئاراللارنىڭ ئۆزلىرى ئىسپاتلىماقتا، ئۇلاردا ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىقنىڭ ئىزلىرى ئوڭايلا بايقالماقتا. گازلار شۇلار ئاستىدا بىر بوشلۇقتىن ئىككىنچىسىگە ئۆتىدۇ. تەبىئىكى، بۇ ئەھۋال ئاراللارنىڭ كۆرۈنۈشىنى ئۆزگەرتتى ۋە ئۇلار تاغلىق بولۇپ قالدى.

مېنىڭ بۇ ماۋزۇغا بولغان پىكرلىرىم ئاخىرقى ئەللىك يىل مابەينىدە تىنىچ ئوكيان رايونىدىكى ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىقنى تەپسىلى تەتقىق قىلىش ۋە بايقاشلارغا ئاساسلانغان. ئاراللار ۋە ئۇلار خاراكتېرىمۇ ئېتىۋارغا ئېلىنىدى. ئۇ يەردە ئىككى ئاساسى بەلۋاغ ۋە كۆپلىگەن توغرا سىزىقلىق بەلۋاغلار ۋە ئۇلارنىڭ غول ئومۇرتقىلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇغى ئېنىقلاندى. بەلكى مېنىڭ سىخىمامدا ئورۇن ئالمىغان باشقىمۇ غول ئومۇرتقىلار مەۋجۇت بولۇشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس. ئەمەلىيەتتە ئۇلارنى ئېنىقلاشقا مۇۋاپىق بولالمىدىم.

ئېھتىمال، ئەندى سىلەر موشۇنىڭ ھەممىسى قانداقلارچە **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ تارىخى بىلەن باغلىق دەيدىغانسىلەر؟ ئۆتكەن بايتا، **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاك بولۇشى توغرىسىدىكى ھېكايىدا،بۇ ئىشەشلىك ئەمەس گاز بەلۋاغلىرىنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى چوڭقۇرلۇققا، قىزغىن يالقۇن ۋە قايناق سۇنىڭ چەكسىز چوڭقۇرلۇقىغا چۆكتۈرىۋەتكەن سۇ بېسىشنىڭ بېۋاستە سەۋەبچى بولغانلىقى سۆزلەنگەن. مېنىڭدە ھېچ بىر شەك - شۇبھە يوقكى، **مۇ** مەملىكىتى سىخىمدا نول ئىككى سەۋۈلى بىلەن بەلگۈلەنگەن بىر قاتار ئۇستۇنكى ئايرىم تۇرغان گازبەلۋاغلىرىنىڭ ئۇستىدە بولغانلىقى كۆرسۈتۈلگەن. مەزكۇر گاز بوشلۇقلىرى **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ھەقىقى"قاتللىرى" بولدى.

ھەر بىر بوشلۇقنىڭ ئېنىق ئورنى، مەيدانى ۋە كۆلىمى نامەلۇم. مەن مۇنداق بوشلۇقلاردىن بىر نەچچىسىنىڭ ئورنىنى ئاراللارنىڭ جايلىشىشىغا قاراپ تەخمىنەن تەسۋىرلەپ بەردىم. مەن بۇنىڭ ھەممىسىنى ئەڭ كىچىك تەپسىلاتلىرىغىچە ئېنىق دەپ ئېيتالمايمەن، ئەمما بۇلار **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ئاستىدىكى يەر قېپىنىڭ"ھەرە كۆنىكى" گە ئوخشاش ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا يارىدەملىشىدۇ، تىنىچ ئوكيانىنىڭ ئانچە چوڭقۇر ئەمەس جايلىرى مەزكۇر رايونلارنىڭ يەر ئۇستىگە يېقىن جايلاشقانلىقىنى كۆرسەتمەكتە.

مېنىڭ گېئولوگىيەلىك تەكشۈرۈشلىرىمنىڭ داۋامى قەدىمكى پولىنېزىيە ئارىلىدىكى كۆپلىگەن ئۆچۈپ قالغان يىرىك ۋۇلقانلار توغرىسىدا بولىدۇ. تاكى ھازىرغىچە يەر ئۇستىنىڭ ھېچ بىر يېرىدە پولىنېزىيە ئاراللىرىغا ئوخشاش ۋۇلقانلىق پارتلاشنىڭ شۇنچە ئوچۇق ئىزلىرىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس. پارتلىنىپ ئېچىلغان ھەيۋەتلىك ئېغىزلار يەر يادروسى چوڭقۇرلۇقىدىكى كۆچىلەرنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسەتمەكتە، ئۇلار بوشۇنۇپ، سىرتقا ئىنتىلگەن ۋە يەرنىڭ پۈتكۈل

تارىخىدا بولمىغان دەھشەتلىك ۋەيرانچىلىقنى پەيدا قىلغان

كىلاتۇنى - ھاۋاي ئاراللىرىدىكى ئۆچۈپ قالغان ۋۇلقانلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ يانار تاغ ئېغزىنىڭ دىئامېترى ئۇچ مىلنى تەشكىل قىلىدۇ، تاشقىرىسىغا ۋەيرانچىلىق ئوت، ئىس ۋە لاۋىنى كۆتۈلمىگەن يەردىن پۈركۈپ چىقىرىۋاتقان شۇنداق كۆلەمدىكى يانار تاغ ئېغزىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كۆرۈڭلار! دىئامېترى ئۇچ مىل يالقۇن، ئىس ۋە لاۋىنىڭ ئېقىمى! ئۇلار قانچىلىك ئېگىزلىككە كۆتىرىلەلەيدۇ؟ ئەگەر ئۇلارنى سىقىپ چىقىرىۋاتقان گىگانتلىق كۆچلەرنىڭ قۇدرىتىنى ئەسكە ئالساق، شەك - شۇبھىسىز، مىڭلىغان فۇتلارغا يېتىشى مۇمكىن.

كىلاتۇنىڭ بۇگۈنكى كۆرۈنۈشىنىڭ ئۆزى دەھشەتلىك كۆلەمگە قارىماستىن، مەزكۇر ۋۇلقان ئېغزى بىر زامانلاردا تېخىمۇ يوغان بولغان. ئەگەر بىز مونۇ پاكتلارنى ھېساپقا ئالساق، ئۇ شۇنداق بولۇپ چىقىدۇ؛ گازلاردىن بوشىنىدىغان بوشلۇقنىڭ كۆلىمى،بوشلۇقتىكى ئۆلچەمگە توشمايدىغان گازلارنىڭ كۆلىمى، بەلۋاغلارنى ھاسىل قىلىدىغان گازلارنى كۆچلۈك قىسمغا ئالىدىغان كۆچلەر ۋە ئۈستۈنكى يەرنىڭ سالمىقى قاتارلىقلار قوشۇلۇپ گازلارنى يانار تاغ ئېغزى ئارقىلىق چىقىشقا مەجبۇرلىغان ۋە ئاخىردا **مۇ** قۇرۇقلۇقنى بوغۇپ تاشلىغان يالماۋۇزنى سىرتقا چىقىرىۋەتكەن

مۇشۇنىڭ ھەممىسىنى ھېساپقا ئالغاندا، پولىنېزىيەدىكى ئۆچۈپ قالغان ۋۇلقانلارنىڭ كۆلىمى ئالاھىدە ھەيران قېلىشقا ئېلىپ كەلمەيدۇ. تەۋەججۇپلىنىدىغان بىرلا نەرسە بارکى، شۇنداق مىقياسىتكى كۆچلەر ھەرىكەتكە كەلگەندە، بىر قۇدرەتلىك سىلكىنىشنىڭ كۆچىدىن يەر ئاسمانغا كۆتىرىلىپ، تۈمانغا ئوخشاش يوقاپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى، ئەمما يەردىكى تۆشۈكلەرۋە يېرىقلار ۋۇلقانلارنىڭ "شاخمات تاختىسى" بولدى

تىنچ ئوكياندا چوڭ مەركىزى گاز بەلۋىغىنىڭ شىمالى شېخى ھاسىل بولغاندا، مەزكۇر رايوندىكى گازلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن توپلىنىشىغا توسالغۇ بولىدىغان ئالدىن - ئالا ساقلىغۇچى قاپاق شەكىللەندى. كىلاتۇنى ئېغزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېڭى يانار تاغ ئېغزى پەيدا بولدى. يېڭى يانار تاغ ئېغزىنىڭ دىئامېترى ئاز - يوقى ئۇچ يۈز ياردقا تەڭ، ئۇنى خالىمائۇمائۇ دەپ ئاتىغان. گەرچە ئۇ كىلاتۇنى ناملىق ۋۇلقانىنىڭ دىئامېترىنىڭ ئون سەككىزدىن بىرىنى تەشكىل قىلسىمۇ، شۇنىڭغا قارىماستىن، بىزنىڭ كۆنىمىزدىكى ئەڭ يىرىك يانار تاغ ئېغزىنىڭ بىرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

چوڭ مەركىزى گاز بەلۋاغىنىڭ تىنچ ئوكياندىكى شىمالى شېخى بېۋاستە ھاۋاي ئاراللىرى ئاستىدىن ئۆتىدۇ. مەزكۇر ئاراللارنىڭ يەر ئۈستىدىن بەلۋاغقىچە بولغان مۇساپىسى ئۇنىڭ يۇتكۇل دائىرىسىدىكى ھەر بىر نوقتىنىڭ ئارىلىقىدىن كەمرەك، بۇ گازلىق بەلۋاغ بولسا يەرنىڭ بارلىق مەركىزى ساھەسىنى ئايلىنىپ چىقىدۇ.

ئارخېئولوگلار ئۇچۇن چوڭ قىزىقىش پەيدا قىلىدىغان يەنە بىر مەشھۇر يانار تاغ ئېغزى

نىۋائافوئوئو يانار تاغ ئېغىزى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. نىۋائافوئوئو قىجى ئارىلىنىڭ شەرقى - شىمالى قىسمىدىكى، قىجى ۋە ساموئا ئوتتۇرىسىدىكى ئانچە چوڭ ئەمەس ئارالدىن ئىبارەت. نىۋائافوئوئو دېكى ئۆچۈپ قالغان يانار تاغ ئېغىزىنىڭ دېڭىزىنىڭ ئىككى ملىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇ **مۇ** مەملىكىتىنى يوق قىلىشقا قاتناشقاندىن بېرى سۇ بىلەن تولتۇرۇلغان ۋە ھازىر كۆپ بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

يۇقۇرىدا تەسۋىرلەپ بېرىلگەن ۋۇلقانلار پولىنېزىيە ئارالىرىدا چېچىلىپ ياتقان تۇرغۇنلىغان ئۆچۈپ قالغان ۋۇلقانلارنىڭ پەقەت كۆزگە چېلىققان مىسالىرىدۇر. يەرنىڭ ۋۇلقانلىق پائالىيىتى تارىخىدا دەھشەتلىك قىيامەت قايمىلار يۈز بەرگەن. ئون ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى بۇ بالايى-ئاپەتلەرنىسانلارنىڭ بېشىغا چۈشكەن. ۋۇلقانلارنىڭ ئاكتىپلىقى يەردىكى بارلىق تۈشۈكلەرنى ئېچىۋېتىدۇ ۋە **مۇ** مەملىكىتىنى يوق قىلىۋېتىدۇ.

گېئولوگىيەدە شىمالى ئامېرىكىنىڭ غەربىي قىرغاقلىرى بىر ۋاقىتلاردا كۆتىرىلگەن، دەپ ھېساپلىنىدۇ. ئەمما گېئولوگىيە ھەر قاچان ھارۋۇنى ئاتنىڭ ئالدىغا قويۇشقا ھەرىكەت قىلغان.بۇ شۇنىڭغا ئوخشاش خاتالىقنىڭ مىسالى. شىمالى ئامېرىكىنىڭ غەربىي قىرغاقلىرى كۆتىرىلمىگەن ۋە قىرغاقلىق سىزىق مۇنداق ئۇرلەش ھېساۋىغا كېڭەيمىگەن، ئەسلىدە قىرغاق سىزىقى كېڭىيىشنىڭ سەۋەبى تىنچ ئوكيان سۈيىنىڭ تۆۋەنلىشىدىن بولغان

مۇ مەملىكىتى تىنچ ئوكيان تېررىتورىيەسىنىڭ يېرىمىنى دېگىدەك ئېگىلگەن ئىنتايىن زور قۇرۇقلۇق بولغان. ئايرىم رايونلاردا ئوكيان سۈيى مىڭلىغان قۇتلارغا تۆۋەنلىگەن. كۆلىمى بەش ئالتە مىڭ مىل ئۇزۇنلىقىدىكى ۋە كام دېگەندە ئىككى ئۆچ مىڭ مىل كەڭلىكتىكى، چوڭقۇرلۇغى تىنچ ئوكيان تېگىنىڭ يەر شەكلىگە مۇڭاپىق كېلىدىغان ھېساپسىز زور بوشلۇقنى تولتۇرۇش ئۈچۈن ئىنتايىن زور كۆلەمدىكى سۇ زۇرۇر بولدى. **مۇ** قۇرۇقلۇقى چۆكۈپ كەتكەندىن كېيىن تىنچ ئوكيانغا ئىلگىرى بولغاندىن ئىككى ھەسسە كۆپ سۇ تەلەپ قىلىنغان بولار ئىدى. بۇ بارلىق خوشنا دېڭىزلارنىڭ سۈلىرىنى جەلىپ قىلغاندىلا مۇمكىن بولار ئىدى، ئەمما شۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئوكيانىنىڭ دەسلەپكى دەرىجىسىگە كېلىشى ئۈچۈن يەرى بىر سۇ يېتىشمەيتتى. **مۇ** قۇرۇقلۇقى تىنچ ئوكيانىدا چۆكۈپ كەتكەن بىردىن - بىر يەر بولغىنى يوق. ئۇنىڭدىن تاشقىرى، چوڭ شىمالى يەر، شۇنداقلا غەربىتكى قۇرۇقلۇقنىڭ خېلىلا كۆپ جايلىرى سۇغا چۆكۈپ كەتكەن.

مېنىڭدىن سورىشى مۇمكىن، نېمە سەۋەبتىن ئاتلانتىك ئوكيان سۈلىرى گورن تۇمشۇغى ئارقىلىق تىنچ ئوكيانغا ئۆتمىدى. ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ ئۆزىنىڭ مەسىلىرى بولغان، ئۇلار توغرىسىدا چۆكۈپ كەتكەن يەرلەرنىڭ نوۋەتتىكى تىزىمىدا دېيىلدۇ.

تىنچ ئوكيانىدىكى **مۇ** مەملىكىتىنىڭ دائىرىسى بىر نەچچە مىڭ ملىنى تەشكىل قىلىدۇ.

ئامېرىكا ۋە ئاسيانى قوشۇدىغان تىنچ ئوكيانىنىڭ شىمالىدىكى بېرىنگ بوغىزى گېئولوگىيە ھېساپلىغاندەك يەرنىڭ تار قىسمىدىن ئىبارەت بولمىغان. ئۇنىڭ جەنۇبى قىرغاقلىرى ئالياسكىدىن

ئالېئوتسكى ئاراللىرى ئارقىلىق كامچاتكىغىچە سوزۇلغان ئېدى. مەن مەزكۇر يەرلەرنىڭ شىمالى چېگراسىنى ئېنىق بەلگۈلەشكە مۇۋاپىق بولالمىدىم، ئەمما ئۇ شىمالى مۇز ئوكيانىدا بولغان.

بۇ چۆكۈپ كەتكەن يەر بىلەن ئالىملار ئامېرىكىدىكى چۈشەندۈرۈپ بولمايدىغان بارلىق تېپىشماقلارنى چۈشەندۈرۈشكە ئادەتلەنگەن. ئالىملار ئالدىدا ئۇلار چۈشىنەلمەيدىغان قانداقتۇ بىر نەرسە پەيدا بولسا مۇنداق ئەھۋال پات - پاتلا يۈز بېرىدۇ، ئۇلار ھەر قاچان توپلىشىپ، قانداقتۇ بىر نەرسىلەرئامېرىكىغا ئاسيادىن بېرىنگ بوغىزى ئارقىلىق كەلگەن، دەپ ھېساپلايدۇ. ماڭا تامامەن چۈشىنىكسىزكى، نېمە سەۋەبتىن ئاساسى يوق گەپلەرئۇچۈن ئاسيا تاللاپ ئېلىنغان. پەقەت تەخمىن قىلىشقا بولىدۇكى، ئالىملار شەرقى ئاسيا توغرىسىدا ھېچ نەرسە بىلمىگەنلىكتىن، ئۇلاردا قارىمۇ - قارشىلىق پەيدا بولۇشى ئالدىدا قورقۇنۇچمۇ پەيدا بولمايدۇ.

ئەندى مەن تىنچ ئوكيانىدا چۆكۈپ كەتكەن خېلىلا ئۇششاق يەرلەرنى ساناپ ئۆتەي. سۇ ئاستىدا كالىفورنىيەدىن كولۇمبىيەنىڭ غەربى - شىمالى قىسمىغىچە سوزۇلغان يەرنىڭ تار كېچىك قىسىملىرى يوقاپ كەتتى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ھازىر مالايا تاقىم ئاراللىرى جايلاشقان رايوندىكى تېرىتورىيە سۇ ئاستىدا بولۇپ قالدى، ئەمما بۇ يەرنىڭ كۆرۈنۈشى نامەلۇم بولۇپ قالماقتا.

ئاتلانتىدا ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان. بۇ ئىنتايىن زور ئارال - قىتئە بولغان، ئاتلانتىدا چۆكۈپ كەتكىچە، ئۇ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ مەركىزى ئىدى.

ئۇ زامانلاردا ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ شىمالى قىسمىدا ئامېرىكىدىن گرېنلاندىيە ئارقىلىق نورۋېگىيەگىچە سوزۇلغان بىر تۇتاش قۇرغاق تەكشى چوققىلىق ئىگىز تاغلار، شۇنداقلا غەربى قىرغاقتىكى ئىسلاندىيەدىن ئىسپانىيەنىڭ غەربى - شىمالى چېتىدىكى فىنىستېررې تۇمشۇغىغىچە سوزۇلغان يىرىك ئۇچبۇلۇڭلۇق ئارال مەۋجۇت بولغان.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، يەرنىڭ ئانچە چوڭ ئەمەس قىسمى مەركىزى ئامېرىكىنىڭ قىرغىغىدا جايلاشقان، چۆكۈپ كەتكىچە ئۇ قىتئەنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېساپلىناتتى.

مەزكۇر يەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ھالاكىتىگە گاز بەلۋاغلىرىنىڭ شەكىللىنىش جەريانىدىكى ۋۇلقانلىق ئاكتىپلىق سەۋەپ بولدى. چوڭ مەركىزى بەلۋاغ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ۋە ئاتلانتىدانىڭ ھالاك بولۇشىغا ئېلىپ كەلدى. تىنچ ئوكيانىنىڭ چەمبەرلىك بەلۋىغى بېرىنگ بوغىزىنى يەرلىدى. ئاپپالاچى - ئىسلاندىيە - سكاندىناۋىيە بەلۋىغى ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئارىلىقىدىكى قۇرۇقلۇقنىڭ چۆكۈپ كېتىشىگە سەۋەپ بولدى.

بارلىق ئىنتايىن زور تېرىتورىيەلەردە ئىنسانلار زىچ ماكانلاشقانلىقتىن، ھالاك بولغانلارنىڭ كۆپ بولغانلىقى چۈشىنىلىكتۇر. يۈز مىليونلىغان كىشىلەر ھالاك بولدى. پەقەت **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىلا ئاتمىش تۆرت مىليون كىشى بولغان.

مۇنداق گېئولوگىيەلىك ھۆكۈم **مۇ** مەملىكىتى توغرىسىدا ئىلگىرى كەلتۈرۈلگەن بارلىق

مەلۇماتلارنىڭ ھەققى تەستىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. گېئولوگىيەلىك نۇقتىئى نەزەرىدىن ئۇ ھېچ بىر، شەك - شۈبھىسىز، تىنچ ئوكياندا تارىختىن ئىلگىرى زور قۇرۇقلۇقنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

ھازىر تىنچ ئوكيانىنىڭ نۇرغۇنلىغان ئاراللىرىنىڭ قۇرۇقلۇق بولۇشى مەزكۇر ئوكياندىكى سۇنىڭ تۆۋەنلىشى بىلەن چۆشەندۈرۈلمەكتە

مەن گاز بوشلۇقلىرىنىڭ بۇزۇلۇپ، تاش جىنسلىرىنىڭ غۇلىشىدىن كېيىن يەر دىئامېترىنىڭ قانچىلىك ئازايغانلىقىنىڭ خىلىلا قوپال ھېساۋاتلىرىنى چىقاردىم، ئېنىقلاندىكى، ھەققى مۇساپە يىگىرمە بەر مىلنى تەشكىل قىلىدۇ.

14- باب: كىشىلەر قانداقلارچە ياۋايلىشىپ كەتكەن؟

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ هالاكىتى توغرىسىدىكى پاجىتا، مەن زېمىندا ياۋايىلىقنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقى توغرىسىدا ھېكايە قىلغان ئىدىم. ئادەم مەدەنىيەتلىك مەۋجۇدات سۈپىتىدە يارىتىلغان ئىدى. ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ يوق قىلىنىشى موشۇ پاجىئەدە تىرىك قالغانلار ئۈچۈن ئورنىنى تولتۇرۇپ بولمايدىغان هالاكەتكە ئايلاندى، چۈنكى كارامەت شەھەرلەر ۋە ئىنشائاتلار يوقاپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارسۈزۈستىدە قالغان ئۇنۇمسىز ئاراللارنى ماكانلىدى.

مەملىكەت خەلقى جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن نومۇسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويغاندا، ئەل ئۆزىنىڭ قانداقتۇ بىر زامانلاردا دۇنياۋى تارىختاتۇتقان ئورنىنى يوقاتتى. ئۇمۇمىيۈزلۈك هالدا بايلىققا ئىنتىلىش، كەلگۈسىدىكى جەدەل - ماجرالارنىڭ ۋە ئاپەتلەرنىڭ باشلىنىشىدۇر. دۇنيا تارىخىدا مەدەنىيەتلەر قايتا - قايتا پەيدا بولغان ۋە چۈشكۈنلۈككە ئۇچراپ، يوقاپ كەتكەن. بار نەرسە ئۆز ۋاقتىدا شەكىللەنگەن. بىز بىلگەنلەر ۋە كەشپ قىلىۋاتقانلار ئۆز ۋاقتىدا مەۋجۇت بولغان، بىزنىڭ كەشپىياتلىرىمىز ۋە ئېچىلمىلىرىمىز، بار - يوقى قايتىدىن ئەسلىگە ئېشىۋاتقان تەكرار كەشپىيات ۋە ئېچىلمىلار. هازىرقى زامانىدىكى ئالىملار ئارىسىدا تارالغان ئەتىقادى نەزەرىيە شۇنى تەستىقلەيدۇكى،مەدەنىيەت پەيدا بولۇشتىن بۇرۇن ئادەم شەپقەتسىز هايۋان هالىتىدىن ياۋايىلىق دەرىجىسىگە، ياۋايىلىقتىن خېلىلا يۇقۇرى ئاڭلىلىققا يەتكەن ۋە هاكازالار.

ئەمما ماڭا ئوخشاشلارمۇ بارکى، بىز ياۋايىلىقنى مەدەنىيەت تۇغدۇرغان هەم بۇنىڭ ئەكسىچە بولمىغان دەپ هېسابلايمىز. ياۋايىلار هەققىدە هېچ نەرسە بىلمەيدىغانلارلا مەدەنىيەت ئۇلارنىڭ تەرەققىياتىدا بارلىققا كەلگەن، دەپ تەستىقلىشى مۇمكىن.

ئامازون ۋە ئورىنوكو دەريالىرىنىڭ ساھىللىرىدا ئۇچرىغان ئىندىيانلارنىڭ بېچارە تۇپلىرى هەققىدە هېكايە قىلىپ بارون فون گۈمبولدت ئۆز يەكۈنلىرىدە ئىنتايىن ئاددى هالدا مۇنداق دەيدۇ:

"ئۇلار ئىنسانىيەتنىڭ خام ماتېرىئاللىرى بولۇپ هېسابلانمايدۇ. بىز ئۇنداق هالەتتىن تەرەققى ئەتكەن ئەمەسمىز. بۇ بەختسىز مەۋجۇداتلار، موشۇ دەرىجىگە چۈشۈپ قالغان ئۆلۈمگە مەھكۇم ئىرىقنىڭ نەسلى يوقۇلۇاتقان ۋەكىللىرىدۇر. ئۆزىنىڭ تەبئى هالىتىدە ئادەم ئۆلۈمگە مەھكۇم مەۋجۇدات بولۇپ هېسابلىنىدۇ".

ئۆز ئىختىيارىغا بېرىلگەن ياۋايى تەرەققى ئەتمەيدۇ. ئۇ هازىر ياشاۋاتقان هالەت دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالغان ۋە نەسلىنى يوقىتىشنى داۋام قىلماقتا. ئۇ مەدەنىيەت بىلەن ئالاقە باغلىغان هالەتلەردىلا ياخشى تەرەپكە قاراپ ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىشى مۇمكىن. مەدەنىيەتكە دۇچ كەلگەن،

ياۋايلار ئىككى يولنىڭ بىرى بىلەن مېڭىشى مۇمكىن؛ ئۇلار ياكى مەدەنىيەتنى ئۆزلەشتۈرىدۇ ۋە تەرەققى ئېتىدۇ، ياكى ئۇنىڭ يامان تەرەپلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسى ياۋايى مىجەز - خۇلقىغا ماسلاشتۇرىدۇ ۋە تېخىمۇ شەپقەتسىز بولۇپ، ياۋايلىشىپ كېتىدۇ. ئاخىرى كۆپ ئۆتمەيلا ھالاكەتكە يۈزلىنىدۇ.

ھەر خىل خەلقلەر ئارىسىدا ياۋايىلىقنىڭ تەرەققى قىلىشى ئىككى خىل ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ھەم گېئولوگىيەلىك ھادىسىلەرگە باغلىق بولىدۇ.

گېئولوگىيەلىك ئۆچلەمچى دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا يەر پوستىنىڭ يېتەرلىك چوڭقۇر قاتلىمىدا ئەڭ قەدىمكى دەۋرىنىڭ گاز بەلۋاغلىرى تاغلارنىڭ ئۆرلىشى ئۆچۈن يېتەرلىك بولدى. مەن بۇ ھەقتە گېئولوگىيە مەسىلىلىرىگە بېغىشلانغان ئۆتكەنكى باپتا ئېيتقان ئىدىم. شۇنىڭغىچە يەر ئۈستىدە تاغلار ئەمەس، بەلكى دوڭلەرمۇ بولمىغان. ماكانلاش ئۆچۈن قولايلىق يەرلەر پەقەتلا ئۆنۈملۈك تۈزلەڭلىكلەردىن ئىبارەت ئىدى. گاز بەلۋاغلىرى ھاسىل بولغاندا، تۈزلەڭلەر يەر ئۈستىدىن كۆتىرىلدى، تاغ چوققىلىرى ئەنە شۇنداق پەيدا بولغان. ئىنسانلار ماكانلىغان تۈزلەڭ ئاستىدىن ئۆتكەن بەلۋاغ ئۇنى بۈزۈپ، پارچىلىدى، شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇنلىغان ئادەملەرنى ھالاك قىلدى. ئەمما غار تاشلار ئارىسىدىكى بىر تۈركۈم ئىنسانلار ئامان قالدى. تاغ ھەركىتى پەيدا بولمىغان تۈزلەڭلەردە قالغانلارنى تېخىمۇ قايغۇلۇق تەغدىر كۈتەتتى، بۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى تۈزلەڭلەرنى بېسىپ ئۆتكەن دەھشەتلىك، ھالاكەتلىك ئوكيان دولقۇنلىرىدا ئۆلۈپ كەتتى. سۇ پەقەت ھاياتلىقنى ئەمەس، بەلكى توپىنىڭ ئۈنۈملۈك قاتلىمىنىمۇ يوق قىلدى.

ئامان قالغانلار تۈزلەڭلەرگە قايتىپ كېلەلمەيتتى، چۈنكى ئۇ يەردە تولۇق تاشلاندىلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. يەيدىغان ھېچ نەرسە بولمىغانلىقتىن، مۇشەققەتلەر شۇنچىلىك دەرىجىگە يەتتىكى، كىشىلەر بىر - بىرىنى يېيىشكە باشلىدى. گېئولوگىيەلىك تەبىئى ئاپەتلەرنىڭ بىرىنچىسى بولغان تاغلار كۆتىرىلىشى بىلەن ئادەمخورلۇق پەيدا بولدى. تاغلار كۆتىرىلىشى كەڭتاشا تۈزلەڭلىكلەرگىمۇ تەسىر قىلدى. بۇ يەرلەردە بىر ۋاقىتلاردا ئۇلۇق مەدەنىيەتنىڭ بارلىق قولايلىقلىرى بىلەن تونۇش بولغان كىشىلەر ۋاقىتنىڭ ئۆتىشى بىلەن، يۈكسەك سەنئەت ۋە پەنلەر توغرىسىدىكى بارلىق بىلىملىرىنى يوقاتتى ۋە ياۋايىلارغا ئايلىنىپ، شۇ دەرىجىدە قالدى.

بۇنىڭ ئەڭ يارقىن مىسالى، مەركىزى ئاسىيادىكى بۇيۇك ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەزكۇر مەملىكەتنىڭ شەرقى قىسمىنى تەۋراتتا تىلغا ئېلىنغان "توپان بالاسى" يوق قىلدى ۋە ئۇنىڭدا بار نەرسىنىڭ ھەممىسى ھالاك بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ غەربىي قىسمى كۆتىرىلىپ، ھىمالايا ۋە باشقا مەركىزى ئاسيا تاغلىرىغا ئايلاندى. بۇ تاغلار ئارىسىدا نۇرغۇنلىغان پاكار تاغلار ھاسىل بولدى، ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسىنىڭ بىر قىسىم ئاھالىسى ئامان قالدى ۋە بارا - بارا ھەر خىل تۈزلەڭلىك جايلارغا يول ئاچتى. ئامان قالغان ئۇيغۇرلار ئارىيان ئىرقىنىڭ ئاساستى سالدى. ھىندىستان ۋە خىتايدا مەۋجۇت بولغان

رىۋايەتلەر تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى، تاغ ھەربكتىنىڭ ئىنتايىن زور قۇربانلارغا ئېلىپ كەلگەنلىكى ۋە شۇ تەبئىي ھالاكەتتە تاغلاردا ئامان قالغان نۇرغۇنلىغان كىشىلەر توغرىسىدا بايان قىلىدۇ.

جەنۇبى ئافرىقىدىكى زۇلۇس مىللىتىنىڭ ئەجداتلىرىدىمۇ شىمالدا تاغلار پەيدا بولۇشىنى يېشىدىن ئۆتكۈزگەن كىشىلەر توپلىرى توغرىسىدا رىۋايەتلەر ساقلانغان.

جەنۇبى ئامېرىكىدا تاغلار ۋە ئىنتايىن زور ئېگىزلىك بىلەن بىللە پۈتۈنسۇرۇك تىنائۇناكو شەھرىمۇ يۇقۇرى كۆتىرىلىدۇ، ئۇ ھازىرمۇ ئاندى تېغىنىڭ ئىككى تىزمىسى ئارىسىغا جايلاشقان. بۇ ھەقتە تىتىكاكا كۆلىنىڭ قىرغىقىدىكى ئارخېئولوگلارغا ياخشى مەلۇم بولغان دەرۋازىدىكى يېزىق ھېكايە قىلىدۇ.

تاغلىق مەملىكەتلەرنىڭ كۆپچىلىگىدە شۇ تاغلارنىڭ كۆتىرىلىشى توغرىسىدا ھېكايە قىلىدىغان رىۋايەتلەر مەۋجۇت. تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى توغرىسىدا تەۋرات-ئىنجىلدىكى "مۇساىنىڭ نامىدا" دېگەن داۋۇت ناخشىلىرىنىڭ بىرىدە "تاغلار پەيدا بولۇش ئالدىدا سەن يەرنى ۋە ئالەمنى ھاسىل قىلدىڭ ۋە ئەسىردىن ئەسىرگىچە سەن - خۇدا".

مەدەنىيەتنىڭ خاراكتېرى ۋە تەرەققىياتىنى باھالاپ، بىزنىڭ ھازىرقى ئالىملىرىمىز يا ئوقى ۋە نەيزىلەرنىڭ كېرەكلىكى ئۈچلىرىغا ئىنتايىن زور دىققەت بۆلمەكتە. ئۇلار تەستىقلەيدۇكى، يېڭى تاش قورال دەۋرىدىكى ئوق ۋە نەيزىلەرنىڭ ئۈچلىرى كونا تاش قورال دەۋرىنىڭ قۇرالىلىرىغا قارىغاندا ياخشى ياسالغانلىقتىن، يېڭى تاش قورال دەۋرىدىكى ئادەملەر قەدىمكى تاش قورال دەۋرى ئادىمىگە قارىغاندا خېلىلا مەدەنىيەتلىك بولغان.

مەن بىزنىڭ ئالىملار خاتالىشىدۇ، دەپ ئېيتالمايمەن، ئەمما مەزكۇر دەلىللەر ماڭا مەدەنىيەت دەرىجىسىنىڭ كۆرسەتمىلىرى بولالمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ. مەن ئەكسى ھالنى، يەنى يېڭى تاش قورال دەۋرى ئادىمىگە قارىغاندا قەدىمكى تاش قورال دەۋرىنىڭ ئادەملىرى خېلىلا مەدەنىيەتلىك بولغان، دەپ تەستىقلەيمەن، چۈنكى پەندە ئۇمۇم قوبۇل قىلغان نەزەرىيەگە قارشى نۇرغۇنلىغان پاكىتلار مەۋجۇتتۇر.

ئوق ۋە نەيزىلەرنىڭ كېرەكلىك ئۈچلىرى تەييارلانغان زامانلاردا ئادەملەرنىڭ ھالىتى ھازىرقى ئادەملەر دەرىجىسىگە ئوخشاپ كېتەتتى، دەپ تەخمىن قىلىش خېلىلا ئاساسلىق بولۇپ كۆرىنىدۇ، چۈنكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسلا مۇنداق قۇرالىلارنى تەييارلاشنىڭ ماھارىتىگە بىردەك ئېگە ئەمەس ئىدى. تەجرىبىلىك ئۇستا كارامەت قۇرالىلارنى، ئىشقا يېگۈدەك كىرىشكەنلەر بولسا ناچار ۋە قوپال قورالىلارنى تەييارلايتتى. بىراق بۇ ئەھۋال ئۇلارنىڭ دېگەندەك مەدەنىيەتلىك ئەمەسلىگىنى بىلدۈرمەيدىغۇ. شەخسەن مەن مۇنداق، دەپ ئويلىمايمەن. "ئىشقا يېگۈدەك كىرىشكەنلەر" يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن خەلقنىڭ قالدۇقلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇلار يەرنىڭ نۇرغۇنلىغان تىترەشلىرىنى نەتىجىدە قەدىمكى تاش قورال دەۋرى دەپ ئاتالغان دەۋردە

ھەممىدىن مەھرۇم بولغان.

ئوق ۋە نەيزىلەر قانچە قوپال ۋە ساددا كۆرۈنسە، ئۇلارنى تەييارلىغان كىشىلەر شۇنچە يۇقۇرى تەرەققى ئەتكەن، دېگەن تەخمىن، مۇنداق قارىغاندا، مەنتىقىگە سىغمايدىغاندەك، ئەمما ئويلىنىپ كۆرۈگىلار، خيالەن ئۆزەگىلارنى قەدىمكى زامانلاردا دەپ بىلگىلار ۋە ئادەمنىڭ ھەممىدىن مەھرۇم بولۇپ، تەبىئەتنىڭ قايتا ئىشلەنمىگەن ماتېرىياللىرى قورشاۋىدا ئۆزىنىڭ يالغۇز قوللىرى بىلەنلا قالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىگىلار. بارلىق ئەسۋاپ ۋە قۇراللار يوقغان، مېگە ۋە بارماقلاردىن باشقا ھېچ نەرسە قالمغان. تېگىشلىك تېخنىكىلىك بىلىشلەرگە ئېگە بولماي، ئامان قالغانلار ئايال ئاستىدا ياتقان تاشلاردىن قۇرال ياساشقا مەجبۇر بولغان. تەجرىبىگە، ياكى بىلىملەرگە ئېگە ئەمەس بۇ كىشىلەر تاشتىن ئەگ قوپال قۇراللاردىن بىرەر نەرسىنى ياسىيالايتتىمۇ؟ ئويلايمەنكى، ياق. ئوق ۋە نەيزىلەرنىڭ ساددا ئۇچلىرى مېنىڭ ئۇچۇن مەدەنىيەتنىڭ ياۋايلىقىغا ياكى تۆۋەن دەرىجىسىگە دەلىل بولۇپ خىزمەت قىلالمايدۇ. ئۇلار ياۋايلىققا مەھكۇم يۇقۇرى مەدەنىيەت ۋەكىللىرى ئېكەنلىكىنى كۆرسەتمەكتە. شۇنداق قىلىپ، قەدىمكى تاش قورال دەۋرىنىڭ ئادەمى ئۇنى ئالماشتۇرغان يېگى تاش قورال دەۋرى ئادەمگە قارىغاندا خېلىلا تەرەققى ئەتكەن ئېدى، چۇنكى ئادەتى قۇراللارنى ئىشلەپ چىقىرىش تېخنولوگىيەسىنى مۇكەممەللەشتۇرگەنىدى. بۇ ئىنسانىيەت مەۋ جۇداتلىرى ئۆز تەرەققىياتىدا ئارقىغا كەتتى

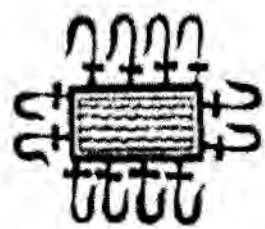

15 - باپ: قەدىمكى دىنى ئەقىدىلەر

ماكس ميوللېر دەيدۇكى:

"دىن ئەقىل - پاراسەتنىڭ خۇسۇسىيىتىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ ھىس - تۇيغۇ ۋە ئەقلىي ھېسىياتقا بويسۇنمىغان ھالدا ئادەمگە ھەر خىل ناملار ۋە پەردىلەر ئاستىدا چەكسىزلىكنى بىلىشكە يارەملىشىدۇ. مۇنداق خۇسۇسىيەتسىز ھېچ بىر دىن، ھەتتا بۇت ۋە تۇمارلارغا ئەڭ ئاددىي تۇرە سەجدە قىلىشمۇمۇمكىن بولمايتتى، شۇنداقمۇ، ئەگەر دەققەت بىلەن تەكشايدىغان بولساق، بىز بارلىق دىنلاردا بىلىش مۇمكىن بولمىغانىنى بىلىشكە، ئېيتىشقا بولمايدىغانىنى ئېيتىشقا ھەرىكەت قىلىۋاتقان روھنىڭ ئىگراۋاتقانلىقىنى، چەكسىزلىكنى سېغىنىشنى، خۇداغا بولغان مۇھەببەتنى سېزىشىمىز مۇمكىن.

ئۇنىڭ قەيەردە بايقىلىشىدىن، قەيەردە ئۇچراشقانلىقىدىن قەتئىي نەزەر، ھەر قانداق دىننىڭ مەخسىتى ھەر قاچان مۇقەددەستۇر. بۇ دىن قانچە مۇكەممەل ئەمەسلىكىدىن، بالىلارچە ساددە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇ ھەر قاچان ئادەم روھىنى خۇدانىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئېلىپ كېلىدۇ، ئۇنىڭ خۇداغابولغان ئەقىدىلىرىنىڭ قانچىلىك مۇكەممەل ئەمەسلىكىدىن، بالىلارچە ساددە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇ موشۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئىنسان روھىنىڭ تەسەۋۋۇرى ۋە بىلىشىگە باغلىق مۇكەممەللىكىنىڭ ئەڭ يۇيۇك ئىدىئالىنى ئىپادىلەيدۇ.

ھەر قانداق ئەپسانە ئادەم ئەقىل - پاراسىتىنىڭ ئالەمنىڭ تېپىشماقلىرىنى؛ ئاسمان، قۇياش ۋە سەيياردىلەرنى؛ شامال ۋە بۇلۇتلارنى، ياز ۋە قىشنى، كۈن ۋە تۈننى، تەرەققى ئەتمىگەن ئادەمنىڭ ئاددىي فانتازىيەسىدە، غەيرى تەبىئى ئەھمىيەتكە ئېگە بولۇدىغان تەبىئەتنىڭ ھەر خىل ئىپادىلىرىنى چۈشەندۈرۈشكە قارىتىلغان ئەڭ قەدىمكى ھەرىكەتلەرنىڭ نەتىجىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ".

ئەپسانە ئەقىدىلەر غايىدىن باشلىنىدۇ. ئەقىل - پاراسەت ئىپادىلەشكە تېگىشلىك پاكىتلارنى كەشپ قىلىدۇ ۋە بىزگە تەۋسىيە قىلىدۇ. ئەپسانىلەر ئاددىي ئادەمنى قورشاپ تۇرغان دۇنيانى قانداق تەسەۋۋۇر قىلغانلىقىنىڭ ئىپادىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۆزىنىڭ "ئېپتىدائى دىنلار" دېگەن ئەسىرىدە مىوللېر مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"مەلۇم رەۋىشتە بارلىق دىنلار باشلىنىشى بىلەنلا چىن بولغان، ئۇلار ئۆز ۋاقتىدا بىردىن - بىر مۇمكىن بولغان دىنلاردۇر ھەم ئۇلارنىڭ رولىنى ھەر بىر ئەۋلاتنىڭ تىلى، تەپەككۇرى ۋە ھىس-تۇيغۇلىرىنىڭ رولى بىلەن سېلىشتۇرۇشقا بولىدۇ، ئۇلار ۋاقتىنىڭ روھىغا مۇۋاپىق كېلەتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز قەدىمكى دىنلارنىڭ كۆرۈنۈپ تۇرغان كېلىشمەسلىك، ئەخمەقلىق ۋە

مۇقۇرقلارنى چۈكۈپ كەككلدىن كېيىن

خاتالىقلىرىغا تاقەتلىك بولۇشىمىز كېرەك.

بىز سادده ئادەمنىڭ تەپەككۇرى ۋە ھىس- تۇيغۇلىرى توغرىسىدا بىرەر نەرسىنى بىلىشىمىز بىلەنلا ئۇنىڭ دىنغا ئىشەنچە ياكى سەجدە قىلىش، ئەخلاقى جەھەتتىن ئادەتتىن تاشقىرى جىددىلىشىپ كېتىشتەك كۆرۈنۈشلەر، دىنىغا، قورقۇنۇش ۋە ئۈمۈتۋارلىق، تۇتۇق پەرەزلەر، ياكى ئىلاھى ئاتالمىشلارغا سەجدە قىلىش دىنىغا بېرىلگەنلىكى بايقىلىدۇ.

ئىپتىدائى خەلقلەرنىڭ دىنىغا چوڭكۈش ئوچۇن، بىز ئۇلارنىڭ قەلبىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ ھايات ئېقىمىنى سېزىشىمىز كېرەك . بىز شۇ قەدىمكى خەلقلەرگە ھېسداشلىق بىلدۈرىشىمىز، ئۇلارنىڭ مەدھىيە ۋە ئىبادەتلىرىنى تەكشىشىمىز، ئۇلارنىڭ ئۆرپى - ئادەتلىرى ۋە مۇراسىملىرىنىڭ شاھىتلىرى بولۇشىمىز كېرەك، بىز ئۇلارنىڭ دىنى ئىدىئاللىرىنى چوڭشىنىشكە ھەرىكەت قىلىشىمىز كېرەك. فالىس بارلىق زاتلار ئىلاھلار بىلەن تولدۇرۇلغان، دەپ ئېلان قىلغاندا، بۇددا بولسا، ئالى ياراتقۇچىدىن باشقا خۇدانىڭ مەۋجۇتلىقىنى رەت قىلغاندا، ھەر ئىككىسى ئۆز دىنى ئېتىقاتلىرىنى ئىپادىلەتتى.

ئەڭ ئالدى بىلەن دىنغا مۇناسىۋەتتى يوقىنەك كۆرۈنىدىغان تاشقى ھادىسىلەرگە ئېسىلۋالماسلىق كېرەك. ئەگەر مەرىپەتلىك بۇتپەرەست مۇئەللىپلەرگە ئىشىنىدىغان بولساق، خرىستىئانلىقنىڭ ئەڭ ئىپتىدائى ۋە ئەڭ تازا كۆنلىرى، بۇ دىن ھايۋانلارغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. مۇمكىن مۇنداق تەسەۋۋۇرنىڭ پەيدا بولۇشىغا مەرىيەمنىڭ ئىسانى ئەمگۈزىۋاتقانلىقىنىڭ ئەڭ ئىپتىدائى تەسۋىرلىرىدە، بەزىدە ئۇنىڭ بېشىنى مىسر ئىلاھىسى ساتىس ياكى خاتخورنىڭ سىير مۆڭگۈزلىرىنىڭ بېزەپ تۇرۇشى سەۋەپ بولغاندۇر".

ئىلاھە خاتخورغا پات - پات ئىسدىنىڭ سىمۇولىنى بېرەتتى. ئىلاھە خاتخور پەقەت بارلىق گۈزەللىكىنىلا ئەمەس، بەلكى بارلىق ھەققانىلىكنىمۇ سىمۇوللاشتۇراتتى. ئىسدا بولسا ئىلاھلىكنىڭ ئايالىق ياكى ئىجاتكارلىق سىمۇولىنى ئىپادىلەتتى.

ساتىس ئىلاھىنىڭمۇ خاتخور ئىلاھەگە ئوخشاش سىمۇولىرى بولغان. ئۇ سىير مۆڭگۈزلىرى بار يۇقۇرقى مىسرنىڭ تاجىسىغا ئېگە بولۇپ ئانىلىقنى سىمۇوللاشتۇراتتى.

"ئەجداتلارغا سەجدە قىلىشتا مىۋللىر مۇنداق دەيدۇ:

"ئەجداتلارغا سەجدە قىلىش، ئىپتىدائى خەلقلەرنىڭ ئادەمنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىنمۇ مەۋجۇتلىقىغا بولغان ئۈمۈمى ئىشەنچىنىڭ ئاساسىدا پەيدا بولغان. كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، تەرەققىياتنىڭ مەلۇم باسقۇچىدا سەجدە قىلىشنىڭ بۇ شەكلى پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە خاستۇر. ھازىرقى زامان يەھۇدىلىرىنىڭ دىنى تەسەۋۋۇرلىرى ئەجداتلارغا سەجدە قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ. شۇنداق بىر تەخمىنگە خېلىلا ئاساس بارکى، يەھۇدىلارنىڭ ئۇرۇق ئاقساقلىنىڭ ئالاھىدە خۇداسى، ئۇ سۆھبەت قىلغان ۋە شەخسى مۇناسىۋەتلەرنى باغلىغان ئىبراھىمنىڭ ئائىلەۋى ئىلاھلىك ئەجداتىنى ئىپادىلىگەن.

نۇرغۇنلىغان قەدىمكى مەتىلەرنى ئوقۇپ چىقىپ، مەن شۇنداق يەكۈنگە كەلدىمكى، ئەجداتلارغا سەجدە قىلىشنىڭ يىلتىزلىرى **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاكىتىدىن كېيىن باشلانغان. ئەجداتلارغا سەجدە قىلىش، ئىتتىقانلارنىڭ ئەسلىدىكى ئاتا-بوۋىلىرىغا كۆرسىتىلگەن سىغىنىش، مىسرىنىڭ مۇقەددەس ئۇرۇپى - ئادەتلىرى ۋە مۇراسىملىرىدا ئوچۇقتىن - ئوچۇق ئورۇن ئالغان ھەم موشۇ دىنى مۇراسىملاردا، مەركىزى ئورۇننى **مۇ** مەملىكىتىنىڭ ئەجداتلىرى ئېگىلەيتتى.

مەزكۇر ماۋزۇ مايانىڭ بەزى بىر يادىكارلىقلىرىنىڭ يېزىقلىرىدا، ھەتتا گرېك ئېلىپبەسىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان.

"دىنى قانۇنلارنىڭ كېلىپ چىقىشىدا" مىۋللېر مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"كىشىلەرگە دىنى قانۇنلارنى ھەدىيە قىلغانلار، ئادەتتىكى ئۆلۈمگە مەھكۇملەرگە قارىغاندا، ئىلاھ بىلەن خىلىلا زىچ ۋە يېقىن مۇناسىۋەتلەر بىلەن راھەتلەنگەنلىكىگە ئىشەنگەنلىك، كۆپلىگەن خەلقلەرنىڭ قەدىمكى رىۋايەتلىرىگە خاس دېئودور سىتسىيەلىكنىڭ ئېلىنغان. كۆپچىلىككە مەلۇم ئۇزۇندىگە مۇڭاپىق مىسىرلىقلار ئۆلارنىڭ قانۇنلىرىنى مىنېۋىسۇ گېرمېس خەۋەرلىدى، دەپ ھېسابلايدۇ. كرىتلىقلار مىنوس قانۇنلارنى زېۋىستىن ئالدى، دەپ ئىشىنىدۇ. لاكېدېمونلەر لىكۇرگى ئۆز قانۇنلىرىنى ئاپولوندىن ئالدى، دەپ ئىشىنىدۇ. ئاريانلار ئۆلارنى زاراتۇشترا ياخشىلىق روھىدىن ئالدى، دەپ ھېسابلايدۇ. يەھۇدىلەر مۇسا ئۆلارنى خۇدا ئىئاۋىردىن ئالدى، دەپ ئىشىنىدۇ.

مەزكۇر ئېيتىدائى ئىرىقلار پارچىلىنىپ، ئۆلارنىڭ تىلى، دىنى ۋە مىللى روھى بۆلۈنۈپ كەتكەچە ساددە ئاريان، سېمىت ۋە تۇران دىنلىرى مەۋجۇت بولغان. ھىندىستان، گرېتسىيە،ئىتالىيە ۋە گېرمانىيەنىڭ قەدىمكى ئەپسانىلىرىدە ئەڭ ئالى خۇدا بىر ئىسمىنىڭ ئۆزگىلا ئېگە بولغان، ئۇنىڭغا ھىمالايا تاغلىرىدا، كاپىتولىيەدىكى دودوننىڭ دۇب دەرەخلىرى ئارىسىدا ياكى گېرمانىيەنىڭ ئورمانلىرىدا سەجدە قىلىشتىن قەتئى نەزەر، ئۇ موشۇ ئىسمىنى ساقلاپ قالغان. ئېنىقلانغانغا قارىغاندا، ئۇنى سانسكرىتتا دىيائۇس، گرېك تىلىدا زېۋس، لاتىنچىدا ئىئوۋىس ۋە قەدىمكى ئېمىسچىدە تىئو، دەپ ئاتايتتى...

مۇمكىن ھومېر ۋە ۋېدقىچە مىڭلىغان يىللار ئىلگىرى، يارلىق ئاريان ئىرقى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ئاتا - ئانىلىرى بىر ئىسمىغا ئېگە بولغان. ئۇ لېكسكوندا تېپىشقا بولۇدىغان ئەڭ ياخشى، ئەڭ كۆتىرەڭگۈ ئىسىم.ئۇلار يورۇقلۇق ۋە ئالەمنىڭ كۆرۈنمەيدىغان ماھىيىتىگە سەجدە قىلغان . بۇگەرچە ئىلتىپاتلىق ۋە بۈتىەرەسلىك خاراكتېرىغا ئېگە بولغان دېسەكمۇ،ۋە خىلىلا كېيىنكى زامانلاردا ئاددىلىشىپ، پۈچەكلىشىپ كېتىشى مۇمكىن بولسىمۇ، ئەمما بۇ دىن بۈنىڭ ئۆچۈنلا ئويلىنىپ چىقىرىلغان ئەمەس ئېدى.

دىيائۇس ھاۋارەڭ ئاسمان ئەمەس، ئاسمانلارنىڭ تەسەۋۋۇرىمۇ ئەمەس. بۇ ئىسىم خىلىلا چوڭ مەزمۇننى بىلدۈرىدۇ. ۋېدلاردا بىز دىيائۇس پاتارغا گرېكلارنىڭ زېۋس پاتارى ۋە لاتىنلارنىڭ

يۇپتېرسىگە قارىتىلغان يالۋۇرۇشقا ئوخشاش يالۋۇرۇشنى كۆرۈمىز. موشۇ تىللارنىڭ ھەممىسىدە، تىللار بىر - بىرىدىن يۇلۇنۇپ كەتكەن زامانغىچە "ئاسمان ئاتىسى"دىگەن سۆز "ئىلاھلىك ئاتىسىنى" بىلدۈرۈپ كەلگەن.

خىتاينىڭ قەدىمكى دىنى ھەققىدە ئېيتىپ كېلىپ، ئوئۇئېن مۇنداق دەيدۇ:

"يېشى ئىبراھىم زامانلىرىغا يېتىپ باردىغان خىتاينىڭ ئەڭ قەدىمكى كلاسسىكلىق مەتىنلىرى، خۇدانى مۆجىزىلىك ھالدا چۈشىنىشنى نامايىش قىلىدۇ. مەزكۇر مەتىنلەردە خۇدا توغرىسىدا شۇنداق ئۇزۇندىلىر ئۇچرىشىدىكى، ئۇلارنى تەۋراتتىكى شۇنىڭغا ئوخشاش ئۇزۇندىلىر يېنىغا قويۇش مۇۋاپىقتۇر. ئۇلاردا خۇدا ھەممىدىن قۇدرەتلىك، ھەممىنى بىلگۈچى ۋە ھەممە يەرلەردە يۈرگۈچى، ئۇ دۇنيانىڭ مەنىۋى ھاكىمى ۋە كىشىلەرنىڭ غەرەزسىز سوتچىسى بولغان".

ئادەمنىڭ بىرىنچى دىنى ئاددى ، ئىلاھقا تازا سەجدە قىلىش بولغان. كېيىنرەك بۇ دىن بېشىدىن كەچۈرگەن نەسلىنىڭ بۇزۇلۇشى، كاھىتلار پائالىيىتىنىڭ ئاقىۋىتى بولدى. ئۇلار ھەر قاچان ئۇلارغا تاپشۇرۇلغان ئۇلۇق غايىلەرنى بۇزۇدۇ ۋە ساختىلاشتۇرىدۇ. ئىپتىدائى دىن نۇرغۇنلىغان ئۇششاق زىددىيەتلەرگە ئېگە بولدى، ناتوغرا كۆرسىتىشلەر، ئويدۇرما ۋە خاتا ئىزاھلاشلار ئۇنىڭغا تۇزۇتۇپ بولمايدىغان زىيان كەلتۈردى.

مىسر تارىخچىسى مانىفون بىزگە شۇنى ئېيتىپ بېرىدۇكى، "ھايۋانلارغا سەجدە قىلىش مىسىردا ئون بىرىنچى سۇلالىنىڭ ئىككىنچى پادىشاسى پادىشالىق قىلغان دەۋىردە كىرگۈزۈلگەن ئىدى".

مەن مىسرغا باغلىق كەڭ تەتقىقات ئىشلىرىنى يۈرگۈزدۇم ۋە خېلىلا بۇرۇنقى سۇلالىلار زامانلىرىدا ھايۋانلارغا سەجدە قىلىشنىڭ ھېچ قانداق ئىزلىرىنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدىم. ھايۋانلار توغرىسىدىكى پەۋقۇلاددە كامىدىن كام ئەسلەتمىلەر خۇفۇ دەۋرى ۋە ||| رامزېس ھۆكۈمرانلىقى دەۋرىدە ئۇچرايدۇ. ئەمما تەكشۈرۈشلەر شۇنى كۆرسەتتىكى، كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، مىسىرلىقلار خېلىلا بۇرۇن سىمۋوللار ئىپادىلىگەنگە ئەمەس، بەلكى سىمۋوللارنىڭ ئۆزىگە سەجدە قىلىشقا باشلىغان. بۇ بولسا ھايۋانلارغا سەجدە قىلىشنىڭ بىرىنچى قەدىمدۇر.

مانېفون خەۋەرلەيدۇكى:

"ئون سەككىزىنچى سۇلالىغىچە ئۆلگەنلەرنىڭ خاتىرىلىرىدا ھايۋانلار خۇدا قىياپىتىدە تەسۋىرلىنىدىغاندەك ھېچ نەرسە يوز بەرمىدى. ||| تۇتموستا مەزكۇر شەكىللەر تۇراقلىق ھالدا سىمۋوللاشتۇرۇلغان ھايۋانلارنىڭ مۇمىيالاشتۇرغان باشلىرى بىلەن بىللە ئۇچراشقا باشلىدى. رامزېس پادىشالىقىدىن كېيىن ھايۋانلارغا سەجدە قىلىش ئۆستى ۋە كەڭ تارالدى".

بۇ ھاكىمىيەت ۋە بايلىققا ئىنتىلگەن ۋە ئۆز ھالاكىتىگە يول تۇتقان كاھىنلارنىڭ پەسكەش پائالىيەتلىرىنىڭ مىسالىدۇر. سائىستىكى ئاي ئىلاھى ۋە ئەقىل - پاراسەت ئىلاھىدىن ئۇگەنگەن

ئوسرىسىنىڭ تازا، ئاددى ۋە چىرايلىق دىنى ئۆز تەپسىلىكىنى ئەنە شۇنداق يوقاتقان.

قەدىمكى مەتىنلەردىن شۇ نەرسە ئېنىقكى، بىزنىڭ مىلادىمىزدىن ئىلگىركى ئىككى مىڭ يىلغىچە دۇنيادىكى بارلىق دىنلار كۆپلىگەن مەملىكەتلەردە تەسىلدىن ئايرىلدى ۋە شەپقەتسىز ئادەملەر قۇربانلىقلىرىغا باردى. مۇسا بۇنىڭغا قارشى ھالدا ئۆز خەلقىنى ھەقىقى يولغا سالدى، موشۇ سەۋەپكە باغلىق يەھۇدىلەرنى "خۇدا تاللىۋالغان خەلق" دەپ ئاتىدى. ئۇلار ئۆزلىرى بىر تۇتاش خۇداغا سەجدە قىلىشنى ئەۋزەل كۆرگەچكە، تاللىنىپ ئېلىندى، ئۇلار چاقىرتىلدى ۋە كەلدى.

دۇنيانى ۋە ئادەمنى يارىتىش ھەر قاچان كىشىلەر ئۈچۈن - پىكىرلىرىدە كۆرۈنەرلىك ئورۇنئى ئېگىلەيتتى، ئۇنداق بولغىنى، بىز ئادەم تەپەككۇرى توغرىسىدا بىرەر نەرسە بىلىشكە باشلىشىمىز بىلەنلا بىز ئۇنىڭدا يارىتقۇچىنىڭ ئەقىدىسىنى بايقايمىز.

بۇ ئەقىدىنىڭ تارىختىن ئىلگىركى دانىشمەنلەرگە، خىلىلا زامانىۋى پەيلاسوپلارغا ياكى بۈگۈنكى ياۋايى ئادەمخورلارغا تەئەللۇقلىقى مۇھىم ئەمەس. يارىتقۇچىنىڭ بارلىق ئەقىدىلىرى ئۆز ماھىيىتى بويىچە بىر - بىرىگە ماس. ئۇلار بۇغۇم بويىچە پەرىقلىنىشى مۇمكىن، ئەمما ئاساسى چۈشەنچىلەر بىر خىل بولۇپ قالماقتا، بۇ شۇ پىرىنسىپلارنىڭ ئۇمۇملىقىنى كۆرسىتىدۇ.

يارىتىلىش ماۋزۇسى تارىختىن ئىلگىركى ۋە قەدىمكى خەلقلەرنىڭ بارلىق مەتىنلىرى ۋە رىۋايەتلىرىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلىدۇ. ممزكۇر رىۋايەتلەر ئۆزلاتتىن ئەۋلاتقا ئۆتۈپ، بىزگە يېتىپ كەلگەن. بىزھەم ئۇنىڭغا ئېتقاد قىلىمىز. ئۇنداق بولغىنى، ئىلىم - پەن ئۇلارنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلەيدۇ.

تارىختىن ئىلگىركى بارلىق مەتىنلەر سۇمۇئوللۇق تىل بىلەن يېزىلغان، نامىلار ۋە چۈشەنچىلەر ئورنىغا سۇمۇئوللار پايدىلىنىدۇ. ئەمما ممزكۇر سۇمۇئوللارنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشىنىش، مۇنداق مەتىنلەرنى ئوقۇش پەۋقۇللادە ئاددى بولىدۇ. بىز چاپسانلا ئۇلارنىڭ ھەقىقى ممناسىغا چۈشىنىپ يېتىمىز، ئۇلار تاممەن قول يەتكۈزۈشكە مۇمكىن ۋە چۈشىنىشلىك بولۇپ قالىدۇ.

يېشى مۇسا دەۋرىدىنمۇ چوڭقۇر ئۇتمۇشكە كېتىدىغان قەدىمكى رىۋايەتلەرنىڭ ھەممىلا يېرىدە،كۆپلىگەن سانلار ئۇلار تەركىۋىدىكى پەرقلەرنى كۆرسىتىدۇ. موشۇنداق ھالاكەتلەرنىڭ ھەممىسىدە سۇ ئاتموسفېرانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بوشلۇقتى تولتۇرۇۋاتقان ئېغىرنى يىلدۇرىدۇ.

بۇنىڭدا ھېچ قانداق شەك - شۈبھى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، يارىتىلىش توغرىسىدىكى بارلىق رىۋايەتلەر، ئۇلارنىڭ قەيەردە تېپىلىشىدىن قەتئى نەزەر، بىر مەنبەدىن كېلىپ چىقىدۇ. رىۋايەت بىزنىڭ تەۋراتلىق ئەنئەنىلىرىمىزگە، ھىندىلار، خالدېيلار، مىسىرلىقلار، مايالار پولىنېزىيەلىكلەر ياكى باشقا خەلقلەرنىڭ ئەنئەنىلىرىگە ياتامدۇ، ياتمامدۇ، بۇ مۇھىم ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئېتىدائى مەنبەسى ئۇمۇمى بولغان، بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى رىۋايەتلىرىنىڭ يېشى بولسا، ئوتلىغان مىڭ يىللارنى، بەلكىم بۇنىڭدىنمۇ كۆپنى تەشكىل قىلىدۇ.

مۇنداق ئوخشاشلىقى بولغان بارلىق رىۋايەتلەرنىڭ تەھلىلى كىتابخانلارنىڭ كۆزىنى بەزى بىر ھەيران قالارلىق پاكىتلارغا ئاچىدۇ. ئېھتىمال، ھەممىدىن مۇجىزىلىكى، ئون ئىككى مىڭ يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت باشقا دۇنيادىن ئالاقىسىنى ئۈزگەن پولىزىنىيەلىكلەردە كۆپ جەھەتتىن تەڭراتلىق بايانلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان يارىتىلىش توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنىڭ مەۋجۇتلىقى. بۇ يەردە دەسلەپكى ئەر ۋە ئايال ئىسىملىرى ۋە بىرىنچى ئايالنى ئەر سۆڭىكىدىن يارىتىشى ھەم خۇدانىڭ ئىنسانىنىڭ ئالاھىدە ياراتقۇچىسى ئېكەنلىكى سۆزلەنگەن. باشقا ئاراللارنىڭ تۈرغۇنلىرى، سۆزسىز، مەزكۇر رىۋايەتلەرنى تاشقى دۇنيادىن ئېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئېدى. پولىنېزىيەنىڭ رىۋايەتلىرى كام دېگەندە ئون ئىككى مىڭ يىللىق ئۆتمۈشكە كېتىدۇ،ئۇلارنىڭ ھەقىقى يېشىنى ھېچ كىممۇ ئېيتالمايدۇ. تەڭراتلىق ئەنئەنە مۇسادىن باشلانغان ۋە بارى - يوقى ئۈچ مىڭ يىل ئىگىرى تۇغۇلغان. دېمەك، كىمدۇ بىرسى بىلىملەرنى بېرىشى كېرەك ئېدى. پۈتۈكچىلەر ۋە مىسىرلىقلارنىڭ يازما يادىكارلىقلىرى بىزگە ئەنئەنىلەر قايسى شەكىلدە يەتكەنلىكىنى ۋە كىم ئۇنى تارقاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

قەدىمكى زامانلاردىن باشلاپ، بارلىق خەلقلەر ئىلاھىلىكنىڭ دانىشمەنلىك ئېيادىسى سۈپىتىدىكى يىلانلارغا بۇيۇك ھۆرمەت بىلەن قارايتتى

ئۆزەمنىڭ تەتقىقاتى ئىشى جەريانىدا مەن دايىم شۇنىڭغا ئېتىقات قىلىپ كەلدىمكى، بارلىق ئەپسانىلار رېئال ئاساسقا ئېگە. يىلان توغرىسىدىكى ئەپسانىلار ئويدۇرمىلار، رىۋايەتلەر ۋە تارىخلار پەۋقۇللادە نۇرغۇن قەدىمىلىكلەرنىڭ ھەممىسى بىر ۋاقىتلاردا يىلانلارغا ئىلتىپات بىلەن قارىغانلىقىنىڭ پاكىتى. بۇنىڭغا قانداقتۇ بىر سەۋەپ بولغان، دەپ پەرەز قىلىشقا بولىدۇ.

مېنىڭ تەتقىقاتلىرىمنىڭ نەتىجىلىرى بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى. ئېۋسېۋى مىسىرلىقلارنىڭ ياراتقۇچىنى كىنېفوم دەپ ئاتىغانلىقىنى ھەم ئۇنىڭ سىمۋولى يىلان بولغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئەندى قەدىمكىلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن يىلانلارغا شۇنداق ھۆرمەت بىلدۈرگەنلىكى چۈشىنىشلىكتۇر، ئۇلار ياراتقۇچىنى ئىپادىلىگۈچى بولۇپ ھېسابلىناتتى

ئۆز ھەيكەللىرىدە مايالىقلار بارلىق مەۋجۇداتنى ياراتقۇچىنى ساقلاپ تۇرغۇچى يىلانلار چەمبىرىدە تەسۋىرلەيتتى

ھىندىلارنىڭ "ماناۋا - دخارماشاسترا" سىدا يىلان توغرىسىدا ياراتقۇچى سۈپىتىدە سۆز قىلىدۇ. ھىندىلارنىڭ "ئايتارىيىا-براخمانا" كىتابىدا "يىلانلار پادىشاسى، بارلىق مەۋجۇداتنىڭ ئاتىسى بولغان، "سارپا راجنى" ۋە "يەتتە باشلىق يىلان"دا ياراتقۇچى كايتا ئەسكە ئېلىنىدۇ.

ئامېرىكا مايالىرى ياراتقۇچىنى ئاخ- ئاك - چاپات ئىسىمى بويىچە، يەتتە باشلىق يىلان سۈپىتىدە سىمۋوللاشتۇراتتى

كىچىلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى "پوپول - ۋۇخ" مۇنداق قۇرلار بار: "قۇرغۇچى، ياراتقۇچى، ئېگەم، پەيلەر بىلەن قاپلانغان يىلان".

نۇرغۇن يىللىق تەكشۈرۈشلەر، شۇ جۈملىدىن يىلان توغرىسىدا ھازىرقى مۇئەللىپلەرنىڭ يازغانلىرى بىلەن تونۇشۇپ، نۇرغۇنلىغان قەدىمكى مەتىنلەرنى ۋە يېزىقلارنى دىققەت بىلەن ئوقۇپ چىقىپ، رېئالىيەتلەر، ئەپسانىلەر بىلەن تونۇشۇپ چىققاندىن كېيىن ۋە يىلاننىڭ تەسۋىرى قەيەردە ھەم قاچان پەيدا بولغان ۋە پايدىلانغانلىقىنى تەھلىل قىلىپ، مەن مۇنداق يەكۈنلەرگە كەلدىم:

بىرىنچى: قەدىمكى مەتىنلەردە يىلانلار توغرىسىدا ئېيتىلغانلىقنىڭ ئاساسى قىسمى رېئالىيەتلەرگە ئاساسلانغان ئەپسانىلەردىن ئىبارەت. ھازىرقى زامان ئالىملىرى ۋە يازغۇچىلار يازغانلىقنىڭ ئاساسى قىسمىنى ھەتتا ئەپسانىلەر دەپ ئېيتىشقىمۇ بولمايدۇ، چۈنكى بۇ مۇلاھىزىلەر ھېچ قانداق ئاساسقا ئېگە ئەمەس. بۇ پەقەت ئويدۇرما، ئويلاپ چىقارغان نەرسىلەر ۋە يالغانچىلىق.

ئىككىنچى: تۇرى ئۆزگەرتىلگەن يىلاننىڭ ئوبرازى پەقەت يارىتىۋېتىلگەن ۋە ئۇ يارىتىلغانلىقنىڭ سىمۋوللىرى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ.

ئۈچىنچى: تۇرى ئۆزگەرمىگەن يىلانلار سۇلارنىڭ سىمۋولى بولغان.

تۆرتىنچى: يۇگۈشۈپ، چەمبەر شەكىلدە ياتقان يىلان پۈتكۈل ئالەمنىڭ سىمۋولى بولغان.

ئەندى مېنىڭ خۇلاسىلىرىمنىڭ ھەر خىل تەستىقلىرىگە مۇراجەت قىلايلى:

بىرىنچى: تۇرى ئۆزگەرتىلگەن يىلان

ئۇ مايا، ھىندىلار ۋە مىسىرلىقلاردا يارىتىۋېتىلگەن سىمۋولى بولغان.

ئىككىنچى: تۇرى ئۆزگەرتىلمىگەن يىلان

بۇ سۇلارنىڭ قەدىمكى سىمۋولى. مايادىن بىز شۇنى بىلىۋالىمىزكى، ئۇنى مۇنداق سىمۋول سۈپىتىدە تاللاۋېلىش ئۇنىڭ بەدىنىنىڭ ھەربىكەتلىرى ئوكيان ئېقىمىنى ئەسلىتىدۇ. سىمۋول ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدە پەيدا بولغان، ئۇ يەردىن بولسا، بىرما، ھىندىستان ۋە بايلونغا، شۇنداقلا قارىمۇ قارشى يۆنىلىشتىكى يۇكاتان، جەنۇبى ئامېرىكا، گىرېتسىيە، كىچىك ئاسىيا ۋە مىسىرغا يەتكەن

يىلان سۇلارنىڭ سىمۋولى، سۇلار بولسا، تەبىئەتتىكى ئۈمۈرنىڭ ئانىسى بولغانلىقتىن، قەدىمكى ئەقىل - پاراسەتنىڭ يىلاننى يارىتۇچى بىلەن باغلاشتۇرغىنى تەبىئىدۇر. كۆپ نەرسىلەرگە قارىغاندا، قەدىمكىلەر ئىلاھنى ۋە تەبىئەتنىڭ ئىجاتكارلىق كۈچلىرىنى ياخشى پەرىق

قىلاتتى، شۇڭلاشقا ئۇلۇق ياراتقۇچىنى سىمۋوللاشتۇرۇدىغان يىلان ھەر قاچان تۆرى ئۇزگەرتىلگەن يىلان بولغان.

نۇرغۇنلىغان قەدىمكى رىۋايەتلەردە قوياش سۈلار ئىلىنى بىر كۆزلۈك يىلان بىلەن كۆرىشىۋاتقان ۋە ئۇنى يېڭىۋاتقان بولۇپ كۆرۈنىدۇ.

مۇناسىق سىمۋولغا دۇچ كەلگەن مۇئەللىپلەر خاتالاشقان؛ ئۇلار ئىككى يىلاننى،يەنى سۈلارنىڭ سىمۋولى ۋە ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولىنى پەرىق قىلالمىغان. قوياش ياراتقۇچى بىلەن كۆرىشمىگەن. ھەقىقىتىدە ئۇ ئۇمۇمەن ھېچ كىم بىلەن كۆرىشمىگەن. نەيزە سۈدىن ئۆتۈدىغان ۋە ئۇنىڭدا ياتقان كائىنات تۈخۈملىرىنى جانلاندۇرىدىغان قوياش كۈچلىرىنىڭ ئىپادىسى.

مىسىردا سۈلارنى سىمۋوللاشتۇرىدىغان يىلان ئاپوپىنىڭ بېشىنى يېرىپ ئۆتكەن گورا-قوياشنىڭ تەسۋىرىنى كۆرۈشكە بولىدۇ.

گرېتسىيەدە ئاپوللو قوياش شۇنداقلا سۈلارنى ئىپادىلەيدىغان يىلان پىفوننى يېڭىدۇ.

ھىندىستاندا ۋىشنۇ - قوياش يىلان ئاناتخۇنى يېڭىدۇ.

مەلۇم رەۋىشتە مەزكۇر ئەقىدىنى خرىستىئانلار مۇ ئۆزلەشتۈرگەن، موشۇ كۆنلەردىمۇ رىمدىكى چىركودا بۇۋى مەريەمنى ئۇنىڭ ئايىقىدىكى يىلان تەسۋىرى بىلەن كۆرۈشكە بولىدۇ.

ئۇچىنچى، يۆگۈشۈپ،چەمبەر شەكىلدە ياتقان يىلان

يۆگۈشۈپ،چەمبەر شەكىلدە ياتقان، ئۆزىنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەيدىغان يىلان پۈتكۈل ئالەمنىڭ ئەڭ قەدىمكى سىمۋوللىرىنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەن ئۇنى ناسكال سۈرەتلىرىدە كۆرگەن. ئۇ مىسىرلىقلاردىمۇ پات - پات ئۇچرايدۇ.

قۇرغۇچى ۋە ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولى، يەتتە باشلىق يىلان توغرىسىدا مەن تەپسىلى ئېيتىپ بەرگەنمەن

تۆرتىنچى، يىلان ۋە دەرەخ

قەدىمكى ۋە ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدا ئۇمۇر دەرىخى ۋە يىلانغا كۆپ دىققەت بۆلۈنگەن. بۇ قەدىمكى رىۋايەت ئاللىقاچان ئەپسانىغا ئايلانغان، ئەپسانە يارىتىش جەريانىدا ئۇمۇر دەرىخىدە ئالمىلار پىتىلىدۇ. ئۇلار ھاۋا ئانىمىزنىڭ ئادەم ئەلەيھىسالامنى ئازدۇرۇشى ئۈچۈن كېرەك بولدى. نەتىجىدە بېچارە ئايالنى ئادەم بېشىغا چۈشىدىغان بارلىق يامانلىقنىڭ مەنبەسى، دەپ ھېسابلاشقا باشلىدى. مەزكۇر ئەپسانە ئادەم قورقۇنچىنىڭ يادىكارلىقى. ئۇنىڭ پەيدا بولۇشىدا ئېزدىرۇنى ئەيىپلەش لازىم، ئەگەر ئۇ مۇسا سىرىپ كەتكەن سىمۋوللارنى توغرا ئوقۇغاندا، ئۇ چاغدا بىزگە مەككار قېرى يىلان ۋە ئۇمۇر دەرىخى توغرىسىدىكى ھېكايىنىڭ تامامەن باشقا تۆرىنى بەرگەن بولار ئىدى

بۇ يەردە كەلتۈرۈلگەن ئانچە چوڭ ئەمەس سۈرەت مۇقەددەس يازمىشتىن ئېلىنغان. ئالدى بىلەن مەن قەدىمكى ئادەمنىڭ دىنى ئەقىدىسى بىلەن باغلىق بولغان بىر پاكتىنى ئەسلەپ

ئۆتمەكچىمەن. بۇ يەردە پەقەت بىرلا ھەقىقى جانلىق ماھىيەت ئادەمنىڭ روھى، قەدىمكىلەر ئۇنى ئادەم ياكى ئىچكى ئادەم دەپ ئاتالغۇلار مەۋجۇت، دەپ ئۇقتۇرغان ئىدى.

ئادەمنىڭ ماددى تېنى پەقەت ۋاقىتلىق ماكان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بىز ھايات دەپ ئاتايدىغان باشقا شەكىللەرنىڭ ھەممىسى شۇنداقلا ۋاقىتلىق خاراكتېرغا ئېگە، ئۇلار زېمىندىن كېتىپ، ئانا يەرگە قايتىدۇ.

يەردىكى بارلىق يارالمىشلاردىن پەقەت ئادەملا ماددى تەن بېشىدىن ئۆتكۈزىدىغان، يوقىتىش مۇمكىن بولمىغان روھقا ئېگە ۋە مەڭگۈ ياشايدۇ، موشۇ سەۋەپكە باغلىق ئادەمنىڭ روھى بىردىن - بىر ھەقىقى جانلىق ماھىيەت، دەپ ھېسابلىنىدۇ.

ئادەم دەسلەپكى قېتىم زېمىنده، **مۇ** مەملىكىتىده پەيدا بولدى، شۇنداق قىلىپ، يەردىكى بىرىنچى ھەقىقى ھايات **مۇ** قۇرۇقلۇقىدا پەيدا بولدى. ئادەمنى پات - پات مېڭىگە ئوخشىتاتتى. دەرەخلەر مېڭە بېرىدۇ، ئادەم بولسا، دەرەخنىڭ "بىرىنچى مېڭىسى" بولدى. بۇ مېڭە ھايات ئىدى. **مۇ** مەملىكىتى ئۆمۈر دەرىخى ئىدى. موشۇ سەۋەپكە باغلىق **مۇ** مەملىكىتىنى ئۆمۈر دەرىخى سۈپىتىده تەسۋىرلەيتتى.

تاش پۈتۈكچىلەر مەتبۇلاردىكى سۈرەتته يىلان ئۇرالغان دەرەخ تەسۋىرلەنگەن، ئۇ دەرەختى قورشاۋالغان يىلاننى خان دەپ ئاتايتتى، بۇ تۈرى ئۆزگىرىشلىگەن يىلان، يەنى سۈلارنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدىكى يىلان.

سۈرەت سىمۋوللۇق ھالدا **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى سۈلارنىڭ قورشىۋالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى باشقا قىتئەلەر بىلەن باغلايدىغان قۇرۇقلۇق يوللىرى بولمىغان. يىلان **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى قورشىۋالغان سۈلار. بۇ يۈقۇرىدا ئېيتىلغان ئۆمۈر دەرىخىنىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى ۋە نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا يىلان ئورالغانلىقىنى ئېنىق ۋە يېتەرلىك ھالدا چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

تەۋرات رىۋايىتىده ئادەم ئەلەيھىسالام ۋە ھاۋا ئانىمىزنىڭ قايتىشىغا يول قويمايدىغان جەننەت بېغىنى (**مۇ** قۇرۇقلۇقىنى) ئوتلۇق شەمشەرلەرگە ئېگە پەرىشتىلەر ساقلىغانلىقى تەستىقلىنىدۇ. سىمۋول **مۇ** قۇرۇقلۇقىنىڭ ئوتلۇق چەكسىز چوڭقۇرلۇققا چۆكۈپ كېتىپ بارغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. يەر ئاستىدىن يەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يالقۇن تىللىرى كۆتىرىلمەكته.

ئادەم كەينىگە قايتالمىدى، چۈنكى بۇ قۇرۇقلۇق چۆكۈپ كەتتى. **مۇ** - جەنئەت بېغىنىڭ ئۆزى ھالاك بولۇپ، چۆكۈپ سۇلار ئاستىغا چۆكۈپ كەتتى، دەپ ھېسابلايدۇ.

قەدىمكىلەرنىڭ ئىلاھلارنىڭ شۇنچە نۇرغۇن سەۋۋەللىرىنى پايدىلىنىشىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاللانىڭ ئىسمىنى تەلەپپۇز قىلىشقا مۇناسىپ ئەمەس، دەپ ھېسابلاتتى ۋە ھەر قاچان ئۇنىڭغا "ئىسمسز" سۈپىتىدە مۇراجەت قىلاتتى. ھەر خىل سەۋەللار ئاللانىڭ ھەر خىل ماھىيەتلىك خۇسۇسىيىتىنى ئىپادىلەيتتى.

ئەندى بىز ھازىرقى زامان كىشىلىرىدە پات - پات ناتوغرا تەسىر قالدۇرىدىغان ماۋزۇغا، قەدىمكى دىنى ئۇرپى - ئادەتلەر ۋە مۇراسىملارغا كۆچۈمىز. بىر بولسا، مۇئەللىپلەر توغرا تەرجىمە قىلىشقا مۇۋاپىق بولالمىدى، ياكى ئۇلار ئۆزلىرى تەكشۈرىۋاتقانىنى ئۇمۇمەن چۈشەنمەيتتى، ئەمما موشۇ ماۋزۇغا بېغىشلاپ ئېلان قىلىنغان ئىشلىرىدا مۇئەللىپلەر ئاللاھقا ھۆرمەت بىلەن سەجدە قىلىشقا ئىنتىلگەن ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ئەجداتلىرىغا ھۆرمەت بىلەن قاراش ئورنىغا، كىتاپخانلار ئالدىدا قەدىمكى دىنلارنى قارىلاشقا ئىنتىلىدۇ. قەدىمكى ئادەمنى نەق توغرا چۈشىنىش ماكس مىۋۇللېر ئەمگەكلىرىنى شۇقەدەر قىزىق ۋە جەلپىلىك قىلىدۇ. مېنىڭ ئۇنىڭ مەركەزلەشتۈرۈش كۈچىگە تارىلىقىم كېلىدۇ.ئۇ ئۆز روھىغا ئەقىل - پاراسەتنى ئەگەشتۈرۈپ مېڭىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇ، ئۇ ئۆزى پىزىۋاتقان كىشىلەر "ئىچىگە كىرىپ پىتىشكە" قادىر.

قەدىمكى بۇتخانىلاردا ئۆتۈلىدىغان بارلىق مۇراسىملار ۋە ئۇرپى - ئادەتلەر ئادەمنى ھاياتى مۇكەممەللىككە ئېرىشىشكە ئېلىپ بېرىشنىڭ سەۋۋەللۇق ئەكس ئېتىلىشىدۇر، سەۋەبى، ئۇ باقى ئالەمگە ئۆتۈش ۋاقتى كەلگەندە، بۇ ئىشنى تازا نومۇسى بىلەن تەشۋىشسىز ئورۇنلىشى كېرەك. ئۇرپى - ئادەتلەر ئادەمگە سەۋۋەللۇق شەكىلدە، ئەگەر ئۇ مۇناسىپ دەپ تېپىلمىغان ھالدا، ئۇنى نېمە كۈتۈدىغانلىقىنى ئامايىش قىلاتتى.

مەزكۇر ئۇرپى - ئادەتلەرنىڭ نۇرغۇنلىغان سەۋۋەللىرى بۈگۈن ئەقلگە سىغمايدىغاندەك كۆرۈنۈشى مۇمكىن، ئەمما بىز خىيالەن شۇلار سىرتىغا چىقىشىمىز كېرەك، قەدىمكى ئادەمنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ ساددە تۈزۈلۈشىنى باھالاپ، ئۇ زامانلاردا تەلىم ۋە ئۇنىڭدىن دەرس بېرىش ئۇسۇل مۇرەككەپلىكى بويىچە بىلىم - چۈشىنىشنىڭ دەرىجىسىگە مۇۋاپىق كەلگەنلىكىنى بىلىشىمىز لازىم.

ماكس مىۋۇللېر: "قەدىمكى دىنلارنى زادىلا ئۇلارنىڭ تاشقى ئىپادىلىرى بويىچە باھالاش كېرەك ئەمەس"، دەپ يازغاندا، ئىنتايىن ھەقلىق بولغان. بىز شۇنى ئېسىمىزدە تۇتۇشىمىز كېرەككى، بىز كۆرەلەيدىغان بارلىق نەرسە پەقەت ئۇز ئەينىلىك ئەھمىيەتكىلا ئەمەس، بەلكى سەۋۋەللۇقمۇ ئەھمىيەتكە ئېگىدۇر.

ئەمما قەدىمكى دىنلارنىڭ مۇقەددەس قالقىندا بەرى بىر ناھايىتى زور پاسكىنا داغ پەيدا بولدى. ئۇچ مىڭغا يېقىن يىل ئىلگىرى مايالىقلار، مىسرلىقلار، فىنىكلار ۋە باشقا قەدىمكى خەلقلەر

خۇداغا تازا سەجدە قىلىشنى بۇتپەرەسلىكنىڭ دەھشەتلىك شەكىللىرىگە ئايلاندۇرۇۋەتتى. پرىنسىپسىز كاھىن ياسالغان بۇتلارغا چوقۇنۇشنى ئۆگەتتى ۋە ئاخىرى، بۇ دەھشەتلىك ۋە شەرمەندىچىلىكنىڭ چوققىسى بولدى،ئۇلار ئادەم قۇربانلىقىنى كىرگۈزدى.

مەلۇمكى، تەۋراتنىڭ برقىسمىنىڭ برىنچى كىتابلىرىنى مۇسا مىسر بۇتخانىلىرىدا ساقلىنىۋاتقان مەتىنلەر ئاساسىدا يازغاندى. ئۇ زامانلاردا يېزىقلار ۋە سىمۋوللار يېزىقنىڭ ئادەتتىكى شەكىللىرى بولغان. يېزىقلار ۋە سىمۋوللار قانداقتۇ بىر چۈشەنچىلەرنىڭ گرافىك بەلگىلىرى. شۇڭلاشقا ئۇلارنى ئەينى ھالدىلا ئىزاھلاشقا بولمايدۇ. ئۇلارنى، بۇ قانداقتۇ بىر نەرسە ئەمەس، بەلكى بىر نەرسىنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە قوبۇل قىلىش زۆرۈر. سىمۋولنى، ئۇنىڭ نېمىنى ئىپادىلەيدىغانلىقىنى ئاجرىتىشنى بىلمەسلىك نۇرغۇنلىغان خاتا سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە تەرجىمىلەرنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئېلىپ كەلدى، دىنى مەسىلىلەردە بولسا، بۇ كۆپ ۋاقتلاردا ئىلاھ ئالدىدىكى چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە ئىلتىپات ئەكس ئەتتۈرۈشى بولۇشنىڭ ئورنىغا بۇتپەرەستلىكنىڭ تەسىراتىغا ئېلىپ كېلەتتى. بۇ بولۇپمۇ ئوسىرىس دىنى بىلەن باغلىق مەتىنلەردىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە تەرجىمىسىدە ئوچۇق بايقىلىدۇ. "ئوسىرىس دىنى" دەپ، مەن خېلىلا كېيىنكى دەۋردە،ئون برىنچى سۇلالىنىڭ ئىككىنچى پادىشاسى ھۆكۈمدارلىغىدىن باشلىنىپ، ئون سەككىزىنچى سۇلالىدا ئەۋجىغا يەتكەن ۋاستىلەرنى ئاجرىتالمايدىغان مىسر كاھىنلىرى تەشۋىق قىلغان ۋە ئەمەلىيەتتە قوللىنىدىغان دىنىنىڭ شەكلىنى ئەمەس، بەلكى مىسر تارىخىنىڭ باشلىنىشىدا سائىستا ئاي ئىلاھى ۋە ئەقىل - پاراسەت ئىلاھىدىن نېمىنى ئۆگەتكەنلىنى چۈشىنىمەن.

مۇسانىڭ تەۋراتىنىڭ بىر قىسمىغا مۇۋاپىق، ئادەم ئالاھىدە يارالمىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ ۋە ئالەمدىكى جەننەت بېغىدا پەيدا بولغان. جەننەت بېغى قەيەرگە جايلاشقان؟ تەۋراتنىڭ تەسۋىرلىرى بويىچە ئۇنىڭ جۇغراپىيەلىك ئورنىنى ئېنىقلاش مۇمكىن ئەمەس.

مۇسا يېزىپ قويغانلىرىنىڭ ھەممىسى رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس پاكىتلار بولغان، ئەمما ئۇلار سىمۋوللۇق تىل بىلەن ھېكايە قىلىنغان تارىختۇر. بۇنىڭ ھەممىسى كېيىنكى تەرجىمىلەر بىلەن بۇزۇلغان.

مۇسا مىسر يېزىقلىرى ۋە قەدىمكى يېزىقلار بىلەن يازغان. يەھۇدى ئالىملىرى ماڭا شۇنى خەۋەرلىدىكى، مەتىنلەرنىڭ برلىرى لەيلىمەپۇتۇكلەردە، قالغانلىرى، پاپىروس قەغىزىدە يېزىلغان.

مەن كىتابخانىلارغا سۆزلەرنى قايسى شەكىلدە ئاڭلىغان بولسام شۇ شەكىلدە يەتكۈزۈۋاتىمەن.

يەھۇدىلەر مىسردىن كېتىپ سەككىز يۈز يىل ئۇتكەندىن كېيىن ئېزدرا ھەم ئۇنىڭ يارداملىرىنىڭ تويى ئىسرايىل تارىخىغا باغلىق پۈتۈكچە ۋە پاپىروس قەغىزىدە بايقىغانلىرىنى ھازىر بىزگە تەۋرات نامىدا مەلۇم بولغان كىتابقا ئايلاندۇرغان.

مۇسا مىسر يېزىقلىرى بىلەن يازغان. ئەگەر مۇسانىڭ مىسر يېزىقىنى مۇكەممەل چۈشىنىشكە ئېگە بولمىغانلىغىنى ھېسابقا ئالغاندا،ئېزدرا ھەم ئۇنىڭ يارداملىرىنىڭ شۇ خاتالارغا يول

قويغانلىغىا ھەيران قېلىشقا بولامدۇ؟ ئۇلارنى پەقەت ئۇستا(مۇسالا) چۈشىنەلەيتتى، ئەمما ئېزدىرا ياكى ئۇنىڭ ياردەمچىلىرىنىڭ بىرمۇسى ئۇستىلاردىن بولمىغان. ئەگەر ئۇلارنىڭ تەرجىمىلىرىنى مىسرلىقلار، خالدېيلار، ھىندىلار ۋە مايالارنىڭ ئەسلى مەتنىلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۇلار بىلىمىنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكى ئوچۇق بىلىنىپ قالىدۇ. مۇسا نېمىتى يېزىۋاتقانلىقىنى بىلگەن، ئۇنىڭ تەرجىمانلىرى مەتنىلەرنىڭ نۇرغۇنلىغان ئۇزۇندىلىرىنى تاماملەن چۈشەنمەيدىغان ئەرسىلەرگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن. مۇسا ئۆز دەۋرىنىڭ سەۋۋىلىۋىدا يازغان، ئۇنىڭ تەرجىمانلىرى بولسا، ھەممىنى ئۆز ئەينى بويىچە ئىزاھلاشقا ھەرىكەت قىلغان. ئۇلار تەرجىمىدە ئارانلا يېرىمدا ئۇتۇق قازانغان، ئۇزلىرى چۈشەنمەيدىغان يېزىقلارغا دۇچ كەلگەندە، تەرجىمانلار مەنىلىك تاپالمىغا قاندىقتۇ بىر ئەپسانىلارنى قوشاتتى. شۇنداق ئەپسانىلار نىڭ بىرى جەننەت بېغىنىڭ تەسۋىرى بولدى.

مېنىڭ تەتقىقات ئىشلىرىم داۋامىدا ئېلىنغان رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس دەلىللەر شۇنى كۆرسەتتىكى، مۇسا تەۋراتنىڭ بىرىنچى كىتابلىرىنى ئىسرائىلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن بىرما ۋە ھىندىستان ئارقىلىق مىسرغا ئېلىپ كېلىنگەن بۇتخانا مەتنىلىرىدىن كۆچۈرۈلگەن. شۇنداق قىلىپ، مىسر بۇتخانىلىرىدا ساقلىنىۋاتقان بۇ مەتنىلەر ئىسرائىلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى، **مۇ** قۇرۇقلۇقىدىكى "يەتتە مۇقەددەس روھلانغۇچى يازمىشلار"نىڭ كۆچۈرمىلىرى بولغان. ئۇلار لايدىن ياسالغان پۇتۇكچىلەرگە يېزىلغان بولۇپ، يارىتىلىشلار توغرىسىدا ھېكايە قىلاتتى، جەننەت بېغى، "سۇ بېسىش"، ئاخىرقى ئۇلۇق قىيامەت قايىم ۋە تاغلارنىڭ پەيدا بولۇشى توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر خېلىلا كېيىنكى يازمىشلاردىن ئىبارەتتۇر.

مەزكۇر مەتنىلەرنى كۆچۈرۈپ، مۇسا خاتالىشى مۇمكىن ئەمەس ئېدى، شۇڭلاشقا ئۇنىڭ كۆچۈرگىنى ئەسلى نۇسخىنىڭ ئەڭ ئېنىق كۆچۈرمىسى بولۇپ چىققانلىغىدا ھېچ قانداق شۈبھە يوق. سەككىز يۈز يىل ئۆتكەندىن كېيىن قەدىمكى مىسر بۇتخانىلىرىدىكى مەتنىلەرنىڭ مەخپى مەزمۇنىنى چۈشەنمەيدىغان كىشىلەر ئۇلارنى قەدىمكى يەھۇدى تىلىغا تەرجىمە قىلىشقا ئۇرۇنغان، بۇنىڭ ئۈزى ئەسلى نۇسقا بىلەن ئۇنىڭ كۆچۈرمىسى ئوتتۇرىسىدىكى خېلىلا چوڭ پەرقنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئېلىپ كەلگەن.

ئېزدىرا ۋە ئۇنىڭ ياردەمچىلىرى مەزكۇر مەتنىلەرنى شۇنچىلىك ناچار چۈشىنەتتىكى، مەن موسۇ كۇنلەردە ئوتلۇق قۇربانلىق قىلىشنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشىنىدىغان بىرمۇ يەھۇدىنىڭ بارلىغىنى شۈبھە كەلتۈرۈمەن

مۇ قۇرۇقلۇقى چۆكۈپ كەتكىچە ھەر بىر تىلدا "قۇربانلىق قىلىش" دېگەن سۆز بولمىغان. ئۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقىنى يوق قىلىشنىڭ ئۈسۈلىنى بەلگىلەش ئۈچۈن يارىتىلغان ئېدى، مېھرابىتكى ئوت بولسا، سۆيۈملۈك ئىسرائىلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى توغرىسىدىكى خاتىرىنىڭ سەۋۋولى بولۇپ قالدى.

ئەجداتلارغا چوقۇنۇش

ئەجداتلارغا چوقۇنۇشنىڭ بىر تۈتاش مەنبەگە ئېگە ئېكەنلىكى شۇنچىلىك ھالدا ئېتىراپ قىلىنغانكى، ماڭا بۇ يەردە دەلىللەرنى كەلتۈرۈش تامامەن كېرەك ئەمەستەك كۆرۈندى. بۇيەردە مەن ئادەم بىرىنچى قېتىم قايسى مەملىكەتتە پەيدا بولغانلىقى بىلەن چەكلىنىمەن.

ئالدى بىلەن مەن ھەر خىل مەملىكەتلەرنىڭ مەتبۇلىرىدىن ئۇزۇندىلەرنى مىسالغا كەلتۈرۈمەن.

مىسىر، بۇلاق مۇزېيىدىكى ١٧ پاپىروس:

"قەبرىستانلىقتا ياتقان ئۇزەڭنىڭ ئاتاڭغا ۋە ئۇزەڭنىڭ ئاناڭغا سوغىلار تەۋسىيە قىلىڭ،مۇنداق سوغىلارنى تەۋسىيە قىلىش شۇنداقلا خۇداغىمۇ ياقىدۇ، ئۇلار خۇددى ئۇزلىرىگە سوغا قىلىنغاندەك قوبۇل قىلىدۇ. ئۇلڭغىلەرنى پات- پات يوقلا، ئەگەر ئۇلار ئۇچۇن بىر نەرسە قىلساڭ، ئۇلارمۇ ساڭا شۇنىڭغا ئوخشاش بىر نەرسە قىلىدۇ".

ھىئىدىستان، دخارما - شاستىرى

"خۇداغا چوقۇنغاندا، **مۇ** قۇرۇقلۇقى شەرىپىگە ئۇتكۈزۈلگەن مەراسىم براخمانلار ئۇچۇن ئەڭ ئالى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، ئېيتىلغانكى، مانۇغا قىلىنغان سوغىلار، خۇداغا سوغىلار خىزمىتىنى ئاشۇرىدۇ".

خىتاي، كۈڭ فۇزى، لۇن يۈي:

"ئەجداتلارغا خۇددى ئۇلار تىرىكتەك قۇربانلىق قىلىش زۇرۇر".خىتاي، ياپونىيە، كورىيەدە ئەجداتلارغا بولغان دىنى مەراسىم پەۋقۇللادە كۈچلۈك. ئۇلارغا نۇرغۇنلىغان بۇتخانىلار، مېھرابلار، بايراملار، مۇراسىملار ۋە باشقىلار بېغىشلىنىدۇ.

پېرۇ

"ئىنكىلار رىۋايەتلىرى ۋە ئۇرپى - ئادەتلىرى"دە مونۇلار تەسۋىرلىنىدۇ:

"... ئۇلڭغەن دوست ۋە قېرىنداشلارنى ئەسلەش ئۇچۇن بايراملار ئۇتكۈزۈش. بۇ جەريانداا ئۇلار يىغلايدۇ، ماتەم ناخشىلىرىنى ئېيتىشىدۇ، قايغۇ مۇزىكىسى چېلىنىدۇ، كىشىلەر بولسا، قەبرىلىكلەر مەقبەرىلىرىنى زىيارەت قىلىدۇ ۋە تاماقنى... مەقبەرىنىڭ تاشقى تېمىدىن مېيىتنىڭ يېنىدىكى مەخسۇس تۆشۈك، ئىدىشقا سالىدۇ. ئائىيا - ماركا ئېيىدا پېرۇئانلىقلاردا ئۇلڭغەنلەرنى ئەسلەشنىڭ ئەڭ يېرىك بايرامىلىرى ئۇتىدۇ".

ئۇزۇنىڭ "مەركىزى ئامېرىكا" كىتابىدا لې پلونجو خەۋەرلەيدۇ:

"ھەتتا ھازىرمۇ، توققۇزىنچى ئاينىڭ باشلىرىدا، مايا تىلىدا سۆزلەيدىغان يۈكاتاننىڭ ۋە مەركىزى ئامېرىكىدىكى باشقا ئەللەرنىڭ يەرلىك خەلقىدە، ئورمان ئوچۇقچىلىقلىرى، يوللار كېسىلىشلىرىدىكى ۋە كۆزدىن يىراق بۇلۇڭلاردىكى بەزى بىر دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىغا ئەڭ ياخشى دان ۋە ئۇلار تېپىشقا مۇۋاپىق بولغان باشقىمۇ تاتلىقلاردىن پىشىرىلغان تاتلى ئېسىپ قويۇش ئادىتى بار. ئۇلار ئۇلڭغىلەر روھىغا بېغىشلانغان".

"ئەجداتلار شەرىپىگە بايراملاردا" ئەجداتلارغا چوقۇنۇش ساھەسىدا ئەڭ چوڭ ئابرويلىقلارنىڭ بىرى ھېسابلانغان ر.ج. خېلىبېرتون مۇنداق دەپ يازىدۇ:

"مەزكۇر بايراملار ھازىرمۇ، ئىلگىرىمۇ پېرۇئانلىقلاردا، ھىندىلاردا، تىنچ ئوكيان ئاراللىرىدىكى تۇرغۇنلاردا، تونگا ئارىلىدىكى خەلقلەردە، ئاۋسترالىيەلىكلەر، قەدىمكى پارسلار، قەدىمكى مىسىرلىقلار ۋە ياۋروپانىڭ شىمالىدىكى خەلقلەردە ئونبىرىنچى ئايىنىڭ بېشىدا ئۆتەتتى، ياپونلىقلار، ھىندىلار، ئاۋسترالىيەلىكلەر، قەدىمكى رىملىقلار ۋە قەدىمكى مىسىرلىقلاردا مەزكۇر بايراملار ئۈچ كۈن داۋام قىلاتتى."

نېمە ئۈچۈن ھەر خىل دەۋرلەردە، يەر شارىنىڭ ھەر خىل چەتئەللىرىدە ماكانلىغان شۇنچە ھەر خىل خەلقلەردە ھېمىشەم ئەجداتلارغا بولغان دىنى مۇراسىملار ئۇچرايدۇ؟

ئۇشمالىدىكى مۇقەددەس سىرلىق دىنى مۇراسىملار بۇتخانىسىدىكى تۇڭرۇكلەر ئارىسىدا ناھايىتى زور مېھراپ جايلاشقان، ئىچكى ھوجرىنىڭ ئىشىكى يېنىدا تۇرغان مېھرابقا قەدىمكىلەرنىڭ ئۆز مانۇسىغا قۇربانلىق ئەكىلىش ئادىتى بولغان.

مەزكۇر پاكىت مەنبەنىڭ ئۇمۇملىغى توغرىسىدىكى مەسىلىنى ھەل قىلىدۇ. ئەجداتلارغا سوغا بېرىش مۇقەددەس ئىلاھلار بۇتخانىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇقەددەس ئۇرۇپ - ئادەت بولغان. موشۇ بۇتخانىدا ئۆتكەن مۇقەددەس ئۇرۇپ - ئادەت ۋە مۇراسىملار ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەنلىكى يۇقۇرىدا ئېيتىلدى. شۇنداق قىلىپ، ئەجداتلارغا چوقۇنۇشنىڭ مەنبەسى **مۇ** مەملىكىتى بولغان.

گەرچە بىر ئاز ئۆزگەرتىلسىمۇ، مەزكۇر ئۇرۇپ - ئادەت بىزدىمۇ مەۋجۇت، بىزمۇ قەدىرلىك كىشىلىرىمىزنىڭ قەبرىگە بارىمىزغۇ، ئۇلارغا گۈللەرنى قويۇمىزغۇ؟ زەرەتكالمىقا گۈلدەستىلەرنى ئېلىپ كەلگەنلەر بۇ مۇراسىمنىڭ ئون ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى تۇغۇلغانلىقىنى ۋە ئۆزىنىڭ شۇنچە قەدىمكى ئۇرۇپ - ئادەتنىڭ ئىشتىراكچىسى ئىكەنلىكىنى بىلەمدۇ - بىلمەمدۇ؟

تىل

شۇ نەرسە ئېتىراپ قىلىنغانكى، تىل ھەر خىل خەلقلەرنىڭ، ھەتتا ئۇلارنىڭ مەملىكەتلىرىنى سۇ ۋە قۇرۇقلۇقنىڭ ئىنتايىن زور بوشلۇقلىرى ئايرىپ تۇرغان ھالەتتىمۇ، ئۇرۇق- تۇققانلىق مۇناسىۋەتلىرىنى ئېنىق بايقاپ چىقىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

شۇ نەرسە ھەيران قالارلىقكى، مايالارنىڭ سۆزلىرىنى دۇنيادىكى بارلىق تىللاردا تېپىشقا بولىدۇ. ياپون تىلىنىڭ يېرىم سۆزلىرى قارا-ئاي تىلىغا ياتىدۇ. ھىندىستاندا ھازىر سۆزلەيدىغان تىللارنىڭ ئاساسى قىسمىدا، شەك - شۇبھىسىز، ناگا - مايا سۆزلىرىنىڭ ھەر خىل شەكلى مەۋجۇتتۇر.

سىنگالېزىيە تىلى مايانىڭ ئېپتىدائى سۆزلىرىگە تولۇپ تاشقان، ئۇلار بارلىق ياۋروپا تىللىرىدا، بولۇپمۇ كارا- مايا تىلى لېكسىكىدىن ئىبارەت گرېك ئېلىپبەسىدە ئۇچرايدۇ. بۇ تىلغا مېكسىكا

ئىندىيانلىرىنىڭ سۆزلىرىنىڭ يېرىمى دېگىدەك كىرىدۇ. ياپونلۇقلار ۋە مېكسىكا ئىندىيانلىرى بىر - بىرىنى تەرجىمانسىز تولۇق چۈشىنىشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇلارنىڭ تىللىرىدا ئۇمۇمى سۆزلەر (مايا) ئىنتايىن كۆپ، بۇنى ئىنكىلار توغرىسىدىمۇ ئېيتىشقا بولىدۇ. قەدىمكى ئاككاد ۋە خالدېي تىللىرى، خۇددى مىسىرلىقلارنىڭكىگە ئوخشاش، كۆپچىلىك جەھەتتىن ناگا - مايا سۆزلىرىدىن ئىنبارەت. مۇنداق ئۇمۇمى كېلىپ چىقىشنى دەللىلەيدىغان تەتقىقاتلار چەكسىز داۋام قىلىشى مۇمكىن.

سۆزسىزكى، ۋاقىت نۇرغۇنلىغان سۆزلەرگە ئۆزگىرىشلەر كىرگۈزىدى. بۇ مۇقەررەردۇر، ئەمما كۆپلىگەن ئۆزگىرىشلەردىن كېيىن سۆزلەرنىڭ ئېيتىدائى يىلتىزلىرى ساقلىنىپ قالغان. مەسىلەن، گرېك تىلىدا بىز پات -پات مايالارنىڭ تىلىدىكى K تاۋۇشىنىڭ G غا، T تاۋۇشىنىڭ D غا، L تاۋۇشىنىڭ بولسا R غا ئالمىشىدىغانلىقىغا دۇچ كېلىمىز. ئاخىرقىغا ئوخشاش ئالمىشىش كۆپلىگەن تىللاردا يۈز بەردى.

لاتىن S ھەرپىي "K" بولۇپ تەلەپپۇز قىلىشىدىغان بارلىق سۆزلەر مايالاردىن كېلىپ چىققان. ئەمما تىلىدىكى ئەڭ جىددى ئۆزگىرىشلەرنىڭ يېزىق شەكلى نامەلۇم، گرامماتىكا بولسا، يوقىتىلغان ياكى ئۇنتۇلغان ھالەتلەردىلا يۈز بەرگەن

ماكس ميۇللېر ئېيتىدۇكى، "ئېيتىدائى تىل مەۋجۇت بولغان" بۇ تەستىقنى تىل ۋە ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىنىڭ ھەر قانداق تەتقىقاتلىرى مۇستەھكەملەيدۇ.

بارلىق تىللاردا ئۆزلىرىنىڭ ئېيتىدائى شەكلىنى ساقلاپ قالغان بەلگۈلۈك سۆز ۋە يىلتىزلارنى ئۇچرىتىشقا بولىدۇ، ھەم موشۇنداق ھالەتلەرنىڭ ھەممىسىدە شۇ نەرسە بايقىلىدۇكى، ئۆز ماھىيىتى بويىچە ئۇلار شۇ بىر مەنانىڭ ئۆزىگە ئېگە، بۇ كېلىپ چىقىشنىڭ ئۇمۇملىقىنى دەللىلەيدۇ.

"تارىخنىڭ ئالتە مىڭ يىللىقىدا" مۇنداق ئىبارە بار:

"سانسكرىت سۆزلىرىنى، قەدىمكى ھىندى تىللىرىنى، ئىلگىركى پېرسىيە شېۋىلىرىنى، گرېك، لاتىن، ئىنگلىز ۋە باشقا تىللارنى سېلىشتۇرۇش شۇنى كۆرسەتتىكى، موشۇ تىللارنىڭ ھەممىسىدە نۇرغۇنلىغان ئىرىقلار سۆزلىگەن. ئۇ ھەتتا كۆچۈش جەريانىدا يوقاپ كەتمىگەن. قەدىمكى ئۇمۇمى مەنبەدىن كېلىپ چىققان بۇ تىللارنىڭ ھەممىسىدە ياكى ھەممىسىدە دېگىدەك، كەڭ تارالغان زاتلار ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ ناملىرى، ئەڭ ئاددى ئەسۋاپلار ۋە ھەربىكەتلەر بىلەن باغلىق سۆزلەر، "ئاتا"، "ئاكا- ئۇكا"، "قىزى" ۋە "ئوغلى" دېگەنگە ئوخشاش ئائىلەۋى مۇناسىۋەتلەر بەلگىلىرى، قەدىمكى سان، ئالماش، ۋە پېئىلنىڭ تۈگەنچىسى ناھايىتى ئوخشاشتۇر. مۇنداق ھادىسىلەر تەسادىپىي بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئەندى تىلنىڭ موشۇ ئېلېمېنتلىرىنى پايدىلىنىدىغان كۆپلىگەن خەلقلەر ئۆزاق ۋاقىت داۋامىدا بىر - بىرىدىن كەڭ تاشا بوشلۇقلار بىلەن ئاجرىتىلغانلىقتىن، بۇلارنى ئۇلار تارىخى دەۋرىدە بىر — بىرىدىن قويۇل قىلالمايتتى.

ئۆزلەشتۈرۈش ۋە دوراش ئىستىسنا قىلىنغانلىقتىن، بىردىن - بىر قالدىغان ۋاريانت، ئۇلارنىڭ ئىپتىدائى ۋەتىنىنىڭ مېراسىدىن ئىبارەت بۇ سۆز ۋە تىل ئېلېمېنتلىرىنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە كۆچۈپ يۈرگەن ئاريان قەبىلىلىرى ئېلىپ كەلگەن".

موشۇ بارلىق ئۇيغۇر تارقالغان سۆزلەرنى قەدىمكى ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى مايا تىلىدىن ئېنىقلاشقا بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ، شۇ نەرسە تەبىئى يەكۈن بولۇپ ھېسابلىنىدۇكى، مايا تىلى ئانا تىل ياكى شۇ تىلنىڭ ئەڭ ئىپتىدائى شاخلىرىنىڭ بىرى بولغان.

شۇنى چۈشىنىش كېرەككى، زامانىۋى ئىنگلىز تىلى بىلەن يۈنگىدىن بەش يۈز يىل ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان ئىنگلىز تىلىنىڭ ئوخشاشلىقىغا قارىغاندا، بۈگۈنكى مايا تىلى يۈنگىدىن بەش - ئون مىڭ يىل ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان مايا تىلىغا خېلىلا يىراق. ئىنگلىز تىلىغا ئوخشاش، زامانىۋى مايا تىلىمۇ ئىپتىدائى تىل بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن نۇرغۇنلىغان باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلغان سۆزلەردىن ئىبارەت بۇ ئۆزگىرىشلەرگە تاشقى باسقۇنچىلىقلار سەۋەپ بولغان. ئىپتىدائى مايا تىلىغا ئاتستېكلار ۋە نائۇئاتىلار كۆپ ئۆزگىرىشلەرنى كىرگۈزدى.

ئىپتىدائى تىل، شۈبھىسىز، ئىنتايىن ئىخچام بولغان، ئۈنىڭدا قىسقا سۆزلەر بىسىم بولۇپ، مۇتداق بىر سۆزنىڭ كۆپلىگەن مەنالىرى بولۇشى مۇمكىن ئىدى . قەدىمكى مەتىنلەرنى سۆز مەنىسى قىلىش جەريانىدا ئېگە بولغان تەجربە ئاساسىدا شۇنى ئېيتالايمەنكى، سۆزلەرنىڭ مەنىسى ئۇنىڭ جۈملىدىكى ئورنىدا ۋە كۆپ بوغۇملۇق سۆزلەردە ئۇرغۇنىڭ قەيەردە بولۇشىغا باغلىق ئىدى.

مەسىلەن، مايا سۆزىدە ما "ئانا"، "يەر" ۋە "مەملىكەت" مەناسىنى بىلدۈرىدۇ. مىسر تىلىدىمۇ ئەشۇ سۆزنىڭ ئۆزى "ئانا"، "يەر"، ۋە مەملىكەتنى" بىلدۈرىدۇ، ئەمما ئىسىم، پېئىل ۋە سۈپەتلەر ھاسىل بولغاندا، قوشۇمچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئىنكارنى بىلدۈرىدۇ. موشۇ ئەھمىيىتىدە ئۇ گرېك ۋە سىنگالېز تىللىرىدا پات - پات ئۇچرايدۇ.

قەدىمكى مايا سۆزلىرىنىڭ قانچە ئەھمىيەتكە ئېگە بولۇشىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن مەن براسسېر تەرجىمىسىدىن بىر نەچچە مىساللارنى تاللاپ ئالدىم

قەدىمكى سۆزلەر شۇنچە كۆپ ئەھمىيەتكە ئېگە بولغانلىقتىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىز ئوي - پىكىرلىرىنى بايان قىلىشنى تەلەپ قىلىدىغان قەدىمكى مەتىن ۋە يېزىقلارنى تەرجىمە قىلىش

ناگا - مايا	ئەھمىيىتى
بې	مېڭىش، تاشلاپ كېتىش، يۈرۈش، ئالغا مېڭىش
چى	ئېغىز، تۆشۈك، چېگارا، ئۆلكە
كا	جان، توسالغۇ، تىنىملار، سىرتقا چىقارغان بىر نەرسە
كاتاچاك	ھەددىدىن تاشقىرى، مول، باي
كاب	ئالقان، قول، شاخ، ئۆزۈنىغا سوزۇلغان بىر نەرسە

كاك	ئاياقلاشتۇرۇش، ئوت، كۆيدۈرۈش، ۋەيران قىلىش
كۆل	سەجدە قىلىش، مۆرلەشتۇرۇش، چوقۇنۇش
لال	خاراپ قىلىش، تاللاش، قۇتۇلۇش
نى	ئۇستى ، چەت ياقا، چوققا، تاغ
ئون	ئايلانما
ئون - ئونكس	ئايلانما، پىقراپ يۇرگەن، قۇيۇن ، قۇيۇن تۇڭرۇك
پائا	تەشكەن ئورۇن، تۇشۇك، ئېچىش
تا	قەيەردە، قەيەرگە، ئورۇن جايى، سىلىق، توپراق، تۇز يەر
تان	يېنىدا، ئالدىدا، مەركەزدە
تىل	چوڭقۇر، چوڭقۇرلۇق، ئاستى، چەكسىز چوڭقۇرلۇق
زى	سوغۇ، مۇزلاپ قالغان، ھو، ئىس
خا	سۇ، نەملىك
پي	چىقىش، ئېچىدىن، تاشقىرى

ھەددىدىن تاشقىرى مۇرەككەپ ۋەزىپىدۇر. گەرچە سۆزنىڭ ئۇمۇمى ئەھمىيىتى چۈشىنىشلىك بولسىمۇ، مەن شۇنىڭدىن شۇبھىلىنىمەنكى، بىز قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا ئەھمىيەتلەرنى ئەڭ ئۇششاق تەپسىلاتلارغىچە ئېنىقلىيالايمىز.

تەرجىمىنىڭ سۈپىتى كۆپ جەھەتتىن تەرجىمان خاراكتېرىغا باغلىق. مەسىلەن، ئەگەر تەرجىمان شەرىق كىشىسى بولسا، ئۇنىڭ تەرجىمىسى ئۇيغۇرلىق، داغدۇغىلىق، كۆپ ۋاقىتلاردا مۇبالىغىلەرگە تولۇپ تاشىدۇ، ئەگەر تەرجىماننىڭ مۇجمز - خۇلقى سوغۇققان بولسا، ئۇنىڭ ـ تەرجىمىسى، قانداقلا بولمىسۇن، خاتىرجەملىك، توغرىدىن- توغرا، ئۇزۇلۇك ھالدا ئىخچام بولىدۇ.

تۆرت روھ

بارلىق تارىخ ۋە رىۋايەتلەردە ئۇچرايدۇ. ھېچ بىر ئىزاھسىز مەن شۇنى ئېيتالايمەنكى، تۆرت روھ پەقەت سىمۋوللۇق بولغان. ئۇلار توغرىسىدىكى ئەڭ قەدىمكى ئىسلەتمىلەر يۇكاتاندا ئۇچرايدۇ، ئۇ يەردە بۇ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى تۇپەيلى پەيدا بولغان.

يەرنىڭ قەدىمكى سىمۋولى كۆادرات بولغان. كۆادراتنىڭ تۆرت بۇلۇڭى ياكى چوققىسى بار. ئۇلار تۆرت تەرەپنى - شىمال، جەنۇپ، شەرىق ۋە غەربنى بەلگۈلەيتتى. مايالار ئېيتاتتىكى، "ئاسمانلارنى يەرنىڭ ھەر بىر بۇلۇڭىدا تۇرغان تۆرت تۇرۇك تۆتۈپ تۇرىدۇ". ھەر بىر تۇڭرۇكنىڭ ئۆز ساقلىغۇچىسى بولغان. مايالىقلار بۇنى تۆرت روھ دەپ ئاتاتتى.

كان - باكاب، سېرىق باكاب، جەنۇپتە جايلاشقان.

چاك - باكاب، قىزىل باكاب، شەرىقتە جايلاشقان.

زاك - باكاب، ئاق باكاب، شىمالدا جايلاشقان.

ئېك - باكاب، قارا باكاب، غەربىتە جايلاشقان

مىسىر. مىسىرلىقلاردا تۆرت ئامىنتى روھى مەۋجۇت بولغان، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى دۇنيانىڭ بىر تەرىپىدە بولغان:

ئامسەت، شەرىق روھى؛

خاپۇ، غەرىپ روھى؛

تېسائۇتمۇتىفى، شىمال روھى؛

كۇئابسېنۇفى، جەنۇپ روھى.

خالدىيە،خالدىيلار ھېساپلىغاندەك، ئىنسانىيەت ئۇرۇغىنىڭ تۆرت روھ، ساقلىغۇچىلىرى بولغان

ئادەم ئۇزىگە ئېگە بۇغا سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن سېد - ئالاق ياكى كىرۇب؛

ئادەم ئۇزىگە ئېگە شىر سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن لاماس ياكى نىگال؛

تولۇق ئىنسان قىياپىتىگە ئېگە ئۇستاز؛

يۇركۇت بېشىغا ئېگە ئادەم - ناتتىگ.

ھىندىستان. دۇنيانىڭ تۆرت تەرىپىنى باشقۇرۇۋاتقان تۆرت ئىلاھ ياكى روھ:

ئىندرا، ئاسمانلار پادىشاسى، شەرىق ھاكىمى؛

كۇۋېرا، بايلىق خۇداسى، غەرىپ ھاكىمى؛

ۋارۇنا، سۇ خۇداسى، شىمال ھاكىمى

ياما، ئۆلۈكلەر خۇداسى، جەنۇپ ھاكىمى.

خىتاي. خىتايلاردا دۇنيانىڭ تۆرت تەرىپى ("دۇنيا" ئۇلار ئۇچۇن ئۆز مەملىكىتى بولغان) تۆرت مۇقەددەس تاغلار بىلەن بەلگۈلەنگەن:

تەيشەن - شەرىق تېغى؛

خۇاشەن - غەرىپ تېغى؛

خۇنەندىكى خەنشەن - جەنۇپ تېغى؛

شەنشىدىكى خەنشەن - شىمال تېغى.

ئىسرائىل. تۆرت خۇدا، تايانچا ياكى روھلارنىڭ پرىنسىپى، بۇلارنى قانداق دەپ ئاتىمىسۇن، يەھۇدىلەرگە يات ئەمەس ئىدى. گەرچە مۇسا يازغان كىتاپلاردا بۇ توغرىلىق ئەسلىتىپ ئۆتۈلمىسىمۇ، بۇ مۇنداق تەسەۋۋۇرلارنىڭ يوقلۇقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ، چۈنكى ئۇ يازغان بەزى بىر كىتاپلار يوقىتىلغان. كېيىنرەك بۇ كۆز قاراشنى بىز تەۋراتتا ئۇچرىتىمىز.

ئىشېزبكىشل. مەزكۇر قۇرلارنى يازغان ۋاقتىدا ئۇ خالدىيلارنىڭ ئەسىرى بولغان. موشۇ تەسەۋۋۇرلارنى مىڭ يىللارئىلگىرى مەۋجۇت بولغان پۇتۇكچىلەر ئارقىلىق ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەن خالدىيلار غايىلىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى، پۇتۇكچىلەر

بابىلون ھىندىستاندىن كەلگەن.

خالدىيلار: ئادەم، بۇغا، شىر ۋە بۈركۈت ئۈزىگە ئېگە تۆرت روھ.

ئىنجىكىشىل: تۆرت جانلىق - ئادەم، بۇقا، شىر ۋە بۈركۈت.

ئەگەر ئىنجىكىشىلنىڭ كۆرگىنى خالدىيلار تەسەۋۋۇرلىرىنىڭ ئەكسى بولمىغاندا، ئۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ مەنبەسى نېمە بولغان؟ ئەق مانا شۇ تۆرت جانلىق بىرتانىيە مۇزىيىدا ساقلانماقتا، ئۇلار ئىنجۈيە قىزىلمىلىرىدىن ئېلىپ كېلىنگەن. ئىنجىكىشىلنىڭ ئۇلار بىلەن تونۇشلىقىدا ھېچ بىر شەك - شۈبھە يوق، چۈنكى ئۇلار تارالغان بېنالارنىڭ تارىخىپكتۇرىلىك بېزەكلىرىدىن ئىبارەت ئىدى.

ئۇچىرلىك ئىلاھلىك

ئۇچلەملىك ياكى ئۇچىرلىك ئىلاھلىك ئىنسانىيەتنىڭ بىرىنچى كۈنلىرىدىن باشلاپ مەۋجۇت، بۇ پەلسەپەلەر ئەگەكلىرىدە ساقلانغان ۋە كۆپلىگەن كىشىلەر، شۇ جۈملىدىن بۇگۈنكى كۈندىكى خرىستىئان ۋە براخمانلار ئۇچۇن مۇقەددەس بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۇچلەمچىنىڭ قەدىمكى سىمۋولى ئەڭ كونا مۇقەددەس سىمۋوللارنىڭ بىرى تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭ بولغان. بىز مەزكۇر سىمۋول بىلەن قەيەردە، قاچان، قايسى مەتىن ياكى بېزىقتا ئۇچرىمايلى، ئۇ ھەر قاچان ئاللاھنى ياكى كائىناتنى ئىپادىلەيدۇ.

مايا مەملىكىتى. ئىلاھلىكنى ئىپادىلەيدىغان تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭ دايىم يۇكاتاننىڭ بۇتخانىلىرىدىكى تاشتىن ئويۇپ ياسالغان سۈرەتلەردە ئۇچرايدۇ. ئەمما مەن مايالارنىڭ ئۇچىرلىك ئىلاھلىرىنىڭ ئىپتىدائى ئىسملىرىنى خېلىلا ئېنىق بەلگىلەشكە مۇۋەپپەق بولالمىدىم. لېكىن پلوئىجۇ ۋە باشقىمۇ تەتقىقاتچىلار تولۇق ئىلاھلىكنى ھاسىل قىلىدىغان ئۇچ ۋە ھەتتا بەش ئىلاھلىكنىڭ يىغىندىسىنى تەكلىپ قىلغان، ئەمما بۇ ۋاريانتلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۇچۇن ئىككىلەمچى بولۇپ كۆرۈنمەكتە، ئۇلارنى ئۇچىرلىك ئەقىدىسى پەيدا بولۇپ، ئون مىڭلىغان يىللار ئۇتكەندىن كېيىن مەۋجۇت بولغان خەلىق قوللانغان

پېرۇ. پېرۇنىڭ ئىنكى مىللىتى كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان قۇدرەتلىك مەۋجۇداتقا سەجدە قىلاتتى، ئۇ ئۇلارنىڭ دىنى بويىچە بارلىق جانلىقنى ياراتقان، شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇلار ئۇنى بىلىۋېلىش مۇمكىن ئەمەس، دەپ قارايتتى

ھىندىستان. شىرى يانتىرى سىمۋولىدا بۇيۇك ئائۇم ھېچقانداق ئىسىمغا ئېگە بولمىغان تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭ بولۇپ تەسۋىرلىنىدۇ.

خالدىي. خالدىيلار يورۇقلۇقنى يەنى، ياراتقۇچىنىڭ سىمۋولىنى تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭ قىلىپ بەلگۈلەتتى

مىسىر. مىسىرلىقلارنىڭ ئۇچىرلىك ئىلاھلىكى "بوران ئىلاھى، ئۇرۇش ئىلاھى ۋە قۇملۇق ئىلاھى بولغان".

گرېتسىيە. پروكل مۇنداق دەيدۇ: "ياراتقۇچى ياكى خۇدا ئۇچىنىڭ بىرلىكىدۇر. ئىلاھلىكتىن

ئىبارەت ئۇچىرلىك، ئاي ئىلاھى ، ئەقىل - پاراسەت ئىلاھى ۋە پادىشادىن ئىبارەت ئۇچلىكنى تەشكىل قىلدۇ .

پىقاگور ئۆزىنىڭ شاگىرتلىرىغا بۇسانلار ۋە گارمونىيە ئاللاغا ۋەكىللىك قىلىدۇ، دەپ تەلىم بېرەتتى،شۇنداقلا خۇدا نىڭ نامىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭنى ھۆرمەتلەش ئىستىكىنى بىلدۈرەتتى

خرىستىيان چىركولىرى كونا كاتولىك چىركاۋلىرىدا، باش مېھراپ ئۈستىدە ئىچىدە كۆزى بار تەڭتەرەپلىك ئۇچبۇلۇڭنى كۆرۈشكە بولىدۇ. دەسلەپكى قېتىم كۆزقويۇلغان ئۇچبۇلۇڭنى مىسىرلىقلار ئىجات قىلغان ۋە بۇ "ئاللانىڭ ھەممىنى كۆرۈدىغان كۆزى" بولغان.

ئۇچىرلىك ئەقىدىسىنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى تېپىش ئۇچۇن مەن ئۆزاق يىللار داۋامىدا ھىندىستاندا ساياھەت قىلدىم. مەزكۇر مەنبەنى تاپالماستىن، مەن بۇ پرىنسىپلارنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىدىن كەلگەنلىكىنى بايانلىدىم. كۆنلەرنىڭ بىرىدە، مەن كونا ھىندى دوستۇم بىلەن سۆزلەشكەندە، ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى:

"بۇ ھەقتە رىۋايەتلەر مەۋجۇت. بۇلارنىڭ چىنلىق ياكى ئەپسانە ئىكەنلىگىنى بىلمەيمەن. رىۋايەتتە ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى ئۇچ پارچە يەردىن ئىبارەت ئىكەنلىكى ۋە ھەر بىر يەرنى ئۆز خۇداسى كۆتەرگەنلىكى، شۇڭلاشقا پۈتكۈل قۇرۇقلۇقنى يارىتىش ئۇچۇن ئۇچ خۇدا تەلەپ قىلىنغانلىقى توغرىسىدا ئېيتىلىدۇ. ئەمما ئەمەلىيەتتە ئۇچ خۇدا بىر بولغان. ئۇلار خۇددى ئۇچبۇلۇڭنىڭ تەرەپلىرى ئوخشاش قوشۇلغان ئىدى."

مەن كىتاپخانلار ئۇچۇن مېنىڭ دوستۇم ئېيتىپ بەرگەن سۆزلەرنى تەكرارلايمەن، بۇلار بەلكىم چىنلىقتۇر ۋە بەلكىم ئەپسانىدۇر، بۇنىڭغا مەن بىر نەرسە دېيەلمەيمەن

16- باب: قەدىمكى ئىلاھى كومىدىيەلەر، ئۇرپ-ئادەت ۋە مۇراسىملار

"پوپول - ۋۇخا"نىڭ يارىدىمى بىلەن ۋە قاھىرە يېنىدىكى بۇيۇك پىرامىدىلارنىڭ مەتىنلىرىدىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بويىچە، مەن بەزى قەدىمكى ئىلاھى كومىدىيەلەر، ئۇرپ - ئادەت ۋە مۇراسىملارنى تەسۋىرلەپ بېرىشكە ھەرىكەت قىلاي. لې پلونجۇ "پوپول - ۋۇخا"نىڭ ئىنگلىزچە نۇسخىسىنى براسسېرنىڭ فرانسۇزچە تەرجىمىسىدىن پايدىلىنىپ تەييارلىغان ۋە تەرجىمىنى ئېتىبارغا ئالغان ھالدا مەتنى بىلەن سېلىشتۇرۇپ چىققان. ئۇ ماڭا ئىلتىپات قىلىپ، مەزكۇر كۆچۈرمىنىڭ بەزى بىر يەرلىرىنى يېزىۋېلىشقا ئىمكانىيەت بەردى. تۆۋەندە "پوپول - ۋۇخا" دىن پايدىلانغان ئۇزۇندىلەرنى لې پلونجۇنىڭ تەرجىمىسى بويىچە ئالدىم.

گۇاتېمالادا مايا - كىچى نامزاتلار ئالدىدا ئۇزۇلىرىنىڭ مۇقەددەس ئىلاھى كومىدىيەلىرىنى يەتتە باسقۇچتا ئېلىپ باراتتى. بىرىنچى تەييارلىق باسقۇچىدىن كېيىن ماڭىدىغان بېغىشلاش دەرىجىلىكى ئالتە ھوجىرا ياكى ئۆيلەردە ئېچىلاتتى.

مەزكۇر سىناق ياكى باسقۇچلارنىڭ بەزى بىرلىرى ھەددىدىن تاشقىرى قىزىق، ئۇنداق بولغىنى، كېيىنرەك ئۇلارنى مەسىرلىقلارنىڭ پايدىلانغانلىقى ۋە تەۋرانتىنىڭ بىر قىسمىنىڭ ھەر خىل كىتابلىرىدا ئەكس ئېتىلگەنلىكى بايقىلدى.

بىرىنچى، تەييارلىق باسقۇچى. مەزكۇر باسقۇچتا مۇقەددەس سىرلىق دىنى مۇراسىمغا بېغىشلانغان نامزاتلارغا ئىككى دەريانى بىرى يېرىك، ئىككىنچىسى قاندىن، بېسىپ ئۆتۈش لازىم ئىدى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تۆرت يولغا، ئۇلارنى كاھىنلار كۆتۈدىغان جايغا چىقاتتى. دەريالار خەتەرلىككە تولۇپ تاشقان ئىدى، بۇنىڭغا يول قويماسلىق لازىم ئىدى. كېيىن نامزاتلار تۆرت يول - ئاق، قىزىل، يېشىل ۋە قارا يوللار بىلەن ئۆچلىرى يېپىق ئون ئىككى كاھىندىن ئىبارەت كېڭەش ۋە كاھىن كېيىمىدىكى ياغاچ ھەيكەل جايلاشقان يەرگە باراتتى.

كېڭەش قاتنىشىشىدا ئەنە شۇ ياغاچ ھەيكەلنى كۆرسىتىپ، پادىشاغا سالام بېرىشنى بۇيراتتى. بۇ ئۇلارنىڭ زېھنىنى تەكشۈرۈش بولۇدىغان. ئاندىن نامزاتلار قاتنىشۇاتقانلارنىڭ ھەر بىرى بىلەن سالاملىشاتتى ۋە بىرسىنىڭ ئېيتىشىسىز ئۇلارنىڭ ئىسمى ۋە دەرىجىسىنى ئاتايتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارغا ئايرىم بىر ئورۇندۇققا ئولتۇرۇشنى تەۋسىيە قىلاتتى. ئەگەر ئۇلار مۇقەددەس يىغىنغا بولغان ھۆرمەتنى ئۇنتۇپ، ئولتارسا، كېيىنرەك ياخشى ئادەتلىرىنىڭ ۋە تېگىشلىك تەييارلىقنىڭ يوقلىقىدىن ئەپسۇسلىنەتتى، چۈنكى تاشتىن ياسالغان ئورۇندۇق چوغدەك قىزىغان ئىدى. تەكلىپنى كەمتەرلىك بىلەن رەت قىلىپ، ئۇلارنى ئىككىنچى سىناققا ئېلىپ كىرەتتى.

قاراڭغۇ ئۆي ، قاراڭغۇ ئۆيدە ئۇلار تۈن ۋە ئىككىنچى سىناقتىن ئۆتۈشى كېرەك ئىدى. ھەممىلا يەرلەردە ساقچىلار بولۇپ، ئۇلار نامزاتلارغا تاشقى دۇنياغا چىقىشقا يول قويمايتتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە قىزىل قارىغايلىق ياندۇرۇلغان چىراق ۋە سىگارا بېرەتتى. ئۇلاردىن قولىدىكى چىراقنىڭ ئۆچمەسلىكى ۋە ئۇنى كۈن پاتقىچە ساقلاش تەلەپ قىلىناتتى، شۇ ۋاقىتتا ئۆيگە تەكشۈرگۈچىلەر كېلەتتى. سىگارا ياكى ئوت ئۆچۈپ قالسا، ئېگىسى ئېغىر ئەھۋالغا قالاتتى. ئۇنى دەھشەتلىك جازا ياكى ئۆلۈم كۈتەتتى.

ئىككىنچى باسقۇچتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتكەنلەر ئۈچىنچى سىناقنى بېشىدىن ئۆتكۈزەتتى.

پىچاقلار ئۆيى. پىچاقلار ئۆيىدە نامزاتلارغا تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقە باغلىمايدۇ. ۋە ۋەزىپە ئورۇنلانمىغىچە ئارقىغا قايتماي تۇرت ئوچۇم كام ئۆچرايدىغان گۇللەرنى تېرىش زۆرۈر ئىدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇلارغا مەخسۇس موشۇ مەخسەت ئۈچۈن تاللىۋېلىنغان ئەكى ياخشى نەيزىچىلەرنىڭ ھەر بىر نامزاتقا بىرىدىن كېلىدىغان ھوجۇمىدىن قوغدۇنۇش لازىم ئىدى. ئەگەر تاكى سەھەردە ئۇلار غالىبىيەت بىلەن ئارقىغا قايتسا، ئۇلارنى تۇرتىنچى سىناققا مۇناسىپ دەپ ھېسابلايتتى

سوغۇق ئۆي ، نامزاتلارنى تۈنى بويى چىداپ بولمايدىغان سوغۇق ئۆيگە سولاپ قويىاتتى. ئۇلار سوغۇققا چىدىشى ۋە ئۆلمەسلىگى كېرەك ئىدى. كېيىن بەشىنچى سىناقتىكى مۇددىتى كېلەتتى

قاپلانلار ئۆيى. قاپلانلار ئۆيىدە نامزاتلارنى بۇ يىرتقۇچ ھايۋانلار تەرىپىدىن پارچىلارغا بۆلۈپ تاشلاش ياكى تىرىكلا يۇتۇۋېتىش خەتەرلىگى ئاستىغا قويىاتتى. ھايۋانلار ئۆڭكۈرلىرىدىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈپ، نامزاتلار ئالتىنچى سىناققا تەييارلىناتتى.

يالقۇنلار ئۆيى ، ئۇ كۆيۈپ تۇرغان ئوت ئورنىدىن ئىبارەت بولۇپ، نامزاتلار بۇ يەردە كۈن چىقىشتىن باشلاپ، كۈن پاتقىچە بولغان ۋاقتىنى ئۆتكۈزەتتى. ئۇلار سىرتىغا چىققاندا، ئۇلارغا ئەڭ دەھشەتلىك يەتتىنچى، ئاخىرقى سىناققا يول ئېچىلاتتى.

شەپەرەڭلەر ئۆيى. بۇ كامامىسوتسانىڭ، شەپەرەڭلەر خۇداسىنىڭ ئۆيى ئىدى. ئۇ ئۇلتۇرىدىغان قۇرال بىلەن تولتۇرۇلغان ئىدى. بۇ يەردە ئەگەر ئۇلارنى كۆتۈلمىگەن ھالدا كۆرۈپ قالسا، كاللىسىنى ئالاتتى

يۇقۇرىدا لې پلونجۇ تەرجىمىسىنىڭ قىسقىچە ئوبزورى كەلتۈرۈلدى. ئۇ موشۇ ئۇرىي - ئادەتلەر شىبالبې - گۇاتېمالا تاغلىرىنىڭ راسا مەركىزىدە ئۆتكۈزۈلەتتى، دەيدۇ.

قورقۇمەنكى، لې پلونجودا ئەنە شۇ سىناقلار توغرىسىدا توغرا تەسەۋۋۇر ۋۇجۇتقا كەلمىگەن. ئۇ ئۆز كىتابخانلىرىغا شۇنى ئېيتىش كېرەك ئىدىكى. بۇ ئۇرىي - ئادەتلەرنىڭ ھەممىسى سىمۋوللۇق بولغان، ئەمما ئۇ كىتابخانلارنى شۇنىڭغا ئىشەندۈرمەكچى بولدىكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئەينى ئىمىش ، يەنى ئۇلاردىن تەندىكى قان قاتىدىغان دەھشەتلىك

سىناقنى ياسىماق بولغان. ئەمما ھالاكەتلەرنىڭ بىرىدە لې پلونجو ئۆزىگە ئۆزى قارشى چىقىدۇ، چۈنكى بىرىنچى سىناقنى تەسۋىرلىگەندە نامزاتنى ئۇنىڭغا ئالدىن - ئالا تەييارلىغان دەپ ئەسلىتىدۇ، يەنى نامزات نېمە دېيىشنى، نېمە قىلىشنى ۋە قانداق ھەرىكەت قىلىشنى بىلەتتى. ياشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا،ئالدى بىلەن نامزاتقا دەرس بېرەتتى، ئاندىن ئۇنىڭ بىرىلگەن دەرسىنى قانداق ئۆزلەشتۈرگەنلىكىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭغا سىناقلار شەكلىدە ئېمتىھانلار ئويۇشتۇراتتى.

يۇقۇرىدا ئېيتىلغانىنى قاھىرىنىڭ يېنىدىكى ئۇلۇق پىرامىدا ئېچىدىكى بۇتخانا تاملىرىدىكى يېزىقلار تەستىقلەيدۇ. ئۇنىڭدا نامزاتنى ئالدىن - ئالا تەييارلايتتى ۋە دوستانە روھ (ئۇستاز) ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇپ، ئۇنىڭغا بارلىق سىناق ۋاقتىدا يول كۆرسىتەتتى.

بىز مايا سىۋىلىزاتسىيىسىدىكى شەپەرەڭ توغرىسىدا ئۇقۇغىنىمىزدا، بىز مۇئەللىپتە دايىم شۇنداق تەستىقنى بايقايمىزكى، مايالار شەپەرەڭنى خۇداھېسابلاپ، ئۇنىڭغا خۇدا سۈپىتىدە سەجدە قىلغان. ئەمما ئەھلىيەتتە مايالار شەپەرەڭنى خۇدا سانىمىغان ۋە ئۇنىڭغا سەجدە قىلمىغان. بۇ ئېنىق ۋە شۇبھىسىز. "شەپەرەڭلەر ئۆيىدىكى يەتتىنچى سىناق" بۇنى ئىسپاتلىماقتا. ئەگەر مەتىن ئوچۇقتىن - ئوچۇق "نامزاتقا كۆز سېلىش ۋە ئۇنى ئۆزۈل - كېسىل سىناش ئۈچۈن خۇدا يۇقۇرىدىن چۈشكەن" دېيىلگەن بولسا، قانداقلارچە شەپەرەڭگە سەجدە قىلغان دېيىشكە بولىدۇ.

بۇ مۇراسىمنىڭ ھەممىسى سىمۋوللۇق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ؛ ئۇ ۋاقتى كەلگەندە ئۆزىنىڭ ئاخىرقى كۈنىنى مۇناسىپ قارشى ئېلىش ئۈچۈن نامزات قانداق تەييارلىقتىن ئۆتۈشى لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ.

پىرامىدا بۇتخانىسى

ئەندى مەن مىسىر پايتەختى قاھىرىدىن يىراق ئەمەس يەردىكى ئۇلۇك پىرامىدىلار ئېچىدىكى بۇتخانىنىڭ تامىلىرىدا تەسۋىرلەنگەن قەدىمكى مىسىرنىڭ مۇقەددەس ئىلاھى كومىدىيەلىرىنى "پوپول - ۋۇخا"دا بايان قىلىنغان مايا ئىلاھى كومىدىيەلىرى بىلەن سېلىشتۇرۇشقا ئۆتۈمەن.

بۇتخانىنىڭ كىرىش ئىشىكى شىمالغا قارىتىلغان ۋە كۆادرات ئۇستىدىكى تەڭتەرەپلىك ئۈچبۇلۇڭنىڭ شەكلىدىكى قۇيمىدىن ئىبارەت؛ ئىشىك قىسقىچە ئوقتا ئايلىناتتى. ئۇ ئالەم ۋە يەرنىڭ سىمۋولى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. نامزات شۇ ئىشىك ئارقىلىق ئۆتۈشى لازىم ئىدى، چۈنكى ئۇ بۇ ھاياتتىن كەلگۈسى ھاياتقا ئۆتۈشنى ئىپادىلەيتتى. ئۇلۇق شەرىق زالىغا ئون ئىككى ئۆتۈلمە ئېلىپ باراتتى، بۇلارنىڭ ھەر بىرى ئالاھىدە مەخپى ۋە سىناقلارىلەن باغلىناتتى. بىرىنچىنى كۆرۈشكە بولمايتتى؛ ئۇ پۈتۈنلەي بوش بولۇپ، ئۇنى ئىلاھلار ساقلايتتى. ئۇنداق بولغىنى، نامزاتنىڭ بەدىنى كۆرۈش ۋە باشقا بارلىق سېزىملىرىدىن مەھرۇم بولغان. مەزكۇر پەشتاقنى پەقەت دوستانە روھنىڭ ياردىمى بىلەنلا بېسىپ ئۆتۈش لازىمدۇر.

دوستانە روھ نامزاتنى ئۇ كۆرمەيدىغان ئۆتۈلمىلەر بويىچە تۆۋەنكە قاراپ ئۆزىتاتتى. كېيىن ئۇنى ئوتلۇق ھوجرىغا يۆتكەيتتى ۋە نامزات شۇ يەردە ئوت يالقۇنىنى ئۆچۈرەتتى.

"مەرھۇملار كىتاۋى" XXII باپ.

"مەن كەلدىم، مەن ئوت يالقۇنلىرى پەيدا بولۇشى بىلەن ئۆچۈرىمەن، مەن مېنىڭ يۈرىگىم خالىغانچە قىلدىم"

XXV باپ.

"مەن ئادەمنى ئۇلۇق ئۆيدە ئاللانىڭ نامىنى يادقا ئېلىشقا مەجبۇرلايمەن. مەن ئۇنى ئاللانىڭ ئىسمىنى يالقۇن ئۆيدە يادقا ئېلىشقا مەجبۇرلايمەن".

ئوت كۆلى توغرىسىدا ئەسلەتمە "مەرھۇملار كىتاۋى"نىڭ پۈتكۈل مەزمۇنىدا ئۇچرايدۇ ۋە ئادەتتە تېگىشلىك يېزىق ياكى سۆزەت ئارقىلىق بىللە ماڭىدۇ.

ئوتلۇق (ئوت كۆلى) ھوجرىدىن نامزاتنى ئالەم چەكسىزلىكىگە تۇتاش پەشتاقتا ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ يەردە ئۇنىڭغا سوئاللار بېرىلەتتى، ئۇ جاۋاپ قايتۇراتتى. كېيىن ئۆتۈلمىگە كىرىپ،ئىلاھ بىلەن كۆرۈشۈشكە نائىل بولاتتى،ئىلاھ ئۇنىڭغا يورۇقلۇق مەنبەسىنى بېرەتتى. ئۇشۇ مەنبە ئارقىلىق ئۆز سەپەردىشىنى ھەم ئۆلار بىلەن يۈرگەن دوستىنى كۆرەلەيتتى. ئاندىن ئۇ كۆلەڭگۈلۈك ھوجرىدا، ئاقلاش، چىنلىق ۋە قاراڭغۇلۇق سوتلىرىدا، ئۆلۈمنىڭ يەتتە زالىدا بولاتتى.

بۇ يەردە ئۇ ئېمتىھاندىن ئۆتەتتى ۋە چىنلىقنىڭ ئونىنچى زالى ياكى سىناق ئورنى نامى بىلەن زالغا ئۆتۈشتىن ئاۋۋال، ئۇنىڭغا يادلاش ئۈچۈن سۆزلەر بېرىلەتتى، بۇ ھوجرىنىڭ ئاستى قارا ۋە ئاق تاش ياتقۇزۇلغان بولاتتى.بۇ تاشلار توغرا ۋە ناتوغرا، چىنلىق ۋە يالغانچىلىقنى ئىپادىلەيتتى.

بۇ زالدىن ئۇنى قايتا تۆرىلىش ھوجرىسىغا، ئۇ قايتا يارالغان روھى بىلەن چىقىدىغان جايغا ئۆزىتاتتى. ممزكۇر ھوجرىدا ئۆلۈمنىڭ جەدۋەل بەلگىسى ۋە ئىچى بوش، تاشتىن ياسالغان جەسەت ساندۇقى تېپىلغان. يوچۇقلاردىن سەھەر يۇلتۇزى چولپانىنىڭ يارقىن نۇرلىرى ئۆتۈپ تۇراتتى. ھوجرىنىڭ قالغان قىسمى بۇ مۇرىتقا ئۇ بېسىپ ئۆتكەننى ئەسلىتەتتى. كېيىن ئۇ مەقبەردىن كۆتىرىلەتتى. ئەندى ئۇنى روھنىڭ قايتا تۆرىلىش تەختىگە ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ يەردە نامزاتنىڭ روھىيىتى سۆزلەتتى. ئاندىن شەرقى ھوجرا، را تەختىگە يېتىپ، ئۇستا بولمىغىچە يېگى سىناقلاردىن ئۆتەتتى. ئۇ كەلگۈسىدىكى ئۆزىنىڭ تەلتۆكۈس بەختى چىقىپ كېلىدىغان، تېخى يارىتىلمىغان نۇرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈشكە مۇۋاپىق بولاتتى. ئېگىلىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدىغان يەنە بىر مەقبەردىن ئۆتۈشى بىلەن ئىلاھلار ئۇنى بۈيۈك شەرقى ھوجرىغا ئۆزىتاتتى.

ئۇ نامزات بولۇشقا مۇناسىپ ئېكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىشى ئۈچۈن ئوتلۇق سىناقتىن ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى. ئاندىن سوتلىشىتىن ئۆتەتتى. سوتتىن ئۆتكەندىن كېيىن ئاڭ -

سىزىمى ئېچىلىشى لازىم ئىدى. ئاڭ - سىزىمى ئېچىلغان نامزات ھەققى ئۇستىغا ئايلىناتتى، شۇ ۋاقىتتىلا ئۇ ئىلاھنىڭ ماكانىغا يېتىشى مۇمكىن ئىدى.

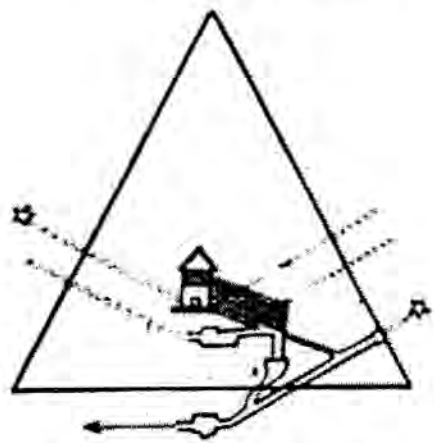

بۇتخانىنىڭ تۇزۇلۇشىنى كۆرسىتىدىغان مىسرىدىكى ئۇلۇق پىرامىدانىڭ ئىچكى سىخېمىسى

مىسرلىقلارنىڭ ئۇرۇپى-ئادەتلىرىنى مايانىڭكى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى: پىرامىدالار بۇتخانىسىدا ئون ئىككى خانە ياكى پەشتاق بولغان، مايادا بولسا، يەتتە ئۆي بولغان. مىسرلىقلاردىمۇ، مايادىمۇ قاراڭغۇلۇق خانىسى بولغان. مىسرلىقلاردا ئوت كۆلى، مايادا، يالقۇن ئۆيى، مىسرلىقلاردا، ئۇلۇمنىڭ يەتتە زالى، مايادا، شۇنىڭغا تولۇق مۇۋاپىق كېلىدىغان شەپىرەڭلەر ئۆيى بولغان.

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ ھالاكىتىدىن كېيىن ئىنسانلار "ئۇنىڭ خاتىرىسىنىڭ كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلاردا يوقاپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن" ئۇنىڭ ھالاكىتىنى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن سىمۋوللاردا ئەكس ئەتتۈرۈپ كەلدى.

مۇ قۇرۇقلۇقنىڭ يادىكارلىقى سۈپىتىدە يۇكاتان مايالىرى موشۇ كۈنلەرگىچە ساقلىنىپ قالغان پىرامىدانى قەد كۆتەرگۈزگەن. بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۇلار ئۇنىڭ شەرىپىگە بۇتخانا قۇرغان.

مايا - كېچىلەر **مۇ** قۇرۇقلۇقىغا سىمۋول قىلىپ، يالقۇن ئۆيى شەكلىدىكى ئۇزلىرىنىڭ دىنى مۇراسىملىرىنى كىرگۈزگەن.

گرېكلار ئۇنى كېيىن ئۇزلىرىنىڭ ئېلىپبەسى بولۇپ قالغان مايالارنىڭ ئېپىك داستانىدا ئەبەدىيلەشتۈردى. مەزكۇر داستاندا **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ قانداق ھالاك بولغانلىقى تەسۋىرلىنىدۇ.

مايا- كېچىغا ئوخشاش، مىسرلىقلارمۇ **مۇ** قۇرۇقلۇقنىڭ خانۇ - ۋەيران بولۇشىنى

ئۆزلىرىنىڭ دىنى مۇراسىملىرىدە ئەكس ئەتتۈرگەن. نامزات بۇنى ئۆزىنىڭ دىنى ئىلاھى كومىتېسىلىك بىلىملىرىدە قانچە ئالغا سۈرگەنسىرى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنىڭ ھالاكەتلىك مەنزىرىسىنى سىمۋوللۇق ھالدا بېشىدىن ئۆتكۈزەتتى، شەخسى ھاياجانلىنىشلىرى تۈپەيلى بۇ ئۇنىڭ خاتىرىسىدە ساقلىنىپ قالاتتى.

مۇسا بىزنىڭ كۈنىمىزگىچە كەلگەن تەۋراتتىكى ئۆزىنىڭ تەلىماتلىرىدا ئىنسانلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنىنى يوشۇرۇن شەكىلدە تەسۋىرلەپ بەرگەن.

17 - باپ: ئايا قلاشتۇرۇش

ئەگەر ماڭا "يەر - يۈزىدە ئادەمزات قاچان پەيدا بولغان؟" دېگەن سوئال بېرىلسە، مەن "شەك - شۈبھىسىز، ئۇچىلەمچى دەۋرىدە" دەپ جاۋاپ بېرىمەن.

مەن ئېنىق يىللارنى كۆرسىتەلمەيمەن، بۇنى ھېچ كىم قىلالمايدۇ. ھازىرقى زامان ئادەمگە لەيلىمە جانلىقلار دەۋرىنىڭ قايسى زامانلاردىن باشلانغانلىغى نامەلۇم. مېنىڭ كۆتۈپخانامدىكى ئۇستەلگە قويۇلغان قەدىمكى قېزىلمىنىڭ قالدۇقلىرىمۇ، ھەر قانداق گېئولوگىيەلىك دەۋر ياكى ئېرانى ئېنىقلاپ بېرەلمەيدۇ.

يارىتىلىشنىڭ بۈيۈك قانۇنىغا مۇۋاپىق، ئالدى بىلەن شارائىت ، ئاندىن شۇ شارائىتلاردا مەۋجۇت بولۇشقا قادىر تېگىشلىك ھايات پەيدا بولۇشى لازىم. مۇنداق شارائىتلار ھەر قاچان زېمىندىكى مەنگۈلۈك كۆچمىنىڭ پائالىيەت سەھنىسى بولغان.

زېمىننىڭ پۈتكۈل تارىخى داۋامىدا ئەنە شۇنداق بولغان. تېگىشلىك شارائىت بولماي تۇرۇپ، يېڭى يارىتىلىشنىڭ بارلىققا كېلىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئادەمنىڭ پەيدا بولۇشى ئۈچۈن مۇكەممەل شارائىتلار زېمىندا قاچان ۋۇجۇتقا كەلگەن؟ ئادەم ئۈچۈن قولايلىق شارائىتلار ئولگوتسېن دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا خېلىلا ياخشىلاندى ۋە تېخىمۇ مۇكەممەللىك، يەنى تولۇق مۇكەممەللىككە يېتىش مىئوتسېن دەۋرىنىڭ ئىككىنچى يېرىمى ياكى ئالدىنقى يېڭى دەۋرنىڭ باشلىنىشى داۋامىدا يۈز بەردى.

بۇ يەرنىڭ گاز بەلۋاغلىرى ھاسىل بولۇشتىن خېلىلا ئىلگىرى، تاغلار پەيدا بولۇشتىن خېلىلا بۇرۇن، گېئولوگىيەلىك مۇز دەۋرىدىن نۇرغۇنلىغان مىڭ يىللار مۇقەددەم بولغان. مەن كىتابخانىلارغا تۆۋەندىكىلەرنىڭ ئاساسلاندۇرۇلغان دەللىلىرىنى كەلتۈرىۋاتىمەن.

بىرىنچىدىن، قاچاندۇ بىر ۋاقىتلاردا تىنچ ئوكياندا، ھازىرقى ئىنتايىن شالاڭ ئاراللار توپلىرىنى كۆرۈشكە بولۇدىغان جايدا، ناھايىتى زور قۇرۇقلۇق مەۋجۇت بولغان.

ئىككىنچىدىن، قەدىمكى زامانداۋ بۇ يەر ئىككى نامغا، جۇغراپىيەلىك ۋە قەدىمكى يېزىق نامىغا ئېگە بولغان. ئۇنىڭ قەدىمكى يېزىق نامى " **مۇ** قۇرۇقلۇقى"، جۇغراپىيەلىك نامى "غەربىي زېمىن" بولغان.

ئۈچىنچىدىن، زېمىندىكى تۈنجى ئىنسان دەل شۇ قۇرۇقلۇقتا ياراڭغان.

تۆرتىنچىدىن، ئىنسان تەبىئەتنىڭ مەھسۇلى ئەمەس، بەلكى ئالاھىدە يارىتىلغان مەۋجۇدات بولغان. ئىنسانىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ تولۇق تەرەققىياتى بىلىمگە مۇھتاج بولىدۇ.

ئەمما ئىنسان دېگەن نېمە؟

مەرھۇم جېيمس د. دانا مۇنداق دېگەن: "ئىنساننى تەبىئەت يارانقان ئەمەس. ئۇ چەكسىز ماھىيەتنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ ۋە شۇنىڭ ئۈبرازىنى تەكرارلايدۇ".

مەن بۇ نەزەرىيىگە تولۇقى بىلەن قوشۇلىمەن،ئەمماقاناقتۇ بىر يېگىپ بولمايدىغان كۆچ مېنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق ئويلىنىشقا مەجبۇرلىماقتا.

ئىنسانىڭ دەسلەپ زېمىنىدا قاچان پەيدا بولغانلىغىنى ئېنىقلاشقا قارىتىلغان بارلىق ئۇرۇنۇشلار، نەتىجىسىز بولۇپ قالىدۇ. بۇ ھەر قاچان تېگىگە يېتىش مۇمكىن ئەمەس سىر بولغان ھەم شۇنداق بولۇپ قالىدۇ، چۈنكى ئىنسانىڭ زېمىنىدىكى تۇنجى ماكانى ئۇنىڭ بارلىق سىرلىرى بىلەن بىللە تىنچ ئوكيانىنىڭ تېگىدە ياتماقتا. شۇنىڭدەك بىز بىر ۋاقىتلار كېلىپ، گېئولوگىيەلىك ۋە ئارخېئولوگىيەلىك تەتقىقاتلار ئىنسانىڭ زېمىنىدا پەيدا بولغان يىللىرىنى خېلىلا ئېنىق باھالايدۇ، دەپ ئۈمۈت باغلىشىمىز مۇمكىن.

كۆپلىگەن ئالىملار ئىنسانلارنىڭ قانداقتۇ بىر ئورمان ھايۋانلىرىدىن، قانداقتۇر بىر تارىختىن ئىلگىرىكى مايمۇنلاردىن كېلىپ چىققانلىقى توغرىسىدا ئىشەنچىلىك بايان قىلماقتا.

ئىنسانىڭ سۆپىتى ۋە مۇكەممەللىكى ئاساسىدا مەن شۇنى كۆرسىتىپ بېرەيمكى، ئادەم زېمىنىدا مەۋجۇت بولغان ۋە ئۆچلەمچى دەۋرىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا مەدەنىيەتنىڭ خېلىلا يۇقۇرى دەرىجىسىدە بولغان. ئۇ ئۆچلەمچى دەۋرىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدىن خېلىلا ئىلگىرى بۇ زېمىنىدا مەۋجۇت بولغان. بۇ بەلگىلىك ھالدا ئۇنى ئادەملەرنى ئەسلىتىدىغان بىرىنچى مايمۇنلارنىڭ زاماندىشى قىلىدۇ.

مۇبادا تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيەسى بويىچە بولغاندا،باشقىچە ھادىسە يۈز بېرەتتى. يەنى مايمۇنلار ئىنسانلاردىن كېلىپ چىقاتتى. قەدىمكى تاش پۈتۈكچىلەر بولسا، ئۇنداق بولمىغانلىغىنى كۆرسەتمەكتە. مەن ۋە بەزى زاماناداشلىرىمىز ئۆزلىرىدىن مايمۇنلارنى ياساشقا ھەرىكەت قىلىدىغان ئىشەنچىدىن يىراق ئەمەسمىز. ئىنسانلارنىڭ مۇنداق خاھىشلىرى مايالار، ھىندىلار ۋە مىسىرلىقلارنىڭ مەتىنلىرىدە ئوچۇق تەكىتلەنگەن، شۇڭلاشقا بۇنىڭدا ھېچ بىر يېگىلىق يوق. ئىنسان مەۋجۇداتلار دۇنياسىدىكى بارلىق شەكىللەر ئىچىدىكى ئەڭ مۇزەككەپ ۋە ھاياتنىڭ ئەڭ مۇكەممەل شەكلى،ئۇ ئالاھىدە مەخسەت بىلەن يارىتىلغان، بۇنى تاش پۈتۈكچىلەر تەستىقلەيدۇ.

ئادەم سۆت ئەمگۈچىلەرگە كېرىدۇ، ئەمما بارلىق باشقا ھايۋانلاردىن شۇنىڭ بىلەن پەرقلىنىدۇكى، ئۇ ئۆز بەدىنى بىلەن روھىنى باغلاشتۇرىدۇ ۋە بۇنىڭدىن زېمىنىنى باشقۇرۇش ئۈچۈن پايدىلىنىدۇ.ئۇنىڭ مۇنداق مىسلى كۆرۈلمىگەن قابىلىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئىلاھى كۆچكە ئىگە، باشقا جانلىقلاردىن پەرقلىنىدىغان ئالاھىدە يارىتىلىش ئىكەنلىكىنى كۆرسۈتىدۇ. بىزنىڭ بۇنداق ئىلاھى كۆچكەئىگە ئەمەس قانداقتۇر بىر ھايۋاندىن پەيدا بولۇشىمىز

ياكى تەدرىجى تەرەققى قىلىشىمىز ئەقلگە مۇتلەق سىغمايدۇ.

ئۆز كۆچىدىن پايدىلىنىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن، ئىنسان ئۆزى شۇنىڭ بىر قىسمى ھېسابلىنىدىغان چەكسىز ماھىيەتكە يېقىنلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. بۇ ماھىيەت ئاللادىن ئىبارەت،ئىنسان ئاللا ياراتقان مەخلۇقات.

باشقا بارلىق يارالمىشلارغائوخشاش، ئىنسان شوتىنىڭ ئاستى يېنىدا پەيدا بولغان، ئەمما باشقا بارلىق مەۋجۇداتلاردىن پەرقلىنىدىغىنى ھالدا ئۇنىڭغا شوتىنىڭ ئۈستىگە كۆتىرىلىش قابىلىيىتى ھەدىيە قىلىنغان . ئىنسانىنى دايىم نۇرغۇنلىغان قارشى يۆنىلىشتىكى تەسىراتلار قورشاپ كەلگەن. بايانلىرىمنى ئاددىلاشتۇرۇش ئۈچۈن مەن بۇ تەسىراتلارنى ئىنتىلىش دەپ ئاتايمەن. روھنىڭ ئىنتىلىشى ياخشىلىققا ئېلىپ بارىدۇ، دەپ تەخمىن قىلىش مۇمكىن. يامانلىق ماددى ئېھتىياج ياكى پىشىپ يېتىلمىگەن ئىستەكلەردىن كېلىپ چىقىدۇ. ئەمما ھەممىلا ماددى ئېھتىياجنىڭ ئىنسانىنى يامانلىققا يېتەكلىشى ناتايىن.شۇنى ئەستە تۇتۇش لازىمكى، ماددى ئېھتىياج ئىنسانىنى يامانلىققا ئىشتىرىشكە قادىر، ئەمما روھ بۇنىڭغا قادىر ئەمەس.

روھنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىنتىلىشىنى پەم - پاراسەت رىغبەتلەندۈرىدۇ، ماددى ئېھتىياجمۇ شۇنداقلا ئەقىل - پاراسەتكە مۇراجەت قىلىدۇ. پەم - پاراسەت بەدەنگە قانداق تىلەكلەرگە ئەگىشىش لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. نومۇس روھنىڭ ئۈيۈ-پىكرىنى پەم - پاراسەتكە يەتكۈزىدىغان ۋاستە. بەدەننىڭ ھەرىكىتى ۋە سۆزلەر، ئەقىل - پاراسەتنىڭ باشقۇرۇشى بويىچە يۈز بېرىدۇ. ماددى مەنپەئەتلەر ياكى ئېھتىياجلار مەلۇم ۋاقىت ئىنسانىنىڭ ئەقىل - پاراسىتى باشقۇرۇشى مۇمكىن، ئەمما زىمىن ئۆز مەۋجۇتلۇقىنى توختىتىشتىن ئىلگىرى ئىنسانىنىڭ روھى ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتى ۋە بەدىنى ئۈستىدە بولۇشى لازىم

ئىنساندا تەجرىبە بولمىغانلىقتىن، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىڭ دەسلەپىدە، ماددى ئېھتىياجلار ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان، شۇڭلاشقا تەرەققىيات مۇقەررەر ھالدا ئاستا بولغان. ۋاقىت ئۆتۈپ، ئەۋلاتلارنىڭ ئالمىشىشى نەتىجىسىدە، ئىنسان قەدىمىدۇ - قەدىم ئاللا تائالا تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن مەخسىتىگە ئىنتىلىشكە، روھىيەتنىڭ سالمىقى ماددى ئېھتىياجدىن يۇقىرى بولۇشقاباشلىدى. سۆزسىز شۇنداق ۋاقىت كېلىدۇكى، ئىنسانىنىڭ بارلىق ھەرىكەتلىرى ۋە ئۈيۈ - پىكرلىرى پەقەت روھنىڭ خاھىشىغلا بويسۇنىدۇ. ئىنسانىنى يارىتىشتا ئۇنىڭ بەدىنىگەكىرگۈزۈلگەن روھنىڭ ئالدىغا قويغان ۋەزىپە، "موشۇ زىمىننى باشقۇرۇش" تىن ئىبارەت

ئىلىم - پەن ۋە ماتارىيتىن دېرەك بېرىدىغان ئىنسانىنىڭ تەرەققىياتى ئۇنى پەقەت بىلىم بوسۇغىسىغا يېقىنلاشتۇردى. بۇ بىلىملەر تولۇق بولغان چاغدا، ئىنسانىنىڭ ئېڭى زىمىندىكى ئۆزگىرىشلەرنى كونترول قىلالايدىغان بولىدۇ. ئادەم پائالىيىتى زامانىۋىي تەسەۋۋۇرلارنىڭ ھەر قانداق چېكىدىن ئېشىپ چۈشىدۇ. ئۇ ئۆز روھىيىتىنىڭ كۈچىنى ئېنىق چۈشەنگەندىلا، ئىنسانىنىڭ ئۈيۈ - پىكرى ھېچ قانداق ياماناق ۋە رەزىللىكلەرگە يول بەرمەيدۇ. شۇ ۋاقىتتىلا

ئىنسان ئۇنىڭ روھى تەبىئى تەلەپ قىلسا، شۇنىڭغا يېتەلەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ روھىغا قارشى تۇرىدىغان پۈتلىكاشاڭلار بولمايدۇ. ئۇ چاغدا ئىنسانىنىڭ ئىشلىرى ياخشىلىقلاردىن ئىبارەت بولىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ روھى يامانلىققا قادىر بولمايدۇ. موشۇ جەرياندا بىز ئىنسانلارنىڭ ئۇتمۇشىنى بايقاپ كۆردۇق، ئەندى ئۇنىڭ كېلەچىكىگە قاراپ چىقىپ، تەغدىر ئۇنىڭغا نېمە تەييارلىغانلىقىنى كۆرەيلى. پاكىتلارئىنسانلارنىڭ بارلىق تەبىئى ئاپەتلەر ۋە باشقىلار ئۇستىدىن تولۇق ھاكىملىققا ئىگە بولغان چاغلىرىنى كۆرسەتمەكتە، بۇ گۈنمۇ ئىنسانلار شۇ دەرىجىگە قاراپ ماڭماقتا. ئىنسان روھىنىڭ ھاكىملىق كۈچى پەقەت ئەندىلا بۇ گۈنكى زامان ئىنسانلىرىغا ئۇز نۇرىنى بېرىشكە باشلىدى

نۇرغۇنلىغان غەلىتە بولۇپ تۇيۇلىدىغان ھادىسىلەر مەۋجۇت، ئۇلارنى ھەقىقى مەنادا روھنىڭ پائالىيىتى تۇپەيلى چۈشەنگىلى بولىدۇ. شۇنداقمۇ ئەنە شۇنداق ئۇتۇقلارنى قولغا كەلتۈرىدىغان ئىنسان يۈنىگىغا قانداقتۇ بىر كۈچنىڭ ياردىمى بىلەن يېتىدىغانلىقىنى سەزمەيدۇ. ئۇ قابىلىيەتكە ئىگە ئېكەنلىكىنى بايقايدۇ، ئەمما بۇ قابىلىيەتنىڭ قانداق ئېكەنلىگىنى بىلمەيدۇ، پەقەت ئۇنىڭ نەتىجىسىنىلا كۆرىدۇ. بەزى بىر پەيتلەردە ئۇز روھىيىتىنى بەلگىلىك يۆنىلىشكە قارىتىش مەخسىتىدە خېلىلا ئالدىغا كېتىشكە قادىر، ئەمما ئىلگىرىكىدەكلا ئۇنى چۈشەنمەيدۇ. ھىندىلار، پولىنېزىيەلىكلەر، مىسىرلىقلارنىڭ بۈيۈك مەخپىيەتلىرى ۋە تەۋراتلىق مۇجىزىلەر روھ كۈچلىرى پائالىيىتىنىڭ نەتىجىلىرى بولغان ۋە بولۇپ قالماقتا. ھىندىلار ۋە پولىنېزىيەلىكلەر ئالاھىدە تۇرىدىكى بىلىملەرگە ئىگە. بۇ خەلقلەر بەزى ساھەلەردە يېتەرلىك ماھىر بولغىنى بىلەن باشقا تەرەپلەردە يېتەرسىز ئىدى. شۇنداق بولغان بولۇشىمۇ مۇمكىن، يەنى ئۇلاردا پايدىلانغان كۈچنى پەقەت ئايرىم تار يونىلىشتىلا قوللىنىشتىن باشقا تەسەۋۋۇر بولمىغان

روھى كۈچنىڭ ئەقىل - پاراسەت ۋە بەدەن ئۇستىدىن ھاكىملىق قىلىدىغانلىقىنىڭ ئاجايىپ ياخشى مىسالى ئېيسا بولغان. ئۇ زېمىندا ئۆزىدىن ئىلگىرىكىلەرگە ئوخشاش، ئۇلۇق ئىلاھى قانۇنلارنى ئورۇنلاش ئۈچۈن پەيدا بولغان. ئېيسا زېمىنگە ئىنسان ئۈچۈن ئۇلگە سۈپىتىدە ئەكىس ئېتىلگەن. ئۇ ئىنسانىنىڭ قاچاندۇر بىر ۋاقىتتا كىم بولۇدىغانلىقىنى ئۇگىتىش ۋە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئېۋەتىلگەن. ئەندى تەرەققىيات داۋاملاشماقتا، ئادەم مۇكەممەل بولۇشقا تېگىش، باشقىچە بولغاندا ئۇلۇق ئىلاھى قانۇن يېگىلىشكە دۇچ كېلىشى مۇمكىن. ئەمما بۇ قانۇن ئىلاھى بولغانلىقتىن، ئۇ بەربات بولمايدۇ

شۇ نەرسە قايغۇلۇق پاكت بولماقتىكى، بىزنىڭ كۆپلىگەن ئۇلۇق ئالىملىرىمىز ئاتېئىستلار بولۇپ قالغان ۋە شۇنداقلار سۈپىتىدە ئادەتتە تەدرىجى تەرەققىيات نەزەريىسىنى ياقلىغۇچىلار بولۇپ چىقماقتا، چىنلىق بولسا شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ھەقىقى تەرەققىيات نەزەريىسىچىسى ئاتېئىست بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئاتېئىست بولۇشى بىلەن ئالىم تامامەن خاتا يۇنىلىشتە مېڭىشقا باشلايدۇ، چۈنكى ئىلىم - پەن ئۇز ئۇگەنگۈچىلىرىنى ئەڭ ئۇلۇق ئاللانىڭ كۈچى ۋە سىرىغا

يېتىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە قىلىدۇ.

پەن بىلەن دىن ھەدە - سىكىل تېگىشلىك رەۋىشتە رېۋاجلىنىدىغان پەن ئىنسانلارنىڭ شارائىتىنى ياخشىلىماي قالمايدۇ، چۈنكى پەن ئۇنى ئۆزى خىيال قىلغاندىنمۇ ئالى ۋە چوڭ نەرسە، دەپ ئۇقتىدۇ، پەن ئۇنىڭ روھىغا بەلگىلەنگەن كۆتىرىلىشنى ئىمكانلىقى ۋە قەتئىلىقنى بېرىدۇ، ئەقىل- پاراسەت بىلەن بەدەننىڭ ماددىي ئېھتىياجىدىن ئۆزاپ كېتىشگە تۇرتكە بولىدۇ. پەن ئىنسانىنى ئۆزىنىڭ روھىيىتىدە مەڭگۈلۈككە ئېرىشتۇرىدۇ. بۇ ھاياتنىڭ ھەر بىر قەدىمى ئاللانىڭ يولىنى تۇتۇشنى مەقسەت قىلغان. شۇ چاغدىلا ئىنسان ئۆز روھىنىڭ خاھىشلىرىغا ئەگىشىپ، ئۇنى كۆتۈپ تۇرغان شۆھرەت ۋە بەختكە يېقىنلىشىدۇ.

نۇرغۇنلىغان ئالىملار ئۆز نەزىرىيەلىرىنى ماتېرىئالىزم دەپ ئاتايدۇ. ئۆز تەتقىقاتلىرىدا ئۇلار: "كۆچ ئاتوم ھەرىكىتىنىڭ نەتىجىسى"، دەپ يايانلاپ، ئىلاھى كۆچلەرنىڭ مەۋجۇتلۇغىنى ھەم ئۇلار پائالىيىتىنى رەت قىلىدۇ. بىراق ئۇلار ئاتوم ھەرىكەتلىرىنىڭ مەنبەسىنىڭ قانداق ھاسىل بولغانلىقىدىن ئېغىز ئاچمايدۇ.

ئاتېئىستلار ھېچ قاچان بۇ كۆچنى تاپالمايدۇ، شۇڭلاشقا ئۇ شۇنى ھېساپقا ئالماي، ئۆز سىخېمىلىرىنى تۇزىدۇ. ئۇ پەقەت ئاتوم ھەرىكىتى پەيدا قىلىدىغان تۆۋەنكى كۆچلەرنىلا تاپىدۇ، ئەمما ھېچ قاچان بېۋاستە خۇداغا يېقىنلىقتا بولمايدۇ.

ئاتوم ھەرىكىتى زور مېخانىزمدىكى چىشلىق چاقلاردىن ئىبارەت. بىرىنچىسى ئىككىنچىسىگە تۇتۇشۇپ، ئۇنى ئايلاندۇرىدۇ، ئىككىنچىسى، ئۆز نۆۋىتىدە ئۈچىنچىسىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدۇ ۋە چەكسىزلىككىچە بارىدۇ. ئەمما بىرىنچى چاقنى نېمە ھەرىكەتكە كەلتۈردى؟ بۇ باشقا بىر چاق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى بىرىنچىسى بولغان. دېمەك، ئۇنى ھەرىكەتكە كەلتۈرگەن قانداقتۇ بىر نەرسە مەۋجۇت. بۇ نېمە؟ ئاتومغا بويسۇنمايدىغان كۆچ.

پۈتكۈل ئالەم ئاتوملۇق چىشلىق چاقلار يىغىندىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. پۈتكۈل ئالەمنىڭ بىرىنچى چاقىنى نېمە ئايلاندۇردى؟ كۆچ - ئۇلۇق دائىمى كۆچ، ئۇلۇق مەڭگۈلۈك كۆچ خۇدا. ئاتېئىستلار ئىككىلەمچى كۆچلەر تۈپەيلى بارلىق مەۋجۇداتقا تەسىر قىلغان ئۇلۇق دائىمى كۆچنىڭ ئالالا ئېكەنلىكىنى ۋە ئاتوم كۆچلىرى شۇ ئەڭ ئالى كۆچلەرنىڭ پەقەت ئىككىلەمچى كۆچلىرىدىن ئىبارەت ئېكەنلىكىنى ھېچ قاچان تاپالمايدۇ.

موشۇ سەۋەپكە باغلىق ئاتېئىستلار شەيئىلەرنىڭ پەقەت ماددىي تەرىپىنىلا ئۆگىنىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ تەبىي مەنتىقى خۇلاسىلىرى مۇنداق بولىدۇ، ماددىي ئېلېمېنتلار كۆچلەرنى ياشقۇرىدۇ، چۈنكى ماددىي ئېلېمېنتلارسىز كۆچلەر مەۋجۇت بولالمايدۇ. شۇنداق ئېكەن، كۆچلەر ماددا ئەمەس ئېكەنلىگىدىن ئېتىۋارغا ئېلىنمايدۇ، ئەمەلىيەتتە دىققەت نەزىرىدىن چىقىرىلىدۇ. كېيىن رولىنى يوقىتىدۇ ۋە ئۇنىڭ غار تاشقا ئۇرۇلۇشى ھەقىقەتتىن يىراق ئەمەس.

ئاتېئىستلارنىڭ بارلىق مەنتىقى خۇلاسىلىرى ۋە پىرىنسىپلىرىدا ئۇلارنىڭ پەم - پاراسىتىنى

پەقەت ماددى ئىھتىياجلا باشقۇرىدۇ. ماددى ئىھتىياجلار ئۇنىڭ پەم - پاراسىتىنىڭ قۇدرەتلىك ئېكەنلىگىگە ئىشەنمۇرگەن شۇنداڭ ئاتېئىستلارنىڭ پەم - پاراسىتىدە ،ئۇ ئېلېمېنتلارنىڭ ئادەتتىكى خىمىيەۋى قوشۇلمىلاردىن ئىبارەت ئېكەنلىگىدىن باشقا ھېچ نەرسە، روھمۇ، خۇدامۇ قالمايدۇ.

ئەگەر ئاتېئىستلار دايىم كەينىگە قايتىپ، ئەكسى تەرتىپتە بىر كۆچتىن ئىككىنچىسىگە ئۆتۈپ، كۆچلەرنى ئېلېمېنتلار سۈپىتىدە تەپسىلى ئۆگەنگىنىدە، ئۇلار ئاخىرى ھەر قانداق ھەرىكەتتىڭ مەنبەئىسگە كېلەتتى. شۇ چاغدا ئۇلارغا شۇنىڭ ئۆزىدە جىسمانىيەتنى پەرقلىنىدىغان كۆچنىڭ بارلىغى ۋە بۇ كۆچنىڭ روھ ئېكەنلىگى ئېچىلاتتى. بۇنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئۇلار ئۆزىنىڭ نېمىدىن ئىبارەت ئېكەنلىگىنى چۈشىنىۋالاتتى، ئۇلار ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ھەرىكەت قىلىدىغان بەختسىز قوپال ھايۋان ئەمەس. ئۇلاردا ئادەمىلىكمۇ بار. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارمۇ ئاللانىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يوپۇرماق دەرەخ بىلەن قانداق باغلىق بولسا، ئۇلارمۇ خۇدا بىلەن شۇنداق باغلىق. ئېيسامۇ، گائۇتامىمۇ "ئۇلار پەقەت باشقىلار بولۇپ قېلىشى ئوخشاشلار" دەپ ئېلان قىلغان. ئېلېمېنتلار خىمىيەسىنى بىلىدىغان ئالىم شۇنى چۈشىنىدۇكى، ئۇنىڭ تېنىنىڭ ئېلېمېنتارلىق خىمىيەۋى قوشۇلمىسى ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن پارچىلىنىدۇ ۋە بۇ بۆلۈنۈشلىكنى بىلىدىغان ئالىم ئېلېمېنتلاردىن پەرقلەنگەن ھالدا روھنىڭ ئۆلۈپ كەتمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ھەممە نەرسە مەڭگۈ داۋام قىلىشى لازىم ۋە پارچىلانغان ئېلېمېنتلار يېڭى شەكىللەرنى ھاسىل قىلىدۇ.

شۇ نەرسە ئالدىن - ئالا بەلگىلەنگەنكى، بارلىق ئېلېمېنتارلىق خىمىيەۋى قوشۇلمىلار ئەتىگەنمۇ، كەچمۇ پارچىلىنىدۇ، بۆلۈنىدۇ، ئېتىدائى شەكىلگە كېلىدۇ ۋە قەيەردىن چىققان بولسا، شۇ يەرگە كېتىدۇ. ئېلېمېنتلار روھنى ئۆز كىشىلىرىدىن ئازات قىلغاندىن كېيىن، ماددى ئېلېمېنتلارمۇ ئەگىشىدىغان، ئىلاھىيلىك قانۇنىغا بويسۇنىدىغان روھ ئۆزى كەلگەن يېرىگە قايتىشى كېرەك. "ئۇلۇق مەنبەدىن" كېلىپ چىققان ئادەم روھنىڭ ئەڭ ئۇلۇق، زور تەنتەنىلىك ھالدىكى ئاياقلىشىش يولى پەقەت بىرلا بولۇشى مۇمكىن - ئۇنىڭ ئاللانىڭ ئالدىغا قايتىشى.

مەسلىھەتچى: رابىك ئىسمايىل
مەسئۇل مۇھەررىر: ئازات قاسىمى
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: زۇمرەت ھاكىم

بۇ كىتابنىڭ ئۇيغۇرچە نەشر ھوقوقى ئازات قاسىمغا خاس

قەدىمكى قۇرۇقلۇق مۇ
جىيىمس چېرچۇارد
*
بۇ كىتابنى ئازات قاسىمى نەشرگە تەييارلىدى
زاكاز نومۇرى: 1228
بىشكەك، سۇلتان ئىبراھىموۋ كوچىسى 24- نومۇر
"ئۇچقۇن" باسمىخانىسىدا بېسىلدى
فورماتى: 60x84 مىللىمېتر 1/16
باسما تاۋىقى: 17.25
2005- يىل ئىيۇن
باھاسى: ئەركىن باھا

УДК 21
ББК 86.3
Д 40

Древний континент - Му

Джемс Черчвард

Д 0403000000-05

Участники в издании книги на уйгурском языке:
Консультант: **Рабик Исмаил**
Ответственный редактор: **Азат Касими**
Редактор: **Абдумажит Хусаин**
Корректор: **Бибинур Хамра**
Компьютерный набор и обложка: **Зумрат Хаким**

Уйгурское издательство право пренадлежит:
Азату Касими.

Подписано в печать 24.06.05.
Формат 60х 84/16. Объем 17,25 физ.п.л.
Тираж 570 экз. Заказ № 1228.
Цена договорная.
Отпечатано в ОАО «Учкун».
720031, г.Бишкек, ул. С. Ибраимова, 24
2005 июнь

ISBN 9967-428-03-1

© Азат Касими, 2005.

ئوقۇرمەنلەر دىققىتىگە

بۇ ئەسەرنىڭ ئۇيغۇر تىلىدا تەشرىگە تەييارلىنىشى تۇنجى قېتىملىق ئىش بولغاچقا، ئۇنداق ياكى بۇنداق يېتەرسىزلىكلەردىن خالى بولالمىغان بولۇشى مۇمكىن

پىشقەدەملەرنىڭ ۋە كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئەسەردە كۆرۈلگەن يېتەرسىزلىكلەرگە ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولۇپ، ئەسەرنىڭ كېيىنكى قىسىملىرىنى تەشرىگە تەييارلاشتا پايدىلىنىشىم ئۈچۈن سەمىمى پىكىر بېرىشىنى ئۈمۈت قىلىمەن.

تەشرىگە تەييارلىغۇچىدىن.